

Слідопит

Джеймс Фенімор Купер

Слідопит, або Суходільне море

Переклад: Ілько Корунець

РОЗДІЛ I

І стане склепом дерн пахкий, І небо — храмом на віки; Замінить вітер дух кадила,
Молитву ж—думка, серцю мила.

Томас Мур. "Священні пісні"

Хто не підносився душою, споглядаючи неозорі обшири! Уяву поета, коли він сягає зором безмежної далечини,, заповнюють най-дивніші, найдалекосяжніші, либонь, найчистіші помисли. Новак, уперше побачивши океан, не зможе лишитися байдужим до його неосяжності і навіть уночі порівнюватиме в думці велич океану з явищами, незбагненними людському розумові. Подібні почуття захвату й благоговіння, породжені піднесеністю, охопили й чотирьох різних героїв, які вдивлялись у краєвид перед ними і які розпочнуть дію цієї оповіді. Їх було четверо — двоє чоловіків і двоє жінок — і вони піднялися на купу дерев, повалених борвієм, аби охопити поглядом навколишній простір. Такі місцини ще й досі в цих краях називають вітровими валками. Впускаючи світло небес в урочу млу незайманих лісів Америки, вони утворюють немовби своєрідні оазиси серед вологої темряви американських пущ. Валок, що про нього йде мова, лежав на краю некрутого схилу, і з нього можна було бачити далекий виднокрай — рід-

кісна нагода для мандрівника у лісі. Такі валки ніколи не бувають великі, але цей, завдяки тому, що лежав на згаданому підвищенні, та ще тому, що утворена бурею .прогалина збігала донизу, давав змогу спостерігачеві бачити набагато далі, ніж можна було гадати. Філософія ще не визначила природи тієї сили, котра чинить такі руйнування в лісі, хоча окремі вчені й приписують усе ураганам (від яких і смерчі на морі), тим часом як інші схильні вбачати причину цього явища в раптових і шалених потоках електричних флюїдів. Принаймні наслідки цього явища відомі всім. В горішньому кінці* прогалини сліпа стихія так доладно згромадила дерева, що по них аж на самий верх валка, заввишки' футів тридцять, і самі чоловіки зійшли, і своїх боязкіших супутниць повели за собою, допомагаючи їм де міцною рукою,"а де — дружнім словом. Велетенські стовбури, попереломлювані й повиривані дужим вітром, лежали один на одному купами, а гілля, на якому ще духмяніло прив'яле листя, поперепліталося так густо, що рукам не треба було шукати, за що вчепитися. Одне дерево було з корінням' вирване з ґрунту; його обліплений землею оземок, викинутий поверх усього звалу, послужив опорою чотирьом шукачам пригод, коли ті видерлися на валок.

Хай читач не сподівається, що ми змалюємо людей вельможних — таких серед згаданих чотирьох героїв не було: всі вони були подорожні в пущі, та коли б навіть і не

були ними, все одно ні їхній дотеперішній спосіб життя, ні їхнє нинішнє суспільне становище не змогли призвичаїти їх до якихось аристократичних розкошів. Двоє 'з цього гурту, а саме чоловік та жінка, належали до відомого плем'я тускарора — одного з тубільних племен, що споконвіку володіли цією землею; їхніми ж супутниками були: чоловік, за всіма прикметами старий моряк, який навряд чи перевищував своїм чином рядового матроса, і дівчина, котра теж, напевне, не могла похвалитися високим походженням. Щоправда, юне, свіже личко, а також скромні та жваві манери вказували розум і витонченість, що так багато важать разом із дівочою вродою. В ту хвилину її глибокі блакитні очі випромінювали піднесення, а привабливе лице поійнялося задумою, якою глибокі почуття, навіть приносячи щонайвдячнішу втіху, затуманюють обличчя людини з ніжною, чулою душею.

І справді, краєвид цей був такий, що не міг не вражати уяву споглядача. На захід,— там, куди були звернуті лиця подорожніх і де тільки й можна було побачити далину, скільки око сягало, мрів листяний океан, величний та багатий розмаєм яскраво-зеленої буйної рослинності, з розкішними барвами, властивими сорок другому градусові північної широти. В'яз із гарною плакучою верхівкою^ численні породи клена, дорогоцінний американський дуб та широколиста американська липа, відома як ликовиця,— всі вони перепліталися горішнім гіллям, зливаючись у єдиний і мовби

нескінченний листяний килим, який без КІПЦЯ-краю тягся до призахідного сонця, аж доки зливався з хмарами, як зливаються біля небокряю морські хвилі з блакиттю небесного склепіння. Тут і там незначні просвіти, утворені поміж велетнями лісового царства чи то з вини стихій, а чи з примхи природи, дозволяли якому нижчому дереву вирватися угору до світла й підняти свою скромну голову майже врівень з довколишньою поверхнею зеленого моря. До таких дерев належали: береза, дерево досить поважане в не таких благодатних краях; тремтлива осика, різновиди плодоносної ліщини та представники інших порід, що нагадували нищих і неотесаних бідняків, яких обставини закинули поміж статечних та заможних. Там і сям, пронизавши неозоре поле, височіла пряма сосна, здіймаючись над листяною рівниною, мовби який величний пам'ятник, споруджений рукою митця.

Саме неосяжні простори, майже непорушена зелена гладінь і справляли враження величі. Ніжні тони, доповнені переливами світ-лотіней, надавали пущі краси, а урочий спокій довкола навіював на душу високі' почуття.

— Дядечку,— звернулася вражена, проте вдоволена дівчина до свого супутника, чийого ліктя вона ледь торкалася, аби певніше стояти на легкій, хоч і міцній опорі,— це дуже схоже на океан, який ви так любите.

— Дитина скільки бачить, стільки й тямить, Магнітику! — Магнітиком моряк звав свою небогу за її дівочу звабливість.— Хіба

§

що дитина може порівняти оцю жменю листя зі справжнім Атлантичним океаном. Якби навіть зібрати всі оці верхівки в один пучок і кинути їх на лоно океану, то вони склали б усього лише букетик у петлиці Нептуна.

— У ваших словах, дядечку, не стільки правди, як вигадки. Ви ж тільки гляньте: скільки око сягає — на багато, багато миль навкіл — і одне листя! А що такого можна побачити в океані?

— "Що такого"! — відказав дядечко, нетерпляче смикнувши ліктем, якого торкалася дівчина, бо його руки були схрещені й засунуті за пазуху червоного жилета, що саме тоді був у моді.— Що такого побачиш, Магнітику? Скажи ліпше, що такого не побачиш! А де тут, дитино моя, морські брижі, де блакитні води, де вали, буруни, кити а чи шторми, де тут безперервний рух у цій жмені лісу, га?

— А де є, дядечку, в океані такі верховіття, така непорушна тиша, таке запахує листя й така чудова зелень?

— Ат, Магнітику! Якби ти хоч що-небудь у цьому тямив, то знала б, що зелена вода — прокляття для моряка. Вона чи не гірша навіть за зеленого юнгу!

— Але ж зелень лісу — це щось інше. Прислухайтесь! Ви чуєте, як дихає вітер у листі?

— Почула б ти, дівчино, як дише норд-вест, коли гадаєш, що вітер може бути лише вгорі. Ну, де тут шквали, де урагани, де пасати чи пекучі середземноморські вітри і всі тому подібні речі у цій жмені лісу? А які

риби плавають отут у вас під цією спокійною поверхнею?

— Те, що й тут бувають шторми, ясно вказують оці знаки довкола; а звірі,— хай і не риби,— водяться попід отим листом.

— Я того не знаю,— відказав дядько з моряцькою догматичністю.— Яких тільки страхів нам не понаказували в Олбені¹ про звірину, що буцімто чигає тут на нас, проте досі ми не здибали нічогосінько такого, що налякало б тюленя. Та сумніваюся, щоб ваш суходільний звір зрівнявся з акулою полуденних широт!

— Гляньте! — вигукнула небога, більше зайнята величчю й красою "безмежного лісу", ніж аргументами дядька.— Ген," над вершечками дерев, звивається димок. Чи не з якого, бува, житла?

— Ай справді,— погодився старий моряк.— У тому димкові щось є людське, що варте тисячі дерев. Треба показати це Гострій Стрілі, а то він, нічого не відавши, ще обмине порт. Очевидячки, де дим, там і камбуз².

1 О л бен і' (Олбані) — одне з найстаріших міст США, тепер — адміністративний центр штату Нью-Йорк.

2 Камбуз — кухня "а кораблі.

По цих словах дядько витяг і%уку з пазухи, торкнув за плече індіанця, що стояв поруч, і показав йому на тонюсіньку риску пари, яка приблизно за милю від них викрадалася спроквола з гущавини і, розсіюючись ледь видимими нитками, танула в мерехтливому повітрі. Тускарора був один із тих гордовитих воїнів, яких у минулому столітті можна було значно частіше здибати серед тубільного населення Америки, ніж тепер; і хоч він довгенько терся серед колоністів і міг таким чином засвоїти їхні звичаї і навіть їхню мову, проте майже не втратив дикої величі та простої гідності індіанського вождя. Стосунки його із старим моряком були дружні, але стримані, бо індіанець був

надто при звичаєний до товариства офіцерів по різних військових закладах і розумів, що його нинішній супутник був лише простий підлеглий. Справді-бо, та спокійна і зверхня стриманість тускарори так вражала, що Чарльз Кен — саме так звали моряка — навіть у хвилини найбільшої впертості чи розв'язності (а мандрівка їхня тривала вже більше тижня) не зважувався поводитися з ним запанібрата. Проте вигляд диму, що звивався вдалині, схвилював Кепа, мовби нагла поява вітрила у відкритому морі, і вперше, відколи вони зустрілися, він зважився, як було сказано, торкнутися воїна.

Швидкий зір тускарори вловив той димок, і на добру хвилину індіанець, ледь звівшись навшпиньки й роздувши ніздрі, мов той олень, що раптом почув небезпеку, вступив погляд у далину, наче поинтер, який чекає пострілу хазяїна. Потім, опустившись знову на п'яти, індіанець ледь чутно вигукнув щось 'голосом, таким несхожим на бойовий клич. воїна-індіанця; у всьому іншому він лишився незворушений. Його лице було спокійне, зате погляд чорних орлиних очей так і шастав поверх листяної панорами, наче хотів увібрати одразу всі важливі прикмети. І дядько, і небога — обоє добре усвідомлювали всю небезпечність їхньої мандрівки через широку смугу дикого пралісу — проте ніхто з них не міг наразі визначити, добре а чи зле віщує їм цей знак близькості людей.

— Мають бути онейди чи тускарори поблизу, Гостра Стріла, — промовив Кен до свого супутника індіанця, називаючи його умовним англійським ім'ям. — Чи не пристати б і нам до них, та й переночувати в зручних койках?

— Там нема вігвам, —<— відповів Гостра Стріла у свій незворушний спосіб. — Надто багато дерево.

— Але ж там повинні бути індіанці, може, навіть хтось із ваших старих друзів, добродію Стріло?

— Палити багаття не тускарора, не оней-да і не могаук, — блідочолий!

— Лиха година! Ну, Магнітику це перевершує навіть морську науку: ми, морські вовки, здатні відрізнити матроський тютюн від солдатського або лігво тютюна від гамака помічника капітана. Та не думаю, щоб навіть найстаріший адмірал флоту його величності міг коли-небудь відрізнити здаля, де димить королівська кухня, а де вугляр випалює вугілля!

Гадка про те, що десь поблизу, у цьому океані шалини, є люди, ще більше поглибила рум'янець на квітучих щічках милого створіння, яке стояло поруч Кепа, та невдовзі дівчина обернулася з виразом подиву на лиці до дядька: адже досі й він, і вона часто захоплювалися знаннями чи, сказати б, інстинктом тускарори — й, вагаючись, промовила:

— Багаття блідочолих! Та ні, дядечку, він не може цього знати!

— Десять днів тому, дитино, я б поклявся у цьому, а от сьогодні і сам не знаю, чому вірити, а чому ні. Можу я дозволити собі запитати вас, Стріло: чому ви гадаєте, що отой димок — від багаття блідочолих, а не червоношкірих?

— Сирі дрова, — відказав індіанець з таким спокоєм, з яким хіба що вчитель втлумачує умову задачі спантеличеному учневі. — Дуже сире — багато дим; багато вода

— чорний дим.

— Але ж, прошу вибачення, добродію Стріло, дим не чорний, до того ж він і невеликий. Як на мої очі, він такий легкий та кучерявий, як із капітанового чайника, коли від дров на кораблі нічого не лишається, окрім кількох трісок у трюмі.

— Дуже багато вода,— повторив Гостра Стріла, злегенька кивнувши головою.— Тускарора дуже хитрий палити багаття з вода; блідочолий багато книги, а палити все: багато книги — мало знати.

— Ну, щодо книжок, то в цьому є слушність, не заперечую,— сказав Кен, який не був великий поборник науки.— Це він, Магнітику, натякає на твоє читання, бо вождь розуміється на всьому чудово у свій власний спосіб. А скільки ще, за вашими розрахунками, Стріло, до тієї сажавки, яку ви звете озером і куди ми ось уже стільки днів тримаємо курс?

Тускарора дивився на моряка зі спокійною зверхністю, відповідаючи:

— Онтаріо — як небо; йти одне сонце, і великий мандрівник бачити озеро.

— Таки так, я — великий мандрівник, не заперечую, проте з усіх моїх мандрівок ця — найдовша, . найневигідніша і найвіддаленіша від морських гаваней. Але якщо до цієї водиці, Стріло, й справді тут близько, та до того ж і ще й так багато, то пара добрих очей побачила б її, адже з цього спостережного пункту, либонь, видно щонайменш за тридцять миль?

— Дивіться! — сказав Гостра Стріла, повагом і граційно простягаючи руку вперед.— Онтаріо!

— Дядечку, ви звикли кричати "Земля!", а не "Вода!" і тому, певне, не помітили озера!— вигукнула небога, сміючись, як дівчата звичайно сміються із власних жартів.

— Гай-гай, Магнітику! Невже ти й справді гадаєш, що я не впізнав би своєї рідної стихії, ■якби вона була в полі зору?

— Але ж Онтаріо — не ваша стихія, любий дядечку, бо ж ви звикли до солоних вод, а це озеро — прісне.

— Це може мати значення хіба для якого молодого матроса, але не для такого морського вовка, як я! Я, дочко, розрізну воду, будь вона і в Китаї!

— Онтаріо!—з притиском ще раз повторив Гостра Стріла і знову показав рукою на північний захід.

Кен уперше, відколи вони познайомилися, кинув на тускарору погляд, у якому було щось від зневаги, хоча й простежив за рукою та очима іпдіянииа, які з усією очевидністю вказували на чисту пляму в небі — якраз поверх листяної рівнини.

— Так і є, я знав, що воно таке завбільшки, ще коли кидав морське узбережжя і вирушав на пошуки цієї прісноводної сажавки,— підсумував Кен, здв*игнувши плечима, як людина, котра давно вже має готову думку і вважає, що більше нічого переливати з пустого в порожнє.— Може, воно й справді там, те Онтаріо, але ж воно могло б уміститись і в моїй кишені. Що ж, сподіваюся, коли ми дійдемо туди, там буде хоч де повернутися нашому човнові. Проте, Стріло, якщо тут десь поблизу є блідочолі, то я, признатися, бажав би дістатися До них на відстань голосу.

Цього разу тускарора на відповідь спокійно схилив чоло, і всі мовчки зійшли з поваленого дерева. Щойно вони ступили на землю, Гостра Стріла заявив, що йде до багаття, аби допевнитися, хто його розіклав, а своїй дружині, Кепові та його небозі радив повернутися до піроги, яку вони залишили на поблиський річці, й там чекати, доки він повернеться.

— Ні, вождю, це ще можна було б допустити при вимірюванні глибини, та й то лише неподалік від узбережжя, де знайомий фарватер — заперечив Кеп.— А в такому незнайомому краю, як цей, гадаю, було б не зовсім безпечно відпускати лоцмана одного далеко від корабля. Отож, з вашого дозволу, ми не будемо розбивати гурту.

— Що хотіти мій брат? — суворо запитав тускарора, не образившись, однак, на погано приховану недовіру.

— Вашого товариства, добродію Стріло, й більш нічого. Я хочу піти з вами і побалакати з цими незнайомцями.

Тускарора погодився без заперечень, але знову відіслав до човна свою терплячу й покірну маленьку дружину, яка зрідка зводила на нього великі чорні очі лише для того, щоб виразити в однаковій мірі і повагу, і страх, і любов до чоловіка. А тут затялася ще й Магнітик. Завзята, а в години випробувань і досить-таки енергійна, вона, однак, була просто жінка, і сама думка, що їй доведеться залишитися одній, без захисту чоловіків посеред пущі, котра, як щойно підказали їй чуття, навряд чи де взагалі доходила кінця-краю, сповнила її таким гострим болем, що вона теж забажала супроводжувати дядька.

1 Фарватер — шлях для безпечного проходу суден.

— Повірте, я вже так насиділася в човні, що мені буде вельми корисно пройти, дорогий сер,— додала дівчина, і її личко, що було

так зблідло, хоч вона й намагалася зберегти спокій, почало знову густо наливатися рум'янцем.— А крім того, може, серед тих невідомих є й жінки.

— Ну, добре, дитино, підеш. Та це й недалеко — який кабельтов 1 звідси, тож за годину до заходу сонця вже будемо тут.

Одержавши дозвіл, дівчина, справжнє ім'я якої було Мейбл Дангем, почала лаштуватися в дорогу, а Червнева Роса—так • звали дружину Гострої Стріли — байдуже попрос* тувала до піроги, занадто звикла до послуху, самоти й мороку лісу, щоб відчувати якийсь страх. Троє ж, що лишилися біля вітрового вала, обминули непрохідне сплетиво, дійшли до узлісся й рушили в потрібному напрямку. Гострій Стрілі було досить кількох поглядів, тим часом старий Кеп, перш ніж довіритися тіням дерев, розважливо визначив напрямок за кишеньковим компасом.

— Воно, Магнітику, може, й личить індіанінові стернувати за нюхом, але наш брат, який пройшов науки, знає ціну стрільці,—промовив дядько, плентаючись позаду за туска-ророю, що ступав легко й упевнено.— Повір моєму слову, Америку ніколи не було б відкрито, якби Колумб тільки1 й мав, що ніздрі. Друже Стріло, чи бачили ви коли отаку машинку?

1 Кабельтов — морська одиниця довжини. Англ. кабельтов — 183 м, амер.

кабельтов — 219 м.

Індіанин обернувся, зиркнув на компас,

2 Ф. Купер

17

якого Кеп тримав так, щоб не збитися з шляху, і поважним тоном відказав:

— Око блідочолих. Тускарора бачити у голові. Нехай Солона Вода (так індіанин величав свого супутника) зараз тільки дивитися; не говорити нічого.

— Він каже, дядечку, що нам краще б помовчати; певне, остерігається людей, з якими маємо здибатися.

— Та то вже є такий індіанський спосіб іти на квартири. Бачиш, він оглянув запал своєї рушниці. То й мені не завадило б поглянути на те ж саме в моїх пістолів.

1 Нічим не виказуючи своєї тривоги від цих приготувань, до яких вона вже звикла за довге подорожування, Мейбл ішла легким і гнучким кроком, як і тускарора, не відстаючи від чоловіків. Перші півмилі вся обачність зводилася до суворої мовчанки, та з наближенням до місця, де, за всіма розрахунками, мало бути багаття, стала потрібна більша обережність.

У такому лісі, звичайно, не багато охопиш поглядом, хіба тільки прямі й високі стовбури дерев. Кожна деревина тут виробила собі шлях до сонця, і під листяною запоною можна було йти, мов через неозоре природне склепіння, що трималося на міріадах грубих колон. Ці колони, чи дерева, часто-густо служили сховом— шукачеві пригод, мисливцеві чи й ворогові; отож що ближче Гостра Стріла підходив своїми прудкими кроками-до того місця, де, як підказували йому досвід та непомиль-

ні чуття, мали бути невідомі, його хода ставала легшою, погляд — пильнішим, а сам він ще старанніше ховався.

— Глянь, Солона Вода,— переможно сказав індіанин, вказуючи одночасно на просвіт серед дерев,— багаття блідочолих.

— Клянусь всевишнім, чолов'яга має рацію! — буркнув Кеп.— Он вони, порозвалювалися собі спокійнісінько і жеруть, немовби в каюті трипалубника.

— Гостра Стріла має рацію лише наполовину,— шепнула Мейбл,— бо там двоє індіан і тільки один білий.

— Блідочолий,— промовив тускарора, показуючи два пальці,— червоношкірий,— показуючи один.

— Ну, звідси не скажеш, хто з вас має слушність, а хто ні,— втрутився Кеп.— Один з них на сто відсотків білий, та ще й гарний молодець, жвавий та вельми статечний; інший — червоношкірий настільки, наскільки фарба та природа могли його таким зробити; а третій оснащений тільки наполовину—ні бриг, ні шхуна.

— Блідочолий,— повторив Гостра Стріла і підняв два пальці.— Червоношкірий,— і показав одного пальця.

— Певне, так воно і є, дядечку, бо індіани-нов'є око, здається, ще не схибило й разу. Та нині треба хутчій дізнатися — друзі вони чи вороги. Чого доброго, ще французи.

— Один окрик одразу пояснить нам усе,— промовив Кеп. — Тільки стань ось за це

дерево, Магнітику, а то коли б замість відповіді негідники не пальнули бортовим залпом. Зараз я з'ясу, під яким прапором вони плавають.

Дядько приклав — долоні рупором до рота і тільки хотів був видобути обіцяний окрик, як Гостра Стріла перепинив його, розладнавши інструмент помахом руки.

1 Інгізи — індіанська спотворена назва англійців.

2 Скво (індіач.) — жінка.

3 Стояти в дрейфі—стояти непорушно на місці.

— Червона людина — могіканин,— промовив тускарора.— Добре. Блідочолі — інгізи — Божественні вісті—прошепотіла Мейбл, якій не дуже до смаку була кривава сутичка у темній глушині.— Ходімо ж хутчій до них, дядечку, й оголосимо себе друзями.

— Добре,— погодився тускарора.— Червоношкірий — холодний і знати; блідочолий — запальний і стріляти. Хай скво² піде.

— Що-о? — вигукнув приголомшений Кеп — Щоб мій Магнітик пішов у розвідку, а ми, два здорових гевали, стояли в дрейфі³ й спостерігали, як то він причалюватиме до берега? Якщо я погоджусь на це, то...

— Дядечку, та мудріше й не придумати,— перепинила його щира дівчина.— Я аніскілеч-ки не боюся. Жоден християнин не наважиться стріляти, побачивши жінку, яка простує до нього. А крім того, моя присутність буде запорукою миру. Тож хай буде так,. як запропонував Гостра Стріла, і все буде гаразд. Вони ще й досі нас не запримітили, тому моя поява не зчинить серед них переполоху.

— Добре! — відказав Гостра Стріла, відверто схвалюючи відважність Мейбл.

— Це не по-моряцькому,— заперечив було Кеп.— Але тут, у лісі, хто його знає... Коли ти гадаєш, Мейбл...

— Та що ви, дядечку, я переконана, що нема ніякої причини боятися, та й ви тут поруч — захистите, коли що до чого.

— Ну, добре, візьми тоді пістоля...

— Ні, краще покластися на свою юність і тендітність,— відказала дівчина, усміхаючись, й густо зашарілася від хвилювання.— Найкращий захист для жінки перед лицем чоловіків-християн — це кликати їх на захист. Я ніколи не мала справи зі зброєю і хочу все життя обходитися без неї.

Дядько більше не заперечував, і Мейбл, отримавши застережливі настанови тускарори, зібралася з духом і вирушила сама до людей, що сиділи біля багаття. Хоч серце дівчини й калатало в тривозі, проте вона ступала впевненим кроком, і ніщо, здавалося, не виказувало її вагань. У лісі панувала мертва тиша, бо ті, до кого підходила Мейбл, були настільки зайняті вдовolenням свого великого природного апетиту, себто голоду, що не могли й на мить відірвати своїх очей від тієї важливої справи, якою були зайняті. Проте, коли дівчина, підійшовши до багаття футів¹ на

і фут — англійська міра довжини (біля 30,5 см).

двісті, раптом наступила на суху гілку, яка ледь чутно хруснула, індіанець, що його Гостра Стріла охарактеризував як могіканина, та другий супутник — той, чия особа була такою двозначною, скочили на ноги зі швидкістю думки. Обидва кинули погляди па рушниці, що стояли обперті об дерево, але, побачивши дівочу постать, навіть не потяглися до зброї. Індіанець щось промовив своєму товаришеві, а потім знову сів і, ніби нічого й не трапилося, спокійно продовжував собі їсти. Тим часом білий навпаки — полишив вогнище і попрямував назустріч дівчині. Коли він підійшов ближче, Мейбл побачила, що матиме справу з людиною одного з нею кольору шкіри, хоч убрання його було такою дивовижною мішаниною одягу двох рас, що треба було підійти ближче, аби переконатися в тому, хто він і що він. Зовні він був людиною середніх років, з відкритим, чесним та простодушним обличчям, яке не можна було назвати гарним і яке тієї ж миті переконало дівчину, що їй ніщо не загрожує. І все ж вона зупинилася, підкоряючись законові власних звичок (якщо не законові природи), який не дозволяв їй за обставин, що в них вона зараз опинилася, надто вільно йти назустріч невідомому, іншій статі.

— Не бійтеся нічого, молода жінко,— промовив мисливець, бо, судячи з одягу, за когось іншого його не можна було прийняти.— Ви натрапили у цій глушині на християн і таких, які вміють належно обійтися з кожним, хто

схильний до миру й справедливості. Мене вельми добре знають усі в цих краях; може, одне з моїх імен і ваших вух сягнуло. Французи та червоношкірі по той бік Великих озер називають мене *La Longue Carabine* — Довгий Карабін, а могікани — це справедливе і чесне плем'я, власне, залишки від нього — Соколим Оком, тоді як солдати й лісовики по цей бік озер звать мене Слідопитом, позаяк ще не траплялося й разу, щоб я не відшукав один кінець сліду, коли мінг¹ а чи друг, що потребував мене, стояв на іншому кінці сліду.

У цих словах не було хвастощів, а тільки чесна впевненість людини, яка добре знала, що, хоч яким би ім'ям її називали, червоніти за свої вчинки їй не доведеться. На Мейбл його слова подіяли, мов блискавка. В ту мить, як дівчина зачула його останнє прізвисько, вона аж сплеснула в долоні і палко повторила це слово:

— Слідопит?!

1 Так делавари прозвали індіанське плем'я гуронів, яке у XVIII ст. жило на берегах озер Онтаріо та Гурон і по річці Святого Лаврентія. Гурони вели війни з делаварами і підтримували французів під час англо-французьких воєн за володіння у Північній Америці у 50-х— 60-х роках XVIII ст.

— Так мене називають, молода жінко, проте не кожен лорд заслужив хоч наполовину свій титул так, як я своє прізвисько; хоча, коли казати правду, я дуже пишаюся з того, що знаходжу собі шлях, де нема й сліду, аніж там, де він є. Але вояки регулярної армії не дуже в цьому тямлять, і кожен другий з них навряд чи знає різницю між слідом і стежкою, хоча слід не завжди відшукаєш навіть нюхом, а стежку видно й простим оком.

1 Д е л а в а р и, чи ленн і-ленапе, як вони самі себе називали,—

північноамериканське індіанське плем'я, що проживало у XVIII ст. в долині річки Делавар та вздовж узбережжя Атлантичного океану. Вони стояли на чолі великого племінного об'єднання, що боролось з гуронським племінним союзом Делавари під час англо-французьких воєн за володіння в Америці переважно підтримували англійців.

— То це ви і є той друг, якого мій батько обіцяв вислати нам назустріч?!

— Якщо ви дочка сержанта Даигема, то й сам великий пророк делаварів 1 не мовив ніколи яснішої істини.

— Я — Мейбл, а там, за деревами, сховалися мій дядько Кен і тускарора, котрого звуть, Гостра Стріла. Ми й не розраховували, що зустрінемо вас ще до берегів озера.

— Мені приємніше було б почути, що вашим провідником є якийсь прямодушніший індіанець,— зауважив Слідопит.— Не люблю я тускарор: надто далеко вони зайшли від могил своїх пращурів, щоб завжди пам'ятати Великого Духа. До того ж, Гостра Стріла — честолубивий вождь. А Червнева Роса з ним?

— Так, його дружина супроводжує нас. І яка вона тільки покірна та лагідна!

— Та до того ще й віддана, чого не скаже про Гостру Стрілу— той, хто його добре знає. Ну, та поки ми йдемо дорогою життя, доводиться миритися з усім, що посиляє нам провидіння. Ніде правди діти: вам у провідники міг би потрапити й хтось гірший, ніж цей тускарора, хоча в його жилах забагато мінгової крові, як на друга делаварів.

— Якщо так, то, може, це щастя, що ми зустрілися? — промовила Мейбл.

— У кожному разі, ніякого нещастя в тім нема: адже я дав слово сержантові провести його дочку до залоги живою і здоровою, хай навіть ціною свого життя. Ми розраховували, що зустрінемося з вами неподалік водоспаду, де захована наша пірога; але потім подумали, що не зашкодить пройти кілька миль назустріч, щоб стати в пригоді, коли треба. І добре, що пішли, бо сумніваюся, щоб Гостра Стріла був із тих, хто може подолати таку бистрінь.

— А ось і дядечко з тускаророю, тож тепер обидва наші загони можуть з'єднатися,— радо промовила Мейбл.

Побачивши, що нарада була дружня, Кен і Гостра Стріла вирішили й собі підійти до співрозмовників. Мейбл у кількох словах переповіла їм усе, що сама довідалася від невідомих, після чого вже всі разом рушили до тих двох, котрі все ще лишалися біля багаття.

РОЗДІЛ II

Природи сині Докіль ти сам Не осквернив святий свій храм, Піднісши ниций дар. Ти— володар земних красот І трон твій досягнув висот, Вознісшись до хмар.

Джон Вільсон. "На відвідини Гайленд Глен"

Могіканин продовжував собі їсти, хоча другий білий підвівся й чемно скинув капелюха перед Мейбл Дангем. Був це повний здоров'я і мужній з виду молодик, одягнений хоч і далеко не так строго професійно, як її дядько, та все ж так, що можна було впізнати людину, при звичаєну до води. А в ті часи справжні моряки складали особний клас, відокремлений від решти людства; їхні судження, щоденна мова та одіж так само вказували на фах, як думки, говірка та вбрання турка вказують на його

мусульманство. Хоча Слідопит був у розквіті сил, Мейбл зустріла його зі спокоєм, який пояснювався, очевидно, тим, що вона скріпила свої нерви для перемовин; та коли її очі зустрілися з очима молодика, який підвівся від багаття, вони опустилися під захопленим поглядом, яким, вона бачила чи уявляла, що бачила, він привітав її. З них кожне насправді відчувало взаємний потяг, який звичайно пробуджують у юних і щиросердих однаковий вік, взаємна привабливість та новизна обстановки.

— Оце і є ті друзі,— промовив, обдаровуючи Мейбл чесною усмішкою, Слідопит,— яких ваш достойний батько вислав вам назустріч. Це великий делавар, який на своєму віку зазнав і шани, і прикрощів. Його індіанське ім'я цілком пасує вождеві племені, а що його не завжди легко вимовити тому, хто не знає мови делаварів, ми для зручності переладуємо його по-нашому і назвемо його Великий Змій. Але не подумайте, ніби цим ім'ям ми хочемо підкреслити, що він підступний понад міру, властиву кожному червоношкірому, — зовсім ні: ми цим лише підкреслюємо, що він мудрий та хитрий,— як і личить воїнові. Гостра Стріла добре знає, що я хочу сказати.

Поки Слідопит виголошував своє звертання, індіани пильно й статечно дивилися один на одного, а потім тускарора виступив наперед і звернув до іншого індіанця безперечно дружнє слово.

— Люблю спостерігати, — продовжував Слідопит,— як двоє червоношкірих вітаються в хащах. Для мене це, добродію Кепе, так, ніби я бачу, як віддають один одному дружній салют кораблі в океані. Та мова про воду нагадала мені про мого юного друга Джас-пера Вестерна, який дещо тямить у цих справах, оскільки він усе своє життя провів на Онтаріо.

— Радий познайомитися з тобою, друже,— сказав Кен, від~ щирого серця тиснувши руку молодому пріснородному матросові,— хоча тобі дечого ще треба повчитися, беручи до уваги ту школу, яку ти пройшов. А це моя небога Мейбл — я'зву її Магнітиком з причини, про котру вона нізащо в світі не здогадається, хоча ти, можливо, досить освічений, щоб відгадати, коли якось претендуєш на знання компаса.

— Причину неважко відгадати,— промовив молодий чоловік, мимоволі спрямовуючи погляд своїх гострих очей па враз сполум'яніле личко дівчини,— і я певен, що той стерновий, якому дороговказом служитиме ваш Магнітик, ніколи в житті не сяде на мілину.

— Ого! Ти, як бачу, не тільки чув, а й знаєш, як користуватися деякими термінами морського вжитку, хоча загалом, либонь, ти у своєму житті більше бачив зеленої води, аніж синьої.

— То не диво, що ми вряди-годи пересипаємо свою мову слівцями, вживаними на березі: адже нам рідко коли випадає втратити його з поля зору хоч на двадцять чотири години.

— Тим гірше, хлопче, тим гірше для тебе. Морякові дуже рідко слід бачити землю і то з якнайдалшої відстані. А там,— тільки по щирості, добродію Вестерне,— мабуть, довкола вашого озера так чи інак земля.

— А хіба, дядечку, довкола океану не "так чи інак земля"? — жваво втрутилася

Мейбл, боячись передчасного вияву характерного догматизму, чи то пак — педантизму, старого моряка.

— Ні, дитино, саме навпаки: це океан так чи інак навколо землі! І я це завжди товкмачу, хлопче, тим, що на суходолі. Всі вони перебувають, так би мовити, посеред.. океану, навіть не підозрюючи того; живуть, небораки, і не відають, що нема нічого дужчого і більшого від води. Людська зарозумілість не знає меж, і якийсь мудрагель, що ніколи й не нюхав солоної води, часом гадає, ніби він більше тямить від того, хто об'їхав мис' Горн Ні-ні, наша земля — це не що інше, як острів, а коли казати правду, все те, що не. земля,— є вода.

Молодий Вестерн пройнявся глибокою повагою до бувалого моряка, що служив на океані, бо й сам часто мріяв про океан; ТСJ все ж він мав природну повагу й до широкого плеса, на якому виріс і яке в його очах було не без своїх принад.

— Те, що ви кажете, сер,— скромно відповів він,— може, й слушне, коли йдеться про Атлантичний океан, але тут, на Онтаріо, ми з повагою ставимосся й до суходолу.

— Це тому, що ви всі у землі на замочку,— відповів, щиро регочучи, Кеп.— Але годі-бо: он уже йде Слідопит, як його у вас величають, несучи дерев'яні таці, на яких парує смаження, і запрошує нас пригоститися; а правди ніде діти: на морі олениною не поласуєш. Добродію Вестерне, бути люб'язним з дівчиною в твоєму віці — річ не важча, ніж,

1 Мис Горн — найпівденніша точка американського континенту в архіпелазі Вогняна Земля, скажімо, знайти кінець кормового фала !, тому якщо ти приглянеш за тарілкою та чашкою мого Магнітика, доки я .закушуватиму із Слідопитом та нашими друзями-індіянами, вона, не сумніваюся, завважить це.

1 Кормовий фал — мотузка чи шворка, за до допомогою якої на суднах підіймають сигнальні прапорці.

Добродій Кеп сказав більше, ніж міг на той час здогадуватися. Джаспер Вестерн якнайкраще догодив Мейбл, і вона надовго запам'ятала лагідну чоловічу турботу молодого матроса у цю першу їхню зустріч. Він підсунув кінець колоди, щоб їй було на чім сидіти, добув для неї смачний кавалок смаженої оленини, приніс ковток чистої води з джерела і, сидючи близько напроти неї, швидко завоював повагу дівчини своїм м'яким, але щирим поведженням — даниною, яку жінка завжди бажає отримати і яка ніколи так не принадна, а тим більше — жадана, як тоді, коли вона йде від юнаків до їх одноліт-ків-юнок, від мужнього до тендітного. Послу-гування ж молодого Вестерна, як і більшості представників дужчої статі, котрі проводять своє життя, позбавлені товариства статі слабшої, відзначалося такою запопадливістю, щирістю та лагідністю (хоч і без умовної витонченості, брак якої, мабуть-таки, відчувала Мейбл), що ці чарівні якості достатньо замінювали відсутність лоску. Залишмо цих недосвідчених і невинних молодят, щоб вони порозумілися мовою своїх почуттів краще, аніж висловленими вголос думками, і повернімося до гурту, в якому дядечко Кеп з притаманною йому невимушеністю, що ніколи не залишала його, вже став головною дійовою особою.

Чоловіча компанія вмостилася довкола однієї на всіх дерев'яної таці з оленячою

смаженею, а в розмові, яка зав'язалася при цьому, проявлялися характери людей, що складали це різнорідне товариство. Індіани їли мовчки (пристрасть тубільних американців до оленини видається невгамовною), зате двоє білих багато балакали й сперечалися з різних питань, до того ж кожен з них довго й завзято обстоював Свій погляд.

А що'той діалог допоможе читачеві краще збагнути подальшу оповідь, не буде зайвим записати його.

— Ви, безсумнівно, знаходите втіху в своєму житті, добродію Слідопите,— вів далі Кен, коли зголоднілі супутники вже настільки наситилися, що почали копирсатися в таці, вибираючи найсмачніші кусні оленини.— Воно у вас теж повне своїх випадковостей і своїх удач, як і в нас, моряків, от тільки наше— все вода, а ваше — все земля.

— А чого, нам теж трапляється мати справу з водою у наших щоденних мандрах і походах,— заперечив йому білий співрозмовник.— Ми, прості люди прикордоння, вміємо володіти веслом і остями не згірш, ніж рушницею та мисливським ножом.

1 Реї— поперечні дерев'яні бантини на щоглі, до яких прив'язані прямі вітрила.

2 Лот — прилад для вимірювання глибини та діставання проб ґрунту морського дна. '

3 Штурвал — стернове колесо з ручками, за допомогою якого керують кораблем.

4 Лотліп — товста канатна петля, якою захоц-люють вантажі при підніманні.

15 Р и ф-ш т е р т — канат, яким розтягують нижню, частину навскісного вітрила.

6 Такелаж — сукупність снастей (на вітрильна* ках).

— Вірю, але чи вмієте ви брасувати реї пускати лот², керувати штурвалом³ і лотлін-шо⁴, відпускати риф-штерт⁵ а чи такелаж?⁶ Весло — без сумніву річ добра у човні, а яка з нього користь на кораблі?

— Як на мене, то я поважаю всіх людей з їх покликаннями і вірю, що перераховані вами речі мають своє призначення.— Той, хто прожив, як я, серед різних племен, розуміє, які різні бувають звичаї. Так, скажімо, міпги фарбують свою шкіру зовсім по-іншому, ніж делавари, і розчарується той, хто сподівається побачити воїна¹ в одязі скво. Я не надто старий, але вже чимало прожив у лісах і дещо знаюся на людській натурі. Я ніколи особливо не довіряв ученості тих, що мешкають у містах, бо жодного разу ще мені не довелося здибати серед них такого, що умів би без промаху стріляти з рушниці а чи натрапити на слід у лісі.

— Отакої і я думки, добродію Слідопите. До речі, вештаючись там по вулицях, ходячи

З Ф. Купер

33

до церкви щонеділі та слухаючи проповіді, ніколи не станеш чоловіком. Посилайте свого хлопця на океан, якщо хочете відкрити йому очі на світ, дайте йому подивитися, як живуть в інших країнах (я це називаю глянути в обличчя природі), якщо хочете, щоб він зрозумів, хто він і що він. Ось хоча б узяти й мого свояка сержанта. Собою ніби

людина як людина, по-своєму не гірша всякої іншої на світі, а врешті — хто він? Піхтура — і більш нічого. Сержант, точніше — не рядовий, але, знаєте, все одно піхтура піхтурою. Коли ще він тільки сватався до моєї бідної сестри Бріджіт, я із свого обов'язку одразу ж розтлумачив їй, хто він та що вона може чекати од такого чоловіка, але хіба ці дівки слухають кого, коли їм хтось запаморочить голову? Правда, сержант нібито вийшов у люди: кажуть, він там неабиякий чоловік у форту, але сердешна його дружина не дожила, щоб побачити це, бо вже чотирнадцять років, як померла.

— Ремесло піхотинця — теж почесне, за умови, звичайно, коли він воює на боці правих,— відповів Слідопит.— А що французи завжди погані, а його священна величність і наші колонії стоять за праве діло, то, я вважаю, у вашого сержанта і сумління чисте, і слава добра. Знаю по собі, я ніколи не мав солодшого сну, як після того, коли давав доброго чосу мінгам, хоча я завжди дотримуюсь правила: воювати, як личить справжньому білому, і ніколи — так, як індіанин. Ось візь-

мімо хоча б Змія, наприклад. Він має свої звичаї, а я — свої, проте за всі довгі роки, відколи ми воюємо вкупі, ні він, ні я жодного разу навіть і в думці не мали чогось поганого про те, хто з нас і як робить. Я завжди кажу йому, що на світі є тільки одні небеса і тільки одне пекло (хоч його віра каже інакше) і що до раю, як і до пекла, ведуть багато різних шляхів.

— Це слушно, і він має вірити вам, хоч я все-таки вважаю, що більшість доріг до пекла проходять суходолом. Море, як казала бідолашна Бріджіт,— це своєрідне "місце очищення", і що далі від берега, то далі від спокус. Сумніваюся, чи можна так сказати про всі ваші озера?

— Припускаю, що міста й селища ведуть до спокус, а от наші озера оточені лісами, і такий храм щодня закликає тебе поклонятися Всевишньому. Погоджуюся також, що не всі й не завжди люди однакові навіть тут, у пущі: так, різниця між мінгом і делаваром йе менш очевидна, ніж різниця між сонцем та місяцем. І все ж я радий, друже Ке́пе, нашому знайомству, вже хоча б з тої причини, що ви можете сказати Великому Змієві про те, що є озера з солоною водою. Ми з ним відколи познайомилися, то й разу не було, щоб у чомусь розійшлися поглядами, і коли могіканин хоч наполовину вірить мені так, як я йому, то він чимало дізнався від мене про життя білої людини й закони природи; мені здається, що жоден червоношкірий ще не вірив так щиро,

з*

35

як того хотів би чесний чоловік, і в існування великих солоних озер, і в те, що річки можуть текти у зворотному напрямку.

— А це тому, що ви беретеся за речі не з того краю,— поблажливо кивнувши, промо-вов Ке́п.— Ви міркуєте про озера й пороги так, наче про корабель, а про океан, його припливи та відпливи,— як про човен. Тому ні Гостра Стріла, ні Змій і не мають сумніватися у тому, що ви їм кажете про те й інше, хоча, правду сказати, мені самому якось трудно проковтнути . байку про суходільні моря, а ще трудніше,— про те, що є

прісководі моря. Я вирушив у таку далеку мандрівку почасти, щоб власними очима побачити і самому 'скуштувати тієї водиці, а почасти, щоб зробити послугу Магнітикові й сержантові, хоч той був лише чоловіком моєї сестрі, зате Магнітика я люблю, як рідну доньку.

— Ну, ви помиляєтеся, дуже помиляєтеся, друже Кепе, коли недооцінюєте хоч би в чому, силу провидіння,'— ревно заперечив Слідопит.— Ті, що сидять по містах та селищах, мають обмежені й несправедливі гадки щодо сили Всевишнього, але ми, хто, можна сказати, живе у самій його присутності,— це стосується передусім білошкірих — дивимося на речі інакше. Червоношкірий теж має свої думки з цього приводу, так воно й має бути, навіть якщо ці думки не зовсім такі, як у християн; і то не біда. Однак багато чого перебуває тільки у владі провидіння, і ці солоні та прісні озера теж. Я не беруся і не можу дати пояснення всім цим речам, але думаю, що обов'язок усіх — вірити в них. Як па мене, то я належу до тих, котрі вірять, що та сама рука, яка створила прісну воду, могла створити й солону.

— Ну, годі-бо, добродію Слідопите,— перепинив його, не без деякого запалу, Кеп.— Пам'ятаючи заповіді нашої істинної й мужньої віри, я ніколи на морі не відвернуся від того, хто потрапив у біду, хоча я й звик перед наближенням морського урагану покладатися більше на міцність рей та на вдало поставлені вітрила, ніж на молитву. Проте я не забуваю, що нерідко ми — просто безпорадні смертні, і сподіваюся, що відплачую, де належить, уклоном на уклін. Все, що я хочу сказати, а це можна легше відчувати, ніж висловити, як самі знаєте, є просто натяк на таке: оскільки я звик бачити воду у великих мірках солоною, то бажав би покуштувати її, перш ніж повірити, що вона прісна.

— Всевишній дав солонці оленям, а людині, як білошкірій, так і червоношкірій,— живодайні джерела, щоб вона гамувала свою спрагу. І нерозумно було б вважати, ніби не в його владі сотворити озера чистої води на заході та нечистої води — на сході.

Сувора простота Слідопитових слів викликала у Кепа, незважаючи на його педантичну самовпевненість, глибоке почуття поваги, хоча йому й не дуже до смаку було повірити в те, що він багато років поспіль заперечував як неможливе. Не маючи бажання поступитися і водночас почувуючись неспроможним вести далі суперечку з людиною, що виставляє проти тебе докази, до яких ти зовсім не звик, та ще й з такою силою правди і вірогідності, він був уже радий якось змінити тему розмови.

— Ну, гаразд, гаразд, друже Слідопите, давайте на цьому облишимо нашу суперечку, — запропонував Кеп. — А що сержант вислав вас, аби ви послугували нам провідниками до озера, ми зможемо покуштувати воду, лиш як дістанемося до неї. Тільки затямте мої слова: я не кажу, що не може бути прісної води на поверхні — вона буває прісна зверху іноді й в Атлантичному океані поблизу гирл великих річок; але будьте певні: я вам покажу, як куштувати воду з глибини в кільканадцять сажнів, що вам ніколи й не снилося, і тоді ми дізнаємося про неї більше.

Провідника влаштовувало, певно, полишити речі, як є, і розмова перемкнулася в інше річище.

— Ми не так уже й переоцінюємо свої здібності,— зауважив по короткій хвилі Слідопит,— і добре знаємо, що ті, що живуть у містах, коло моря...

— ...на морі,— поправив Кеп.

— "На морі", коли так хочете, друже,— ті мають кращі можливості, ніж ми отут, у хащах. Проте ми знаємо своє покликання; воно у нас, я б сказав, природне, не зіпсоване пихою та марнотою. Скажімо, я маю хист до стрільби з рушниці та до вишукування слідів та ще полювання й розвідництва; і, хоча крім цього я ще орудую остями та веслом, проте жодним з цих двох умінь я не пишаюся. А он той юнак, Джаспер, що балакає із сержанто-вою дочкою,— одмінне створіння. Він, я б сказав, диха водою, мов та риба. Індіяти та французи на північному березі Онтаріо прозвали Джаспера за його виняткові здібності у цій справі Прісною Водою. Що й казати, він краще звладає з веслом і тросами, ніж з багаттям на лісовій стежці.

— Щось має таки бути в оцих здібностях, про які ви кажете, врешті,— сказав Кеп.— Ось хоч оце багаття: повинен визнати, воно мене, попри весь мій морський вишкіл та досвід, збило з пантелику. А от Гостра Стріла відразу визначив, що його розпалили блідо-чолі, і це для мене, я вам скажу, така ж премудрість, як провести вітрильника між вузькими піщаними обмілинами в бурю горобиної ночі.

— В цьому нема ніякої премудрості... зовсім ніякої,— відповів Слідопит, • щиросердо розсміявшись, хоча сміху цього, через провідникову звичку до обережності, зовсім не було чути.— Для нас, хто проводить своє життя у великій школі провидіння, нема нічого легшого, як вивчати його уроки. Якби ми не засвоювали всіх цих дрібничок, то слідопити чи гінці з нас були б анітрохи не кращі, аніж із цих пеньків, що стирчать довкола. Прісна Вода, як ми його зємо, так любить усе вологе, що підібрав одну чи дві си,рі поліняки,— а їх тут, як і сухих, валяється доволі, а від сирих дров,— гадаю, це навіть вам, Прихильникам моря, відомо,— йде чорний дим. Нема тут ніякої премудрості, аніякої премудрості, хоча все це таємниця для того, хто лінується смиренно і вдячно вчитися у провидіння і пізнавати його всемогутні шляхи.

— Тільки метке око Гострої Стріли могло зобачити таку малу різницю!

— Поганий з нього був би індіяти, якби не помітив! Ні, ні, зараз війна, а коли індіяти-нин виходить на стежку війни, його чуття весь час загострені до краю. Кожна шкіра має свою натуру, і кожна натура має свої закони, як і свою шкіру. Багато років' я потратив, доки засвоїв усі тонкощі лісових наук, бо знання червоношкірого нелегко даються білом^чги то пак тому, хто має знання білих, хоч Мудрості останніх я набрався небагато, бо майже все своє життя провів у пущі.

— Ви, очевидячки, були кмітливим школярем, добродію Слідопите, що можна бачити з того, як ви знаєтеся на цих речах. Але, гадаю, і людині, яка пройшла школу життя на морі, теж не склало б великих труднощів засвоїти всі ці дрібнички, якби вона тільки дуже того захотіла.

— Я цього не знаю. Білій людині важко перейняти звичаї червоношкірих так само, як і червоношкірим — звичаї білих. Що ж до справжньої натури, то, здається, допоки ні ті, ні інші перейняти її одне в одного не можуть.

— Це ви так гадаєте, а от ми, мрряки, що так багато вештаємося по світу, кажемо, що натура є одна — хай то буде китаєць чи голландець. Я особисто теж до такого думання схильюсь, оскільки мені довелося переконатися, що всі народи подобають золото й срібло, а більшість чоловіків кохається в тютюні.

— Тоді погано ви, моряки, знаєте індіанці Чи ви знали хоч одного китайця, який міг би співати, коли йому в тіло заганяють шпичаки і крають його ножами, а він, голісінький, стоїть, охоплений полум'ям, і смерть шкириться йому у вічі? Ви знайдіть китайця чи християнина, який здатний витримати це, хай би він хтозна-який бравий був па вигляд і вмів прочитати геть усе, будь-коли написане на світі.

— То тільки дикуни чинять одне одному такі пекельні жарти!— вигукнув добродій Кеп, з острахом* поглядаючи на склепіння безмежного лісу.— Жодного білого ніколи не було приречено на отакі випробування!

— Е-е, ні, тут ви знову помиляєтеся,—заперечив Слідопит, незворушно вибираючи собі на таці найсмачніший кусень оленини,— бо, хоч терпіти мужньо такі тортури до снаги лише червоношкірому, білий теж може— конати, та й не один сконав од них.

— На щастя,— промовив Кеп, відкашлюючись (у нього раптом задерло в горлі),— навряд, щоб хто з індіан — союзників його величності — завдавав таких мук будь-кому з його вірнопідданих.¹ Я, щоправда, не так довго служив у флоті його королівської величності, але таки служив, і це щось та важить; що ж стосується каперства ², то в це діло я вклав чималу частку. Але, сподіваюся, по цей бік озера нема союзних французам дикунів, до того ж, ви, здається, казали, що Онтаріо широке, чи не так?

1 В тон час. коли відбувалися події, що їх описує Ф. Купер, західна частина сучасних США була ще колоніальним володінням Великобританії.

2 Каперство — захоплення чи пограбування приватними кораблями ворожих торгових суден з дозволу чи за завданням уряду.

— Ні, то в наших очах воно широке,— відказав Слідопит, не приховуючи посмішки, яка освітила його засмагле до бронзового відтінку обличчя,— звичайно, воно навряд чи може видатися вузьким, але насправді воно таки вузьке — через ворогів. Онтаріо обмежене берегами, й ворог, який не наважується перепливати озеро, може обійти його берегом.

— Аті Усе це через ті трикляті прісноводі ковбані! — гаркнув Кеп так голосно, що миттю розкався за свою необачність.— Ніхто в житті ще не чув, щоб навіть корсарський чи який там корабель об'їхав навколо Атлантичного океану!

— Може, океан не має кінців?

— А думаєте, має? Ні кінців, ані дна! Народові, міцно пришвартованому до одного з його берегів, нема чого боятися народу, що стоїть на якорі з протилежного боку океану, хай то буде й найдикіше плем'я — за умови, звичайно, що воно не володіє мистецтвом кораблебудування. Так, так, людям, що живуть на узбережжях Атлантичного океану, можна не потерпати ні за свою шкіру, ні за свої скальпи. Там людина може лягти ввечері, сподіваючись прокинутися з чубом, якщо тільки вона не носить перуки.

— А в нас тут не так. Я не хочу жахати дівчину, тому не буду зупинятися на деталях, хоча вона, здається, більше дослухається до Прісної Води, як ми його зємо. Але без тієї освіти, що я набув у хащах, пройти відстань між нами й залогою я вважав би ризикованою подорожжю, як на нинішній стан кордону. По цей бік зараз ірокезів не менше, ніж по той бік озера. Саме з оцієї причини, друже Кепе, і зобов'язав нас сержант вийти вам назустріч і показати дорогу.

— Що?? Невже ці негідники насмілюються крейсирувати під самими жерлами гармат одного з укріплень його величності?

— А хіба гайвороння не наважується підходити до забитого оленя, незважаючи на те, що неподалік перебуває мисливець? Отак просто й ірокези забрели аж сюди: між фортами й поселеннями постійно ходять білі, і, напевне, вони їх висліджують. Щоб виявити цих заброд, Змій весь час ішов проти води одним берегом, а я—другим, тим часом Джаспер, як безстрашний матрос,— а він і є такий,— гнав пірогу річкою. Після того як сержант із слізьми на очах розповів йому, яка в нього дочка, та як він скучив за нею, і яка вона в нього привітна й слухняна, наш юнак, здається, готовий був не те що йти за нею, а один увірватися в табір мінгів.

— Спасибі, спасибі йому! Його готовність допомогти нам заслуговує на подяку, хоча мені здається, хлопець не так уже й важив життям.

— Він тільки ризикував бути забитим з-за куща, коли гнав пірогу проти бистрої течії або коли огинав закрут, не зводячи очей з чорториїв. З усіх ризикованих мандрівок най-небезпечніша, на мій погляд, саме подорож річкою, коли з обох боків повно засідок. І через отакий саме ризик пройшов Джаспер.

— До дідька! Чого ж тоді сержант примусив мене мандрувати сто п'ятдесят миль у такий незвичайний спосіб? Дайте мені відкрите море й ворога, який не крутить хвостом, і я буду битися з ним, як йому хочеться і доки йому хочеться — па далекій відстані а чи борт до борту. Але бути забитим, як сонний заєць,— це, даруйте, мені не до смаку. Якби не Магнітик, я б цієї ж миті повернув вітрила і повів свій корабель назад до Р'юрка, і хай би воно запалося, це саме Онтаріо з його солоною чи прісною водою!

— Цим справі не дуже зарадиш, друже моряче, бо назад вам дорога довша і не менш небезпечна, ніж до форту. Звіртеся на нас, а ми вже вас або доведемо живими й здоровими, або загубимо свої скальпи.

За тодішнім матроським звичаєм, Кеп скручував увесь свій чуб у довгу косу, яку затягував у шкіру вугра, а маківка в нього була майже лиса, і він машинально погладив і косу, й тім'я, ніби щоб пересвідчитись, що все на своєму місці. В глибині душі Кеп був хоробрий чоловік і не раз спокійно дивився смерті в вічі; щоправда, ніколи вона не поставала перед ним у таких спрашних нрб'явах, які оце хоча й скупі, але образно змалював йому співрозмовник. Але відступати було пізно, і йому нічого не залишалося, як удати з себе бравого зайця, хоч у душі він і кляв на всі заставки свого зятя-сержанта за те, що той так байдуже, необачно й безвідповідально завів його у таке скрутне становище.

1 Штирборт (нім.) — правий бік від борту судна

2 Бакборт (нім.)—лівий бік від борту судка

— Я нітрохи не сумніваюся, добродію Слідопите,— промовив Кеп, коли всі ці думки промайнули в*його голові,— що ми дістанемося живі-здорові до гавані. А скільки ще може бути звідси до форту?

— Миль п'ятнадцять з невеличким гаком, до того ж ми їх швидко подолаємо, бо річка бистра, якщо мінги не заступлять дорогу.

— Л ліс, гадаю, і далі стримітиме по штирборту 1 і по бакборту2, як і по дорозі сюди?

— Як, як ви сказали?

— Кажу, що нам доведеться плутатися серед цих триклятих дерев!

— Ні, ні, ви пливтимете в пірозі, а русло

Освего 1 наше військо скрізь очистило від загат. Пірога йтиме за водою, до того ж бистрою течією.

думкою про

— А хіба який біс перешкодить цим мін-гам, про яких ви казали, перестріляти нас із засідок, коли ми об'їжджатимемо пересипи чи маневруватимемо між підводними каменями?

— Не біс, а провидіння, що так часто допомагає людям у ще більших небезпеках. Скільки вже разів моя голова могла б збутися і чуба, й шкіри — та й черепа,— якби не його заступництво. Я ніколи не вступаю в жодну сутичку, друже моряче, не попросивши в думці допомоги у цього великого союзника, який може вирішити більше битві, ніж усі батальйони шістдесятого полку, вишику-вані в ряд.

— То так, може, це допомагає розвідникові, а от нам, морякам, дай відкрите море, і ми

йдемо на ворога

наше діло — відкрито, бортовим залпом на бортовий залп. І ніяких тобі дерев а чи підводних каменів на заваді.

1 Освего — річка, яка впадає в озеро Онтарію,.

— І ніякого провидіння теж, якщо так, по правді? Але повірте мені, добродію Кепе, найтяжча битва йде саме за те, щоб схилити провидіння на свій бік. Гляньте он на Великого Змія. Бачите отой шрам від ножа уздовж лівого вуха? Тож знайте, що тільки куля з моєї довгої рушниць врятувала йому скальп;

я вчасно натиснув курок, а якби був на якихось півхвилини забарився, Великий Змій розпрощався б зі своїм бойовим кучериком. І коли могіканин тисне мені руку, запевняючи, ніби я врятував йому тоді життя, я відповідаю йому: ні, то не я, то сам Всевишній привів мене до того єдиного місця, де могла відбутися розправа, чи то явив мені свій промисел, вказавши на дим ворожого вогнища. Звісно, коли я вийшов на зручну позицію, я сам докінчив справу на свій лад, тому що коли над головою друга занесено томагавк як це було тоді, ловити гав ніколи, треба діяти миттю, а то дух Змія полював би нині в блаженному краю предків.

— Ну годі, годі вже, Слідопите! Ніж балакати про таке, то ліпше вже бути оббілованим від носа до корми. До заходу сонця лишилося тільки декілька годин, тому давайте краще, якщо можна, подрейфуємо вашою річкою. Магнітику, люба, ти готова в дорогу?

Томагавк — бонова сокира індіан.

Магнітик здригнулася, густо зашарілась і негайно почала лаштуватися до мандрівки. Вона не чула й слова з того, що говорилося, бо Прісна Вода, як дуже часто звали молодого Джаспера, заповнив її увагу розповідями про далекий ще порт — мету її мандрівки, про' батька, якого вона не бачила з самого дитинства, та про життя-буття мешканців прифронтових залог. Несвідомо вона глибоко зацікавилася, а думками так поринула в ті цікаві речі, що й не чула не вельми приємних розмов, які 'точилися поруч. Тим часом метушня збору поклала край усім балачкам, а що речей у розвідників — чи то провідників — було обмаль, то весь загін за кілька хвилин був готовий у дорогу. Та коли вони вже мали вирушати, Слідопит, на превеликий подив навіть своїх товаришів-провідників, назбирав оберемок тrusку, навмисне додавши сирих гілок, щоб зробити якомога більший і густіший Дим, і кинув увесь той хмиз на жарини.

— Коли хочеш замести сліди, полишаючи-табір, Джаспере,— промовив Слідопит,— дим може принести користь замість шкоди. Якщо тут за десять миль від нас є який десяток мінгів, частина з них сидить на височинах або на деревах і виглядає, чи не видно диму; хай побачать оцей, і хай вони коло нього ще й поживляться. Попросимо їх ласкаво до наших недоїдків.

— А вони часом [не кинуться наздогін по наших слідах?—загіїтав Джаспер," який після знайомства з Мейбл став набагато цікавіший до небезпек їхнього становища.— Адже ми залишимо широку стежку до річки.

— Що ширшу, то краще; хоч які хитрі мінги, а й вони не зможуть визначити, куди попливла пірога — проти течії чи за течією. У всій природі тільки вода добре змиває усякий слід, та й то, якщо не залишилось сильного запаху. Затям собі, Прісна Вода: коли мінги помітили наш слід нижче' водоспаду, то вони обов'язково рушать до нашого багат-

тя і відтак, природно, зроблять висновок, що той, хто починав іти проти течії, йтиме проти течії до кінця. Якщо їм і відомо що-небудь, то лише те, що кілька чоловік вийшло з форту, але навіть найкмітливішому мінгові ніколи не спаде на думку, що ми прийшли сюди, тільки щоб того ж самого дня вернутися назад, та ще й ризикуючи власними скальпами.

— Звісно,— сказав Джаспер Слідопитові, коли вони йшли назад до бурелому,— мінги не можуть нічого знати про сержантову доньку, адже все, що її стосується, тримано в суворій таємниці.

— І не дізнаються нічого,— відповів Слідопит, звертаючи увагу товариша на те, як він із щонайбільшою старанністю затоптує сліди, що їх лишала маленька ніжка Мейбл на листі.— Якщо тільки та стара солоновода риба не тягала свою небогу довкола вітровалу, як олениця своє оленя.

— Як старий олень, ви, певне, хотіли сказати?

— Ну й дивовижа він, я тобі скажу! Ще я можу зійтися з таким моряком, як ти, Прісна Водо, і не знайти великої різниці між нашими покликаннями, хоча твоє покликання — озеро, а моє — ліс. Тихо, Джаспере,— вів далі, сміючись своїм нечутним сміхом, Слідопит.— Нумо випробуємо гарт його леза й промчимо його водоспадом.

— А як же бути з гарненькою небогою?

— Ні, ні, їй нічого не станеться, вона без-

4 Ф. Купер

49

печно обійде переправу, а ми з тобою випробуємо цього атлантичного вовка, й обидві сторони краще пізнають одна одну. Побачимо, чи здатний його кремінь викресати вогню, і хай він зазнайомиться з нашими прикордонними жартами!

Молодий Джаспер усміхнувся, бо й сам був не від того, щоб позбиткуватися над Кепом, чия зарозумілість зачепила і його за живе.

Тільки красне личко Мейбл, її тонкий, граційний стан та чарівна усмішка захищали її дядечка від задуманого експерименту.

— Я боюся, що дівчина перелякається,— нерішуче мовив Джаспер.

— Якщо вона хоч трохи.. вдалася у свого батька,— не перелякається. Та й по ній видно, що вона не з лякливих. Покладись у цій справі, Прісна Водо, на мене, і я сам зорудую справу.

— Тільки не на вас! У одного, Слідопите, а то ви ще втопите і себе, і його. Якщо вже ви неодмінно вирішили промчати його через водоспад,— то і я мушу бути з вами.

— Гаразд, хай буде по-твоєму. То, може, по цьому запалимо люльку порозуміння?

Джаспер засміявся, кивнув на знак згоди головою, і розмова обірвалася, бо загін саме дійшов до нерідко згадуваної піроги, і кілька слів визначили набагато вагоміші для всіх речі.

РОЗДІЛ ні

Допоки не з'явився плуг На первозданних цих полях. Тут шум річок стрімких навкруг Лунав піснями по лісах, Тут мчав потік, сміявся гай, І в тіняві дзюрчав ручай.

Вільям Браянт. "Індіанин на могилі своїх предків"

Загальновідомо, що річки, які впадають з південного боку в Онтарію, майже всі вузькі, повільні, й глибокі. Є, правда, й винятки, оскільки чимало річок тут мають бистрини, або, як їх називають на місцевій говірці, пороги,, а деякі мають також і водоспади. До цих винятків належить і річка, якою саме пливли^ наші шукачі пригод. Освего утворюється від злиття Онейди та Онондаги, які обидві витікають з озер, і спокійно тече пагористою місцевістю аж до краю своєрідної природної тераси, звідки спадає з висоти в де-сять-п'ятнадцять футів, а потім котить, не поспішаючи, далі свої глибокі води, доки віддасть свою данину просторій водоймі Онтарію. Пірога, в котрій Кеп та його супутники припливли від Форт-Стенвікса — останнього військового поста на річці Могаук,— лежала біля річки, і тепер у неї сів увесь загін, за винятком Слідопита, який лишився на березі, щоб зіпхнути човна у воду.

— Поверни човен кормою вперед, Джас-пере, — сказав лісовик молодому озерному 4*

51

матросові, що взяв у Гострої Стріли його весло й зайняв своє місце стернового,— хай іде за водою. Коли який харцизяка-мінг і нападе на наш слід чи дійде по ньому аж сюди, він обов'язково шукатиме слідів у мулі й коли побачить, що ми відчалили од берега носом проти течії, то зробить висновок, що човен поплив угору.

Вказівку було виконано, і Слідопит, чимдуж штовхнувши човен,— а був розвідник саме у розквіті сили — легко стрибнув у ніс піроги, не порушивши її рівноваги. Як тільки вони впливли насеред річки, чи то на бистрину, Джаспер повернув човна, і його безшумно понесло за водою.

Човен, на борт якого зійшли Кеп зі своєю небогою, щоб розпочати свою довгу і сповнену пригод мандрівку, був звичайною, зробленою з кори індіанською пірогою, яка, завдяки своїй незвичайній!легкості та зручності в керуванні, найкраще пристосована до плавання по річці, де так часто трапляються пересипи, плаучі дерева та різні інші перешкоди. Обом чоловікам, які починали у ній свою подорож, не раз доводилося переносити цю пірогу, знявши з неї вантаж, по кількасот ярдів та її міг завдати собі на плечі й понести навіть один чоловік. Одначе вона була досить довга, хоча, як на човен, широка, і кожен невтаємни-чений, опинившись на ній уперше, брав одразу під сумнів її стійкість на воді. Проте досить

'Ярд (англ.)—одиниця довжини (біля 91,4 см).

було людині пропливти в ній кілька годин, як від цих сумнівів не залишалося й сліду, і Мейбл та її дядько так пристосувалися до її порухів, що тепер сиділи на своїх місцях з цілковитим спокоєм. Не вплинула відчутно на пірогу й додаткова вага трьох провідників, адже її широке дно витискує досить води і не дуже осідає при цьому. Змайстрована ж пірога була чисто за правилами: тонкі ребра постягувані ремінними пасками, і, хоч на перший погляд могло скластися враження, буцімто пірога благоденствувала й ненадійна, вона, певно, витримала б і удвічі більше число людей, ніж витримувала тепер.

Кеп примостився посередині піроги на низенькій поперечній лавці; поруч присів Великий Змій. Гострій Стрілі довелося поступитися місцем у кормі, і вони вдвох із дружиною сіли поперед перших двох. Мейбл, схилившись над своїми вузликами, сиділа позад свого дядечка, а Слідопит і Прісна Вода обидва стояли на весь зріст: перший у носі, а другий — у кормі піроги, і кожен розмірено працював веслом, старанно уникаючи плюскоту. А що мандрівників уже не захищав ліс і форт був не дуже далеко, розмова велася стиха, бо всі— пройнялися потребою остороги.

Освего саме в цьому місці була не вельми широка, зате повновода і темна; її некваплива похмура течія звивалася між навислими деревами, які подекуди майже затуляли небо. То тут, то там який-небудь напмзповалений велет майже злягав па поверхню води, і всім у човні не раз доводилося пригинатися, аби не зачепитися за гілля; менші ж дерева, що кучерявіли обабіч впродовж усієї дороги, купали свої віти у

воді. Картина, що її так чудово змалював наш славний поет у своєму вірші, який ми поставили епіграфом до цього розділу, знайшла тут своє повне втілення: чорна масна земля, удобрена віковичним рослинним перегноем; повноводна річка, що, здавалося, от-от вийде з берегів, та ще прохолода безмежних лісів — усе те, що Браєнтове перо дало нашій уяві, виразно постало тепер перед очима подорожніх. Словом, усе довкола свідчило про багатство і щедротність природи, ще не підкореної людським потребам та забаганкам,— розкішної, дикої, багатообіцяючої і навіть не позбавленої чарівної мальовничості. Нагадаємо, що діялося це 175... року, тобто задовго до того, як були освоєні західні землі сучасного штату Нью-Йорк чи здійснені перші сміливі задуми підприємців. У ті далекі часи між обжитими теренами колонії Нью-Йорк та прикордонною смугою, що межує з Канадою, існувало дві великі лінії військових комунікацій: одна проходила через озера Шамплен та Джордж, а друга.— по Могауку, Вуд-Кріку, Онейді та інших згаданих уже річках. Уздовж обох цих ліній комунікацій споруджено було військові форти, за винятком відрізка миль сто завдовжки від останнього форту у верхів'ї Могауку до гирла Освего — його майже весь подолали Кеп та Мейбл під охороною Гострої Стріли.

— Мені іноді хочеться, щоб знову настав мир,— заговорив Слідопит,— коли можеш блукати лісом, не шукаючи ніякого іншого ворога, крім звіра та риби. Гай-гай, скільки щасливих днів провели ми тут удвох із Змієм на берегах річок, розкошуючи олениною, лососем та фореллю, байдужі до всіх мінгів та їхніх скальпів! Як мені інколи хочеться, аби ті блаженні дні повернулися знову, бо справжнє моє покликання — не в тому, щоб забивати собі подібних. Певен, що сержамтова донька не вважає мене за негідника, якому приємно терзати людей.

По цих словах, що були промовлені запитальним тоном, Сийиопит повернув своє засмагле, худорляве Шоліччя до Мейбл; і хоч гарним те лице насмілювався б назвати хіба що найпристрасішній приятель Слідопита, дівчині припала до вподоби його усмішка, що променилася непідробною щирістю й прямою.

— Не думаю, щоб мій батенько послав по мене когось із таких людей, — відповіла Мейбл, усміхаючись йому такою ж щирою, однак набагато чарівнішою усмішкою.

— Таки ні, не послав би: наш сержант духом відчуває, яка перед ним людина; у скількох походах я з ним побував, а скільки ми з ним разом воювали, як то кажуть, пліч-о-пліч, хоч не люблю я такої тісноти, коли пахне сутичкою з французякою чи мінгом. ".

— То це ви той молодий друг, якого так часто згадував батько в листах?

— Його молодий друг... він переважив мене на тридцять років; так, так, сержант на тридцять років старший за мене і в стільки ж разів кращий. ,

— Тільки, мабуть, не в очах своєї дочки, друже Слідопите,— вставив Кеп, чий настрій після того, як він знову побачив довкола себе воду, значно поліпшився.— Ті тридцять років, про які ви згадували, навряд чи видадуться дев'ятнадцятирічній дівчині перевагою!

Мейбл уся зашарілася і, відвернувшись, аби уникнути поглядів тих, що сиділи в

носовій частині піроги, зустріла захоплений погляд юнака, який стояв у кормі. Дівчині нічого не лишалося, як вторити свої жваві очі у воду. Саме в цю митів легенький вітерець подув широкою вулицею, утвореною деревами, не збриживши навіть її спокійної поверхні, і доніс якийсь монотонний важкий шум.

— Приємна мелодія,— промовив Кеп, нашорошивши вуха, мов той собака, що зачув далекий гавкіт.— Це часом не прибій коло берегів вашого озера?

— Та ні-бо, ні,— відповів Слідопит,— це просто оця річка перекочується через якісь там скелі за півмилі нижче.

— Невже на цій річці є водоспад? — здивовано запитала Мейбл, ще дужче заповум'я-нівши.

— Лиха година! Добродію Слідопите, чи ти, добродію Прісна Водо,— (так починав величати Джаспера Кеп, щиро переймаючи прикордонні звичаї),— чи не краще, бува, звер

нути вбік, ближче до берега? Перед цими водоспадами, "звичайно, бувають пороги, і там не встигнеш угору глянути, як тебе вже потягло в чорторії Мальстрему 1.

у цій луб'яній

мір пливти

— Довіртеся нам, довіртеся нам, друже Кепо,— заспокоїв його Слідопит.— Ми, щоправда, всього-на-всього прісноводі матроси (а я навіть цим не можу похвалитися), але ми трохи розуміємося на тому, як ,проїхати човном через ущелину, пороги а чи водоспад, і тому зробимо все, на що здатні, і провеземо вас через цей водоспад так, щоб не посоромити"й&шого вишколу*.

— Провезете?! — вигукнув Кеп.— Лиха година, чоловіче!".ЙЦ||\$же ви й справді маєте на-

шкаралупі?!

— Звісно, адже іншого шляху річкою не-

ма — тільки через водоспад, і набагато легше

перескочити через нього, ніж витягати все на

берег, а потім нести на плечах і човен, і весь

його вміст милю з гаком в обхід. ,

Мейбл повернула своє сполотніле личко до молодика в кормі, тому що саме в цю мить новий подув вітру доніс ревіння водоспаду, "яке тепер, коли його природа була зрозуміла, здавалося особливо страшним.

1 Мальстрем — небезпечний вир поблизу західних берегів Норвегії.

— Ми гадали,— зауважив спокійно Джаспер,— що, висадивши па берег жінок та обох індіан, ми, білі чоловіки, яким вода — рідна стихія, зможемо втрюх безпечно перескочити через водоспад, бо ж нам це не первина.

— І ми розраховували, друже-моряче, спертися на вас,— сказав, підморгуючи Джас-перові через плече, Слідопит,— адже ви звиклі бачити бурхання хвиль довкола, а як не буде кому втримувати вантаж, усе вбрання сержа-нтовой доньки може пірнути в річку, та й по ньо.му.

Кеп був спантеличений. Людину^яка взагалі ніколи не чула й не відала про човен та його призначення, так не збентежила б думка пливати через водоспад, як вонРШ'ентежи-ла, з усього видно^тКепа: надто "вже добре він усвідомлював могуттЯйи&хії і повну безсилість людини, відданоЛшч|&>талу її люті. Одначе гонор його збунтувався проти думки, щоб вилізти на берег тоді, коли інші 'Не лише хоробро, але й спокійно пропонували пливати прямо. І все ж, незважаючи на оте почуття і на свою вроджений* набуту стійкість перед небезпекою, він, може, й полишив би свій пост, коли б видіння індіан, що здирають скальпи з людських голів, не заповнили його уяву так сильно, що пірога видалася йому чимось на зразок притулку.

— А як бути з Магнітиком? — запитав Кеп, у чийому сумлінні любов до небоги пробудила ще один докір.— Ми не можемо дозволити Магнітикові висаджуватися на берег, коли поблизу ворожі індіани.

— Ні... Жоден мінг не насмілиться і близько підійти до водоспаду, бо те місце надто відкрите для їхніх диявольських підступів. Натура є натура, а в індіан вона така, що вони з'являються завжди там, де на них найменше чекають. Можете не боятися їх на битім шляху: індіани завжди пантрують захопити вас зненацька. Ці підлі мерзотники тільки й думають, як би вас загнати на слизьке тим чи іншим робом. Повертай, Прісна Водо, до того стовбура, що лежить край берега. Там ми висадимо сержантову доньку, і вона зійде на берег, навіть ніг —не замочивши.

Джаспер слухняно виконав розпорядження, і за кілька хвилин крім Слідопита й обох моряків, були вже" ^р. березі. Незважаючи на &вій моряцький гонор, Кеп з радістю виліз би —з пі.роги'-т^Бж^ але йому не хотілося так "недвозначно 'вказати свій страх у присутності якогось прісноводного матроса.

— Закликаю весь екіпаж бути свідками того, що у цій витівці я бачу не більше глузду, ніж у плаванні човномР^ерез ліс,— заявив Кеп, скоро жінки та індіани зійшли на берег.— Ніякого морського уміння в тому нема, щоб шубовснути човном з водоспаду; то є подвиг, який може вчинили найжовторотіший юнга з таким само успіхом, як найдосвідченіший моряк.

— Е, ні, вам не слід зневажати Освезький водоспад,— заперечив Слідопит,— бо хоч це й не Ніагара, не Дженесі, не Кегус, не Гленн і не канадські водоспади, та новакові він може добре нагнати страху в п'яти. Хай сер-жантова донька стане он на тій кручі: звідти

їй буде видно, як ми, темні й неосвічені лісовики, переборюємо перешкоди, щоб вони нас не збороли.— А зараз, Прісна Водо, все залежатиме від твоєї твердої руки й пильного ока, зважаючи на те, що з добродія Кепа ми не можемо вимагати більше, як з пасажера.

Мейбл

Тим часом пірога все далі відпливала від берега, а Мейбл поспішала, тремтячи, до вказаної кручі; не приховуючи від своїх супутників страху за життя дядечка, що йшов на такий непотрібний ризик, вона не зводила очей з постаті спритного й дужого матроса, який на весь зріст стояв у кормі легкого човна, скеровуючи його 'рух. Та,

заледве досягши вершини кручі й охопивши поглядом водоспад, дівчина мимодіть зойкнула й-затулила очі руками, проте вЯ&е наступної миті відняла їх і завмерла, мов статуя, затамувавши подих, вражена тим, що діялося перед нею. Обидва ж індіани байдуже посідали на стовбур дерева, майже не давлячись на річку; тим часом дружина Гострої Стріли підійшла до

спостерігала за кож-

ним порухом човна з цікавістю дитини, що стежить за карколомними стрибками акробата.

Коли човен дійшов до середини річки, Слідопит став навколішки, орудуючи й далі веслом, щоправда, обережно і таким чином, щоб не заважати Прісній Воді, який незмінно стояв на весь зріст і не зводив очей з якогось предмета за водоспадом, вибираючи, очевидно, ліпше місце для проходу.

— Бери західніше, хлопче, бери західніше, туди, де піниться! — пробурмотів Слідопит.— Щоб верхівка отого дуба була на одній лінії зі стовбуром зламаной тсуги! 1

Прісна Вода не відповідав, бо човен був на бистрині і прямував до водоспаду, набираючи швидкості. В цю мить Кеп з дорогою душею погодився б віддати всю славу цього подвигу, яка чекала на нього, аби тільки бути на березі. В його вухах дедалі дужче нарастив грім водоспаду, котрий, здавалося, ховався десь поруч, за завісою, але щомиті ставав гучніший та виразніший. І ось попереду Кеп побачив смугу, що перетинала ліс і на всій своїй довжині кипіла й вирувала в сліпучих зелених зблисках розбурханої стихії, міріади крапель якої, здавалося, ось-ось втратять силу зчеплення між собою.

— Нижче стерно, нижче стерно, чуєш! — вигукнув Кеп, не в змозі більше погамувати тривогу, коли пірога ковзнула на край водоспаду.

— Та вже буде нижче, буде,— відповів Слідопит, озираючись на якусь мить і радо сміючись безгучним своїм сміхом.— Ось ми й летимо вниз, то ж напевне! Підніми корму, хлопче, підніми ще корму!

1 Т с у г а — вічнозелене дерево з родини хвойних. Має звисле гілля й короткі плоскі шпильки. Росте в Північній Америці та Азії. Кора тсуги використовується для дублення.

Це було, як подув невидимого вітру. Прісна Вода надав потрібного розгону веслом, пірога ковзнула в жолоб, і впродовж кількох секунд Кепові здавалося, ніби кипляча вода підкидає його в казані. Спершу він відчув, як пірога немовби клюнула носом, потім побачив спінену воду, що нуртувала і з ревінням пролітала повз нього, після цього легенький човник затрусило, мов яєчну шкаралупу, а тоді, на свою превелику радість, не менш аніж на подив, Кеп відкрив, що їхній човен пливе гладеньким плесом нижче водоспаду, спонукуваний розміреними гребками Джаспе-рового весла. Тим часом Слідопит, не перестаючи сміятися, підвівся з колін, відшукав бляшанку, вийняв свою рогову ложку і почав розважливо міряти, скільки ложок води потрапило в пірогу.

— Чотирнадцять повнісіньких ложок, Прісна Водо! Аж чотирнадцять ложок!'А бувало, ти й сам підтвердиш, ти проводив човна, зачерпнувши тільки десять.

— Добродій Кеп так налягав назад, що я ледве утримував рівновагу човна,— серйозно відказав Джаспер.

— Може бути, може бути... Без сумніву, так воно й було, коли ти кажеш, але я пам'ятаю, як ти проходив, зачерпнувши тільки десять ложок води.

Кеп тільки гучно кашлянув, помацав свою косу, ніби щоб пересвідчитись, чи вона, бува, не відірвалася, а тоді озирнувся, наче хотів ще раз зміряти небезпеку, в якій щойно побував. Його прискіпливість легко пояснити: майже на всій своїй ширині річка прямовисно спадала з висоти десяти-двадцяти футів, але приблизно посередині могутня течія промила в камені вузький хід, яким вода скочувалася вниз під кутом сорок — сорок п'ять градусів. Саме цим моторошним жолобом, поміж гострими скелями та пінявими чорто-риями, де шалена стихія, мов тріску, жбурляла благодійний човен, якому необізнана людина напророкувала б неминучу загибель, вони й прослизнули вниз. А тим часом сама легкість піроги сприяла її безпечному спускові, бо, несена на гребенях, спрямовувана пильним оком та м'язистими руками стернового, вона, мов пір'інка, перестрибнула з однієї купи піни на іншу, ледь замочивши лискучі боки. Треба було тільки пильнувати, аби не налетіти на скелі, яких було декілька, і суворо триматися потрібного напрямку, а решту зробив лютий потік 1.

1 Щоб читач, бува, не прийняв це за чистий домисел автора, поспішимо зауважити, що нам відомий цілком достеменний факт, коли через цей водоспад була переправлена цілою-цілісінькою гармата найбільшого калібру. (Прим. Ф. Купера).

Сказати, що Кеп був здивований, значить і половини не висловити того, що він почував у ту мить, бо глибокий страх перед скелями, що його носить у собі більшість моряків, допоміг йому відчутти справжнє захоплення відважним вчинком. Проте він не був схильний висловлювати свої почуття, аби не перехвалити прісну воду та річкове судноплавство.

Отож, щойно покінчивши з відкашлюванням, він знову дав волю своєму мовленню і почав тим самим зверхнім тоном:

— Що ж, тут нічого не скажеш: фарватер ти добре знаєш, добродію Прісна Водо. А знати добре фарватер у таких місцях — це, зрештою, все. У мене були стернові, які провели б човен по цьому водоспадові теж, аби тільки знали фарватер.

— Друже моряче, фарватер знати ще мало,— сказав йому Слідопит.— Тут ще треба добрих нервів та хисту, щоб точно провести човен і не наткнутися на підводні скелі. У всій нашій окрузі, окрім Прісної Води, нема лоцмана, який би провів човен через Освезький водоспад з такою певністю, хоч, бувало, декому й щастило раз чи два з гріхом пополам якось проскочити через нього. Я й сам не зміг би пройти, хіба що з допомогою провидіння, а щоб проскочити через пороги без купелі, тут потрібні лише Джасперова рука і Джасперове ^ко. І хоча чотирнадцять ложок, зрештою, не така вже й велика біда, проте хотілося б, щоб їх було тільки десять, особливо зважаючи на ту обставину, що цього разу сержантова донька була глядачкою.

— Одначе це ви— вели пірогу, а не він: ви ж весь час казали йому, як і кудою пливти через поріг.

— Людська слабкість, друже-моряче: це нам, білошкірим, притаманне. Будь у човні. Змій, ви б ні слова не почули від нього, хай би він там що у своїй голові міркував. Ін-

діянин уміє тримати язика за зубами, не те що ми, білі: ми чомусь завжди вважаємо себе розумнішими за таких, як самі. Я вже досить успішно виліковую себе від цієї слабкості, хоча не так хутко мож-на викорчувати дерево, якому вже тридцять з гаком.

— Я б не сказав, сер, що це вже такий великий подвиг; слово честі, ніякого подвигу зовсім, якщо бути відвертим. Що ж тут такого: трошки зароситися у водяному пилові — та й усе. Куди страшніше глянути вниз із Лондонського мосту, та й то через нього наважуються щодня проходити сотні людей і навіть най-тендітніші дами. Сам його величність король власною персоною теж якось переїхав через нього!

— Ну, мені не треба в пірозі ні якихось тендітних дам, ні королівських величностейії (хай бог дає їм здоров'я!), тому що зайва ширина човна в будь-який бік може хіба швидше вирядити всіх на дно. Бачу, Прісна Вода, нам доведеться ще провезти сержанто-вого свояка через Ніагару, щоб показати йому, на що здатні прикордонці.

— Ну, дідька лисого, добродію Слідопите! Ви, певне, жартуєте, бо хіба можна в якійсь ликовій пірозі перескочити через такий могутній водоспад?

— Добродію Кепе, ви ніколи ще так не помилялися, як *араз. Адже це простіше простого: я скільки разів бачив на власні очі, як через нього перепливали піроги, і якщо ми будемо живі-здорові, сподіваюсь, я вам ще до-

5 Ф. Купер

65

веду це. Особисто я переконаний, що навіть найбільшого океанського корабля можна провести через Ніагарський водоспад, якщо, зрозуміла річ, він перш добереться до порогів.

Кеп не помітив лукавих поглядів, якими обмінялися Слідопит і Прісна Вода, і, спантеличений-, на якийсь час замовк, бо, правду кажучи, він ніколи не підозрював, щоб з Ніа-гарського водоспаду можна було спуститися, хоча, гарно подумавши, він і сам, як і будь-хто, мабуть, здогадався б, що вся трудність полягала в неможливості взагалі дістатися-до нього кораблем.

На цей'час наші мандрівники саме підпливли до того місця, де, замаскована в кущах, стояла Джасперова пірога, і всі розсілися по човнах: Кеп, його небога та Джаспер сіли в один, а Слідопит, Гостра Стріла та його дружина — в другий. Тим часом могіканин пішов берегом, шукаючи слідів ворога з осторогою, притаманною його народові.

Лише коли пірога опинилася на бистрині й, вряди^оди підтримувана Джасперовим веслом, швидко помчала за водою, на, сполотнілих щоках Мейбл знову почав пробиватися рум'янець. Переправа через водоспад, що відбувалася на очах дівчини, нагнала на неї такого жаху, що на хвилю їй відібрало мову, проте навіть переляк не в силі був заглушити захоплення тією майстерністю, з якою юнак правував човном. А втім, холонокровність і впевненість, з якими Прісна Вода здійснив цей безстрашний

вчинок, не залишили б бай-

дужою і не таку чутливу душу. Він стояв незрушно прямий навіть тоді, коли човен пірнув сторч, і з берега бачили, що саме завдяки його хистові й силі пірога прослизнула повз камінь, який розкидав бризки в пінистому шумовинні, раз по раз то зринаючи і показуючи свій бурий горб, то знову ховаючи його під прозорим простирадлом води, ніби стихією розмірено керував який механізм. Язик не завжди спроможний висловити все те, що бачать очі, а Мейбл таки доволі побачила навіть у ті страшні хвилини, щоб з її пам'яті ніколи не зітерся образ летючої піроги і непорушного стернового. І тепер, перебуваючи під Джасперовим заступництвом та бачачи, як він турбується про неї, Мейбл підсвідомо відчула в собі ту таємничу силу, яка так міцно притягує жінку до чоловіка, і вперше відтоді, як вона вирушила із форту Стенвікс, їй раптом стало легко й безпечно в цьому човнику з крихкої кори. Оскільки, як на те, другий човен плив поруч і Слідопит був на очах у дівчини, то розмову переважно підтримував останній, а Джаспер відгукувався досить рідко, хіба що коли до нього зверталися. Осторога, з якою він кермував пірогою, викликала б, мабуть, подив у кожного, хто знав його вавжди недбалу й упевнену манеру.

— Ми надто добре знаємо, що являє собою жіноча вд'аха, і з цих причин не повезли через водоспад сержантову доньку,— промовив, звертаючись до Кепа і позираючи на Мейбл, Слідопит.—Хоч, ніде правди діти, я

Б*

67

знав кількох представниць її статі в наших краях, котрі попливли б, не зморгнувши оком.

— Тільки не Мейбл: вона така ж боязка, як і її мати була,— зауважив Кеи,— і то добре, друже, що ви зважили на її слабкість. Не забувайте, що дитина ще й разу не плавала морем.

— Таки так, зате ви були безстрашні... всі, мабуть, помітили, як байдужісінько ви попливли з нами. Мені вже раз доводилося переправлятися з одним новаком, і він вистрибнув за борт, коли човен пішов сторч; ну, а як йому потім повелося — самі можете здогадатися!

— Що ж сталося з тим небораком? — поцікавився Кеп, спантеличений сухим тоном співрозмовника, хоч глузування було таке очевидне, що хто-небудь кмітливіший за старого моряка давно засумнівався б у щирості Слі-допитових слів.— Той, хто сам проплив це місце, иапевнр, поспівчуває йому.

— Ваша правда — це був і справді неборак, та до того ще й зелений новак, і він, бачте, хотів нас, темних невігласів, повчати. Так ви питаєте, що з ним сталося? Полетів собі шкереберть, мов який палац а чи фортеця.

— Коли б вони вистрибнули з човна! — додав, усміхаючись, Джаспер, хоч він, очевидно, дужче за свого старшого друга хотів уже облишити розмову про водоспад.

— Хлопець має рацію,— промовив Слідопит, сміючись до Мейбл (їхні човни зійшлися так близько, що майже торкалися один одного бортами).— Звісно, він має

рацію. Проте ви ще нічого не сказали, якої ви думки про стрибок, що ми оце утнули.

— Він був небезпечний і сміливий,— відповіла на звернене до неї запитання Мейбл.— Як я дивилася згори, то вже не рада була, що ви пішли на такий ризик, хоча тепер, коли все щасливо минулося, я можу тільки захоплюватися вашою відвагою та стійкістю.

— Не подумайте тільки, ніби ми вчинили це, аби похизуватися перед жінкою. Це молодим, може, приємно набивати собі ціну один перед одним вчинками, що можуть видаватися гідними похвали й відважними, але ні я, ні Прісна Вода не належимо до того роду. Я від природи,— хбч це чи не найкраще міг би засвідчити Змій,— людина пряма, з широкою душею, і пиха не в моїй натурі, надто ж, коли треба виконати свій обов'язок. Що ж до Джаспера, то, повірте, він радніше переправився б через Освезький водоспад без жодного свідка, ніж на очах у сотні глядачів. Я вже з ним не раз бував у бувальцях і переконався, що хлопець не з хвалькуватих чи марнославнох.

Мейбл нагородила Слідопита усмішкою, яка сприяла тому, що його пірога ще деякий час пливла поруч: врода й молодість цієї квітучої чарівної дівчини були тут, на далекому кордоні, таким рідкісним явищем, що вони зворушили навіть суворе, приборкане серце лісовика.

— Ми це зробили задля справи,— вів далі Слідопит,— все це зроблено для'блага, адже якби ми були понесли пірогу в обхід водоспаду, то згаяли б хтозна-скільки часу. Коли треба звідусіль остерігатися віроломних міп-гів, найдорогоцінніше — виграти час.

— Але чого нам зараз боятися, Слідопите? Човни пливуть прудко, і за дві години, як ви самі казали, ми будемо в форту,— промовила Мейбл.

— Хитрого ірокеза, красуне, котрий хва-жить на ваші чудові коси. Адже всі ми, присутні тут, зобов'язані перед сержантом, а ще більше, гадаю, перед вами, зробити все, щоб оберегти вас від лиха. Диви, Прісна Водо, що то бовваніє ген там "попереду,— бачиш, на кручі — на тій, що ото на другому вигині за кущами?

— То Великий Змій, Слідопите. Він махає руками Й^УЮСЬ показує, чого я не розумію.

— Не будь я білий, якщо то не Змій, і він показує, щоб ми підпливли до його' берега... Так і знай, заварюється якась халепа, бо інакше людина такої обачності й витримки ніколи не стала б нас турбувати. Ну, товариство, не падати духом! Ми чоловіки і маємо зустріти дияволів, як личить людям нашого кольору шкіри й покликання. Ат! Ніколи не бува добра з хваління. Треба тільки похвалитися, що ти в безпеці, як тут-таки небезпека ловить тебе на брехні.

РОЗДІЛ IV

Мистецтво тут" усім Природу встигло гі^ір довершити — Альтани у хвощі густім Шипшиною духмяною обвити.

Спенсер. "Королева фей"

Освего нижче водоспаду значно бистріша, і дно її вже не таке рівне, як у горішній частині. Щоправда, в окремих місцях своїм спокійним плином вона ще нічим не скидається на мілководу річку, хоча її все частіше й частіше перегороджують пересипи

й пороги, окремі з яких у ті далекі часи, коли Ще все перебувало в первісному, незайманому стані, створювали неабиякі перешкоди човнярам. Тоді ще не потребувалося, великих зусиль, аби пройти її пірогами, крім^пба тих місцин, де бистра течія та підступні камені вимагали від стернового особливої обачності. Там, щоб пройти цілим та неушкодженим, човнярам необхідна була не лише незвичайна пильність, але й неабияка витримка та дужі руки на веслах. Все це добре розумів могіканин, і тому, щоб зробити своє повідомлення, він вибрав таке місце, де''річка сповільнювала плин і де найзручніше було пристати човнам.

Тільки-но ^розпізнавши силует свого червоношкірого друга, Слідопит один дужим поштовхом весла звернув пірогу носом до берега, даючи ДжасперовГ^знак, щоб той плив слідом, і за хвилину обидві піроги тихо плинули за течією попід самими кущами, які нависли над водою. Тепер усі припинили — хто з остраху, а хто за звичкою до остороги; коли ж підпливли ближче до індіянину, той дав знак спинитися, і між ним та Слідопитом відбулася коротка, але серйозна нарада мовою делаварів.

— Скоїлося щось важливе, чи, може, вождь зупинив нас, сплутавши трухлявий пенёк з ворогом? — звернувся до індіянину Слідопит.

— Мінги в лісі.

— Це ми вже два дні підозрюємо. Вождь має які достеменні докази?

Замість відповіді могіканин підняв кам'яну чашечку люльки.

— Знайшов на свіжому сліду, що вів у напрямку до залоги,— (залогою на кордоні в ту добу називали будь-яке військове укріплення, незалежно від того, була в ньому яка залога чи ні).

солдат. Багато хто

з них користується люльками червоношкірих.

— Глянь,— еказав Змій, підносячи знайдену річ ближче до очей друга.

Вирізана з мильного каменю чашечка люльки була оброблена з великою вправністю, ба навіть з неабияким мистецьким хистом. Посередині її чітко виділявся продовгастий латинський хрестик, висічений зі старанністю, що не полишала жодного сумніву щодо його значення.

— Це віщує диявольські підступи,— зробив висновок Слідопит, що був у полоні того ж забобонного страху перед згаданим символом.— Тільки розбещеному підступними канадськими священиками 1 індіанинові могло заманутися вирізати на люльці щось подібне. Можна не сумніватися, що негідник щоразу молиться цьому хрестикові, коли хоче перехитрити невинного і вчинити якесь бузувірство. І до того ж усе ще свіже, чи не так, Чиигачгуче?

— У ній ще жеврів тютюн, коли я її знайшов.

— Це десь поблизу, вождю... Де був слід? Могіканин показав рукою вбік ярдів за сто від місця, де вони стояли.

Тепер становище стало набагато серйознішим, і обидва головні провідники, зійшовши на берег і швидко порадившись між собою, пішли до вказаного місця і там якнайретельніше обстежили слід. Десь хвилин за п'ятнадцять по тому Слідопит

повернувся сам, а його червоношкірий друг зник у лісі.

Слідопитове обличчя завжди променіло простодушністю, відвертістю й щирістю, які, поєднані з великою самовладдою, мимоволі додавали всім, хто перебував під його опікою, великої впевненості, але тепер його чесний вид затьмарився тінню стурбованості, що вразило увесь загін.

1 Території', на яких розгортаються події твору, були в ту добу колонією Англії, що вела запеклу боротьбу з Францією, до володінь якої входила сучасна Канада.

— Гарні *істі, добродію Слідопите? — запитав Кеп, стишивши свій завжди глибокий, гучний і впевнений голос до обережного шепоту, доречнішого серед лісових небезпек.— Невже ворог і справді блокував підступи до порту?

— Як, як?

— Кажу, невже якісь із цих порозмальовуваних блазнів і справді кинули якір перед гаванню, до якої ми тримаємо курс, і збираються відрізати нам усі шляхи до неї?

— Може, все це й так, як ви кажете, друже Кепе, хоч я й не второпав нічого з ваших слів, бо за такої небезпечної ситуації що простішою лйовою висловлюєшся, то швидше тебе зрозуміють. Я анічогісінько не знаю про блокування, якорі й порти, але— за сто ярдів від оцього місця, де ми з вами стоїмо, є слід жахливого мінга, та ще такий свіжий, як не-солоне м'ясо допіру забитого оленя. А якщо пройшов один із цих клятих дияволяк, то пройшов і цілий десяток; та найгірше не це, 'а'те, що вони попрямували до нашої залоги, і тепер ніхто, зважившись перетнути просіку, що довкола фортуне уникне їхніх пронизливих очей та певних куль.

— А хіба не можна, щоб цей, як ви його називаєте, форт та гахнув бортовим залпом і розчистив нам шлях своїми найдобрішими-ми гостинцями?

— Та що ви, хіба можна тутешні форти прирівняти до міських фортець: тут у них на озброєнні всього-на-всього якихось дві-три легкі гармати, та й ті поставлені проти гирла річки; до того ж давати бортовий залп по якомусь десяткові мінгів, що поховалися не знати за якими деревами в лісі, означало б даремно тратити порох. Нам лишається єдиний і досить непоганий вихід — перебути тут: адже ми у відносній безпеці, до того ж обидві піроги надійно сховані від сторонніх очей високим берегом і навислим гіллям, і ворог може нас примітити хіба що з того боку. Отже, тут нам1 можна стояти, особливо не потерпаючи; от тільки як зробити, щоб цих кровожерних виродків та завернути назад угору по річці? Ага, знаю! Знаю! Якщо це, може, й не принесе великої користі, то в кожному разі й не нашкодить. Джаспере, бачиш верхівку он того великого каштана, що на останньому вигині річки? Отой, що з нашого боку, бачиш?

— Отой, коло поваленної сосни?

— Саме той. Так от, захопи з собою кремінь, губку й кресало, прошмигни туди понад берегом і розклади багаття. Дасть бог, дим відтягне їх вище нас. А ми тим часом непомітно проберемося з пірогами трохи нижче і знайдемо надійніше місце. Шелюги тут сила-си-ленна, і заховатися в цих місцях легко — недарма ж тут було так багато засідок.

— Буде зроблено, Слідопите! — вигукнув Джаспер, вистрибуючи на берег.— За десять хвилин буде багаття!

— Та не набудь на цей раз, Прісна Вода, накидати більше сирого гілля,— майже пошепки додав Слідопит, щиро зайшовшись йому одному властивим безгучним сміхом.— Коли треба диму, волога зробить мого густішим.

Добре розуміючи, скільки залежить від своєчасного виконання наказу, юнак негайно пішов, продираючись хащами до вказаного місця. Мейбл несміливо спробувала була заперечити проти такого ризику, проте ніхто її не слухав, і мандрівники заходилися лаштувати піроги, щоб пливати на пошуки кращого закутка, оскільки цю стоянку могли помітити з того місця, де Джаспер мав розкласти багаття. Особливо поспішати із зміною місця, однак, не було ще потреби, тому збиралися без поспіху й з осторогою. Піроги було виведено з-під навислого віття і потім спрямовувано за течією доти, докц повернула річка і той каштан, під яким Джаспер мав розкласти багаття, сховався за закрутом. Тоді піроги було зупинено і всі звернули очі в той бік, куди пішов Прісна Вода.

— А он і дим! — вигукнув Слідопит, побачивши пасмо диму, яке закрутилося легенькою спіраллю над річкою.— Добрий кремінь, сталеве кресальце та купа сухого листя швидко запалюють вог"н. От якби тільки Прісній Воді не випало з голови накидати чимбільше сирих гілок, зараз це особливо було б нам на руку.

— Забагато диму... забагато хитрощів,— повчально сказав Гостра Стріла.

— Свята правда, тускароро, якби тільки мінги не знали, що поблизу солдати, а солдати, та ще коли вони на привалі, звичайно більше думають про їжу, аніж про обачність та безпеку. Ні, ні, хап Джаспер громадить чимбільше сирого гілля на купу, і хай воно густіше димить, це все припишеться глупоті якогось шотландського чи ірландського драпіжника, який більше думає про свою улюблену вівсяну кашу чи бараболу, ніж про підступність індіан чи індіанські рушниці.

— Одначе, судячи з того, що ми чули в містах,— сказала Мейбл,— слід зробити висновок, що наші вояки на кордоні вже звикли до підступних витівок ворога і що вони у кмітливості ніяк не поступаються навіть перед самими червоношкірими.

— Тільки не вони! Тільки не вони! Досвід анітрохи не зробив їх кмітливішими; вони й тут, у лісах, одно муштруються до сьомого поту повзводно й побатальйонно, як муштрувалися на плацах у себе на батьківщині, чим вони скрізь і всюди стільки хваляться! Коли хочете знати, в. одного червоношкірого більше природжених хитрощів, ніж у цілого полку солдатів, привезених з Англії,— ось що я називаю лісовими хитрощами. Проте диму вже, чесно кажучи, цілком досить, і час би нам вирушати до нового схову. Хлопець кинув усю річку на свій вогонь, і є небезпека, що мінги йоду.мають, ніби в ліс вийшов цілий полк.

Отак розмовляючи, Слідопит дав пірозі відійти від кущів, під якими вона тулилася, й спрямував її за течією, а коли вони обігнули закрут річки^за кілька хвилин, то вже не стало видно ані каштана, ані диму. На щастя, в кількох ярдах від місця, яке вони саме пропливали, трапилася вузьенька заглибина у бе-

резі, куди стернові, орудуючи веслами, гґ завернули обидві піроги.

Кращого місця для схованки, ніж те, куди вони зайшли, навряд чи взагалі можна було ще де відшукати. Звідусіль його обступала туста шалина кущів, похиле віття яких, переплівшись, над водою, утворювало над їхніми головами суцільне шатро. Закінчувався рукав пологим бережком, що був устелений чистою рінню, і туди зійшли майже всі мандрівники, яких тепер можна було виявити хіба що з другою берега, ставши прямо напроти цієї заглибини. Проте небезпека бути поміченим звідти була невелика, оскільки на тому березі буяли іде густіші нетрі, а за ними простягалися такі мочарі й драговини, пройти якими було дуже важко.

— Схованка ця надійна,— сказав, якнайретельніше обстеживши місцину, Слідопит,— та не завадить її зробити ще надійнішою. Вас, добродію Кепе, буду просити тільки одне: поки ми з тускаророю робитимемо деякі приготування про Ляк непередбачений випадок, ви помовчте та загнуждайте свою морську вдачу.

По цих словах Слідопит з індіанином оді-йшли недалеко в хаші і почали, уникаючи найменшого тріску й шелесту, зрізувати високі пагони вільхи та інших дерев. Ці деревм — бо інакше їх і не назвеш,— вони принесли й повтикали у мілке дно поперед човнів, 'зк яких десять хвилин між ними й протилежні.' берегом — головною небезпекою — вже •)'иіа непроглядна заслона. Щоб зробити це нехитре маскування, обом чоловікам потрібно було чимало винахідливості й вправності, хоч усьому цьому багато сприяли ще й такі обставини, як сама форма берега, вузесенька природна заглибина, мілке дно, і те, в який бік хилився до води непрохідний чагарник. Слідопит заходився вибирати кущі з покрученими пагонами, яких неважко нашукати в такому місці"; тож зрізані трохи нижче згину так, щоб він ледь торкався води, лозини утворили штучний чагарничок, який не здавався вирослим у річці, що могло б викликати підозру; а той, хто проходив би побіля нього, подумав би, що то кущі так повиганялися понад водою від берега, перш ніж піднятися угору до світла. Словом, схованка була так уміло вибрана і так спритно замаскована, що на пін могло б на якусь мить затриматись у пошуках засідки хіба що винятково підозріливе око.

— Ніколи ще мені не доводилося бувати у надійнішій схованці,— промовив Слідопит, безгучно сміючись після того, як з усіх боків оглянув свій прихисток.— Віття наших нових дерев переплелосся з віттям кущів, яке понависало над нашими головами, і навіть художник, що недавно приїздив до нашої залоги, не сказав би, котрі з них тут посадив Всевишній, а котрі — ми. Тс-с-с! Он Прісна Вода йде вбрід, як і годиться розсудливому хлопцю, щоб полишити свої сліїи воді. От ми й побачимо, добра наша схованка чи ні.

Джаспер, повернувшись із завдання і не заставши човнів там, де він їх покинув, одразу здогадався, що вони відпливли за перший закрут річки, аби їх не запримітили звідтіля, куди він ходив розкладати багаття. Звичка до остороги незагайпо підказала йому, що далі треба йти вбрід, щоб не з'єднати сліди, залишені його супутниками, коли вони виходили па берег, з місцем, де, як він гадав, вони тепер знайшли собі прихисток. На той же випадок, якби канадські індіани повернули назад і натрапили на відбитки ніг

Слідопита і Змія, коли ті виходили з човнів, вони все одно нічого не дібрали б, адже ті відбитки завели б їх до води, а на воді слідів не лишається. Отож юнак і добрів по коліна у воді аж до закруту річки, а тепер в усіх на очах навпомацки брьохав попід берегом, винишпорюючи схованку.

Досить було тим, що причаїлися в хащах, тільки припасти очима до віття, що звідусіль оточувало їх, як крізь просвітки в листі вони могли побачити все, що відбувалося на річці, тим часом як той, хто перебував навіть дуже бл^ько від їхнього сховку, був позбавлений такої переваги. А якби навіть чий погляд випадково й потрапив у невеликий просвіток, то берег і затінок все одно перешкодили б йому виявити достатньо чіткі обриси, щоб у них розпізнати людські постаті. От і тепер тим, що спостерігали зі схованки за хлопцем,— а вони сиділи в пірогах,— було видно, що Джаспер збився з пантелику і ніяк не може збагнути, де засекретив себе Слідопит. Забрівши вже далеченько за закрут, звідки

зовсім не стало видно багачтя, що він розіклав, юнак безпорадно зупинився і став пилюю й з великою увагою обнишпорювати поглядом берег. Час від часу він проходив кроків вісім— десять далі, знову зупинявся і знову оглядав усе довкола. А що тут було набагато мілкіше, ніж звичайно, Джаспер, аби легше йти, ступив убік і підійшов так близько до штучного насадження, що міг би торкнутися його рукою. І все ж він так нічого й не помітив і вже майже минув схованку, коли Слідопит, трохи розсунувши віття, ледь чутно гукнув його.

— Що ж, це просто чудово,— промовив, усміхаючись, Слідопит,— хоча різниця між зором блідочолих та червоношкірих така ж велика, як між звичайним зором та підзорною трубою. Але я готовий битися з сержантовою донькою об заклад,— ставлю повен ріг пороху проти вампума,¹ що весь полк її батька пройшов би повз нашу засідку і нізащо не відкрив би цю оману! Та якби мінги брели звідти, звідки йшов Джаспер, я таки попо-тремтів би за наше насадження. Однак з того берега навіть мінги зі своїм зором нічого не помітять, і воно послужить ще нам на користь.

— А чи не здається вам часом, добродію Слідопите,— озвався Кен,— що нам краще, не зволікаючи, зніматися з якоря і чухрати на всіх парусах за водою, коли ми пересвідчимось, що ці иєГідники zostалися на добрій від-

1 В а м п у м — індіанське намисто (чи пояс) з черепашок.

Г Ф. Купер

81

стані за кормою? У нас, моряків, гонитва в кільватер¹ вважається безнадійною справою.

— Хай би навіть мені давали весь порох, що зберігається у льохах нашого форту, я, ще коли отут у нашому гурті мила сержантова донька, не рушу з цього місця доти, доки не матиму звістки од Змія! Якщо ми кинемось тікати, нам, вважайте, полону, а то й смерті не минути. Інша річ, якби тендітна лань, за безпеку якої ми відповідаємо, змогла бігти лісом, як дужа олениця, тоді й справді можна було б покинути піроги, і манівцями десь удосвіта ми могли б дістатися до форту.

— Тож хай так і буде!— вигукнула з запалом Мейбл, схоплюючись на рівні ноги від раптового припливу енергії.— Я молода, енергійна, звична до ходіння і могла б легко обійти й мого дядечка. Тож не вважайте мене за якийсь тягар! Я не можу терпіти того, щоб усі ви ризикували своїм життям заради мене!

— Ні, ні, красунечко! Нікому й на думку не спадало вважати вас якимось тягарем. Та й хто МОЖИ сказати, що ви завдаєте нам клопоту? Хай он довелося ризикувати вдвічі більше, ми з радістю пішли б на це, аби тільки зробити послугу вам та чесному сержантові. Гадаю, я висловив і твою думку, Прісна Водо?

1 Гонитва в кильватер— —онитва слідом за кораблем, тобто позад нього.

— Зробити їй послугу! — з силою промовив Джаспер.— Ніщо на світі не змусить мене залишити Мейбл Даигем доти, доки вона не опиниться жива-здорова в батькових обіймах.

— Добре сказано, хлопче, і до того ж мужньо п чесно. І я душею й серцем приєднуюся до цих слів. Ні, ні, ви не перша жінка, яку мені випало супроводжувати пущею, і досі все обходилося щасливо... крім одного-єдиного випадку. Що й казати: сумний то був день, і дай боже, щоб він ніколи більше не повторився!

Мейбл дивилася то па одного свого заступника, то на іншого, і її прекрасні очі були повні сліз. Щиро поклавши свої руки на їхні, вона відповіла здушеним голосом:

— Я не маю жодного права наражати вас задля себе на небезпеку... Мій дорогий батечко буде вам удячний, і я вам щиро вдячна,— хай винагородить вас бог! Тільки навіщо зайве ризикувати? Я здатна пройти багато і не раз проходила по кілька миль просто так, з дитячої забаганки. То чому б зараз я не змогла потрудитися заради свого власного — ні, заради дорогоцінного життя кожного з вас?

— Вона справжня голубка, Джаспере! —<• промовив Слідопит, не відпускаючи руки дівчини, поки вона сама із вродженої скромності здогадалася вивільнити її.— І дивно принадна! Що й казати: мешкаючи в лісі, з часом черствієш, ба навіть стаєш жорстокий, Мейбл; але образ такої красуні, як ви, воскрешає в нас почуття молодості і надихає до кінця днів наших. Гадаю, Джаспер вам скаже те ж саме, бо, як і мені, в цьому пралісі на Онтарію йому теж рідко коли трапляється вздріти таку дівчину, як ви, яка зігрівала б серце й збуджувала в душі любов до людей. Ну, говори те-

6*

83

пер ти, Джаспере, і скажи, правда це чи ні?

— Я сумніваюся, чи багато можна здибати де-небудь таких дівчат, як Мейбл Дангем,— галантно відповів юнак, а обличчя його сяяло такою щирістю, яка промовляла красномовніше за будь-які слова.— Ви сказали, такої не уздриш у пралісах та на озерах, а я б сказав,— і ніде в селах чи містах.

— Проте ліпше, мабуть, покинути піроги,— поспішно вставила, намагаючись змінити розмову, Мейбл,— бо я відчуваю, що далі перебувати тут стає небезпечно.

— Ні, ні, ні, про це не може бути й мови! Ви собі не уявляєте, що значить пройти більш ніж двадцять миль по заростях у глупу ніч, спотикаючись через корчі й тьопачи

болотами. Уявляєте, яку стежку ми залишили б позаду, а потім, чого доброго, довелося б ще пробиватися до залоги зі зброєю в руках. Ні, ні, будемо чекати, доки повернеться могоканин.

Оскільки це була, безперечно, остаточна думка людини, на пораду якої чекали, до цього питання більше не поверталися. Всі мандрівники тим часом розсілися парами. Гостра Стріла і його дружина примостилися осторонь під кущами й тихо про щось перемовлялися: він — суворим зверхнім тоном, а жінка відповідала йому з покірною лагідністю, такою характерною для підлеглого становища дружини дикуна. Слідопит із Кепом сиділи в од: ній пірозі, базикаючи про розмаїті пригоди на морі та суходолі, а Джаспер з Мейбл — у другій, де вони протягом однієї цієї години досягли між собою більшої близькості, ніж за інших обставин навряд чи досягли б і за цілий рік. Незважаючи на напруженість становища, час летів швидко, і Мейбл із Джаспером були здивовані, коли Кеп сказав, скільки часу вони провели в розмовах.

— Якби тут ще люльку можна було запалити, добродію Слідопите,— зауважив старий моряк,— то я вже був би й задоволений цією якірною стоянкою; адже ви, хай йому чорт, поставили нас тут на мертвий якір, тож нам і мусони не страшні. Єдина біда — не можна люльки запалити!

— Запах тютюнового диму нас одразу ж видав би. Навіщо тоді відводити мінгам очі всіма цими острогами, коли б ми вказали їхнім носам, де нас шукати? Ні, ні, краще вам трохи потерпіти. Вчіться витривалості в індіян: ті, щоб добути один скальп, будуть сім день ходити не ївши... Ти не чув нічого, Джаспере?

— Змій іде.

— Ану, тепер побачимо, чи зір могоканина кращий, ніж у юнака, який живе на воді.

Могоканин простував з того самого боку, звідки йшов і Джаспер. Індіанин, проте, ледве поминувши коліно річки, де його вже не було видно тому, хто міг бути вище за течією, повернув ближче до берега і, дотримуючись якнайбільшої ^бережності, вибрав таке місце, звідки з-за кущів він міг бачити все, що діялося коло багаття, сам залишаючись непомітним з того боку.

— Змій бачить тих негідників! — прошепотів Слідопит.— Не будь я білий та ще й християнин, якщо вони не клюнули на нашу принаду і не влаштували засідки на всіх підступах до багаття!

Щирий, хоча й безгучний сміх обірвав на цьому його мову, і Слідопит, багатозначно торкнувши ліктем Кепа, знову разом з усіма продовжував у напруженому мовчанні стежити за кожним рухом Чингачгука. Могоканин хвилин десять стояв непорушно, мов камінь, на якому заляк, але, помітивши, безсумнівно, щось надзвичайно важливе, він раптом відійшов назад, а потім, стривоженим і допитливим поглядом пронишпорюючи кожен прибережний кущик, знову швидко рушив уперед, намагаючись не полишати за собою слідів на мілкому дні. Очевидно, він дуже поспішав і був чимось занепокоєний, бо весь час оглядався назад і зазірав у кожен закут берега, де, на його думку, могли б сховатися піроги.

— Гукніть його,— шепнув Джаспер, палаючи з нетерпіння.— Гукніть хутчій, доки

не пізно. Бачте, він уже минає нас.

— Не спіши, не спіши, хлопче! — стримував юнака Слідопит.— Повір, якби там було щось страшне, Змій би повз по-пластунському.

О боже, благослови нас і просвіти своєю мудрістю! Тепер я вірю, що навіть Чингачгук, зір якого не менш досконалий, ніж хортів нюх,

1 той минає нас; і він не годен знайти нашу засідку!

Та Слідопит тріумфував передчасно, бо не встиг він ще доказати цих слів, як індіанець, пройшовши вже кілька футів повз кущі, раптом зупинився, спрямував гострий погляд на Слідопитові насадження, поспішно ступив кілька кроків назад, нагнувся і, розсунувши обережно гілки, з'явився серед них.

— Трикляті мінги?—сказав Слідопит, щойно індіанець підійшов досить близько, щоб можна було, дотримуючись остороги, заговорити.

— Ірокези,— поправив розсудливий індіанець.

— Яка різниця — ірокези, мінги, менгвези а чи фурії',— все це одне й те ж саме. Я називаю всіх мерзотників одним словом — мінги. Ходи-но сюди, вождю, поговоримо як слід.

Обидва вони відійшли і про щось довгенько й серйозно розмовляли мовою делаварів. Переговоривши з індіанцем, Слідопит підійшов до своїх супутників і поділився всім, що йому розповів Змій.

1 Ф у р і я — за римською міфологією, одна з богинь помсти. Тут — люта, дика людина.

Деякий час могіканин, виявляється, ішов назирці за ірокезами, які прокрадалися в напрямку форту, доки помітили дим від Джас-перового багаття, після чого вони відразу ж гайнули назад. Тут Чингачгук насилу встиг сховатися й не без чималого ризику перебежав, поки вони пройшли. Мабуть, то було його щастя, що увагу ірокезів прикувало їхнє відкриття, і вони не так прискіпливо, як звичайно, пильнували лісових прикмет. Хоч як би воно було, а п'ятнадцятеро .їх проминули його, ступаючи один одному в слід, і Чингачгук знову пішов назирці за ними. Коли ірокези дійшли до того місця, де був парний слід могіканина та Слідопита, вони відразу ж повернули до берега і підійшли до води саме в ту мить, як Джаспер сховався за коліном річки. Та, оскільки дим був увесь на видноті звідтіля, ірокези пірнули в ліс, намагаючись непомітно підкрастися до багаття. їхнім відходом і скористався Чингачгук: він зайшов у воду і добрів, як гадає, зовсім непомічений до вигину річки. Там він постояв, як було сказано, доки ірокези підійшли до самого багаття, де вони були, до річч, дуже недовго.

Про дальші наміри ірокезів могіканин міг здогадуватися тільки з їхніх дій. На його думку, вони розгадали, що багаття було розкладено з метою збити їх з пантелику, бо, наспіх обстеживши все довкола, вони розбилися на дві групи: одні знову зникли в лісі, а чоловік шість чи вісім пішло Джасперовим слідом понад річкою до того місця, де перед цим стояли їхні піроги. Куди вони підуть звідтіль, можна було тільки здогадуватися, бо Змій, збагнувши всю небезпечність становища, хутчій кинувся шукати св^їх друзів. Судячи з жестикуляцій ірокезів, він припускав можли> вість, що

вороги підуть за течією. Щоправда; [він не міг це стверджувати з певністю.

Доки Слідопит розповідав усе це своїм супутникам, в серцях обох його білих товаришів взяли гору професійні чуття, і, шукаючи засобів порятунку, кожен з них звернувся до своїх навичок.

— Я пропоную мерщій на човни і гайда звідси! — першим гарячково озвався Джаспер.— Течія тут бистра, і, якщо добряче наляжемо на весла, ці негідники нізащо не доженуть нас.

— А як же бути з цією бідною квіткою, що перша завітчала тутешні галявини: невже їй судилося зів'янути отут у хащах? — заперечив приятелеві Слідопит поетичною мо-мою, яку він несвідомо засвоїв, провівши довгі роки свого життя серед делаварів.

— Ми, чоловіки, захистимо її хай навіть ціною власного життя! — вигукнув, густо червоніючи по самі вуха, юнак.— В топ час, як ми грудьми стоятимемо проти ворога, Мейбл та дружина Гострої Стріли лежатимуть у пірогах.

— Що п казати, щодо вміння орудувати веслом, то тебе, хлопче, і справді ніхто не перевершить, але клятого мінга ніхто не перевершить у лукавстві; піроги летять по воді швидко, а кулі — ще швидше.

— Обов'язок людей, котрі дали клятву батькові, що виявив їм стільки довір'я,— не щадити свого життя, заради...

— Але їхній обов'язок також — не втрачати розсудливості.

— Розсудливість! Розсудливість може; врешті-решт довести людину до боягузтва!

Усі стояли гуртом на вузькій піщаній косі, а Слідопит, стискаючи цівку обома руками на висоті своїх плечей, схилювався на рушницю, приклад якої впирався у прибережну рінь. Коли Джаспер кинув ці різкі й незаслужені слова докору, на засмаглому до густого горіхового кольору обличчі провідника не промайнуло й тіні, яка зрадила б його душевний стан. Однак юнак помітив, що Слідопитові пальці в ту мить, мов лещата, стиснули цівку рушниці. Це було й усе, чим Слідопит виказав своє почуття.

— Ти молодий і гарячий,— відповів Слідопит з такою гідністю, що юнак гостро відчув моральну вищість друга,— проте все моє життя проходило серед подібних небезпек, і хлоп'яцтву не переважити мого досвіду та хисту. Що ж до боягузтва, Джаспере, то я не відповідатиму на гнівне й зопалу кинуте звинувачення гнівними і необдуманими словами, бо певен, що твоя пропозиція слухна, як на твої знання та досвід. Проте послухай поради того, хто мав справу з мінгами ще тоді, коли ти лежав у колисці, і запам'ятай: легше побороти їхнє лукавство розумом, ніж безрозсудністю.

— Прощу вибачити мені, Слідопите,— щиро розкаюючись, промовив Джаспер і схопив свого старшого товариша за руку, якої той не став однімати.— Я щиро й уклінно прошу вибачити мені. Визнаю, що з мого боку було нерозумно й несправедливо так ображати вас — людину, чия мужність у захисті доброї справи несхитна, як скелі на берегах Онтаріо.

Уперше барва Слідопитового лиця згустилася, й урочиста гідність у погляді, якого він прибрав, поступилася непідвладному внутрішньому поривові, розтала у виразі

щиросердої простодушності, притаманної його вдачі. На потиск руки свого молодого приятеля він відповів таким само гарячим потиском, ніби між ними ніякої суперечки й не було; і ледь помітний холодок у погляді його примружених очей змінився виразом лагідної добрودушності.

— Ну, гаразд, Джаспере, гаразд! — промовив він, усміхаючись.— Я на тебе зовсім не гніваюся, і ніхто на тебе не гніватиметься лише через те, що ти зі мною погарячкував. Моє серце, як і належить серцю білої людини,— м'яке, не злопам'ятне. Але якби ти сказав Змієві хоч половину того, що я від тебе почув, ти добренько-таки ризикував би, незважаючи на те, що він делавар, бо колір шкіри таки візьме своє.

Доторк до плеча примусив Слідопита замовкнути на півслові. Мейбл стояла на весь зріст у пірозі, ледь схилившись уперед в позі граційного напруження. Приклавши пальця до губів, вона припала очима до просвіту в галуззі, тримаючи водночас у другій руці довгу лозину, якою й торкнула Слідопитове плече.

Він негайно пригнувся, зиркнув у просвіт, біля якого чатував, і шепнув Джасперові: — Триклііті мінги! До зброї, друзі мої! Та позавмирайте, як ті колоди!

Джаспер хутко, але без шуму гайнув до піроги і з лагідною наполегливістю змусив

Мейбл сісти на дно й пригнутися так, щоб її не було видно. Та, попри всі його старання, хлопцеві так і не пощастило домогтися, щоб вона нахилила голову і не дивилася на ворогів. Тоді він зайняв поруч з Мейбл позицію, звів курок і скинув рушницю на руку, готовий відкрити вогонь. Гостра Стріла й Чингач-гук підповзли до сховку й залягли, тримаючи зброю напоготові й причаївшись, немов змії, а Червнева Роса поклала голову на коліна, напнулася перкалевою хусткою і сиділа, скоцюрбившись, байдужа до всього. Кеп витяг з-за пояса обидва пістолі, але, здавалося, не знав, що його діяти далі. Непорушно стояв Слідопит.

Він заздалегідь про всяк випадок зайняв позицію, звідки можна було без промаху вести вогонь крізь просвіти в галуззі і спостерігати за пересуванням ворога. Він був надто спокійний, щоб його що могло зворушити у таку критичну хвилину.

А становище було й справді т.ривожне. Саме в ту мить, коли Мейбл торкнула Слідопитове плече лозиною, ярдів за сто від їхньої схованки з-за вигину річки з'явилося троє ірокезів, які зупинилися й стали оглядати річку вниз за течією. Всі троє були голі до пояса, при зброї та у своєму бойовому малюванні.-З усього було видно, що вони вагалися, не знаючи, куди йти в пошуках утікачів. Один з них показував униз по річці, другий — угору, а третій — на протилежний берег.

РОЗДІЛ V

Скрізь засіли иорої її, Смерть чигає навкруги.

Шеллі. "Смерть"

Це була тривожна мить. Про наміри своїх переслідувачів утікачі могли здогадуватися тільки з їхніх жестів і лютих вигуків, якими вони висловлювали своє розчарування. Тепер стало цілком ясно, що частина їх повернула знову по своїх слідах до форту і що всі ті переваги, які гадалося досягти хитрістю з багаттям, втрачено. Але нині жалкувати за цим було ніколи, бо втікачам загрожувала небезпека ось-ось бути

викритими трьома ірокезами, які брели до них попід берегом. Всі ці факти чітко, ніби самі собою, відбилися в Слідопитовій голові, і він підсвідомо відчув, що треба негайно приймати рішення і всім бути готовими діяти злагоджено. Отож, не зчиняючи найменшого шуму, він поманив до себе обох індіан та Джаспера й пошепки сказав їм:

— Приготуймося, приготуймося. Триклятих скальполовів тільки троє, а нас п'ятеро чоловіків, чотирьом з яких уже не вперше бувати в таких бувальцях. Так от: ти, Прісна Вода, береш на муагку он того, розмальованого барвами смерті; тобі, Чингачгуче, доручаю вождя, а тобі, Гостра Стріло,— он того, наймолодшого. Та пильнуйте, щоб не переплутали: дві кулі в одного — то завелика розкіш у таку хвилину, коли над сержантовою донькою нависла така небезпека. Я про всяк випадок буду в резерві: чого доброго, ще з'явиться четвертий бузувір або в кого не витримають нерви і схибне рука. За жодних обставин не відкривати вогню без мого наказу! Стрілятимемо лише в разі крайньої необхідності, щоб, бува, не накликати решти негідників, які ще не встигли зайти далеко. Джаспере, хлопче, на випадок, якби пас оточили й з берега, негайно вигонь пірогу з сержантовою донькою і щодуху веслуй до форту. Дасть бог — і прорвешся.

Заледве Слідопит віддав ці розпорядження, як наближення ворогів змусило ного замовкнути. Ірокези повільно спускалися все нижче й нижче за течією, тримаючися задля власної безпеки попід навислими над водою кущами, тим часом шелест листя й тріск галуззя, що невдовзі долетів, став страшним свідченням того, що паралельно берегом нарівні з ними так само повільно просувався інший ворожий загін. Коли обидва • загони дійшли до Слідопитового насадження, вони стали видимі один одному завдяки відстані між заслоною та природним берегом. Тут вони зупинилися й стали вести раду, яка проходила, в повному розумінні слова, над головами тих, котрі припишкли у сховку. Тепер уже й справді ніщо не захищало мандрівників, окрім листя та лозин, що гнулися додолу від найменшого подиху вітру, а повій він хоч трохи сильніше, всі ті пагони попадали б у воду. На щастя, погляди індіан, що стояли в річці, як і тих, що були па березі, зустрічалися якраз над вершечками кущів, віти яких так перепліталися з кучерявим насадженням, що не викликали жодної підозри. Мабуть, саме сміливість задуму відвертала викриття наших героїв. Розмова була дуже серйозна, хоча й велася стишеними голосами, так, ніби співрозмовники побоювалися, щоб їх, бува, хто не підслухав. Розмовляли говіркою, котру чудово розуміли як обидва індіанини, так і Слідопит. Навіть Джаспер дібрав дещо з того, що вони говорили.

— Водю геть поносило сліди, і нічого не видно! — сказав один з індіан, який стояв так близько біля штучної заслони, що його можна було проткнути остями, які лежали в Джасперовій пірозі.— Вода так позмивала сліди, що навіть інгізький 1 хорт не годен їх знайти.

— Блідочолі пересіли в піроги й попливли вниз,— відповів йому індіанин з берега.

— Не може бути! Там — певні рушніці наших воїнів.

Слідопит кинув багатозначний погляд на Джаспера і міцно зціпив зуби, щоб притамувати звук власного подиху.

1 Інгізький — спотворена римова слова "англійський".

— Хай мо'игмолоді воїни вдивляються так пильно, ніби в них орлині очі,— промовив у відповідь найстарший воїн із тих, що брели річкою.— Ми ось уже місяць на стежці війни, а добули— тільки один скальп. З блідочолими дівчина, а декому з наших відважних воїнів потрібна дружина.

На щастя, Мейбл не розуміла цих слів, зате Джаспер ще дужче спохмурнів, а лице його спалахнуло гнівом.

На цьому розмова між ірокезами припинилася, і причаєний загін почув стишені й обережні кроки тих, що йшли берегом, розводячи галуззя на боки й повільно просуваючись уперед. Незабаром стало очевидно, що вони поминули схованку, одначе ті з них, котрі були у воді, ще zostалися, нишпорячи очима по кущах, і їхні очиці на тлі химерно розмальованої шкіри поблискували, як розжеврілі вуглини. Після зупинки, що тривала дві-три хвилини, вони також стали проходити далі, але якось неохоче, спроквола відтягуючи ноги, як це буває з людьми, коли вони щось загублять і крутяться на одному місці. Таким чином вони поминули штучну заслону, і Слідопит, широко розтуливши рота, заллявся щирим, але безгучним сміхом, який природа і звичка зробили індивідуальною особливістю цієї людини. Його радощі, проте, були передчасні, бо в цю самісіньку мить ірокез, який брів заднім, ще раз озирнувся й раптом заляк на місці, мов укопаний: з його напруженої пози й завороженого погляду можна було відразу здогадатися, що якимсь неогл\$ну-тий кущ викликав у нього підозру.

Щастя припишклих мандрівників, що воїн, у якого виник цей сумнів, був занадто молодий і не мав, очевидно, великої довіри серед своїх товаришів. Він добре знав, яке значення для юнака його років мають обачність та скромність, тому, як вогню, боявся глузувань та презирства, що їх накликав би на себе, знявши тривогу без причини. Отож він не гукнув товаришів, що брели далі, а сам повернув назад і насторожено став наближатися до Слідопитової заслони, ні на мить не зводячи з неї очей, неначе вона була зачарована. Причиною всього стала одна-єдина повернена до сонця гілочка, на якій теліпалося кілька прив'ялих листочків, проте й цього малопомітного відхилення від звичайного для живої природи стану речей цілком вистачило, щоб його негайно помітило око індіянину: адже чуття у дикуна, та ще коли він на стежці війни, такі тонкі й гострі, що навіть най-незначніші дрібниці, які, здавалося б, не мають ніякого значення, правлять йому дороговказом до мети. Разом з тим саме дріб'язковість прикмети утримала юнака від того, щоб поділитися своїм відкриттям зі старшими товаришами. Якщо він і справді натрапив на щось дуже важливе, то краще хай слава неподільно належить, мовляв, лише йому одному; а коли нічого не відкриє,-то хоч не буде посміховиськом, ^ого більш за все на світі боїться кожен індіанський юнак. А, крім усього, він, як і кожен воїн у пущі, остерігався потайної засідки та раптового нападу з-за рогу

7 Ф Купер

її тому підходив до заслони неквапом і з надзвичайною осторогою. Через ці вагання, викликані згаданими причинами, воїн дуже за* барився, тому коли він підійшов до Слідопи-тової заслони так близько, що міг дістати її рукою, обидва загони його товаришів відійшли вже на п'ятдесят-шістдесят ярдів.

Незважаючи на критичне становище, кожен з тих, що сиділи у сховку, ні на мить не зводив очей з обличчя молодого ірокеза, душу якого роздирали суперечливі почуття. Спершу його вабило незбориме бажання добитися успіху там, де зазнали невдачі навіть най-досвідченіші воїни його племені, а з успіхом він розраховував здобути й славу, яка рідко ошчаслилювала юнака чи воїна такого віку на стежці війни; потім його щораз більше стали мучити сумніви, бо з кожним подихом вітру прив'яле листя на гіллячці, здавалося, оживало й підіймалося знову, а красномовне обличчя пересмикувалося від страху. Денна спека, проте, так мало вплинула на листя повтикуваних у воду гілок, що коли ірокез торкнувся до нього пальцями, він уже був подумав, що ошукався. А що людській натурі завжди властиво нічому не йняти віри, не помацавши, то і молодий ірокез, аби доконче пересвідчитися й не полишати жодних сумнівів, сторожко розсунув повтикувані гілки й ступив крок, прямо в криївку, де враз перед його очима постали тьмяні постаті наших героїв, котрі видалися йому в першу мить заанімілими в своїй незрушності статуями.

Не встигли ще утікачі побачити й почути палючі очі, легкий переляк і тихий вигук ін-діянина, як Чингачгук замахнувся і цюкнув гострим томагавком ворога у тім'я. Ірокез божевільно змахнув руками, скочив назад і звалився у воду. Швидка течія підхопила тіло, яке ще корчилось у передсмертній агонії, і понесла вниз. Делавар був щосили кинувся ловити свою жертву за руку, аби здерти скальп, та бистрінь закрутила кривавий слід, і тіло, яке ще тіпалося в конвульсіях, відпливло геть.

Все це скоїлося за менш як півхвилини, а події розгорталися так нагло й непередбачено, що люди, менш обізнані за Слідопита і його друзів з умовами лісової війни, мабуть, розгубилися б і не знали, що його діяти далі.

— Не можна втрачати жодної миті! — стишено, але з усією серйозністю сказав Джаспер, висмикуючи й відкидаючи набік гілки.— Робіть те, що я роблю, добродію Кепе, якщо хочете врятувати свою небогу; а ви, Мейбл, хутчій лягайте на дно піроги.

Ще не докінчивши цих слів, він схопив легеньку пірогу за ніс і чимдуж потяг її, не без допомоги Кепа, що підпихав ззаду, проти води, бредучи попід самісіньким берегом і ховаючись за кущами від ірокезів, що могли помітити їх з річки, й намагаючись якомога швидше досягти закруту, за яким можна було б сховатися від ворога. Слідопитова пірога стояла ближче до берега й, отже, мала виходити останньою. Делавар зіскочив на йузенську косу берега і зник у лісі (його обов'язком було слідкувати за пересуванням ворога), а Гостра Стріла подав своєму білому супутникові знак брати пірогу за ніс і тягти слідом за Джаспером. Усе це відбулося в одну мить. Та ледве Слідопит вибрів на швидку воду, що починалася відразу за косою, як раптом відчув, що пірога, яку він тяг, умить полегшала. Озирнувшись, він побачив, що не стало ні самого тускарори, ні його дружини. "Зрада!" — миттю майнуло в його голові, але зупинятися

було ніколи, бо нижче за течією не своїм голосом заволали ірокези, сповістивши цим самим, що труп забитого вже доплив до того місця, де брели його друзі. Гримнув постріл з рушниці, і провідник побачив, що Джаспер, обігнувши коліно річки, перепливає на другий бік. Він на весь зріст стояв у кормі, і вдвох із Кепом, що сидів у носовій частині піроги, вони з усіх сил налягали на весла, й легенька пірога ривками гналася вперед. Погляд, думка, дія швидко чергувалися у того, хто був так натренований у мінливостях прикордонної війни. Стрибнувши в корму своєї піроги, Слідопит дужими помахами весла вивів її на бистринь і сам теж почав гребти до того берега, тільки значно нижче за течією, ніж Джаспер.

Він свідомо зробив себе мішенню для ворожих куль, добре знаючи, що бажання ірокезів заволодіти його скальпом затьмарить усі їхні інші підлі заміри.

— Тримай вище, Джаспере! — гукнув доблесний провідник, розсікаючи воду широкими й дужими гребками весла.— Тримай вище і причалюй до тих вільхових кущів, що напроти! Бережи сержантову доньку над усе, а негідників-мінгів полиш нам із Змієм!

Джаспер багатозначно махнув у повітрі веслом на знак того, що зрозумів старшого товариша, а в цей час один по одному загриміли рушничні постріли, і кожен з них був спрямований на самотнього гребця ближчої піроги.

— Еге ж! Випорожняйте, бовдури, свої рушниці, бо ви і є бовдури! — говорив про себе Слідопит, що набув звичку розмовляти сам до себе від довгого перебування у лісовій самотині.— Випорожняйте і далі так, не цілячись, свої рушниці, давайте мені змогу все ближче й ближче підпливати до того берега. Я не буду ганити вас за таку неприцільну стрільбу, як зробив би кожен делавар чи могіканин, адже я білий і вся моя натура — натура білої людини, а не індіанина. Не личить похвалитися під час бою, та коли вже я тут сам, а не на людях, то повинен відверто 'сказати, що вам разом з деякими нашими городянами тільки горобців по садках полохати! Оце вже дещо ліпше! — вигукнув він, відсмикнувши назад голову, коли біля його скроні продзижчала куля, відірвавши пасмо чуба.— Але від кулі, що пролетіла хоч на дюйм від цілі, користі рівно стільки ж, як і від кулі, що взагалі не вилітала з дула. Браво, Джаспере, ти молодець! Сержаптова красна донька мусить бути врятована, хап навіть ціною наших скальпів.

У цю мить Слідопит був саме посеред річки— майже напроти ворогів, що стріляли по ньому, тим часом як друга пірога в дужих руках Джаспера та Кепа швидкими ривками підпливала до берега точно в тому місці, яке було їм вказане. Цього разу старий моряк їж тримався по-молодецькому, тому що був у своїй стихії, щиро любив рідну небогу та й за власну душу потерпав, а до бою йому було не звикати, хоч його досвід, звичайно, набувся у зовсім інших боях. Ще кілька дужих гребків— і пірога, нарешті, з розгону влетіла у вільхові кущі. Джаспер хутчій вивів Мейбл на берег, і з цієї миті всі троє утікачів були в безпеці.

Не так велося Слідопитові. Своєю сміливою Самопожертвою він надто ризиковано виставив себе перед ворогами, потрапивши у становище, небезпечність якого набагато зросла: ного пірогу відносило все ближче й ближче під ворожі кулі, а до ірокезів, які

стояли у воді, поспішив приєднатися загін, що; йшов понад берегом. Освего в цьому місці була з кабельтов завширшки, а що пірога пливла саме на середині річки, він перебував від рушниць, які безперестанку стріляли по ньому, в межах прицільної ВІДСПГНІ.

У такій скруті Слідопита виручали тільки його холонокровність та кмітливість. Він добре розумів, що зможе врятуватися лише тоді, коли ^безперестанку рухатиметься, бо па такій відстані в нерухому ціль можна було влучити майже з кожного пострілу. Проте самої лише рухливості було ще замало, бо ж індіани, чудові стрільці по стрибучих оленях, певне, досить добре вміли міняти приціл по прямій лінії, а тому Слідопитові не можна було рухатися тільки в одному якомусь напрямкові. Отож він мусив якомога частіше петляти пірогою — то, мов стріла, летіти за течією, то раптом змінювати курс і зигзагом іти поперек бистрини до берега. На його щастя, ірокези не могли, стоячи у воді, перезаряджати свої рушницї, а високі кущі заважали тим, що стріляли з берега, вести прицільний вогонь по втікачеві. Так, скориставшись з безпорадності ірокезів, Слідопит і під градом куль з усіх їхніх рушниць швидко віддалявся від них як униз по річці, так і до протилежного берега, коли раптом і без того небезпечне його становище ускладнилося ще більше: з'явився загін, який чатував у засідці, щоб перестріти утікачів, коли б вони попливли вниз річкою.

Це були ті самі воїни, на яких натякали їхні товариші у коротенькій розмові, що велася над головами .мандрівників. їх було щонайменше чоловік десять, і вони, цілком свідомі своєї кривавої мети, зайняли позицію біля того місця, де річка люто проривається крізь скелі та мілини й утворює своєрідний поріг, або, як його називають тутешні жителі, розколину. Слідопит усвідомлював, що, якби він поплив на цей поріг, його хоч-не-хоч затягло б саме туди, де засів новоприбулий загін, бо течія там просто непоборна та ще й валуни, яких ніяк не обійдеш, і йому смерті чи полону там не минути. Тому він докладав відчайдушних зусиль, щоб дістатися до західного берега, бо вороги були вздовж усього східного. Це було, однак, понад людські сили, а повернути пірогу проти течії означало б звести швидкість її руху нанівець і фактично зробити-з себе нерухому мішень. У такій гострій ситуації провідник з притаманною йому холонокровністю прийняв відчайдушне рішення й відповідно до нього почав діяти. Замість того щоб пливати за течією в жолоб поміж валуни, він повернув пірогу до наймілкі-шої частини річки, а допливши до неї, схопив рушницю та сумку, вистрибнув у воду і пішов убрід від валуна до валуна, тримаючи напрямок на західний берег. Залишену пірогу закрутило в дикій течії, то перекидаючи па слизькому камінні, то наповнюючи її по самі вінця, то знову випорожнюючи, аж доки, зрештою, прибило до берега за кілька ярдів від того місця, де засіли ірокези.

Тим часом Слідопит аж ніяк не втік від небезпеки, бо коли в перші хвилини дії ворогів і були паралізовані його сміливістю та винахідливістю, які вважаються великими чеснотами в індЪш, то жадоба помсти й дике бажання заволодіти його неоціненним скальпом хутко вивели їх із цього миттєвого остовпіння. Знову загриміли постріли, і кулі засвистіли над головою втікача серед реву води.

А він брів, не зупиняючись, усе далі й далі, мов заворожений, бо хоч кулі й попробували його грубу провідницьку одіж у кількох місцях, жодна з них ' навіть не вдряпнула його.

Оскільки Слідопитові доводилося брести подекуди на такій глибині, що вода сягала йому під пахви і він змушений був тримати рушницю та амуніцію над водою, він швидко вибився з сил і зрадів, коли натрапив на така м'яну брилу, чи, власне, маленьку скелю, що виступала з води і зверху була суха. На цей камінь він поклав свою рогову порохівницю, а сам тим часом зайшов за нього й сховався від куль. Звідси до берега було вже не більше п'ятдесяти футів, але, глянувши на тиху, швидку й темну течію, що миготіла поміж ним і берегом, він зрозумів, що відстань цю доведеться долати тільки плавом.

Тепер стрілянина з боку іпдіап на деякий час ущухла, бо вони, зібравшись навколо піроги й знайшовши в ній весла, почали лаштуватися до переправи через річку.

— Слідопите! — раптом озвався толос напроти з кущів західного берега.

— Що тобі, Джаспере?

— Кріпіться, з вами друзі, й жоден мінг не перепливе сюди, не заплативши життям" за своє зухвальство. Чи не краще б вам покинути рушницю на камені й пливти хутчій сюди, поки ті негідники не відчалили од берега?

— Справжній лісовик ніколи не розлучається з рушницею доти, доки в нього є порох у порохівниці чи куля в лядунці Сьогодні, Прісна Вода, мені ще не доводилося спускати курок, а я не можу відмовити собі в приємності почастувати цих бузувірів, щоб вони пам'ятали моє ім'я. Від того, що я трохи постою у воді, зі мною нічого не станеться, тим більше, що я он бачу серед тих виплодків мерзотника Гостру Стрілу й від душі хочу послати йому платню, яку він так чесно заробив. Сподіваюся, Джаспере, ти не привів сержан-тову доньку під кулі?

— Вона в повній безпеці, принаймні в цю мить, хоча тепер усе залежить лише від одного: чи зуміємо ми не допустити ірокезів на цей берег. Адже вони тепер напевне знають, як нас мало, і якби вирішили перевезтися, то не сумніваюся, що для прикриття залишили б своїх і на тому боці.

— У цих справах, хлопче, ти маєш більше хисту, ніж я, хоча дай мені зараз весло, і я запевняю, що втру носа найкращому мінгові, який будь-коли ловив лососів. Але якщо вони перевезуться нижче порога, то чому ми не можемо перевезтися на той бік вище порога і погратися в котика й мишок з цією вовчою зграєю?

— Бо, ^я. ж.'кажу вам, частина їх залишаться' на т^м^б'ерезг; * а потім — хіба ви, Слідопите, погодилися б виставити Мейбл під кулі ірокезів?

— Ми мусимо врятувати сержантову донь-

Лядунка — ремінна сумка для боєприпасів.

ку,— рішуче відповів Слідопит.— Маєш рацію, Джаспере: вона не повинна ризикувати своїм красним личком і ніжним тілом під кулями лукавого мінга; це не в її природі. Що ж тоді робити? Передовсім, якщо цс можна, затримати їх на годину-дві на тому березі, а тоді нам на поміч прийде темрява.

— Я цілком згоден, Слідопите, якщо це можна зробити. Але чи вистачить у нас на це сил?

— З нами бог, хлопче... з нами бог; я не припускаю, щоб пррввидіння відвернулося від такого безневинного створіння, як сержанто-ва донька, та ще в таку тяжку годину. І, наскільки мені відомо, між водоспадом та залогою більше нема човнів, окрім цих двох; та й не думаю, щоб під дулами твоєї та моєї рушниць зміг проскочити коли-небудь хоч один мінг. Не буду вихвалитися, Джаспере, але по всьому кордоні всім добре відомо, що мій "оленебій" рідко не влучає в ціль.

— Ваш хист, Слідопите, визнаний усіма й кожним, однак, щоб набити порохом рушницю і вставити кулю, потрібен час, а ви ж не на землі, за добрим укриттям, де можна зручно стріляти. А якби вам наша пірога, ви змогли б перевезтися, не замочивши рушниць?

— Питаєш, чи вміє орел літати, Джаспере? — відповів той, сміючись своїм звичним сміхом і оглядаючись назад.— Але краще б тобі зараз не гребти сюди під кулі, бо ті негідники, бачу, знову подумують відновити стрілянину.

— Це можна зробити п без будь-якого ризику. Ось добродій Кеп піде до човна і кине гілочку на воду, аби визначити напрямок течії, що відходить саме звідти і йде до вашого каменя. Дивіться, он він уже кинув її; якщо вона підпливе прямо до вас, підніміть руку, і ми пустимо пірогу. Якби навіть човен і проминув вас — не страшно: його підхопить нижче вир і все одно— приб'є до нашого берега, і там я його зловлю.-ч

Ще не встиг Джаспер доказати, як Слідопит уже помітив гілку — її несло прямо на нього. Коли вона пропливала поряд, він схопив і підняв її, на знак успіху, над головою. Кеп зрозумів сигнал і негайно пустив пірогу за водою, спрямувавши її з такою завбачливістю і спритністю, на які здатний був тільки справжній моряк.

Пірога попливла в тому самому напрямкові, що й гілка, а за хвилину її вже затримав Слідопит.

— Це було зроблено, Джаспере, з кмітливістю прикордонця,— промовив, усміхаючись, Слідопит,— але й таланти твої теж стосуються переважно води, як мої, звичайно,— лісу. Іу, хай тепер падлюки мінги зводять курки й ціляться, бо це буде, мабуть, востаннє, коли вони матимуть нагоду безкарно стріляти по людині, котріГ ніде сховатися.

— Чому ж ніде: штовхніть пірогу поперек течії до мене, а самі в цю мить падайте на дно,— нетерпляче гукнув Джаспер!— Навіщо так ризикувати.

— Я люблю стояти перед своїми ворогами віч-на-віч, як личить воякові, коли вони самі подають цей приклад! — з гордістю відповів. Слідопит.— Я народився не червоношкірим, а білим і битимуся не з засідки, а відкрито, як і личить білому.

— А Мейбл?

— Правда, хлопче, правда... Сержантова донька мусить бути врятована, а тому нічого, як ти кажеш, по-дитячому ризикувати. Ти й справді гадаєш, що можеш упіймати пірогу там, де стоїш?

• — В цьому не може бути жодного сумніву, якщо ви штовхнете її з усіх сил.

Слідопит приклав належне зусилля, легенька пірога шугнула впоперек течії, і Джаспер ухопив її рукбю, коли вона підпливала до берега. Припнути пірогу і зайняти в чагарникові потрібну позицію було вже справою якоїсь миті, після чого друзі міцно потисли один одному руки, ніби зустрілися по хтозна-якій довгій розлуці.

— А тепер, Джаспере, побачимо, чи наважиться хто з тих недолюдків-мінгів перепливти Освего, як мій "оленебій" вищирить зуби. Ти, безумовно, спритніший з веслом, гребком і вітрилом, аніж з рушницею, але fr .тебе хоробре серце й тверда рука, а саме ЦБОГО й треба в бою.

' — Я стану між ворогами і Мейбл,— спокійно промовив Джаспер.

— Так, так, ми повинні вберегти сержан-тову доньку. Ти мені взагалі подобаєшся вже сам по собі, хлопче, ну а тепер ти мені подобаєшся ще дужче тим, що думаєш про беззахисну дівчину в тяжку годину, коли є потреба у твоїй мужності. Диви, Джаспере! Троє негідників і справді сідають у пірогу. Мабуть, гадають, що ми повтікали, інакше вони напевно ж не відважилися б на такий крок прямісінько перед дулом мого "оленебоя".

Ірокези таки й справді вирішили зробити спробу перебраться через річку пірогою, вважаючи, що Слідопит та його друзі, які тим часом чудово замаскувалися, дійсно кинулися навікача. Саме так, мабуть, на їхньому місці й вчинили б люди білої раси, проте на руках наших друзів була Мейбл, а крім того, маючи за плечима сувору школу війни в лісових умовах, вони добре усвідомлювали, що не можна не відстоювати цю єдину позицію, котра й справді якоюсь мірою давала їм прихисток.

Як казав Слідопит, у пірозі було троє воїнів: двоє на колінах, з націленими рушницями, готові щомиті спустити курки, а третій — стоячи на весь зріст у кормі, з веслом. Та це вже було потім, як вони відчалили від берега, а до цього ірокези спочатку перетягли човна вгору по річці далеченько за поріг,— аж туди, де течія вповільнює свій плин. Вже з першого погляду булТвидно, що ірокез, який правував пірогою, чудово знав своє діло, бо вона від його широких і розмірених гребків шугала кришталевою гладінню тихої ріки, як пір'їнка в повітрі. *

— Можна пальнути? — шепнув Джаспер, гарячкуючи від нетерпіння вступити в бій.

— Ні, ні, ще не час, хлопче! Адже їх тільки троє, і якщо добродій Кен уміє користуватися тими пугачами, що в нього за поясом, то ми зможемо навіть дозволити їм зійти на берег і ще й заберемо назад свою пірогу.

— Але ж Мейбл?..

— Нема чого боятися за сержантову доньку. Ти ж кажеш, вона в дуплі дерева, вхід до якого ти розсудливо заплів ожиною. Коли ти після себе й справді так замів сліди, як

запевняєш, то мила дівчина може там сидіти й місяць, насміхаючись собі над мін-гами.

— Ніколи не можна бути певним... Я вже жалкую, ще/ не підвів її ближче до нашого сховку.

— Навіщо, Прісна Водо? Щоб над її милою голівкою свистіли кулі, а серденько тріпотіло від жаху? Ні, ні, їй краще бути там, де вона тепер, бо там безпечніше.

— Ніколи не вгадаєш, де краще... Ми самі думали, що сидимо в безпеці за кущами, і все ж, як бачите, нас знайшли.

— І те жовтороте чортеня поплатилося за свою цікавість, а цих негідників чекає...

Та він не доказав, бо в цю мить пролунав постріл і мінг, що стернував, високо підскочив у пірозі й гепнув разом з веслом через борт у воду, а в одному місці над кущами по той бік річки піднявся й швидко розсіявся клубок диму.

— То Змій сичить! — вигукнув захоплено Слідопит.— В жодного делавара ще не билосся в грудях таке віддане й мужнє серце! Ет, жаль, що він втрутився, але ж звідки йому було знати, що ми напоготові... Звідки йому було знати.

Щойно пірога zostалася без керманича, її підхопила течія і понесла прямо на поріг. Не в змозі будь-що вдіяти проти могутньої стихії і обидва індіянці, залишившись напризволяще, в жахові тільки зирили довкола. На Чингачгукове щастя, увага ірокезів була прикована до їхніх двох товаришів, які опинилися в небезпеці, а то йому було б таки непереливки — чи й взагалі неможливо будь-як урятуватися від помсти ворогів. Але жоден з них і з місця не зрушив, хіба що де заховався й очей не зводив з двох небораків, що лишилися в пірозі. Ще не минуло, напевне, й стільки часу, як забрала наша розповідь, а пірогою вже стало крутити і жбурляти на всі боки серед валунів, й обидва шукачі пригод змушені були впасти долілиць на її дно — єдине, чим можна було зберегти рівновагу човна. Та й ця їхня природна хитрість, як незабаром з'ясувалося, була марна, бо легенька пірога, з силою вдарившись об скелю, перевернулася, й обидва воїни попадали у воду. Річка^ проте, рідко коли буває глибока на порогах, окрім тих місць, де швидка течія повимивала ями, тому потопитися ірокези не могли, зате рушниці свої вони погубили й тепер змушені були всілякими способами — де вбрід, а де плавом — діставатися

до свого берега. Пірогу ж викинуло на каміння посеред річки, де нею не могли поки що скористатися ні її законні власники, ні вороги. — ^

— Тепер наша черга, Слідопите! — вигукнув Джаспер, коли ірокези вибдаелі^на най-мілкіше місце порога і показалися ма*йже на весь зріст.— Я беру на себе того, що йде вище по течії, а ви беріть другого.

Юнак був такий схвильований усіма подіями; які відбувалися в нього на очах, що ще не докінчив говорити, як вистрілив, та намарне, бо обидва ірокези тільки підняли руки з презирства до стрільця. Слідопит не стріляв зовсім.

— Ні, Прісна Водо,— відповів він,— я не проливаю кров без потреби; моя куля добре загорнена в ремінець і загнана шомполом для більшої необхідності. Я ненавиджу

мінгів, як і личить тому, хто давно в спілці з делава-ми — їхніми заклятими й одвічними ворогами, але я не вистрелю в жодного з цих негідників, якщо не побачу в цьому доконечної потреби. Лише заради примхи я не вистрелю навіть в оленя. Тільки проживши довгі роки у пущі, переконаєшся у вірності цієї думки. Вистачить з нас допоки й одного забитого індіанця, тим більше, що, може, доведеться ще вводити в дію "оленебоя" на допомогу Змієві, котрий своїм безстрашним учинком дав цим скаженим дияволам знати, що він сидить у них під самим боком. Я не я, коли один з них уже не скрадається до нього — он дивись, берегом, пригинаючись, немов той хлопчак із нашої залози, коли він хоче підстрелити вивірку з-за поваленого дерева.

Слідопит показав пальцем, і Джаспер своїм ітетким зором одразу помітив постать на тому березь Один з молодих ірокезьких воїнів, ^алаючи, певне, бажанням відзначитися, непомітно покинув свій загін і пішов, скрадаючись, до шалини, у якій причаївся Чингачгук. Оскільки ж Великий Змій був обманутий зовнішньою байдужістю своїх ворогів, а крім того зайнятий, мабуть, ще якимись своїми приготуваннями, ворог уже сягнув такого місця, з якого добре бачив делавара. Він уже налаштував рушницю. Самого ж Чингачгука не було видно з західного берега. Справа в тому, що поріг був на вигині Освего і коліно річки зі східного боку утворювало такий великий закрут, що Чингачгук по прямій був дуже близько від своїх ворогів, хоча берегом відстань між ними була добрих кількесот футів, завдяки чому Слідопит з Джаспером перебували від делавара приблизно на однаковій відстані, що й ірокези. Ширина річки в цьому місці становила, може, трохи менше двохсот ярдів, і приблизно така була й віддаль від обох спостерігачів до ірокеза, котрий скрадався до Чингачгука.

— Змій десь там,— зауважив Слідопит, ні на мить не зводячи очей з молодого воїна.— Дивно, щоб він настільки втратив пильність, аби дозволити так близько підійти до • себе цьому паскуді-мінгові з відверто кровопролитними замірами в душі.

— Гляньте! — перепинив його Джаспер.— Он прибило до каменя труп індіанця, що його вистрелив делавар, і голова вся на, поверхні.

— Може бути, хлопче, може бути! Людина, коли її покинув дух життя,— все одно, що гнила колода. Цей ірокез уже нікому не завдасть лиха, але он той дикун, що скрадається берегом, явно має намір зняти скальп з мого найкращого, найвірнішого друга...

Слідопит раптом обірвав мову, вмить звів свою рушницю, зброю незвичайної довжини й несхибної точності, і вистрілив.

Ірокез на тому боці саме прицілявся, коли його наздогнав посланець "оленебоя". Щоправда, індіанець усе-таки зробив постріл, але вже в повітря, і сам повалився в шалину, з усього видно, поранений, коли не забитий на смерть.

— Сам, бузувір, накликав біду на свою голову,— пробурмотів Слідопит, переломив у замку рушницю й почав старанно перезаряджати її.— Я Чингачгука знаю і дружу з ним ще з дитячих років; воювали разом на Горі-кені, Могауку, Онтарію й на всіх інших политах кров'ю місцях між французькими й нашими володіннями; а цей дурень заплішений, мабуть, гадав, що я отак сидітиму склавши руки і спостерігатиму, як мого

найкращого друга забиватимуть із засідки та здиратимуть із нього скальп!

— Що ж, ми відплатили Змієві послугою за послугу. Але ті негідники, здається, сполошилися; гляньте, як вони сипонули по кущах: бачать, що наші кулі знаходять їх і на тому березі.

— Цей постріл, Джаспере, дрібничка... просто дрібничка... Ти запитай у шістдесятому полку, і там розкажуть, на що здатний мій "олеіебій" і як він діяв тоді, коли над нашими головами звідусіль свистіли ворожі кулі. Ні, ні, цей постріл — дрібничка, просто дрібничка: пришелепуватий волоцюга сам підставив свою голову.

— А що то пливе сюди — собака чи олень?

Слідопит здригнувся, бо й справді щось пливло через річку вище порога, долаючи швидку течію. Придивившись, обидва спостерігачі переконалися, що то людина, до того ж індіанець, хоча так замаскований, що спершу важко було сказати щось певне. Потерпаючи, аби за цим не крилася яка військова хитрість ворога, Слідопит із Джаспером почали, з усією уважністю слідкувати за кожним порухом невідомого.

— Він пливе і щось пхає перед себе, а голова нагадує плавучий кущ, — промовив Джаспер.

— Це індіанська хитра витівка, хлопче, але наша прямота здолає його підступні мудрування.

Та що ближче підпливала ця людина, то більше сумнівів закрадалося в душі обох спостерігачів щодо правильності їхніх перших здогадів, і лише коли позад неї лишилося дві третини річки, все з'ясувалося остаточно.

- Старий англійський прапор: червоний довгастий хрест на білому голі.

— Та це ж Великий Змій, клянусь життям! — вигукнув Слідопит, повернувшись до Джаспера і заллявшись таким сміхом, що в нього з радощів за велику хитрість друга аж сльози виступили на очах. — Щоб сховати головусій обплів її віттям, па яке поклав порохівницю, а рушницю прив'язав до колоди, яку пхає поперед себе, перепливаючи до своїх друзів. Ох, боже мій, давно, як давно вже ми з ним не викидали таких штук, як ото було на великому шляху в околицях Тая, коли, здавалося, вже попали в зуби до кровожерливих мінгів.

— А що, коли це раптом не Змій, Слідопите? Я не можу розрізнити рис обличчя.

— Риси обличчя! Хто пізнає індіанця по рисах обличчя? Ні, ні, хлопче, основна риса індіанця — малювання на його шкірі, а так розмальовують свою шкіру тільки делавари і більш ніхто. То його стяг, Джаспере, адже й ти на своєму судні маєш прапор із хрестом святого Георгія¹, і французи вивішують на щоглах свої брудні скатертини з плямами від оселедців а чи оленьчої смажені. А тепер добре придивись, Прісна Водо, і ти пізнаєш очі вождя. Та хоч як би люто вони блищали в бою і хоч як би тьмяно вони блимали серед листя, — тут Слідопит легенько, але відчутно торкнув Джаспера пальцем за рукав, — я *" бачив, як із них градом котилися сльози. Можеш повірити мені: незважаючи на червону шкіру, у нього ніжна душа і добре серце, хоча душа й серце в нього і не зовсім такі, як у нас з тобою.

— Хто знайомий з вождем, той ніколи в цьому не сумнівався.

— Я знаю це краще, ніж будь-хто інший,— гордо промовив Слідопит,— бо мені довелося ділити з ним і горе, й радощі, і я бачив, як у тяжкі хвилини він і на мить не втрачав мужності, а у веселошах пам'ятав, що молодицям його племені дуже подобаються дотепні жарти.

— Але годі-бо, а то я вже завів, як та міська кумася перед своїми сусідками, а Змій має гострі чуття. Він, правда, знає, що я його люблю і завжди вихваляю його поза очі; проте кожен делавар за натурою великий скромник і вихвалитиметься тільки тоді, коли вороги прив'яжуть його до стовпа.

В цю мить Змій підплив до берега саме там, де, причаївшись у кущах, сиділи обоє його друзів (він, видно, ще на тому боці точно визначив їхнє місце). Вилізши з води, могіканин струснувся, мов собака, і вигукнув звичне:

— Хуг!

РОЗДІЛ VI

Оці відміни, всемогутній отче, то — лише мінливий бог.

Джеймс Томсон. "Гімн"

ІДойно вождь вийшов із води, його стрів Слідопит і звернувся до нього мовою делаварів:

— Чи то ж добре було, Чингачгуче,— з докором почав він,— одному вступати в бій з десятком мінгів? Правда, "оленебій" рідко підводить мене, та влучити в ціль аж на тому березі Освего не так воно просто, а той виродок показав тільки голову й плечі над кущами, і не такий досвідчений стрілець міг би й схибити. Слід було перш добре подумати над цим, вождю, треба було все добре зважити!

— Великий Змій — могіканський воїн, і коли він на стежці війни, то бачить лише своїх ворогів, а його пращури били мінгів з тилу, відколи води течуть.

— Я знаю твої таланти, дуже добре знаю, і до того ж ціную їх. Ніхто і ніколи не'почує, щоб я засуджував, що червоношкірий вірний своїй вдачі, але обачність потрібна воякові не менше, ніж хоробрість: адже якби ті дияволи-ірокези не були так заклопотані долею своїх товаришів, які попадали у воду, було б тобі непереливки.

— Що це делавар надумав? — вигукнув раптом Джаспер, побачивши, що вождь покинув Слідопита й вернувся знову до річки з явним наміром лізти у воду.— Сподіваюся, він не збожеволів і не попливе назад за якоюсь дрібничкою, котру забув на тім боці?

— Ні, він не з тих... Він не з тих... Він не тільки хоробрий, а п обачний, хоча й повівся ризиковано у цій своїй засідці... Не зважай на це, Джаспере...— промовив Слідопит тієї ж миті, як індіанець поплив,— не зважай на це, хлопче; Чингачгук не білий і не християнин, як ми з тобою, а могіканський вождь; у нього свої звичаї і свої традиції, котрі й кажуть йому, що треба робити; і якщо ти дружиш з людьми, що далеко не такі, як ти, чи й зовсім не,схожі на тебе, краще полиш усе природі і не ставай на заваді намірам своїх товаришів. Королівський солдат п'є та лається, і ти йому хоч що хоч роби, а він буде своє правити; джентльмен кохається у своїх витребеньках, а леді — в капелюшках, і хоч скільки б ти бився, навряд чи що з цим вдієш. Тим часом ін-

діянська натура і звичаї набагато сильніші за все це, і їх, поза всяким сумнівом, створено з доброю метою, хоча мету цю ні ти, ні я не здатні збагнути.

— Що б це все означало? Дивіться, Змій пливе до тіла воїна, що зачепилося за камінь. Задля чого це він так ризикує своїм життям?

— Задля честі, слави й визнання. Адже задля цього ^'знатні джентльмени кидають за морем свої затишні домівки, де, як вони мені кажуть, є все, чого тільки душа забажає, і селяться на розораній ділянці серед дикої пущі, щоб полювати дичину та воювати французів.

— Розумію... Ваш друг поплив, щоб добу? ти скальп!

— Це його винагорода, і хай він потішиться нею.— Ми — білі і не нівечимо забитих ворогів, а в очах червоношкірих цей вчинок додає людині честі. Хай тебе не дивує, Прісна Вода, але я чув і від білих, від людей великих і знаменитих теж досить дивні судження про честь. Так, і від них.

— Дикун лишається дикуном, Слідопите, хоч з ким би він знався...

— Нам добре говорити так, хлопче, але, як я вже сказав, у білих теж бувають дивні погляди на честь, суперечні не лише здоровому глуздові, але й божій волі. Я, хлопче, не раз міркував над цим, блукаючи в тихих лісах, і дійшов до висновку, що всі таланти даровані людям, зрештою, для якоїсь розумної мети. Коли б індіан не треба було на світі, їх і не було б створено; я навіть переконаний, що якб'и пізнати сутність речей до кінця, то виявилось б, що навіть племена мінгів створені для якихось розумних* і добрих цілей, хоча, повинен сказати відверто, висловити це — понад мої здібності.

— Заради скальпа Змій ризикує власним життям. Через нього ми можемо втратити все, що здобули.

— Змій про це іншої думки, Джаспере. Для нього більше честі здерти отой єдиний скальп, ніж завалити поле бою трупом ворогів із цілими чубами. Ось у нашому шістдесятому один молодий капітан пожертвував своїм життям в останній сутичці тільки заради того, щоб відбити у французів трифунтову сармату: він вважав, що то справа честі. А ^ще пригадую одного зовсім юного прапорщика, який, підпливаючи кров'ю, сховав під себе полкового прапора і так і сконав, уявляючи, напевне, що засинає на чомусь м'як-шому за буйволячі шкіри.

— Авжеж, авжеж, можна зрозуміти, яка то честь врятувати прапор.

— А для Чингачгука то є його прапор; він збереже його, щоб показувати і дітям своїх дітей...— Тут Слідопит обірвав свою мову і, сумно похитавши головою, задумано додав:— Ах, боже мій! Жодного пагінця не лишилося на прадавньому дереві могікан. У вождя нема ні діток, які б захоплювалися його трофеями, ні племені, яке б шанувало його подвиги; він zostався один, мов билина в полі, але, попри все, залишився до кінця вірний своїм звичаям! Погодсья, Джаспере, в цьому є щось благородне, щось гідне поваги; авжеж, у цьому є справжня доблесть.

Цієї миті у стані ірокезів зчинився страшний шум і гам, гримнули безладні постріли їхніх рушниць. Вороги так гарячкували, намагаючись будь-що не допустити Змія до його жертви, що з десятків їх як стій кинулися у воду, а деякі навіть зайшли на добру

сотню футів аж у пінистий потік, буцімто й справді надумали серйозну вилазку. Проте Чингачгук, не те що не поранений, а навіть не збентежений, докінчував свою справу зі спритністю, яка свідчила про давню звичку. Та ось, розмахуючи трофеєм, він вигукнув свій бойовий клич з найжахливішими відтінками голосу, і з хвилину під низьким склепінням лісу га понад річкою перекочувалася така луна, що Мейбл у непоборному страхові втягнула голову в плечі, а її дядечко на мить і справді подумав про втечу.

— Це перевершує все, що я чув від цих бузувирів! — вигукнув Джаспер, затуляючи з жаху та відрази вуха.

— То їхня музика, хлопче; це їм і барабан, і флейта, і сурми, й тулумбаси. Індіани, безумовно, у захваті від цих звуків, бо вони розпалюють у них дикі пристрасті й жадобу крові,— відповів з цілковитою байдужістю Слідопит — У молоді роки я теж не міг без страху чути їх, а тепер вони для мене все одно, що посвист дремлюги чи пісня дрозда. Тепер я не кліпнув би й оком, навіть якби ці дияволи стали в ряд від порогів до самої залоги й гримнули свій дикий клич в один голос. Я кажу це не з хвастощів, Джаспере, бо той, хто впускає боягузтво крізь вуха, в кращому разі слабодуха людина. Криками й вигуками можна налякати хіба що жінок і дітей, але не лісових розвідників, які звикли здибуватися віч-на-віч з ворогом. Сподіваюся, тепер Змій цілком удоволений: он він повертається із скальпом біля пояса.

Коли делавар виходив з річки, Джаспер відвернувся з огиди до його останньої вилазки, а Слідопит дивився на свою друга з філософським спокоєм людини, яка вирішила бути байдужою до речей неістотних. Зайшовши в кущі з наміром викрутити свою перкалеву одіж і перезарядити рушницю, він тріумфуюче окинув поглядом своїх товаришів, і на цьому епізод, що так схвилював усіх, скінчився.

— Джаспере,— перший заговорив провідник,— сходи до добродія Кепа й попроси, хай прийде сюди, тому що час не жде і нам треба негайно порадитися, що його робити далі, бо мінги не сидітимуть склавши руки, а подумують, як би нас швидше порішити.

Юнак виконав розпорядження, і за кілька хвилин усі четверо зійшлися на березі, щоб ухвалити план наступних дій. Для цього вони вибрали таке місце, звідки можна було найкраще вести спостереження за приготуваннями ворога, залишаючись у той же час невидимими для його очей.

На той час уже повечоріло. За кілька хвилин денне світло мало поступитися теміні, яка цієї ночі обіцяла бути густіша звичайного. Сонце вже зайшло, й сутінки, як це буває тут, у низьких широтах, мали от-от перейти в глупу ніч. На цю сприятливу обставину наші друзі саме й покладали найбільше надій, хоча темрява ночі, сприятлива для їхньої втечі, допомагатиме й ворогам приховати свої підступні дії.

— Друзі,— першим почав Слідопит,— настав час, коли ми маємо спокійно виробити план, за яким кожен діяв би в міру своїх можливостей і відповідно до нашогогослільного завдання. За якусь годину в лісі буде темно, як опівночі, тому, якщо ми хочемо колись дістатися до залоги, то повинні скористатися з цієї нагоди. Що ви на це скажете, добродію Кепе? Бо хоч ви й не найдосвідченіший у справах бою і тактичних маневрів у лісових умовах, проте ваші роки дають вам право першим висловити думку на нашії

нараді.

— І мої родинні зв'язки з Мейбл, Слідопите, мають бути в якійсь мірі враховані...

— Не знаю, не знаю того... У вас почуття родинні, а в інших просто почуття прихильності, а, зрештою, це не так уже й важливо, чим ці почуття викликані — родинними зв'язками чи велінням серця. Не скажу за Змія, котрому вже запізно думати про жінок, а от щодо мене з Джаспером, то ми готові грудьми стати між мінгами та сержантовою донькою, — так, як це зробив би її хоробрий батько. Правду я кажу, хлопче?

— Мейбл може покластися на мене: я готовий захищати її до останньої краплі крові, — тихим, але схвильованим голосом відповів Джаспер.

— Ну, гаразд, гаразд, — втрутився дядечко, — не будемо обговорювати це питання; всі, бачу, готові послугувати дівчині, а вчинки ліпші за слова. На мою думку, ми маємо зробити ось що: як тільки стемніє настільки, що ворожі дозорці нас не зможуть угледіти, всі — сходимо на борт піроги і мчимо до гавані з такою швидкістю, з якою лише дозволяє вітер і морський приплив.

Серцем ти завжди відважний, хлопче,

— Це легко сказати, але не так легко здійснити, — заперечив йому Слідопит. — На річці ми будемо позбавлені того захисту, який мали б у лісі, а крім усього, там, нижче, — Освезькі пороги, і я далеко не певен, чи навіть Джаспер зможе провести через них пірогу в темряві. А що ти зі своїм досвідом на це скажеш, хлопче?

— Я пристаю на думку добродія Кепа і теж пропоную скористатися пірогою, бо навряд чи зможе така тендітна дівчина, як Мейбл, ходити за нами по драговинах і спотикатися в темряві через корчі такої темної ночі, якою, судячи з усього, вона має бути сьогодні. До того ж, коли я на воді, у мене завжди спокійніше серце та й око пильніше, ніж на суші.

скільки я тебе пам'ятаю, та й око, гадаю, теж досить пильне, як на людину, що так багато прожила під променями яскравого сонця і так мало — в лісах. Як жаль, що на Онтаріо не ростуть дерева: на такій рівнині було б де відпочити серцю мисливця. Що ж до вашої пропозиції, друзі, то тут є чимало своїх "за" і "проти". Бо воно й справді, як то кажуть, на воді не лишається сліду...

1 К і л ь в а т е р — борозна у воді, яку полишає за собою корабель.

— А що ви скажете про кільватер? 1 — перебив його педантичний упертюх Кеп.

— Що, що?

— Кажіть далі, — втрутився Джаспер. —

Добродієві Кепу здалося, що він в океані. Вода не лишає слідів.

— Таки не залишає, Прісна Вода, принаймні тут, у нас, хоч я не можу стверджувати напевне, що буває на морі. А втім, пірога прудка і легка, коли вона йде за водою, і ніжній сержантовій доньці буде приємно пливти — це з одного боку. Але з другого, окрім хмар над головою, у нас іншої схованки на річці не буде, та й пороги не так легко і не кожен відважиться пройти навіть завидна, а до залоги по воді буде добрих шість миль. Крім того, нічної пори у лісі не так-то й легко відшукати сліди. Отож, Джаспере,

я просто не знаю, до чого нам схилитися.

— Якби ми із Змієм могли попливти і притягти сюди ще й ту пірогу,— сказав молодий матрос,— отоді вже, я б сказав, на воді було б найбезпечніше.

— Ай справді, якби це зробити! Хоча, я вам скажу, це не так уже й важко, коли трохи стемніє. Так, так: якщо зважити на сер-жантову доньку, то, мабуть, це буде найкраще. Хоча якби її не було серед нас, ми залюбки показали б свою відвагу й погралися в піжмурки з отими недолюдками, що на тім боці. Ну то як, Джаспере,— звернувся провідник, якому зовсім не було властиве марнославство,— спробуєш добути пірогу?

— Зроблю все, що може захистити Мейбл, Слідопите!

— Хвалю за благородні почуття і вірю, що вони йдуть від щирого серця. Змій он, уже

роздягся майже догола, й він підможе тобі. Якщо ви заберете човен, це позбавить тих, чортяк одного з засобів заподіяти нам лихо.*

Досягши згоди у цьому важливому питанні, кожен член загону в міру, своїх можливостей заходився готуватися до здійснення наміченого плану. Густі сутінки швидко упали на ліс, і коли всі приготування були скінчені,— на тім боці вже неможливо було розпізнати жодного предмета. Тепер не можна було гаяти й миті, бо мінги з їхнім лукавством були здатні вигадати які завгодно способи, щоб перебратися через нешироку річку, тож Слідопит рвався хутчій покинути це місце. Коли ж Джаспер з делаваром, озброєні тільки ножами та ще делаваровим томагавком, увійшли у воду, пильнуючи найбільшої обережності, аби не виказати своїх рухів, Слідопит одразу ж вивів Мейбл зі схованки і, наказавши їй іти з Кепом понад берегом за течією до порогів, сам стрибнув у єдину в їхньому розпорядженні пірогу, щоб і її підігнати туди ж.

Зробити це виявилось неважко. Невдовзі Слідопит уже підплив до берега і, схопившись високо над головою за гілля, щоб пірогу не віднесла стрімка течія, дав змогу Мейбл та її дядькові сісти в човен і зручно вмотитися на їхні звичні місця. Тепер потяглися довгі хвилини чекання та переживань за двох друзів, які відважилися піти по човен.

Варто вказати, що двом сміливцям, перш ніж вийти на місце, звідки можна було брести до скелястого порога, треба було спочатку.

8 Ф Купер

129

подолати дужу й бистру течію на середині річки. Та з цим частковим завданням операції вони впоралися досить хутко, і невдовзі Джаспер та Змій, які пливли пліч-о-пліч, одночасно торкнулися ногами дна. Тепер, узявшись за руки, вони повільно і з крайньою осторогою крок за кроком побрели в тому напрямку, де, як вони передбачали, мала стояти пірога. Але на той час темрява так згустилася, що і їхній зір нічого не міг вдіяти, тож вони змушені були покластися тільки на своєрідний інстинкт, який допомагає лісовикові знаходити стежку в лісі після того, як зайде сонце і не видно жодної зірки на небі, коли людині, не дуже звиклій до блукань лісами, все здається

суцільним хаосом. За цих обставин Джаспер цілком поклався на делаvara, чий великий досвід давав повне право довіритися йому. Однак нелегко було брести в таку ніч серед шуму й вирування бурхливої стихії та ще й точно орієнтуватися. Коли вони, за їхніми розрахунками, досягли середини річки, обидва береги— можна було розрізнити тільки по густішій, ніж над головою, темені, поверх якої на тлі хмар ледь помітно вирізнялися химерні контури верховіть дерев. Раз чи двічі ступивши зненацька у глибоку яму, вони відразу ж повертали в інший бік, добре розуміючи, що пірога могла сісти тільки у наймілкішому місці. Словом, керуючись замість компаса лише подібними міркуваннями, вони пробродили так добру чверть години, яка, однак, видалася Джасперові цілою вічністю, але від предмета своїх пошуків обидва були, здавалося, так само далеко, як і перед цим. І саме в ту мить, як дел авар уже подумав був зупинитися, щоб запропонувати своєму товаришеві повернутися на берег, аби звідти згодом зробити ще одну вилазку, він раптом помітив постать людини, що брела попереду на віддалі простягнутої руки. Делавар миттю здогадався: ірокези прийшли сюди з тією самою метою, що й вони, і шепнув на вухо Джасперові:

— Мінг! Зараз Великий Змій покаже своєму братові, як треба хитрувати.

Джаспер теж забачив темний силует, і в його голові також постала вся страшна правда. Розуміючи, що тепер необхідно цілком покластися на вождя делаварів, який побрів у тому ж напрямкові, куди подався ворог, Джаспер і собі рушив за ним. Але тут незнайомиць знову вигулькнув з темряви, прямуючи, здавалося, їм назустріч. Вода довкола так шуміла й клекотіла, що ніяких інших звуків взагалі не можна було розібрати, тому делавар, обернувшись до Джаспера і не боячись, що його почують, сказав:

— Покладись на хитрощі Великого Змія.

— Хуг! — вигукнув мінг і додав своєю мовою: — Я знайшов пірогу, але сам не зміг стягти її з каміння. Ходімо й знімемо її.

— Охоче,— відповів Чингачгук, що знав ірокезьку мову,— веди, ми йдемо слідком.

Неспроможний розрізнити голоси й вимову через шум порога, незнайомиць, нічого не підозрюючи, повів їх за собою, і наші друзі, йдучи за ним назирці, незабаром були вже біля піроги. Ірокез ухопився за один її кінець, Чингачгук узявся посередині, а Джаспер пішов до протилежного кінця, бо важливо було не дати, ворогові змоги виявити поруч блідо-чолого, якого ірокез міг би пізнати і по деякій'ОДЄЖІ, яку мав на собі юнак, і по характерних для білої людини обрисах голови.

— Піднімай! — скомандував ірокез властивим індіанинів наказовим тоном, і троє чоловіків без великих зусиль підняли пірогу над камінням, перешили її в повітрі і, випливши з неї воду, обережно опустили її • на хвилі. Всі міцно притримували пірогу за борти, щоб шалена, течія, бува, не вирвала її з рук, тим часом як ірокез, який знаходився спереду біля носа, повів її за собою у напрямку східного берега чи до якого іншого місця, де на нього чекали товариші.

І делавар, Л Джаспер були більш ніж певні, що десь поблизу бродять ще. ірокези; а що поява їх обох не викликала в ірокеза навіть найменшого подиву, то наші друзі

вирішили дотримуватися надзвичайної обережності. Люди, не такі сміливі й рішучі, як вони, навряд чи відважилися б іти у саме лігво ворогів і наразити себе на хтозна-які небезпеки, але ці двоє сміливців прикордоння не знали страху, вони звикли ризикувати своїм життям і з .готовністю пішли б. і на більший ризик, аби тільки не дати ворогові змоги заволодіти пірогом. Джаспер, аби врятувати Мейбл, так жадав повернути чи хоча б вивести з ладу на

деякий час пірогу, що вже приготував навіть ножа, щоб розпороти дно човна про той випадок, ' якби щось трапилося і дорогоцінний трофей залишився у руках ворогів.

Тим часом ірокез, що брів попереду, повільно просувався у напрямку до своїх, міцно тримаючись обома руками за пірогу й тягнучи за собою обох неохочих супутників. Був момент, коли 'Чингачгук' замахнувся томагавком і хотів уже розчерепити голову своєму довірливому, сусідові, який нічогосінько не підозрював, але, збагнувши, що передсмертний крик ворога чи його труп у воді могли б зчинити загальну тривогу, він відмовився від свого наміру. Щоправда, вже через мить він гірко пошкодував за свою нерішучість, бо вони раптом опинилися серед гурту ірокезів щонайменше з чотирьох чоловік, які теж бродили в пошуках човна.

Після звичного в таких випадках уривчастого радісного вигуку, яким індіани висловлюють своє вдовolenня, дикуни жадібно вчепилися за борти' піроги, захопленню якої в планах обох ворожих груп, очевидно, надавалося однаково великого значення (першим — щоб напасти на ворога, а другим — щоб утекти). Це раптове й непередбачене збільшення кількості ворогів дало їм таку велику перевагу, що на якусь мить навіть делавар з його винахідливістю й спритом — і той розгубився. П'ятеро ж ірокезів, котрі, здавалося, чудово розуміли, скільки залежите бід виконання поставленого перед ними завдання, не гаючи ча-

ізз су на розмови, попхали човна до свого берега. А завдання їхнє насправді полягало ось у чому: взяти весла, які вони захопили ще перед цим, посадити в пірогу трьох-чотирьох воїнів з рушницями та повним запасом пороху і здійснити переправу на— західний берег, бо лише через відсутність піроги та неможли: вість перепливати річку, не замочивши зброю та порохівниці, ірокези й не посунули на той берег, коли посутеніло.

Отак усі вкупі — друзі та вороги — підійшли до східної бистрини, де, як і перед західним берегом, було так глибоко, що її не можна було подолати вбрід. Тут усі зупинилися, тому що належало вирішити, як краще переправити пірогу через глибінь. Один з тих чотирьох ірокезів був вождь, і звична шана, з якою індіани ставляться до бойових заслуг, досвіду та становища вождя, примусила всіх замовкнути в очікуванні того, що він скаже.

У зв'язку з цією зупинкою ще дужче зросла і без того велика небезпека для Джаспера, який, щоб на нього не впала підозра, завчасно зняв з голови й кинув у пірогу свого кашкета. Без куртки й тільника, голий до пояса, він одними обрисами свого тіла в темряві не так уже й кидався в вічі. До того ж і місце позад корми теж трохи допомагало маскуватися, бо погляди всіх ірокезів, що пхали пірогу, були

звернені, природно, лише вперед. Гірше було Чинкадоукові. Цей воїн опинився буквально в гущі своїх смертельних воротів, він не міг би й поворухнутися, не зачепивши когось із них ззаду чи спереду. Та зовні він нічим не зраджував свого хвилювання, хоч усі його чуття були насторожі, і в слухний мент він готовий був вислизнути з гурту чи завдати удару. Суворо пильнуючи, аби випадково не озирнутися і цим не дати ворогові змоги передчасно викрити себе, Змій з невичерпним терпінням, на яке здатний лише індієнин, вичікував ту мить, коли настане нарешті час діяти.

— Хай усі мої молоді воїни, окрім двох, що на кінцях піроги, пливають до берега і забирають свою зброю. Хай,— сказав вождь ірокезів,— ці двоє переправлять пірогу.

Ірокези мовчки підкорилися цьому розпорядженню, залишивши Джаспера з тим ірокезом, який знайшов пірогу, а Чингачгук непомітно пірнув на дно річки й переждав, доки пройшли вороги. Бовтання ніг, сплески рук та перегукування незабаром сповістили, що четвірка індієн, на яких вони натрапили з пірогою, попливла до берега. Переконавшись у цьому, делавар висунув голову з води, став на своє попереднє місце і почав думати, що хвилина для дії настала.

Менш витримана, ніж цей воїн, людина, мабуть, тут-таки завдала б задуманого удару, але Чингачгук знав, що позаду, на порогах, ще повинно бродити чимало індієн, і він був надто досвідчений воїн, щоб ризикувати без доконечної потреби. Тому він дав змогу ірокезові дотягти пірогу до глибокого, звідки всі троє рушили плавом у напрямку до східного берега. Одначе замість того, щоби пхати човен уперед, делавар з Джаспером, як тільки відчули, що течія сягнула найвищої сили, почали гальмувати рух піроги до берега. Одначе вони робили це не раптово й помітно, як це напевне робила б, удавшись до таких— хитрощів, кожна цивілізована людина, а повільно й поступово, тож ірокез спочатку не міг нічого второпати, гадаючи, що йому так важко від сильної течії. Під дією таких протилежних 'за напрямком сил пірогу, зрозуміло, стало зносити за водою, і десь за хвилину вони опинилися на ще глибшому місці вже перед самим порогом. Тут, одначе, ірокез хутко збагнув, що з пірогою коїться щось незвичайне, і, озирнувшись назад, уперше побачив, що йому чинять опір його товариші.

Друга натура, що породжується в людини звичкою, миттєво підказала молодому ірокезові, що він сам на сам з ворогами. Розплескуючи обабіч себе воду, він уп'явся Чингач-гукові в горло, й обидва індієнини, зовсім облишивши пірогу, зчепилися, мов тигри. В темряві глибокої ночі, борсаючися в обіймах шаленої стихії, готової поглинути кожного, а найперше тих, що зіткнулися в боротьбі не на життя, а на смерть, ці два вояки, здавалося, не пам'ятали вже нічого на світі, крім — дикої люті й бажання перемогти один одного.

Джаспер став тепер повним володарем піроги, яка, погойдуючись пір'їнкою на хвилях, що розходилися від місця двобою смертельних ворогів, швидко летіла за водою. Перш у юнака майнула була думка кинутися на допомогу;

делаварові, але важливість захоплення човна видалися йому в стократ більшою, коли він почув, як тяжко дихають воїни, вп'явшись один одному в горло, і він чимдуж погнав пірогу до західного берега. Досягши його невдовзі, він після короткого пошуку

знайшов решту загону й переодягся. Кількох слів цілком вистачило, щоб пояснити становище, в якому він залишив делавара, та з'ясувати, яким робом йому пощастило заволодіти пірогом.

Коли ті, що чекали на Джаспера, вислухали його розповідь, запала глибока мовчанка, бо кожен став напружено ловити найменший шурхіт, безнадійно сподіваючись хоч якось відгадати долю герцю, який відбувся чи, може, й досі відбувався між індіанами. Та марно: за неугавним клекотом води на порогові нічого не було чути; ірокези, щоб уберегти таємницю й приховати свої подальші наміри, дотримувалися мертвої тиші.

— Бери оце весло, Джаспере,— спокійно промовив Слідопит, хоча уважним слухачам його голос здався сумнішим, ніж звичайно,— і пливи за нами. Лишатися тут довше небезпечно.

— 'А Змій?

— Великий Змій в руках у свого Великого Духа^ і буде він жити чи помре — то залежить від волі провидіння. Ми йому нічим не можемо допомогти, а сидючи тут склавши руки й базікаючи про свої||Л^рощі, мов тонкосльозі жінки, ми багатоЩрзизуємо. Оця темрява нам дуже до речі...

Голосний, довгий і пронизливий гук на тім боці обірвав провідникові слова.

— Що б мар означати цей рев, добродію Слідопите? — поцікавився Кеп.— Адже це більш схоже на виття диявола, ніж на голос людської істоти.

— Назвавши їх дияволами, ви не дуже помилилися. Отой дикий вереск — окрик радощів, він свідчить про перемогу. Можна не сумніватися, що тіло Змія, живого чи мертвого, тепер у їхніх руках.

— А що ж ми!..— вигукнув Джаспер, відчувши біль щирого каяття на думку, що, може, нічого й не сталося б із товаришем, якби він не покинув його напризволяще.

— Нічим, хлопче, тепер ми не можемо зарадити вождеві. Нам самим треба якомога швидше тікати звідси.

— Навіть не спробувавши врятувати його?.. Навіть не довідавшись, живий він а чи мертвий?

— Джаспер має слухність,—хрипким і здушеним голосом сказала Мейбл.— Я не маю страху, дядечку, і готова сидіти тут доти, доки ми дізнаємося, що трапилося з нашим другом.

— Ай справді слухна ідея, Слідопите,— вставив Кеп.— Справжній моряк не може покинути свого бойового товариша в біді; і я радий довідатися, що такі шляхетні почуття існують і серед|ЛЙ*новодої братії.

— Ет! — заЩ^Щив нетерплячий провідник, виштовхуючи пірогу на бистрінь.— Ви ще мало навчені, а тому й не боїтеся нічого... Якщо вам дороге життя, то думайте тільки про одне: як би швидше дістатися до залози, а делавара залиште у владі провидіння. Що вдієш! Олень, коли занаджується до солонців, таки врешті-решт натрапляє на мисливця!

РОЗДІЛ VII

І це та Ярроу — річка мила, Що я побачить так жадав, А нині мрію ту розбила, Що в серці я своїм плекав? Хоча б де менестрель з'явився Ї на арфі душу звеселив, Бо смутком світ весь оповився І печаллю серце полонив.

Вільям Вордсворт. "Яа відвідини Ярроу"

Нічні краєвиди не були позбавлені величі, і коли пірога, залишивши стоянку, опинилася у владі стрімкої й могутньої течії, вразлива й благородна душею Мейбл відчула, як заструменіла в її жилах кров і запашили щокі. Хмари розійшлися, і темінь ночі порідшала, однак високі дерева, що нависали над водою, кидали на річку таку непроглядну тінь, що піроги пливли в суцільній чорній смузі, яка надійно приховувала їх від ворогів. Однак у кожного з утікачів було дуже неспокійно на серці; навіть Джаспеш^ву почав боятися за долю дівчини, і пртШШжному підозрілому шурхоті в лісі він скидався й раз по раз оглядав берег неспокійним поглядом. Веслами користувалися лише зрідка та й то з великою осторогою, бо навіть найменший хлюпіт у мертвій нічній тиші міг долетіти до сторожких вух ірокезів і виказати втікачів.

Всі ці обставини ще вище підносили в уяві дівчини незвичайну романтичність пригоди, найбільш хвилюючої з тих, що будь-коли довелося зазнати Мейбл Дангем за все її коротке життя. Від природи смілива, при звичаєна в усьому покладатися на саму себе і горда з того, що вона воякова дочка, дівчина й тепер майже не відчувала страху, незважаючи на те, що її серце часом билосся частіше, ніж звичайно, й прекрасні блакитні очі поблискували рішучістю, яку, однак, приховувала від сторонніх темрява, а схвильовані почуття ще підсилювали враження величі й незвичайності цієї ночі.

— Мейбл,— притамованим голосом промовив Джаспер, коли обидві піроги так близько зійшлися бортами, що він тримав їх укупі одною рукою,— вам не страшно? Ви' цілком покладаетесь на нас та нашу рішучість захищати вас?

— Як вам відомо, Джаспере Вестерн, я дочка солдата, і мені було б сором признаватися, ніби я боюся.

— Покладіться на мене... і на нас усіх. Ваш дядько, Ощит, могіканин, якби він тільки, небораі^^п нами, та й я сам, ми швидше зважимоІіа будь-що, ніж допустимо, щоб з вами трапилося яке лихо.

— Я вірю вам, Джаспере,— відповіла дівчина, несвідомо похлюпуючи рукою у воді.— Я знаю, як мене любить мій дядечко: він .завжди перш подумає про мене, а вже потім — про себе; я також вірю, що всі ви батькові друзі й що ви готові піти на все, аби заступитися за його дочку. Проте я не така вже й квола та недолуга, як це вам могло здатися, бо хоч я й городянка і, як і всі вони, іноді схильна вбачати небезпеку там, де нею і не пахне, я все ж обіцяю вам, Джаспере, що ніякі мої дурні страхи ніколи не завадять вам виконувати ваш обов'язок.

—, Сержантова дочка має слухність, вона гідна бути донькою відважного Томаса Дан-гема,— вставив і своє слово Слідопит.— Ех, красуне, красуне, скільки разів, бувало, я з вашим батечком ще в темніші ночі, ніж оця, заходив у ворожий стан і з флангів, і з тилу, теж не відаючи, що з тобою може трапитися кожної миті і де на тебе, чекає куля із засідки. Це при мені його було поранено в плече — запитаєте, як зустрінетесь, і він

вам обов'язково розповість, як нам усе-таки пощастило перепливати річку і тим самим врятувати свої скальпи.

— Він уже розповідав мені,— може, дещо голосніше, ніж треба було за цих обставин, відповіла Мейбл.— Це він мені все описував у листах, які я зберігаю, і я вам від глибини душі дякую за цю послугу. вас, Слідопите, винагородить сам бог, і на світі нема такої послуги, якої дочка, не задумуючись, не зробила б із вдячності за врятоване життя батька.

— Отож, такі ви всі, любі, щиросерді створіння! Я вже зустрічався з такими й раніше, а про деяких чував з розповідей. Сержант сам розповідав мені про свої парубоцькі роки, і про вашу матінку, і про те, як він упав за нею, і скільки йому довелося зазнати невдач та прикрощів, доки, нарешті, він добився її руки.

— Моя матуся жила так недовго, що навіть не встигла належно віддячити йому за всі ті страждання, яких він натерпівся, добиваючись її руки,— сказала Мейбл із тремтінням у голосі.

— Так і він мені говорив. Чесний сержант нічого не приховував від мене, бо, як набагато старший роками, він завжди в розвідці ставився до мене, як до сина.

— А може, Слідопите, він і справді не проти, щоб мати вас за родича? — жартома сказав Джаспер, хоча хрипкий голос звів нанівець його спробу пожартувати.

— А якби й так, Прісна Водо, то що тут поганого? Він знає мене і в розвідці, і в пошуках слідів, і в боях з французами. Часом, хлопче, мені спадає на думку, що всім нам треба вже думати про дружин, бо людина, котра живе в лісі в оточенні самих ворогів та звірів, з часом втрачає деякі свої природні почуття.

— Судячи*ттО"чтих, кого я тут побачила,— зауважила Мейбл,— я б сказала, що люди, які довго прожили в лісах, забувають навчитися лицемірства й багатьох інших вад городян.

— Це не легко, Мейбл, жити в присутності бога і не відчувати сили його благодаті. Доводилося мені бувати на божих відправах у церкві нашого форту, і я з усіх сил намагався, як це личить справжньому воякові, звести свою душу з молитвою, бо, хоч я людина й цивільна і не значуся в реєстрі війська його королівської величності, проте служу англійському королеві й беру участь у його битвах,— так от, я намагався вшановувати бога на гарнізонний лад, але так ніколи й не пробудив у своїй душі почуттів урочих і справжньої любові, які приходять, коли я буваю в лісі сам на сам з моїм богом. Там стоїш ніби віч-на-віч зі всевишнім: все довкола таке свіже й прекрасне, ніби —допіру вийшло з його рук — ніяких тобі сухих догм чи віровчень, які лише заморожують чуття. Так, так, справжній храм — це, зрештою, ліс, бо там думки твої не скуті й витають вище хмар.

— То чистісінька правда, добродію Слідо-; пите,— потвердив Кен,— і це найкраще зна-ють ті, хто багато часу проводить в самотині. От, скажімо, в чім.причина, що всі,

хто плаває на морі, загалом у всьому покладаються на релігію і на совість, як не в тім, що вони менше труться серед суходільної гріховності

і більше бувають віч-на-віч з провидінням? Скільки разів, бувало, отак <схоїш цілісіньку ніч на вахті десь в океані аж за екватором у сьйві небесних світил, і саме тоді, скажу я вам, дорогі мої, і відпеленговуєш¹ себе відносно своїх гріхів. Отак, стоячи, бувало, згромаджуєш усі свої грішки докупи, аж доки ванти² й вибленки³ совісті затріщать від напруження. Отож я й згоден з вами, добродію Слідопите, і кажу: хочеш побачити справді набожну людину — шукай її серед моря-цтва та лісовиків.

1 Відпеленговуватись — встановлювати місце судна в морі за кутом (пеленгом) в напрямку на який-небудь видимий нерухомий предмет суходолу чи моря.

2 Ванти — канати, за допомогою яких утримується щогла. "

3 Вибленки — дерев'яні шаблі, що ув'язуються у ванти і по яких лазять па щоглу.

— А-я гадала, дядечку, що моряків, саме навпаки, відносять до найменш благочестивих.

— То... то безсоромний наклеп, дочко! Ти краще попитай у мене, свого родича й моряка, якої я думки про всіх отих твоїх суходільних щурів — священиків та їм подібних, і ти почуєш зовсім інше. Я взагалі не знаю, щоб ще когось у світі так оббріхували, як нашого брата моряка; а все через те, що нас ніколи нема дома, щоб за себе заступитися, і що ми не платимо усім отим священикам. Моряки, може, не так розуміються на всіх тонкощах релігії, як ваш суходільний люд,— це правда, але що стосується основ християнської віри, то куди тому бідному суходільникові до моряка.

— Не скажу, щоб усе, але дещо з того, що ви сказали, добродію Кепе, може, й правда,— відповів Слідопит.— Так, я не чекаю, доки grimне грім, щоб згадати про бога, і я згадую його благодать не стільки у горі й нещасті, скільки у тихий, урочистий І СПОКІЙНИЙ день, коли чую голос його в тріскоті гілки або в пташиному щебеті, а не лише у завиванні вітру чи в штормі. Ну, а що ти скажеш на це, Прісна Водо? Адже бурі тіпають тебе не менш, ніж добродія Кепа, і ти ж повинен якось по-своєму сприймати шторми на Онтаріо?

— Боюся, що я надто молодий і недосвідчений, щоб судити про такі речі,— скромно відповів Джаспер.

— Але щось ви. та відчуваєте? — тієї ж миті звернулася до нього Мейбл.— Ви ж не можете — та й ніхто не може, перебуваючи* в таких місцинах, не уповати на ласку божу!

— Не буду брехати: іноді,— правда, дуже рідко,— такі чуття з'являються й у мене, але боюсь, що це буває рідше і не такою мірою, як треба.

— Чого ти присікалася до хлопця, Мейбл? — втрутився Кеп.— Я не докоряю тобі, юначе, за таку необізнаність у цих^ справах, бо, природно, на цих озерах чогось путнього не навчишся. От якщо ти зі мною перетнеш хоч разів два Атлантичний океан, то це тобі зробить добру послугу на весь твій вік, і вже тоді і Мейбл, і взагалі всі молоді жінки в кожному порту були б про тебе найкращої думки, навіть якби ти дожив до віку

найстарішого дерева цього лісу.

— Ні, ні, це вже ви даремно,— заперечив Кепові простодушний і справедливий провідник.— Можу вас запевнити, що Джасперові й тепер друзів не бракує, і хоча, звичайно, побачити світа йому, як і кожному, не завадило б, та повага наша до нього аж ніяк не зменшиться, якщо він навіть усе життя безвиїзно пробуде тільки з нами. Прісна Вода — хоробрий і надійний хлопець, і коли він на вахті, я завжди сплю спокійно, навіть спокійніше, коли хочете, ніж при будь-кому, бо довіряю йому, як самому собі. Гадаю, сер-жантова донька навряд чи погодиться з тим, ніби хлопцеві, аби заслужити повагу інших і стати людиною, обов'язково треба побувати на морі.

Мейбл нічого не відповіла на це непряме питання до неї і навіть відвернула голову до протилежного берега, хоча довколишня темрява і так надійно приховувала вираз її обличчя. Але Джаспер відчував, що йому треба щось сказати; чоловіча гордість юнака не могла примиритися з тим, ніби він не заслуговує шани товаришів а чи усмішок своїх ровесниць. Проте він нічим не хотів образити дядька дівчини, і це його вміння володіти собою робило хлопцеві більше честі, можливо, ніж його скромність і мужність.

— Я не хвалюся тим, чого не маю,— промовив, нарешті, Джаспер,— і не заперечуватиму, що мені бракує знань і про океан, і про

Судноплавство. Ми тут, на озерах, плаваємо за зорями та за компасом і орієнтуємося по берегових мисах, а що у нас нема особливої потреби в цифрах та підрахунках, то ми ними й не користуємося. Проте і в нас є як свої переваги, так і свої труднощі, про які я не раз чув від людей, котрі багато років провели на океані. По-перше, в нас завжди берег на видноті й переважно з підвітряного боку, а це, як вважається, загартовує моряка. Шторми ж у нас завжди раптові й такі страшні, що доводиться ховатись у портах за будь-якого часу доби.

1 Д і п л о т — лот для вимірювання морських глибин із грузилом 20—30 кг вагою.

— Але ж у вас на те є лоти,— перепинив його Кеп.

— Є, але вони мало що допомагають, і ми їх рідко коли кидаємо.

— А діп-лоти...1

— Чув, що є такі, але якщо відверто признатися, то я їх на власні очі ще не бачив.

— Отакої! Торгове судно і без діп-лота?! Ні-і, хлопче, ти не маєш ніякого права називати себе моряком! Де це в дідька видано, щоб на судні та не було діп-лота!

— Я ж не претендую на ніяку особливу вправність, добродію Кепе...

— Крім уміння долати пороги й водоспади, Джаспере; крім уміння долати пороги й водоспади,— поспішив на допомогу Слідопит.— У цій справі,— гадаю, і ви погодитесь, добродію Кепе,— Джаспер дещо таки тямить. На мою думку, так можна гудити або хвалити, судячи за здібностями, кожну людину: скажімо, якщо від добродія Кепа' нема ніякої користі при переправі через Освезький водоспад, то я намагаюсь не забути, що він корисний тоді, коли на виднокрузі немає землі; а якщо від Джаспера нема ніякої користі, коли за виднокругом зникає земля, то я не забуваю, що в нього пильне око й тверда рука, коли доводиться перепливати через водоспад.

— Не повірю, ніби від Джаспера не буде... не було б ніякої користі, коли б за

виднокругом зникла земля! — гарячково й так рішуче сказала Мейбл, що її дзвінкий і ніжний голос аж здригнувся в урочій і зловісній тиші глибокої ночі.— Себто я хочу сказати, що той, хто здатний принести стільки користі тут, не може не бути корисний і там, хоча я цілком погоджуюся, що йому далеко ще в знаннях з мореплавства до дядька.

— Підтакуйте, підтакуйте одне одному в своєму невігластві!— глузливо буркнув Кеп.— Нашого брата моряка так мало завжди на березі, що до нас взагалі рідко коли прислухаються, зате коли вас треба захищати від ворогів а чи привезти заморських товарів, тоді всі раптом стрімголов біжать до моряків!

— Але ж, дядечку, не жителі суходолу нападають на наші береги, а моряки, тож моряки воюють з моряками.

— Верзеш ти казна-що, небого! Де ж тоді всі ці вороги, всі ці французи та англійці, що

висадилися тут,— де вони, дозволь тебе запитати? '

— А таки й справді — де вони? — і собі-вигукнув Слідопит.— Ніхто, мабуть, цього краще не знає, добродію Кепе, ніж ми, мешканці лісу. Я часто простежував шляхи, якими вони сунули сюди, по вибілених дощами кістках, а відшукував їхні сліди по гробках багато й багато років після того, як про них та їхню бундючність уже й пам'ять стерлася. Генерали й рядові вояки — всі вони лежать тепер у розкиданих по нашій землі могилах,— яскравих свідках того, що стає з людьми, які женуться за великою славою, палаючи бажанням стати чимось вищим за собі подібних.

— Мушу сказати, добродію Слідопите, ви іноді висловлюєте погляди, які просто дивно чути від такої людини, як ви: адже ви добуваєте собі хліб рушницею, тільки й дихаєте пороховим димом і знімаєтеся з якоря лише для того, щоб нищити ворогів.

— Якщо ви гадаєте, ніби я весь час тільки те й роблю, що воюю собі подібних,— ви нічого не знаєте ні про мене, ні про моє життя. Звісно, людині, котра проводить своє життя в лісі та ще й на кордоні, часто-густо доводиться йти на вчинки, зумовлені обставинами. Проте ;я за них відповідальним бути не можу: адже я тільки простий мисливець, розвідник і провідник, що не має ніякої влади над іншими. Моє основне заняття — полювати звіра для війська під час війни та в мирні дні, хоча я більше перебуваю в розпорядженні одного офіцера, який зараз у поселеннях, де я його ніколи не супроводжую. Ні, ні, справжнє моє покликання — не війна та кровопролиття, а милосердя й мир. Проте мені доводиться стрічатися віч-на-віч з ворогами, як і кому іншому, а щодо мінгів, то я дивлюся на них, як людина дивиться на гадюку: цих істот треба безжально чавити підбором при кожній нагоді!

— Так, так... Виходить, я з самого початку помилявся, коли думав, що у вас професія не менш військова, ніж у корабельного гармаша. А от мій зять, сержант, так той з шістнадцяти років солдат і ще й гадає, ніби його ремесло таке ж достойне, як і моряцьке, але це така нісенітниця, про яку я не вважаю за варте й сперечатися з ним.

— Мій батько був навчений вірити, що то почесно — носити зброю, — втрутилася

Мейбл,— тому що і його батько теж був солдатом.

— Авжеж, авжеж, — підтвердив Слідопит,— більшість сержантових нахилів — військові, й він усі речі в світі розглядає поверх цівки свого мушкета. До речі, останнім часом він узяв собі в голову, ніби королівський мушкет ліпший за нашу звичайну рушницю з довгою цівкою та двійчатим прицілом. Такі хибні погляди породжуються у людей хіба закоренілими звичками, а упередженість, мабуть, є чи не найпоширеніша вада людини.

— Зважте: на суходолі,— уточнив Кеп.—

Ще не було й разу, щоб я, повернувшись з рейсу, не завважив цього. А коли приїхав з останнього свого плавання, то на весь Йорк я не знайшов жодної людини, яка б думала так, як я, і була на все однакових поглядів зі мною. Хоч би з ким я розмовляв, кожен чомусь кренив своїми поглядами за вітром, а коли хто й виходив трохи з кільватера своїх суджень, то тільки для того, щоб тут-таки як стій повернути овершлаг¹ і взяти зовсім інший галс².

1 Овершлаг — поворот судна носом проти вітру.

2 Галс — курс судна відносно вітру: якщо вітер дме у правий борт — судно йде правим галсом; якщо в лівий — лівим галсом

3Травити й вибирати — відпускати й натягувати канат.

4 Заїдати (тут) — зчавлювати, затискати з обох боків.

— Ви все розумієте, Джаспере? — усміхаючись, майже пошепки запитала Мейбл у юнака, що вів свою пірогу так близько поруч, аби бути ближче до дівчини.

— Між солоною і прісною водами не така вже й велика різниця, тому всі, хто плаває на них, без труднощів розуміють один одного. Не велика заслуга, Мейбл, розуміти мову нашого ремесла.

— Навіть релігія,— вів далі Кеп,— і та не зосталася такою, якою вона була за моїх молодих років. Її, як і багато дечого тепер на суші, травлять і вибирають³, тож не диво, що іноді її заїдає⁴. Все, здається, змінюється, окрім компаса, хоча навіть і він останнім часом уже має свої видозміни.

— Гм, а я гадав, що релігія і компас—" досить постійні,— відказав Кепові Слідопит.

— Так, на кораблях вони ті ж самі, за винятком окремих відмінностей. Релігія на борту корабля сьогодні точнісінько така сама, якою вона була і в той день, коли я вперше ступив на палубу. І цього ніхто, якщо він у душі боїться бога, не стане заперечувати. Я особисто не помітив жодної різниці між становищем релігії на борту нині і коли я ще був юнгою. Зовсім інше на березі. Даю вам слово, добродію Слідопите,— тепер на суходолі важко знайти людину, я маю на увазі серед постійних мешканців, котра дивилася б на ці речі точнісінько так, як вона дивилася на них сорок років тому.

— Але ж бог не змінився... Не змінилися його діяння, його святе слово не змінилося, і всі ті, кому треба славити й шанувати ім'я його, також не повинні б змінитися!

— Тільки не на суші. Це найгірше місце земної кулі, воно постійно в рухові, повірте*

хоч і здається на перший погляд таким нерухомим. Посадиш деревце, підеш у плавання, а повернешся років через три, вже й не пізнаєш — так воно змінилося. Зростають міста, з'являються, мов гриби після дощу, нові вулиці, переобладнуються пристані, змінюється обличчя всієї землі. Судно ж тим часом повертається десь із Індії точнісінько таким, яким виходило з порту, хіба що облупленим, зношеним і пошарпаним у різних морських пригодах.

— На превеликий жаль, добродію Кепе, все це чиста правда. Ах, боже, боже! Ці вдосконалення й поліпшення, як їх тепер називають, тільки нівечать і спотворюють лице землі. Славні діяння господні вергнуться долу й нищаться на наших очах, і людська рука, здається, вже занеслася, мов на глум, над його волею. Я чув, ніби на захід і південь від Великих озер уже з'явилися ознаки тих страшних майбутніх відмін, до яких ми, зрештою, можемо дійти скрізь. Хоча, я й не був там, але очевидцям доводиться вірити.

— Які відміни ви маєте на увазі, Слідопите? — запитав Джаспер.

— Я кажу про місця, на які впала кара божя чи які, можливо, призначені для повчання й перестороги нерозсудливим і марнотратним. Називають ці місця преріями і, — як я чув від найчесніших делаварів, яких мені будь-коли доводилося знати, там десниця божя так важко злягла повсюдно, що довкола вже ніде *й деревця не побачиш. Це страшна кара на невинну землю, і вона послана для того, щоб показати людям, до яких згубних наслідків може призвести таке нерозважливе нищення.

— А я бачив колоністів, які навпаки — радіють, що вирубано ліси в преріях, бо їм не треба надриватися, аби викорчувувати їх. Ви, Слідопите, любите їсти хліб, а пшениця не визріває в тіні дерев.

— Зате там визрівають чесність, добрі наміри й любов до всього сущого, Джаспере. Навіть добродій Кеп скаже тобі, що безліса рівнина скидається на пустельний острів.

— Ну, це, може, й так, — втрутився в розмову Кеп, — але пустельні острови теж не без користі: за ними уточнюється курс кораблів. А взагалі, як на мій смак, то я б ніколи не сумував через те, що на якійсь рівнині нема дерев. Як природа подарувала людині очі, щоб вона бачила світ, і створила сонце, щоб було видно, так само вона створила для чогось і дерева, і для чого ж іще, як не для того, щоб з них будували кораблі, а вряди-годи і який будинок; я взагалі не бачу великої користі в дереві, особливо ж у тому, на якому не висять ні мавпи, ні плоди.

На цю сентенцію провідник не відповів нічого, лише тихим голосом спонукав супутників до мовчання. Весь той час, коли майже пошепки точилися описані вище розмови, піроги, сховані у чорній млі, що залягла під високими деревами західного берега, повільно пливли за водою, а весла тільки допомагали підтримувати потрібний напрямок руху та положення пірог. Сила ж течії постійно мінялася: в одних місцях річка, здавалося, стояла нерухомим плесом, а в інших вона мчала із швидкістю понад дві, а то й три милі за годину. На порогах же вона летіла з такою швидкістю, яка для непризвичаєних видавалася страшною. Джаспер вважав, що години за дві їх донесе за течією до гирла Освего, і вони із Слідопитом вирішили, що краще й далі так пливати за

водою, принаймні доти, доки поминуть найнебезпечніші місця на новому для них шляху. Розмови велися стишеним голосом. Хоча довкола у величезному і майже безкрайому лісі й панувала глибока тиша, але досвідчене вухо могло почути, як природа розмовляє серед нічної глушини. Чути було подихи тисяч і тисяч дерев, хлюпотіла, а деінде й оглушливо ревла, перегукуючись у берегах, вода; час від часу долітав хрускіт гілки а чи скрипіння якогось велетенського стовбура, що терся об не меншого велета. Лише ніде не було чути голосу живої істоти. Правда, один раз Слідопиту здалося, ніби десь далеко завив вовк (а вони ще подекуди бродили в цих лісах), але той звук був миттєвий і такий невиразний, що його могла породити й перенапружена уява. Одначе в ту мить, коли Слідопит попросив усіх замовкнути, його сторожке вухо вловило своєрідний звук, немовби хтось відламав від стовбура суху гілку, і долинув він нібито із західного берега. Всі, кому знайомий цей своєрідний звук, мабуть, знають, як швидко його сприймає вухо і як легко відрізняє воно тріск паліччя під ногами від усякого іншого лісового шуму.

— На березі людські кроки,— упівголоса промовив до Джаспера Слідопит.— Невже трикляті ірокези зуміли без човна перебраться із зброєю через річку?

— Це може бути делавар! Він міг піти слідком за нами берегом, знаючи, де виглядати нас. Давайте я підпливу ближче до берега й розвідаю.

— Рушай, хлопче, тільки пильнуй, щоб не хлюпав' веслом, і нізащо не виходь на берег без певності.

— А чи розсудливо це? — озвалася Мейбл з такою поривчастістю, що її голос пролунав необачно дзвінко.

— Вельми нерозсудливо, красуне, якщо ви так голосно балакатимете. Мені приємно після довгих років, коли я чув тільки чоловічі голоси, слухати ваш ніжний, лагідний голос, але не треба, щоб він зараз так часто чи так гучно лунав. Ваш батечко, хоробрий сержант, скаже вам, коли ви з ним зустрінетесь, що в розвідці найдорожча якість — мовчання. Ну, відчальой, Джаспере, і доведи ділом, що ми не помиляємося в твоїй обачності.

Минуло десять тривожних хвилин, відколи морок поглинув Джасперову пірогу, котра відпливла від них так нечутно й так хутко розтанула в темряві, що Мейбл навіть повірити не було коли, що юнак і справді зважився на такий величезний, як їй, уявлялося, ризик. Весь— цей, час вони пливли у своїй пірозі за водою, не те що не розмовляючи, а, сказати б, не дихаючи: таке велике було їхнє бажання не пропустити щонайменшого звуку, який міг би долетіти з берега. Проте довкола, як і досі, панував усе той же урочий і, мабуть, буде без перебільшення сказано, — величний спокій; тільки хлюпотіння води, що обтікала якісь дрібніші перешкоди, та шурхіт листя на деревах порушували сой принишклого лісу. Нарешті знову долетів ледь чутний хрускіт паліччя, й Слідопитові здалося, ніби на березі озвалися чийсь приглушені голоси.

— Можливо, я помиляюся, — промовив Слідопит,— бо уява часом малює те, чого бажає серце, але мені здається, що на березі впівголоса озався делавар.

— Хіба у дикунів небіжчики ходять після смерті? — запитав Кен.

— Так, і не тільки ходять, а ще й бігають по своїх щасливих мисливських угіддях того світу, але тільки там і більш ніде. Червоношкірий розлучається з землею, як тільки він віддасть богові душу. І не дано йому після останнього подиху блукати побіля свого вігвама.

— Я бачу якийсь предмет на воді — прошепотіла Мейбл; відтоді, як відплив Джаспер, вона й на мить не відвела очей від того місця в темряві, де він зник.

— Це пірога! — з великим полегшенням відказав Слідопит.— Напевне, все гаразд, бо якби щось було не так, хлопець якось дав би про це знати.

За хвилину обидві піроги знову були поруч, і всі впізнали силует Джаспера, що стояв у кормі. У носовій же частині піроги спиною до них сидів чоловік, у якому, коли молодий •матрос повернув човна, Слідопит і Мейбл упізнали особу делаvara.

— Чингачгуче!.. Брате мій!.. — вигукнув Слідопит тремтячим від хвилювання голосом делаварською мовою.— Вождю могікан! Яка радість моєму серцю! Ми ж з тобою стільки воювали разом і бачили стільки крові, а цього разу я боявся, що більше вже нам не бачитись.

— Хуг!.. Мінги—скво! На поясі у мене три їхніх скальпи. Куди їм перемогти Великого Змія делаварів! У їхніх серцях немає крові, а всі їхні думки зараз уже на зворотному шляху через води Великого озера.

— То ти був серед них, вождю? А що сталося з тим воїном, з яким ти зчепився в річці?

— Він став рибою і лежить з вуграми' на дні! Хай тепер його брати закидають вудки і виловлюють його. Слідопите^ я перерахував усіх ворогів і торкався їхніх рушниць.

— О, я знав, що він ні перед чим не зупиниться! — вигукнув Слідопит англійською мовою.— Цей сміливець побував у їхньому стані й вивідав усе про ворога. Ну, хутчій розкажуй, Чингачгуче, а я потім переловім усе нашим друзям.

Делавар спокійно, з властивою йому серйозністю розповів найголовніше, що відбулося по тому, як Джаспер покинув його у воді в смертельному герці з Ірокезом. Про долю "ТОГО ворога та про бій з ним у річці він більше й не заікнувся, адже не личить воїнові відверто вихвалитися своїми подвигами. Тож, зборовши свого супротивника в жорстокій сутичці, він поплив до східного берега, виліз" нечутно з води і, скориставшись темрявою, непомітно змішався з ірокезами. Правда, один раз делаvara були зупинили й запитали, хто він, але коли Змій відповів, що він є Гостра Стріла, його більше нічого не питали. З уривків підслуханих розмов йому стало ясно, що ірокези мали одне завдання — полонити Мейбл та її дядька, військовий чин якого вони, очевидно, надміру перебільшували. Дела-вар також достеменно переконався, що Гостра Стріла зрадив їх ворогові, хоча йому й не пощастило дізнатися, з якої причини, бо тускарора ще не встиг отримати винагороду за свої послуги.

З усього Змієвого повідомлення Слідопит переповів своїм друзям лише те, що, на його думку, могло трохи розвіяти їхній страх, наголосивши принагідно, що зараз саме час докласти останніх зусиль, доки ірокези не опам'яталися після завданих їм втрат.

— Для мене нема жодного сумніву в тому, що вони захочуть перестріти нас біля Ос-

везьких порогів,—провадив Слідопит,— і там буде вирішена наша доля: або ми проскочимо, або ж потрапимо в їхні руки. Звідти до залоги вже так близько, що я, мабуть, висаджуся з Мейбл на берег і поведу її манівцями, а ви спробуйте щастя у човнах через пороги.

— Вам ніколи її так не довести, Слідопите,— поспішливо заперечив йому Джаспер.— Мейбл не здолає продиратися хащами в таку ніч. Пересадить її до мене в пірогу, і я або сам загину, або, незважаючи на темряву, переправлю її живою-здоровою через пороги.

— Яв тому не сумніваюся, хлопче, і ніхто не сумнівається в тому, що ти справді хочеш допомогти сержантовій доньці; але в таку ніч лише око провидіння, а не твій зір, може провести тебе через Освезькі пороги.

— А хто доведе її щасливо до залоги, як: що вона зійде на берег? Хіба ніч не така ж темна на березі, як і на воді? Чи, може, ви гадаєте, що я знаю своє діло гірше, ніж ви—своє?

— Сміливо сказано, хлопче! Але якщо я й заблукав би такої ночі, хоча всі знають, що зі мною ще ніколи чогось подібного не траплялося, проте хай би я навіть і збився з дороги, то найстрашніше, що нас чекало б,— це пересидіти ніч у лісі, тим часом як на порогах досить одного-єдиного хибного поруху, ^ веслом а чи крену піроги, як ви обоє опинитеся в розбурханій стихії, з якої сержантова донька ніколи не вибереться жива.

— Що ж, хай тоді Мейбл сама вирішує; я певен, однак, що вона почуватиме себе безпечніше в пірозі.

— Я довіряюся в однаковій мірі вам обом,— сказала Мейбл,— і не маю жодного сумніву ^в .тому, що кожен з вас зробить усе можливе, аби довести .свою відданість .моєму батькові; проте я повинна сказати відверто, що не хотіла б вилазити з піроги: адже там ми можемо наткнутися на ворогів, як це було вже, коли ми сиділи на березі. А втім, хай за мене .краще вирішить дядечко.

— У мене душа не привертається до л;-су,— почав Кеп,— та й хто, захотів би міняти такий спокійний дрейф на якийся ліс. А крі;и

того, добродію Слідопите, не кажучи вже про дикунів, ви забуваєте про акул.

— Акул?! Де це чувано, щоб у лісових нетрях водилися акули!

— Гм, акула, ведмідь а чи вовк — то однаково. Я маю на увазі те, що хоче і може кусатися.

— Пробі! Чоловіче! Та невже ви й справді боїтеся звірини, яка водиться в американських лісах? Ну, я ще можу— зрозуміти, що пума — страшний звір, але й з нею досить легко впоратися досвідченому мисливцеві. Ну, можете вважати небезпечними ще мінгів з їхньою підступністю, але не зчиняйте ви тривоги через ведмедів та вовків.

— Ну, вам добре так говорити, добродію Слідопите, коли ви, певне, кожного звіра в лісі на ім'я знаєте. Як не кажіть, а звичка тут — головне,, вона надає сміливості навіть боязкій від природи людині. У південних широтах мені доводилося спостерігати, як моряки годинами плавали поміж акул по п'ятна-дцять-двадцять футів¹ завдовжки,

почуваючи себе в їхньому гурті не менш спокійно, ніж, скажімо, селянин почуває себе серед своїх односельців, виходячи в неділю з церкви.

— Поосто неймовірно! — добтюдушно вигукнув Джаспер, який ще не набув характерр-пої риси людей його професії — вміння розповідати небилиці.т— А мені завжди казали,

15—20 футів — приблизно 5—7 м.

9 Ф Купе))

161

що зустрітися в морі з акулою —' певна смерть.

1 Кабестан (шпиль — довгий дерев'яний чи металевий брусок (важіль), за допомогою якого крутять корбу.

2 Аншпуг—великий і міцний важіль для пересування важких предметів по палубі.

— Я забув, правда, сказати, що хлопці плавали ие з голими руками, а брали з собою хто кабестана¹, а хто аншпуга² чи й просто лома, щоб уперіщити, коли треба, яку 'бестію по носі, якщо від неї вже не можна буде відчепитися. Ні, ні, не лежить у мене серце до ведмедів і вовків, хоча кит не страшніший за оселедця, після того як його просушать та посолять. Нам з Мейбл краще триматися піроги.

— Чи не краще б Мейбл пересісти до мене в пірогу? — сказав Джаспер.— Адже я один на весь човен, до того ж на воді, як і сам Слідопит погодиться, у мене пильніший зір, ніж у нього.

— Цілком згоден з тобою, хлопче. Вода — твоя стихія, і ніхто не заперечуватиме, що ти тут неперевершений майстер. Маєш також слухність і в тому, що сержантова донька почуватиме себе безпечніше у твоїй пірозі, ніж у моїй; тому, хоч як мені не хотілося б відпускати дівчину від себе, але заради її безпеки я не можу не погодитися на це. Тож підпливай до борту, Джаспере, і я тобі передам ту, кого ти маєш вважати за найбільший у світі скарб.

— Я так і вважаю,— відповів юнак і, не втрачаючи жодної миті, підігнав упритул човна, в який Мейбл пересіла і вмостилася на своєму клункові з речами — єдиному вантажі Джасперової піроги.

Ледве закінчилося пересідання, як піроги розійшлися на деяку відстань і веслярі налягли на весла, проте кожен докладав усіх зусиль, аби не здійснити, бува, чутного хлюпоту. Розмова поступово стихла, і з наближенням до порогів усі пройнялися серйозністю моменту. До того ж можна було майже не сумніватися, що ірокези докладуть усіх зусиль, аби випередити їх і-першими дістатися до місця, бо хіба могли вони припустити, що хтось наважився б серед непроглядного мороку попливти на пороги. Це й дало Слідопитові підставу чекати, що вороги засядуть з обох боків, сподіваючись перестріти їх, якби вони спробували висадитися на берег. Він ніколи не запропонував би свого плану, коли б не розраховував звести наміри ірокезів нанівець. Тепер, коли ухвалу було прийнято, все залежало майже виключно від вправності тих, що стернували пірогами, бо досить було котрійсь із них налетіти на камінь, перекинутися й розбитися, як усі, що в ній пливли, потрапили б ув обійми розбурханої

стихії, а Мейбл,— можна було не сумніватися,— у руки переслідувачів. Ця обставина й спонукала мандрівників до щонайбільшої обачності, і всі так поринули у свої власні думки, що перекидалися словом тільки у крайній потребі.

Незабаром до подорожніх долинув глухий рев порогів, і що ближче лунали ті зловісні гуки у непроглядній темряві, яка дозволяла розрізнити хіба тьмяні контури лісистого берега та похмуре склепіння неба над головою, то більших зусиль коштувало Кепові усидіти на місці. Надто ще свіжі були в його пам'яті враження від сьогоднішньої переправи через водоспад, і його збуджена уява, підігріта непевністю й сумнівами, малювала картину переправи через пороги ще страшнішою, ніж той карколомний стрибок через водоспад. Але цього разу старий моряк помилявся, бо Ос-везькі пороги багато чим поступаються і за своїм характером, і за силою перед Осве-зьким водоспадом, бо пороги — то всього-на-всього бурхлива бистрина, що виблискує поміж пересипами та кам'яними скелями, тим часом як Освезький водоспад, як можна було вже переконатися зі сказаного вище, дійсно заслуговував на свою назву.

Мейбл, безсумнівно, теж не була спокійна, проте її необізнаність з реальною загрозою за даної ситуації та довір'я до свого стернового були такі великі, що вона цілком зберігала самовладання, котре їй навряд чи вдалося б уберегти, якби вона тоохи ясніше уявляла дійсну небезпеку або краще усвідомлювала безпощадність людини, яка кинула —виклик могутності й величі природи.

— Це часом не те місце, про яке ви мені казали? — звернулася І҆Мейбл до Джаспера, коли рев порогів залунав ще дужче.

— Так, це воно і є. Тепер я прошу у всьому довіритися мені. Ми з вами знайомі недавно, Мейбл, але тут, у пущі, один день вартий багатьох. Мені здається, ніби я вас уже знаю багато років.

— І я теж не відчуваю, що ви мені чужий, Джаспере. Я цілком вірю у ваше вміння, як і в те, що ви бажаєте допомогти мені.

— Ну, побачимо. Побачимо, як воно вийде. Слідопит бере надто близько до середини річки! Жолоб річища 'ближче до східного берега; шкода, що він уже не почує мене. Ну, тепер тримайтеся міцніш за човен, Мейбл, і не бійтеся нічого!

Наступної миті шалена течія підхопила і всмоктала їх у розколину, і впродовж трьох-чотирьох хвилин Мейбл, більш захоплена, ніж перелякана, нічого не бачила довкола, крім сріблястих смуг піни, і нічого не чула, крім клекоту й шуму води. Разів двадцять пірога, здавалося, от-от закрутиться й зникне у закучерявленому пінистому валі, якого не можна було не побачити навіть серед такої темряви, і стільки ж разів, підкоряючись дужій руці того, хто нею стернував, вона прослизала ціла і неушкоджена. Лише один-єдиний раз Джаспер, здавалося, втратив контроль над своїм тендітним човном, коли його підхопило й закрутило в чорто-рії, але відчайдушним зусиллям стерновий знову прибрав суденце до влади, спрямувавши його знову в безпечний прохід. Незабаром він був щедро винагороджений за всі свої переживання: човен, майже не набравши води, опинився в спокійній воді нижче порогів.

— Ну, от і все, Мейбл! — радісно вигукнув юнак.— Найбільша небезпека позаду, і

тепер уже ви можете й справді мати надію ще до ранку побачитися з вашим батечком.

— Слава богу! Джаспере, ми завдячуватимемо цим великим щастям тільки вам!

— Не тільки мені, а однаковою мірою й Слідопитові... Але що сталося із другою пірогою?..

— Он щось пливе неподалік, то часом не їхня пірога?

Кілька помахів весла — і Джаспер був коло того предмета. Це таки була друга пірога, тільки без людей і догори дном. Ледь збагнувши, що трапилося, Джаспер тут-таки заходився шукати потерпілих і незабаром, на свою велику радість, натрапив на Кепа, якого несло за водою: старий моряк волів піти на дно, ніж висадитися на берег серед дикунів. Його насилу якось витягли з води в пірогу, після чого подальші пошуки було припинено, бо молодий матрос був переконаний, що Слідопит радніше побреде мілководдям до 'берега, НІЛІ розлучиться із. своєю укоханою рушницею.

Останній відтинок шляху, незважаючи на темряву і неспокій, мандрівники подолали швидко. Невдовзі почулося розкотисте глухе ревіння, що іноді нагадувало відлуння грому, після якого щоразу долинав шум і плюскіт води. Джаспер пояснив Кепові й Мейбл, *щб то вже чути прибій на озері. Попереду з'явилися низькі хвилясті піщані коси, одна з яких утворювала затоку, куди й звернула пірога, з розгону й безшумно тицьнувшись носом у вологу берегову рінь. Відміна була така несподівана й велика, що Мейбл спочатку ледве могла збагнути, що трапилося. За кілька хвилин вона пройшла вартових, брама відчинилась, і схвильована дівчина опинилася в обіймах батька, якого вона майже не знала.

РОЗДІЛ VIII

Кохання край тут вздріли очі: Без сонця, місяця й без ночі, Де річечка дзюрчить по піні, Де чисте сяйво з височіні,— О краю мій, ти весь кругом Сповитий тихим вічним сном.

Джеймс Гогг. "Траур королеви"

Спочинок після втоми, та ще коли відчуваєш себе знову в довгожданій безпеці, завжди спокійний і глибокий. Так було і з Мейбл, що не вставала з убогого сінника (на якесь інше ліжко й не могла розраховувати дочка сержанта в далекому прикордонному укріпленні), доки вся залага, слухняно підкорившись покликові барабанів, вишикувалася на плаці для ранкової муштри. Сержант Дангем, на плечах якого лежали всі ці одноманітні щоденні обов'язки, саме скінчив свої ранкові справи й почав був уже подумувати про сніданок, коли його дочка, однаковою мірою збентежена, вдячна й захоплена новизною та певністю свого нового становища, вийшла подихати свіжим повітрям.

1 Йдеться про колоніальні володіння Великобританії, які згодом здобули незалежність і утворили Сполучені Штати Америки.

На той час, коли відбувалися описувані події, форт Освего був одним з найбільш висунутих уперед укріплень на кордоні британських володінь американського континенту. Захоплений він був недавно, і залага його складалася з одного батальйону колись виключно шотландського полку, до котрого, відтоді як він прибув з Англії,

набрано багато американців — нововведення, якому батько Мейбл як місцевий мешканець і завдячував своїм призначенням на скромну, але відповідальну посаду старшого сержанта. В залозі було, крім того, ще й кілька молодших офіцерів, теж вихідців із тутешньої колонії¹. Сам форт, як і більшість укріплень цього типу, був більше пристосований до того, щоб відбивати наскоки індіан, ніж вистоювати справжню облогу. А втім, труднощі, пов'язані з підвозом важкої артилерії та іншого спорядження, були такі величезні, що ймовірність подібної облоги навіть не спадала на думку інженерам, які споруджували це укріплення. Тут були чисто земляні та бру-совані бастіони, високий палісад, великий

плац для муштри й рублені казарми, що слугували не лише як житлові приміщення, але і як укріплення. На подвір'ї стояло кілька легкових польових гаубиць, котрі можна було в разі потреби швидко перетягти в яке інше місце, а з висунутих уперед бокових веж виглядали грізні жерла двох важких чавунних гармат, що мали перестерігати, страхати й викликати повагу до їхньої сили у кожного, хто посмів би наблизитися до форту.

Коли Мейбл, залишивши свою зручну, але відносно далеку від плацу хатину, куди з дозволу начальства поселив її батько, вийшла на свіже вранішнє повітря, вона одразу ж опинилася коло підніжжя бастіону, який, здавалося, сам запрошував її нагору, ніби обіцяючи відкрити їй те, що було вчора сховане від очей темрявою ночі. Швидко видершись по трав'янистому схилі, життєрадісна та легконога дівчина вмить опинилася на самому вершечку бастіону, звідки вона кількома швидкими поглядами увібрала все видноколо.

1 Гласіс—зовнішній схил земляного валу— військового укріплення.

На південь лежав ліс, яким вона стільки стомлених днів мандрувала й де зазнала стількох страшних небезпек. Від частоколу його відокремлювала досить широка і майже гола просіка, дерева з якої пішли на будівництво споруд, що оточували Мейбл. Цей гла-сіс¹ (бо саме таке було стратегічне призначення галявини) займав, мабуть, акрів сто, а за ним уже кінчалися всі ознаки цивілізації. Далі йшов ліс — той непроглядний, безкрай праліс, що його Мейбл домальовувала тепер у своїй уяві згадками про його приховані блискотливі озера, тьмяні бурхливі потоки і все багатство його природи.

Повернувшись у другий бік, наша героїня відчула на щоках свіжий, приємний подих вітерця, якого вона не знала відтоді, як покинула далеке узбережжя. Тут її вразив інший краєвид, і, хоч для Мейбл то не було щось несподіване, вона вся аж стрепенулася й ледь чутно скрикнула від захоплення красою, яку так жадібно вбирали її очі. На північ, схід і захід, одне слово, з усіх трьох боків, охоплюючи майже половину нової панорами, простягався водний простір, по якому безперервно котилися хвилі. Колір цієї стихії не був ані зеленавого відтінку скла, такого характерного для вод американського континенту, ані темно-синього кольору вод океану — ні, вода була мов бурштинового відтінку, але водночас майже зовсім прозора. Ніде, скільки око сягало, аж до самого небокраю, не було й клептика землі, окрім близького берега, порослого

праворуч і ліворуч суцільним лісом, з мисами та широкими затоками. У багатьох місцях, проте, над водою нависали кручі, і коли в глибокі печери під ними інколи з розгону вкочувалися хвилі, звідтіля виривався оглушливий гуркіт, схожий на далекий постріл гармати. Жодне вітрило не біліло на поверхні озера, жоден кит а чи яка інша велика риба не жирували на його лоні; ніде жодного сліду праці чи перетворень, скільки б їх не шукало око в тому безмежжі. В один бік ішов нескінченний ліс, а в другий безкрайною пустелею простягалася вода. Природа немовби знаходила собі втіху, створюючи такі грандіозні видива й сміливо протиставляючи дві свої стихії одну одній, свідомо нехтуючи в кожній з них несуттєвими дрібницями; і зачудований та втішений погляд плинув від широкого листяного килима до ще ширшого водного простору, від безупинних легких коливань озера—до урочого спокою та поетичної замріяності лісу.

Собою проста, як і більшість її краєнок тих давніх часів, відверта й щира, як і належить кожній добросердій дівчині, Мейбл Дан-гем, окрім того, не була позбавлена ще й чуття прекрасного і вміла насолоджуватися чарівністю землі нашої. Хоч вона, можна сказати, і не одержала ніякої освіти, бо мало хто з жінок у цій далекій англійській колонії сягав тоді далі простого уміння читати й писати, проте була набагато освіченішою за дівчат свого кола, чим у першу чергу і чи не єдино завдячувала своєму вихованню. Справа в тому, що після смерті матері дівчину взяла на утримання вдова одного штаб-офіцера — однополчанина Томаса Дангема, й саме завдяки піклуванню цієї жінки Мейбл і було прищеплено певні смаки й погляди, про які за інших обставин вона не мала б навіть уявлення. В родині цієї вдови Мейбл була на становищі компаньйонки, і наслідки цього позначилися на її манері вдягатися, на мові, на усій поведінці і навіть на її почуттях, хоча вона, може, й не сягнула рівня справжньої світської дами. Вона позбулася своїх грубіших звичок та манер, не досягши, однак, такого рівня, який завадив би їй посісти те місце в житті, що їй було уготоване завдяки випадковостям роду й маєтності. Всім же іншим, що було в ній достойного і самобутнього, наділила її сама природа.

З огляду на вищесказане читач, сподіваємося, не здивується, довідавшись, що Мейбл споглядала цей уперше бачений нею пейзаж з почуттям насолоди, набагато вищим за звичайний подив. Вона сприймала всю позірну красу його, можливо, так само, як сприймала б її і більшість інших, але вона відчувала й усю піднесеність краєвиду, його поетичну замрію, його безгомінну велич та урочий спокій — словом, усе те, чим зачаровують неосяжні картини природи, яких не торкнулася ще ані в праці, ані в боротьбі людина.-

— Яке гарне видовище! вигукнула Мейбл у самозабутті, стоячи на валу обличчям до озера й відчуваючи, як його лагідний подих оживлює й наповнює свіжістю тіло й душу.— Яке гарне, а проте яке дивовижне!

Її слова, а з ними й весь напрям роздумів раптом хтось перепинив лагідним дотиком до'плеча; гадаючи, що це її батько, Мейбл озирнулася, але побачила поруч Слідопита, що стояв, спокійно зіпершись на свою довгу рушницю, і, сміючись властивим йому безгучним сміхом, обводив простертою рукою всю панораму лісу й озера.

— Тут, перед вами,— почав він,— наші з Джаспером володіння. Озеро — то його, а ліс — то моє. Хлопець іноді любить похвалитися, ніби його володіння більші, а я йому кажу, що мої дерева займають не менш простору, ніж його вода. Ну, а ви, Мейбл, створені для обох наших володінь, бо, як бачу, страх перед мінгами та наші нічні мандри аніскілечки не позначилися на свіжості вашого личка.

— Здається, я відкриваю в Слідопитові нові риси: він хоче набалакати компліментів дурненькій дівчині!

— Зовсім не "дурненькій", Мейбл, аніскільки не дурненькій. Дочка нашого сержанта не була б гідна свого батька, якби вона й справді щось таке вчинила або сказала, що можна було б назвати нерозумним.

— Тоді вона має остерігатися і не вельми йняти віри лукавим і підлесливим словам. Але я рада, Слідопите, що бачу вас поміж нас, бо хоча Джаспер, як мені здалося, не надто турбувався, зате я дуже потерпала, аби з вами й з вашим другом, бува, чого не трапилося на тих жахливих порогах.

— Хлопець добре знає нас обох і був певен, що ми врятуємося плавом, хоча то навряд чи належить до моїх здібностей. А впливти було б і справді не легко, та ще й з такою довгою, як моя, рушницею в одній руці; мій же "оленебій" стільки разів виручав мене в сутичках і зі звірами, і з дикунами, і з французами, що я нізачо не захотів би з ним розлучатися. Одначе ми легко вибрали, бо на порогах, окрім деяких місць, неглибоко, і вийшли на берег з рушницями в руках. Але, признаюся, нам довелося попросидіти через тих негідників ірокезів, які чатували на нас; проте ми майже не сумнівалися, що хтось та прийде на підмогу із залоги, і були певні, що як тільки мисливці за скальпами забачать світло ліхтарів, з якими сержант вийшов до вашої піроги, вони знімуть табір, побоюючися вилазки. Отож нам тільки довелося терпляче посидіти з годину на камінні, а там і небезпека минула. Терпіння — одна з найцінніших якостей будь-якого мешканця лісу.

— Яка я рада, що знову вас бачу, а то вчора, незважаючи на страшну втому, я довго не могла заснути* все потерпала, аби з вами, бува, чого не трапилося.

— Хай буде благословенне ваше ніжне серденько, Мейбл! Але такі вже' ви всі, ніжні створіння! Та коли чесно признатися, я теж дуже зрадив, побачивши ліхтарі, які спускалися до річки, бо це був певний знак того, що ви у повній безпеці. Ми, мисливці й провідники, хоча люд і грубий, проте у нас почуття й помисли не гірші, ніж у будь-якого генерала. Повірте, ми з Джаспером скорше голови свої поклали б, ніж допустили, щоб з вами що-небудь скоїлося!..

Дякую вам за все, що ви для мене зробили, Слідопите! Від щирого серця дякую вам! Будьте певні, що про все це неодмінно знатиме мій батечко. Я вже багато йому розповіла, та вважаю своїм обов'язком на цьому зупинитися окремо.

— Годі-бо вам, Мейбл! Хто-хто, а сержант добре знає, що таке пуща і що собою являють червоношкірі на стежці війни, тож йому нема чого про це розповідати. Ну, от ви зустріли свого батечка; скажіть, а чи виправдав наш бувалий і відважний вояка ваші сподівання?

— Він — мій рідний дорогий батько і прийняв мене так, як і годиться солдатіві й батькові приймати свою дочку. Скажіть, Слідопите, чи давно ви знаєте його?

— Це, бачте, як хто рахує час. Мені тоді дванадцятий минуло, коли сержант уперше взяв мене з собою в розвідку, а це було десь років двадцять з гаком тому. Ми з ним не одну стежку протоптали ще до того, як вас і на світі не було; та й хтозна, чи у вас взагалі був би батько, коли б не мій природжений стрілецький хист.

— Себто як це?

— Дуже просто, нема чого й розказувати. На нас напали індіани із засідки й тяжко поранили сержанта, і йому б не носити більше свого скальпа, коли б не моя рушниця. Хоч як воно там було, а ми винесли його, і нині у всьому полку ніхто, слава (>огу, не може похвалитися пишнішою шевелюрою, ніж він у свої літа.

— О, Слідопите, ви врятували моєму батечкові життя! — вигукнула Мейбл і в пориві вдячності гаряче схопила обома руками його тверду жилу руку, — Хай благословить вас бог за це, як і за всі інші ваші добрі діла!

— Ну, це вже ви занадто, хоча, вважаю, я таки врятував йому скальп. Людина може жити й без скальпа, а тому я не можу сказати, що врятував йому життя. Джаспер може стверджувати, що й справді врятував вам життя, бо коли б не його пильні очі та дужі руки, то човен ніколи не пройшов би цілий через пороги, та ще такої ночі, як учора. Що не кажіть, а хлопець народився для води, як я народився для полювання й відшукування слідів. До річч, он він сидить у бухті й стереже піроги, а сам очей не зводить зі свого улюбленого суденця. Як на мене, то в усьому нашому краю не знайти вірнішого юнака, ніж Джаспер Вестерн.

Тільки тепер,, уперше відтоді, як Мейбл вийшла зі своєї кімнатки надвір, вона глянула униз, і перед її очима постало те, що можна було б назвати переднім планом тієї чудової картини, якою вона милувалася. Освего вливала свої темні води в озеро з глибокого створу поміж крутих берегів, східний з яких був вищий і вклинювався в озеро далі, ніж західний, на якому стояв форт. Поряд, під самісіньким фортом, тулилося по узбережжю кілька рублених будівель, котрі не мали ніякого стосунку до оборонних споруд і використовувалися як комори для зберігання товарів, завезених для потреб залоги або ж призначених для вивезення в інші порти по берегах Онтаріо, з якими форт підтримував зв'язки. Від обох берегів у гирлі річки виходили низенькі, навидовижу схожі одна на одну коси, що утворилися під впливом протидіючих сил стрімкої течії та північних вітрів і які, загинаючись від озерних штормів, створювали дві округлі бухти. Та, що була коло західного берега, вгризалася найглибше і, будиши багатководнішою, служила для форту своєрідним мальовничим портом. По узбережжю, що простягалася між пагорбом, на якому розташувався форт, і цією бухточкою, й тулилися згадані дерев'яні будівлі.

На березі лежали повитягвані з води яли* ки, шлюпки та піроги, а посеред бухти стояло суденце — те саме суденце, якому Джаспер завдячував своїм правом вважати себе моряком. Оснащене як тендер {, воно мало, може, тонн сорок водотоннажу, але було так мистецьки змайстроване й пофарбоване, що з першого погляду скидалося на

військове судно, хоча й не мало шканців 2. Його оснащення й обладнання були зроблені так гарно й пропорційно, що навіть Мейбл одразу відзначила,

1 Тендер — військове судно типу яхти з однією щоглою і косими вітрилами.

2 Шканці (квартердек)—підвищена верхня палуба в задній половині судна (позад щогли).

яке воно ошатне й добре споряджене. Корпус його був дуже зграбної форми, бо воно будувалося за кресленнями, що їх кораблебудівник спеціально замовив у найкращого корабельних справ майстра Англії. Пофарбоване суденце було, як військовий корабель, у приємний темний колір, а довгий вимпел, що майорів на щоглі, безпомилково засвідчував, що тендер належав до флоту його величності короля Англії. Називалося воно "Вітрогон".

— Так он він який, той Джасперів корабель! — вигукнула Мейбл, у свідомості якої це суденце було нерозривно пов'язане з ім'ям його капітана.— А крім нього ще багато на озері кораблів?

— Ще є три у французів: один, як мені розповідали,— справжній військовий корабель, з тих, що ходять і в океані; другий — бриг 1, а третій — такий само тендер, як і наш "Вітрогон", тільки в них він називається "Білка" — по-їхньому, звісно. Проте ця "Білка", здається, має смертельну зненависть до нашого красеня тендера, бо ще майже не бувало так, щоб Джаспер вийшов на ньому в озеро, а вона не виринула тут як тут і не стала переслідувати його.

— А хіба Джаспер з тих, що тікають від французів, та ще від якоїсь там білки, і до того ж — на воді?

— Що та одна хоробрість варта, без за-

1 Бриг — двощогловий парусини військовий корабель водотоннажністю в кількасот тонн, озброєний [0-т 20 гарматами.

собів змусити ворога поважати її? Джаспер — хлопець хоробрий, це всім у нас тут відомо на кордоні, але що він може вдіяти без гармат, з однією-однісінькою гаубицею, та ще з командою з двох чоловік, не рахуючи себе та юнги? Якось мені довелося побувати з ним в одній з його вилазок, і юнак досить ризикував, бо підвів нас так близько до ворога, що почалася рушнична перестрілка. А французи на "Білці" мають і гармати, й порти 1 і все одно бояться носа висунути з Фронтенака, не захопивши з собою ще одного судна та зо двадцять вояків на ньому. Ні, ні, наш "Вітрогон" збудований тільки для того, щоб літати по озеру, а не воювати, і майор каже, що навмисне не хоче оснащувати судно людьми та зброєю, аби Джаспер, бува, не подумав, ніби судно стало бойовим кораблем, бо тоді він, мовляв, швидко вскочить у халепу. Отож хоч я й мало тямлю в цих справах — адже мій хист належить до зовсім іншої стихії,— проте я бачу в цьому слушність, незважаючи на те, що Джаспер дотримується цілком протилежної думки.

— Ах, а он і дядечко!! Нівроку після вчорашнього купелю, вийшов подивитися на це суходільне мопе.

1 Порти — (тут) отвори в бортах судна для гармат.

І справді, Кеп, попередивши про своє наближення гучним гмиканням, саме в цю мить з'явився на бастіоні. Кивнувши на знак привітання небозі та її співрозмовникові, він став розважливо споглядати широчезне плесо води, що відкрилося перед його очима. Для більшої ефектності та зручності бувалий моряк виліз на стару чавунну гармату, схрестив руки на грудях і широко розставив ноги, ніби стояв на судні, коли воно хитається на хвилях. Для повноти картини в зубах у нього стирчала коротенька люлька.

— Ну то як, добродію Кепе? — щиро звернувся до нього Слідопит, не помічаючи того, як обличчя старого моряка кривилося дедалі виразнішою посмішкою зневаги.— Правда ж, воно не менш красиве й широкіє, аніж справжнє море?

— Так оце, значить, і є те саме ваше так зване озеро? — замість відповіді звернувся й собі запитанням Кеп, обводючи північну частину виднокола своєю люлькою.— Я питаю: оце й справді оце ваше озеро?

— Авжеж, воно! І якщо вірити судженню того, хто побував на берегах багатьох інших озер, то це дуже добре озеро.

— Я цього й чекав: за розміром — ставок, а смак води — як у палубній діжці. Чи ж варто було стільки волоктися суходолом у надії, що побачиш щось повноцінне чи корисне? Я наперед знав, що воно так і буде.

— А, власне, чим вам не до вподоби наше озеро, добродію Кепе? Воно ж і велике, і вельми гарне для ока, і вода в ньому досить добра, принаймні ніхто не нарікає тоді, коли нема джерельної.

1 Ліга — стара морська міра довжини (біля 5,5 км).

— І ви називаєте його великим? — знову відповів запитанням Кеп, обводючи люлькою півкола в повітрі.— Я питаю вас: що ви знайшли в ньому великого? Хто ж, як не сам Джаспер, казав, що воно від берега до берега' має всього-на-всього якихось двадцять ліг? 1

— Але ж, дядечку,— втрутилася Мейбл,— берега ніде й близько не видно, окрім того, що ось біля нас. Як на мене, то воно має точнісінько такий вигляд, як океан.

— Якусь сажавку порівняти з океаном! Ну, Магнітику, не сподівався я, правду кажучи, почути таку нісенітницю від дівчини, яка має в своїй родині справжнього моряка. От скажи, будь ласка, що воно має спільного у будь-чим зі справжнім морем, ну що?

— Ну, хоч би воду, воду й воду, скільки око сягає, на багато й багато миль — нічого більше, крім однієї води.

— А хіба в річках, по яких ти сюди пливла пірогою, не вода, вода й вода, па багато й багато миль і на додачу "скільки око сягає" — не одна вода?'

— Це все так, дядечку, але ж у річок є береги, а по берегах — дерева, і береги там вузькі.

— А хіба ми стоїмо з тобою не на березі? Чи, може, скажеш, солдати називають це місце по-іншому, а чи тут нема дерев — тисяч і тисяч дерев обабіч? Та й хіба ці двадцять ліг, якщо по ширості, така вже велика відстань? А хто коли в дідька чув про

береги в океані, якщо, звісна річ, не відносити до берегів і деякі перемілі океану, які лежать під водою?

— Але ж, дядечку, в річок видно другий берег, а на цьому озері ми ж його не бачимо?

— Ти таки своєї, Магнітику! А хіба Амазонка, Оріноко і Ла-Плата 1 — не річки, та чи побачиш ти в них другий берег? Стривайте, Слідопите, я навіть дуже сумніваюся, щоб ця смужка води взагалі була навіть озером: вона мені чомусь здається всього-на-всього річкою. Ви тут, по лісах, бачу, у географії не дуже теє...

— "Ну, тут ви вже цілком помиляєтеся, добродію Кепе, бо в це озеро з кожного боку впадає річка, та ще й яка річка: перед вами ж отут—наше старе добре Онтаріо, і хоч жити на воді й не моє покликання, та я переконаний, що мало є озер, кращих за наше.

•Амазонка, Оріноко, Ла-Плата — найбільші річки Південної Америки.

— А якби ми, дядечку, стояли оце на березі океану в Рокевеї, хіба ми там щось більше побачили б, ніж тут? Там теж берег з одного боку, і такі ж само дерева, як і тут.

— Тобі аби перечити, Магнітику, а дівчині твоїх років слід стернувати якомога далі від такої речі, як упертість. Затям: океан має узбережжя, а не береги, як річка, та ще хіба мілини, яких не видно з суходолу.

А що Мейбл не знайшла чого відповісти на такі хитромудрі докази, то Кеп вів далі, а на його обличчі все виразніше проступало вдовolenня звияжного сперечальника.

— А крім того, ці дерева зовсім не можуть зрівнятися з тамтешніми. На океанському узбережжі повсюди бачиш то ферми, то міста, то багаті маєтки, а в деяких частинах світу й замки, монастирі і маяки — так, так, а особливо — маяки; тут же нічогісінько схожого й близько нема! Ні, ні, добродію Слідопите, я ніколи ще не чув про такий океан, на якому хоч вряди-годи не траплялися б маяки, а тут у вас ніде навіть бакена нема.

— Зате у нас є дещо краще... Зате у нас тут є дещо краще: ліс та шляхетні дерева — справжній храм божий.

— Атож, ваш ліс, може, ще доречний довкола якогось озера, але для якого дива був би тоді взагалі океан, якби всенька земля стояла під одним лісом? Кораблів тоді, мабуть/зовсім не треба було б, позаяк деревина сплавлялася б просто плотами, а це, безумовно, означало б кінець торгівлі, а що, даруйте, сталося б із світом без торгівлі?! Я цілком підтримую того філософа, котрий сказав, що людина створена лише для того, щоб торгувати. Одне тільки мене дивує, Магнітику: що ти могла знайти в цій воді схожого на справжню морську воду? Між іншим, добродію Слідопите, у вас тут, певне, кита навіть і в заводі немає?

— Відверто кажучи, я таки про китів тут щось не чував, та й взагалі, треба сказати, я мало яких знаю істот, що живуть у водоймах, окрім хіба риб, котрі водяться у річках і гірських потоках.

— Ні дельфінів, ні навіть касаток, ні якоїсь плюгавої акули нема?

— Не буду стверджувати,— чого не знаю, того не знаю. Я ж кажу, добродію Кепе, мій хист лежить до іншої стихії.

— Ні оселедців, ні альбатросів, ні летючих риб? — не вгамовувався Кеп, пильнуючи за Слідопитовим виразом обличчя, щоб, бу-ва, не перебрати міри.— То, значить, навіть такої істоти, як летюча риба,— і то нема?

— Летюча риба? Шановний добродію Кепе, та невже ви й справді гадаєте, що ми, прості мешканці далекої прикордонної глушини, ніякого поняття не маємо ні про саму природу, ні про те, які істоти вона може створити? Я лише знаю, що є летючі вивірки, а що...

— Вивірки — літають?! Лиха година, добродію Слідопите, за кого ви мене вважаєте,— чи, бува, не за жовторотого юнгу, що вперше вийшов у плавання?

— Я нічого не знаю про ваші плавання,-добродію Кепе, хоч я й припускаю, що їх у вас було чимало, але що стосується живої природи в лісі, то я можу сказати тільки те, що бачив сам, і тому не боюся дивитися людям прямо в вічі.

— А чи не хочете ви, бува, щоб я повірив, ніби ви й справді бачили летючих вивірок?

— Якщо ви, добродію Кепе, вірите у всемогутність бога, то ви повірите і в це, і ще в багато дечого, що є в природі, бо запевняю вас, я кажу чистісіньку правду.

— Проте я вас не збагну, Слідопите,— з докором зауважила Мейбл, кинувши на нього такий лагідний і лукавий погляд, що той негайно пробачив ущипливість її тону,— ви, хто говорить про всемогутність провидіння, здається, сумніваєтеся, що риба може літати.

— Я цього не сказав... зовсім не сказав. І якщо вже добродій Кеп ручається, буцімто вони справді літають, то, хоч яким би неймовірним це здавалося, я теж схильний буду вважати, що це правда. Я гадаю, що обов'язок кожної людини вірити у всемогутність провидіння, хоч як би часом важко це було.

— А чому б моїй рибі не мати так само крил, як і вашій вивірці? — запитав Кеп з логічністю, більшою за ту, на яку був здатний.— Адже те, що риби можуть літати і літають, не тільки відповідає дійсності, але й ніскільки не суперечить здоровому глуздові...

— Ні, саме суперечить, чому й важко повірити в це,— не погодився Слідопит.— Який же в тому глузд — наділяти істоту, що живе у воді, крильми, котрі їй, якщо так розмірковувати, зовсім ні до чого.

— І невже ви вважаєте, що ці риби й справді такі віслиюки, що почнуть літати під водою, коли їм дано чудові крила? О-

1 Бушприт — похилий чи горизонтальний брус на носі корабля, до якого прив'язуються деякі вітрила.

— Не казатиму, чого не знаю, але щоб риба літала в повітрі, то це здається дивнішим для її природи, ніж коли б вона літала у своїй рідній стихії — у тій, де вона народилася і, так би мовити, всього навчилася.

— Що то значить обмеженість, Магнітику. Ті риби вилітають у повітря лише для того, щоб утекти від своїх ворогів у воді, і в цьому, коли хочете, і сам факт, і пояснення причини, чому вони літають.

— Тоді це, мабуть, таки й правда,— вже спокійно відповів провідник.— А як далеко ті риби літають у повітрі?

— Може, не так далеко, як голуби, але таки на чималу віддаль. Що ж до ваших вивірок, друже Слідопите, то давайте краще не будемо про них більше згадувати: мені здається, що ви просто вигадали їх, аби протиставити яку лісову істоту летючим риbam. Ти ба, а то що там маячить, припнуте на якорі під горбком?

— То Джасперів тендер, дядечку,— жваво відповіла йому Мейбл.— Правда ж, гарне судно? Та й назва його, по-моєму, досить влучна — "Вітрогон". '

— Ну, як для озера, то воно, може, ще й нічого, а взагалі — мізерна штука. Тільки чому це він так настовбурчив бушприта? 1 Хто це коли бачив, щоб на тендері так стирчав бушприт?

— А може, це так треба на таких озерах, дядечку?

— Авжеж, напевне... в мене чомусь і з голови випало, що це — озеро: воно так схоже на океан, що...

— Ага, дядечку! Отже, Онтаріо таки и справді нагадує океан?

— Тобто в твоїх очах, Магнітику, та ще в Слідопитових, але зовсім не в моїх. Ти мене посади хоч на самісіньку середину цієї са-жавки і навіть найтемнішої із темних ночей, та ще й у найменшому човникові, і то я тобі скажу, що це озеро, а не море. Та й моя "Доротей" (так йменувалося судно, на якому служив Кеп) розібралася б у цьому так само швидко, як і —я. Не думаю, що для неї треба було б більше одного-двох добрих розворотів, аби відчуті різницю між озером Онтаріо й Атлантичним океаном. Я раз був завів її в одну з великих гаваней Південної Америки, так вона звідти, мов той із набитої паствою церкви під час храму,— просто виштовхатись не могла. І Джаспер плаває на такому суденці? Ні, перш ніж поїду звідси, Магнітику, я мушу обов'язково зробити з хлопцем хоч один рейс на тій шкаралупі — просто так, заради цікавості. Незручно якось буде сказати, що бачив оцю сажавку і поїхав, не покатавшись по ній.

— Ну то для цього у вас незабаром буде чудова нагода,— відказав Слідопит, ^— бо цими днями сержант має пливти на один з Тисячі Островів знімати сторожову залогу, і я одним вухом чув, ніби він хоче взяти з собою і Мейбл, то ви зможете за компанію й собі попливти з ними.

— Це правда, Магнітику?

— Здається, так,— відповіла Мейбл, ледь-ледь зашарівшись, і ніхто з присутніх цього навіть не помітив.— Але я цього не знаю напевне, бо не мала ще змоги й побалакати з батечком як слід. Та ось, до речі, він і сам іде, то можете самі запитати в нього.

Незважаючи на скромний чин, сержант Дангем, завдяки своїй зовнішності та характерові, викликав повагу до себе. Високий зростом, статечний, він був рішучої, навіть похмурої вдачі, але в усіх вчинках і помислах своїх такий пунктуальний, твердий і рішучий, що навіть Кеп — до чого вже людина чванлива та зарозуміла — і той не наважувався поводитися зі старим вояком так розв'язно, як він дозволяв собі те з іншими своїми друзями. Часто можна було чути, що сержант Дангем користується

багато більшою повагою у коменданта укріплення — шотландського лорда майора Данкена оф Ланді, ніж навіть будь-хто з молодших офіцерів, бо в очах майора-вєтє-рана досвід та випробувана вірність мали більшу вагу, ніж знатне походження й багатство. Назавжди втративши надію на підвищення до офіцерського чину, сержант, однак, тримався з такою великою гідністю і так ревно ніс свою службу, що користався загальною повагою серед усієї старшини залоги, а постій- не перебування серед рядових вояків та звичка розпоряджатися ними, вміння дати гідну відсіч їхнім норвам і запалу виробили у нього такий владний характер і манеру триматися, що взагалі мало хто не відчував на собі його впливу. Якщо капітани ставилися до нього по-дружньому, як до свого давнього товариша, то лейтенанти вже рідко коли наважувалися висловлювати незгоду з ним у військових питаннях, а прапорщики — і це всі помічали — так схилялися перед його авторитетом, що, можна сказати, просто розгублювалися перед ним. Тож не дивно, що попередження Мейбл тієї ж миті поклало край своєрідній розмові, яку ми щойно навели, хоча Слідопит і був, як усі знали, одною-єдиною особою на всьому кордоні, що, не будши високого роду, міг дозволити собі вести розмову з Дангемом, як з рівнею, чи навіть фамільярно дружнім тоном.

— Доброго ранку тобі, шуряче Кєпє,— повагом, статечно вийшовши на бастіон, промовив, по-військовому відсалютувавши, сержант.— За службою від самого ранку не було коли й потурбуватися про тебе та про Мейбл, але зараз у нашому розпорядженні години дві вільного часу, тож давайте хоч роздивимося одне на одного. Чи не гадаєш, бува, шуряче, що дівчина дуже схожа на ту, котра так передчасно покинула нас?

— Мейбл — викапана мати, це я вже давно кажу, а міцністю статури — дещо в тебе, хоча, правду кажучи, в роду Кєпів теж ніколи не було хирявих та кволіх.

Мейбл крадькома зиркнула на суворе непроникне обличчя батька, до якого вона завжди в думках горнулася з усією ніжністю осироченої дитини, і, помітивши, як воно все, незважаючи на машкару замкненості, пересмикується від хвилювання, готова була кинутися йому на груди й вилити душу слізьми. Проте він був зовні настільки холодніший, настільки офіційніший і неприступніший, ніж дівчина малювала його в своїй уяві, що вона не наважилася б на такий порив, навіть якби була з ним сама, вічна-віч.

— Заради мене, шуряче, ти зробив довгу й важку мандрівку, і ми подбаємо, щоб ти відпочив і, доки будеш серед нас, почував себе якнайліпше.

— Я чув, ніби ти, сержанте, день по дню чекаєш наказу зняти свою койку і перенести її в ту частину світу, де, як розповідають, є тисяча островів?

— Слідопите, це, певне, ти пробалакався...

— Ні, ні, сержанте, нічого я не пробалакався, а просто не вважав, що треба приховувати наші наміри від близьких тобі людей.

— Військові передислокації треба тримати в таємниці,— відповів не без докору сержант, поплескуючи Слідопита по плечі. — Ти стільки бував у бувальцях з французами, що мусив би, здається, вже знати, як важливо держати язика на припоні. А втім, то нічого: про це дуже швидко так чи інакше довідаються всі. І тепер уже нема

великої потреби це приховувати. Отож ми справді незабаром відряджаємо загін, щоб змінити сторожову залогу на одному з островів цього озера, хоча, власне, ще не відомо, чи ми підемо до Тисячі Островів. Не виключена можливість, що саме мені випаде супроводжувати цей загін, і тоді я маю намір взяти з собою також Мейбл, щоб вона там варила мені якусь юшку. Сподіваюся, шуряче, ти теж не погребуєш нашими солдатськими харчами і не відмовишся пожити з нами який місяць.

— А це дивлячись який буде маршрут: у мене до лісів і драговин серце не лежить.

— Ми попливемо на "Вітрогоні", тож експедиція, в котрій нам, до речі, не вперше бувати, особливо повинна припасти до душі тому, хто звик до води.

— Це так, але, якщо хочеш, тільки до солоної води, а не до озерної. Та все одно, коли, може, у вас нікому стернуватиме отими ночвами, чи то тендером, я не проти вести вас у плавання, хоча, відверто кажучи, вся ця витівка, як на мій погляд,— не що інше, як марна трата часу, тому що називати бабання у якійсь сажавці морським плаванням — це, по-моєму', просто самоомана.

— Вестиме "Вітрогона" Джаспер, він тут якнайкраще справляється зі своїми обов'язками, тож і з цього погляду, шуряче, ми твоє життя не обтяжуватимемо, хоча до свого товариства приймемо тебе з радістю. Додому ж ти не зможеш повернутися без супровідного загону, а його зможуть дати хіба після того, як я повернуся з рейсу... Ну, Слідопите, відколи я тебе пам'ятаю, то це чи не вперше, що не ти очолив загін, котрий пішов вистежувати мінгів.

— Чесно признатися, сержанте,— відказав провідник, не без деякого збентеження і помітної зміни в кольорі обличчя, на якому з-під горіхової засмаглості шкіри пробився рум'янець,— я прокинувся сьогодні вранці з таким передчуттям, що мені не пощастить цього разу. По-перше, я дуже добре знаю, що вояки п'ятдесят п'ятого не такі вже моторні, щоб перейняти ірокезів у лісі, а ті негідники не чекатимуть, доки їх оточать, коли їм відомо, що Джаспер уже досяг форту. А потім, треба ж людині, яка тяжко працювала цілісіньке літо, колись і відпочити, і нічого їй за це докоряти. Крім того, з ними пішов Змій, і коли ті недолюдки взагалі є в лісі, то можете бути певними, що він, з його ненавистю та гострим зором, знайде їх: адже він їх ненавидить ще більше, ніж я, а зір у нього коли й не цілком, то майже такий гострий, як у мене. Я б навіть сказав, що мої почуття до мінгів — це не більше як живець від делаварської зненависті, прищеплений на християнському стовбурі. Ні,— подумав я собі,— хай цього разу славу, якщо такий взагалі судилося бути, забере собі юний прапорщик, котрий очолив загін, і хай він, якщо йому пощастить винести свій скальп і повернутися живим, похвалиться про цю "експедицію" в листі до своєї мами. Я ж вирішив хоч раз у житті поледарювати.

— Таки ніхто не має більшого права на відпустку, ніж ти за свою довгу та" вірну службу,— лагідно відповів сержант. — Та й Мейбл навряд чи буде про тебе гіршої думки за те, що ти вибрав її товариство замість переслідування якихось дикунів, і, насмілюся сказати, вона з радістю запросить тебе й до столу, якщо ти, звичайно, вже не проти, щоб поснідати. Не подумай тільки, дочко, ніби Слідопит будь-коли дозволить отим здобичникам, які нишпорять довкола форту, хоч раз відступити, не заробивши

"гостинця" від його рушниці.

— Коли б я знав, сержанте, що Мейбл сумнівається в ньому,— даю слово, що, незважаючи на всю мою відразу до всілякої муштри, я тієї ж миті взяв би свого "оленебоя" до плеча, і не встигла б вона кліпнути своїми гарненькими очима, як і ноги моєї більше не було б у цій залозі. Ні, ні, я певен, що Мейбл непогано мене вивчила, хоча ми не так давно й знайомі: адже мінги добренько-таки розважали нас усю дорогу, доки ми сюди дісталися.

— Потрібно було б не знаю скільки доказів, Слідопите, щоб примусити мене змінити найкращу думку про вас, а тим більше — про вашу хоробрість,— гаряче промовила Мейбл, уся шаріючи: їй нізачо не хотілося, щоб у Слідопита залишився хоч найменший сумнів щодо її щирості.— Тепер, по-моєму, ми обоє — і багько, й дочка—однаковою мірою зобов'язані вам своїм життям, і повірте, що і він, і я пам'ятатимемо це, поки нашого віку.

•— Від щирого серця якаю вам, Мейбл! Тільки було б нечесно перебільшувати загрози вашому життю й підносити мої заслуги, тому що мінги. повинен вам сказати, навіть якби були якимсь підступним чином і захопили вас у свої руки, то навряд чи хоч волосину зачепили б на вашій голові. Мій скальп, Джасперів, Зміїв, а також скальп добродія Кепа, безсумнівно, вони закоптили б собі на згадку, але щодо сержантової доньки, то, повторюю, навряд чи вони хоч волосину зачепили б на її голові.

— А чому б це я мала втішати себе, що вороги, котрі не щадять ні жінок, ні дітей, рангом проявили б до мене більше співчуття, ніж до інших? Ні, як не кажіть, а тільки вам я зобов'язана тим, що залишилася живою.

— І ще раз повторюю: ні, Мейбл, у них не піднялася б рука вчинити розправу над вами. Далєбі ні, навіть у таких кровожерливих дияволів, як мінги, і то не піднялася б рука й волосину зачепити на вашій голові! Хай які вже вони кровопивці, але й у них, я це вірю, не здійнялася б рука на такий злочин. Вони скорше зажадали б від вас стати дружиною котрогось із їхніх вождів, що було б не меншою карою для християнської дівчини, а більшого, певен, навіть від самих мінгів вам нічого було боятися.

— Ну, тоді я зобов'язана вам урятуванням од не меншого лиха,— схвильовано сказала Мейбл, від широт серця схопивши й міцно тиснучи, на превелике вдоволення чесного провідника, його руку.— Для мене легше було б прийняти смерть, ніж стати дружиною індіанина!

— Ось вона яка в тебе, сержанте! — вигукнув Слідопит, повернувши до свого доброго приятеля * осяєне щасливою і вдоволеною усмішкою обличчя.— І хай там що, а вона не відступить. Така вже натура дочки білих батьків, і вона ніколи не зміниться!

— Маєш рацію, Слідопите, і що стосується Мейбл Дангем, то її натура таки не зміниться. Але годі нам піснювати: пора вже й снідати, і якщо ти, шуряче, не заперечуєш, то ходімо я покажу' вам, як ми, бідолашні вояки, живемо тут, на далекому кордоні.

РОЗДІЛ IX

Скажіть, соратники і друзі по вигнанню, Чи, при звичаївшись, не ліпше нам отут,

Аніж в розкошах там? Чи, може, в цих лісах Не менший ризик, аніж при дворі облуднім? Тут відчуваємо докори лиш сумління...

Шекспір.

"Дванадцята ніч, або Як вам подобається"

Сержант Дангем не з пустих хвастощів обіцяв славно почастувати своїх гостей. Незважаючи на віддалене розташування Ос-везького форту, всі, хто перебував у ньому, щодня мали такі харчі, яким багато в чому позаздрив би не один князь, а то й король. У ті далекі часи, що тут описуються, та на[^] віть і років п'ятдесят по тому, ці неосяжні терени, які були названі згодом по війні за незалежність¹ Заходом, або Новими Землями, являли собою ще майже безлюдні простори, .що кишіли різноманітними тваринами (окрім свійських, звичайно, та людей), котрі чудово пристосувалися до тамтешнього клімату. Нечисленні ж індіанські племена, що кочували в ту добу по лісах, не могли помітною мірою применшити достатку дичини, а розсіяні залоги та випадкові мисливці, які зустрічалися іноді то там, то сям на цих неосяжних просторах, завдавали багатющій фауні не більше спустошень, ніж бджола завдає ланові гречки або пташечка колібрі — квітці.

1 Мається на увазі війна за незалежність від Англії (1775—1783), коли було проголошено Сполучені Штати Америки.

У захопливих переказах, які дійшли до наших днів, оповідається про незліченну кількість розмаїтої дичини, птахів та риби, що тоді водилися, зокрема довкола берегів Великих озер; це стверджують у своїх спогадах і старожитці, інакше ми навряд чи зважилися б про це писати. А що маємо ще немало самовидців тих дивовижних багатств, то ми беремося розповідати про них уже з цілковитою впевненістю. В особливо благодатній місцині стояло укріплення Освего: тут міг набити свої комори всякою всячиною навіть найзажерливіший ненаситець. Річка аж кишіла всілякою рибою: досить було тільки закинути вудку, як на гачку вже був червоний окунь або інший який колючий представник цього роду, котрих тоді було у водах не менше, ніж тієї комарні та мошки, що хмарами висіла на довколишніх болотах. В озерах, окрім того, водився ще лосось — американський родич славетного лосося Північної Європи. А скільки там було різного птаства по лісах і водах! У величезних затоках, що врізуються глибоко в береги озер, часто можна було бачити диких гусей і качок, які, посідавши, суціль покривали сотні акрів¹ водного плеса. Олені, ведмеді, зайці та вивірки разом з іншими видами чотириногих, серед яких нерідко зустрічалися навіть лосі, допомагали поповнювати запаси провіанту, яким розкошували всі військові залоги, винагороджуючи себе хоч якоюсь мірою за ті злигодні, що їх неминуче доводилося зазнавати на далекому кордоні.

¹Акр — біля 0,4 га.

Страви, які десь в іншому місці вважалися б неймовірною розкішшю, малися тут у такій великій кількості, що були приступні кожному. Простий солдат ласував щодня в Освего стравами з такої дичини, котру навіть паризький аристократ вважав би за велику честь мати в себе на святковому столі. Але як не дивно — такі вже, мабуть,

примхи й Забаганки вередливого смаку людини — гі самі їства, що десь в іншому місці були б предметом заздощів та ласощів, тут уже

Просто відвертали апетит. Грубі армійські Харчі, котрі доводилося через труднощі довозу витрачати дуже ощадливо, були простим воякам набагато миліші, й вони радо віддали б і свою оленину, і качок, і голубів, і лосося, аби тільки поласувати давно не баченою солониною, ликуватою бруквою чи недовареною капустою,

Сніданок, яким сержант Дангем пригощав своїх гостей, і справді свідчив як про багатство й розкіш, так і про нужди цієї далекої фронтової країни. На простій дерев'яній тарелі парував смажений лосось, смачно пахли рум'яні кусні гарячої оленини, поруч з якою милували око різноманітні холодні страви, теж приготовані з дичини,— все це було, поставлене перед'гістьми на честь новоприбулих як доказ гостинності старого вояка.

— Вас, сержанте, здається, не на голодному пайкові тримають у цьому кінці світу,— промовив, нарешті, Кеп, накуштувавши досхочу різних страв.— А ваш лосось припадає до смаку, либонь, і вибагливому шотландцеві.

— У тому-то Гі справа, що ні, шуряче, бо якщо серед тих двохсот чи трьохсот вояків, що є зараз у нашій залозі, знайдеться хоч п'ять-шість, котрі не поклянуться, що ця риба не їстівна, то й добре. Навіть селяки, які за все своє життя ледве чи раз куштували оленину, та й то крадькома добути в панських гаях,— і ті такі пересичені, що крутять носом і навіть дивитися не хочуть на найситніше стегно.

— А це вже в християнській натурі,— вставив Слідопит,— і треба сказати, це їй аж ніяк не робить честі. Ось червоношкірий — той не ремствує, а завжди вдячний за будь-яке м'ясо,/що йому дістається,— сите, воно чи пісне, оленина чи ведмежина, груднинка дикого індики чи крило дикої гуски. Ми ж, білі, собі на превеликий сором, кривимось од таких блаженств, а якимось "не вартим" ніякої уваги дрібничкам надаємо хтозна-якої ваги.

— Та ж сама рахуба і з вояками нашого п'ятдесят п'ятого, хоча я не можу так само ручатися за їхні християнські чуття,— підтримав Слідопита сержант.— Часом навіть сам майор Данкен оф Ланді, людина ж, здавалося б, не з простих, і той клянеться, що радніший якійсь вівсяній перепічці, ніж ос-везькому окуню, та ще й постійно зітхає за ковтком води з шотландських гірських джерел, хоча тут питної води ціле Онтаріо — пий, скільки душа забажає.

— А в майора Данкена є жінка й діти?— раптом запитала Мейбл, якій хотілося, звичайно, зустріти на новому місці когось своєї статі.

— Ні, у нього ще нікого нема, хоча й подекують, ніби десь там, у себе, в Шотландії, він має наречену. Ця леді, як видно, згодна краще сидіти сама й чекати додому свого нареченого, ніж терпіти всілякі злигодні в цьому дикому краї, що, повинен тобі сказати, шуряче Кепе, аж ніяк не вкладається в мої поняття обов'язків дружини. Твоя сестра думала зовсім по-іншому, і коли б усевишній не забрав її так рано до себе, вона оце сиділа б на тому самому похідному стільці, на якому так до лиця сидіти її дочці.

— Сподіваюся, ти не готуєш, сержанте, для Мейбл долі солдатки? — з нотками суму

в голосі запитав Кеп.— Досить і однієї з нашої родини, що принесла себе в жертву піхтурі, а зараз саме пора б згадати й про море.

— Я, шуряче, не думаю шукати чоловіка своїй дочці ні в п'ятдесят п'ятому, ані в якому іншому полку, запевняю тебе, хоча, здається мені, дівчина вже на порі, й треба було б подумати про те, щоб підшукати їй гідного нареченого.

— Тату!..

— Вони не здатні так прямо балакати про подібні речі, сержанте,— зауважив Слідопит,— бо я з власних спостережень знаю, що той, хто хоче завоювати прихильність дівчини, не повинен бігати за нею слідком і казати вголос те, що задумав. Отож, коли ваша ласка, краще перейдемо на якусь іншу тему.

— Ну, годі, шуряче, сподіваюся, оцей шматок поросятини хоч і захолов, але сподобається тобі; наша їжа, здається, взагалі тобі смакує.

— Авжеж, авжеж, якщо вже я повинен пригощатися, то подавай мені цивілізованіший харч,— чванливо промовив старий моряк.— Хай всякою там олениною запихаються озерні матроси, а ми, океанці, ласуватимемо тими стравами, на яких добре розуміємося.

Почувши це, Слідопит поклав ножа та виделку й добродушно заллявся своїм нечутним сміхом, а потім запитав не без лукавства:

— А де, по-вашому, добродію Кепе, з цієї поросятини шкурка? Ви не звернули, бува, уваги, що вона без шкурки?

— Вона таки була б смачніша із шкуркою, це я й сам знаю; тільки у вас тут, гадаю, так заведено білувати поросятину.

— Ова! Чоловік може весь світ об'їздити, а дечого так ніколи й не довідатись! Ви й гадки не маєте, добродію Кепе, як накололи б ви собі руки, якби здирали з того поросяти шкурку. Адже це — дикобразове м'ясо!

— Щоб я луснув, коли у мене з самісінького початку не закрадалася думка, що це не справжня свинина! — відказав Кеп.— Але я собі подумав, що, певно, м'ясо, лісової свині нижчої якості. Мені здалося цілком природним, що прісновода свиня таки не рівня свині солоноводій. Гадаю, для тебе, сержанте, ЦЕ ВЖЕ ВСЕ ОДНО. ;

• — Якщо тільки, шуряче, мені не випадає здирати колючої шкури... Слідопите, споді-

202 ' I

ваюся, Мейбл не була неслухняною в дорозі?

— Вона не з тих... Вона не з тих. Якщо Мейбл хоч наполовину стільки задоволена Джаспером і Слідопитом, як Слідопит і Джаспер задоволені нею, то, будьте певні, сержанте, ми залишимося друзями до кінця наших днів.

Промовляючи ці слова, провідник звів очі на спаленілу дівчину, наївно сподіваючись прочитати на її обличчі думку з приводу сказаної на її адресу похвали, але тут-таки з природженої делікатності знову втупив погляд у свою тарілку, немов бажаючи цим сказати, що він уже жалкує за ту сміливість, з якою наважився був уторгнутися в таїну дівочих почуттів.

— Так, так, ми повинні пам'ятати, л0уже мій, що жінки — не чоловіки,— знову заговорив сержант,— і тут необхідно робити певну скидку на натуру й вишкіл. Рекрут — це тобі не ветеран. Кожному відомо, що вишкіл солдата триває багато довше, ніж вишкіл будь-кого іншого; та ще більше треба часу, певно, аби виховати добру дочку солдата.

— Це вже ти відкриваєш новину, сержанте! — енергійно заперечив Кеп.— Ми, досвідчені моряки, досі знали зовсім інше: за той час, який треба для вишколу одного-однісінь-кого матроса, можна вимуштрувати — і не абияк, а добряче-таки! — цілих півдесятка солдатів.

— Еге ж, шуряче, мені вже довелося трохи взнати, якої ви, моряки, про себе думки,— заперечив Кепові сержант, усміхаючися із такою приязною усмішкою, на яку тільки було здатне його похмуре обличчя.— Адже мені довелося немало років прослужити у залозі одного з наших портових міст. Я з тобою вже не один раз балакав на цю тему і боюся, що ми ніколи не дійдемо згоди. Проте, якщо маєш бажання побачити різницю між справжнім вояком і тим, кого я назвав би невимуштрованим створінням, то прийди десь там по полудню і подивись на збір одного з батальйонів нашого п'ятдесят п'ятого полку, а потім, повернувшись до Йорка, порівняй наших вояків із тамтешніми будь-якого полку територіальної армії і там побачиш, як вони із шкури пнуться, щоб хоч трохи бути на щось схожими.

— Ну, як на мене, сержанте, то між ними різниця не велика,— не більша, в кожному разі, як між бригам і шнявою Всі вони в моїх очах однакові — ті ж самі червоні мундири, в усіх однакові пір'їни в головних уборах, пудра в перуках і люльки в зубах.

— Як на матроса, сер! — поважно відказав сержант.— А того ти, певне, не знаєш, що солдата лише правильно їсти треба вчити цілий рік.

— Що ж, тим гірше для нього, а от солдатів територіальної армії цього вчити не Ш н я в а — старовинне парусне судно.

треба: вони вже приходять добре навчені. Я не раз чув, що в походах вони обжирають усе по дорозі, навіть якщо в них нема ніякого іншого заняття.

— Гадаю, в них, як і в інших людей, свої звички,— втрутився Слідопит з явною метою зберегти мир, якому загрожувала деяка небезпека, бо. кожний сперечальник з такою упертістю захищав своє покликання, що ніяк не бажав поступитися іншому.— А якщо людині дане покликання самим провидінням, то будь-яка боротьба з ним — з самого початку марна трата сил. А щодо того, щоб попоїсти, сержанте, то п'ятдесят п'ятий полк, я тобі скажу, теж далеко не втік, наскільки я їх знаю віддавна, хоча серед солдатів територіальної армії, я б сказав, можуть знайтися такі, що й наших перевершать.

— Дядечку,— звернулася Мейбл,— коли ви вже поснідали, то я буду вдячна вам, якщо ви проведете мене знову на бастіон. Адже ні ви, ні я ще й озера по-справжньому не роздивилися, а новоприбулій дівчині навряд чи гоже ходити по форту вже в перший день свого прибуття, та ще самій.

Кен зрозумів хитрощі Мейбл і, відчуваючи в глибині душі сердечну приязнь до свого шурика, власне, й не був проти того, щоб відкласти суперечку на пізніше, коли вони більше побудуть разом, бо взагалі скінчити її на цьому навіть у голову не западало цій догматичній і впертій людині. Тому Кен пішов проводити небогу, полишивши сержанта

Дангема й Слідопита самих. Т щойно супротивник відступив, сержант, що гак і не зрозумів хитрого маневру дочки, повернувся до приятеля з усмішкою неприхованого тріумфу й промовив:

— Армія, Слідопите, ще й досі не одержала заслуженого визнання, і, хоч людині й личить бути скромною, незалежно від того, носить вона червоний мундир, а чи чорний, чи взагалі служить без мундира, проте я ніколи не пропускаю слушної нагоди, щоб заступитися за рідну армію... Ну, то як, друже,— тут він накрив своєю п'ятірнею Слідопитове зап'ястя і міцно стис його,— сподобалась тобі моя дочка?

— У тебе є всі підстави пишатися нею, сержанте. Так, так, ти, як батько, маєш усі підстави пишатися такою вродливою дочкою з такими гарними манерами. Мені довелося немало бачити красунь, серед яких траплялися і родовиті, й справді гарні, але мені ще й разу не траплялося зустрічати такої, у котрій, гадаю, провидіння так гармонійно поєднало б усі найкращі якості.

— І можу тобі сказати, Слідопите, ця добра думка взаємна. Мейбл так захоплено розповідала мені вчора про твою холонокровність, мужність та добрість — особливо про добрість твою, бо одна ця якість, з погляду жіноцтва, переважає всі інші чесноти людини. Тож, друже мій, перші оглядини задовольнили— обидві сторони. Тепер, Слідопите, почисть свою уніформу та зверни трішки більше уваги на свою зовнішність і ти матимеш дівчину — її руку й серце.

— Ні, ні, я не забув жодної з тих порад, які ти мені давав, сержанте, — жодної, і зроблю все, що в моїх силах, аби сподобатися Мейбл так само, як вона сподобалася мені. Сьогодні рано-вранці, ледве зійшло сонце, я вже почистив і до блиску натер свого "оле-иебоя", і, по-моєму, вТн ще ніколи так не блищав, як оце зараз.

— Це тільки в твоїх мисливських поняттях він блищить; бойова ж зброя мусить сяяти й горіти на сонці, і я взагалі не знаходжу якоїсь краси в рушниці, коли її цівка не блищить.

— А от лорд Гау 1 був про це зовсім іншої думки, сержанте, а його вважали неабияким солдатом.

— Що правда, то правда... Його світлість дійсно наказав був усім бійцям свого полку пофарбувати цівки рушниць у чорний колір, але чого він цим досяг? Хіба того, що в англіканській церкві в Олбені йому повісили пам'ятну дошку. Ні, ні, достойний друже, воякові слід бути вояком і ні за яких обставин не треба соромитися чи боятися носити свій обладунок і всі ознаки свого почесного ремесла. Слідопите, ти багато балакав з Мейбл під час мандрівки сюди пірогою?

1 Л о р д Гау (1725—1814) — головнокомандувач англійського війська у Північній Америці з 1775 по 1778 рік Уперше запровадив маскування солдатів і їхнього

спорядження

— Для цього рідко коли траплялася нагода, сержанте, а коли така й була, то я почував себе настільки нижче від неї духовно, що насмілювався балакати лише про те, що безпосередньо стосувалося мого заняття.

— В цьому, друже, ти почасти маєш сдушність, а почасти й ні. Жінки, бачиш, ласі до всіляких теревенів, а ще більше самі люблять їх правити. Скажу хоч би про себе: ти ж знаєш, що я не з тих, котрі люблять точити всілякі баляси, проте я не раз, бувало, помічав, що ціна мені в очах матері Мейбл тільки підіймалася, коли я переймав, на шкоду своїй чоловічій гідності, цю жіночу схильність. Правда, це було двадцять два роки тому, а крім того, я був тоді наймолодший сержант у полку, тим часом як нині я вже найстарший. Гідність, звичайно, річ корисна й потрібна кожному чоловікові, та коли хочеш будь-що завоювати прихильність дівчини,— не бійся, де треба, трішки збавити свого гонору.

— Ах, боже мій! Боюсь, сержанте, що в мене тут узагалі ніколи нічого не вийде!

— Чого це ти раптом зневірився в тому, на чому обидва ми, як я гадав, остаточно зійшлися?

— Наскільки я пам'ятаю, ми зійшлися на тому, що коли Мейбл і справді така, як ти мені її малював, і якщо їй сподобається такий простий мисливець і провідник, як я, то мені доведеться раз і назавжди відмовитися від дечого в своєму кочовому житті й на~лаштуватися на дружину й сім'ю. Та відколи я побачив Мейбл, мене, скажу відверто, охопили великі сумніви.

— Це ще що таке?! — сердито вигукнув сержант.— Хіба ж ти мені сам не казав, що вподобав дівчину? Чи, може, Мейбл не справдила твоїх сподівань?

— Ах, сержанте! Тут Мейбл ні до чого, це я сам у собі зневірився. Зрештою, я всього-на-всього простий неосвічений лісовик, і хтозна, чи я й справді такий уже хороший, як ти і я вважаємо.

— Якщо ти не довіряєш своїй власній думці про себе, Слідопит, то прошу не сумніватися в моїй. Чи, може, вже я зовсім не розбираюся в людях? А чи, бува, це не прямий мій обов'язок, чи я часто в цьому помилявся? Запитай майора Данкена, коли хочеш пересвідчитися.

— Але ж, сержанте, ми з тобою давні друзі: ми вдвох десятки разів билися пліч-о-пліч і не раз виручали один одного в бою, а в таких випадках люди явно схильні переоцінювати один одного. Отож я й боюся, що твоя дочка подивиться на мене, простого й неосвіченого лісовика, зовсім не з тією прихильністю, з якою дивишся ти.

— Ну, годі-бо, годі вже, Слідопите! Ти сам себе не знаєш, чоловіче, а тому покладися на мою думку. Передовсім ти маєш життєвий досвід, а що всім дівчатам саме його бракує, то не знайдеться такої розсудливої дівчини, яка б знехтувала такою цінною чоловічою якістю. Крім того, ти не якийсь там фергик, що, ледь з'явившись у полку, вже кирпу гне й не знає, на яку ногу ступити, а чоловік, який пройшов суворої служби, і це добре видно як з твоєї виправки, так і з твоїх рис обличчя. Адже ти, якщо не помиляюся, побував під вогнем не менше тридцяти-сорока разів, коли враховувати

всі сутички й засідки, в' яких тобі довелося брати участь.

— Це все так, сержанте, це все так, але чи може це прихилити до мене серце такої ніжної дівчини?

— Ще й як може! Досвід, набутий на полі бою, знадобиться в коханні не менш, ніж на війні. До того ж, чеснішим і вірнішим підданим, ніж ти, навряд чи може похвалитися навіть сам король, дай бог йому здо^ ров'я!

— Може, й так, але боюся, що такий грубий, уже пристаркуватий і такий неотесаний чоловік, як я, навряд чи сподобається такій молоденькій і ніжній дівчині, як Мейбл, що не звикла до нашого дикого лісового способу життя; може, їй більш до вподоби міське життя, яке краще пасує її звичкам, вихованню і вподобанням^

— Це вже в тебе якісь геть нові сумніви, друже мій, і дивно, що раніше я від тебе їх ніколи не чув.

— А це, мабуть, тому, що я не задумувався над своєю нікчемністю, доки не зустрівся з Мейбл. Мені доводилося не раз ходити в мандрівки, супроводжуючи лісами таких само гарних дівчат, як Мейбл; я бачив їх і в горі, і в radoшax, проте всі вони стоя- л# настільки вище мене, що я дивився на них тільки як на безпорадних створінь, котрих мені випало оберігати й захищати. Тепер же зовсім інше: ми з Мейбл настільки різні між собою, що мене ніби якийсь важкий тягар починає душити, коли подумаю, яка велика між нами ця різниця. Як хочеться, сержанте, бути хоч на років десять молодшим і багато привабливішим з лиця та й краще зодягненим, щоб заповнити уяву молодої вродливої жінки.

— Не падай духом, хоробрий мій друже, і краще повір слову батька, що вивідав деякі таємниці жіночого серця. Мейбл уже на-півзакохана в тебе, а два тижні поупадаєш нгпогоджуєш їй там, на острові, то вона й цілком покохає тебе. Дівчина сама, можна сказати, призналася мені в цьому вчора ввечері.

— Та невже це так, сержанте? — вигукнув скромний і несміливий від природи провідник, якому аж дух перехопило, коли він уявив себе в такому вигідному світлі.— Та невже це й справді так? Я всього-на-всього тільки бідний мисливець, а Мейбл, я розумію, гідна того, щоб стати дружиною офіцера. Невже ту іадаєш, що дівчина погодиться відмовитися від дорогих її серцю міських звичаїв, від своїх візитів, погодиться не ходити .до церкви й захоче жити у цій глушині з якимось простим провідником і мисливцем? А чи не зажадає вона потому жити, як жила, та ще й кращого чоловіка?

— Кращого чоловіка їй, Слідопите, важко було б знайти,— заперечив йому сержант.— А щодо міських звичаїв, то вони хутко забудуться у лісовому привіллі, та й витримки у Мейбл вистачить, щоб прижитися на кордоні. Я планував це одруження, пане-брате, обдумавши його перш так, як генерал військову операцію. Спочатку я надумав був увести тебе до полкового реєстру, щоб ти згодом зайняв моє місце, коли я подам у відставку: адже рано чи пізно, а мені доведеться-таки розпрощатися колись із військовою службою; та, розмірковуючи, Слідопите, я прийшов до висновку, що ти навряд чи годишся на цю посаду. Втім, хоча ти і не солдат у повному розумінні слова,

зате ти вояк^ у найкращому розумінні цього слова, і я знаю, як доброзичливо до тебе ставляться усі офіцери нашої застави. Доки я живий, Мейбл може жити коло мене, і тобі теж буде завжди де притулитися, коли повертатимешся з розвідки чи з походу.

— Дуже приємно себе тішити такими думками, сержанте, якщо тільки дівчина добровільно пристане на це наше бажання. Ах, боже мій! Не віриться, щоб такий, як я, та припав до серця такій красуні! Коли б я був молодший і миловидіший, приміром, хоч як Джаспер Вестерн, тоді ще можна було б розраховувати на щось... Авжеж, тоді й справді можна було б розраховувати на щось...

— Не діжде цього ні Джаспер — Прісна Вода, ані хто інший з отих жовторотиків у нашому форту, ані деінде! — з серцем відрізав сержант, невдоволено ляснувши пальцями.— Ти хоч насправді й не молодший, зате з виду молодший,— та й що там казати,— миловидіший за отого капітана "Вітрогона".

— Як, як ти сказав? — здивовано дивлячись на товариша, перепитав Слідопит, ніби не розуміючи гаразд значення його слів.

— Кажу, хоч ти й не молодший роками за Джаспера чи будь там кого, зате з вигляду ти загартованіший, весь жилавий, мов зав'ялений, і навіть через тридцять років ти будеш здоровіший за всіх їх разом узятих. Одне чисте сумління збереже такого, як ти, на все життя хлопцем!

— У Джаспера чисте сумління, сержанте, як ні в якого хлопця! І в цьому, рівних йому навряд чи й на всю цю колонію знайдеш.

— До того ж ти — мій друг, мій найвірніший, кривий і незмінний друг! — міцно потискуючи Слідопитову п'ятірню, промовив сержант.

— Атож, сержанте, ось уже в незабарі буде два десятки років, як ми дружимо,— ще відколи й Мейбл не було на світі.

— Таки правда... Ще й Мейбл не було на світі, а ми вже були вірними друзями з тобою, тож хай тільки здумає це зухвале дівчисько не піти заміж за чоловіка, з яким її батько заприятелював ще тоді, коли її на світі не було!

— Нам цього не знати, сержанте, нам цього не знати. Кожен шукає собі рівню: молоде поривається до молодого, а старе хилиться до старого.

— Тільки не у виборі дружин, Слідопите! Я ще не чув, скажімо, щоб старий чоловік відмовився взяти молоду жінку. А крім того, тебе поважають і цінують, як я вже казав, усі наші офіцери, і їй буде вельми приємно мати за дружину такого, якого всі довкола поважають.

— Сподіваюся, у мене, окрім мінгів, нема більше ворогів, — задумано й розчулено промовив Слідопит, ' покірливо пригладжуючи свій чуб на голові.— Я завжди намагався чинити лише справедливо, а цим, треба гадати, не наживеш ворогів, хоча буває й навпаки.

— До того%^ти, можна сказати, трешся у найкращому Чова*)истві, бо навіть сам Данч кен оф Ланді раїдий тебе бачити в себе, і ти сидиш у нього цілими годинами. З усіх провідників ти в нього користуєшся найбільшим довір'ям.

— Та люди й визначніші за нього, сержанте, бувало, днями йшли лгсом зі 'мнемо

поруч і вели зі мною балачку, як з братом. Але їхнє дружнє ставлення ніколи не запаморочувало мені голови, бо я знаю, що небезпека в лісі часто зрівнює між собою зовсім різних за станом людей, чого не буває між ними за звичайних умов життя в поселеннях.

— А крім того, ти ще знаний як найкращий стрілець, який будь-коли жив у всьому цьому краї.

— Якби Мейбл любила тільки за це. то мій успіх був би цілком забезпечений, хоча, правду кажучи, мені часом здається-^ сержанте, що й тут стільки ж залежить від мого вміння, скільки й від самого "оле-небоя". Це таки справді чудова рушниця, і в чийхось руках вона, мабуть, стріляла б не згірше.

— У тебе занижена думка про себе, Слідопите: адже не один мазав з цього ж самого "оленебоя", тим часом як у твоїх руках будь-чия рушниця завжди б'є в ціль. Ми проведемо десь за день-два стрілецькі змагання, в яких ти покажеш свої уміння, і тоді Мейбл складе тобі таку ціну, якої ти справді варт.

— А чи чесно це буде, сержанте?'Адже всі й так знають, що "оленебіііі" мало коли не. влучає в ціль: і чи треба тоді влаштовувати ще якесь змагання, коли переможець заздалегідь і ,так мусить бути всім відомий?

— Годі-бо, годі тобі, чоловіче. Як бачу, мені доведеться половину твоїх залицянь виконувати самому. Щоб такий чоловік, який безстрашно йде в саме пекло битви, та був таким сором'язливим зальотником! Ти ж не заб.увай, що Мейбл — дівчина з порядного роду і вона, як її мати, колись зможе закохатися тільки у сміливого чоловіка.

По цих словах сержант, не вибачаючись, устав з-за столу і пішов виконувати свої нескінченні справи та обов'язки,— вільність, яку перед провідником, що був своєю людиною в залозі, міг дозволити кожен і на яку той зовсім не ображався.

З наведеної розмови читач, певне, зрозумів тепер, який план мав на оці сержант Дангем, коли забажав, щоб йому приставили дочку на кордон. Незважаючи на те, що він тепер, звісна річ, таки добре вже відвик від лестоців і пестоців, що ними колись осипала його маленька донька,— особливо перші рік-два його вдівства,— він, одначе, ніжно, може, хіба дещо приховано любив її. Звикши, проте, сам віддавати накази й сліпо підкорятися наказам старших чинів, ніколи ні перед ким не звітуючи за них і не питаючи ні в кого думки стосовно їх доцільності чи справедливості, він, певно, жодного сумніву не мав і в тому, що дочка вийде заміж за будь-кого з чоловіків, котрого він Сам їй вибере, хоча він і далекий був від думки силувати її чинити його волю. А все тому, що мало хто, ближче зазнайомившись із Слідопитом, не доходив до висновку, ' що він — людина незвичайних якостей. Постійної вдачі, щиросердий, відданий, безстрашний і разом з тим обачний, він завжди був перший у захисті кожного справедливого діла,— власне такого, що вважалося в тодішніх поняттях справедливим,— і ніколи не брав участі у чомусь такому, за що згодом довелося б пекти раків чи вислуховувати догани. Та й взагалі було просто неможливо жити поруч із цією людиною, котра (звичайно ж, з усіма своїми дрібними недоліками та вадами) чимось нагадувала Адама перед гріхопадінням, і не проїнятися глибокою повагою до неї, не захопитися її чеснотами,

які так контрастували з її скромним становищем у суспільстві. Неважко було помітити, що жоден офіцер не минав Слідопита, щоб не віддати йому, ніби собі рівному, честь, не кажучи вже про рядових солдатів, які взагалі ніколи не пропускали такої нагоди, щоб щиро й відверто побалакати з ним, як із приятелем. Та чи не найхарактернішою рисою Слідопита була відверта байдужість до всіх тих, що одержували свої чини й посади не за особисті якості та заслуги. До начальства він за звичкою ставився шанобливо, проте часто-густо дозволяв собі вказувати на їхні помилки й докоряв їм за ті чи інші похибки з такою сміливістю, яка лише зайвий раз потверджувала, що в людині він цінував передовсім природжені обдарування, ставлячи їх набагато вище будь-якого вченого розуму. Одне слово, той, хто переконаний, ніби лише вченість дає людині змогу відрізнити добро, від зла, потрапив би у цілковиту безвихідь перед цим самобутнім мешканцем кордону. Його чуттям, здавалося, були притаманні свіжість і мудрість лісу, де він провів стільки років свого свідомого життя, а тому навряд, щоб навіть найбільший казуїст спромігся чіткіше за нього відмежувати кривду від правди. Проте Слідопит не був позбавлений також і химер, правда, не таких уже й численних, але всі вони так злилися з ного індивідуальними звичками та рисами характеру і так глибоко вкоренилися в ньому, що майже стали його другою натурою. Та чи не яскравіш за все в підвалинах Слідопито-вого морального єства вирізнялося прекрасне й непохибне чуття справедливості. Ця шляхетна риса, без якої жодна людина не може бути справді великою (і не може претендувати на повагу), очевидно, і впливала мимоволі на всіх, кому доводилося спілкуватися з ним, бо не один справжній шибайголова, побувавши із Слідопитом у розвідці, повертався зовсім іншим — облагородженим, із чулим серцем та виправленою поведінкою, і все це завдяки провідниковій лагідності, його доброму слову й особистому прикладові. Як і можна було чекати від людини з такими цнотами, вірність його була непорушна, мов скеля. Зрада була цілком несумісна з його вдачею; ніколи йому таки доводилося відступати перед ворогом, але ніхто й ніколи не чув, щоб він за будь-яких обставин покинув товариша напризволяще. Тож природно, що така людина завжди вабила до себе й водила дружбу тільки з рівними собі. І хоча спільники та друзі його в переважній більшості й підбиралися випадково, та були це, як —правило, люди найвищого морального гатунку, тому що він, здавалося, володів тільки йому одному властивим інстинктивним відчуттям, яке, очевидно, й привертало ного найближче саме до тих, що були найгідніші його дружби. Одним словом, як казав про Слідопита один мудрий спостерігач роду людського, він являв собою справжній приклад того, чим може стати людина правдивої і чистої душі, коли вона вільна від непереборного честолюбства, облагороджена самотинною величчю незайманої природи і не піддається спокусам цивілізації.

Отака була ця людина, котру сержант Дангем вибрав своїй доньці в чоловіки. Зрештою, до цього вибору він прийшов не так після тверезих і обґрунтованих розміркувань над чеснотами свого приятеля, як з особистої приязні до нього, бо таки навряд чи хто ближче й краще за сержанта знав Слідопита, хоч разом з тим він чи не найменше цінував у ньому саме ці його. риси. Старому воякові було невтямки, що, може, дочці

така пара буде не до вподоби; з іншого ж боку, він вбачав у такому одруженні багато вигод для себе: заглядаючи в туманне майбутнє, він уявляв себе на схилі віку, в старечі роки, в оточенні внуків, однаково дорогих його серцю як по матері, так і по батькові. Тож він і виклав спочатку цей потаємний план своєму приятелеві, котрий, як зрозумів сержант, прихильно прийняв його і з дорогою душею пристав би на нього, коли б не вагання та побоювання, породжені щирими сумнівами, боцімто він не був гідний дівчини.

РОЗДІЛ X

Хоч і цікавлюсь ним, та не люблю його, Дразливого парубка. А мовить гарно. Та що мені слова його?

Шекспір

"Дванадцята ніч, або Як вам подобається"

Минув тиждень буденного життя в залозі. Мейбл почала вже потроху при звичаюватися до свого становища, яке з самого початку видалося— їй не лише незвичним, але й дещо нудним; та й офіцери і солдати в свою чергу теж стали звикати до присутності в їхньому середовищі вродливої дівчини, чия манера одягатися й триматися мала щось від скромної шляхетності, властивої родині її патронки; тепер їй уже не так надокучало погано приховане замилювання усіх цих залицяльників — її скорше тішила їхня підкреслена поштивість, яку вона радо приписувала батьковому авторитетові. Дівчині й на думку не спадало, що цією шаною вона більше завдячувала власній скромній і водночас жвавій поведінці, аніж схильнню перед поважним сержантом.

Знайомства, зав'язані в лісі чи за яких інших незвичайних обставин, незабаром сягають своїх меж. Для Мейбл одного тижня в укріпленні Освего виявилось цілком досить, щоб зрозуміти, з ким можна зійтись ближче, а кого треба й зовсім обминати. Своєрідне проміжне становище, котре займав її батько,

1 Квартирмейстер (заст.) — офіцер, що відповідав у військовій частині за розквартирування й постачання воїнів харчами та амуніцією.

який, не будши офіцером, стояв значно вище рядових вояків, тримало її осторонь від обох великих класів, на які поділяється військове середовище, й звужувало коло людей, з якими їй доводилося спілкуватися, відносно полегшуючи їй можливість вибору. Однак вона не забарилася помітити, що навіть чимало з тих, котрі могли сміливо розраховувати на місце за столом самого коменданта, були готові заради привабливого стану й красеного личка забути про умовності, бо вже на другий чи третій день по приїзду дівчина мала залицяльників навіть серед офіцерів. Особливо запобігав залоговий квартирмейстер 1 — чоловік середніх років, удівець, який уже не раз пізнавав чари подружнього життя, а тепер був, очевидно, не від того, щоб тісніше заприятелювати з сержантом, хоча по службі він і так більш ніж часто здибувався з ним; тож і не диво, що навіть безвусі новобранці і ті не могли не примітити, що цей проноза-шотландець, на прізвище М'юр, набагато частіше, ніж того вимагала служба, став забігати до свого підлеглого. Проте ущипливість молоді на адресу

квартирмейстера далі добродушних жартів та натяків на сержантову доньку не йшла, хоч уже невдовзі найпопулярнішим тостом, до якого залюбки приставав навіть кожен прапорщик чи лейтенант, був тост "за Мейбл Дангем".

Наприкінці тижня Данкен оф Ланді послав по сержанта Дангема після вечірньої зорі, щоб побалакати з ним у справі, котра, зрозуміло, вимагала особистої зустрічі. Старий ветеран мешкав у спеціально обладнаній для нього хатині на колесах, яку перевозили по двору і ставили за наказом чи бажанням майора то в одному, то в іншому місці форту. Цього разу вона стояла неподалік від плацу, куди й прийшов сержант і де був прийнятий майором негайно ж без нудного чекання й довгого тупцювання в передпокої. Принагідно зауважимо, що житлові умови, які створювалися для тих, що приїздили до рядових солдатів, насправді майже нічим не відрізнялися від житлових умов, якими забезпечувалися офіцери залоги, коли не брати до уваги того, що їм надавалися трохи просторіші помешкання, а Мейбл із батьком були влаштовані якщо й не зовсім так, то принаймні майже так, як і сам комендант форту.

— Заходь, заходь, сержанте, заходь, дорогий друже,— щиро привітав свого підлеглого майор Лянді, коли сержант, переступивши поріг кімнати, яка була не то спальнею, не то бібліотекою, у шанобі й покорі заляк на місці,— та заходь-бо й сідай ось на стільці. Цього разу я покликав тебе, сержанте, щоб побалакати про яку завгодно всячину, тільки не про розклад нарядів а чи платіжні рахунки. Ми з тобою вже стільки років служимо вкупі, —я па довгий час можуть поріднитися навіть майор із своїм ординарцем чи"

22I f

шотландець із янкі. Сідай же, чоловіче, і будь, як дома. Сьогодні, здається, була гарна днина, сержанте?

— Дуже гарна, ^гъане майоре!—відповів" сержант, нарешті присівши на стілець ревно, як досвідчений служака, зберігаючи пристойність в етикеті й поведінці перед начальником.— Сьогодні була прегарна година, сер, і сподіватимемося, що таких днів ще немало буде цієї пори року.

— І я теж нічого більше не хотів би, адже види на врожай, судячи з усього, досить-таки непогані; ти ще побачиш, що з солдатів нашого п'ятдесят п'ятого фермери не гірші, ніж вояки. Я тобі скажу, скільки я прожив у Шотландії, а такої бараболі, яка, здається, буде в нас на всій новій ділянці, ще зроду не бачив.

— Бараболі, судячи з усього, пане майоре, вродить доброї, а отже, і зима буде легша, ніж торік.

— Життя не стоїть, сержанте: росте добробут, зростає і потреба в ньому. Ми ж старіємо, і я ось уже задумуюсь над тим, чи не пора б залишити військову службу і якось звити своє гніздо. Відчуваю, що я майже відпрацював своє.

— У короля, дай бог йому здоров'я, знайдеться ще не одна гарна служба для вас, сер.

— Може, й так, сержанте, але краще б у нього знайшовся зайвий чин підполковника для мене.

— День, коли майор Данкен оф Ланді одержить цей чин, сер, буде справжнім святом для всього нашого п'ятдесят п'ятого полку.

— Запевняю: і для самого Данкена оф Ланді — теж. Але ти, сержанте, можеш вважати себе щасливим і без підполковницького чину, бо тобі в житті поталанило: в тебе була добра дружина, а це в чоловіка' на другому місці після чину.

— Ото й тільки, що була, пане майоре, а скільки вже років, як я знаю тільки одну любов — до його величності короля та до своєї служби.

— Та що ти, чоловіче, невже у твоєму серці не лишилося місця навіть для любові до твоєї моторної, повненької доньки з рожевими щічками, яку я останнім часом бачу в нашому форту? Годі-бо, сержанте! На що вже я ось немолодий, та й то міг би закохатися в таку вродливицю й під три дідьки послати своє підполковництво.

— Усі ми знаємо, що серце майора Данкена — в Шотландії, де на нього чекає — не дочекається одна прекрасна леді, готова ошчасливити його, щойно почуття обов'язку дозволить йому повернутися на батьківщину.

— Ет, скільки можна жити одними надіями, сержанте; а дорога ненька-Шотландія не близько!—з жалем заперечив начальник, і по суворих рисах обличчя шотландця промайнула тінь смутку.— Ну, та нічого, хоча тут і нема вересу та вівсянки, зате є дичини, якої тільки душа забажає, та й лососини не менш, ніж у Бервіку-на-Твіді !. До речі, сер-*жанте, то правда, ніби наші вояки скаржаться, що їх останнім часом усе запихають олениною та голубами?

— Тільки не останні кілька тижнів, пане майоре, бо теперечки, влітку, не так уже й багацько оленини та птиці. Більше вередують через лососину, але я певен, що ми якось протягнемо літо і ніяких заворушень через харчі не буде. От тільки шотландці дуже вже кричать і вимагають часом замість пшеничного хліба вівсяних коржів.

— Ат, це людська натура, сержанте, чиста недоросла шотландська людська натура! Коли хочеш знаги, вівсяна перепічка, чоловіче,— це ні з чим не зрівнянна річ! Я й сам часто як подумаю про неї, то так закортить хоч шматочок її!

— Якщо вже дійде до того, що* терпець матиме зовсім увірватися, пане майоре... я маю на увазі наших солдатів, сер, бо про вашу честь, прошу повірити, у мене ніколи щось подібне й на думку не спало б,— так от, "якщо вони вже так заскучають за своєю національною стравою, я б дозволив собі підказати вам таку думку: завезти сюди вівсяного борошна з Шотландії або ж намолоти його скільки треба тут, у нас, і хай, нарешті,

1 Б е р в і к - н а - Т в і д і — портове місто в гирлі річки Твід, яка протікає вздовж кордону між Англією та Шотландією і впадає в Північне море.

">

заткнуть собі ним пельку й мовчать. Для цього не так уже й багато його треба, сер.

— Ти, бачу, ще й жартун, сержанте. Але побий мене трясця, якщо ти не маєш цілковитої рації. Та, зрештою, на світі, мабуть, є й набагато миліші речі, ніж усілякі там вівсяні перепічки! Ось у тебе хоча б мила донька, Дангеме.

— Моя донька — викапана мати, пане майоре, і їй які завгодно оглядини не

страшні! — гордо заявив сержант.— Вони ж у мене обидві вирости не на чому-небудь, а на добренному американському борошні. Моя донька будь-які оглядини пройде, сер.

— Таки пройде, я в цьому не маю жодного сумніву. Ну, та не буду, мабуть, більше ходити околясом, чоловіче, а кину прямо всі свої резерви в бій. Так от, наш квартирмейстер Деві М'юр має намір просити руки твоєї дочки, і він оце довірив мені переговорити про це діло з тобою, позаяк сам, видно, боїться принизити свою гідність... Як-не-як, а я можу потвердити, що половина молодих офіцерів форту піднімають тост за твою —доньку і з ранку до вечора у них тільки й мови, що про неї.

— Це для неї велика честь, сер,— холодно відповів батько,— але я повинен попередити, що незабаром у цих джентльменів буде й пристойніша тема для розмов, сер. Сподіваюся, за місяць-два моя дочка стане дружиною дійсно порядного чоловіка.

— Авжеж, Деві — чоловік порядний, але

цим сказано більше гадаю, ніж узагалі можна сказати про їхнього брата, квартирмейстерів, сержанте! — з легкою посмішкою зауважив майор Ланді.— Ну, то як, можна переказувати нашому зраненому амуром парубкові, що діло майже погоджене?

— Дякую вашій честі, але Мейбл уже заручена з іншим.

— Та невже, матері його ковінька! Оце буде сенсація в форту, хоча, сержанте, не скажу, щоб у душі я не був радий цьому; я не великий прихильник нерівних шлюбів.

— І я такої думки, ваша честь, і мені зовсім не хочеться бачити свою дочку офіцерською дамою. Якщо вона вийде за такого чина, як вийшла її мати, то, я вважаю, цього з головою вистачить для розсудливої дівчини.

— А хто ж цей щасливець, котрого ти, сержанте, маєш намір назвати своїм зятем?

— Слідопит, ваша честь.

— Слідопит?!

— Саме він, пане майоре. Ви знаєте, що це ім'я не потребує жодних рекомендацій. Адже на всьому кордоні не знайдеться краще знаної людини за мого чесного, хороброго й відданого приятеля!

— Все це, безумовно, так; от тільки чи спроможний такий чоловік ошчасливити двадцятирічну дівчину?

— А чому б і ні, ваша честь? Адже він досяг вершини професійної майстерності. У всій нашій армії не здибати іншого такого провідника або розвідника, який хоча б наполовину користався такою славою чи заслуговував хоч наполовину тієї слави, котру має Слідопит.

— Це теж правда, сержанте; от тільки чи справді репутація розвідника є саме тією славою, котра може полонити серце дівчини?

— Прислухатися до примх якогось дівчиська, як на мій блаженський розум, сер,— все одно, що прислухатися до думки якогось новобранця. Якби ми рівнялися на чоту клишоногих новобранців, пане майоре, ми б ніколи не мали шикованого батальйону.

— Даруй, але твою дочку аж ніяк не порівняти з незграбним новобранцем, бо елегантнішу дівчину навряд чи й у всій нашій старій Англії можна здибати. І невже

вона у цій справі отак і згодилася з тобою? Хоча, напевне, таки згодилася, якщо вона вже, як ти кажеш, заручена.

— Про заручини у мене з нею ще не було такої розмови, ваша честь, але я так по багато дечому помічаю, що вона не заперечуватиме.

— А по чому саме ти помічаєш це, —сержанте?— запитав майор, все дужче зацікавлюючись розмовою.— Сказати правду, мені самому кортить знати трохи про жіночу думку, адже, як тобі відомо, я ще не одружений.

— Ну, я помічаю це хоча б по тому, ваша честь, що коли я починаю розмовляти з Мейбл про Слідопита, то вона завжди дивиться мені прямо в вічі; а ще тішиться, коли його розхвалюю, та й сама щиро й відверто захоплюється ним; це вже говорить за те, що вона напівважає його своїм чоловіком.

— Гм! І ти гадаєш, Дангеме, що одні ці прикмети є вже ознакою того, що твоя дочка має почуття любові до Слідопита?

— Так, ваша честь, адже ці почуття проявляються у неї самі собою. А коли солдат дивиться мені прямо в вічі, сер, хвалячи свого офіцера,— а солдати, хай це не гнівить вашу честь, таки висловлюють часом свої думки про своїх офіцерів,— так от, якщо котрийсь вояк, вихваляючи, скажімо, свого капітана, дивиться мені прямо в вічі, я відразу бачу, що це людина чесна і говорить те, що думає.

— А чи не завелика, часом, різниця в роках, сержанте, між цим гаданим нареченим та його вродливою нареченою?

— Маєте слухність, сер: Слідопитові ось уже під сорок, і Мейбл має попереду все щастя подружнього життя, яке молодій дружині може бути забезпечене лише в тому разі, коли в неї буде досвідчений чоловік. Мені самому, ваша честь, було майже сорок, коли я одружився з її матір'ю*.

— Та невже твоїй дочці й справді більше до вподоби зелена куртка й лисяча шапка нашого вельмишановного провідника, ніж ошатний мундир офіцера п'ятдесят п'ятого полку?

— Можливо, що й ні, сер, але в чому ж, власне, і честь дівчини, як не в самозреченні, яке тільки робить її мудрішою і кращою?

— А ти не боїшся, що дочка може овдовіти зовсім молодою? Адже, никаючи постійно серед лютих звірів і ще лютіших індіан, Слідопит, можна без перебільшення сказати, щомиті ризикує життям.

— Від своєї долі, Ланді, не втечеш,— відповів сержант (майор полюбляв, буваючи в доброму гуморі, щоб його так звали підлеглі під час дружніх розмов з ним у вільні від служби години).— І ніхто в п'ятдесят п'ятому не може сказати напевне, що він не помре наглою смертю. Тож у цьому Мейбл нічого не виграла б, коли б вийшла заміж за військового. А крім того, якщо можна взагалі говорити про це, сер, я просто сумніваюся, щоб Слідопит загинув будь-коли від кулі а чи втратив своє життя за якихось обставин у пралісі.

— Чому ж саме, сержанте? — не без подиву поцікавився майор, глянувши на підлеглого з виразом шанобливості, з якою шотландці в ту добу частіше, ніж тепер,

сприймали будь-яку згадку про потойбічний світ.— Адже він, щодо небезпек, такий само вояк; тільки ще більше звичайного наражається на них; тож чому це раптом йому, як особі не військовій, суджено уникати смерті там, де інших вона не минає?

— Я не вважаю, ваша честь, щоб Слідопит розраховував при цьому на якесь більше щастя, ніж інші вояки,— ні: він просто не загине від кулі. Дуже вже багато разів доводилося мені бачити, з яким самовладанням він, мов той пастух герлигою, орудує своєю рушницею, коли з усіх боків градом сиплють кулі, і як його у стількох незвичайних випадках минає смерть; ось тому я й не думаю, що волею провидіння йому суджено загинути від кулі. А втім, коли у всіх володіннях його королівської величності і є людина, яка справді заслуговує такої славної смерті, то це Слідопит!

— Про це не нам судити, сержанте,— застеріг його майор з глибокою задумою на виду,— і що менше ми згадуватимемо про це, то, мабуть, краще. Але чи захоче твоя дочка — ти звеш її, здається, Мейбл? — отож, чи згодиться твоя Мейбл вийти заміж за чоловіка, який, зрештою, тільки обслуговує військо? З огляду ж на те, що Слідопит не військовий, у нього не може бути жодних надій вислужитися до якогось чину.

— А він і без чинів прославився дай боже, ваша честь. Хоч як би воно було, а Мейбл зробила вже вибір, а що ваша честь були такі ласкаві переказати мені пропозицію М'юра, то, сподіваюся, ви будете настільки ж люб'язні й сповістити йому, що дівчина, можна сказати, погодилася на інше довічне розквартирування.

— Ну, гаразд, гаразд, це ваша особиста справа, а зараз, сержанте Дангеме!..

— Слухаю, пане майоре!— промовив, схопившись з місця й віддаючи честь, сержант.

— Як ми вже говорили, я вирішив послати вас на наступний місяць у район Тисячі

Островів. Всі наші кадрові обер-офіцери вже відбули чергу на цьому посту — принаймні всі ті, кому я міг довірити його,— а зараз випадає їхати вам: щоправда, поручник М'юр переконує, ніби це його черга, та оскільки він все ж таки не стройовий офіцер, а квартирмейстер, то я не хочу порушувати встановленого ладу. Як там у вас із людьми — вже підібрані?

— Все готово, ваша честь! Загін підібраний, а пірогою, котра прибула вчора ввечері звідтіля, передано донесення, що там чекають на зміну.

— Знаю, і ви повинні відчалити найпізніше післязавтра, а то, може, ще й завтра ввечері. Краще б, мабуть, все-таки відпливти смерком...

— Такої думки й Джаспер, пане майоре, а я ні на кого не можу більше покластися в цьому, як на молодого Джаспера Вестерна.

— Молодик Джаспер — Прісна Вода! — промовив Ланді, й суворі складки довкола його рота стяглися 'в ледь помітну посмішку.— То ви того молодика берете з собою?

— Як ви, певне, знаєте, ваша честь, "Вітрогон" ніколи не виходить у плавання без Джаспера Вестерна.

— Це так, але нема правил без винятків.— Я, здається, останні кілька днів бачу якогось мореходця в нашому форту?

— Так, ваша честь,— це мій шуряк, добродій Кеп, який супроводжував сюди мою

любу дочку.

— Чому б тоді вам цього разу не взяти замість Джаспера свого шуряка? Хай би він розважився на "Вітрогоні" по прісних водах озера, та й вам було б приємно побути з родичем.

— Я саме мав намір просити у вашої честі дозволу взяти його з собою, але тільки на правах пасажира. Джаспер, пане майоре,— вельми хоробрий хлопець і не заслуговує того, щоб його без будь-якої на те причини усувати від командування кораблем, а мій шуряк, боюся, надто зневажає прісну воду, щоб виконувати на ній якісь обов'язки.

— Це вірно, сержанте, чиніть на ваш розсуд. Прісну Воду, напевно-таки, краще залишити командиром корабля. Ви Слідопита теж маєте намір взяти з собою?

— Якщо ви тільки схвалите, ваша честь... Там знайдеться робота обом, провідникам— і білому, й індіаниніві.

— Добре, тоді беріть. Ну, сержанте, бажаю вам успішно завершити експедицію. Та не забудьте ж, повертаючись, дощенту зруйнувати всі укріплення. На той час, гадаю, якщо ми з головою не прорахувалися, пост уже виконає своє призначення, і далі утримувати цю надто ризиковану позицію буде просто зайвою розкішшю. А тепер можете йти.

Сержант Дангем клацнув підборами, віддаючи честь, повернувся на місці й ступив через поріг; та не встиг він причинити за собою двері, як майор знову гукнув його назад.

— Слухайте, сержанте, я забув сказати, що наші молодші офіцери попросили дозволу позмагатися в стрільбі, і я призначив цей турнір на завтра. "Учасником його може бути кожен, хто забажає; переможці відзначатимуться призами: роговою порохівницею в срібній оправі, шкіряною фляжкою, також у сріблі", та, як написано професійним жаргоном цього законопроекту,— додав від себе вже майор,— "шовковим жіночим капором Останній призначено для того, щоб переможець, котрому дістанеться цей приз, продемонстрував свою офіцерську галантність, вручаючи його своїй дамі серця".

— Що ж, усе це вельми приємно, ваша честь, принаймні для того, хто виборє перше місце. А Слідопитові теж можна взяти в ньому участь?

— Я не бачу причини, яка б забороняла йому зробити це, якщо він тільки забажає. Але останнім часом я щось не помічаю, щоб він брав участь у цих розвагах,— чи не тому, бува, що не бачить гідних суперників?

— Саме тому, майоре Данкене! Чесний чоловік знає, що на всьому кордоні нема стрільця, котрий міг би позмагатися з ним, а іншим збавляти настрою він просто не хоче. Я вважаю, що на його делікатність можна покластися в усьому, сер. Мабуть, краще б дати можливість йому самому вирішувати.

1 Жіночий головний убір XVIII ст. (м'яка відкидна шапочка з коротенькими мережками оамість крисів).

— За даних обставин інакше й не можна, сержанте. А чи він матиме такий само успіх у всьому іншому — побачимо. На добраніч, Дангеме.

І сержант пішов, залишивши Данкена оф Лапді наодинці зі своїми думами. Що ці думи були не такі вже й неприємні, видно було принаймні з усмішок, які час від часу прояснювали його завжди суворе й войовниче на вид обличчя, хоча, власне, й тепер на ньому переважала суворість. Так проминуло, може, з півгодини, коли раптом хтось постукав у двері. Майор гукнув "Прошу!", і в кімнаті з'явився середніх літ чоловік в офіцерській формі, якій, правда, вже бракувало чепурності й лоску, що так властиві стройовому офіцерові.

— А-а, містер М'юр! — приязно озвався до прибулого майор.

— Я набиваюся, з вашого призволення, довідатися про свою долю,— з виразно шотландським акцентом сказав квартирмейстер, сідаючи на вказане йому місце.— Повірте моєму слову, майоре Данкене, ця дівчина зчиняє в залозі такий гармидер, який хіба що фанцузи під Таєм були нам зчинили. Я ще не пам'ятаю, щоб будь-коли за такий короткий проміжок часу заподіювалися такі неймовірні спустошення.

— Сподіваюся, ти не будеш переконувати мене, Деві, що в твоєму непорочному серці вже палахкотить вогонь всього-на-всього після однотижневого знайомства. Далебі, чоловіче, це щось аби не гірше тієї пригоди в Шотландії, коли, як пам'ятаю, у твоєму серці палав такий вогонь, що аж дірку пропалив через усе дорогоцінне тіло, для того, певне, щоб кожна моргуха мала змогу заглянути тобі прямісінько в душу й переконатися, яке цінне в ній пальне.

— Ви, майоре Данкене, прецінь, як і ваші батечко та матінка, все любите звернути на сміхунці. Ви, напевне, жартували б, якби навіть ворог уперся в форт. Я ж не бачу нічого незвичайного в тому, що молодь віддається здійсненню своїх нахилів і хтінь.

— Але ти, Деві, так часто вже віддавався своїм нахилам та хтінням, що зараз, певне, вони втрапили для тебе всю принадність новизни. Адже ти, враховуючи і той неофіційний випадок ще за твого парубоцтва в Шотландії, був одружений уже штири рази!

— Тільки три, майоре, штири — це вже з тим, що буде. Я прецінь ще не маю повного комплекту,— ні, ні, тільки тричі.

— По-моєму, Деві, ти не додав сюди ще отієї першої пригоди, про яку я кажу,—тієї, що скоїлася без церковного обряду.

— А нащо її сюди додавати, майоре, нащо? Адже суд не визнав того одруження — що ж іще? Відома вам жінка скористалася вродженим моїм закоханством, можна сказати — моєю слабкістю, й обплутала мене заручинами, які були потім визнані' незаконними.

— Коли не помиляюся, М'юре, тоді дехто дотримувався й іншого погляду на всю ту справу, адже ж так?

— Що б то була за серйозна справа, дорогий майоре, якби вона не викликала протилежних поглядів, та я знаю такі справи, про які було й по три різних думки. Але нащо про це згадувати: бідної жінки вже нема на світі, та й дітей у нас із нею не було. Особливо не поталанило мені, одначе, з другою жінкою — я називаю її другою, майоре, винятково з поваги до вас і виходячи з припущення, що моє друге одруження було

законне. Та, зрештою, різниця й не в тім, перше воно чи друге, а в тім, що особливо не пощастило мені з Дженні Грехем, яка померла на п'ятому році нашого подружнього життя, теж не лишивши потомства. Я таки вважаю, що, якби Дженні була жива, я ніколи й не подумав би ще раз одружуватися.

— А що її нема серед живих, то ти встиг уже по її смерті одружитися з двома, а зараз не від того, щоб одружитися і з третьою!!

— Щоправда, то не гріх, майоре Данке-не, і я завжди готовий визнати правду. Але, бачу, ви, Ланді, щось сумний-невеселий у такий прекрасний вечір.

— Не те5— щоб сумний, М'юре, але якщо казати правду, то не надто й веселий. Пригадалося оце мені дитинство, коли я, поміщиків синок, і ти, пасторів, гасали щасливими й безтурботними хлоп'ятами по рідних наших горбах, зовсім не задумуючись, яке-то нам уготоване майбутнє. А тепер глянув на нього, яке воно є, і стало якось журно на душі.

— Ви вже не нарікайте на свій талан. Дослужилися до майора, а невдовзі, якщо йняти віри чуткам, станете й підполковником, а от я всього встиг піднятися на один щабель вище того рангу, що його дав мені шановний ваш батько, і ниньки усього-на-всього якийся жалюгідний квартирмейстер.

— А чотири рази одружуватися?..

— Три, Ланді, три офіційно, навіть за нашими нелицемірними і святими законами.

— Ну, гаразд, хай буде три. А знаєш, Де-ві,— продовжував майор Данкен, непомітно для себе переходячи на діалект своєї юності, як це взагалі часто буває з освіченими шотландцями, коли вони захоплюються близькою їхньому серцю темою,— знаєш, Деві, що я давно вже зробив вибір і з таким нетерпінням, з таким трепетом у душі чекаю лише тієї щасливої миті, коли зможу назвати дівчину, котру так давно кохаю, своєю дружиною; а ти ось, не маючи ні маєтку, ні імені, ані заслуг — я хочу сказати, видатних якихось заслуг...*

— Ну, ну, ви не дуже... Ланді, в жилах М'юрів тече благородна кров!

— Хай і так, М'юре, але як же це, не мавши нічогісінько, крім благородної крові, —ти вже встиг штири рази одружитися.

— Я ж вам уже казав, Ланді,— тільки тричі. Ви нашкодите нашій дружбі, якщо й далі наполягатимете, що штири.

— Ну, хай буде стільки, скільки ти хочеш,

Деві, але ж це для одного забагато. Як не кажи, друзяко, а життя наше склалося по-різному, принаймні подружнє.

— А скажіть, майоре, тільки так, по совісті,— як ми ото по-нашому в дитинстві було клялися,— хто з нас двох, зрештою, таки виграв більше в житті?

— Приховувати мені нічого, і якщо казати по совісті, то я все життя одно плекаю надії, тоді як ти живеш...

— Не здійснюючи своїх надій, клянусь чесно, майоре Данкене,— випередив його квартирмейстер,—бо щоразу моє'нове випробування, на яке я покладав найбільше надій, приносило мені тільки ще більших розчарувань. Ах, Ланді, все наше життя — це

тільки марнота марнот, і на світі, мабуть, нічого нема марнотнішого за подружнє життя.

— І незважаючи на це, ти ладен і вп'яте всунути свою голову в зашморг?

— А все-таки лише вчетверте, майоре Данкене,— уперто наполягав на своєму квартирмейстер і раптом, засяявши увесь в якомусь дитячому захваті, додав: — Та що не кажіть, а ця Мейбл Дангем — справжня ясочка! Наші шотландські любки гарні й милі, але куди їм до тутешніх вродливиць.

— Не забувай про честь офіцера і свою благородну кров, Деві. Як я пам'ятаю, всі твої штири жінки...

— Вам не завадило б усе-таки ліпше знати таблицю множення, Ланді, бо тричі по одній — тільки три, а не штири.

— Гаразд, усі три були, можна сказати, жінки шляхетні.

— Саме так, майоре, всі вони були, як ви сказали, шляхетні і з хазяйських родин.

— Тільки четверта, дочка нашого садівника, навряд чи можна сказати, щоб була хазяйського роду. А ти не боїшся, що шлюб із дочкою товариша по службі, та ще й не офіцера, може кепсько вплинути на твою репутацію в полку?

— У тім-то й моя вічна слабина, майоре Данкене, що я починаю кожен раз задумуватися над наслідками вже після одруження. Кожна людина, бачите, має свою головну ваду. Моєю ж, певне, є непереборний потяг до подружнього життя. Але позаяк ми з вами обговорили, можна сказати, основи основ тієї справи, задля якої я зайшов, то дозвольте, нарешті, запитати вас, чи не зробили ви мені послуги і не побалакали, бува, з сержантом стосовно того дільця?

— Аякже, побалакав, Девіде, та, на жаль, повинен тобі сказати, що цього разу в тебе, очевидячки, нема великих надій на успіх.

— Нема надій! Як це так — офіцер, а до того ще й квартирмейстер на додачу, та щоб не мав ніяких надій на якусь сержантову дочку?!

— Уяви собі, що так, Деві.

— Та й чому ж, Ланді? Якщо ваша ласка, то поясніть, чому ж — ні?

— Дівчина вже заручена. Нібито руку пообіцяла, слово дала і любити поклялася,— хоча побий мене трясця, коли я й сам цьому вірю! Проте вона засватана.

— Оце вже таки перешкода, мушу сказати, майоре, хоча прецінь це ще нічого не значить, якщо серце дівчини ще вільне.

— То правда, і я гадаю, що серце дівчини в цю хвилину, може, ще й вільне, бо її майбутнього чоловіка, здається, вибрав скорше сам батько, аніж вона.

— І хто б це міг бути, майоре? — поцікавився квартирмейстер, що розглядав усю цю справу з зосередженістю і холоднокрівністю, які набуваються лише досвідом.— Я щось не пригадую тут жодного пристойного залицяльника, який міг би заступити мені дорогу.

— Ну, звичайно ж: єдиний пристойний залицяльник на всьому кордоні — це тільки ти, Деві! А от справжній щасливець — Слідопит.

— Слідопит, майоре Данкене?!

— Як чуєш, Девіде М'юре. Не хто інший, як саме він. Але щоб ти трохи вгамував свої ревнощі, скажу, що там, як мені здається, скорше батьків вибір, ніж доччин.

— Так я й подумав! — вигукнув квартирмейстер і глибоко, немов з якимось полегшенням, зітхнув.— Абсолютно неможливо, щоб я, з моїми знаннями людської натури, та...

— А особливо жіночої натури, Девіде!..

— Вам і тоді жарти, коли іншим сльози, Ланді! То неможливо, щоб я міг помилитися у вподобаннях цієї дівчини, яка, я майже певен, націляється на когось із вищим становищем, ніж Слідопит. А щодо цього типа, то ми ще побачимо...

Майор, що увесь цей час походжав по кімнаті, раптом зупинився перед М'юром, скривив обличчя в гримасі подиву, від чого воно стало якимось смішно серйозним, і, глянувши своєму співрозмовникові прямо в вічі, запитав:

— От скажи мені по чистій совісті, Деві М'юре: невже ти й справді вважаєш, що така дівчина, як сержантова дочка, може сквапи-тися на чоловіка твоїх років, твоєї зовнішності й твого минулого з такими багатючими походеньками?

— Ха, Ланді! Ви таки дійсно поняття не маєте, що таке жінка, тому й засиділися аж до сорока п'яти років неодружені! Жах, скільки ви втратили, майоре!

— А скільки вам років, поручнику М'юре, якщо смію задати таке делікатне питання?

— Сорок сім, Ланді; я й не приховую цього, і якщо мені пощастить здобути Мейбл, то вийде якраз одна жінка на кожні дві п'ятки років. Але я не повірю, ніби в сержанта Дан-гема такі вже скромні бажання, щоб він і справді захотів віддати свою кралечку за якогось Слідопита!

— Бажання тут ні до чого, Деві; сержант серйозний, мов той вояк, що лягає під кий.

— Гай-гай, майоре, ми з вами давні приятелі,— квартирмейстер М'юр, як і його співрозмовник, щоразу то переходив на рідний шотландський діалект, то уникав його, залежно від того, наближалися вони а чи віддалялися від теми їхніх дитячих років,— і вміємо пожартувати у вільний від служби час. Певне, вельмишановний батько не розкумекав як слід моїх натяків, бо інакше йому й на гадку не сгіало б робити таку дурницю. Адже різниця між становищем офіцерської дами й жінки провідника така ж величезна, як і різниця між старожитньою Шотландією та старожитньою Америкою. А в моїх жилах тече таки давня кров!

— Повір мені, Деві, твій родовід тут ні до чого, а щодо твоєї крові, то вона не давніша за твої кістки. Гай-гай, чоловіче, ти ж знаєш сержантову думку, і, як бачиш, мій авторитет, на який ти так багато покладав сподівань, просто нічогісінько не зміг тобі допомогти. Тож давай зап'ємо все це діло; вип'ємо, Деві, за наше давнє знайомство і за те, щоб ти не забув спорядити загін, який відпливає завтра, і за те, щоб якомога швидше викинув зі свого серця Мейбл Дангем!

— Ах, 'майоре, мені завжди легше було поза бути дружину, ніж викинути з серця любку! Коли пара сходиться в законнім подружжі, там усе, так би мовити, раз і назавжди для обох визначено, крім смерті, котра, зрештою, усіх нас має розлучити, і

тому я вважаю великою нешаною турбувати своїми спогадами небіжчиць; тим часом згадки про коханок пробуджують у душі моїй стільки трепету, стільки надій і сподіваного блаженства, що про них просто-напросто забути не можна.

— Саме так я й уявляю твоє становище, Деві, бо я ніколи й не припускав, щоб ти очікував якихось блаженств хоч від одної з твоїх покійних дружин. А є ж дурні, що розраховують на блаженство зі своїми дружинами й на тамтім світі. Отож я п'ю за твої успіхи, чи то за якнайшвидше одужання від любовної лихоманки, поручнику, а разом з тим і раджу надалі бути обачнішим, щоб часом, бува, який з таких шалених любовних приступів не поклав тебе на лаву.

— Красненько дякую, майоре, і в свою чергу бажаю вам якнайшвидшого успішного завершення вашого давнього любовного роману, про який мені децицю таки відомо. Ну, це не вино, Ланді, а справжнісінька цілюща роса рідних гір, що зігріває серце, мов згадка про кохану Шотландію. А щодо тих дурнів, про яких ви щойно казали, то кожному з них могло б вистачити і по одній дружині на брата, бо хто має більше, то тільки від одних вибриків їхніх може опинитися на тому світі. Я вважаю, що розважливому чоловікові ліпше не пропускати можливості пожирувати протягом визначеного йому часу зі своєю судженою дружиною на цім СВІТІ а не нудитися, чекаючи якихось недосяжних речей. Я безмежно вдячний вам, майоре Дан-кене, що ви були такі ласкаві сьогодні, та й за всі інші вияви дружби до мене, а якби ви виконали ще одне моє прохання, я б уже був певен, що ви зовсім не забули-таки свого приятеля дитячих років.

— Ну, що ж, Деві, коли це дозволене прохання і його треба виконати начальникові, то викладай, чоловіче, я слухаю.

— От якби ви могли придумати для мене хоч на тиждень-два якесь невеличке доручення на Тисячі Островів, я гадаю, це діло можна було б влаштувати в такий спосіб, що всі зацікавлені сторони були б раді. Ви ж тільки уявіть собі, Ланді: на всьому кордоні тут нема більше ні однієї білої любки на виданні!

— Воно-то для квартирмейстера знайшлася б робота навіть на найменшому посту, але там, на островах, сержант упорається сам не згірше за генерал-квартирмейстера, а може, ще й краще.

— Але не краще за полкового квартирмейстера. Всі ці молодші командири, як правило, великі розтринькувачі.

— Гаразд, я подумаю, М'юре,— відповів майор, посміхаючись.— Завтра вранці матимеш відповідь. До речі, завтра, чоловіче, в тебе буде добра нагода відзначитися перед своєю дамою серця: ти ж стріляєш чудово, ще й приза, чого доброго, завоюєш. Тож подумай, як найліпше продемонструвати своє мистецтво, і хтозна, як воно ще може повернутися до відпливу "Вітрогона".

— Сподіваюся, майоре, у змаганні бере участь в основному зелена молодь?

— Так, але будуть і підстаркуваті, якщо ти прийдеш. Щоб тобі було веселіше, Деві, я й сам підійду і разів зо два пальну; а ти знаєш, що я в цім ділі промаху не даю.

— Що ж, це, може, й на краще. Жіноче серце, майоре Данкене, можна прихилити

багато якими способами, а часом і в такий спосіб, який ні в яку логіку не вібгати. Так, перед декотрими з них треба висиджувати, немов у справжній облозі, аж доки всі засоби вичерпаються, і аж тоді вони капітулюють. Інші ж, навпаки, люблять, щоб їх брали штурмом, а є ще й такі шельми, котрих можна взяти, лише завівши в засідку. Перший побит, мабуть, чи не найпочесніший і найдужче личить офіцерові, але як на мій погляд, то найзвабливіший — останній.

— Що й казати, погляди вироблені на основі досвіду. Ну а що скажеш щодо заволодіння штурмом?

— Цей побит може згодитися для молодших, Ланді, — промовив квартирмейстер, устаючи й грайливо помахуючи майорові рукою, — вільність, котру він, як давній приятель, інколи дозволяв собі в поводженні зі своїм командиром. — У кожного періоду життя своя нагальна потреба. Ну, а в сорок сім років якраз пора вже трохи довіритися — й голові. На добраніч вам, майоре Данкене, хай вас не мучить подагра, і хай вам солодко та гарно спиться!

— Того ж і тобі, містере М'юре, дуже дякую! Тож не забудь, що вранці стрілецькі змагання!

Квартирмейстер пішов, залишивши Ланді в його бібліотеці під враженням щойно закінченої розмови. Вже звиклий до різних витівок та походеньок поручника М'юра, майор Ланді й цього разу не подивувався з поведінки свого давнього знайомого настільки, наскільки вона, мабуть, вразила нашого читача. І справді, хоч усі люди й підвладні одному спільному закону, ім'я котрому — природа, проте відмінності в їхніх характерах, судженнях, у їхніх почуттях та егоїстичних прагненнях — незбагненні.

РОЗДІЛ XI

Примусити орла до рук сідати. Чи цуценя оленів полювать. А чи грабіжниками чесних стати, Чи горем вбитих радісно співать — Потуги марні це, пора те знать! Отож, як хочеш серце полонити, Його солодкі мрії вмій ловити.

Томас Секвілл. "Свічадо справедливості"

Рідко коли буває, щоб чиї сподівання здійснювалися так повністю, як наступного дня увولیла побажання молодиків залоги така ясна година, що кращої й не треба. Проте американці, може, просто собі з примхливості, звикли чомусь пишатися такими речами, котрі, як роздивитися, далеко й не такі важливі, тим часом вони якось чи то недобачають, а чи просто недооцінюють свої переваги, які безумовно ставлять їх врівень, а то навіть і вище інших націй. До таких переваг належить, зокрема, клімат, загалом далеко не бездоганний, але незрівнянно приємніший і чи не здоровший за клімат більшості тих країн, де його особливо гучно паплюжать.

В ті часи, які ми описуємо, літня спека мало ще дошкуляла мешканцям Освего, бо затінок лісу разом з освіжливим подихом озера до тою пом'якшували спеку, що ночі стояли завжди прохолодні, а дні рідко бували задущні.

Був саме вересень — той місяць, коли буйні вітри з атлантичного узбережжя часто-густо прориваються далеко в глиб суходолу, доходять аж до Великих озер і благотворно діють на тутешніх матросів, вливаючи їм нових сил, додаючи снаги й бадьорячи дух.

Такий був і той день, коли вся залога Освего зібралася, щоб подивитися на те, що комендант жартома охрестив "турніром". Ланді був людиною освіченою, принаймні у військових справах, і все пишався тим, що спрямовував читання й розвивав запити своїх молодих підлеглих до більш інтелектуальних* сторін їхньої професії. Його бібліотека, як на військового, була не тільки порівняно велика, але й добре укомплектована, і в ній було вільно брати книжки будь-кому, хто виявляв інтерес до читання. Серед інших веселих розваг, що їм охоче віддавалася молодь і котрі з'явилися внаслідок читання книг, була і та, що до неї зараз усі готувалися, і яка завдяки хронікам періоду лицарства була оповита в їх очах ореолом романтики, якої, до речі, не позбавлене було й життя загубленої в далекій пущі й відірваної від зовнішнього світу залоги. Та хоч більшість солдатів та офіцерів тільки й думали що про майбутнє змагання, однак ті, на чийй відповідальності лежав захист форту, не забували про свої обов'язки. Коли б хто вийшов на бастіони форту й глянув на безмежну широчінь блискотливого озера, що хвилювалося на всій північній частині виднокола, та на дрімучий і, здавалося, нескінченний ліс, який заповнив усю протилежну половину цієї величної панорами, то, мабуть, подумав би, що в цьому місці панує вічний мир і безпека. Однак Данкен оф Лан-ді чудово знав, що з лісу щомиті можуть вигулькнути сотні індіан, ладних знищити форт і все, що в ньому є, і що навіть оманливо спокійне озеро являє собою пррсто зручний шлях, яким, коли його лишити без пильного нагляду, може легко підкрастися й зненацька захопити укріплення набагато цивілізованіший, але від того не менш підступний ворог — французи. Тим-то в усі кінці лісу були вислані патрульні загони на чолі з досвідченими й немолодими вже офіцерами, яких не цікавило це спортивне змагання, а в самому форту тримали в бойовій готовності цілу роту солдатів, котрим наказано було пильнувати так, ніби на них мали напасти переважливі сили ворога. Тільки після цих застережних заходів усі інші офіцери могли безпечно йти на влаштовані стрілецькі змагання.

Місцем для проведення турніру було вибрано розлогу площину при самому березі озера, західніше форту. Вигідно розташована й захищена з тилу озером, а зі сходу форто-вими укріпленнями, ця площа, на якій були вирубані дерева й повикорчовувані пеньки, правила за плац. Отже, вояки під час муштри могли тут стерегтися нападу тільки з двох боків, а що від заходу й півдня ліс на чималій площі було вирубано, то ворога, що виринув би з лісу, можна було помітити перш, ніж він устиг би наблизитися на небезпечну відстань.

1 Мушкет — довга й важка рушниця для стрільби з підпори.

2 Карабін — коротка й легка рушниця,

Взагалі на озброєнні полку були мушкети але з нагоди стрілецьких змагань принесено й з півсотні мисливських карабінів 2. Дістати ж їх було де, бо кожен офіцер мав свій (просто так, для розваги), та й чимало їх позичено в пластунів і дружніх індіан, більша чи менша група яких завжди трималася форту; були карабіни й на полкових складах — для тих, хто ходив з ними на полювання, коли виникала потреба поповнити полкові запаси м'яса. Серед власників карабінів чоловік п'ять-шість стріляли так

влучно* що слава про них гриміла по всьому прикорддрн-ні; вдвічі більше було таких, що вважалися кращими за пересічних, а багато було й таких, що стріляли досить-таки добре майже за всіляких умов, але не за таких, які було визначено цього разу.

Відстань встановили сто ярдів, а стріляти дозволялося тільки без підпори. За мішень правив дерев'яний щит з традиційними концентричними білими колами та білим вічком у центрі для прицілу. Змагання відкрили стрільці найнижчої категорії, що виявили бажання продемонструвати своє мистецтво, не претендуючи на приз. Виступали тут винятково рядові солдати, чим і пояснювалася невелика зацікавленість глядачів, серед яких ще не з'явилося жодного офіцера.

А що полк набирався з мешканців Стерлінга та його околиць, то переважну більшість вояків у ньому складали шотландці, хоча після прибуття полку до колоній він значно поповнився за рахунок американців, як це було у випадку з сержантом Дангемом та багатьма іншими. Саме серед останніх, як правило, і траплялися найкращі стрільці. Ось і цього разу після півгодини безладної стрілянини найвлучнішим стрільцем шотландці мусили визнати уродженця нью-йоркської колонії, за походженням голландця з милозвучним прізвищем Ван-Валькенбург, який для всіх, проте, був просто Фоллок. У ту мить, коли увагу всіх привернув до себе переможець, на місці подій з'явилися офіцери й дами на чолі з комендантом форту. Позад цієї привілейованої групи йшло душ двадцять жінок нижчого стану, поміж яких своєю граційністю, розумним та привітним личком, що цвіло, мов квітка, виділялася Мейбл Дангем в ошатній сукні на гнучкому стані.

Серед жінок форту лише троє були офіційно визнані благородні дами — всі три офіцерські дружини, консервативні, пихаті особи, в чиїх манерах груба простота кумедно поєднувалася з дещо перебільшеною зверхністю представниць вищої касті. Всі ж інші були дружини унтер-офіцерів та рядових і дівчата, поміж яких тільки Мейбл, як правдиво зауважив квартирмейстер, була справді на порі. Було там ще з десятків дівчат, але всіх їх мали за дітей, бо жодна з них не здобула своїм віком права на дівування.

Для гідного прийому дам були зроблені невеликі приготування, зокрема збито кількарусний дощаний поміст майже на самісінькому березі озера, де їх усіх і розсадили. Поряд з помостом на стовпі були вивішені й призи. Перший ряд помосту з усіма місцями заздалегідь був зарезервований трьом благородним дамам та їхнім дітям, тим часом як Мейбл і дружини унтер-офіцерів з дітьми зайняли другий. Жінки ж та дочки рядових товпилися позаду — котра сиділа, а котрій не вистачило місця, то просто стояла собі збоку. Мейбл була вже прийнята в товариство офіцерських дам, щоправда, лише на правах слухняної компаньйонки, і їй чималенько уваги приділяли благородні леді з переднього ряду, які, ні на мить не забуваючи про свій високий ранг перед цілою залогою, не могли стримати свого захоплення її скромністю, чуттям власної гідності й витонченістю манер.

Заледве шляхетна частина публіки зайняла свої місця, Ланді дав знак починати змагання в тому порядку, який він сам заздалегідь установив. Спочатку на визначену

позицію вийшло вісім чи десять відомих у залозі стрільців і кожен по черзі випустив по набою. Серед них були не тільки офіцери, але й солдати і навіть випадкові відвідувачі форту. Як і слід було чекати від людей, для яких уміння добре володіти зброєю було не тільки предметом розваги, але й засобом добування шматка хліба, кожен з них, як невдовзі з'ясувалося, спромігся послати кулю коли не в саме вічко, то принаймні в широкий кружечок довкола нього. Правда, вже друга група, що змінила їх, стріляла не так успішно: всі вони влучили у різні кола побіля центра, але жоден навіть не черкнув вічка.

Згідно правил, у другому турі змагань могли брати участь лише ті, хто успішно подолав перший бар'єр, тому ад'ютант, котрий діяв за розпорядника, тобто відповідав за проведення турніру, оголошував імена тих, що влучали у центральний кружечок мішені і, отже, продовжуватимуть боротьбу за призи, а також називав тих, котрі зазнали невдачі і тому позбавлялися права продовжувати змагання. Саме в цю мить на позицію вийшло одразу три претенденти — майор Ланді, квартирмейстер і Джаспер — Прісна Вода. Слідопит тим часом байдуже походжав собі осторонь, цього разу навіть без своєї улюбленої бойової рушниці — річ, як на нього, взагалі незвичайна: цим він зайвий раз давав усім зрозуміти, що, мовляв, у нього і в думці немає змагатися за приз. Всі розступилися перед майором Данкеном, який, підійшовши до лінії вогню, з добродушною усмішкою на обличчі зайняв позицію, небало звів рушницю й вистрілив. Куля пролетіла за кілька дюймів убік од ЦІЛІ.

— Майор Данкен вибув із подальших змагань! — вигукнув ад'ютант так упевнено й гучно, що всі— старші офіцери й сержанти вмить здорадалися: майор зробив промах навмисне; тим часом молодим і недосвідченим офіцерам та рядовим таке об'єктивне суддівство надало сил і завзяття: адже на наївних простаків ніщо так не впливає, як показна суворість правосуддя, хоч насправді нема в світі й нічого рідкіснішого за неї.

— Ну, Прісна Водо,— промовив М'юр,— тепер твоя черга, і якщо ти не перевершиш майора, то я тобі прямо скажу, що руки твої більше стоять до весла, ніж до рушниці.

Джасперове миловиде обличчя густо за-шарілося, він ступив на лінію вогню, зиркнув крадькома на Мейбл, а вона, як йому здалося, аж подалася усім тілом уперед (немовби так могла краще побачити, куди він уцілить), небало поклав цівку рушниці на долоню лівої руки, швидко підніс дуло до рівня ока і, націлившись, вистрілив. Куля пробила самісіньку середину білого вічка. Так, це був найвлучніший постріл з усіх, бо іншим стрільцям досі щастило тільки зачепити край вічка.

— Браво, Джаспере! — вигукнув М'юр, коли оголосили результат.— Такий постріл міг би зробити честь і чоловікові з посрібленою головою та досвідченішим оком. Але, як мені здається, тобі просто-напросто пофортунило— та й тільки, ти ж бо навіть і не прицілювся гаразд. Що ж, може, ти й живий у рухах, Прісна Водо, але теоретичних І, я б сказав, наукових засад володіння зброєю тобі ще бракує. А зараз, сержанте Дангеме, я вам буду вельми вдячний, якщо ви попросите наших дам звернути сюди більше уваги, бо я демонструватиму інтелектуальний спосіб володіння зброєю. Що й казати, Джасперова куля могла б теж забити на смерть, але якби її пущено було за всіма

правилами стрілецької науки, то дістати цю кулю було б удвічі приємніше.

Отак розбалакуючи, квартирмейстер ніби готувався стріляти, а насправді вичікував, доки Мейбл і вся жіноча публіка зацікавлено спрямує на нього свої погляди. Всі з поваги до квартирмейстерового чину розступилися, і поруч нього лишився тільки один майор, до якого й звернувся М'юр у своїй розв'язній манері.

— Бачите, Ланді, зацікавити собою жінку — це вже неабиякий успіх, бо зацікавленість, я вам скажу,— чуття лукаве, і якщо його вірно спрямувати, воно може, зрештою, перерости в ніжніші почуття...

— Авжеж, авжеж, Деві, тільки ти нас усіх затримуєш своїми приготуваннями. А ось і Слідопит підходить, щоб перейняти дещо з твого великого досвіду.

— Ну, то й вам, Слідопите, закортіло подивитись, як стріляють за всіма правилами науки? Що ж, я не з тих, що ховаються від людей із своїми знаннями. Учїться в мене собі на здоров'я. Чи, може, самі вирішили поспробувати щастя?

— А навіщо, квартирмейстере, навіщо мені стріляти? Призи мене не цікавлять, що ж до честі, то я її теж досить маю, та й хіба то честь — стріляти краще за вас? До того ж, я не жінка, щоб носити того капора.

— То все так, але ж ви могли б подарувати його котрійсь, що дорога вашому серцю, і хай би нап'яла його в вашу честь, ось хоча б...

— Слухай, Деві,— не дав йому доказати майор,— ти або стріляй, або тікай звідси. Он ад'ютантові вже скоро терпець увірветься.

— Не великий пан той ад'ютант, Ланді, почекає, я все ж таки квартирмейстер. Проте я готовий. Відступіться трішки, Слідопите, щоб жінкам було видніше.

І поручник М'юр став умисне у вишукану позу, повільно звів рушницю, опустив її, потім знову звів і, подражлившись так ще кілька разів, нарешті вистрілив.

— Повз мішень! — не без утіхи вигукнув ад'ютант, оглянувши щит, бо йому вже надокучили всі ці вчені приготування квартирмейстера.— Навіть у мішень не влучило!

— Не може бути! — буряковіючи від обурення й сорому, вигукнув М'юр.— Не може цього бути, ад'ютанте! Скільки себе пам'ятаю, такого— зі мною не прилучалося, хай ось шановні дами потвердять.

— Ви своїми приготуваннями так налякали їх, що вони й очі позаплющували, коли ви стріляли,— підшпигнув ззаду якийсь полковий жартун.

— Де ви виділи, щоб зводити таку пеню на благородних дам і кпити з мого досвіду!— вигукнув, гарячкуючи і непомітно для себе все більше й більше переходячи на шотландський діалект, квартирмейстер.— Це змова, щоб відгарбати у заслуженого чоловіка приз.

— Ти ганебно промазав, М'юре, нічого не вдієш! — промовив, посміхаючись, Ланді.— Краще не гарячкуй та сідай собі нишком і не рипайся.

— Ні, ні, майоре! — нарешті вставив своє слово досі мовчазний Слідопит.— Квартирмейстер таки непоганий стрілець, особливо з близької відстані, та ще коли має час добре прицілитися, хоча за таких умов це й не хтозна-яка вже заслуга. — Він накрив Джаспе-рову кулю, в чім легко пересвідчитися, оглянувши мішень.

Слідопитів авторитет був такий високий, а віра у непомильність його зору така глибока, що тієї ж миті, як він зробив це зауваження, всі засумнівалися у загальному висновку, а добрий десяток солдатів стрімголов кинувся обстежувати мішень. І справді, по уважному оглядові було виявлено, що квартирмейстєрова куля пройшла через отвір, зроблений Джасперовою, до того ж так точно, що це не відразу вдалося помітити; всі сумніви, однак, остаточно розвіялися після того, як оглянули дерево, до котрого притулено було мішень, і в ньому знайшли дві кулі, що сиділи одна на одній.

— Я ж вам казав, шановні леді, що продемонструю, як стріляти за всіма правилами науки! — промовив квартирмейстер, підходячи до помосту, на якому сиділо жіноче товариство. — Майор Данкен кепкує над моїми математичними розрахунками при стрільбі в ціль, а я заявляю, що наука прикрашує, поліпшує, вдосконалює і пояснює все, що стосується людського життя, незалежно від того, чи це стрільба в ціль, а чи церковна відправа. Одне слово, наука є наука, і цим уже сказано все про мою техніку стрільби.

— Чомусь ви з цього списку вилучили любов, — лукаво зауважила капітанша, котра добре знала історію квартирмейстерових одружень і тепер скористалася нагодою, аби вщипнути цього завзятого донжуана. — Як видно, наука має мало спільного з любов'ю.

— Ви б так не казали, мадам, якби ваше серце не раз спізнало любов. Тільки той або та можуть з певністю говорити про такі

речі, котрі самі вдосконалювалися не одному горні любові. Повірте мені, з усіх видів кохання тільки науково обгрунтоване є най-довготриваліше і найжиттєздагніше.

— Так ви що, пропонуєте .вдосконалення любові шляхом досвіду?

— Ваш гострий розум, мадам, схопив мою думку на льоту. Нема щасливіших шлюбів за ті, в яких молодість, краса й довіра одного опираються на практичний досвід, поміркованість і мудрість, що приходять лише з літами, іншого; я маю на увазі середні літа, мадам, бо ніде правди діти, є чоловіки й застарі для своїх жінок. Ось хай нас розсудить чарівна сержантова донька, бо вона хоч і недавно серед нас, проте своєю розсудливістю завоювала вже загальне визнання.

— Сержантова донька навряд чи годиться у посередниці між вами і мною, поручнику М'юре, — відрізала капітанша, ревно охороняючи свою гідність. — Але, облишмо це: он гляньте, Слідопит задля розваги теж хоче спробувати щастя.

— Це нечесно, майоре Данкене, я протестую! — зарепетував, розмахуючи руками над головою й підтюпцем поспішаючи назад до позиції, М'юр. — Я рішуче протестую, панове, проти того, щоб Слідопита з його "олене-боєм" допустити до змагань! По-перше: він давно звик до своєї рушниці, а по-друге, вона багато довша від рушниці стандартного зразка, з якої ми стріляємо.

— "Олеієбій" відпочиває, і ніхто з нас не збирається його турбувати, квартирмейстєре, — спокійно відказав йому Слідопит. — Та й сам я не мав сьогодні, наміру брати рушницю в руки; це сержант' Дангем наполіг: він вважає, що коли я відстану від інших, то не віддам належної шани його прекрасній доньці, котру я супроводив сюди. Я стрілятиму з Джасперової рушниці, а вона, як бачите, нічим не

краща від вашої/ квартирмейстере.

Поручникові нічого не лишалося, як мовчки погодитися, і всі звернули свої погляди на Слідопита, що вийшов на позицію. А на обличчя й статуру знаменитого провідника й мисливця було просто приємно глянути, як він випростався на весь свій зріст і звів рушницю, демонструючи кожним своїм рухом і цілковите самовладання, і впевненість у володінні зброєю. Слідопит не був красень у звичайному розумінні слова, але всім своїм зовнішнім виглядом він викликав неабияке довір'я і повагу до себе. Його струнку й суціль м'язисту постать, якби вона була не така худа, можна було б вважати майже досконалою. Руки й ноги його міццю, а при потребі й гнучкістю не поступалися перед бичем, але постава його була надто незграбна, щоб радувати людське око. Зате його рухи були природні до граційності; невимушені й розмірені, вони надавали йому гідності, котра так збігалася із загальною думкою про його заслуги та непересічні чесноти. Засмагле до яскравої червіні щире й відкрите Слідопито-ве чоло свідчило про злигодні, яких він чимало зазнав під відкритим небом, тим часом як міцні жилаві руки вказували те, що їм не довелося зашкарубнути й огрубіти від важкої праці. І хоч не було в ньому юнацької ніжності чи привабливості, що так полоняють жіночі серця, та, коли він звів рушницю, серед присутніх жінок не лишилося жодної, котру б не зачарувала вправність його рухів та мужність постави. Думка навряд чи була б хутчіша за його приціл, і не встиг ще димок розвіятися над головою, як приклад рушниці вже був на землі, а Слідопит стояв собі, спершись рукою на цівку, і його відкрите обличчя сяяло, як завжди, безгучним щирим усміхом.

— Якби я посмів натякнути на щось подібне, я б сказав, що Слідопит теж не влучив! — вигукнув майор Данкен.

— Що ви, що ви, майоре! — довірливо відказав Слідопит. — Це було б ризиковано з вашого боку. Щоправда, я не заряджав • рушниці і не знаю, що в ній було, але якщо в ній була куля, то не будь я Слідопит, коли ви не знайдете її поверх Джасперової та квар-тирмейстерової!

І тієї ж миті від мішені гукнули, що саме так воно й було.

— Це ще не все, хлопці! — вигукнув Слідопит, спроквола підходячи до помосту, на якому сиділи жінки. — Якщо ви побачите хоч подряпину на мішені, вважайте, що я не влучив. Квартирмейстєрова куля зачепила мішень, від моєї ж не побачите подряпини.

— Ваша правда, Слідопите, ваша правда, — відповів М'юр, никаючи коло Мейбл, але не наслідуючись заговорити до неї в присутності офіцерських дружин. — Тільки квар-тирмейстєрова куля, розширивши отвір, зробила тим самим більше простору для вашої, тому ваша й не зачепила мішені.

— Ну, що ж, квартирмейстєре, лишається ще цвях, і ми побачимо, хто його зажене глибше — ви чи я, бо хоч, правду кажучи, у мене спочатку й не було наміру доводити, на що здатна рушниця, та зараз я не відступлю перед жодним офіцером війська його величності короля Георга. Ще якби тут був Чингачгук, я б доклав зусиль, аби показати тонкощі нашого мистецтва; а вас, квартирмейстєре, якщо не зупинить цвях, то картоплина — вже неодмінно.

— Щось ви сьогодні розхизувалися, Слідопите, але ви побачите, що перед вами не якийсь жовторотий хлопчак, котрий щойно прийшов десь із села чи з міста. Ви ще переконаєтесь у цьому.

— А я це й так добре знаю, квартирмейстере, навіть дуже добре, і зовсім не заперечую, що ви досвідчений стрілець. Воно й звісно: адже ви стільки років прожили на кордоні, і я чув про вас у колоніях та від індіан вже цілий людський вік тому.

— Ну, ну, ви теє, не дуже,— перепинив його М'юр,— це неправда. Не такий я вже й старий, 'аби ви знали.

— Я віддам вам належне, поручнику, навіть якщо ви станете переможцем у стрільбі в картоплину. Я одне хотів сказати, що ви прожили довге життя солдата в місцях, де жодного дня не обійтися без рушниці, і що я вас знаю як відмінного, стрільця; але все'дно ви не справжній майстер рушниці. Що ж до хизувань, "то, сподіваюсь, я хизуюся не без підстав: що людина вміє, те вона вміє, і не визнавати цього — значить, зводити наклеп на Всевишнього. Ось хай нас розсудить сержантова донька, якщо ви не боїтеся звіритися такому гарненькому судді.

Слідопит вибрав Мейбл у посередниці тому, що, по-перше, був у захопленні від дівчини, а, по-друге, ще й тому, що— в його поняттях суспільне становище важило дуже мало або й зовсім нічого, тим часом М'юра аж пересмикнуло від такого посилення в присутності дружин офіцерів. Він залюбки крутився б весь час на очах і в думках тієї що так припала йому до душі, проте ніяк не осмілювався переступити бар'єр суспільного становища, а може, й остерігався відверто залицятися до дівчини, не бачачи перспективи повного успіху. Правда, на майора Даикена він покладався цілком і відчував, що боятися зради з його боку нічого, але поряд з цим він дуже добре усвідомлював собі й те, що досить лише, щоб якимсь чином стало відомо, ніби дочка унтер-офіцера піднесла квартирмейстерові гарбуза, як йому тоді нічого й думати буде про руку якої іншої жінки вищого стану. А Мейбл, попри всі його сумніви й побоювання, була така чарівна, так ніжно пломеніла, солодко всміхалася і взагалі була таким неперевершеним втіленням юності, життєрадісності, скромності н краси, що йому несила було чинити опір спокусі, й він здався, аби мати змогу величатися у неї на очах і вільно балакати з нею.

— Хай вийде на ваше, Слідопите,— відповів, нарешті, квартирмейстер після того, як рішучість знову взяла гору над сумнівами,— хай сержантівна, — прекрасна сержантова донька, я мав би сказати,— буде нашою посередницею, і ми їй віддамо приз, який котромусь із нас двох суджено здобути. Тепер, безсумнівно, нічого вже не вдієш, шановні дами, доведеться догодити Слідопитові, інакше, ми мали б честь віддати себе на суд будь-котрій із вашого чарівного товариства.

Заклик до учасників другого туру змагання змусив квартирмейстера з його супротивником відійти геть. Цього разу в дерев'яний щит було злегка вбито звичайний кований цвях з умоченою в білу фарбу голівкою; стрілець мав улучити в голівку, інакше він вибував із подальших змагань, до яких цього разу допускалися лише ті, хто вцілів у попередньому турі в біле вічко мішені.

На цей тур залишилося, може, чоловік шість претендентів, бо один чи два з тих, яким пощастило тільки черкнути збоку "яблучко" в попередніх змаганнях, відмовилися від подальшої участі, задовольнившись досягнутим успіхом і відчуваючи, певне, що таке завдання їм не до снаги. Перші три стрільці один за одним вибули із змагань, бо не спромоглися влучити в ціль, хоч кулі й лягли коло самісінького цвяха. Четвертим стріляв квартирмейстер, який знову довгенько цілився й примірявся і таки спромігся відщербити голівку цвяха, всадивши кулю біля самісінького стрижня. Постріл, звісно, не був хтозна-яким успіхом, проте він давав право продовжувати змагання.

— Що ж, ви врятували свою шкуру, квартирмейстере, як кажуть у таких випадках наші поселенці,— вигукнув, сміючись, Слідопит, — але з таким молотком, як ваш, довгенько довелося б хату будувати. Ось зараз Джаспер вам покаже, як треба забивати цвяхи,— хіба що хлопець утратив твердість руки та гостроту ока. Ви й самі, поручнику, безумовно, точніше влучили б, якби менше позували, прицілюючись. Вміння стріляти — природний хист, і виявляти його треба в природний спосіб.

— Побачимо, побачимо, Слідопите; зачепити голівку цвяха — успіх, я б сказав, чималий, і я не думаю, щоб у п'ятдесят'п'ятім полку знайшовся ще один такий молоток, як ви кажете, щоб стукнув з такою ж точністю.

— Джаспер хоч і не з п'ятдесят'п'ятого, але ось побачите, як він зараз стукне.

Слідопит ще не закінчив свої думки, як пролунав постріл і куля. Прісної Води загнала цвях так глибоко в дерево, що його лишилося зверху не більше дюйма.

— А тепер, хлопці, доб'ємо цвяха! — вигукнув Слідопит, стаючи на місце Прісної Води, щойно той відступився.— Ні, ніі нового цвяха не треба, я добре бачу і цей, дарма що на голівці, вже нема фарби; а в те, що я бачу, я можу влучити і за сто ярдів завдальшки, хай би це було навіть комарове око, Отже, стукнемо!

Гримнув постріл, дзизнула куля, і голівка цвяха сховалася в дереві під розплюй^ним свинцем.

— Ну, хлопче, — продовжував, спокійно звертаючись до Джаспера, Слідопит, ставлячи на землю рушницю і тримаючись так, наче він взагалі не надавав будь-якої ваги своєму неймовірному пострілові,— ростеш на очах. Ще кілька переходів зі мною суходолом — і найліпший снайпер прикордоння добре^подумає, перш ніж виступити проти тебе. Квартирмейстер, слід віддати йому належне,— стрілець пристойний, але він уже далі не піде, а от ти, Джаспере, справді маєш до того кебету і одного чудового дня зможеш кинути виклик будь-кому з-поміж стрільців прикордоння.

— Диви, диви! — вигукнув М'юр.— По-вашому виходить, що "пощербити голівку цвяха — всього-на-всього пристойне влучання, а не справжнє мистецтво?! Та вам перший-ліп-ший простак скаже, що делікатний дотик — то справа рук майстра, а ваші удари з плеча — то грубість і невченість. Зрештою, Слідопите, якщо вже на те пішло, в тисячу разів краще тільки поранити, хоч і не забити, ніж взагалі не влучити в ціль.

— Найкращий спосіб розв'язати цю суперечку— провести додатковий тур-змагань,— зробив висновок майор Ланді.— Що ж, стрілятимемо в картоплину. Знаю, що, як шотландець, ви, М'юре, радніше погодилися б замість картоплини мати ячну

перепічку чи пишну квітку будяка та закони прикордоння говорять на користь американського овоча, тож хай це буде картоплина.

1 Будяк (ланцетолистий)—національна емблема Шотландії.

В той час, коли майора Данкена вже явно брала нетерплячка, М'юр проявив неабияку тактовність: він, щоб не затягувати змагання, утримався від подальших суперечок і почав старанно готуватися до важкого поєдинку. Коли казати правду,, то квартирмейстер мало або й зовсім не вірив у свій успіх цього разу, і якби йому знаття, що дійде до стрільби в рухому ціль, то він ще з самого початку подумав би, чи встрявати в змагання. А майор Данкен, попри всю шотландську серйозність своєї вдачі, любив крім усього й пожартувати, і тому потай від квартирмейстера розпорядився влаштувати для нього ще й це випробування, явно з метою осоромити його, бо шляхтич Ланді не міг примиритися з думкою, щоб офіцер, який сміє навіть претендувати на джентльменство, раптом осоромив честь усієї офіцерської касты своїм одруженням з нерівнею. Отож коли все було приготовано, першим викликали М'юра, на якого вже чекали з картоплиною. А що про цей вид змагання читач, можливо, чує вперше, не зайве буде описати його в кількох словах. Робилося це так:: вибирали чималеньку картоплину, і той, хто мав її підкинути, ставав ярдів за двадцять від позиції. Потім на команду "кидай!", подавану самим стрільцем, картоплину легенько підкидали вгору, і доки вона ще була в повітрі, в неї потрібно було влучити з першого пострілу. Із сотні спроб, які квартирмейстер зробив за своє життя, йому пощастило тільки один раз упоратися з цим важким завданням; тому тепер він одважився спробувати щастя хіба в сліпій надії на успіх, якій не судилося, одначе, справдитися. Картоплина злетіла в повітря, пролунав постріл, та летюча мішень упала недіткнута.

— Праворуч кру-гом, і геть з рядів, квартирмейстере! — скомандував Ланді, радий, що йому вдалася ця хитра витівка.— Честі виборювати шовковий капор удостоєні лише двоє: Джаспер — Прісна Вода і Слідопит.

— А як буде визначений переможець, пане майоре,— звернувся Слідопит,— попаданням у дві картоплини відразу на льоту чи за влучнішим пострілом в одну?

— Приз дістанеться тому, хто прошиє картоплину посередині, а якщо жоден з вас не влучить хоч біля середини, будете стріляти по черзі у дві на льоту.

— Це для мене жахлива мить, Слідопите!— признався, бліднучи від хвилювання, Джаспер, коли вони підходили до позиції.

Слідопит пильно глянув Джасперові у вічі і, погірохавши майора Данкена трішки зачекати, відвів свого приятеля вбік, щоб їх ніхто не почув.

— Ти, бачу, щось дуже береш усе це до серця, хлопче? — промовив Слідопит, пильно вдивляючись Джасперові у вічі.

— Признаюся: ніколи в житті я ще так не горів бажанням виграти, як цього разу.

— Невже тобі й справді заманулося взяти гору наді мною, твоїм давнім і вірним приятелем, та ще в стрільбі по рухомій цілі, де я взагалі не маю суперників? Ти ж не забувай, хлопче, що стріляти — справжнє моє покликання, і ніхто не може рівнятися зі мною!

— Я це дуже добре знаю, Слідопите, але...

— Але що, друже Джаспере? Кажі відверто, адже я — твій щирий друг.

Джаспер міцно стиснув губи й хутко змахнув рукою сльози: він то червонів, то 'бліднув, немов та дівчина перед освідченням у коханні. Потім, стиснувши міцно руку приятеля і, здавалось, переборовши свої бурхливі почуття, він з усією серйозністю промовив:

— Слідопите, я віддав би руку за одну можливість піднести цей капор Мейбл Дангем.

. Похнюплений і, очевидно, в глибокій задумі від того, що він допіру почув, вертався мисливець назад до позиції.

— Ніколи тобі не влучити на льоту в дві картоплини, Джаспере,— промовив Слідопит.

— Я це добре знаю, тому й боюся...

— Що за створіння — смертна" людинаї їй обов'язково дай те, чим природа її обділила, а те, чим її насправді обдарувало провидіння, вона просто-напросто не цінує. А втім, . гаразд, Джаспере. Ставай лишень на своє місце, а то майор уже чекає; але зятям собі, хлопче: моя куля повинна хоча б лушпайку здряпнути на картоплині, бо як і цього не зроблю, то тоді мені хоч на очі не навертайся нікому із залоги.

— Що ж, віддамся на суд своєї долі,— промовив Джаспер, знову мінячись на обличчі.— Але я мушу влучити або вмерти!

— Що воно — смертна людина! — повторив про себе Слідопит, відступаючи назад, аби дати Джасперові змогу краще прицілитися.— Заздрять хистові інших, а своїх природних переваг і не помічають!

Злетіла вгору картоплина, Джаспер вистрілив, і гучний вигук випередив звістку, що куля пройшла крізь середину, в кожному разі досить близько від середини, щоб виправдати той вигук захвату.

— Ось вам, Слідопите, гідний суперник! — скрикнув захоплено майор Данкен, коли провідник підійшов до 'Позиції.— Чого доброго, ще будемо свідками захопливого змагання в стрільбі по двох картоплинах.

— Що за створіння все-таки людина! — повторив Слідопит, цього разу в такій глибокій задумі, що, здавалося, він уже не помічав того, що діялося довкола.— Кидай!

Картоплина злетіла вгору, пролунав постріл,— саме в ту мить, коли темна грудочка, здавалося, залякла в повітрі, бо Слідопит чомусь як ніколи старанно цілився,— і на обличчях у тих, що підхопили картоплину, з'явилися подив і розчарування.

— Обидва в те саме місце? — поцікавився майор.

— Тільки подряпина! — крикнули йому у відповідь.— Тільки лушпайка здерта!

— Як це так, Слідопите? Невже Джаспер — Прісна Вода забере цього разу приз?

— Віддайте йому приз,— відповів, кивнувши головою, Слідопит і неквапом рушив від позиції.— Що за створіння людина! Ніколи не цінує того, чим її обдарувала природа, а завжди зазіхає на те, чого їй не дано провидінням.

Що Слідопит навіть не прострелив картоплини, а лише здер лушпинку, то приз одностайно присудили Джасперові. 'Коли Джаспер уже тримав капор у руках, до нього підійшов квартирмейстер, з удаваною щиросердістю привітав з перемогою і, ніби між іншим, додав:

— Ну от, хлопче, ти виграв цей очіпок, а нащо він тобі? З нього ж ні паруса, ні навіть корогви не зробиш. Хіба ж не вигідніше було б, Прісна Водо, одержати вартість оцього капора блискучими королівськими срібняками?

— Його за гроші не купити, поручнику,— відрізав Джаспер, чиї очі аж горіли з щастя й радощів.— Для мене цей очіпок дорожчий за п'ятдесят новісіньких вітрил для "Вітрогона".

— Ну, ну, ну, хлопче! Ти, бачу, такий само божевільний, як і всі тут. Та, коли хочеш, я тобі за цю дрібничку не пожалкую навіть півгінеї, аби тільки вона не валялась у твоїй каюті, щоб потім, зрештою, прикрасити голову якої-небудь скво.

Хоча Джаспер і гадки не мав, що лукавий квартирмейстер пропонував йому менше половини .справжньої ціни"капора, він з байдужістю вислухав пусті його балачки. Похитавши заперечливо головою, матрос попрямував до помосту, викликавши неабияке збудження у всіх без винятку офіцерських дам, кожна з яких уже вирішила про себе прийняти дарунок, коли хлопець буде такий галантний і піднесе його їй. Але Джаспер горів бажанням подарувати капор панні свого серця, та й, будучи від природи сором'язливий, ніколи не поквапився б на таку честь — улещати осіб, які в його розумінні належали до хтозна-якого високого світу.

— Мейбл,— промовив він,— цей приз для вас, коли ви тільки не...

— "Коли я тільки не" що, Джаспере?..— спитала дівчина, яка так хотіла допомогти

1 Гінея — стара англійська золота монета високої вартості (дорівнювала 21 шилінгу).

вкрай зніяковілому хлопцеві, що поборолла навіть власну сором'язливість, хоч обое вони до .того зашарілися, що мало не виказали своїх почуттів.

— Коли ви тільки не погордуєте взяти його з рук людини, яка, може, не гідна й сподіватися, що ви приймете від неї цей подарунок.

— Я приймаю його, Джаспере; хай він буде мені па спогад про ті небезпеки, які довелося мені пережити разом з вами, і на знак великої вдячності вам,— вам і Слідопитові за ваші турботи про мене.

— Я тут ні до чого, я тут ні до чого! — запротестував Слідопит.—Джаспер виграв приз, і він його дарує, отож йому і.віддайте належне, а моя черга буде іншим разом, моя та квартирмейстєрова,— он він, здається, місця собі не знаходить через те, що приз дістався Джасперові, а не йому, хоча я ніяк не можу зрозуміти, навіщо йому цей капор: адже в нього нема дружини, щоб зробити їй подарунок.

— А в ^Джаспера — Прісної Води хіба є? Чи, може, "у вас самого, Слідопите, вона є? А може, я хотів за допомогою цього капора знайти собі дружину чи просто повісити' його на згадку про те, що в мене була-колись дружина, або щоб усі бачили, як. я люблю .представниць ніжної статі, або хоча б тільки тому, що капор — предмет жіночого •

туалету; та й ще з деяких інших, не менш поважних міркувань... Обмеженій людині ніколи не збагнути далекоглядної, а крім того, щоб ви зна-

ли: якщо чоловік одразу ж по смерті своєї дружини шукає собі нову подругу життя, це — найкращий доказ того, що він був їй справжнім чоловіком. Любов — це великий дар божий, і якщо чоловік одразу ж після смерті любої дружини шукає собі нову подругу життя — значить, він цим даром наділений особливо щедро.

'— Може й так, може й так; я людина в цьому зосім недосвідчена і не буду сперечатися з вами. Хай ось Мейбл, сержантова донька, краще відповість вам... Ну, Джаспере, хоч ми з тробою вже й відстрілялися, але давай подивимося, як там інші орудують рушницею. Ї.

І Слідопит зі своїм приятелем відійшов і став збоку, тому, що змагання мали от-от відновитися знову. Але дам стрілецькі змагання тепер уже цікавили менше, ніж капор. Він одразу пішов по руках,— дами його обмацували, визначали якість шовку, обговорювали фасон, приглядалися, як 'пошитий, і ніяк не могли дійти згоди між собою, чи таки пасує дочці унтер-офіцера така дорога річ.

— Може, трохи згодом, коли добре надивитеся на нього, ви, захочете продати його?— запитала капітанша.— Носити його, по-моєму, ви'все одно ніколи не зумієте.

— Хтозна, може, й не зумію, мадам,— відповіла ввічливо Мейбл,— проте і розлучатися з ним мені теж не хотілося б.

— Ніхто не каже, любя, що ви у сержанта Дангема бідна дочка і що вам треба продавати речі свого туалету, одначе погодьтеся, що мати річ і не носити її — то марно викинути гроші.

— Мені не хотілося б розлучатися з подарунком друга.

— Хлопець і сам буде про вас кращої думки, якщо ви розумно використаєте його подарунок після того, як трохи забудеться цей пам'ятний для нього день. Це гарний і елегантний капор, і не треба його викидати.

— А я й не думаю викидати, мадам, я його берегтиму.

— Як хочете, любя; дівчата у вашому віці взагалі не розуміють своєї вигоди. Однак зятяйте собі: коли ви передумаєте, я вже нізащо його не візьму, якщо він хоч раз побуває у вас на голові.

— Так, мадам,— якнайлагіднішим тоном відповіла їй Мейбл, проте очі її сяяли, немов діаманти, а щічки зажеврили пелюстками троянд, і вона, ніби приміряючи, приклала капор до своїх ніжних плечей, а потім спокійнісінько зняла його.

Кінець змагань був уже зовсім нецікавий. Стріляли, правда, добре, проте змагання ці своїм рівнем набагато поступалися попереднім, і невдовзі глядачі стали розходитися. Першими пішли дами й офіцери, а за ними й усі інші жінки. Мейбл поверталася пологим берегом озера, вздовж якого суцільним карнизом нависали невисокі скелі; вона йшла, погойдуючи на пальчику свій ошатний капор, і тух несподівано зустріла Слідопита. Він ніс за плечем рушницю, з якої стріляв на змаганні, а сам був якийсь похнюплений і зовсім не схожий на того жвавого й завжди невимушеного мисливця, яким вона звикла його бачити. Після кількох буденних фраз на похвалу безмежній

гладіні Онтаріо,* що простяглося перед ними в усій своїй величі, він раптом повернувся, вперше за весь час зустрічі звів на неї допитливий погляд і сказав:

— Джаспер здобув для вас цей капор, Мейбл, не надто перенапружуючи свої здібності.

— Він здобув його чесно, Слідопите!

— Авжеж, цього ніхто й не ставить під сумнів: куля точно пронизала картоплину, краще ніхто цього не зробив, хоча дехто, може, здатен був на таке ж саме.

— А проте ніхто ж цього так і не зробив! — зопалу вигукнула Мейбл і тієї ж миті пожалкувала за свою гарячковість, помітивши, що ці слова, як і почуття, з якими вона їх виголосила, дуже засмутили провідника.

— То правда, то правда, Мейбл; таки ніхто, крім нього, не зробив цього тоді, одначе нема чого мені приховувати хист, яким нагородило мене саме провидіння... Так, так, більш ніхто там не зробив того самого, але ось зараз ви на власні очі переконаєтеся, на що ми взагалі — спроможні. Гляньте лишень угору — бачите чайок, що літають над нами?

— А чого ж ні, Слідопите, їх стільки, що годі не помітити.

— Так ось, там, де вони перекривають одна одну в леті,— промовив Слідопит, знімаючи з плеча рушницю,— оті, оті дві, дивіться!

І в ту ж мить, коли дві чайки, що пролітали одна від одної за кільканадцять ярдів, опинилися на одній лінії, гримнув постріл, і обидві жертви були прошиті однією кулею. Ще чайки не попадали в озеро, як Слідопит поставив приклад на землю, зайшовшись своїм звичним сміхом, і на його чесному обличчі не лишилося й тіні образи.

— Оце дещиця, Мейбл, оце дещиця, хоча за це й немає капора вам у дарунок! А втім, хай вам краще сам Джаспер усе розповість, бо навряд чи у всій Америці є ще одна людина з чеснішою і правдивішою душею, як він.

— Виходить, у тому, що Джаспер одержав приз,— не одна його заслуга.

— Не те, Мейбл. Він робив усе, що міг, і зробив добре. Як для людини, чия стихія — море, а не суходіл, Джаспер стріляє просто чудово, і на нього можна цілком покластися як на воді, так і на суші. Проте я сам винен у тому, Мейбл, що капор не дістався мені, хоча, власне, то не має значення... не має значення, адже він все одно дістався кому слід.

— Тепер, здається, я розумію вас, Слідопите,— промовила Мейбл, мимоволі червоніючи.— Цей капор — спільний подарунок від вас і від Джаспера.

— Сказати так — значить образити хлопця. Він виборов це вбрання і мав повне право подарувати його. Єдине, що ви можете думати, Мейбл, це — не сумніватися, що якби я виграв його, він був би вручений тій самій особі.

— Я не забуду цього, Слідопите, й докладу всіх зусиль, щоб усім стало відомо, яке мистецтво ви продемонстрували на цих двох бідних птахів.

— Ради бога, Мейбл! Розповідати комусь у нас на кордоні про те, що Слідопит, мовляв, стріляє влучно, нема так само потреби, як нема потреби повідомляти, що в цьому озері є вода і що на небі світить сонце. Кожен і так добре знає, на що я

спроможний у стрільбі, тому ваші слова справили б на людей-не більше враження, ніж, скажімо, французька, мова на американського ведмеда.

— Отже, по-вашому, Джаспер знав, що ви робите йому послугу, якою він так нечесно скористався? — запитала Мейбл, і вогники, які блищали в її очах, поступово згасли, а на обличчі з'явилася глибока задума.

— Я не стверджую цього, проте це не далеко від істини. Ми іноді забуваємо про все на світі, коли домагаємося здійснення своїх бажань. Джасперові добре відомо, що я можу прошити дві картоплини на льоту, як я показав це, на чайках; знає він також і те, що більш ніхто на всьому кордоні не годен зробити цього. Але, засліплений капором і нестримним бажанням вручити його вам, хлопець у ту мить — правда, тільки в ту мить, — переоцінив себе, чого йому, очевидно, таки не треба було робити. Не подумайте тільки, що Джаспер — Прісна Вода нечесний або непорядний — зовсім ні: це просто вже властиве хлопцям, коли вони будь-що хочуть сподобатися якійсь вродливій дівчині.

— Я намагатимуся забути все, крім тих послуг, що ви обидва зробили мені, бідній напівсироті, — промовила Мейбл, намагаючись вгамувати почуття, яких вона сама не могла собі пояснити. — Повірте, Слідопите, я ніколи не забуду всього того доброго, що ви для мене зробили, — ви та Джаспер, і цей зайвий доказ особливої до мене уваги я теж пам'ятатиму. Візьміть ось від мене нач пам'ять оцю срібну шпильку — хай вона нагадує вам про те, що я зобов'язана вам своїм життям або ж свободою.

— А навіщо вона мені, і що я нею застібатиму, Мейбл? — розгублено запитав мисливець, тримаючи просту прикрасу в руці. — Адже я не ношу ні пряжок, ні гудзиків, а тільки паски з міцних оленьчих шкур. Воно гарне для ока, але куди гарніше виглядає на тому місці, де було раніше, ніж десь на мені.

— А ви застебніть нею комір вашої мисливської сорочки, і вона буде саме на своєму місці. Пам'ятайте ж, Слідопите, що це від мене на знак нашої дружби і того, що я ніколи не забуду ні вас, ні тих послуг, які ви мені зробили. x

По цьому Мейбл усміхнулася йому на прощання, пурхнула на прибережний пагорб і незабаром зникла з очей за валом форту.

РОЗДІЛ XII

Глянь! Понад річкою повзе туман, Багнетів жала, весь бівак хова, А з неба млисто на поснулий стан, Далека зірка світло пролива.

Байрон

Через кілька годин по тому Мейбл Дан-гем, здавалося, в глибокій задумі стояла на бастіоні, з якого було чудово видно і річку, й озеро. Було тихе, м'яке надвечір'я, і мандрівка до Тисячі Островів, що мала відбутися, як тільки смеркне, залишалася під великим сумнівом через цілковитий штиль. Всі припаси, зброя, амуніція і навіть речі Мейбл були вже на борту, тільки невеликий загін, що мав вирушити в експедицію, перебував ще на березі, бо певності, що тендер зніметься з якоря, майже не було. Джаспер вивів "Вітрогона" з бухточки й поставив його якомога далі вгору по річці, щоб без затримки вийти за течією з гирла прямо в озеро; але він все ще стояв, на одному якореві, похитуючися серед річки. Ви-, ділені в експедицію солдати, не знаючи, коли

відпливатимуть, сновигали, нудьгуючи, берегом бухточки.

Після гучних ранкових змагань у форту панував спокій, що гармонував з чудовим довколишнім краєвидом, і вплив цієї гармонії відчувала на собі й Мейбл, хоча, не маючи звички роздумувати над своїми почуттями, вона могла й не знати, що їх збудило. Все навкруги тішило око й заспокоювало душу, а уроча пишнота безмовного лісу й непорушних водних просторів озера надавала всьому краєвидові неповторної величі. Тут чи не вперше Мейбл помітила, як відчутно слабшає вплив міської цивілізації на її звички, і в щирої від природи дівчини зародилася думка, що серед таких мальовничих краєвидів, мабуть, теж можна бути щасливою. Якою саме мірою появи у Мейбл цієї несподіваної думки сприяло, крім усього пережитого за останні десять днів, ще й це тихе, благословенне надвечір'я, тутг на початку нашої оповіді, можна більше здогадуватися, аніж стверджувати напевне.

1 Мангеттен — острів у гирлі річки Гудзон (тепер центр Нью-Йорка).

— Чарівний захід сонця, Мейбл! — так близько від дівчини пролунав дядечків голос, що вона аж здригнулася.— Чарівний, звичайно, як на прісну воду, а на морі, дочко, у нас ніхто й не подивився б на нього.

— А хіба природа не та сама на березі чи па морі, на такому ось озері чи в-океані? Хіба, любий дядечку, сонце не скрізь однакове, а чи, може, тут, на далекому кордоні, ми не вдячні так само ласці провидіння, як і на рідному нашому Мангеттені? 1

— Диви, як дівчину заморочили мамині книжки! Хоча мені щось не віриться, щоб сержант коли тягав за собою такий мотлох. "Чи природа не та сама"! Та невже ти, Мейбл, і справді гадаєш, що природа матроса нічим не відрізняється від природи солдата? У тебе ж є родичі як серед цих, так і серед тих, отож треба б і самій уже де в чім розбиратися..

— Але ж я, дядечку, кажу про людську природу взагалі.

— І я теж, дочко! Я говорю про людську природу матроса і про людську природу будь-кого з піхотинців п'ятдесят п'ятого полку, не виключаючи навіть твого батька. Ось, приміром, у них тут сьогодні були стрілецькі змагання, чи стрільба по мішені, як я б сказав, але хіба вона хоча б чимось нагадує нашу стрільбу по плавучій цілі? Там ми бортовим залпом з усіх гармат хіба ж так шарахаємо ядрами по мішені, що плаває не під носом, а за добрих півмилі від корабля; бараболя ж, коли б її занесло якимось вітром на борт,— явище, звісно, майже неможливе,— плавала б у корабельного кока в казані. Воно, може, й почесна служба в піхоті, Мейбл, але досвідчене око відразу помічає до біса всіляких дурниць і иедоречностей у цих фортах. А щодо цієї сажавки, яку невідомо чому тут величають озером, то моя думка про неї тобі вже відома, і я не буду ще раз її повторювати. Не личить і справжньому морякові гудити все на світі, але хай мене грім поб'є, коли в цьому Онтарію, як його тут називають, набагато більше води, ніж у корабельній бочці. Ось послухай, Мейбл, якщо хочеш знати різницю між океаном та озером, я тобі поясню це наочно. Отаку тишу на воді, коли нема вітру, можна назвати штилем, хоча, правду кажучи, я сумніваюся, щоб тут могли бути справжні штилі, як у нас в океані.

— Але ж, дядечку, кругом тихо, як у вусі! Хіба ж може бути ще тихіше, адже в лісі навіть жоден листочок не ворухнеться!..

— Листочок! Листочок! До чого тут листя, Мейбл? Де ти бачила в океані — листя? Якщо хочеш переконатися, справжній це штиль чи ні,— перевір на свічці: коли полум'я зовсім не зворухнеться — отоді-таки вітру нема. От побувала б ти в тих широтах, де повітря таке застійне, що його важко навіть вдихнути, отоді б мала поняття про справжній штиль. Там людям просто не вистачає повітря. А глянь ось на це озеро. Вода в ньому і не колихнеться, як молоко в мисці чи вода в бочці, доки з неї чопа не витягли. В океані ж вода ніколи не стоїть нерухомо, хай би там був і хтозна-який штиль.

— Та невже, дядечку! Навіть і в штиль?

— Що значить — "невже", дочко! Кажу ж, що ні. Океан дихає, мов живий, і його лоно, як пишуть поети, завжди здійсмається, хоч повітря ньому навряд чи більше, ніж у пляшці з водою. Ніхто ще зроду не бачив океан таким тихим, як це озеро: він то здійсметься, то осяде, так, наче має легені.

— Та й озеро теж не завмирає повністю; он дивіться, як біля берега брижиться вода і часом чути, як гупає прибій у прибережні скелі.

— Що то — задрипана поезія! Так можна й бульбашки у воді назвати брижами, а плюскіт води, коли миють палубу,— прибоєм. Онтаріо буде так проти Атлантичного океану, як індіанська пірога проти лінійного корабля! Але це зовсім не принижує Джаспера,— аж ніяк ні, він хлопець непоганий, а якби йому ще знань, він був би справжньою людиною.

1 Рифовий вузол (мор.) — вузол на кінці снасті, який не зав'язується, а майстерно сплітається з окремих сталок.

— Невже ви Джаспера вважаєте — невігласом, дядечку? — запитала, зніяковівши, Мейбл і відвернулася, ніби щоб поправити коси, а насправді, щоб сховати від дядька обличчя.— А я вважаю, що Джаспер — Прісна Вода знає більше, ніж будь-хто з ровесників його стану. Правда, він мало читав, бо де тут, на краю світа, дістанеш тих книжок, але він, як на свої роки,— принаймні так мені здається,— досить тямовитий.

— Він невіглас, невіглас, як і всі вони тут, на цій калюжі. Ну, він ще зуміє зав'язати прямий вузол, навіть ,затяжний зашморг — це правда, але вже як дійде справа до рифового 1 чи брамшкотового, то в цьому він тямить не більше, ніж ти у підйманні якоря. А втім, Мейбл, ми з тобою багато чим зобов'язані обом їм — і Джасперові, й Слідопитові, і я оце думаю, як би їм найкраще віддячити, тому що невдячні люди, по-моєму,— то свині. Щоправда, подекують, ніби невдячність — королівська вада, але я б сказав — скорше свинська; то щоб і в нас з тобою так не вийшло: посадили суддею, а він — свиня свинею.

— Ваша правда," дядечку! Треба зробити все, що мога, і показати, як ми вдячні цим хоробрим чоловікам, за їхні великі послуги.

— В тебе таке ж добре серце, як і в твоєї покійної матінки, і це робить честь родині Кепів. Признатися, я надумав, який узяти курс, щоб усім догодити, і я запропоную його, коли ми повернемося з оцієї прогуляночки по озеру до Тисячі Островів і коли я

зберуся вже рушати додому/

— Дядечку, дорогенький, та це ж так ласкаво і справедливо з вашого боку! А не можна часом і мені довідатися, що ви надумали?

— Від тебе, Мейбл, я не бачу жодної потреби приховувати цю таємницю, але щоб ти ні слова твоєму батькові, бо в сержанта свої химери, і він ще може, чого доброго, нашкодити нам. Коли поміркувати, то "ні Джасперо-ві, ні Слідопитові тут ніколи чогось путнього не добитися, отож я надумав забрати їх обох з собою до океану і влаштувати у флот. Джаспер там за два тижні вже стане на морські ноги, а за рік далекого рейсу буде з— нього й справжня людина. Ну, Слідопитові треба, мабуть, більше часу, та й то навряд, щоб з нього взагалі коли вийшов справжній моряк, але його можна було б десь улаштувати, скажімо, дозорцем: адже зір у нього непе-ревершений.

— І ви гадаєте, дядечку, що хоч один з них погодиться на це? — запитала, посміхаючись, Мейбл.

— Невже вони й справді такі бевзні, що не скористаються з нагоди піти вгору? Та он Джасперові дай тільки дорогу, і він помре щонайменше капітаном брига.

— А чи буде він щасливіший від того, дядечку? Яка різниця — командуватиме він кораблем з прямим чи з косим вітрилом?

— Тю, Магнітику! Що ти тямиш на кораблях! Ти навіть не розумієш, що мелеш. Полиш це мені, і я уладнаю все як слід. А ось і сам Слідопит! Зараз я натякну йому, який приємний сюрприз готую для нього. Ніщо так не підбадьорює людину, як сподіване підвищення,— сказав Кеп, кивнувши небозі, й замовкнув, бо Слідопит був уже зовсім близько.

Мисливець підійшов до них якийсь не як завжди відкритий і привітний, а трохи ніби збентежений, так, наче він не знав, як його приймуть.

— Дядько з небогою в родинному колі, а тут і стороннього несе,— промовив він, підходячи до них.

— Ви для нас зовсім не сторонній, добродію Слідопите,— заперечив йому Кеп,— і нікому ми так не раді, як вам, бо саме про вас розмова. А коли друзі говорять про свого приятеля в його відсутності, то неважко здогадатися, як вони про нього відгукуються.

— Я не цікавлюся чужими сёкретами^зов-сім не цікавлюся. У кожної людини є вороги, є вони і в мене, 'одначе ні вас, добродію Кепо;

ні вас, чарівна Мейбл, я не відношу до них. А от про мінгів цього не скажу, хоч і в них нема достатніх підстав ненавидіти мене.

і Зарити томагавка (тобто бойову сокиру) означає в мовах американських індіан досягти замирення.

— Яв цьому більш ніж переконаний, добродію, і просто вражений вашою чесністю та щирістю. Проте у вас є можливість позбутися неприязні навіть цих клятих мінгів, і якщо ви захочете скористатися з цієї нагоди, ніхто з більшою готовністю, ніж я, не підкаже вам, як це зробити.

— Що й казати, я волю не мати ворогів, Солонна Водо,— відказав Слідопит, непомітно для себе переказавши Кепове прізвисько, яким уже охрестили його індіани у

форту та поза його межами,— я волію не мати ворогів і готовий хоч зараз зарити томагавк 1 з індіана-ми і французами. Але, як ви знаєте, не до снаги таким слабким істотам, як. ми з вами, викинути з серця почуття ненависті.

— А ви, друже Слідопите, киньте всім об землю, негайно знімайтеся з якоря, повернувшись з цього короткочасного плавання, та ходімо, чоловіче, зі мною до узбережжя океану, і там, я можу гарантувати, більше не почуєте бойових індіанських кличів і будете в повній безпеці від їхніх куль.

— А що мені там робити на солоній воді? Чи, може, пошлете мене полювати по ваших містах, аби нікати по слідах городян, що ходять на ринок та з ринку? Що я там — влаштовуватиму засідку на курей і собак, чи що? Як бачу, не приятель ви мені, добродію Кепе, раз хочете відірвати мене від затінку лісів і завезти кудись, щоб я млів там на міських майданах.

— Що ви, що ви, Слідопите! Я й гадки не мав завезти і десь покинути вас у місті. Я вирішив узяти вас на море: адже тільки там людина може дихнути на повні груди. Спитайте Мейбл, і вона потвердить, що саме це й було моїм наміром ще до того, як я оце сказав вам.

— А як Мейбл гадає: чи піде мені на користь така відміна в житті? Вона-бо знає, що в кожного своє покликання і що так само марно претендувати на якісь інші, як і протистояти тим, що йдуть від провидіння. Я мисливець^ розвідник і провідник, Солоне Воду, і я не з тих, котрі можуть легко піти проти волі небес і стати ким завгодно. Як по-вашому, Мейбл, маю я слухність чи ні?—Чи, може, й ви, як і більшість жіноцтва, за те, щоб людина зраджувала своєму покликанню?

— Ні, я не хотіла б, щоб ви хоч у будь-чому змінилися, Слідопите,— відповіла Мейбл з щиросердою відвертістю, що до глибини душі схвилювала мисливця.— І хоч як би там дядечко мій захоплювався морем, хоч які б там гаразди він вам обіцяв, я все-таки не бажала б, щоб найкращий і найшляхетніший з усіх лісових мисливців став хай навіть самим адміралом. Зоставайтесь ліпше тим, ким

ви є, відважний друже, і тоді вам нічого боятися гніву божого.

— Чуєте, Солоне Воду? Ви чуєте, що каже сержантова донька? А вона така чесна, така щиросерда й прекрасна душа, що каже лише те, що думає. А доки вона задоволена мною* таким, як я є, я нізащо не піду проти волі провидіння, аби тільки стати кимось іншим. Тут декому з нашої залози може здатися, ніби без моїх послуг можна обійтися, та коли будемо на Тисячі Островів, там навряд чи обійдеться без пригоди, яка доведе, що влучна стрільба з рушниці — божий дар.

— То й ви, Слідопите, пливете з нами? — запитала Мейбл і так щиро й привітно усміхнулася до мисливця, що він ладен був піти за нею хоч на край світу.— Як'добре, що серед наших захисників будете й ви, Слідопите! Тепер мені нічого не страшно, хоч я й буду єдиною жінкою на борту, коли не рахувати ще одну солдатку.

— Вас захистив би сержант, Мейбл, можете бути певні, вас захистив би й сержант, навіть якби ви не були йому рідною донькою. Та вас ніхто не покине в біді. А вашому дядькові, певне, особливо кортить побути в експедиції під вітрилами: адже він матиме

змогу глянути на справжнє суходільне море.

— Велике цабе ваше суходільне море, Слідопите! Я від нього нічого особливого не чекаю. Одначе мету цієї експедиції знати хотілося б, адже я не звик відсиджуватися на палубі" в ролі пасажирів, а сержант," мій шурик, потайний, як франкмасон — з нього слова не витягнеш. Ти, часом, не знаєш, Мейбл, чого ми туди пливемо?

1 Франкмасон, чи масон (франц.) — послідовник таємного релігійно-філософського вчення, що виникла в Англії у XVIII ст. й поширилося по інших країнах.

— Навіть найменшого уявлення не маю, дядечку. Та й запитувати в батька про його службові справи якось ніяково: ще, чого доброго, скаже, що це не жіноче діло; я знаю тільки, що ми вирушаємо на цілий місяць, а знімаємося з місця, скоро дозволить сприятливий вітер.

— Може, ви часом, добродію Слідопите, знаєте щось про це, а то воно якось не дуже приємно для старого моряка вирушати в дорогу, не знаючи куди й по що.

— Мета нашої експедиції, а також порт призначення, Солоні Води, зовсім не є таємниця,, дарма що в залозі про це й заборонено розповідати. Я, проте, не солдат і можу говорити про все, що забажаю, хоча, сподіваюся, ніхто не скаже, що я даю своєму мові багату волю. Одначе позаяк ми от-от маємо відпливати і ви обоє теж їдете з нами, то, по-моєму, вам можна вже сказати, куди нас повезуть. Гадаю, добродію Кеппе, "вам відомо, що є таке місце, як Тисяча Островів?

— Та чув, як ви їх називаєте, хоча я більш ніж упевнений, що то не справжні острови, які, скажімо, ми подибуємо в океані, і що тисяча їх тільки на око, як і забитих' та пораних після великих битв, а насправді там їх, може, двійко чи трійко.

— Е ні: у мене до чого добрий зір, та й то я не спромігся порахувати їх усі, хоча брався й не один раз.

— Атож, атож, я знав людей, які не вміли рахувати далі певного числа. Ваші щирі суходільні птиці ніколи не впізнають своїх сідал з моря, навіть якщо ці сідала в них перед носом: вони вам що хочете можуть сказати. Скільки разів, бувало, я вже бачу і надмор'я, і будинки, і церкви, а пасажирів на кораблі нічого не можуть побачити, крім води! Та й взагалі уявити не можу, як це на прісній воді можна так далеко заплисти, щоб і берега не було видко! Мені це здається просто безглуздом і неможливим.

— Ви не знаєте наших озер, добродію Кеппе, а то ви так— не казали б. Ми ще не доїдемо до Тисячі Островів, як ви матимете геть іншу думку про те, на що здатна природа в цій закутій і.

— Проте я сумніваюся, щоб у цьому краю та була така річ, як справжній острів. Чогось мені здається, що в прісних водах не може бути справжніх островів, принаймні таких, які я відношу до числа справжніх.

— Ми вам покажемо, о їх коли й не тисячу, то в кожному разі сотні,— стільки, що їх ні очима'охопити, ні мовою полічити.

— А що вони з себе являють?

— Як що? Землю, оточену звідусіль водою.

— Воно-то так, але яка саме земля і якою водою вона оточена? Б'юся об заклад, що

по ближчому ознайомленні це виявляться півост* рови, миси і суходільні виступи, хоча для вас, напевне, всі ці поняття — одне й те саме... Ну, та бог з ним, острови чи не. острови, але яка ж мета нашої поїздки туди, добродію Слідопите?

— Ну, коли ви сержантів шуряк, а прекрасна Мейбл — його донька, і всі ми учасники однієї експедиції, то я розповім, що ми там робитимемо. Сподіваюся, ви, добродію Кепе, як старий мореплавець, чули про такий порт, як Фронтенак?

— А хто про нього не чув?! Не скажу, правда, щоб мені доводилося .бувати в ньому, але пропливати повз нього траплялося не раз.

— То виходить, ви будете ще й у знайомих місцях, хоча я ніяк не доберу, як це можна потрапити туди з океану. Але як би там не було, виїмаєте знати, що всі ці великі озера утворюють своєрідний каскад, у якому води з одного проходять у друге, аж доки, нарешті, доходять до найзахіднішого з них — Ері, яке нітрохи не менше від нашого Онтаріо. Ну, а вже з Ері вода доходить до невисокого кряжа, через гребінь якого і перевалюється...

— Хотів би я знати, як це в дідька може бути?

— Як може бути? Дуже просто, добродію Кепе, — відказав, посміхаючись, Слідопит.— Підпливає до гребеня, а звідти летить униз. Я'кби я сказав, що вода падає догори, то, може, в цьому Гі було б щось протиприродне, а то що ж у юму дивного, коли вода, та до того ще й прісна, падає згори.

— То так, але ж ви. кажете, що озеро переливається через гребінь, а це щось не по зубах істині, якщо, звісно, в істини взагалі є зуби.

— Ну, не будемо сперечатися про це; що я бачив, те я бачив, а чи є зуби в істини — не скажу, бо не знаю, зате знаю напевне, що вони є у сумління, до того ж ще й вельми гострі. Отож, води з усіх озер, потрапивши в Онтаріо, далі йдуть до моря річкою, а в най-вужчій частині плеса, яке ще не є річка, але вже й не рзеро, і розташовані всі ці Тисяча Островів. Фронтенак же, французький порт, стоїть вище островів, а що французи тримають залогу й нижче островів, то вони, можуть без перешкоди відправляти вгору цією річкою до Фронтенака харчі та аmunіцію, якими постачають усіх індіан по берегах' Онтаріо та інших озер, щоб дати ворогам змогу чинити свої лиходійства і здирати скальпи з християн.

— Аз появою нашого загону там всі ці жахи припиняться? — з цікавістю запитала Мейбл.

— Може, припиняться, а може, й ні, як провидіння захоче. Ланді, комендант нашого форту, для того й тримає залогу на одному з цих островів, щоб перехоплювати французькі кораблі зі зброєю. Ми ж вирушаємо,на підмогу тій нашій залозі. Поки що вона там зробила дуже небагато, щоправда, їй пощастило захопити дві баржі з вантажами для індіан, а на тому тижні звідти прибув вістун з таким донесенням, що майор вирішив докласти останнє зусилля, аби перехитрити цих бузувірів. Джаспер знає, як туди проскочити, та й ми будемо в добрих руках, бо сержант обачний, а це дещо значить у засідках. Так, так, він і обачний, і меткий.

— Тільки й усього? — зневажливо кинув Кеп.— А я гадав, судячи з приготувань та

спорядження, що пахне піратським промислом і що на цьому ділі можна буде гарненько набити собі гаманці чесним робом. Гадаю, здобуті в прісноводних сутичках гроші не діляться?

— Що, що?

— Напевне, всю здобич, яку ви добуваєте у ваших так званих експедиціях та засідках, король загібає собі?

— Чого не знаю, того не знаю, добродію Кепел Я беру свою частину свинцю й пороху, якщо трапляється така нагода, і не кажу королеві про це ні слова. А якщо кому й перепадає при цьому більше, то в кожному разі не мені, хоч і мені пора б уже подумати про свій дім і про все в домі.

Хоча Слідопит, зробивши прямий натяк на те, що бажає змінити своє життя, сам і не насмілювався глянути Мейбл у вічі, проте він віддав би все на світі, аби лише дізнатися, чи вона прислухалась до його останніх слів і що виказувало її обличчя. Але Мейбл і не гадала підозрювати щось у Слідопитових словах, і на її обличчі не було й тіні зніяковіння, коли вона звернула свій погляд на річку, де в цю мить на борту "Вітрогона" з'явилися ніби якісь ознаки приготувань.

— Джаспер збирається виводити тендера,— зауважив провідник, що й сам у цю мить глянув у тому ж напрямку, почувши грюкіт від падіння якогось важкого предмета на палубі корабля.— Певне, хлопець помітив ознаки вітру і хоче бути наготові.

— Так, зараз нам продемонструють урок мореплавства,— уїдливо зауважив, посміхаючись, Кеп.— Доброго моряка видно вже по тому, як він знімається з якоря, так само, як і справжнього солдата пізнаєш по тому, як він застібає мундир,— згори вниз чи знизу вгору.

— Не скажу, чи Джаспер у всьому може зрівнятися з океанськими моряками,— зауважив Слідопит, щиросердість якого ніколи не затьмарювалася ніцими чуттями заздрощів чи ревнощів,— але я одне знаю напевне: він хоробрий хлопець і з таким хистом водить свого тендера, що краще й не треба, принаймні на цьому озері. Ви, добродію Кепе, здається, не вважали його недосвідченим на Освезькому водоспаді, де прісна вода крутить і щомиті може жбурнути тебе з порогів у пінявий вир?

Кеп замість відповіді ляше буркнув щось невдоволено собі під ніс, після чого на бастіоні всі замовкли, зосереджено стежачи за кожним рухом тендера, що було цілком природно для людей, які тепер пов'язували свою долю

з цим суденцем. Довкола ж, як і досі, був мертвий штиль, і гладінь озера буквально горіла в останніх променях сокця. Тим часом "Вітрогона" підтягли ближче до якоря, що стримів ярдів за сто вище намотої водою коси, і тепер було вже досить простору, щоб увести корабель у гирло річки, яке служило тоді для Освего гаванню. Та здійснити цей маневр за цілковитого безвітря було практично неможливо, і невдовзі стало ясно, що проштовхнути легеньке суденце крізь вузьку протоку можна хіба за допомогою весел. Не розпускаючи вітрил, на тендері підняли якір, і тієї ж миті гучно плеснули об воду весла, й суденце, розвертаючись носом проти течії, рушило до середини річки, а тільки-но досяг-ло її, як веслярі перестали гребти і тендера понесло течією до гирла. У

вузькій протоці "Вітрогон" ще додав швидкості, і менш як за п'ять хвилин він уже лишив позаду піщані коси, що перегороджували озерним хвилям дорогу в гирло. Судно, не кидаючи якоря, відпливало все далі й далі від берега, аж доки його чорний корпус зупинився на дзеркальній поверхні озера за добру чверть милі від пологого миса," що із східного боку захищав цю своєрідну бухту, чи рейд. Там течія річки остаточно втратила свою силу, і тендер практично став.

— Корабель, по-моєму, дуже гарний, дядечку,— першою відновила розмову Мейбл, яка весь цей час, доки тендер маневрував до нового місця, не зводила з нього очей.— Ви;

т

можливо, й знайдете який ганж у його вигляді чи маневрах, але з погляду такого невігласа в цих справах, як я, у ньому все бездоганне.

— Так, так, дочко... За водою він пливе славно, але за водою й тріска пливе. Та, щоб добачити деталі, такому морському вовкові, як я, окуляри вдягати не треба.

— Ну а я, добродію Кепе,— втрутився провідник,-який рідко пропускав нагоду заступитися за Джаспера,— я не раз чув від бувалих і досвідчених моряків, які плавають на солоних водах, що кращого корабля від "Вітрогона" взагалі нема. Я в цьому ділі, правда, мало що тямлю, але ж людині не заборонено мати свою власну, хай навіть і хибну думку про той чи інший корабель; що ж до ладу на судні, то мене ніхто не переконає, що у Джаспера він гірший, ніж деінде.

— Я не кажу, що тендер зовсім уже незграбний, добродію Слідопите, проте він має вади, та ще й великі.

— А які саме, дядечку? Якби Джаспер їх знав, він би, певне, негайно виправив їх?

— Які саме? Так їх і в п'ять десятків — навіть у сотню не вбереш! Дуже істотні, ще й кричущі вади.

— Будь ласка, перерахуйте, які саме, дядечку, і Слідопит перекаже їх усі своєму приятеліві.

— Перерахувати, кажеш? А хіба так просто перерахувати зірки на небі, коли їх там така гибіль? Тож перерахувати, кажеш? Гаразд, люба моя небого, міс Магніт; ну, що ти, наприклад, скажеш хоча б про цей гік¹ на "Вітрогоні"? Як на моє недосвідчене око, то він підтягнутий щонайменше на фут вище, ніж треба; а вимпел який бридкий, а...а... хай мене грім поб'є, якщо в нього на марселі² не теліпається сезень³... і мене анітрохи не здивує, якщо в нього заїсть линву, коли почнуть кидати верп⁴. Вади неабиякі! Та кожен моряк, тільки глянувши на цей тендер, умить побачить у ньому не менше недоліків, ніж хазяїн у наймитові, що раптом надумався розраховуватись.

1 Г і к — рухомий дерев'яний брус, що впирається одним кінцем у щоглу. По гіку розтягується нижня частина скісного вітрила.

2 Марсель — пряме вітрило, що прив'язується до марса-реї (бантини).

3 Сезень — коротка мотузка, якою прив'язують вітрило до рей (бантин).

4 В е р п (стоп-анкер) — легкий якір, що кидається при березі, коли верпується корабель.

— Це, може, й справді так, дядечку, однак я дуже сумніваюся, щоб Джаспер знав про них. Я не припускаю думки, щоб він не виправив усі ці вади, якби йому на них вказали, правда ж, Слідопите?

— Хай Джаспер сам'порядкує на своєму кораблі. У цьому його справжнє покликання, і запевняю вас, ніхто краще за нього не знає, як уберегти "Вітрогона" від фронтенацьких французів чи їхніх диявольських приятелів — мінгів. Кому яке діло, добродію Кепе, чи заплутався якірний канат і що там зависоко підтягнутий гік. Головне, аби "Вітрогон" добре ходив та справно уникав фТранцузів. Не скажу нічого за океан, бо там-Джасперові ще ніколи не доводилося показувати свої здібності, але я запевняю вас, що тут, на цих озерах, він утре носа будь-якому мореплавцеві.

Кеп тільки поблажливо усміхнувся, проте знайшов за потрібне облишити свою критику саме на той час. На його обличчі що далі то виразніше малювалася міна зарозумілості й зневаги, хоча він і намагався вдавати з себе байдужого до всіх цих суперечок з приводу питань, у яких його співрозмовники були цілковиті невігласи. Тим часом тендер, опинившись у владі внутрішніх течій озера, ледь помітно дрейфував собі за течією, ліниво повертаючись то в один бік, то в другий, щоправда, досить повільно, щоб те помітили спостерігачі. Та ось на ньому розпустили й поставили клівер котрий умить видувся до берега, хоч на гладіні озера й не було жодної ознаки вітру. Проте, хоч який слабенький був цей подих, а суденце відразу підкорилося його силі, і вже за хвилину "Вітрогон" плив упоперек річкової течії, до того ж так легко й непомітно, ніби взагалі не рухався. Перетнувши течію, він потрапив у вир, який підхопив і поніс тендера до крутого берега, на якому стояв форт. Тут Джаспер і кинув верп.

1 Клівер — трикутне вітрило, що натягується між щоглою та носом (по бушприту) корабля.

— Непогано! — буркнув про себе, не втримавшись, Кеп.— Не так і погано, хоч йому й слід було повернути стерно праворуч, а не ліворуч, тому що кораблеві треба завжди підходити до берега кормою, незалежно від того, знаходиться він від нього на відстані милі чи тільки одного кабельтова. Це куди показніше, а показність у наш час — велике діло!

— Джаспер хлопець моторний,— вставив несподівано з-за спини свого шуряка сержант Дангем,— і ми повністю покладаємося на його вправність. Але ходімо, бо за півгодини, доки ще видно, нам треба бути на палубі, а поки ми зберемося, подадуть човни.

Скорившись цьому розпорядженню, кожен поспішив по свої речі, які ще залишилися на березі. Кілька ударів барабана сповістили про збір, і за мить усі вже були на ногах.

РОЗДІЛ XIII

Дурники домовика злякались, На шабаш відьми всі позлітались, їде вовкулак на віслюку, Феї застрибали у танку.

Коттон

Посадка такого невеличкого загону на тендер пройшла швидко й без особливих

турбот. Увесь загін під командою сержанта Дан-гема складався усього з десяти рядових і двох унтер-офіцерів. Щоправда, незабаром стало відомо, що до експедиції приєднається ще й поручник М'юр, але тільки як доброволець. Йому таки врешті-решт пощастило переконати свого безпосереднього начальника — коменданта форту, що, з огляду на його обов'язки квартирмейстера, ця поїздка необхідна для нього. Сюди ще треба додати Слідопита, Ке-па та Джаспера з його підлеглими, до числа яких належав і юнга. Таким чином, у всьому експедиційному корпусі, якщо брати до уваги й чотирнадцятирічного юнгу, не — нараховувалося й двох десятків чоловіків. Мейбл та ще дружина одного солдата були серед них єдині жінки.

Сержант Дангем перевіз шлюпкою свою команду на судно і повернувся на берег, щоб одержати останні настанови й перевірити, чи подбали як слід про його дочку та шуряка. Показавши Кепові човен, на котрому він з Мейбл мав переправитися на тендер, сержант подався на косогір за останніми вказівками до майора Ланді, що чекав його на бастіоні, про який уже не раз була мова. Та полишимо їх на короткий час самих і вернімося знову на узбережжя.

Уже майже смеркло, коли Мейбл сіла в човен, який мав перевезти її на тендер. Озеро було таке спокійне, що навіть відпала потреба заганяти шлюпки в гирло річки для завантаження, як це досі практикувалося, і посадка велася прямо з берега, де не чути було навіть плюскоту хвиль. Озеро й справді, як образно висловився Кеп, не здіймалося й не осідало, воно не мало ні велетенських легень океану, ні їхнього подиху, бо на Онтаріо Оуло зовсім не так, як на Атлантичному океані, де в одному кінці міг лютувати шторм, а в іншому панував мертвий штиль. Тут для цього було обмаль простору, і, як одностайно стверджують тутешні моряки, на Великих озерах шторми і починаються швидше, й затихають скоріше, ніж на всіх інших знаних ними морях. Отож, коли човен рушив від берега і Мейбл опинилася посеред безмежної гладіні, вона й не відчула, як це завжди буває в таких випадках, що пливе по воді. Веслярі, може, гребнули який десяток разів, і човен підплив до борту тендера.

Джаспер уже чекав на своїх пасажирів, котрим вибратися на борт було зовсім не важко, бо палуба "Вітрогона" була всього яких два-три фути від води. Щойно Мейбл із своєю супутницею ступили на борт, Джаспер одразу ж провів обох до їхньої каюти, де вони й розташувалися. Всього під палубою на суденці було чотири' каюти, які надавалися офіцерам та солдатам з дружинами й дітьми. Найвищого класу серед них була так звана кормова каюта — невеличке приміщення на чотири місця, неабиякою перевагою котр'ого в порівнянні з іншими трьома була наявність маленьких віконець, через які туди потрапляло денне світло й повітря. Ця каюта завжди відводилася жінкам, якщо вони були на суденці, а що цього разу їх було тільки двоє, то Мейбл з товаришкою почувалися в ній зручно й затишно. Центральна каюта була найбільша й освітлювалася через люк у палубі. Цього разу у ній розташувалися квартирмейстер, сержант, Кеп і Джаспер; тим часом за Слідопитом було збережено право вибору будь-якої каюти, крім жіночої. Унтер-офіцери та рядові солдати зайняли нижню палубу коло головного люка, а команда корабля, як завжди, розмістилася на бакові. Хоча

водотоннажність тендера не досягала й п'ятдесяти тонн, осадка його після прийняття людей і всіх вантажів була така незначна, а вільного місця на борту ще так багато, що в разі потреби на ньому можна було розмістити втричі більше людей.

Коли Мейбл влаштувалася у своїй справді затишній і гарненькій каюті, прибираючи яку, вона не могла втриматися від приємної думки, що цим Джаспер проявив своє особливе ставлення до неї, вона знову вийшла на палубу. Тут саме була метушня й гармидер: навколо бігали з одного кінця в інший, розшукуючи свої ранці та інший скарб, солдати; але звичка до дисципліни й ладу взяла своє, і незабаром на кораблі запанувала якась напружена тиша, бо кожен думав про небезпечну експедицію.

1 1? а к — носова частина судна.

Сутінки починали вже огортати видимі предмети на узбережжі, заволікаючи темним серпанком весь лісистий краєвид суходолу, який тепер можна було відрізнити від небесної бані тільки тим, що остання була дещо ясніша. Незабаром на небі одна по одній заблимали зірки, і їхнє завжди лагідне й спокійне мерехтіння сповняло душу спокоєм, який звичайно приносить із собою ніч. Усе це й заспокоювало, і разом з тим— хвилювало, і це відчувала Мейбл, сидячи на палубі. Слідопит стояв поруч, зіпершись, як завжди, на свою довгу рушницю, а сутінки дедалі більше переходили в темряву, — і Мейбл здалося, що на його й без того завжди суворому обличчі лягла печать якоїсь незвичайно глибокої задуми.

— Для вас, Слідопите, такі експедиції, певне, буденна річ,— промовила Мейбл,— от тільки мене дивує, що всі на кораблі такі мовчазні й ніби якісь занепокоєні.

— Вас це дивує, бо ви не знаєте, що таке війна з індіанами. Територіальна міліція, яку ви бачите у себе в місті,— великі вояки тільки на язык; ті ж, що вже зустрічалися з мін-гами, добре знають, як важливо тримати язык на припоні. Те військо, яке вміє мовчати в лісі, вдвічі сильніше за базік. Якби вся сила була тільки в язиці, то перемоги діставалися б обозам, де плентаються жінки.

— Але ж ми з вами і не військо, і *не в лісі. Яка тут, на "Вітрогоні", може бути небезпека від мінгів?

— Запитайте Джаспера, за що його призначено капітаном цього судна, і ви отримаєте повну відповідь на ваше запитання! Хто не знає натури мінгів, не може вважати себе в безпеці від них; ба навіть і той, хто їх добре вже вивчив, теж повинен діяти з розумом та осторогою. Та хай вам краще Джаспер розповість історію про те, як він став капітаном цього тендера!

■': — 'А як саме він став капітаном? — запитала Мейбл з такою щиросердою цікавістю, що аж звеселила простодушного й довірливого співрозмовника, якому ніщо не давало більшої втіхи, ніж нагода сказати будь-що на користь свого приятеля.— То йому робить велику честь, що він, такий іще молодий, а вже досяг он якого становища.

— А таки робить, проте він заслужив куди більшого. За свою відвагу й холонокровність Джасперові навіть фрегат 1' не був би завеликою нагородою, коли б такий, звісно, був

^

а Онтаріо, але його нема і хтозна, чи коли ^т буде.

1 Фрегат — трищогловий вітрильник, який відзначався порівняно великою швидкістю, поступаючи-ся своїм озброєнням лише лінійному кораблеві — найбільшому кораблеві того часу (XVIII ст.)

— То за що все-таки Джаспера призначили капітаном цього судна?

— Це довга історія. Мейбл, і краще, ніж ваш батько, сержант, ніхто вам її не розповість, бо він усе те бачив на власні очі, а я був далеко від того місця—у розвідці. Сам Джаспер, я повинен сказати,— оповідач нікудишній; я не раз був свідком, коли його розпитували про цю історію, але він ніколи не вмів до пуття про це розповісти, хоч усі й знають, що це був славний подвиг. Так, так, Джаспер поганий оповідач це змушені визнати навіть його найкращі друзі. "Вітрогон" ж^ тоді, вважайте, був майже в руках французів і мінгів, але Джаспер вирятував його, пішовши на такий маневр, на який здатна відважитися тільки людина з гострим розумом та хоробрим серцем. Сержант розповість це краще за мене, і було б добре, щоб ви так, при нагоді, коли-небудь попросили його. А Джаспера шкода й турбувати: він тільки зіжмакає усю цю історію, бо оповідач з нього зовсім нікудишній.

Мейбл про себе вирішила довго не чекати, а ще сьогодні розпитати в батька все про ту незвичайну історію, бо кращої нагоди почути похвалу на адресу того, хто погано оповідає, про свої подвиги, вона собі навіть уявити не] могла.

— А як "Вітрогон" — залишиться з нами, коли ми прибудемо на острови,— запитала вона, якусь мить вагаючись, чи годиться їй таке питати,— чи покине нас самих?

— Всяк може бути, залежно від обставин. Джаспер рідко коли тримає корабля на якорі, якщо є якесь діло: тож цілком можливо, що й цього разу він не сидітиме склавши руки. Одначе я так мало знаюся на кораблях та справах водяної стихії взагалі, окрім хіба що переправ на пірозі через пороги й водоспади, що взагалі нічого не скажу. В одному я, проте, переконаний: під командуванням Джаспера, який знаходить стежку на Онтаріо не згір-ше якого делавара на суші, ми можемо бути цілком спокійні.

— Л наш делавар, Великий Змій... чому Це він тут зараз не з нами, Слідопите?

— Ви б краще запитали: "Чому це ви, Слідопите, тут?" Змій на своєму місці, де йому й належить бути, а от я — ні. Він-бо пішов з двома-трьома розвідниками берегом озера й зустрінеться з нами тільки па островах, щоб передати відомості, які йому, може, пощастить роздобути. Сержант — досвідчений вояк: він не виступить назустріч ворогові, не забезпечивши тилу! Як жаль тільки, Мейбл, що ваш батечко не від роду генерал, як дехто з цих зайд-англійців, .що поналазили сюди! Я певен: якби йому доручили командування, за один 'тиждень і ноги французької не було б у Канаді!

— А нам хіба що — доведеться зустрітися з ворогами? — запитала, усміхнувшись, Мейбл і вперше відчула невиразний страх, збагнувши небезпечність експедиції.— Невже навіть до бою може дійти?

— Якщо навіть і дійде, Мейбл, то у нас знайдеться чимало чоловіків, готових з радістю заступити вас від будь-якої небезпеки. Та ви дочка вояка і до того ж, як ми знаємо, не з полохливих."Отож хай страх перед боєм не відганяє нині сну від ваших

прекрасних очей!

— Таке скажете, Слідопите! Я взагалі сміливіше почуваюся тут, у глушині лісів, ніж там, у місті, де на тебе чигає стільки спокус звідусіль, хоч я ніколи й не піддавалася їм, пам'ятаючи, чим я зобов'язана своєму дорогому батечкові.

— Ви така ж, якою була й ваша матінка. Мені сержант не раз казав ще тоді, як я не бачив вашого прекрасного личка: "Сам,— каже,— переконаєшся, що Мейбл у .всьому— викапана матір: не тонкосльоза і не слабкодуха; вона ніколи не розкисне, побачивши, що в тебе якийсь клопіт, а навпаки — підбадьорить тебе в небезпечну хвилину". Отак і казав!

— А до чого б це батькові було розповідати усе це, Слідопите? — насторожено запитала дівчина.— Чи він гадав, що у вас складеться краща думка про мене, коли знатимете, що я не боягузка, як то люблять прикидатися більшість жінок?

Це просте запитання так збентежило Слідопита, що він не знав, що йому й робити: вдатися до омани? — але ж це було не перед ворогом на полі бою; таїтися навіть зі своїми помислами? — але ж це суперечило усій його природі. Водночас якесь чуття, в котрому він і сам не міг як слід розібратися, підказувало йому, що відкрити щиро всю правду було теж недоречно, а приховати її — не входило, у його правила й звичку. Опинившись у такій скруті, він хоч-не-хоч вибрав середній шлях — вдався до натяків та недомовок, щоб і не сказати, чого не треба, і в той же час нічого не приховати.

— Маєте знати, Мейбл, що ми з сержантом давні друзі,— почав Слідопит,— і що ми з ним не один день і не один кривавий бій провели пліч-о-пліч, хоча, коли казати прав-

ду, то й не зовсім пліч-о-пліч, бо я завжди був трохи попереду, як розвідник, а ваш батько — з його вояками, як і належить солдатові королівського війська... А в нас, передових бійців, так уже ведеться, що, коли замовкають рушниці, ми рідко балакаємо про минулий бій, а найчастіше, сидячи коло нічних багать чи продовжуючи похід, ділимося тим, що в кого в душі'найдорожче,—так само, як— і ви, дівчата, коли сходитеся, аби посміятися й поділитися своїми таємничками. Отож і не дивно, що сержант, маючи таку доньку, яку він любив і любить понад усе на світі, чи не найчастіше розповідав мені саме про неї, а я, не мавши ні дочки, ні сестри, ні матері,— взагалі нікого з рідних чи близьких, окрім хіба делаварів, до яких у мене особлива прихильність, слухав його, проймався його чуттями... і теж полюбив вас, Мейбл, ще до того, як побачив вас... Так, так, полюбив, тільки наслухавшись так багато про вас.

— А тепер, коли ви побачили мене,— довірливо й невимушено усміхаючись, промовила дівчина, яка навіть і не підозрювала, що в Слідопитових словах криється щось більше, ніж батьківська любов чи братня прихильність,— тепер ви, либонь, починаєте усвідомлювати, яка то необачність здружуватися з людьми, яких знаєш тільки з розповідей інших.

— То не дружба, Мейбл... то не дружба, що я до вас почуваю. У мене почуття дружби до делаварів, і я маю його ще від дитинства,

т

але це почуття до них, і навіть до найкращого з них, зовсім не схоже на те, що

з'явилося в мене до вас після сержантових розповідей і особливо тепер, коли я знаю вас краще. Я часом боюся, що для людини, котра має такий небезпечний чоловічий фах, як фах провідника, розвідника чи навіть солдата, нерозважливо заводити дружні стосунки з жінками... та ще й з молодими, бо ці стосунки можуть підірвати в неї бойовий дух і відвернути її від звичних занять...

— Сподіваюся, Слідопите, ви не хочете сказати, що дружба з такою дівчиною, як я, применшить вашу дотеперішню хоробрість та волю до боротьби з французами?

— Аж ніяк ні, аж ніяк ні! Коли б вам, наприклад, загрожувала небезпека, боюся, що мене могло б охопити шаленство; та перш ніж ми стали, як я б сказав, такі близькі знайомі, у мене тільки й думки було, що про свої походи, розвідки, вилазки, бої та інші пригоди, а от нині вони мене турбують менше. Тепер я більше думаю про те, щоб, zostатися в казармі та щоб увечері зійтися й побалакати про почуття, в яких нічого немає від ворожнечі й кровопролиття, та ще про молодих жінок і їхній сміх, про їхні веселі й ніжні голоси, чарівні погляди та приваби! Я іноді кажу сержантові, що він та його дочка зіпсують одного з найкращих і найдосвідченіших розвідників кордону!

— Тільки не вони, Слідопите! Вони докладуть усіх зусиль, щоб зробити з того, хто.

вже є такий прекрасний, ще й довершеного. Ви нас погано знаєте, коли думаєте, що я чи мій батько хотіли б бачити вас хоч трохи зміненим. Залишайтеся, яким ви нині є: таким само чесним, відвертим, з чистим сумлінням, безстрашним, мудрим і гідним, найбільшого довір'я провідником, і тоді ні я, ні мій батечко ніколи не перестанемо думати про вас так, як думаємо про вас тепер.

В густій темряві Мейбл не могла помітити, як мінилося Слідопитове лице, але вона своїм чарівним личком була повернена до нього, коли говорила з запалом, рівним її відвертості, підкреслюючи цим, як далеко від будь-якого збентеження була її душа і які щирі були її слова. Правда, щоки дівчини ледь помітно шаріли, але то було тільки від збудження та ширості почуттів, хоча жоден її нерв не затріпотів і ні голос, ні серце своїм биттям не зраджували її. Одне слово, і зовні, і в душі вона була довірливою й щирою дівчиною, котра висловлювала свою повагу представникові іншої статі так, як він, на її думку, заслуговував того своїми вчинками та чеснотами, не проявляючи — при цьому жодних ознак емоцій, що супроводжують ніжніші освідчення.

Слідопит, проте, був надто недосвідчений, щоб розібратися в усіх'цих відмінностях, а безпосередність і сила слів Мейбл тільки підбадьорили добродушного мисливця. Не бажаючи, а може, й не в змозі будь-що сказати, він одійшов убік і, зіпершись на свою рушницю, хвилин десять у глибокій мовчанці дивився на зірки.

А цим часом на фортовому бастіоні між Ланді та сержантом відбувалася вже згадана вище розмова.

— Ранці перевірено?— запитав майор Данкен, глянувши на поданий йому сержантом рапорт, якого в темряві вже не можна було прочитати.

— Всі до одного, ваша честь, і всі вони в порядку.

— А спорядження, зброя?..

— Все як слід, пане майоре, і готове хоч зараз до бою.

— Ви добирали вояків за моїм списком, Дангеме?

— Тільки за ним, сер. Кращих у полку й не відшукати.

— Пам'ятайте, що вам треба саме найкращих вояків, сержанте: адже це вже третя спроба добитися успіху в цій операції; у двох попередніх, проведених під командою прапорщиків, які так лестили мені обіцянками ус-піху, ми зазнавали невдач. Я не маю наміру зовсім відмовлятися від плану, який забрав стільки праці й затрат, але ця спроба буде остання, і її успіх в основному залежить від вас та від Слідопити.¹

— Можете покластися на кожного з нас, пане майоре! Як на наш хист і досвід, — це завдання і ямі під силу, і, сподіваюся* ми його виконаємо з честю. Я певен, що Слідопит не буде зайвий теж.

— На нього справді можна цілком і повністю покластися. Незвичайна • це людина, Дангеме, і він довгенько був для мене загадкою, а от нині, коли я краще його пізнав, він викликає в мене аніскільки не меншу повагу, ніж перший-ліпший генерал у війську його королівської величності.

— Я сподівався, сер, що мій намір видати за нього Мейбл ви розглядатимете як такий, що його мені треба тільки бажати та здійснювати.

— Щодо цього, сержанте, то час покаже,— відповів, посміхаючись, Ланді, хоча й цього разу тонші відтінки виразу обличчя сховала темрява.— Однією жінкою іноді важче керувати, ніж цілим полком чоловіків. До речі, ваш ймовірний зять, квартирмейстер, теле їде з вами; сподіваюся, ви принаймні надасте йому можливість нарівні з іншими претендентами добиватися усмішки вашої дочки.

— Коли б навіть повага до його чину не зобов'язувала мене до цього, і тоді вже одного вашого побажання було б цілком досить, сер.

— Дякую, сержанте. Ми багато прослужили з вами разом, і най треба йти назустріч один одному. Але зрозумійте мене вірно: я не прошу для Деві М'юра якоїсь ласки — ні, я тільки прошу дати йому чисте поле і ніяких пільг. В коханні, як і на війні, кожен повинен сам виборювати свої перемоги. А ви переконані, що вам видано харчів саме стільки, скільки належить?

1 Англійський полковник Бреддок, що прибув у 1754 році до Північної Америки з двома полками на війну за колонії, взяв собі ад'ютантом і консультантом сина заможного американського фермера, молодого Джорджа Вашингтона (1732—1799), який згодом став героєм війни за незалежність і першим президентом США.

— За точність розрахунків я ручуся, пане майоре, а якщо б і не вистачило, то ми не пропадемо з такими двома мисливцями, як Слідопит і Змій.

— Щоб мені цього ніколи не було, Дангеме! — різко обірвав його Ланді.— Що то значить — народитися й пройти вишкіл в Америці! Справжній солдат покладається тільки на своїх інтендантів і більш ні на кого! І я прошу, щоб жоден підрозділ мого полку не став першим у порушенні цього порядку!

— Буде так, як ви наказуєте, пане майоре!.. Проте, якщо смію зауважити, сер...

— Викладайте все відверто, сержанте: адже ви розмовляєте з приятелем!

— Я тільки хотів сказати, що навіть шотландці їдять оленину й птицю не згірше,

ніж свинину, коли її стає важко добувати.

— Це все, може, й справді так, але смаки не мають нічого спільного з ладом. Військо має покладатися тільки на своїх інтендантів. Славля всіх цих місцевих і так створило в королівській армії такий гаспидський розгардіяш, що терпіти його далі вже просто нікуди!

— Генерал Бреддок, ваша честь, теж міг прислухатися до порад місцевого полковника Вашінгтона

— Помовчте зі своїм Вашінгтоном! Ви, місцеві, всі тут одностайні, чоловіче, й тримаєтеся один одного, неначе ви у якій змові, абощо.

— Я вважаю, ваша честь, що в його величності короля нема вірніших підданих, ніж вихідці з американських колоній.

— В цьому, мабуть, ви таки маєте рацію, Дангеме, і я, очевидячки, трохи погарячкував. Але вас, сержанте, я не вважаю цілком тутешнім, бо ви хоч і народилися в Америці, проте ніхто не володіє краще за вас мушкетом.

— І полковник Вашінгтон, ваша честь...

— Що ж, і полковник Вашінгтон може бути теж корисним підданим короля. Це американський самородок, і, здається, я міг би віддати йому таку ж шану, що й ви. До речі, ви не сумніваєтеся у вправності цього Джаспера — Прісної Води?

— Хлопця перевірено в ділі, сер, і він довів, що може впоратися з будь-яким завданням.

— Прісною Водою його назвали французи, і багато років свого дитинства він провів у французьких колоніях... У його жилах, часом, нема французької крові, сержанте?

— Ані краплини, ваша честь! Я колись приятелював з покійним Джасперовим батьком, та й мати була з тутешніх і походила з порядної і відданої родини.

— Як же тоді трапилося, що він так довго жив серед французів і звідки ^ в нього французьке ім'я? До того ж, виявляється, він ще й розмовляє мовою цих канадців.

— Все це легко пояснити, пане майоре. З дитячих років його виховував один наш моряк, учасник ще минулої війни, і хлопець звик до води, мов та качка. Як вашій честі відомо, у нас на Онтаріо нема жодного порту в повному розумінні цього слова, тож хлопець і провів більшість часу з того боку, де у французів останні п'ятдесят років все ж таки водяться судна. Там він принагідно навчився їхньої мови й одержав своє прізвисько від індіан та канадців, у яких заведено називати людей за їхніми якостями.

— І все-таки французький моряк — поганий навчитель для британського вояка.

— Прошу вибачення, сер: Джаспера — Прісну Воду виховував саме справжній англійський моряк — людина, що плавала під королівським прапором і, можна сказати, сама пройшла справжній вишкіл, тобто підданий, що народився тут, у колоніях, сподіваюсь, пане майоре, не може бути гірший у своїм ділі тільки через це.

— Можливо, й не гірший, сержанте, можливо, й не гірший, але й не кращий. Цей Джаспер, відколи я доручив йому командувати "Вітрогоном", теж шанувався; навряд чи можна навіть уявити собі відданішого й кращого хлопця.

— Або відважнішого, пане майоре. Шкодую тільки, сер, що ви ставите під сумнів

Джасперову відданість.

— Обов'язок солдата, якому довірено охорону такого віддаленого і стратегічно важливого поста, як цей,— ніколи не послаблювати пильності, Дангеме. Ми маємо справу з двома найпідступнішими ворогами, яких будь-коли бачив світ,— індіанцями та французами, і тому не слід пускати повз вуха нічого, що згодом може вилізти боком.

— Смію сподіватися, ваша честь, раз ви виявили до мене таке довір'я і доручили командувати цією експедицією, ви не вважатимете мене також недостойним почути й про підстави, які примушують вас сумніватися в Джасперові.

— Не подумайте, що я, може, не довіряю вам, Дангеме, коли вагаюся звіритися в тому, що мені стало відомо: знаєте, просто дуже не хотілося б, щоб про людину, про яку я досі був гарної думки, поширилася раптом погана слава. Ви, певне, високо ставите Слідопита, якщо хочете віддати за нього свою дочку?

— За Слідопитову чесність, сер, я ручуся головою! — твердо й не без гідності, що вразило майора, відказав сержант.— Ця людина не здатна на віроломство.

— І я певен, що ви маєте слухність, Дангеме, проте останні відомості дуже похитнули до декого моє колишнє довір'я. Цими днями, сержанте, я отримав анонімного листа, в якому, мені радять остерігатися Джаспера Вестерна, чи, як його там називають, Джаспера— Прісної Води, котрий буцімто продався французам; там пишеться також, що незабаром мене буде повідомлено про все докладніше й точніше.

— У військовий час, сер, навряд чи варто надавати якоїсь ваги листам без підписів.

— Так само, як і в мирний час, Дангеме. Ніхто, мабуть, не має нижчої, ніж я, думки про тих людей, які шкрябають анонімні листи з приводу чиїхось особистих справ. Анонімка є ознака боягузтва, підлості, й ницості, і, звичайно, брехливості та інших ганебних вад. Але у військовий час доводиться на ці речі дивитися дещо по-іншому. До того ж у листі вказується на деякі вельми підозрілі обставини...

— Сподіваюся, такі, що їх молена сказати підлеглому, ваша честь?

— Звичайно, якщо йому довіряють так, як я довіряю вам, Дангеме. Наприклад, у ньому пишеться, буцімто ірокези пропустили вашу дочку та її" провідників лише з метою не підірвати мого довір'я до Джаспера. І далі зазначається, нібито французьке командування у Фонтенаці вважає за краще захопити "Вітрогона" з сержантом Дангемом та його загоном і зірвати виплеканий нами план, ніж заволодіти дівчиною та скальпом її дядька.

— Я розумію цей натяк, сер, проте не беру його на віру. Якщо сумніватися в Джасперові, тоді не можна довіряти й Слідопитові, а не довіряти Слідопитові для мене все одно, що не довіряти вашій честі.

— Можливо, й так, можливо, й дійсно так, сержанте. Але, зрештою, Джаспер — це не Слідопит, і, чесно кажучи, Дангеме, я, може, більше довіряв би цьому хлопцеві, коли б він не розмовляв по-французькому!

— Запевняю вас, ваша честь, я теж не вважаю, що ця обставина промовляє на його користь, але, з вашого дозволу, смію зауважити: хлопець вивчив французьку мову з необхідності, і не треба його так поспішливо за це засуджувати. Раз він уже розмовляє

по-французькому, то з цим уже нічого не вдієш.

— Це собачий жаргон, і він ще ніколи й нікому не приносив добра... принаймні жодному британському підданцеві. Щоправда, французи між собою мають балакати якоюсь мовою, але краще б цей Джаспер не тямив по-їхньому жодного слова, тоді я довіряв би йому значно більше. Цей лист просто не дає мені спокою, і був би зараз у мене хто під руками, кому можна було б довірити судно, я б цієї ж миті вигдавав якийсь привід, аби залишити Джаспера на березі. Чи не мав я з вами, сержанте, розмови про вашого шуря-ка, який теж їде з вами і теж моряк?

— Це справжній мореплавець, от тільки дещо зневажає прісну воду. Сумніваюся, щоб він ризикнув своїм авторитетом і взявся командувати судном на озері. До того ж я певен, що він ніколи не зуміє відшукати пост.

— В цьому, мабуть, ви таки маєте рацію, та й, крім того, він зовсім не знає нашого підступного озера. А тому вам доведеться, Дангеме, подвоїти пильність. Я вам надаю всі, повноваження, і щойно помітите за цим Джаспером хоч найменші ознаки зради, негайно покарайте його з усією суворістю закону.

— Але ж він на королівській службі, ваша честь, і його може судити тільки польовий суд...

— І то правда... Ну, тоді закуйте йому руки й ноги і привезіть на його ж тендері сюди. Цей шуряк ваш, гадаю, зможе втрапити назад після того, як пройде дорогу туди.

— Можете не сумніватися, пане майоре, ми зуміємо вжити всіх необхідних заходів на випадок, якщо Джаспер і справді виявиться таким, яким ви його підозрюєте, хоча я б усе-таки поручився головою, що він чесний.

— Мені подобається ваша впевненість: вона якоюсь мірою виправдовує цього молодика... Але ж цей проклятий лист! У ньому так багато схожого на правду... Просто-таки стільки точних деталей, що стосуються і деяких інших справ...

— Здається, ваша честь, ви казали, що під листом нема підпису, а це, даруйте, неабиякий недогляд, як на чесну людину...

— То правда, Дангеме: тільки негідник, та ще й страхопудливий негідник на додачу, писатиме анонімного листа про чийсь особисті справи. Одначе не слід забувати, що зараз

війна, і тут виправдовуються і вважаються законними як анонімні листи, так і всілякі інші хитрощі.

— Це так, сер, але — тільки вояцькі хитрощі, коли хочете: засідки, раптові напади, оманливі маневри й удавані наступи, ба навіть шпигунство. Але щоб справжній вояк та наважився — таким мерзенним робом підкопувати репутацію чесного хлопця, — такого я ще ніколи не чув.

— Яв своєму житті стикався з багатьма дивними випадками і не з одною ще дивнішою людиною... А втім, бувайте, сержанте; я не маю права затримувати вас довше. Ви попереджені, і я пропоную вам ні на мить не послаблювати пильності. До речі, М'юр, здається, має намір незабаром подавати у відставку, і якщо вам пощастить успішно виконати поставлене перед експедицією завдання, я не пошкодую сил і

впливу, щоб поставити вас на його місце, на яке у вас є всі законні права...

— Уклінно дякую вашій честі,— холодно відповів сержант, якого за двадцять років служби уже не раз і не два годували такими обіцянками.— Сподіваюся, що ніколи не запламую свого звання, в якому б чині я не був, і зостануся таким, яким я є від природи й провидіння; до того ж, я зовсім не нарікаю на свою долю.

— Ви гаубицю не забули?

— Джаспер перевіз її на борт ще сьогодні вранці, сер. і

— Остерігайтеся його і не надто довіряйте цій людині. Негайно ж зробіть своїм повірником Слідопита: він вам допоможе розкрити зраду, тільки-но нею запахне. До того ж, його проста чесність ще й допоможе його спостережливості, бо приховуватиме її. Хто-хто, а він не може бути невірним..

— За нього, сер, я відповідаю своєю головою і навіть військовим званням, яке я ношу в полку. Я Слідопита надто вже добре перевірів у ділі, щоб сумніватися в ньому.

— З усіх неприємних ,почуттів, Дангеме, найбільсніше — почуття підозри, та ще коли його маєш до людини, котрій мусиш довіряти. А запасних запалів до рушниць ви гіе забули прихопити?

— У таких дрібницях, ваша' честь, на сержанта в нашій армії можна сміливо покластися.

— Ну, тоді дайте руку, Дангеме! Хай вас бог благословить! Бажаю успіху! До речі, М'юр збирається йти у відставку, то ви того... дайте йому змогу нарівні з іншими запобігати ласки вашої дочки: адже це може полегшити вам просування по службі. Воно, звичайно, веселіше було б іти у відставку з такою подругою життя, як Мейбл,— не те, що у невтішному вдівстві, коли нікого кохати, окрім самого себе, та ще з такою вдачею, як у Деві.

— Я сподіваюся, сер, що моя дочка зробить розсудливий вибір, і здається, вона вже, можна сказати, зупинила свій вибір на Слідопитові. Проте я дам їй повну волю вибору, хоч непослух у моїх очах є не менший злочин, ніж відверта непокора.

— Не забудьте ж переглянути всю амуніцію, як прибудете на місце. Вона може відійти від озерної вологи. Ну, а тепер ще раз прощайте, сержанте! Пильнуйте ж цього Джаспера і в скрутну хвилину радьтеся з М'юром. Від сьогодні вже чекаю повернення з перемогою за місяць.

— Хай вас береже бог, ваша честь! На випадок, якби зі мною що трапилося, сподіваюся, ви не забудете доброго імені старого вояка?

— Можете покластися на мене... Можете покластися на мене, як на свого справжнього приятеля, Дангеме. І будьте пильні: пам'ятайте, що ви їдете у самісіньку пащу лева — тьху! — ніякого не лева, а в самісінькі пащі підступних тигрів, та ще й без жодної підмоги від будь-кого. Ще раз уранці перевірте й порахуйте запали. Ну, а тепер — прощайте. Дангеме, і.', щасливої вам дороги! Щасливої дороги!

Сержант з належною поштивістю потиснув простягнуту руку начальника, і вони, нарешті, розійшлися: Ланді поспішив до своєї хатини на колесах, а Дангем вийшов із форту, спустився на берег і сів у човен.

Данкеи оф Ланді таки сказав чисту правду, віднісши до найболісніших почуттів саме почуття підозри. З усіх людських чуттів воно ще й найпідступніше у своїх впливах, найне-помітніше у своїх проявах і найменш підвладне

щирій натурі. Коли тебе охоплюють сумніви, все видається підозрілим, а думки розсіюються, не в змозі затриматися на чомусь одному. Коли в душу закрадеться недовіра, тоді важко навіть передбачити, на які здогади й домисли вона може повернути і куди взагалі можуть завести взяті на віру підозріння. Все, що досі здавалося цілком безневинним, раптом, щойно всі помисли опиняться у владі цього почуття, набирає відтінків провини. На догоду страхів і підозрам перше-ліпше слово або вчинок негайно постає у зовсім іншому світлі й зображенні. І якщо це вже відчутно в справах буденних, то в кілька раз гостріше постає це тоді, коли усвідомлення великої відповідальності за життя чи смерть людей затьмарює людині весь її розум, як це буває з військовим командиром чи будь-яким іншим діячем, відповідальним за справу політичної ваги. Тож марне й думати, щоб сержант Дангем, розлучившись зі своїм командиром, міг хоч на мить забути одержані від нього напучування. Взагалі він був високої думки про Джаспера, але тепер раптом завагався між своїм дотеперішнім довір'ям та усвідомленням покладеної на нього відповідальності. І от, збагнувши, наскільки нині все залежить від його власної пильності, сержант ще по дорозі до "Вітрогона" твердо вирішив відтепер не пропускати повз увагу жодної хоч скількись підозрілої обставини і ні найменшого скількись підозрілого кроку молодого матроса. Він, природно, дивився тепер на все під впливом цього настрою, а його запобіжні заходи, так само, як і недовіра, цілковито випливали з його звичок, поглядів та виховання.

"Вітрогон" підняв верп, заледве на тендері помітили, що сержант відплив човном від берега, бо лише на нього й чекали. Суденце негайно розвернули носом на схід, і матроси та вояки, з усіх сил налігши на весла, спрямували його в течію річки, і тепер вона повільно понесла тендер у відкрите озеро,— Вітру все ще не було, а ледь відчутний свіжий подих з озера, що потяг був перед заходом сонця, теж остаточно стих.

Впродовж усього цього часу на тендері панувала незвичайна тиша. Здавалося, всі на борту немов передчували, що з настанням темряви вони вступають у смугу непевних подій, а усвідомлення високого обов'язку, пізня година і таємність їхнього відплиття надавали цим маневруванням особливої урочистості. Підтримувала це почуття й загальна дисципліна на борту, де майже всі мовчали; ті ж, що вряди-годи й перекидалися словом, розмовляли впівголоса. "Вітрогона" повільно відносило у відкрите озеро, аж доки річкова течія остаточно втратила силу; потім суденце зупинилося в очікуванні вітру з берега, що, як завжди, починався у вечірню годину. Минуло з півгодини, а "Вітрогон", мов та колода, нерухомо лежав на воді. Поки відбувалися вищезгадані незначні відміни в розташуванні суденця, в одному місці на ньому, попри загальну тишу, точилася розмова: це сержант Дангем, переконавшись, що Мейбл зі своєю супутницею сидять на верхній палубі, завів Слідопита у задню

каюту і, щільно причинивши за-собою двері й переконавшись, що їх ніхто не в змозі підслухати, звернувся до нього з такими словами:

— Друже мій Слідопите! Давно вже ти ділиш зі мною всі злигодні й небезпеки по лісах.

— А давно, сержанте, дуже давно. Часом я навіть починаю потерпати, чи не застарий я, бува, для Мейбл: таж її ще й на світі не було, як ми вже з тобою воювали французів...

— А ти цього не бійся, Слідопите. Я теж був майже у твоїх роках, коли переконав, нарешті, її матір стати моєю дружиною, а Мейбл дівчина статечна, розсудлива,— із тих, які вважають репутацію важливішим за все інше. Такий хлопчак, як Джаспер — Прісна Вода, наприклад, їй ніколи не припаде до вподоби, дарма що він і молодий, і голий.

— А хіба Джаспер задумав одружитися?.. — прямо, проте насторожено запитав Слідопит.

— Як на мене, то я волів би, щоб ні; принаймні доки він доведе всім, що гідний мати дружину.

— Чого ж, Джаспер — відважний хлопець, з неабияким хистом до своєї стихії, і він має право на дружину, як і будь-хто інший.

— Відверто кажучи, Слідопите, я тебе й завів сюди, щоб віч-на-віч побалакати саме про цього молодика. Справа в тому, що майор Данкен отримав відомості, які наводять на підозру, що Прісна Вода нас хитро ошукує і що він підкуплений ворогом. Я хочу почути, яка твоя на це думка, Слідопите.

— Що, що??

— Майор, кажу, підозрює Джаспера в зраді... Буцімто він... французький шпигун, і що найгірше, ніби його підкупили, щоб він зрадив саме нас. Майорові про це хтось сповістив листом, і він мені доручив слідкувати за кожним Джасперовим рухом, тому що побоюється, аби Джаспер неждано-негадано не завів нас у руки ворогові...

— Га невже тобі отак сказав Данкен оф Ланді, сержанте?!

— Саме так і сказав, Слідопите. І хоч мені й не хочеться думати щось погане про Джаспера, проте в мене дедалі дужче пробуджується якесь почуття, котре підказує, що йому не треба довіряти. А ти, друже, віриш у передчуття?

— У що, сержанте?

— У передчуття... Ну, це ніби внутрішнє провіщення того, що має обов'язково трапитися. Шотландці в нашому полку дуже вірять у нього, і боюся, що не безпідставно, бо моя думка про Джаспера надто вже швидко змінюється.

— Бо ти балакав про Джаспера з Дан-кеном оф Ланді, от його слова й підсилюють у тобі підозру.

— Ні, це зовсім не тому, бо коли я балакав

з майором, у мене були зовсім інші почуття, і я намагався, як тільки міг, переконати його, що він несправедливий до хлопця. А зараз бачу, що від передчуття нікуди не дінешся, і боюся, як би й справді для цього не було якихось підстав.

— Я не знаю, що таке передчуття, сержанте, зате я знаю Джаспера — Прісну Воду

з самого дитинства, і я так упевнений в його чесності, як у своїй чи у Змієвій.

— Але Змій, Слідопите, вдатний до різних хитрощів та військових засідок, як і будь-який індіанець.

— Це вже у нього в натурі, сержанте, все його плем'я від природи таке. Змінити ж свою натуру ніхто не в силі — ні червоношкірий, ні блідочолий. Проте Чингачгук не з тих, що викликають якісь там передчуття.

— Що правда, то правда; я й сам ще вранці нічого поганого не думав про Джаспера. А відтоді, як мною опанувало це передчуття, мені ввижається, ніби Джаспер і по палубі ходить якось підозріло, не так, як досі; і що він мовчазний і похмурий, як людина, у якої ніби камінь на сумлінні.

— Джаспер ніколи не галасує, він сам каже, що коли на кораблі галас,— значить, на ньому нема ладу. Добродій Кеп, до речі, такої ж думки. Ні, ні, я не повірю нічому поганому про Джаспера доти, доки не побачу доказів. А поклич-но сюди свого шуряка, сержанте, і запитаємо ще в нього, бо лягти спати з підозрою до свого друга — все'дно,

330

що лягти спати із свинцем у серці. Ви як собі хочете, а я не вірю вашим передчуттям.

Сержант, сам не знаючи чого, погодився, і Кепа запрошено було на розмову. А що Слідопит почував себе впевненіше, ніж його приятель, і був глибоко переконаний у тому, що на хлопця зведено наклеп, він узяв на себе роль ведучого.

— Ми попросили вас сюди, добродію Кепе,— почав Слідопит,— аби запитати вас'ось що: ви часом не помітили чогось незвичайного у поведінці Джаспера сьогодні ввечері?

— Як на прісну воду, добродію Слідопите, то його поведінка, я б сказав, цілком у межах звичайного, хоча він у багато чому й грішив проти правил, коли відчалював від берега.

— То так, ми знаємо, що ви ніколи не погодитеся з ним щодо того, як треба вести тендер; однак ми хочемо цього разу знати вашу гадку з приводу зовсім іншого.

І Слідопит розповів Кепові про сержантові підозри й про причини, що викликали їх,— приблизно те, що останньому повідомив майор Данкен.

— То цей молодик навіть по-французькому гугнявить?

— Подейкують, ніби він знає французьку досить-таки добре,— з усією серйозністю відповів сержант.— Це вам потвердить і Слідопит.

— Не буду заперечувати; що так, то так, — відповів провідник. — Принаймні так усі запевняють. Проте знання французької мови ще не є обвинувачення і проти індіанця з племені міссісагуа, а тим паче — проти такого хлопця, як Джаспер. Я теж навчився мови мінгів, коли був у полоні в цих негідників, та хіба хто скаже, що я їм приятель? Щоправда, як на їхні поняття, то я їм і не ворог, але ж, як християнин, я їм і не приятель.

— Все це так, Слідопите, однак Джаспер засвоїв французьку мову не як полонений, а в дитячі роки, ще коли дитина дуже вразлива і набуває основних понять, коли в неї тільки починає формуватися характер.

— Цілком слушне зауваження,— підтримав Дангема " Кеп.— Це саме той вік, коли всі ми вчимося катехізису й основ моралі. Сержантові слова свідчать про те, що він розуміється на людській натурі, і я з ним цілком згоден; адже це й справді жах, 'щоб якийсь хлопчак отут, на цій сажавці, та знає французьку. Ще якби це було там, на Атлантичному океані, то воно інша річ. Там вряди-годи мореплавцеві все ж трапляється зустріти чи лоцмана, чи іншого якого грамотія, ще знає цю мову, та й навіть там ми з підозрою ставимося до нашого брата, хто знає її. А тут; на Онтаріо, знати французьку мову, я вважаю, більш ніж підозріло.

— Але ж там, по той бік озера, Джаспер-рові залишалося з двох одне — або розмовляти по-французькому, або взагалі й рота не розтуляти; адже там, окрім французів, ніхто більше й не живе,— заперечив йому Слідопит.

— Ви що, Слідопите, може, й справді хочете переконати мене, ніби там, з того боку, вже Франція? — вигукнув Кеп, показуючи великим пальцем через плече в бік Канади.— Невже ви хочете сказати, що напроти Йорка по той бік цієї сажавки — Франція?

— Я хочу сказати вам, що тут — Йорк, а там — Горішня Канада і що тут розмовляють англійською, голландською й індіанською мовами, а там тільки французькою та індіанською. Там навіть мінги вживають у своїй говірці багато французьких слів, від чого та говірка, до речі, аж ніяк не покращала.

— Вельми слушно. А' тепер ще скажіть, друже мій, які вони, ті мінги? — запитав сержант, торкнувши Слідопита за плече так, ніби бажаючи підкреслити свої слова, справедливість "яких дедалі більше починала здаватися йому незаперечною.— Ніхто їх не знає краще за вас, і я вас питаю: що то за плем'я оті мінги?

— Але ж Джаспер — не мінг, сержанте,— заперечив йому Слідопит.

— Він розмовляє по-французькому, а це майже те саме, що й мінг. Скажи-но, шуряче, ти часом не пригадуєш чого-небудь підозрілого в діях цього нещасного молодика, чогось такого, з чого можна було б запідозрити його в зраді?

— Щось нічого такого не пригадую, хоча він через раз береться до діла якось не з тієї руки, та ще один із його підручних укладає канат у бухту¹ проти годинникової стрілки, а коли я його спитав, що він робить, він відповів, що "скручує канат". Проте в цьому я не вбачаю чогось підозрілого, хоча смію зауважити, що все це робилося, як у французів, котрі половину такелажу вкладають не в тому напрямку, і тому, мабуть, кажуть "скручувати канат". А крім того, Джаспер ще закріпив клівер-фал² до розпірки, а не до щогли, де цю снасть належить закріплювати за звичаєм британських матросів.

¹Укладати канат у бухту — укладати канат кільцями (витками).

²Клівер-фал — снасть, за допомогою якої підіймають прапор, вітрила тощо.

— Може, й справді Джаспер, проживши стільки років по той бік озера, засвоїв дещо в управлінні кораблями від канадців,— втрутився Слідопит.— Але перейняти якусь думку чи запозичити слово ще зовсім не означає стати 'зрадником. Я іноді запозичую деякі думки від самих мінгів, проте оґгшем я завжди з делаварами. Ні, ні, Джаспере чесний; навіть король міг би йому довірити свою корону, як він довіряє її своєму старшому синові, котрому вона все'дно з часом перейде і в якого ніколи не може

зародитися бажання вкрати її.

— Гарно сказано, гарно сказано!—заува--' жив Кеп, устаючи, щоб сплюнути через вікно каюти, як це звичайно буває з людьми, коли вони найповніше усвідомлюють свою моральну

перевагу та до того ще й жують тютюн.— Гарні слова, добродію Слідопите, тільки логіка нікудишня! По-перше, його королівська величність нікому не може позичати свою корону, бо це суперечить законам держави, згідно з якими король має завжди носити її, щоб його священну особу не сплутали з іншими людьми, так само, як і шериф зобов'язаний носити свій жезл. А по-друге, з боку старшого сина його величності було б державною зрадою зазіхати на корону, бо це такою ж мірою, як і придбання ним позашлюбної дитини, порушило б законний порядок престолонаступництва. Як бачите, друже Слідопите, щоб робити Еірні висновки, необхідно лягти на вірний галс. Закон — це логіка, а логіка — це філософія, а філософія — це мертвий якір а звідси й виходить, що коронами розпоряджаються за законом, логікою й філософією.

— Яв усьому цьому мало що тямлю, добродію Кепе, але скажу вам одне:-я повірю в те, що Джаспер Вестерн зрадник, лише тоді, коли побачу це на власні очі й сам переконаюся в усьому.

— І знову ви помиляєтеся, добродію Слідопите,— запально вигукнув Кеп.— Тому що іноді якимсь обставинам доводиться вірити більше, ніж своїм очам і своїй переконаності.

'Мертвий якір — якір, який непорушно закріплюється на дні й до нього прив'язують різні плавучі предмети (буї тощо).

-#Може, воно й так десь там, у містах, але тільки не тут, на кордоні.

— Так усюди в природі, а природа — владарка над усім. Ось візьмімо хоча б таке: наші чуття підказують нам, що цей молодик Прісна Вода зараз на палубі, і дійсно, вийшовши нагору, кожен його може побачити там. Та^коли згодом виявиться, що саме в цю мить французам передано якісь відомості і що ніхто, крім Джаспера, не міг цього зробити, ми змушені будемо зважати на цю обставину й визнати, що наші очі й пальці нас підвели. Запитайте першого-ліп-ш'ого адвоката, і він потвердить вам мої слова.

— Це навряд чи правда, до того ж це й неможливо, бо суперечить дійсності,— відповів Слідопит.

— Це навіть більш ніж можливо, мій високошановний провіднику: це — закон, непорушний королівський закон держави, який необхідно поважати й виконувати. Я рідного брата повісив би на такій підставі... вибач, сержанте, це ніяк не стосується наших родинних зв'язків.

— Бог його знає, наскільки це торкається Джаспера, хоч я й переконаний, Слідопите, що мій шурик має слухність в тлумаченні закону, оскільки обставини інколи говорять набагато більше, ніж наші чуття. Тому всі ми повинні пильнувати, як тільки можемо, і не пропускати жодного. підозрілого факту.

— А тепер я пригадую,— знову озвався Кеп, ще раз сплюнувши через вікно.— Оце ввечері, незабаром після того, як ми зішли на борт, була одна більш ніж підозріла

підстава, котра вже є незаперечним доказом злочинності його намірів. Джаспер власноручно прив'язував королівський прапор і, прикинувшись, ніби дивиться на Мейбл та її су-путнишо-солдатку й показує їм, як пройти до їхньої каюти, навмисне впустив прапора додолу!

— Ну, це могло статися і ненавмисне,— не погодився сержант,— бо такс не раз траплялося й у мене. До того ж, фали перекинуто через блок, і прапор міг зірватися, якщо хлопець неправильно потяг.

— Ге, "перекинуто через блок"! — насмішкувато вигукнув Кеп.— Здається, я краще за тебе, сержанте, знаю всі ці терміни. Сигнальний гардель так схожий на блок, як твоя алебарда на абордажний гак! То правда, що, коли підіймаєш одну частину, зверху заїдає іншу; але тепер, коли ти повідомив нас, про свої підозри, я розглядаю ту витівку з прапором як явний доказ і не викину його з голови. Сподіваюся, проте, що ми не пропустимо вечері, навіть якщо там увесь трюм забитий зрадниками?

— Вечерю подадуть вчасно, шуряче. Але перше дай слово, що на випадок, коли б мені довелося заарештувати Джаспера, ти не відмовишся взяти на себе командування нашим "Вітрогоном".

— Даю слово, що я тебе не підведу, сержанте, і обіцяю тобі показати, на що здатний цей тендер. Бо допоки, видається мені, все робилося наосліп.

— Ну, а я,— промовив Слідопит, глибоко зітхнувши,— я твердо триматимуся свого переконання, що Джаспер не винен, і пропоную вам діяти відверто: покликати його негайно сюди і прямо запитати в нього, зрадник він чи ні. Я ставлю Джаспера Вестерна проти всіх передчувань та обставин усієї цієї колонії!

— Викликати його сюди? Ні в якому разі! — заперечив сержант.— Відповідальність за все.несу я, а тому я вимагаю — я наказую, щоб без мого відома й дозволу ніхто не розповідав і слова з того, що тут мовилося! Ми ж усі маємо пильнувати якнайсуворіше і не пропускати повз увагу жодної обставини!

— Так, так, саме обставини, — підхопив Кеп,— бо одна обставина варта п'ятдесяти фактів. Так сказано; як мені відомо, в державному законі. А скількох уже перевішано на підставі обставин!

На цьому розмова скінчилася, і незабаром усі троє вже були на палубі, де кожен, відповідно до своєї вдачі та життєвого досвіду, заходився слідкувати за поведінкою запідозреного Джаспера.

РОЗДІЛ XIV

І цей згорьований, чолом блідни,
Зиеможений до смерті посланець
В намет Пріамів уночі гукнув: *
"Уже пів-Трої вашої згоріло!" л 3
Шекспір. "Король Генріх /V"

Тим часом на1 Тендері все йшло своїм звичаєм. Джаспер, здавалося, як і сама гго-года та судно, виглядав з берега вітру. Солдати ж, при звичаєні рано вставати, всіляк один уже спали на сінниках у головній каюті. На палубі залишився тільки екіпаж

судна, поручник М'юр та обидві жінки. Квартирмейстер докладав зусиль, щоб сподобатися Мейбл, проте сама наша героїня не зважала на його залицяння, приписуючи їх почасти властивій усім військовим галантності, а почасти, мабуть, і своєму красному личкові. Вона втішалася неповторністю краєвидів та оточення, що були сповнені для неї чарівністю новизни.

Вітрила було піднято, але в повітрі стояла тиша, як у вусі. Озеро теж залякло так непорушно, що на суденці не відчувалося навіть найменшої хитавиці. Тендера за течією⁵ віднесло на добру чверть милі від берега,— і тепер він стояв, мов припнутий, на місці, пишаючись пропорційністю своїх обрисів. Юний Джаспер був на кормі так близько від Мейбл[^] що міг іноді чути все, що їй казав квартирмейстер, але він 'був дуже[^] скромний, сором'язливий і надто уважний до своїх обов'язків, щоб устрямати й собі в розмову. Прекрасні блакитні очі Мейбл сліdkували за всіма його рухами з якоюсь незбагненною для хлопця надією, і квартирмейстерові не раз доводилося повторювати свої лестощі, перш ніж вони доходили до дівчини,— в такому захопленні вона була від усього на тендері й така байдужа до милих речей співбесідника. Та ось М'юр замовк, і довкола з'явилася мертва тиша.

Раптом коло берега в якомусь човні впало весло, і цей звук відгукнувся на тендері так виразно, ніби це скоїлося тут, на палубі. Потім долинув немов якийсь шурхіт, неначе зітхнула ніч; затріпотіли вітрила, скрипнула щогла, залопотів клівер. Одразу по цих добре знайомих кожному морякові звуках стали надиматися вітрила і тендер дав ледь помітний крен.

— А ось і вітер, Андерсоне! — гукнув Джаспер до старшого матроса.— Берися за стерно!

* Форштевень — ніс кіля.

Андерсон миттю виконав наказ,[^] поставивши стерно на вітер; бушприт ледь нахилився, і за кілька хвилин під форштевнем¹ забурунила спінена вода: "Вітрогон" полинув озером із швидкістю п'яти миль на годину. Все це відбувалося у цілковитій тиші, а потім Джаспер знову подав команду:

— Попускай більше галівки¹ і тримай ближче до берега!

В цю мить і з'явилися на палубі всі три учасники таємної наради, що відбулася в каюті.

— Як бачу, любий Джаспере, ти все-таки вважаєш за краще якнайдалі триматися від наших сусідів французів,— зауважив М'юр, радий нагоді знову розпочати розмову.— Ну, що ж, хвалю за обережність, бо в мене Канада викликає так само мало приязні, як, може, й у тебе.

— Я держуся цього берега через вітер, містере М'юре. Неподалік від берега вітер завжди сильніший, якщо, звичайно, не підходить вже зовсім близько, де його закривають дерева. Нам необхідно проскочити затоку Мексіко, а там, змінивши курс, ми вийдемо на широкий простір.

— Слава богу, що хоч не Мексиканську затоку,— докинув Кен,— бо в такому озерному суденці там краще носа не показувати. Скажи-но, як тебе... Прісна Вода, а в

шторм твій тендер слухається стерна?

— Навіть дуже легко, добродію Кепе, але тоді, як і на всякому іншому судні, треба пильнувати за вітром, особливо коли судно йде на великій швидкості.

— Сподіваюся, у тебе є такі штуки, як

1 Галівки — снасть, за допомогою якої натягується нижній кут вітрила. Галівки служать для керування вітрилом.

рифи? 1 Хоча навряд, щоб у них тут коли виникала потреба.

Від гострого ока Мейбл, звичайно ж, не сховалась миттєва посмішка на вродливому Джасперовому обличчі, але, крім дівчини, ніхто, одначе, не помітив цього виразу подиву й зневаги.

1 Рифи — стьожки, нашиті на вітрилах. Коли їх збирають докупи, вітрило стягується. —

— Рифи у нас є, і ми досить часто користуємося ними,— спокійно відповів юнак.— Може, ще доки доберемося до місця, добродію Кепе, трапиться нагода, показати вам, як це у нас робиться, бо на сході щось ніби починає супитись, а вітер ніде, навіть па самому океані, так не крутить, як тут, на Онтаріо.

— Що ти там знаєш про Атлантичний океан, хлопче! Та я бачив, як одного разу там вітер мов колесом крутився і цілу годину рвав вітрила, а корабель стояв на місці як укопаний, не знаючи, в який бік повернути.

— У нас, звичайно, таких'викрутасів вітер не виробляє,— спокійно відповів Джаспер,— хоча, буває, також іноді змінюється досить раптово. Сподіваюся, проте, що цей вітер продержиться принаймні до перших островів, а там уже не так страшно, що нас може помітити й кинутися навздогін їхній крейсер із Фронтенака.

— Невже ти, Джаспере, вважаєш, що французи тримають на озері спеціальні кораблі-розвідники? — запитав Слідопит.

— Звичайно, і нам про це відомо. Минулого понеділка вночі один із них підпливав аж до Освего, і на східному мисі з їхньої піроги висаджувалися два шпигуни — індієнин та офіцер. Якби ви тієї ночі були, як завжди, з нами на чатах, то можна було б піймати хоч одного з них, а то, може, й обох.

В темряві не можна було помітити, як після цих слів на засмаглому чолі Слідопита проступив густий рум'янець: адже провідникові стало совісно за те, що він тоді Допізна засидівся у форту, слухаючи ніжні пісні, які Мейбл співала того вечора батькові, та милуючись її чарівним личком. Чесність у помислах і всіх діях — ось що було найвизначнішою рисою цієї людини; тож провідник вважав для себе ганьбою, що з лінощів не пішов тоді на чати. Залишалося одне з двох: або заперечити Джасперові слова, або визнати себе винним.

— Твоя правда, Джаспере, твоя правда,— відповів він покірливо.— Стояв би я тієї ночі на чатах,— а, наскільки пам'ятаю, у мене не було ніяких підстав залишатися у форту,— то, можливо, не сталося б так, як ти сказав.

— Це ж було в той вечір, як ви були у нас,— наївно докинула Мейбл.— Людині, котра проводить більшість свого часу в лісах, віч-на-віч з ворогом, можна, по-моєму,

один раз присвятити кілька годин своєму приятелеві та його дочці.

— Ні, ні, відколи я повернувся до форту, я тільки й знаю що байдикувати,— відповів на ці слова, зітхаючи, Слідопит.— І добре, що хлопець нагадав мені про це: ледаря треба картати, ще й добре картати.

— Картати, Слідопите? У мене й на думці не було картати вас за щось, а тим більше за те, що індієнин та офіцер вислизнули з наших рук. А зараз, коли я знаю, де ви тоді були, ваша відсутність мені здається цілком природною.

— Я не серджуся, Джаспере, за твої слова, анітрохи не серджуся, бо я цього заслужив. Всі ми, зрештою, люди, і всім нам властиво помилятися.

— Ну, це вже зайве, Слідопите!

— Дай мені руку, хлопче! Дай же руку! Не ти провчив мене, а моє сумління.

— Ну, годі вже, годі,— втрутився Кеп.— А зараз, коли, на вдоволення обох • сторін, суперечка скінчилася, ти, може, скажеш нам, Джаспере, звідки це тобі стало відомо, що у нас тут недавно побували шпигуни? Це дуже скидається на "обставину"!

Ледь закінчивши цю сентенцію, старий мореплавець злегка наступив сержантові на ногу й торкнув Слідопита ліктем ще й ехидно підморгнув, але цього в темряві вже ніхто не помітив.

— Ми дізналися про це від Змія, котрий на другий день знайшов сліди — сліди чобіт військового і мокасинів *, а крім того, один

'Мокасини — індіанське взуття з шкіри диких звірів.

із наших мисливців бачив рано-вранці й пірогу, що йшла до Фронтенака.

— А сліди як, підходили близько до форту, Джаспере? — несміливо, тоном учня, якого щойно лаяв учитель за провину, запитав Слідопит.

— Ми так і не встановили, хоча, здається, ні, бо ми їх не знайшли по цей бік річки. Ми простежили їх аж до східного мису, що біля гирла річки, звідки дуже зручно спостерігати за тим, що діється у гавані: але на цім боці слідів не було, тому вони, мабуть-таки, річку не переходили.

— А чому ж ти не знявся з якоря і не кинувся навздогін, Джаспере? — не відступав Кеп.— У вівторок зранку був добрий бриз — такий, за якого тендер міг би розігнатися й до дев'яти вузлів 1.

— На океані, може, й розігнався б, добродію Кепе, а на Онтаріо навряд,— заперечив йому Слідопит.— На воді не лишається сліду, а мінги й французи — то такі дияволи, яких не просто догнати.

— До чого тут сліди, коли видно Оуло пірогу, як сказав Джаспер! — гарячково заперечив Кеп.— І хай би там було не два, а двадцять мінгів та французів, але від першокласного англійського корабля в кільватері їм нікуди було б дітися... Закладаюся на що хочеш. Прісна Вода, що, коли б ти мене по-

'Дев'ять вузлів — дев'ять морських миль на годину (морська миля дорівнює 1853 м),_ кликав тоді у вівторок, ми таки були б наздогнали тих негідників.

— Насмілюся зауважити, добродію Кепе, що порада такого' досвідченого моряка, як ви, навряд чи коли завадила б молодому капітанові, як я, проте ганятися

вітрильником за пірогою — справа довга і безнадійна.

— Треба було тільки притиснути їх до берега — і все!

— Це не так просто, добродію Кепе! Ви тоді зовсім не обізнані з судноплавством на нашому озері, якщо гадаєте, що так легко притиснути пірогу до берега. Щойно ці пройдисвіти помітять, що їх починають заганяти на слизьке, вони дають хід проти вітру, і перш ніж ви 'опам'ятаєтеся, вони вже випередять вас на цілу милю, а то й дві.

— Невже ти, Джаспере, вважаєш, що я так і повірю, ніби хтось захоче ризикувати життям і відважиться вийти за такого вітру у якійсь яєчній шкаралупі на це озеро?

— Я сам не раз перепливав Онтаріо на такій пірозі навіть за досить сильного вітру. Коли нею вміло стернувати, то безпечнішого човна не знайти в усім світі.

Кеп відвів убік свого зятя і Слідопита й почав їм нашіптувати, що, мовляв, Джасперове повідомлення про шпигунів — не що інше, як "обставина", та ще й досить важлива, за розслідування якої він ще, мовляв, візьметься; а твердження про можливість пірог, мовляв, просто-напросто сміховинні й розраховані на те, щоб залякати недосвідчених;

Джаспер, переконував Кеп, з такою певністю розповідав про тих двох незнайомців, які висаджувалися на берег, що йому, мабуть, відомо про них набагато більше, ніж можна було вивідати лише з їхніх слідів... Що ж до мокасинів, продовжував Кеп, то їх носять тут не тільки індіани, а й білі; він і сам, мовляв, купив собі пару; так само й чоботи ще не означають неодмінно військову людину. Сержант хоч і не погодився з більшістю Ке-пових доказів, однаке вони зробили на нього певне враження. Йому самому здавалося дещо дивним, що так близько від форту* були виявлені шпигуни, а він нічогісінько не знав про це; не менш дивним здавалося й те, що Джасперові було відомо про такі речі, котрі, за переконанням сержанта, не мали жодного відношення до його службових обов'язків. Правда, раз чи два "Вітрогона" посилали на той берег, щоб відвезти чи забрати звідти своїх вивідувачів, але сержант був певний, що Джаспер там відігравав другорядну роль і знав так само мало, як і його матроси, з яким саме завданням посилалися ті люди. Не міг збагнути сержант і того, чому серед них раптом тільки одному Джасперові було відомо про цю недавню висадку шпигунів. Слідопит, проте, дивився на все зовсім по-іншому. З притаманною йому скромністю він дорікав собі за те, що знехтував своїм обов'язком, і ставив у заслугу Джасперові, що той знав про випадок, про який у першу чергу мав знати саме він, Слідопит. Він не бачив нічого підозрілого в тому, що Джаспер знав про випадок із шпигунами, але вважав просто неприпустимим, якщо не сказати — ганебним для себе, що тільки зараз про це довідався сам.

— Щодо мокасинів, добродію Кепе,— промовив, скориставшись короткочасною мовчанкою, Слідопит — цілком вірно: їх таки носять тут як блідочолі, так і червоношкірі; але вірно також і те, що сліди від них у блідочолих і червоношкірих — різні. Кожен лісовий розвідник, глянувши, скаже вам, де слід індіани-на, а де — білого, незалежно від того, йшов він у чоботях чи в мокасінах. Тому я не бачу підстав звинувачувати й Джаспера в' цьому. Це ще не вагомий доказ для звинувачення в зраді.

— Ну, а ви взагалі припускаєте, Слідопите, що на світі бувають зрадники? — логічно заперечив Кен.

— Бувають. Я, наприклад, не зустрічав чесного мінга... такого, що здатний устояти перед спокусою зрадити вас. Вони, здається, вроджені кривоприсяжники, і мені часом здається, вони за це більш заслуговують жалощів, ніж переслідувань.

— Тоді чому б не бути цій самій слабині і в Джаспера? Людина "є людина, і я з досвіду знаю, якою жалюгідною інколи буває її натура; принаймні я суджу це по своїй власній натурі.

Цим було започатковано ще одну довгу й безладну суперечку з приводу вини чи
роджуються
здавало-

безвинності Джаспера, наприкінці якої сержант і його шурик майже зішлись на тому, що хлопець і справді шпигун. Тим часом Слідопит, який ще запальніше, ніж досі, захищав звинувачуваного, тільки дужче переконався у безпідставності висунутого проти Джаспера звинувачення. У цьому не було нічого неприродного, бо все-таки найкращий спосіб утвердитися в переконанні — це відстоювати його, хоча~найбільші омани наші теж на-

ся б, намагаємося зраїти істину, а насправді лише підкріплюємо власні чупередження. На цей час сержант дійшов уже¹ до такого душевного стану, що готовий був дивитися з підозрою на кожен крок молодого капітана, і незабаром зішшовся із родичем на тому, що Джасперова обізнаність у справі шпигунів є одна з тих самих "обставин", бо знати про такі речі не входило в коло його обов'язків.

Доки це питання обговорювалося на кормі, Мейбл сиділа мовчки сама біля трапа до кабіни. Поручник М'юр пішов улаштуватися в каюті, а Джаспер стояв неподалік, схрестивши руки й блукаючи поглядом від вітрил до хмар, а від хмар — до темних обрисів, берега, звідти ж — до озера й знову до вітрил. Наша героїня теж заглибилася в думи: в її пам'яті спливали тривоги недавніх мандрів, а надто страхи тієї пам'ятної ночі, довгождана зустріч із батьком, що був їй по суті чужою людиною; нове й незвичне життя у форту, а тепер і ця мандрівка — всі ці події низкою проходили в її голові, й, здавалося, тяглися вони вже місяці. Майже не вірилося, що вона тільки недавно покинула місто з його цивілізованим життям; особливо ж її(дивувало, що події, котрі вона так глибоко пережила під час мандрівки по Освего, надто вже швидко зблякли в її пам'яті. Дівчині було невтямки, що швидка зміна подій створює ілюзію прискореного плину часу і що від нескінченного потоку вражень незначні епізоди мандрівок часом підіймаються до рівня великих подій. Вона намагалася пригадати, коли і в які дні що було, щоб переконатися, що вона й справді знайома з Джаспером, Слідопитом і навіть зі своїм рідним батьком усього-на-всього трохи більше двох тижнів. Обдарована від природи більше добрим серцем, ніж багатою фантазією (хоч не позбавлена цілком і цієї риси), Мейбл не могла належним чином визначити силу своїх почуттів до людей, котрі донедавна були для неї зовсім чужі. Це їй зрозуміло: адже вона ще не звикла роздумувати над своїми почуттями і визначати, куди вони її схиляють. Досі, однак, її

чиста душа не була ще заражена бацилою недовіри, і вона ні в чому не підозрювала жодного зі своїх залицяльників. Тим більше, їй ніколи не могло навіть спасти на думку, щоб хтось із цих залицяльників міг бути зрадником короля і батьківщини. А в той час (та й опісля, за часів республіки) вихваляти королів та інших правителів,— як заморських, так і тутешніх,— було цілком безпечно, зате ганити їх за недоліки — більш ніж небезпечно, бо це трактувалося, як зрада. Завдяки такому обмеженню свободи поглядів уся суспільна думка створювалася нечесними політиканами, і широка громадськість одержувала втішну для можновладців інформацію з рук тих, що вершили з-за лаштунків свою політику. Отож і не дивно, що відданість короні, яка в Лондоні являла собою всього-на-всього один із видів політичної гри, виростала в колоніях* як, скажімо, в нью-йоркській, у непорушну віру, що здатна була, здавалося, гори вернути. Внаслідок цього невдоволення теж було рідкісним явищем, а зрада короні, та ще на користь її лютого ворога — Франції чи французів була в очах обивателів страхотливим злочином. Тому-то Мейбл найменше за все могла подумати про Джаспера щось таке, в чому його тепер таємно звинувачували, і якщо декого з її оточення гризли муки підозрінь, то принаймні вона була сповнена безмежного довір'я до хлопця. Ніякі нашіптування ще не дійшли до її вух і не похитнули в ній тієї віри в чесність молодого капітана, з якою вона ставилася до нього від першого дня знайомства, а власний розум ніколи не напав на її думку. Таким чином, картини минулого й теперішнього, що так швидко промайнули в уяві дівчини, були зовсім безхмарні, і ніщо в них не кидало тіні на людину, до якої вона відчувала потяг. Так вона просиділа в задумі

ще з чверть години, і все довкола було сповнене нічим не затьмареного спокою.

М'яка осіння ніч тільки підсилювала почуття, котрі з'являються у молодих, здорових і щасливих під впливом новизни вражень. Було так тепло, як не завжди буває у цих краях навіть влітку, а повітряні потоки з берега доносили прохолоду й пахощі лісу. Вітер був хоч і не надто сильний, проте цілком достатній, щоб добре гнати "Вітрогона" і, мабуть, щоб постійно тримати в напрузі увагу молодого капітана: адже темрява завжди ненадійна. Проте Джаспер, як видно, був у доброму гуморі, принаймні якщо зважити на ту коротеньку розмову, що саме відбувалася між ним і Мейбл.

— Якщо так і далі пливтимемо, Прісна Водо,— промовила Мейбл, звикнувши теж називати цим іменем Джаспера,— то незабаром, певне, будемо на місці, чи не так?

— А вам батько хіба сказав, куди ми пливемо, Мейбл?

— Ні, цього він мені не казав. Мій батько так зжився зі своєю службою і так відвик від родини, що взагалі не балакає зі мною про такі речі. Чи це, може, заборонено розповідати?

— Звідси це не так далеко. Якщо йтимемо і далі прямо, то миль шістдесят-сімдесят — і вже будемо в річці Святого Лаврентія, де, чого доброго, французи ще втруть нам маку. Та й взагалі на цьому нашому озері далеко не розженешся.

— Так і мій дядечко Кеп каже, проте я, Джаспере, не бачу якоїсь різниці між океаном і цим озером.

— То й ви були на океані? А от я хоч і відношу себе до матросів, але в житті ще не бачив солоної води. Ви, мабуть, в глибині душі зневажаєте такого моряка, як я, Мейбл Дангем?

— Щоб ви знали, Джаспере — Прісна Водо, я й не думала зневажати вас за це. Та й чи має право така недосвідчена дівчина, як я, взагалі зневажати когось, а тим більше — вас, кому майор так довіряє, що навіть доручив командувати таким чудовим кораблем! Я ніколи не була на Атлантичному океані, хоч і бачила його, і ще раз кажу: ніякої різниці між цим озером та Атлантичним океаном я не знаходжу!

— Ну, а між тими, що плавають там і тут, різниця є? Після всього того, що ваш дядечко наговорив на всіх прісноводних матросів, я вже побоювався, що ви почали дивитися на нас щонайменше як на якихось самозванців.

— Хай вас особливо не турбує те, що там каже мій дядечко, Джас-пере. Я його знаю: у Йорку він те одне вернув на всіх тих, що живуть на суші, а зараз це каже на тих, котрі плавають на прісній воді. Ні, ні! З цим не згодні ні я, ні мій батько. Якби мій дядечко говорив цілком відверто, то виявилось б, що про піхотинців він ще нижчої думки, ніж про тих матросів, котрі ніколи не бачили моря.

— Зате ваш батько, Мейбл, про піхотинців кращої думки, ніж про будь-яких інших вояків; він хоче, щоб ви вийшли заміж за піхотинця.

— Та що ви, Джаспере — Прісна Водо!.. Мене — за піхотинця?! Мій батько хоче цього?.. Для чого б йому таке хотіти? Хто ж той піхотинець у нашій залозі, за котрого я могла б вийти заміж... тобто який хоче, щоб я вийшла за нього?

— Дехто може бути так закоханий у свою професію, що, може, сподівається, це заступить тисячі його вад...

— Але ж не можна бути аж так закоханим у свою професію, щоб нічого більше не помічати. Ви кажете, мій батько хоче видати мене за солдата, проте я не знаю в Осве-го такого вояка, якого він міг би запропонувати мені в чоловіки. У мене, Джаспере, досить прикре становище: я не така вже красуня, щоб стати дружиною офіцера нашої залози, проте,— і я гадаю, навіть ви погодитесь зі мною,— я занадто гарна, щоб стати дружиною якогось рядового.

Говорячи з такою відвертістю, Мейбл уся зашарілася, сама не знаючи чого, проте в темряві Джаспер. цього не помітив. Потім зніяковіло усміхнулася, ніби відчуваючи, що тема ця хоч і досить делікатна, проте заслуговує на чесне ставлення до неї. Тим часом Джаспер, з усього видно, розглядав її становище зовсім по-іншому, ніж вона.

— Це так, Мейбл, вас не можна назвати леді... в звичайному розумінні цього слова,— сказав Джаспер.

— В жодному розумінні цього слова, Джаспере,— гаряче перепинила його щиросерда дівчина.— Щодо цього, то я, здається, не тішу себе надіями. Волею провидіння я народилася дочкою сержанта, і я цілком вдоволена становищем, що випало мені від народження.

— Але ж не всі залишаються у тому становищі, в якому вони народилися, Мейбл. Дехто підноситься вище нього, а дехто падає нижче. Багато сержантів стали

офіцерами... навіть генералами, то чому ж сержантова дочка не може стати леді, вийшовши заміж за офіцера?

— Щодо дочки сержанта Дангема, Джаспере, то вона не може стати леді хоча б тому, що, наскільки я знаю, тут навряд чи є офіцер, який захотів би взяти її за дружину,— відповіла, сміючись, Мейбл.

— То тільки вам так здається, а в п'ятдесят п'ятім декому про це краще відомо. Щоб ви знали, в цьому полку таки є офіцер, який бажає взяти вас за дружину.

Мейбл блискавично перебрала в пам'яті кожного з п'яти-шести молодших офіцерів залоги, яких, судячи з їхнього віку й нахилів, можна було б запідозрити в такому намірі. І ми погіршили б супроти її виховання, коли б не сказали, що думка про можливість піднятися над своїм становищем миттю пробудила в її душі приємне почуття, бо хоча

Мейбл і казала, ніби цілком вдоволена своїм становищем, вона, однак, відчувала, що своїм вихованням гідна кращого. Проте це почуття було таке ж короткочасне, як і раптове, адже Мейбл Дангем була дівчина щирої та благородної душі й не дивилася на шлюб з погляду переваг у суспільному становищі. Це швидкоплинне почуття зродилося швидше за звичкою, а справжнім відображенням її натури й принципів була саме та думка, якої вона найбільше дотримувалася.

— Я не знаю жодного офіцера ні в п'ятдесят п'ятому, ні в будь-якому іншому полку, який зважився б на такий необачний крок, та й сама я не припустилася б такої дурниці, як шлюб із офіцером.

— Дурниці, Мейбл?

— Так, дурниці, Джаспере! Ви не згірше мене знаєте, як суворо засуджуються в нас нерівні шлюби, і моє серце не стерпіло б, просто не стерпіло б, якби я помітила, що мій чоловік жалкує за тим, як, захопившись красним личком або гарненькою поставою, зопалу одружився на дочці людини такого низького рангу, як сержант.

— Вашому чоловікові, Мейбл, за такої дочки не довелося б багато думати про батька.

Мейбл, що так жваво, хоч і не без почуття, підтримувала розмову, після цього Джасперо-вого зауваження помовчала з хвилину. Потім заговорила знов, але вже без властивої досі грайливості, й уважніший слухач, мабуть, помітив би нотки якогось смутку в її голосі.

— Батькові й дочці треба жити душа в душу, щоб і чуття й помисли в них були єдині. Для щастя чоловіка й дружини потрібно не менш злагоди в усьому, ніж між іншими членами родини. А найголовніше,— щоб ні в чоловіка, ні в дружини не було якихось особливих причин почувати себе нещасливими, бо на світі й без того багато кривди.

— Отже, якщо я вас вірно зрозумів, Мейбл, ви відмовляєтеся виходити заміж за офіцера тільки з тієї причини, що він офіцер?

— А чи маєте ви право, Джаспере, ставити мені такі запитання? — в свою чергу запитанням звернулася до нього, усміхаючись, Мейбл.

— У мене ніякого іншого права нема, крім даного палким бажанням щастя для вас, а це, зрештою, може, й дуже велике право. А побоювання мої ще більше зросли відтоді, відколи я випадково довідався, що ваш батько має намір віддати вас за поручника М'юра.

— Такого сміховинного і такого жорстокого бажання не може бути у мого дорогого батечка!

— Хіба це жорстоко — бажати, щоб дочка стала дружиною квартирмейстера?

— Я вже казала вам, якої я думки про це, і переконливіше сказати не здатна. Але раз я так щиро вам відповіла, Джаспере, то, гадаю, маю право вимагати, щоб і ви мені сказали, звідки це ви довідалися, ніби мій батько має такий намір.

— Про те, що він вибрав вам чоловіка, я довідався з його власних вуст: він мені про це оповідав кожен раз, коли під його наглядом завантажували корабель провіантом. А що це не хто інший, як містер М'юр, я знаю від самого квартирмейстера, бо той сам мені про це казав. Звівши те й друге до купи, я й прийшов до відомого тепер вам висновку. •

— А може, Джаспере, мій батечко,— вся спалахнувши, мов вогонь, і ніби перемагаючи себе, важко промовляла кожне слово Мейбл,— може, мій батечко мав на прикметі когось іншого? З того, що ви сказали, ще зовсім не видно, ніби він мав на увазі саме містера М'юра.

— Хіба ж це не ясно, Мейбл, з усього того, що тут діється? Чого б оце тут раптом опинився квартирмейстер? Чому він досі жодного разу не вважав за потрібне їздити з нами в експедицію, а тут раптом ні сіло ні впало зібрався? Бо надиться свататися до вас, та й батько ваш вирішив віддати вас за нього. Невже ви не помічаєте, Мейбл, що містер М'юр упадає за вами?

Мейбл нічого не відповіла. Її жіночий інстинкт справді підказував їй, що квартирмейстер захоплюється нею, хоча вона й не вважала, що до такої міри, як гадав Джаспер. Та й сама вона з окремих батькових розмов теж давненько здогадувалася, що він серйозно надумався видати її заміж; проте вона ніколи і в гадці не мала, що його вибір "м-іг. упасти саме на М'юра. Хоч і далека у своїх.

підозрах від дійсного стану справ, вона, однак, й тепер не йняла цього повної віри, щиро вважаючи, що всі ті випадкові, але болючі її серцю батьківські натяки свідчили швидше про бажання взагалі влаштувати її життя і не стосувалися якогось конкретного чоловіка. Цю думку, проте, вона тримала про себе, бо почуття власної гідності й жіноча стриманість підказували їй, що заводити з Джаспером розмову про це було просто недоречно. Тим-то, щоб порушити довгу мовчанку, в якій обоє співрозмовників почували себе досить ніяково, Мейбл сказала, змінюючи тему розмови: т

— В одному ви можете бути певні, Джаспере, і це я вам кажу, аби не повертатися більше до цього питання: поручник М'юр, хай би навіть він був і полковником, ніколи не стане чоловіком Мейбл Дангем. А тепер скажіть про цей рейс... Довго він триватиме?

— А хто його знає. На воді ми цілком у владі вітру й хвиль. Як каже Слідопит, той,

хто вранці погнався за оленем, ніколи не знає, де спатиме вночі.

— Але ж ми не гонимося за оленем, до того ж і вирушили ми ?не вранці, отже, Слідопитові слова тут ні до чого.

— То правда, що ми не гонимося за оленем, але ми гонимося за тим, кого піймати ще важче.' Я не можу вам сказати більше, ніж сказав, бо наш обов'язок — тримати язика за зуба'ми. Боюся тільки, що мені не пощастить затримати вас на "Вітрогоні" .довше, щоб показати, на що він здатний і в гарну годину, і в негоду.

— По-моєму, лише нерозумна дівчина може вийти заміж за матроса,— різко і майже мимоволі сказала Мейбл.

— Дивно! А чому це ви так гадаєте?

— Тому, що матросова дружина завжди відчуватиме, що її чоловік ділить любов між нею і* своїм кораблем. Мій дядечко Кеп теж каже, що морякам не можна одружуватися.

— То він має на увазі солоноводих моряків! — заперечив їй, сміючись, Джаспер.— Коли він каже, що солоноводим морякам одружуватися не годиться, то будьте певні, що про прісноводих моряків він думає саме навпаки. Сподіваюся, Мейбл, у вас не складається думка про нас, прісноводих моряків, під впливом балачок вашого дядечка?

— Гей, вітрило! — вигукнув той, про кого щойно була мова.— Гей, човен! — якщо ближче до істини.

Джаспер стрімголов метнувся на ніс і справді ярдах. в ста поперед тендера помітив якийсь предмет невеликого розміру. Досить йому було одного погляду, аби визначити, що то пірога, бо хоч була й ніч, "та пильні й натреновані в темряві Джасперові очі навіть на віддалі точно розпізнали обриси знайомого предмета.

— Це, мабуть, ворог,— висловив припущення молодий капітан.— Добре було б захопити його.

— А він гребе щодуху,— зауважив Слідопит,— певне, хоче обігнути наш курс і дати драла проти вітру, а тоді ганятися за ним — все одно, що ганятися на лижвах за оленем!

— Став судно під вітер! — гукнув Джаспер стерновому.— Ще! Ще! Крутіше, крутіше, доки задрижить! Так, так тримати!

Стерновий чітко виконав наказ, і за хви-лину-дві "Вітрогон", весело розрізаючи воду, перетнув човнові шлях, позбавивши його що-найменшої можливості вислизнути. Тоді Джаспер сам перескочив до стерна й, спритно маневруючи, підвів тендера так близько до піроги, що її захопили багром. Двом особам, що сиділи в ній, було наказано негайно зійти на борт тендера, і не встигли ті ще ступити на палубу, як усі пізнали в них Гостру Стрілу та його дружину.

РОЗДІЛ XV

Скажи мені, що то за перл такий, Що й багачі купить не можуть, Що горді мудреці і брать не хочуть, А безталанні бідаки шукають, Знаходячи в самих собі? Скажи, й узнаєш, що воно є правда.

Каупер. "Третя загадка"

Зустріч з індіанином та його дружиною анітрохи "не здивувала більшості присутніх на палубі. Проте в Мейбл і всіх тих, що знали, в який спосіб індіанський вождь покинув тоді Кепа та його супутників, поява ця. ви-

кликала одностайну підозру, яку, однак, набагато легше було відчувати, ніж довести її обгрунтованість. Тому-то Слідопит, що один тільки й володів мовою полонених,— а їх інакше; тепер і не можна було розглядати,— відвів Гостру Стрілу вбік і мав з ним довгу розмову з приводу того, чого він утік тоді від них та де він після того був і що робив. Тускарора байдуже вислуховував кожне запитання і з такою ж байдужістю, притаманною індіанам, відповідав на них. Свою втечу він пояснив досить просто і, здавалося, досить переконливо. Коли він, мовляв, побачив, що ірокези відкрили їхню схованку, він, природно, подумав перш за все про власну безпеку, і тому втік і сховався в лісі, бо знав, що того, хто не втече, чекає смерть на місці. Одним словом, він утік від них, рятуючи свою шкуру.

— Це добре,— відповів Слідопит, удаючи, ніби повірив його поясненням.— Мій брат поступив розважливо, але ж за ним пішла і його дружина?

— А хіба дружини блідочолих не йдуть за своїми чоловіками? Невже Слідопит не озирнувся б назад, щоб подивитися, чи йде за ним та, котру він кохає?

Ці останні слова були звернені до Слідопита саме в ту хвилину, коли душа його була найдужче схильна піддатися їхньому впливові, бо образ Мейбл, лагідної та вірної, заповнив усі його помисли. І тускарора інстинктивно відчув, що його виправдання переконали Слідопита, хоч і не здогадувався чому; він стояв, зовні спокійний, і з гідністю чекав інших запитань.

— Що ж, це цілком природно, і з цим не можна не погодитися,— відповів йому непомітно для себе по-англійському Слідопит, переходячи з однієї мови на іншу, залежно від почуттів та характеру вислову.— Це цілком можливо й цілком природно. Дружина таки піде за чоловіком, якому поклялася у вірності, а чоловік і дружина — то одна плоть. Мейбл, певне, теж пішла б за сержантом, якби він опинився у такому становищі і змушений був так відступати; нема жодного сумніву, що така щиросерда дівчина пішла б також і за своїм чоловіком. Твої слова чесні, приємні для вух і, здається, правдиві, тус-кароро. Тільки чому це мій брат не повертався так довго до форту?., його друзі не раз думали про нього, але так і не дочекалися його.

— Якщо олениця біжить за оленем, то чому б оленеві не бігти за оленицею? — посміхаючись, відповів тускарора й багатозначно поклав своєму допитувачеві пальця на плече.— Дружина Гострої Стріли пішла за своїм чоловіком, тож цілком правильно, що Гостра Стріла пішов за своєю дружиною. Вона заблукала, і її примусили готувати їжу в чужім вігвамі.

— Я зрозумів тебе, тускароро. Дружина потрапила в руки мінгів, і ти, напевно, шукав її сліди?.

— Слідопит бачить причину так добре, як він бачить мох на деревах. Це дійсно так і було.

— А давно ти визволив дружину і, яким чином це тобі пощастило зробити?

— Два сонця тому. Червнева Роса ту ж мить і втекла, як чоловік шепнув їй про стежку.

— Так, так, все це схоже на чисту правду,— так і мало було бути між подружжям. Але скажи, тускароро, як це ти добув пірогу і чому ти поплив до річки Святого Лаврентія, а не до залоги?

— Гостра Стріла знає, де — його, а де — чуже. Ця пірога — моя, я знайшов її на березі біля форту.

"Теж схоже на правду: адже човен повинен же комусь належати, а індіанин ніколи не обмине того, що погано лежить. Одне тільки дивно: як це ми могли не помітити ні його самого, ані його дружини: адже пірога повинна була вийти з річки раніше нас".

Ледве ця думка промайнула в голові провідника, він тут-таки звернувся з запитанням до індіанця, на яке той відповів так:

— Слідопит знає, що воїнові іноді буває соромно. Батько міг би запитати про свою дочку, а що я відповів би на це сержантові? Тому я послав Червневу Росу по пірогу, і ніхто не здибав моєї дружини, а тускарорській жінці не вільно втрутатися в розмову з чужим чоловіком.

Все це теж здавалося досить правдоподібно

ним і відповідало характерові та звичаям індіанців. Як було заведено, Гостра Стріла отримав половину платні за супровід Кепа та, Мейбл ще до того, як вони вийшли на Мо-гаук, і" те, що він зараз мовчав за решту платні, теж ніби було доказом його добропорядності й поваги до прав кожної сторони, в чому моральні якості індіанців не поступаються моральним якостям білих. Отож, з погляду провідника, Гостра Стріла поведився й тут чемно і пристойно, хоча, як на нього самого та з його щирістю, то він скорше пішов би був до сержанта й розповів усю правду. Але, будучи добре обізнаний з натурою індіанців, він не вбачав нічого— незвичайного в тому, як повівся Гостра Стріла.

— Твої слова, Гостра Стріло, течуть, як вода з гір,— відповів Слідопит після короткого роздуму,— і я вбачаю в них правду. Ти вчинив так, як на твоєму місці вчинив би кожен червоношкірий, хоча навряд чи так вчинив би блідочолий. Ти, певне, боявся побачити батька дівчини в горі?

Гостра Стріла мовчки схилився, ніби на знак згоди.

— Ще одне хай скаже мені брат мій,— продовжував Слідопит,— і тоді між його вігвамом та міцним будинком інгіза більше не буде хмари.— Якщо мій брат розвіє цей туман, друзі дивитимуться на нього, як він сяде біля свого багаття, і він побачить, коли вони відкладуть набір свою зброю і забудуть, що вони воїни. Чому ніс піроги Гострої Стріли дивився на Святого Лаврентія, де, крім ворогів, нікого нема?

— А чому Слідопит та його друзі дивилися туди ж? — спокійно запитав тускарора.— Тускарорі можна теж дивитися в той бік, куди дивиться інгіз.

— Ну, якщо казати правду, Гостра Стріло, то ми тут ніби в розвідці... Тобто, я хочу сказати, плаваємо; іншими словами — несемо королівську службу, і ми тут по праву, хоч, може, й не маємо права казати, чого ми саме тут.

— Гостра Стріла побачив великого човна, а він любить дивитися в обличчя Прісній Воді. Він плив увечері до сонця, повертаючись до свого вігваму, але, побачивши, що молодий матрос повертає в інший бік, поплив і собі за ним: адже Прісна Вода й Гостра Стріла вкупі йшли останній раз по сліду.

— Все це, мабуть, таки правда, тускаро-ро, а тому будь нашим гостем. Покуштуєш з нами оленини, а потім кожен попливе своїм шляхом. Сонце сідає за спиною, і кож-ен з нас пливе швидко, і мій брат може запливти далеко від того місця, куди йому треба, якщо не поверне вчасно назад.

Тепер Слідопит підійшов до своїх і переказав їм усе те, що вивідав у індіянину. Сам він ніби й схильний був вірити Гострій Стрілі, але разом з тим вважав за потрібне вжити й запобіжних заходів проти людини, до якої він відчував неприязнь. Проте його слухачі

(окрім Джаспера) були набагато менше схильні вірити поясненням Гострої Стріли.

— Цього молодчика треба негайно закувати в кайдани, шуряче!—запропонував Кеп, щойно Слідопит закінчив свою розповідь.— Ми повинні одразу ж передати його в руки поліційного інспектора, якщо у вас взагалі такі бувають на прісній воді, і в першому ж порту віддати його в руки військового суду!

— Я вважаю за найдоцільніше затримати цього чолов'ягу,— сказав сержант,— а в кайданах нема потреби, доки він у нас на палубі. Вранці ж розберемося з ним.

Затим покликали Гостру Стрілу й оголосили йому остаточне рішення. Індіанин вислухав його понуро й без жодних заперечень. Навіть більше того: він сприйняв свій вирок зі спокоєм і гідністю — так, як це взагалі притаманно хіба американським індіанам. Стоячи осторонь, він тільки уважно, але спокійно стежив за тим, що відбувалося на палубі.

Тим часом Джаспер повернув тендера, знову надулися вітрила, і "Вітрогон" рушив своїм курсом далі.

Наближався час вахти, коли вої звичайно розходяться спати. На палубі, окрім Кепа, сержанта й Джаспера з двома його підручними матросами, вже нікого не залишилося. Тут-таки неподалік стояли й обоє індіан — гордий і зосереджений Гостра Стріла, а поруч нього — його затуркана, рабськи покірлива, як і всі індіанки, дружина.

— Для твоєї дружини, Гостра Стріло, знайдеться місце там, унизу, де за неї потурбується моя дочка,— привітно сказав сержант, який теж добре хотів спати і зібрався вже йти до своєї каюти.— А ти можеш собі постелити ои той парус і лягти на ньому.

— Дякую моєму батькові. Тускарори не бідні. Жінка дістане з піроги мої ковдри.

— Як хочеш, друже! Ми вирішили за потрібне затримати тебе, але ми не маємо наміру садовити тебе під арешт чи погано поводитися з тобою. Пошли свою скво за ковдрами та й сам можеш зійти за нею і подати сюди весла. А щоб наші дрімайла, Прісна Вода, тут, бува, чого не проґавили,— зовсім притишеним голосом звернувся до Джаспера сержант,— не завадило б заховати подалі його весла.

Джаспер погодився. Тим часом Гостра Стріла з дружиною, і в думці не маючи, як

здавалося, чинити будь-який опір, мовчки скорилися сержантовому розпорядженню й залізли в пірогу. Там індіанець заходився за щось сердито гримати на свою дружину, а вона мовчки й покірливо намагалася негайно виправити помилку, якої допустилася, і, відклавши вбік ковдру, яку дістала, натомість шукала другу — ту, котра потрібніша була її тиранові.

— Ну, годі-бо вже, давай руку, Гостра Стріло,— підганяв індіанця сержант, невдоволений з того, що вони так довго вовтузяться, коли йому саме хочеться спати.— Вже пізній час, а в нас, військових, є така річ, як ранкова зоря,— ми рано встаємо і рано лягаємо.

— Гостра Стріла вже йде,— промовив тускарора й ступив у самий ніс піроги.

Умить ударом гострого ножа він перетяв трос, яким трималася на буксирі пірога, і тендер пішов далі, лишивши позаду легенького човника, який одразу ж притишив хід, а потім майже заляк на місці. Все це відбулося так зненацька і так несподівано, що, перш ніж сержант отямився, пірога вже була на добрих чверть ліги позаду, а коли він здійснював тривогу, індіанці були вже зовсім далеко.

— Круто під вітер! — скомандував стерновому Джаспер, сам натягуючи клівер, і на тендері, який швидко повертався носом до вітру, відпливаючи на добру сотню ярдів убік від курсу, раптом затріпотіли вітрила, коли, як кажуть матроси, вітер вдарив у лоб. І хоча це робилося швидко й спритно, та ще швидше й меткіше діяв тускарора: він орудував веслом з майстерністю, що виказувала неабияку обізнаність зі справою, а до того ще й дружина допомагала йому, і пірога просто шугала по хвилях. Індіанець тримався під вітром, пильнуючи південно-західного напрямку, саме по прямій на середині віддалі між тендером і берегом, щоб можна було звернути проти вітру, якщо тендер змінить галс. Та хоч як спішив "Вітрогон" доганяти пірогу, Джаспер хутко зрозумів, що доведеться лягати в дрейф, в іншому разі буде неймовірно велике збачення з курсу. Через дві хвилини стерно крутнуло ліворуч і суденце заколихалося в дрейфі, з якого легше було взяти інший галс.

— Все одно втече, — сказав Джаспер, умить визначивши відносне положення тендера й піроги.— Підступний негідник гребе напроти вітру, і "Вітрогонові" не наздогнати його.

— А в пас є пірога! — з юнацьким запалом вигукнув сержант, готовий кинутися навздогін.— Давайте її на воду і гайда за ними!

— Все це даремно! Якби Слідопит був на палубі, то, може, ще вийшло б що, а так — усе пропало. Доки спустимо пірогу, пройде ще три-чотири хвилини, а Гострій Стрілі, щоб утекти, більше часу й не треба.

І Кен, і сержант бачили, що Джаспер має слушність, це зрозумів би навіть і той, хто нічого ніяк не тямить у всіх цих справах, бо до берега лишалося, либонь, менш як півмилі, а пірога вже підходила до прибережної тіні. Ясно було, що вона досягне берега раніше, ніж її переслідувачі встигнуть пропливти половину цієї віддалі. Правда, вони могли захопити саму пірогу, але то була б не хтозна-яка перемога, бо навіть якщо пірога й залишиться у Гострої Стріли, він навряд чи відважиться показатися з нею на

озері: адже тепер йому буде набагато безпечніше, хоча, безумовно, й важче, діставатися лісом на той бік. Стерно переклали знову праворуч, і "Вітрогон", круто повернувшись, пішов, ніби діючи інстинктивно, іншим галсом. Весь цей маневр Джаспер провів без жодного слова, бо його підручні так добре знали свої обов'язки, що діяли, мов заведені механізми. Тим часом Кеп, доки відбувалися всі ці маневри, взяв сержанта за гудзик і повів його до дверей каюти, де їх ніхто не міг підслухати, і став викладати йому свої міркування.

— Слухай-но сюди, шуряче,— промовив він, зловісно насупившись,— це діло треба добре і з усіх боків обмізкувати.

— Життя солдата, любий шуряче, постійно вимагає мізкувати добре,— відказав сержант.— Якби ми тут, на кордоні, нехтували цим, з нас, мабуть, давно вже поздирали б скальпи.

— Хоч як би воно було, а я розглядаю захоплення Гострої Стріли, як одну "обставину", а втечу його — як іншу. Відповідальний за них лише цей Джаспер — Прісна Вода.

— Це таки й справді два докази, шуряче, тільки зовсім різні докази, бо якщо втеча індіянина свідчить проти Джаспера, то захоплення його — говорить саме на його користь.

— Ні, ні! Ці два докази зовсім не суперечать один одному: це не дві різні речі. Як хочеш послухатися ради старого моряка, сержанте, то, не гаючи жодної миті, вживай, доки не пізно, усіх необхідних заходів задля безпеки судна і тих, що на борту. Тендер зараз дає аж шість вузлів, а віддалі на цій сажавці такі мізерні, що незчуєшся, як до ранку ще опинишся у французькій порту, а до вечора — у французькій в'язниці.

— Чого доброго, може бути й так. А що ти радиш мені робити, шуряче?

— Як на мою думку, тобі слід цього Пріону Воду негайно заарештувати й посадити в трюм під варту, а командування тендером передати мені. Все це у твоїй владі, тому що судію належить армії, а ти командир армійського підрозділу на борту.

Сержант Дангем більше години роздумував над цією пропозицією, бо такої вже був вий вдачі — довго й глибоко обмірковував свої рішення, а, прийнявши їх, діяв швидко й рішуче. Маючи своїм службовим обов'язком постійно перевіряти, як відбувають наряди солдати залоги, сержант хоч-не-хоч вивчив характер кожного з них, у тім числі й Джаспера, про якого він завжди був високої думки. Та підступна отрута підозри, що вже отруїла його душу, і страх перед інтригами французів, до того ж іще підігрітий старшим начальником, зробили свою справу; тож не дивно, що під враженням цієї глибокої недовіри, яка, здавалося тепер сержантові, ґрунтувалася на незаперечних доказах і фактах, досьогоднішня висока думка про багаторічну бездоганну службу Джаспера зникла вмиль. У такому непевному душевному стані сержант вирішив звернутися за порадою до квартирмейстера, що хоч і не був тепер начальником над ним, але з думкою його, як старшого по чину, він мав усе-таки рахуватися. Цей збіг обставин навряд чи був щасливий, бо людині, котра сумнівається у виборі свого рішення, довелося радитися з тим, хто, щоб завоювати її прихильність, обов'язково

погодиться з її думкою. Не на користь безсторонньому вирішенню цієї серйозної справи було й те, що її виклав поручникові не сам сержант, а Кеп. До того ж запопадливий старий мореплавець не пропустив при цьому нагоди натякнути своєму слухачеві, на чиему боці він хотів би бачити квартирмейстера. А поручник М'юр був досить чемний, тому навіть коли б він справді сумнівався в Джасперовій вині, то все одно погодився б із дядьком та з батьком дівчини, руки якої він сподівався добитися. Зваживши ще на те, як були викладені факти, М'юр цілком серйозно схилився до того, щоб командування "Вітрогоном" тимчасово передати Кепові і в цей спосіб попередити можливість зради. Ця М'юрова думка остаточно переконала сержанта у своєму рішенні, яке він і заходився негайно здійснювати.

Не вдаючись до будь-яких пояснень, сержант Дангем просто заявив Джасперові, що визнав за потрібне позбавити його тимчасово командування тендером, передавши судно своєму шурякові. На мимовільний і закономірний подив Джаспера сержант спокійно зауважив, що військова служба часто вимагає таємниць і що, мовляв, становище в цю мить робить цей захід необхідним. Хоч подив Джаспера від цього пояснення й не зменшився, тим більше, що сержант завбачливо й уміло приховав свої підозри, проте молодий капітан, звиклий до військової дисципліни, мовчки скорився наказові й сам оголосив своєму маленькому екіпажеві, щоб він до подальших розпоряджень слухався і виконував усі накази Кепа. Та коли Джасперові було оголошено, що разом з ним також усувається й відсилається до каюти і його помічник, якого за великий досвід роботи на озері називали лоцманом, він аж на лиці змінився від такої тяжкої образи. Щоправда, хлопець так швидко оволодів собою, що навіть підозріливий Кеп не зміг добрати, що мав означати його вираз обличчя. Одначе, як це завжди буває під впливом сліпої підозри, Кеп і цей факт негайно витлумачив у гірший бік.

Щойно Джаспер та лоцман зайшли до каюти, вартовий, якого поставили біля люка, одержав таємний наказ не зводити з них очей і нізачо не випускати на палубу ні вдвох, ні поодинці, а коли б вони спробували вийти — негайно перегородити їм дорогу й покликати старшого по палубі. Ці запобіжні заходи, одначе, виявилися зайвими, бо Джаспер та його помічник мовчки попадали на сінники й не вставали до самого ранку.

— Ну, а зараз, сержанте,— промовив Кеп, відчувши себе хазяїном на палубі,— скажи мені, будь-ласка, куди і як я повинен пливати, щоб не збитися з нашого курсу.

— А думаєш, я знаю, шуряче,— відповів неабияк спантеличений цим запитанням сержант Дангем.— Ми повинні пливати таким курсом, щоб якнайшвидше дістатися до гавані на одному з Тисячі Островів, де ми висадимося, змінимо залогу й одержимо вказівки щодо наших подальших дій. Ось так, майже слово в слово, зазначено і в писаній нам інструкції.

— Ну, а ти можеш хоч приблизно накидати це на карті або нанести на неї хоч які-небудь точки та віддалі, щоб я бачив, куди тепер пливати далі?

— Наскільки я пам'ятаю, Джаспер, здається, ніколи такими речами не користувався, а плив просто так.

— Як, зовсім без морської карти, сержанте?!

— У них не те що карти, а навіть поганого пера нема, щоб надряпати сякий-такий маршрут. Наші матроси споконвіку плавають по цьому озеру без жодних карт.

— Це ж казна-що! Справжнісінькі тобі дикуни! Невже ти гадаєш, сержанте Дангеме, що я можу знайти якийсь там острів серед цілої тисячі йому подібних, не знаючи ні його назви, ні де він лежить, ні навіть у якому напрямку до нього пливти або хоча б на якій відстані він лежить?

— Щодо його назви, шуряче Кепе, то можеш нас не звинувачувати, бо жоден з Тисячі Островів її ще не має, отже через це ніякої помилки вийти не може. А щодо місця його розташування, то я теж нічогісінько тобі не скажу, бо й сам за все життя жодного разу там не був; та, по-моєму, це не так уже й важливо: аби нам тільки самі острови знайти. От хіба, може, хтось із команди знає туди дорогу.

— Стривай, стривай, сержанте!.. Не квапся, будь ласкав, сержанте Дангеме! Якщо вже я маю командувати цим кораблем, то, з твого дозволу, я командуватиму ним сам і обійдуся без військової ради з якимось там коком чи юнгою! Капітан — це все ж таки капітан, і він мусить мати свою думку, хай вона буде навіть хибна. Ти, брат, сам зуби з'їв па службі і тому розумієш не гірше мене, що краще командирові йти хибним курсом, ніж взагалі нікуди не йти. Сам перший лорд-адмірал втратив би авторитет навіть в очах команди свого ялика, якби кожен раз став питатися у стернового, як йому підпливти до берега. Ні, сер, якщо вже мені випало йти на дно, то я піду на дно, але, сто чортів йому в пельку, піду по-морському, з музикою!

— А я, шуряче, ні в яке інше місце йти не хочу, окрім того поста на Тисячі Островів, куди ми оце пливемо.

— Годі, годі-бо, сержанте! Ніж іти безпорадно питатися дороги в кожного матроса чи й будь-кого, крім хіба що палубного офіцера, то краще обнишпорю кожен з цих Тисячі Островів, доки знайду потрібного нам. А зрештою, молена випитати в них що треба, зовсім не виказуючи свого невігластва. Дай я з цими простаками зараз так побалакаю, що вони мені викладуть чисто все, що знають, та ще й баки їм заб'ю так, що вони подумают, ніби я ділюся з ними своїм величезним досвідом. Хіба ми на морі не дивимося, бувало, в зорову трубу, коли довкола нема на що й глянути, або хіба не кидаємо лота задовго до того, як він зможе дістати дна. Та й ви, піхота, либонь, теж знаєте, що найліпший спосіб вивідати щось — це удати, ніби тобі вже все відомо. Свої перші-в житті два рейси я плавав із капітаном, який саме таким чином і вивуджував відомості, потрібні для керування кораблем, тож іноді це має сенс.

— Я зараз з усього бачу, що ми йдемо вірним курсом,— відповів йому сержант,— а от через пару годин минатимемо косу, і там треба особливо пильнувати.

— А дай-ио, шуряче, я звернуся он до того, що біля стерна, і ти побачиш, як я за хвилину-другу вивуджу з нього всі потрібні нам відомості.

Кеп із сержантом пройшлися по кррмі й зупинилися біля стернового. Старий моряк, удавши з себе безтурботного і самовпевнено-го, звернувся до матроса ніби між Іншим, але з виразно поблажливим тоном, яким іноді капітан вшановує свого

улюбленця-підлеглого.

— Гарний повіває вітерець, правда, хлопче? У вас тут, звичайно, щоночі такий тягне з берега?

— В цю пору — щоночі, сер! — відказав матрос, доторкнувшись рукою до кашкета на знак поваги до нового капітана і родича сержанта Дангема.

— Так само, сподіваюся, й на Тисячі Островів? Вітер, напевно, не зміниться й там, хоч там зусібіч земля.

— Далі на схід, сер, вітер, мабуть, зміниться, бо не буде підвіати з берега.

— Ти диви, он вона яка, ця прісна вода! У ній завжди щось та знайдеться протиприродне. А от серед островів Вест-Індії можна ніколи не сумніватися, що вітер буде і з берега, і з моря. Там у цьому відношенні нема ніякої різниці, а. тут, на цій сажавці, воно, звісно, по-іншому. Ти, друже, певне, всі ходи й виходи вже знаєш на цих Тисячі Островах?

— Бог з вами, що ви, добродію Кепе! Про них не те що хтось десь щось знає, а ніхто і ніде нічого не знає. Перед ними розводять руками навіть найдосвідченіші моряки Онтаріо, а ми навіть назв їхніх не знаємо. Більшість із них взагалі ніколи не мали назв, мов ті немовлята, що нехрещені повмирали.

— А ти що, може, католик? — суворо запитав його сержант.

— Ні, сер, я собі байдужник щодо віри і ніколи не чіпаю того, що мене особисто не зачіпає.

— Гм! Байдужник! Либонь, ще якась нова секта, котрих тут стільки позаводилося! — певдоволено буркнув Дангем, дід якого був квакером¹, батько — пресвіТбріанцем², а він сам, вступивши до армії, пристав до англіканської церкви³.

— Гаразд, Джоне,— знову продовжував Кеп,— тебе ж, здається, звуть Джек?

— Ні, сер, я звуся Роберт.

— Ах, так, Роберт... Але то майже те саме, що й Джек чи Боб... Не вельми яка різниця. Так от, Бобе, там, куди ми пливемо, правда ж, гарна якірна стоянка?

— Бог з вами, що ви, сер! Мені про неї відомо не більше, ніж якому-небудь індіанцеві з племені могауків а чи першому-ліпшо-Му воякові з п'ятдесят п'ятого полку.

— А хіба ви там ніколи не ставали на якір?

— Ніколи, сер. Капітан Прісна Вода завжди пристає прямо до берега.

¹ Квакери — протестантська секта в Англії* та Америці. Квакери відмовляються від військової служби, присяги й розкошів, відкидають втручання держави й. суспільства у справи своєї віри, засуджують війну.

² Пресвітеріанці (різновид протестантів) заперечують владу духовенства й підкоряються виборній особі (пресвітерові), під керівництвом якої відбувається богослужіння.

³ Англіканська (єпископальна) церква, узаконена Генріхом VIII (1534 р.), за формою відправ є чимось ■ середнім між католицькою та лютеранською. За своїм ученням, однак, англіканська церква в основних своїх ознаках протестантська.

— Але, підпливаючи до міста, ви, як і годиться, змазуєте лот салом, перш ніж

опустити його на дно? 1

— Пхе, яке там сало і яке там місто! Бог з вами, добродію Кепе, там міста не більше, ніж у вас на підборідді, а сала — в половину менше.

Сержант понуро скривився на цей жарт, проте його шуряк цього не помітив.

— Як! Нема пі дзвіниці, ні маяка, мі фортеці?! Ну, а принаймні залога, як це у вас називається, там таки є?

— Запитайте краще сержанта Дангема, сер, якщо хочете знати. Вся тамтешня залога — у нас на борту "Вітрогона".

— Ну, а якою протокою, по-твоєму, Бобе, туди найкраще зайти — тією, що ви заходили востаннє... чи... чи... може, тією, другою?..

— Не скажу, сер: я там ніяких проток не знаю.

— Ти що, брат, мабуть, спиш за стерном, га?

1 Грузило лота змазували салом, щоб до нього прилипав ґрунт дна; за цим ґрунтом визначали місцезнаходження судна в морі.

— Не за стерном, сер, а внизу, на своїй койці. Прісна Вода завжди посилає нас униз — і солдатів, і всіх, окрім одного лоцмана; ми взагалі не знаємо туди дороги, так, ніби ніколи там і не бували. Він кожен раз так робить, підходячи до островів і відходячи від них; ото ж хоч убийте, я нічогісінько не знаю ні про протоку, ні про те, якого курсу держатися, підходячи до островів. Окрім

Джаспера та лоцмана, ЦЬОРО ніхто більше не знає.

— Ось тобі й ще одна обставина, сержанте,— промовив Кеп, відводячи свого шуряка вбік.— Тут, здається, і вивудити щось нема з кого, бо тільки візьмешся за вудку, як витягнеш саме невігластво. Як же мені тепер у дідька втрапити до того острова?

— Що й казати, шуряче, легше поставити таке запитання, ніж відповісти, па нього. А не можна це якось вирахувати за законами мореплавської науки? Я, чомусь гадав, що для вас, мореплавців солоних вод, вирішити таку дрібницю взагалі нічого не варт. Мені не раз доводилося читати, як вони відкривали нові острови.

— То все так, шуряче, то все так, однак це відкриття було б найбільшим з усіх, тому що ми відкрили б не просто один острів, а один серед тисячі! Я гадаю, що навіть з моїми старечими очима я все-таки, мабуть, знайшов би зараз на палубі голку, проте я більш ніж сумніваюся, щоб я знайшов її в стіжку сіна.

— Але ж тутешні матроси якимось чином "уміють знаходити мсцє, яке їм треба.

— Якщо я тебе правильно зрозумів, сержанте, то місце розміщення цього поста чи блокгауза тримається під великим секретом?

— Це так; і вживаються усі запобіжні заходи, щоб ворог, бува, не пронюхав, де він міститься.

— І ти ще сподіваєшся, щоб я, людина, яка вперше в житті на цьому озері, міг тобі відшукати його без карти, точного курсу, без даних про відстань, довготу, широту, без лота і навіть — сто чортів йому в пельку — без сала! Дозволь тебе запитати тоді, чи не гадаєш ти часом, що мореплавець водить кораблі за нюхом, наче Слідопитів хорт?

— Ну а все-таки, шуряче, може, якось можна випитати щось у цього хлопця за стерном? Мені чомусь здається, що він не такий уже невіглас, за якого хоче себе видати.

— Гм! То це скидається на ще одну обставину. Вся справа так наповнюється обставинами, що вже не знаєш, на —яку ступити і де шукати істини. Але чекай, зараз ми побачимо, що все-таки знає цей молодик.

Кеп із сержантом знову підійшли до стернового, і старий моряк наново почав свої випитування.

— Слухай-но, друже, ти часом не знаєш, на якій широті й довготі лежить цей острів?

— На чому ви сказали, сер? • ■

— Повторюю: на якій широті та на якій довготі або хоч одне з двох, абсолютно байдуже що; мені вже просто цікаво, чого навчають матросів на цій сажавці.

— Я не знаю ні першого, пі другого, сер, мені не доводилося чувати про жодну з речей, котрі ви назвали.

— Що?! Невже ти не знаєш, що таке широта?

— Ні, не доводилось чувати, сер,— вагаючись, відповів той,— хоча, як мені здається, це французька назва верхніх озер...

— Ф'ю-ю-у! — аж присвиснув Кеп і з хрипом, мов через попсовані міхи органа, випустив повітря з легень.— Божеї Широта — французька назва верхніх озер? Слухай-но, хлопче, може, ти тоді хоч скажеш, що таке довгота?

— Це, здається, я знаю сер. Довгота... п'ять футів шість дюймів — це, за військовим приписом, зріст солдатів гвардії його королівської величності.

— От тобі й довгота, сержанте, чув? Просто як пальцем у небо! Ну, а що таке градуси, мінути й секунди, ти, напевне, вже знаєш?

— Так точно, сер. Ці речі ми знаємо не гірше за моряків солоної води. Градуси ■— це ступінь міцності віскі, а мінути й секунди — це короткі й довгі лінії лага 1.

— Прокляття, шуряче Дангеме! Навіть віра, що, як кажуть, здатна гори зрушувати з місць, і та навряд чи допоможе що на— цім озері. Тут, брат, можна тільки розвести руками. Ну, гаразд, хлопче, а чи не скажеш— ти

•Лаг — пристрій для вимірювання швидкості корабля. Складався з дерев'яної плашки та довгого шнура (ланглін), на якому через кожні 15 м був вузол. Кількість вузлів, що проходила через руку за півхвилини при зануренні плашки, мала дорівнювати кількості миль, які проходить судно за годину.

часом, що означає встановити азимут', визначити відстань і прочитати дані компаса?

— Щодо того, якого ви назвали першим, то боюся, чи скажу що-небудь. А от про відстань всі знають і вимірюють її від пункту до пункту; ну, а щодо компаса, то я в цім заткну за пояс будь-якого адмірала флоту його королівської величності. Що там його читати: норде-норде на іст; норде; норде-іст; норде-істе до істе; істе-норде-істе; істе і до норде; істе...

— Годі, годі вже! А то як будеш такої гнути й далі, то ще виведеш корабель з-під вітру... Тепер для мене, сержанте, цілком ясно,— відводячи вбік свого шуряка, знову притишеним голосом продовжував Кепь— марно навіть на щось сподіватися від цього телепня. Я ще годин дві пропливу цим галсом, потім ляжемо в дрейф і кинемо лот, а тоді вже, залежно від обставин, буде видно, що далі робити.

1 Азимут — кут між напрямком на предмет, до якого йде корабель, і північчю.

Сержант, бувши людиною, так би мовити, вельми делікатною, не став проти цього перечити. Час уже був пізній, і вітер, як це завжди буває з настанням ночі, почав поступово сладати. Оскільки на шляху судна ніяких перешкод не передбачалося, то сержант постелив собі вітрило на палубі і незабаром заснув глибоким солдатським сном. Тим часом Кеп безперестанку походжав по палубі,

його залізна витримка стала втомі наперекір, і він за цілу ніч навіть очей не склепив.

Коли сержант Дангем прокинувся, надворі був уже білий день. Схопившись на ноги й озирнувшись навкруги, він був так вражений навколишнім, що мимоволі скрикнув од подиву — мабуть, гучніше навіть, ніж йому, людині з командирською витримкою, личило б. Ще б пак, адже погода зовсім змінилася: з усіх боків накочувався туман, і видимість по горизонту не сягала й півмилі; озеро шаліло й пінилося, а "Вітрогон" лежав у дрейфі. Коротенький звіт' шуряка відкрив сержантові таємницю всіх цих великих і раптових відмін.

За словами Кепа, біля півночі вітер змінився штилем — саме коли він думав лягати в дрейф, щоб кинути лот, бо вдалині вже бовваніли острови. О першій ночі раптом знявся північно-східний вітер і пішов дощ, і Кеп узяв курс на норд-вест, пам'ятаючи, що нью-йоркський берег лежить на протилежному боці. О пів на другу він спустив стаксель¹, зарифував грот² і зняв з клівера бонет³. О другій він змушений був витягти другий кормовий риф, а о пів на третю — Інші рифи й лягти в дрейф.

1 Стаксель — друге переднє вітрило.

2 Г р о т — головне (найбільше) вітрило.

8 Бонет (боніт) — широкий парусиновий пас, що прикріплюється, за слабого вітру до клівера.

— Не можу нарікати, сержанте: судно тримається добре,— додав старий моряк,— але вітер дме з силою вистріленого гарматою ядра вагою в сорок два фунти! Я й гадки не мав, що на цій прісноводій сажавці бувають такі шторми, хоч я їх, коли правду казати, боюся рівно стільки, як торішнього снігу, тим більше, що озеро тільки зараз і має свій більш-менш природний вигляд, а якби ще,— тут він з відразою сплюнув воду, яку плеснув йому в рот шквал, що налетів на корабель,— а якби ще ця триклята юшка мала присмак солі, то вже було б і зовсім непогано...

— А давно ти вже йдеш цим курсом, шуряче? — насторожено запитав розсудливий сержант.— І з якою швидкістю ми йдемо?

— Йдемо ми'вже-десь годин дві, а то й три, і перші дві години тендер летів, як розгнуданий кінь. О, слава богу, тепер ми на широких просторі. А то, правду кажучи,

мені від того сусідства островів було якось маркіт-но, хоч вони й лежали за вітром; я сам став біля стерна й відвів тендер на лігуа то й дві вбік. Тепер можу записягтися, що вони у нас під вітром! Я кажу "під вітром", хоч іноді й бажано бути в острова, ба навіть і в десятка островів, за вітром; та коли їх ціла тисяча, то найкраще негайно ухилитися й шмигнути повз їх за вітром. Ні, ні... он вони десь там ховаються у мряці... І хай собі там лежать; Чарльзові Кепу нема до них діла!

1 Ліга (морська) — міра довжини (5,56 км).

— Звідси не більше п'яти-шести ліг до північного берега, шуряче, а наскільки мені відомо, там є простора бухта; може б, усе-таки запитати у когось з екіпажу поради, що його тепер далі робити, або просто покликати Джаспера — Прісну Воду, щоб він відвів нас назад до Освего? Адже за такого вітру, та ще просто в лоб, нічого й гадати дістатися до поста.

— Цього, сержанте, не можна робити, принаймні з кількох, серйозних професійних причин. По-перше, капітанові не личить признаватися, що він не знає, куди пливати, бо це розвалило б дисципліну. Я розумію, шуряче, чого ти хитаєш головою, але ти мусиш знати: ніщо так не підриває дисципліни, як признання командира у своїй необізнаності... Я знав одного капітана, який цілий тиждень плів невірним курсом, але не признався команді про свою помилку, і ти навіть уявити не можеш, якої шани він зажив у матросів саме завдяки тому, що вони не зрозуміли його помилки.

— Може, на солоній воді це й можна собі дозволити, шуряче Кепе, а от на прісній — навряд. Я швидше Джаспера випущу з-під арешту, ніж погоджуся, щоб мене з усією командою викинуло на канадський берег.

— І відразу ж опинитися на фронтена-цькому рейдії Ні, шуряче, "Вітрогон" у надійних руках, він лише тепер трохи навчиться справжнього мореплавного мистецтва. Ми зараз на широких просторі, і хіба тільки божевільному спало б на думку підходити в такий шторм — до' берега. Я сам стоятиму на :всіх вахтах, і нам жодна небезпека, окрім тих/ що можливі при дрейфі, не страшна; а на' такому низенькому судні, як це, коли постій-, но Міняти галс, можна взагалі нічого не боятися. Отож покладися, сержанте, на .мене, і я— ручуся тобі іменем Чарльза Кепа, що все буде гаразд.

Сержант Дангем змушений був поступитися. Надто вже він покладався .на море-, плавський досвід свого родича й плекав .надії, що той по-справжньому візьметься за діло й цілком виправдає виявлене йому довір'я. З другого боку, недовіра, як і любов, підсилюється, коли її жити постійними здогадами, а сержант до того боявся зради, що йому було байдуже, на кого звірити долю екіпажу,— тільки не на Джаспера. Справедливості ради мусимо вказати ще на одну важливу обставину. Йому, людині в скромному чині сержанта, майор доручив справу, якою належало керувати лише офіцерові, що викликало неабияке невдоволення серед молодших офіцерів залоги. Тому 'Дангем розумів, що повернутися назад, навіть • не досягши поста, означало б провалити операцію, і за це йому довелося б дорого розплачуватися; першим покаранням було б негайне призначення на його місце .іншого—вищого/рангом.

РОЗДІЛ XVI

"Океане* В тобі, мов у свічаді яснім, Всякчас творець знаходить вияв свій: У штормах, штилі, в урагані жажнім, В льодах полярних, в спекоті страшній Країв тропічних — славен безмір твій. Лик Вічності і Духа трон високий, Тобі коряться зони всі у зміні віковій, Життя ти дарував землі, глибокий, І далі йдеш — бездонний, гордий, одинокий.

Байрон, "Чайльд Гапольд", Пісня IV (СХХХІІІ)

— Коли вже геть розвиднілося, ті солдати, які могли вільно розпоряджатися своїм часом, повиходили на палубу. Хвилі були не такі страшні, з чого можна було зробити висновок, що "Вітрогон" все ще перебував, очевидно, під захистом островів. Одначе для кожного, хто знав характер озера, було ясно, що от-от почнеться один з тих страшних штормів, які так часто гостюють у цих краях восени. Землі не було видно ніде, а низький виднокрай надавав понурій водній пустелі якоїсь таємничої величі. Брижі, чи, мовою суходільців, хвилі, були невисокі, з пінявими гребенями, і дробилися вони швидше, ніж довгі океанські вали, а вода, що завжди змагалася своїм відтінком з блакиттю неба, тепер стала зелена й сердита — аж ніяк не схожа на ту, яка вчора ще виблискувала під променями сонця. Солдатам невдовзі надокучила ця-смутна картина, и вони одій по одному знову посходили вниз, а на палубі залишилися тільки матроси, сержант, Кеп, Слідопит, квартирмейстер і Мейбл. На личку дівчини, відколи вона довідалася про стан справ на "Вітрогоні" й відколи їй відмовлено в проханні настановити знову Джаспера капітаном, лягла тінь смутку. Тим часом Слідопит, провівши Цілу ніч у роздумах, зрештою, ще більше переконався у невинності Джаспера і теж гаряче заступався за свого приятеля, хоча так само марно, як і Мейбл.

Минуло кілька годин; вітер усе дужчав і дужчав, хвилі все вищали й вищали, нарешті, хитавиця змусила і квартирмейстера з Мейбл покинути палубу. Кеп крутив судном на всі боки, та незабаром з'ясувалося, що вітер відносить його на середину озера, де найбільша глибина. А хвилі шквалом налітали на борти й били.' з такою силою, що судно абиякої конструкції та міцності давно вже не витримало б. Однак усе це анітрохи не бентежило Кепа. Навіть навпаки: як гуки ріжка примушують хорта нашорошувати вуха, як барабанний бій змушує бойового коня бити копитом, так і лютий шторм розбуркав у Кепові всю його мужність. Де й подівся той до всього прискіпливий, надокучливий варивода, що через будь-яку дрібничку затівав суперечки й роздмухував кожен дріб'язок; тепер він став виявляти якості відважного й досвідченого моряка, яким у дійсності й був. Невдовзі" й матроси пройнялися повагою до

Капового мистецтва, і, незважаючи на те, що їхній подив з приводу усунення без будь-яких пояснень попереднього начальника та лоцмана так і не зник, вони згодом беззаперечно й охоче виконували всі розпорядження свого нового капітана.

— Ця прісна сажавка, шуряче Дангеме, правду кажучи, теж із норовом! — вигукнув Кеп десь біля полудня, потираючи руки й тішачись тим, що йому знову випало щастя вступити у двобій зі стихією.— Вітер нагадує мені старий добрий шторм, а хвилі виглядають мало не такими завбільшки, як на самому Гольфстрімі. Люблю я це,

сержанте, ох як люблю! І якщо воно протримається таким, як оце зараз, ще хоча б добу, я вже по-справжньому поважатиму ваше озеро.

— Земляї — крикнув раптом вахтовий з бака.

Кеп стрімголов кинувся до нього і справді крізь туман і мряку на віддалі всього півмилі побачив берег, прямісінько по курсу тендера. Старий мореплавець уже рота був розкрив, аби дати команду: "Повертать через фордевінд і тримать у відкрите море",— але холод-нокровніший сержант випередив його.

— Чекай, шуряче, дай підпливти трохи ближче,— промовив він,— може, хто пізнає, де ми, адже більшість із нас знає американський берег у цих краях, а нам важливо встановити точно наше місцезнаходження.

— Таки й правда!.. Таки й правда! Якщо можна й скільки можна, ми, звичайно, не мінятимемо курс. Але гляньте, що то. прямо перед нами? Так, ніби якась низька коса чи...

— Наш форт! їй-богу! — вигукнув сержант, який своїм досвідченим оком швидше за родича розпізнав військові укріплення.

І сержант не помилявся. Це таки, дійсно був їхній форт, хоча крізь густу заволоку мряки його контури ледь маячили, ніби у вечірніх сутінках чи в серпанку сизого ранкового туману. Та невдовзі стало видно приземкуваті, в зеленому і мокрому дерні фортечні bastiони, понурі і ще дужче потемнілі від дощу палісади, дахи однієї-двох будівель, високий і самотній флагшток з прапором, який був так надутий вітром, що, здавалося, непорушно стояв у повітрі. Довкола жодної живої душі! Навіть вартовий і той, певне, сховався десь від дощу. Тож на "Вітрогоні" всі спочатку подумали, що їх так ніхто й не помітив. Але пильність прикордонної залоги невсипуща: хтось із тих, що були на чатах, мабуть, таки зробив цікаве відкриття, першим помітивши судно, тому що не? вдовзі на баштах з'явилися спочатку поодинокі солдати, а незабаром весь фортечний bastiон з боку озера ряснів крапочками людей.

А в довколишньому краєвиді краса, диво.-вижно пом'якшувала могутність стихії. Шторм так лютував, що, здавалося, ніколи йому не буде кінця, і важко було повірити, що тут взагалі колись буває тиша й спокій, Безперестанку завивав і сік колючими бризками вітер, "іа .розшаліле. озеро відповідало на його тужне:завивання погрозовим шумом валів, холодним перекочуванням, бризками та водяним пилом. Густа мжичка, мов заволока рідкого "туману, затягла все довкола, надавши предметам якоїсь таємничості, а почуття піднесеності, навіюване штормовою годиною, притлумлювало всі інші почування, котрі заповнюють душу в такі хвилини. Темний безкрай ліс бовванів велетенською непроглядною 'стіною, і погляд, пригнічений грандіозністю речей, знаходив спочинок тільки на миттєво схоплених ознаках життя у форту й довкола нього.

— ' Вони бачать нас,— промовив сержант,— і, певне, гадають, • що ми вернулися "через шторм і 'вирішили триматися неподалік від порту. А он і сам майор Данкен на північно-східному bastiоні: я пізнаю його по зросту і по тому, що довкола нього юрмляться всі офіцери.

— Ех, сержанте, а воно й не завадило б отак жартома дійти до гирла річки й спокійно приякоритися там, якщо тільки можна пристати до берега. Та й трюм очистили б від цього Прісної Води.

— Воно було б непогано, але хоч який з мене нікчемний моряк, я все ж таки знаю, що це аж ніяк не можливо. Жодне судно на цім озері не може пристати в такий шторм до берега з навітряного боку. Та і якірної стоянки в таку негоду не знайдеш.

— Знаю, сержанте, сам бачу... Як не принадна вам, суходільцям, земля, а доведеться повертати від неї. Щодо мене, то я почуваю себе під час шторму просто щасливим, коли знаю, що земля в мене позаду.

В цей час "Вітрогона" підігнало так близько до берега, що треба було негайно міняти галс, щоб вийти знову на відкритий простір. І Кеп віддав наказ поставити штормовий стаксель опустити гафель² і повернути стерно праворуч. Легеньке суденце, що, здавалося, бавилося на хвилях, мов качка, слухняно підкорилося порухові стерна, ледь накренилося, а потому, нехтуючи штормом, випросталося і, підхоплене вітром, полетіло собі горами-хвилями вперед. Хутко і форт, і схвильовані глядачі на бастіоні знову потонули у мряці, хоча земля довгенько ще виднілася з бакборту. Потім почалися довгі маневрування, доки, нарешті, судно знову пощастило вивести за вітром і спрямувати його тим самим важким курсом до північного берега.

Минуло кілька годин без будь-яких змін; вітер усе дужчав, аж доки досяг насамкінець такого шаленства, що навіть сухий педант Кеп змушений був назвати його "слабким борвієм". Надвечір "Вітрогон" ще раз поміняв

'Штормовий стаксель — (шторм-стак-сель) — менше за інші вітрило, що напинається за штормової погоди.

2 Гафель — похила дишлеподібна балка, прикріплена одним кінцем до щогли, за допомогою якої натягається верхній край косога вітрила.

галс, аби не наскочити в темряві на північний берег, а десь опівночі тимчасовий капітан, одержавши від матросів різними хитрими розпитами деякі загальні відомості про розміри та форму озера, вирішив, що вони мають бути десь на однаковій віддалі від обох берегів. Висота й довжина хвиль також потверджувала ці здогади, і треба сказати, що зараз Кеп уже з повагою ставився до прісної водиці, над якою ще напередодні стільки кепкував. Коли ж повернуло за північ, шторм досяг такої сили, що Кепові стало не до снаги боротися з ним, бо вода величезними масами накочувалася на судно, яке, незважаючи на свою міцність, все аж до дна тріщало, і здавалося, що воно от-от розсиплеться під громаддями водяних валів. Матроси "Вітрогона" запевняли, що їм — жодного разу ще не доводилося потрапляти в таку бурю. І це було й справді так, бо Джаспер, чудово знаючи всі гирла річок, миси та бухти, не чекав би урагану, а поставив би тендера десь у затишній місцині на якір. А Кепові все ще гордощі не дозволяли зійти й порадитися з молодим капітаном, що сидів під вартою, і він вирішив діяти так, як діяв би у відкритому океані.

Була перша година ночі, коли на "Вітрогоні" знову підняли шторм-стаксель і зняли грот, пустивши тендера за вітром. І хоч нап'яте вітрило було подерте на клоччя,

легеньке суденце з честю виправдовувало своє ім'я: протягом восьми годин воно летіло за вітром, змагаючись у швидкості з чайками, які весь час дико шугали, над ним, боячись, напевне, сісти на спузирений казан озера/Мало' що втішного приніс і світанок, бо замість широкого виднокраю, перед очима постало вузеньке коло дощового неба й води, в якому, здавалося, люто зчепилися в безладній сутичці дві ворожі стихії. А вся команда й пасажери суденця увесь цей час мимохіть були приречені на бездіяльність. Джаспер та лоцман сиділи внизу, але щойно хитавиця трохи вщухла, всі, окрім них двох, повиходили на палубу. Сніданок пройшов у мовчанці, і всі тільки презирилися один з одним, ніби пере-питуючи, чим скінчиться, нарешті, ця боротьба зі стихією. Тільки на Кепа ніщо не вплинуло — він був цілковито спокійний: і що дужча була буря, що більше вимагалось від нього майстерності й високого духу, то твердішим ставав його крок на палубі, радісніше світилися очі й більшим самовладанням дихало все його єство. Він стояв, схрестивши руки, на бакові1 й за моряцькою звичкою машинально похитувався усім корпусом у такт суднові, спостерігаючи, як трощаться гребені валів, залишаючи спінені смуги обабіч тендера, що на такій великій швидкості, здавалося, був готовий злетіти до самого неба. І от у цю напружену, а разом і піднесену мить один з матросів раптом вигукнув: — Гей, бачу вітрилої

1 Бак — поміст на поговій частині корабля

Зустріч з кораблем у таку годину серед збурених просторів пустельного Онтаріо була такою несподіванкою, що її навряд щоб хто міг навіть передбачити. Сам "Вітрогон" для тих, що були на ньому, здавався самотнім подорожанином у нетрях пралісу, і зустріч його з іншим судном була мов зустріч двох мисливців, що продиралися під неосяжним листяним килимом, який покривав у ті часи мільйони акрів американського континенту. Люта негода надавала цій події якогось романтичного, навіть надприродного характеру. Один Кеп сприйняв її очима професійного моряка, проте навіть його нерви здригнулися від такої несподіваної зустрічі.

Чуже судно було від "Вітрогона" біля двох кабельтових завдальшки і йшло з підвітряного боку таким курсом, що тендер, можливо, мав би пройти повз нього десь на відстані лічених ярдів. Це був чудово оснащений військовий корабель, і навіть досвідчене око крізь дощову завісу не могло знайти жодної вади ні в конструкції, ні в його бойовому оснащенні. Із усіх вітрил на ньому були підняті тільки міцно зарифлений грот-марсель та два штормових стакселі на передній та на задній щоглах. Одначе вітер був такої сили, що корабель то кренився набік, майже дістаючи бортом води, то знову випробовувався під натиском валів з підвітряного боку. Його щогли та реї були в повному порядку, і, судячи з швидкості ходу, яка була, мабуть, вузлів чотири на годину, він ішов досить вільно.

— Цей, видно, добре знає свою дорогу, — зауважив Кеп, тим часом як "Вітрогон" мчав до чужака майже із швидкістю вітру. — Бач, як сміливо чеше на південь, мабуть, уже напевне знає, що знайде там тиху якірну стоянку чи гавань. Навряд щоб хто, не при своїй тямі буди, так пер, не знаючи достеменно, куди його прижене, як оце нас,

що теліпаємося хтозна-куди за вітром.

— Ми йдемо небезпечним курсом, капітане!— сказав матрос, до якого були звернені Кепові слова.— Це французький королівський корабель "Лімай-Колм" він тримає курс на Ніагару, де у французів є залога й порт. Це небезпечний курс!

— Тим гірше для нього, хлопче! Зразу видно, що француз: тільки забачив англійського прапора і вже дає драла до порту!

— Воно краще було б, якби й ми могли сховатися десь,— сумно протяг матрос,— бо нас жене он туди, в глибину бухти, і ще не відомо, чи виберемося ми коли звідтіля живими!

— Ну, годі-бо тобі, годі рюмсати! У нас он скільки простору довкола, до того ж під нами чудове англійське судно! І ми не боягузи, щоб одразу ж тікати до гавані, як тільки повіє вітерець. Гей, тримай стерно!

1 "Ліма й-Ко л м" — спотворена французька назва "Ле Монкальм".

Цю команду було подано не дарма: насувалася небезпека зіткнення з ворожим кораблем, бо "Вітрогон" летів прямо на "француза", а що віддаль між ними була не більше сотні ярдів, то вже навряд чи й могли вони розійтися, не зачепивши один одного.

<— Крути ліворуч! Стерно ліворуч! — закричав Кеп.— Стерно ліворуч і прохось за кормою!

На палубу з підвітряного боку висипала вся команда французького корабля, і на "Вітрогон" наїжачилося кілька мушкетів, ніби щоб змусити його стернового змінити курс. Декілька французів погрозово замахали кулаками, проте озеро так вирувало, що про якусь гарячу сутичку годі було й думати. З борту було видно, як із жерл двох-трьох французьких легких гармат виливалася вода, і нікому й на думку не спало б пустити їх у дію за такої бурі. Чорні боки "Монкальма", підіймаючись із води, погрозово блищали, а вітер завивав у снастях па тисячу ладів, тож лютих окриків, які так легко зриваються з уст французів, не можна було розібрати.

— Горлайте, хоч пороздирайтеся! — буркнув їм у відповідь Кеп.— Не та зараз година, щоб нашіптувати один одному компліменти!.. Тримай стерно ліворуч, ліворуч!

Стерновий крутнув щосили кермо, і перший же набіглий вал кинув "Вітрогоном" так далеко вперед, що навіть бувалий моряк відсахнувся назад, уже вирішивши, що наступний вал, мабуть, устроить бушприт тендера в снасті "француза". Цього, однак, не сталося. Випроставши крен і здибившись, мов пантера, що приготувалася до стрибка — на здобич, суденце навалилося вперёд і) мало,, не зачепивши своїм рангоутом*1 'Шзаньдаодуь2

французького КОрабля, ПрОСЛИЗНу'ЛО; .;VfгНЬОГО

повз самісі.ньку корму. ^ вг.'.

Молодий француз, капітан "Монкальма", з підкресленою галантністю вистрибнув на шкафут3, і, як це вмють представники його нації, коли хочуть зробити добру міну при найгірших намірах, зняв капелюх і, посміхаючись, помахав ним у знак привіту вслід "Вітрогонові". У цьому жестові ввічливості, як на такі обставини, було виражено і

французьку добродушність, і тонкий смак, але Кеп був гідним представником своєї нації, отож і відповів на цю галантність за англійським звичаєм — погрозив кулаком та ще й бурк-нув про себе:

1 Рангоут — щогли та реї судна.

2 Б і з а н ь-щогл.ч — задня щогла судна. <■•

3 Ш к а ф у т, чи гакборт (голланд.) — верхня частина корми судид.

— Маєш ти щастя, сучий сину, що нема в мене на боргу таких цяцьок, як у тебе, а то я б тобі пошклив віконця в каютах!.. Адже він глузиться з нас, сержанте!

— Він просто ввічливий, шураче,— заперечив йому сержант, опускаючи руку, якою віддавав честь французові, бо вважав своїм військовим обов'язком відповісти на привітання. — Він просто ввічливий — чого ще можна чекати від француза? А що там у нього на душі, того ніхто не знає. е

— Навряд щоб він так, без будь-якої причини, став никати по озеру. Ну, і хай' собі котиться до своєї гавані,— якщо йому пощастить дістатися туди, а ми, як і личить справжнім англійським морякам, зостанемося самі господарями на озері.

Ці слова прозвучали досить-таки натхненно, проте Кеп заздро провів очима лискуче громаддя чорного корпусу "Монкальма", його надутий вітром грот-марссл та розпливчасті обриси рангоута, що, віддаляючись, маячили все тьмяніше й тьмяніше, аж доки, нарешті, зовсім розтали в імлі; мов тінь якогось загадкового привида. Якби тільки можна було, Кеп з радістю поплив би теж за ним до гавані, бо, відверто кажучи, перспектива провести ще одну ніч сам-на-сам із борвієм посеред здибленої водяної пустелі видавалася йому маловтішною. Але в нього вистачило професійних гордощів, аби приховати свій душевний неспокій, тим більше, що всі підлеглі на борту сліпо вірили в його великі знання й винахідливість.

Минуло кілька —годин, і настала темрява, що знову згустила небезпеки навколо "Вітрогона". Ураган, правда, трохи вщух, і Кеп вирішив триматися ближче до вітру, тож цілу ніч тендер лежав у дрейфі, лише зрідка переходячи на інший галс, щоб, бува, випадково не налетіти на землю.

Нема потреби описувати всі події ночі, бо вона була така сама, як будь-яка штормова ніч.

Кільова хитавиця, рев і шипіння розбурханих хвиль, удари в борти, які, здавалося, от-от розтрощать і потоплять блаженське суденце, коли воно пірнало в могутні вали, безугавне завивання дикого вітру і такий страшний у шторм шалений дрейф невідомо куди — ось що довелося пережити людям цієї ночі. Такелаж добре витримував шторм, вітрила теж були міцно зарифлені, але "Вітрогон" був таким легеньким суденцем, що, коли на нього накочувалися стрімкі вали, часом здавалося, ніби вони вже підхопили його і стрімголов понесли з собою.

Цієї ночі Кеп на кілька годин міцно заснув, та вже вдосвіта він відчув, що його хтось торгає за плече. Прокинувшись, вш побачив біля себе Слідопита, який, доки лютував борвій, майже не з'являвся на палубі, бо природжена скромність підказувала йому, що на судні годиться розпоряджатися лише морякам. Провідник виявляв до

командування тендера таке ж довір'я, якого вимагав і до себе та свого досвіду від тих, кого проводив нетрями пралісу. Але зараз він вважав, що має право втрутитися, і зробив це у свій спосіб і з притаманною йому відвертістю.

1 Такелаж — всі снасті корабля, за допомогою яких підтримують вітрила і керують ними.

— Сон солодкий, добродію Кепе,— промовив він, коли той продер очі й трохи прочумався,— сон солодкий, це я знаю з власного досвіду, але життя ще солодше. Огляньтеся довкола і скажіть: личить за такої години спати командирові корабля чи ні?

— А що таке... Що таке, добродію Слідопите? — промимрив Кеп, ще не зовсім прочумавшись.— Ви що, може, теж пристали вже до спілки буркунів? Я ще й захоплювався вашою кмітливістю, коли ви без компаса й без нічого проводили нас через найнебезпеч-ніші мілини Освего, а відколи ми на кораблі, я був у не меншій захопленні від вашого послуху й витримки. Чесно кажучи, я ніколи не чекав почути від вас такий гіркий докір.

— Щодо мене, добродію Кепе, то я свідомий того, хто я за покликанням, і це не дає мені права вказувати іншим, —що і як їм робити. Проте ми не повинні забувати, що з нами Мейбл Дангем, а вона зовсім іншої, ніж ми з вами, природи: це ніжне, як янгол, створіння,— власне, таке, яким і має бути дівчина. Отож я говорю від її імені, а не від себе.

— Ага, ага... починаю розуміти... Вона, дорогий друже, дівчина й справді хороша, проте їй, як вояковій дочці й небозі справжнього мореплавця, не годилося б ставати надто страхопудливою, надто м'якотілою у якийсь там шторм. Що вона, перелякалася?

— Зовсім ні, що ви! Мейбл хоч і жінка, проте розсудлива і вміє триматися. Я від неї жодного слова не чув про все, що робилося на борту, хоча вона воліє, добродію Кепе, щоб Джаспера—Прісну Воду поставили знову на своє місце і все на тендері стало, як було. Така вже людська натура!

— А я з цього і не сумніваюся! Зразу видно, що жінка, та ще й зДангемів.! У ■•неї будь-яка погань краща за її рідного 'дядька і знає більше за старого мореплавця! Отака вона, людська вдача, добродію Слідопите. Та дідько мене забори, коли я хоч на крок відхилюся ліворуч або праворуч від свого курсу через так звану людську вдачу якогось двадцятирічного зухвалого дівчиська чи хоч би й...— тут Кеп притишив голос,— чи через, когось із тих, що виструнчуються на парадах п'ятдесят п'ятого піхотного полку його королівської величності! Не для того я провів цілих сорок років на морі, щоб на цій сажав-ці мене вчили якоїсь там людської натури... А все ж таки й затятий цей ураган! Такий вітер бере, ніби сам Борея 1 власноручно роздуває міхи... Але що то бовваніє за вітром?— раптом промовив Кеп, протираючи очі.— Земля! Не будь я Кеп, якщо то не земля! Земля, та до того ж ще й гориста.

Слідопит не відразу відповів, а тільки похитав головою, занепокоєно спостерігаючи за Кеповим обличчям.

1 Борея—бог північного вітру в міфології стародавніх греків.

2 Лонг-Айленд — острів біля північно-східного узбережжя США (входить до штату

Нью-Йорк).

— Земля! Це так само певно, як і те, що ми на "Вітрогоні",— повторив Кеп. — Берег з підвітряного боку,, десть за лігу від нас, та ще й із цілим поясом бурунів попереду, чистісінько таких, як на Лонг-Айленді2.

— Ну і як це для нас — добре чи зле? —■ запитав, нарешті,. Слідопит.

— Ги; добре чи зле?.. Певне, ні те, ні друге. Ні, пі, доброго в тім нічого нема. Ну, а щодо злого, то моряк нічого не повинен боятися. Адже ви ніколи не падаєте духом і нічого не лякаєтеся в лісі, правда ж, друже?

— Я цього не скажу... Цього не скажу. •Коли велика небезпека, я перш докладаю всіх зусиль та умінь, аби встановити, що то за небезпека та звідкіля вона загрожує, а тоді вже роблю все можливе, щоб уникнути її, а то мій скальп давно вже сох би десть у мінгів у вігвамі. Але тут, на озері, я не здатний відшукувати стежок, і тому вважаю за свій .обов'язок підкорятися розпорядженням інших; однак ми не повинні забувати, що у нас на борту є ще й Мейбл Дангем... Та ось і її батько, а він, безумовно, теж не може бути байдужим до долі своєї дитини.

-г— Ми, здається, опинилися в небезпечному становищі, шуряче,— промовив сержант, підійшовши до них.— Я роблю цей висновок після розмови, яку щойно мав з двома нашими матросами на бакові, а вони кажуть, що вже не можна підняти жодного вітрила, тим часом вітер такий сильний, що за годину-дві нас, чого доброго, ще викине на берег. Гадаю, це вони наговорили мені не просто з ляку...

Кеп замість відповіді тільки сумно глянув на "незнайомий берег, а потім кинув злісний погляд у підвітряний бік, буцімто хотів викликати вітер на герць.

— Може б, краще, шуряче,— вів далі сержант,— послати за Джаспером і порадитися, як бути далі? Тут нам нічого боятися французів, а за даних обставин, доки є час, хлопець ще, може, якось порятує нас.

— Гай-гай!.. Саме оці кляті обставини й заварили всю цю кашу. Але кличте вже, хай прийде. Одне-двоє запитань, і я з нього вивуджу все, що нам треба, ось побачите!

Не встиг ще твердолобий Кеп до кінця висловити свою вимушену згоду, як сержант уже послав по Джаспера. Хлопець тієї ж миті з'явився. Вся його зовнішність, вираз обличчя й рухи виказували покору, гіркоту приниження і, як видалося всім присутнім, докір їм за те, що вони його ошукали. А хлопець, ледве ступивши на палубу, вже встиг швидким і тривожним поглядом обвести все довкола, намагаючись визначити, де вони знаходяться. І, здавалося, одного погляду було досить, щоб він побачив, яка їм загрожує небезпека. Спочатку він, як звичайно роблять усі моряки, глянув на небо з підвітряного боку, потім обвів очима обрії аж до скелястих берегів, на які їх гнав вітер, і вмить збагнув усе.

— Я покликав тебе, — промовив Кеп, схрестивши на грудях руки й похитуючися з великою гідністю,— я покликав тебе, аби дещо дізнатися про гавань, до якої ми йдемо. Маємо в серці надію, що, хоч ти й дихаєш на нас вогнем, проте не бажаєш потопити всіх, особливо жінок; сподіваюся, ти вчиниш по-джентльменському, як і личить чоловікові, й допоможеш нам завести тендера у якусь тиху місцину, щоб перечекаати

оцей ураганчик.

— Я радше сам загину, аніж що зле скоїться з Мейбл Дангем! — з усією серйозністю відповів хлопець.

— От бачите, от бачите! — радо вигукнув Слідопит, дружньо поплескуючи Джаспера по плечу.— Цей хлопець у сто разів надійніший за найкращий компас, котрий виводить людей на вільний шлях із найгустіших нетрів! Смертельний гріх навіть думати про нього зле!

— Гм! — промимрив Кеп.— Чому це "особливо жінок", буцімто їм загрожує якась особлива небезпека. Нічого, юначе: ми, як справжні моряки, якимсь порозуміємося. Скажи, ти часом не знаєш у тій стороні, куди нас жене вітер, якої-небудь гавані?

— Ні, не знаю. Тут, у цьому кінці озера, є велика затока, проте' ніхто з нас певних відомостей про неї не має, до того ж туди дуже важко заходити.

— Ну, а цей берег під вітром?.. Тут, здається, теж не дуже сховаєшся?

— Це зовсім дикий берег, і він тягнеться до гирла Ніагари в один бік і до Фронтенака — в другий. Як мені розповідали, на північ і на захід від нього нема нічого, крім лісів та диких прерій.

— Ну,— слава богу, хоч французів тут нема! А. диких племен у цих краях багато?

— Індіан здибаєте скрізь, куди тільки підете, хоча й небагато. Зовсім випадково їхній загін можна зустріти будь-де на цьому узбережжі, а часом можна провести тут місяці й жодного в вічі не бачити.

•— Виходить, щодо цих негідників, то ми повинні покластися тільки на щасливу випадковість... Тож не будемо критися, добродію Вестерне... Скажи, коли б у тебе не оця пре-неприємна оправа з французами, що б ти зробив за даних обставин з тендером?

<—< Я набагато молодший і не такий досвідчений моряк, як ви, добродію Кепе,— скромно почав Джаспер,— ото ж хтозна, чи личить мені давати вам поради.

— Авжеж, авжеж... Це всім відомо... За звичайних обставин воно й не личило б. Але-це незвичайний випадок, та ще й обставина; до того ж на цій прісноводій сажавці, можна сказати, свої особливості, отже, коли все зважити, то ти смієш,давати поради навіть рідному батькові. Твоє діло, в кожному разі,: сказати свою думку, а вже вирішувати — слухна вона чи ні, буду, виходячи з власного досвіду, я. —

— Я вважаю, сер, що не пізніше як за. дві години треба ставати на якір.

— На якір?? Тут, на озері?!

— Звичайно, не на цьому місці, сер,..а он., там, біля землі. • : : .

— Та невже б ти зумів, Прісна Вода, ки-; нути якір під навітряним берегом ,у~ .тшш страшний шторм! : ^ :■;

— Якби я хотів урятувати судно; я € тільки так і зробив, добродію Кепе.

— Пф'ю-ю-у! — аж присвиснув Кеп.— Ця прісна вода — чисте непорозуміння! Що ти, що ти, чоловіче! За свої сорок один рік служби — а почав я з юнги — чогось подібного я не чув і не бачив! Та я скорше погоджуся викинути за борт усі якорі разом з ланцюгами й тросами, ніж стану винуватцем такого безглуздя!

— Так* ми —завжди робимо на цьому озері, коли потрапляємо в скрутне становище,— чемно заперечив йому Джаспер.— Може, якби нас краще вчили, ми б могли щось краще придумати.

— Звичайно, могли б! Ні, ні, мене ніхто не підіб'є на такий гріх супроти того, чого мене навчили. Та я не смітиму людям на очі показатися на Сенді-Гукові¹, якщо втну отаку дурницю. Навіть Слідопит і той більше •тямить у морському ділі, тож і не дасть такої поради, як оце я почув. Що ж, Прісна Водо, можеш собі повертати назад, звідки прийшов.

1 Сенді-Гук — маяк і фортеця при вході в Нью-Йоркську затоку.

Джаспер мовчки вклонився й пішов, і коли він уже спускався по трапу, всі присутні звернули увагу на те, як він на мить затримався й —ще раз тривожно обвів поглядом видноколо —з— підвітряного боку та гористу землю за вітром і тільки тоді, вкрай засмучений і занепокоєний, спустився вниз.

РОЗДІЛ XVII

Вперто виверти старі яложив, То сплітав нові усім на подив; Перечив би усьому до цих пір, Та тільки нагла смерть спинила спір.

Каупер

С олдатку нудило від хитавиці, тож Мейбл Дангем перебувала в кормовій каюті, де її одну й застав Джаспер, якому сержант милостиво дозволив зайняти своє попереднє місце. Ми приписали б нашій героїні більш ніж треба наївності, коли б сказали, ніби в її душу після арешту Джаспера не закралися ніякі підозри; але ми були б і не справедливі до її гарячих почуттів та щирого^ серця, якби не сказали, що ці підозри були неглибокі й скороминущі. Тому, коли він сів поруч неї, .глибоко зажурений розпачливим становищем їхнього судна, всі її сумніви тієї ж миті зникли, і вона побачила в Джасперові тільки ображену до глибини душі людину.

— Чи не занадто все це гнітить вас, Джаспере? — промовила вона, піддавшись чи то душевному пориванню, чи то забутливості, які мимохіть видають дівчат, охоплених сильними почуттями.— Жодна людина, яка' вас хоч трохи знає, не може повірити і не вірить'у вашу провину. Слідопит каже, що своїм життям ручається за вас.

— То виходить, що ви, Мейбл,— промовив схвильовано юнак, і в очах його блиснули сльози,— виходить, ви не вважаєте мене, як ваш батько, зрадником? ч

— Мій батечко — солдат і змушений чинити, як йому велить військовий обов'язок. Його ж дочка може і буде думати про вас тільки те, що вона,повинна думати про людину, котра їй зробила стільки добра.

— Мейбл, я не вмю розмовляти з такими освіченими дівчатами, як ви... і не звик, розмовляючи з будь-ким, ділитися усім, що в мене на душі. У мене не було сестри, а мати моя померла, коли я був ще зовсім маленький, тож я навіть не знаю, чи взагалі приємно дівчині те, що я маю сказати... '

Мейбл віддала б усе на світі, аби тільки довідатися, що то Джаспер хоче такого їй сказати, від чого йому аж дух перехоплювало, та підсвідоме почуття притаманної жінкам сором'язливості взяло гору над дівочою цікавістю, і вона стала мовчки ждати,

доки він сам це скаже.

— Я хочу сказати,— продовжував хлопець, затинаючись і, здавалося, ще більше ніяковіючи,— я хочу сказати, що навіть не тямлю, як триматися з дівчиною таких манер і поглядів, як ви, і тому вам доведеться багато про що здогадуватися самій.

Мейбл була досить здогадлива, щоб зрозуміти все, але є такі речі й такі почуття, про котрі дівчина воліє почути від хлопця першою, а вже потім признаватися йому у своїх нахилах. Вона якось підсвідомо здогадувалася, що саме щось таке й крилося в Джасперових натяках, тому з властивою— жінкам тактовністю вирішила змінити тему розмови, яка обох їх поставила у незручне становище.

— Скажіть мені лише одне, Джаспере, і я буду цілком вдоволена,— промовила вона твердо, аби' показати, що впевнена. не лише в собі, але і в своєму співбесідникові,— правда ж, ота жорстока підозра, якою ви так— караетесь, не має жодних підстав?

— Ніякогісіньких, Мейбл,—відповів Джаспер, дивлячись їй у великі блакитні очі з такою ширістю, яка, мабуть, похитнула б і найбільшу недовіру.— Тим-то я і сподіваюся на виправдання, що не винен!

— Я знала це... я могла заприсягтися в цьому! — гаряче вигукнула дівчина.— Але не можна докоряти і моєму батечкові: він тут не винен; тож киньте ви тривожитися цим, Джаспере!

— Зараз, коли над усіма нависло набагато більше лихо, мені вже, можна сказати, не до того.

— Та невже, Джаспере!?

— Я вас зовсім не хочу лякати, Мейбл, але якби тільки можна було якось переконати вашого дядечка, що далі так керувати "Вітрогоном" неприпустимо... А втім, він набагато: —старший і досвідченіший за мене, то, може, йому й треба покладатися більше на свій..розум, ніж на мій...

— То ви вважаєте, що тендерові' загрожує небезпека? — стривожено запитала Мейбл.

— Боюся, що так... Принаймні всі ми, хто знає це озеро, вважаємо, що тендер у великій небезпеці... А втім, може, у старих солоново-дих мореплавців є якісь свої способи рятування судна.;

— Джаспере, всі переконані, що краще за вас ніхто не здатний вести "Вітрогона". Ви знаєте і,озеро, й тендер... і кому, як не вам, найкраще судити про наше становище.

— Хтозна, може, боячись за вас, я став боягузливіший, ніж звичайно, але, якщо казати відверто, тендера зараз можна врятувати від неминучої загибелі, яка йому ось через години дві, від сили — три загрожує, тільки одним-єдиним способом. На жаль, запропонований мною спосіб ваш дядечко з презирством відкинув. Зрештою, може, я й справді нічого не тямлю,, бо Онтарію, як він каже,— усього-на-всього прісновода сажавка.

— Яке це має значення, що він там /каже про Онтарію. Ви краще подумайте про мого рідного батечка, Джаспере! Подумайте про себе, про всіх цих людей, чиє життя залежить зараз від одного вашого слова.

— Я думаю— про вас, Мейбл, а це більше, набагато більше, ніж усе взятє разом! — з глибоким хвилюванням відповів *юнак, і його щирий погляд потвердив, це краще, мабуть, за будь-які слова.

Серце Мейбл аж тьохнуло в грудях, і усмішка щирої вдячності осяяла її зарум'яніле личко. Проте час був тривожний, а становище таке небезпечне, що поринати в райдужні мрії, було ніколи. Тому вона, вже й не приховуючи від хлопця радісного збудження в очах, знову звернулася до нього з тим, що їй, природно, найбільше боліло.

— Упертість мого дядечка не .повинна стати причиною лиха. Я вас прошу, Джаспере, сходіть ще раз на палубу й попросіть, хай мій батечко прийде сюди.

Доки хлопець виконував це прохання, Мейбл сиділа, прислухаючись до завивань вітру й гуркоту валів, що розбивалися об тендер, і раптом її охопив страх, якого вона досі не знала. Вона добре переносила хитавицю, чи, як то кажуть у такому випадку пасажирів, "була справжнім моряком", і відколи почався шторм, намагалася займатися своїми звичними жіночими справами. А тепер чомусь її охопила тривога, і тут вона відразу збагнула, що це їй уперше доводиться бути на воді в таку бурю. Ті кілька хвилин, доки вона чекала батька, видалися їй за годину, тому вона ледве могла перевести подих, коли побачила, що він, нарешті, спускається з Джаспером по трапу. Квапливо переказавши батькові все те, що їй розповів Джаспер про ^, їхнє загрозливе становище, вона почала благодіяти його; аби він заради любові до неї, заради збереження свого власного життя та життя всіх його підлеглих умовив дядька Кєпа передати командування судном у руки того, хто був і залишався його* законним капітаном.

— Таточку, Джаспер не зрадник! — гаряче заговорила вона.—Якби він був зрадник, то навіщо йому було б топити усіх нас з кораблем і самому йти на дно. Я готова запри-Еєягтися своїм життям, що він не зрадник. І — Це як на погляд переляканого дівчиська,— зі* спокоєм флегматика відповів їй сержант.— А коли розсудити з погляду командира ^експедиції, то воно, мабуть, зовсім не так. Твій Джаспер, можливо, саме вважає, що варто потопити судно хоча б заради того, щоб ;швидше дістатися до берега, а там утекти.

— Сержанте Дангеме!

— Тату!

Обидва ці вигуки пролунали одночасно, проте вони були різні за інтонацією й виражали різні почуття: у Джасперовім переважав подив, у доччиному — докір. Але старий служака, який взагалі звик безцеремонно поводитися з підлеглими, пропустив ці вигуки повз вуха і, подумавши з мить, провадив далі так, ніби нічого й не чув:

— Та й мій шурик Кєп не з тих, щоб дозволити комусь повчати себе на борту корабля.

— Але ж, таточку, коли усім загрожує смертельна небезпека!..

— Тим більше. Керувати судном за гарної погоди не вельми яка мудрість, а от коли загрожує небезпека, тоді саме й проявляє себе найкращий командир. До того ж, навряд щоб Чарльз Кєп кинув судно напризволяще, побачивши, що воно потрапило в небезпеку. А крім того, Прісна Вода, він вважає, що ваша пропозиція підозріла і більше

скидається на зраду, ніж на голос розуму

— Хай він там собі вважає, що хоче, а я вас прошу покликати лоцмана й запитати в нього, що він на це скаже. Адже вам добре відомо, що я з ним від учора не бачився.

— Що ж, у цьому є певна рація, і на це можна пристати. Ходімо тоді за мною на палубу, щоб усе було чесно й відверто.

І Джаспер слухняно пішов за сержантом, а Мейбл так закортіло їй собі почути лоцманові слова, що вона теж не втерпіла й нишком подалася за ними аж до передостанніх східців трапа, щоб за потреби можна було пригнутися й сховатися від дощукельного вітру та бризок. Далі її не пустила ще й жіноча скромність, але, ставши на трапі, вона напружила всю свою увагу, щоб не пропустити повз вуха ж одного слова.

Невдовзі з'явився й лоцман. Скоро ступивши на палубу, він обвів поглядом виднокрай і явно знітився. Щоправда, до нього в каюту вже просочилися чутки про небезпечне становище "Вітрогона", але цього разу вони не перебільшували небезпеку, як це завжди буває, а навпаки — применшували її. Лоцманові дали перше змогу добре обдивитися довкола й аж тоді запитали, як би він за таких обставин учинив із судном.

— Я не бачу іншого способу врятувати тендера, як негайно стати на якір,— просто і без вагань відповів лоцман.

— — Як, отут, посеред озера? — знову, як і Джасперові, здивовано повторив Кеп ті самі свої слова.

— Ні, не тут, а он там, ближче до землі — перед першою низкою бурунів.

Почувши те саме й від лоцмана, Кеп остаточно прийшов до висновку, що Джаспер та його помічник змовилися потопити "Вітрогона", аби самим якось скористатися з цього і втекти. Тому він вислухав лоцмана з тією ж бундючною зневагою, що й перед цим Джаспера.

— Кажу ж тобі, шуряче Дангеме,— відповів Кеп, коли сержант зауважив, що, мовляв, і лоцман, і Джаспер радять одне й те саме,— кажу ж тобі, що жоден моряк з чистим сумлінням не дасть такої поради. Було б божевіллям, доки ще хоч одну полотнину можна тримати на щоглі, кидати якір за такого штормиська біля підвітряного берега! Хто мене виправдає тоді перед страховиками судна, коли я Кину якір біля підводного каміння?.. То треба зовсім з'їхати з глузду!

— Страховиком військових суден, шуряче, є його величність король, а на мені лежить відповідальність за життя всього екіпажу. Джаспер і лоцман куди краще за нас із тобою знають Онтарію. Я вважаю, що по-заяк вони обоє кажуть те саме, то цьому не можна не йняти віри.-

— Дядечку! — благально почала була Мейбл, але застережливий жест Джаспера примусив її замовкнути.

— Нас так швидко несе на буруні,— рішуче втрутився юнак,— що далі займатися балачками нікуди. Десь за півгодини все й так вирішиться, але я попереджую добродія

Кепа, що навіть той, хто найміцніше тримається на ногах, теж не встоїть на палубі, коли суденце торохнеться об каміння. І я майже не сумніваюся, що всі ми підемо зимувати до раків, навіть не допливши до другої низки бурунів.

— А що вам тоді допоможе якір?! — люто визвірився Кеп на Джаспера, ніби той був винен не тільки у сказаних словах, але й у можливих наслідках шторму.

— В кожному разі, він не зашкодить,— стримано відповів йому Прісна Вода.— Поставивши тендера носом проти вітру, ми трохи загальмуємо швидкість-дрейфу, а тоді вже не так страшно, якщо нас навіть і потягне між буруни. Сподіваюся, добродію Кепе, ви тепер дозволите мені й лоцманові приготувати якорі до спуску: адже цей захід може тільки допомогти і зовсім не зашкодить справі.

— Що вже хочете, те й робіть: розмотуйте бухти спускайте якорі, я вже нічого не буду перечити. Ми зараз опинилися в такій біді, що навряд чи що зарадить... Сержанте, ходи-но сюди на корму, я тобі щось маю сказати...

Кеп відвів сержанта вбік так, щоб ніхто не чув їхньої розмови, і вперше, як ще ніколи досі, заговорив розчулено й людяно, відверто признаючись у безнадійності їхнього становища.

•Бухта — канат (трос), укладений кільцями чи вісімками, ч

— Боюся, що це вже востаннє дивиться на білий світ наша бідна Мейбл,— промовив він тремтячим голосом і гучно висякався.— Нам що: і ти, і я вже пожили на світі й звикли дивитися смерті в вічі, хоча, власне, ще й не бували в її пазурах. Такий уже наш факх, шураче... А от сердешна Мейбл... Вона ж така добра, таке в неї ніжне серце! Я гадав собі, що доживу й побачу її добре влаштованою, за добрим чоловіком і з дітьми... Але що вдієш — мусиш миритися і з добрим, і з гірким у кожному плаванні. Одне тільки прикро мені, старому мореплавцю, що таке лихо трапилося зі мною на якійсь задрипаній прісноводій сажавці!

Сержант Дангем був людина хоробра і ніколи не втрачав мужності у набагато безнадійніших становищах. Але то були випадки, коли він міг діяти проти своїх ворогів, а тут ввій зіткнувся з таким ворогом, для боротьби з яким у нього не було жодних засобів. За власне життя він якось не потерпав стільки, як за доччине, бо впевненість у собі, що рідко коли залишає людину твердої волі й міцного здоров'я, людину, котра звикла у хвилини небезпеки покладатися на власні сили, не покидала його й тепер. Але він не бачив жодної можливості врятувати Мейбл, і тому, як люблячий батько, негайно прийняв рішення: якщо вже їм обом судилося загинути, то вони загинуть разом!

— Так ти гадаєш, що цього нам не минути? — запитав він Кепа, і в його немовби й спокійному голосі відчулося глибоке хвилювання.

— Хвилини за двадцять нас приб'є до бурунів і зваж сам, сержанте, чи є хоч якась надія навіть у найдужчих серед нас вийти живими із того кипучого казана, що вирує он там під вітром.

Цей чортормй і справді лишав мало надії. А "Вітрогон" уже був не більше як за милю від берега, куди його під прямим кутом піало з такою силою, що марне було й думати про підняття ще якихось вітрил, аби з їхньою допомогою якось змінити курс. А та невелика частина грот-иаруса, яка була розпущена і допомагала тільки держати ніс тендера ближче до вітру, аби хвилі не перекочувалися через палубу, так тріпотіла й билася під поривами шаленого вітру, що товсті снасті, які його утримували, здавалося,

от-от тріснуть. Тим часом дощ перестав, і в небі засяяло сліпуче сонце, але повітря над озером на добрих сотню футів заввишки було просякнуте водяним пилом, який мерехтів, неначе сріблястий туман. Джаспер звернув увагу на цю відміну й передбачив швидкий кінець шторму, хоча доля їхня мала вирішитися вже десь за годи-ну-дві. Посередині ж, між тендером та землею, картина була ще страшніша й зловісніша. Там майже на півмилю простягалася низка підводних скель, і вода поміж ними кипіла білою піною, а в повітрі стовпом стояли випари, водяний пил та бризки, тож земля за цією стіною маячила ніби в густому серпанку. Одначе крізь нього мандрівники бачили такі незвичні для Онтаріо гористі береги, вкриті зеленою мантиєю безмежного пралісу.

Доки сержант і Кен мовчки дивилися на цю невітшну картину, Джаспер зі своїми підлеглими гарячково працював на бакові. Щойно йому знову дозволили приступити до виконання своїх обов'язків, як він покликав на допомогу солдатів, вибрав собі з них п'ять чи шість підмагачів і заходився здійснювати свій план. А треба сказати, що на внутрішніх водах якорів ніколи не витягають на борт, і якірні троси не змотуються, як на океанських суднах, тож це дещо полегшувало Джасперові роботу. Невдовзі обидва носових якорі були вже наготовані й бухти тросів розмотані: тепер усі на мить знерухоміли, щоб зважити ситуацію. Проте жодних змін на краще не відбулося: тендера помалу, але неухильно несло вперед, і дедалі ставало очевидніше, що повернути його до вітру не вдасться і на джойм.

1 Стоп-айкер— другий поміж найбільших (після носового) допоміжний якір.

Ще раз пильним і уважним поглядом обвівши озеро, молодий капітан віддав нове розпорядження рішучим тоном, що дав зрозуміти, яким тяжким вважав він становище. Притьмом витягли на палубу два стоп-анкер-и 1 й прив'язали до них канати, а протилежні кінці поприв'язували до носових якорів —

одним словом, усе приводилося в таку готовність, щоб можна було першої-ліпшої миті викинути якорі за борт. Закінчивши ці приготування, Джаспер став ніби спокійніший, і нервові збудження на його лиці поступилося місцем зосередженій рішучості. Тепер він зійшов з бака, який щоразу захлюпувала вода, коли судно занурювалося носом у на-біглий вал (а його помічників, що поралися коло якорів, часто обливало з головою), і перейшов на шканціде було трохи сухіше. Тут він зустрівся із Слідопитом, який стояв у гурті з Мейбл та квартирмейстером. Тим часом більшість пасажирів, окрім згаданих солдатів, що допомагали Джасперові, позабивалися вниз, де одні валялися на койках, сподіваючись так знайти порятунк від мук морської хвороби, інші ж запізно перебирали свої гріхи. Відколи дно "Вітрогона" торкнулося води, це, певно, чи не вперше на його борту промовлялися слова молитви.

1 Шканці — середня частина і|Жуби.

— Джаспере,— перший звернувся до свого друга Слідопит,— я оце з самого райку вештаюся без діла, бо, як сам знаєш, мої здібності на кораблі ні до чого, але якщо на те божя воля і сержантова донька вийде живою на берег, то там уже мій лісовий досвід допоможе мені щасливо довести її назад до нашої залоги.

— Це ж страшенно далеко звідсіля, Слідопите! — втрутилася в розмову й Мейбл, бо

всі так близько стояли, що, незважаючи на клекіт шторму, могли чути одне одного.— Боюся, що ніхто з нас не дійде живий до форту.

— Це буде небезпечна і кривуляста дорога, Мейбл, хоча я знав деяких представниць прекрасної статі, які витримували ще важчу... Слухай, Джаспере, комусь із нас — тобі чи мені, а то й обом, певне, доведеться спустити на воду'піроги: адже єдина можливість урятувати Мейбл — це переправити її човном через б/уруни.

— Я готовий зробити що завгодно, аби тільки врятувати її,— відповів, сумно усміхаючись, Джаспер,— але жодна людина в світі не здолає за такого шторму провести човен через підводні скелі. Проте я все-таки покладаю надії на якір: одного разу нам уже пощастило врятувати "Вітрогона" від не меншого лиха.

— Якщо вже ти, Джаспере, вирішив кидати якір, то чому б не кинути його зараз, у цю ж мить? — втрутився сержант.— Адже за кожен фут віддалі, яку ми зараз втрачаємо, ми потім можемо гірко пожалкувати, коли ляжемо в якірний дрейф.

Хлопець ступив крок до сержанта, рвучко схопив— його за руку й міцно-преміцно стис її, не в змозі стримати свої глибокі почуття.

— Сержанте Дангеме! — урочисто промовив він.— Ви добра людина, хоч і жорстоко обійшлись зі мною цього разу. Скажіть, ви любите свою дочку?

— Ти не можеш у цьому сумніватися, Прісна Водо, — хрипким голосом відповів сержант.

— А згодні ви дати їй і всім нам тепер уже єдину можливість урятувати життя?

— Що я маю для цього зробити, мій хлопче? Кажі, що я повинен для цього вдіяти? Досі, здається, я діяв теж лише так, як підказувало моє сумління... Кажі ж, що я повинен зробити?

— Підтримайте мене проти добродія Ке-па ще хоча б п'ять хвилин, і все, що тільки в людських силах, буде зроблено для врятування "Вітрогона"!

Сержант завагався: надто вже він звик до дисципліни, щоб скасовувати власні розпорядження. До того ж не любив він ще й показувати, ніби сумнівається у правильності своїх рішень, а про мореплавський хист свого родича він був надто високої думки. Доки він розмірковував, Кепа тим часом покинув стернового, біля якого простояв деякий час, і підійшов до гурту.

— Прісна Водо,— звернувся він, наблизившись,— я прийшов запитати тебе, чи не знаєш ти, бува, такої місцини тут, на березі, де можна було б зручніше викинути судно? Настав той час, коли ми змушені вдатися до цього відчайдушного кроку.

Ця мить Кепової розгубленості довершила Джасперову перемогу. Глянувши на сержанта, юнак піймав легкий кивок згоди і не став більше гаяти дорогоцінного, часу.

— Дозволяєте мені стати за стерно?— — звернувся він до Кепа.— Спробую, може, пощастить як-небудь дістатися ген до того рукава, що у нас під вітром.

— Та ставай уже, ставай...— відповів той, відкашлюючись, щоб відтягти голос: його гнітило почуття відповідальності, що лежала на його плечах, а ще більше — усвідомлення власного безсилля.— Все одно, ставай, Прісна Водо, бо, чесно кажучи, я вже нічого кращого придумати не можу. Нам залишається тільки одне з двох: або

викинутися на берег, або піти на дно.

Джасперові • тільки цього й треба було. Одним стрибком він опинився на кормі й схопив у руки стерно. Лоцман без слів зрозумів його наміри і за знаком молодого капітана негайно згорнув і останню розпущену частину грот-вітрила. Вловивши слушний момент, Джаспер рвучко крутнув стерно, попустив кінець стакселя, і легенький тендер, ніби відчувши на собі знайому руку хазяїна, поволі иакренився, а потім ковзнув поміж валами. А подолавши цю небезпеку, суденце вже наступної миті з такою ^шаленою швидкістю звернуло на підводні скелі, що його загибель здавалася неминуchoю. Віддаль на очах скорочувалася, і Джасперові довелося здійснити свій задум буквально за якихось п'ять-шість хвилин, після чого він швидко повернув стерно на борт, і "Вітрогон", незважаючи на шал хвиль, повернувся носом проти вітру з такою грацією, з якою качка повертається на дзеркальній гладіні ставка. За Джасперовим зна" ком на бакові все прийшло в рух і з кожного борту в воду полетів стоп-анкер. Тепер навіть Мейбл і та помітила, з якою несамовитою швидкістю зносило тендера, бо канати розмотувались, мов тонкі линви. Як тільки вони більш-менш натяглися, негайно спустили якорі, прив'язавши їх майже до кінців канатів. Припнути легеньке суденце на товстезних канатах виявилось не такою вже важкою справою, і за менш ніж десять хвилин, відколи Джаспер узяв стерно в свої руки, "Вітрогон" уже похитувався— на хвилях носом проти вітру, заарканений з обох боків тросами, що були натягнені, мов залізні штаби.

— Що ти робиш, Джаспере! — люто загукав Кеп, помітивши, що його "обдурено.— Як ти смів піти на таке! Наказую перерубати троси й негайно викинути судно на берег!

Цей наказ, одначе, ніхто, здавалося, не мав наміру виконувати: відтоді, як Прісна Вода знову прийняв командування, екіпаж корився^ вже тільки йому. Побачивши, що матроси не зважають на його наказ, і гадаючи, що судно все ще на краю загибелі, Кеп знову гнівно накинувся на Джаспера.

— Так ти тільки прикинувся,"" що в той рукав хочеш заходити! — гаркнув він, закінчивши такими'крутими словами, які ми тут не зважуємося наводити.— А замість того взяв курс на ту скелю, об яку нас як торохне, то й кісток своїх не позбираємо!

— Для чого ж тоді ви хочете порубати канати — щоб саме на цьому місці викинути всіх на берег?— глузливо запитав його Джаспер.

— Негайно ж киньте лот і визначте напрям дрейфу! — знову несамовито крикнув Кеп до матросів на бакові.

Джаспер подав знак, і цей наказ було негайно виконано. Всі, хто перебував на палубі, стовпилися коло борту і, буквально затамувавши подих, стали чекати наслідків цього досліду. Ледве свинцеве грузило торкнулося дна, як лінь 1 натягнувся, і вже через дві хвилини стало ясно, що тендер дрейфує прямісінько на скелю із швидкістю довжини корпусу судна за хвилину. Джаспер аж зчорнів: він добре усвідомлював собі, що коли "Вітрогона" затягне в коловорот підводних скель, перша низка яких то виринала, то знову ховалася під водою вже не далі як за кабельтов від них, ніщо вже не порятує судна.

— Зрадник!—зіпонував Кеп, аж задихаючись від гніву й погрожуючи молодому капітанові пальцем.— Ти розплатишся за це своїм життям!..— додав він, перевівши подих.— Був би я начальником цієї експедиції, сержанте, я повісив би його на самім вершечку грот-щогли, щоб він, бува, не вишмигнув плавом.

1 Лінь — тонкий шнур, до якого прив'язується грузило лота.

— Угамуй свій гнів, шуряче!.. Благаю тебе, вгамуйся! Джаспер, по-моєму, зробив усе на краще, а становище, може, не таке вже й безнадійне, як ти гадаєш.

— А чого він тоді не стернував до бухти, як обіцяв?.. Для чого він приволік пас сюди, напроти цієї скелі, де так крутить вітер і де навіть скелі вдвічі густіші, ніж у інших місцях? Для чого, га? Тільки щоб швидше потопити нас усіх?! ,

— Саме тому я привів сюди тендер, що тут скелі вдвічі густіші,— ВВІЧЛИВО відповів йому Джаспер, хоча від Кепових образ у нього вже клубок підкотився до горла.

— Невже ти хочеш переконати мене, старого моряка, ніби тендер може вціліти між таких скель?

— Я вас зовсім не хочу в цьому переконувати, сер. Я вважаю, що якби судно налетіло навіть на першу низку скель, воно розколося б і пішло на дно... А якби воно потрапило в прогалину між ними, то розпороло б дно і теж ніколи не дійшло б до берега. Я тільки сподіваюся, що мені пощастить якось обминути скелі.

— Та й як? Дрейфуючи до них на довжину корпусу щохвилини?

— Якорі ще не зовсім вчепилися в ґрунт, хоч, правда, я й не сподіваюся, що вони зможуть цілком загальмувати дрейф тендера.

— На що ж ти тоді покладаєшся? Чи не думаєш часом пришвартувати судно і носом, і кормою... до віри, надії та милосердя?

— Ні, сер... Я покладаюся на спідній відплив. Я тримав курс на скелю, бо знаю, що в цьому місці найсильніший спідній відплив. До того ж тут можна легше обійти підводний кряж і ближче підпливти до берега.

Це було сказано запально, хоч і без якихось особливих проявів обурення. Кеп одразу осів, і на його обличчі дедалі виразніше малювався подив.

— Гм... Спідній відплив! — промимрив він.— Хто ж це в дідька де й коли чув і знав, що можна врятувати судно якимось там спіднім відпливом?

— Цього, може, ніколи й не буває в океані, сер,— чемно заперечив йому Джаспер,— але в нас тут це трапляється.

— Хлопець має слухність, шуряче,— докинув сержант, '—бо хоч я сам і не дуже тямлю в цьому, проте мені доводилося чувати про такі речі від тутешніх матросів. Краще всього буде покластися в цьому ділі на Джаспера.

Кеп щось тільки промимрив і лайнувся про себе, а що він не міг запропонувати іншого виходу, йому довелося примиритися, а Джаспера тим часом попросили пояснити, що він розумів під спіднім відпливом, і хлопець розповів про це, як знав. Уся маса води, що під час шторму приганяється до берега, так чи інакше обов'язково повертається знову до своєї стихії.

На поверхні озера, де вітер і хвилі постійно женуть воду до берега, їй нема дороги

назад; отож і утворюється своєрідний підводний вир, який і повертає всю цю воду на своє попереднє місце. Цей глибинний нурт і одержав назву спіднього відпливу, і він не міг не впливати на дрейф судна, та ще з такою осадкою, як у "Вітрогона". Джаспер також сподівався, що спідній відплив не дасть порватися канатам, оскільки верхня та нижня течії, немов протидіючи одна одній, нейтралізуватимуть свої сили.

Незважаючи на всю простоту і, здавалося б, логічну переконливість, ця теорія, однак, все ще нічим не потверджувалася: дрейф, як і досі, продовжувався, хоча мірою того, як стали глибше загрузати якорі, він явно повільнішав. Але ось, нарешті, матрос, який тримав лот, радісно сповістив, що якорі перестали пороти дно лапами і що тендер зупинився.

В цю мить переднє пасмо скель було від "Вітрогона" десять футів сто завдальшки, а часом, здавалось, і того менше, коли хвилі, відкочуючись і забираючи з собою піну, оголювали їх.

Зраділий Джаспер вистрибнув на бак, окинув поглядом судно і, показуючи на триси, засяяв переможною усмішкою. Зараз канати вже були нічим не схожі на виструнені залізні штаби: вони пообвисали наослаб, і кожному матросові стало ясно, що судно вільно похитується на хвилях, так, як це буває за припливу чи відпливу, коли силі вітру пружно протидіє натиск води.

— Оце він і є, той спідній відплив — в захваті вигукнув Джаспер і, зістрибнувши з бака, пішов до стерна, вирішивши повернути його так, щоб тендер якомога вільніше стояв на якорях.— Саме провидіння спрямувало нас на нього, і тепер нам більше не загрожує ніяка небезпека!

— Авжеж, авжеж, провидіння — непоганий моряк,— бурчав Кеп,— і часто виручає неуків з біди. "Спідній відплив", "верхній відплив" — усе це бабські теревені... Просто буря вщухла та й квіт. До того ж, на щастя для всіх нас, якорі потрапили в добрий ґрунт..А взагалі на цій проклятій прісній воді все не так, як у людей.

Людині, проте, не властиво вступати в суперечки з прихильною долею; вона стає невдоволеною й роздратованою лише тоді, коли, доля повертається до неї спиною. Майже всі на борту були тепер певні, що їх врятували від неминучої загибелі тільки Джасперові досвід та розум, тому й мало хто вже прислухався до Кепового бурчання.

Правда, ще з півгодини на судні панували непевність і зневіра, і весь цей час матроси безперестанно кидали лот, аж доки, нарешті, всіма остаточно опанувало почуття повної безпеки. Відтак змучені, але позбавлені при-вида наглої смерті, люди як стій поснули мертвим сном.

РОЗДІЛ XVIII

Зітхати й сльози лити марно.

Буть вірним і завжди до послуг ревним,

У владі будь фантазії стрімкої —

Це бути з пристрастей, з палких бажань,

З обожнювань, з боготворіння,

З терпцю, сумирності і нетерпіння,

Із цноти, з мук, з благоговіння.

Шекспір. "Дванадцята ніч, або Як вам це подобається"

Шторм почав спадати десь під полудеиц і невдовзі вщух так само зненацька, як і розпочався. Менш як за дві години, відколи влягся вітер, на розбурханому ще озері зникла блискотлива піна, а ще годин через чотири вся його поверхня вже аж нічим не нагадувала про недавню бурю. Правда, до берега все ще безперервними валами котилися пологі хвилі, але, прочісуючи підводні скелі, вони вже не злітали в повітря стовпами бризок. Усе свідчило про те, що розбурхана бурею стихія, мірою того, як стихав вітер, поступово втихомирювалася.

Оскільки тендерові не під силу було здолати досить високі хвилі навіть за легенького лобового вітру, який усе ще потягував зі сходу, то про відплиття того ж дня марно було й думати. Проте Джаспер, який потихеньку цілковито прибрав до своїх рук командування "Вітрогоном", не сидів без діла, а керував підняттям стоп-анкерів та приведенням судна до повної готовності, щоб потім, скоро настане сприятлива погода, відразу ж знятися з місця. Всі інші пасажери, не зайняті безпосередньо цими лаштуваннями, намагалися тим часом розважитися, хто як міг.

Мейбл, як це взагалі буває з людьми, незвиклими до умов корабельної тісноти, заздрісно й тужно позирала на берег, а невдовзі й насмілилася запитати, чи не можна туди попливти. Слідопит, саме стоявши в цю мить поруч, запевнив її, що це дуже просто зробити, адже у них на палубі є пірога, а на ній зовсім легко' проскочити поміж бурунами. Поборовши, як завжди за подібних обставин, деякі сумніви й вагання, було вирішено, зрештою, запитати дозволу, в сержанта; той . дав згоду, й на палубі відразу закипіли приготування, щоб виконати цю забаганку Мейбл.

На берег вирушало троє: сержант Дангем, Мейбл та Слідопит. Мейбл, якій уже не вперше доводилося сідати в пірогу, сміливо зайняла місце посередині, сержант сів у носовій частині, а Слідопит, який мав стернувати, став у кормі. Проте йому майже не доводилося докладати зусиль, бо хвилі гнали пірогу з такою швидкістю, що вона іноді взагалі не підкорялася владі Слідопитового весла. Не раз, поки вони пливли до берега, Мейбл жалкувала за своєю нерозважливістю, а Слідопит, як тільки міг, підбадьорював її, сам виказуючи стільки самовладання й холонокровності і з такою силою налягаючи на весло, що, дивлячись на нього, навіть слабкодуха жінка засумнівалася б у своїх страхах. Наша ж героїня була не з боязких; перебуваючи в обіймах дикої-стихії, вона мала ще й чималу вітиху від незвичайності свого становища. Правда, в ті хвилини, коли легенький, мов горіхова шкаралупа, човник злітав на пінявий гребінь валу, а потім, наче ластівка, шугав сторчма "вниз, у дівчини холонуло в душі й вона блідла на виду. Та тільки минав пінявий вал, Мейбл, ніби соромлячись за себе, вся рожевіла й усміхалася знову. Ці хвилювання, однак, тривали недовго, бо хоч відстань між тендером і берегом становила не менше чверті милі, пірога подолала її буквально за лічені хвилини.

Ступивши на берег, сержант на радощах аж поцілував дочку, бо як людина суходільна за покликанням, він завжди почувався безпечніше на terra; firma 1, ніж на

воді, а затим, узявши рушницю) заявив, що має намір походити з годину лісом' та пополювати.

— Аз тобою, дочко,— сказав він, відходячи,— побуде Слідопит, який, не сумніваюся, розповість тобі цікаві історії про цей дикий край, а також про свої пригоди змін-гами.

1 Terra firma (лат.) — тверда земля, суходіл.

Провідник, усміхнувшись, пообіцяв оберігати Мейбл, і за кілька хвилин сержант, видершись на стрімкий схил, зник у гущавині. Слідопит із дівчиною пішли в протилежний бік і, так само швидко подолавши крутий горб, опинилися на вершині скелястого мису, звідки перед ними, як на долоні, постав широкий і незвичний краєвид. Тут Мейбл, щоб перевести дух і трохи перепочити, присіла на величезну брилу, що відвалилася од кручі, а її жилавий супутник, що, здавалося, взагалі не знав втоми, став поруч, зіпершись з йому одному властивою граційністю на свою довгу рушницю. Запала кількахвилинна мовчанка, тому що, обоє, а особливо Мейбл, були просто зачаровані незвичайним краєвидом.

Місце, де вони зупинилися, лежало високо над озером, і з нього перед їхніми очима відкривалося на північний схід неоглядне водне плесо, що, виблискуючи проти яскравого полудневого сонця, все ще нагадувало, своєю збриженою поверхнею про недавній шторм. Земля ж обступала озеро гігантською підковою, кінці якої губилися в імлістій.далечині десь на південному сході й півночі. А довкола, скільки око сягало, всюди тягся ліс, і ліс, і ніде не видно було щонайменшої ознаки цивілізації серед одноманітної й водночас пишної величі природи. Буря загнала "Вітрогона" за пояс фортів, якими французи намагалися тоді оточити англійські володіння у Північній. Америці, будуючи. їх скрізь уздовж водних шляхів поміж Великими озерами й по берегах Ніагари. Тим часом наших шукачів пригод віднесло штормом на багато ліг західніше від цієї знаменитої річки. Віддалік, поза бурунами, погойдувався на одному якорі "Вітрогон", що нагадував якусь вигадливу, досконало зроблену іграшку, якій, здавалося, більше личило стояти під скляним ковпаком, ніж боротися з дикою стихією, котру він нещодавно так успішно подолав. Тим часом їхня пірога видавалася малесенькою цяточкою на рівні вузьенької стьожки берега, об який з шумом розбивалися хвилі.

— Як далеко ми зараз від людських осель! — вигукнула Мейбл, досхочу намилиувавшись мальовничим краєвидом, найвизначніші особливості якого назавжди закарбувалися в її жвавій уяві.—Одразу відчуваєш, що ти на самому кордоні.

— А там, на узбережжі океану й довкола великих міст, є де-небудь така краса? — з неприхованою цікавістю запитав Слідопит.

— Я б не сказала,—відповіла Мейбл.— Усе там більше нагадує про людей, ніж про природу, і ще менше, мабуть, про Всевишнього.

— Авжеж, авжеж, Мейбл! Чуло моє серце, що так воно і є. Я тільки простий, неосвічений мисливець, а знаю це. Ось тут, у цьому моєму домі, я почуваю себе так близько до' природи...

— Я .цілком вірю вам,— відповіла Мейбл, відірвавшись від краєвиду й глянувши в

обвітрене, але шляхетне обличчя свого, супутника, дещо насторожена зміною в тоні його голосу.— В такому відлюдді, здається мені, відчуваєшся таки ближче до природи, ніж у місті, де тебе постійно відвертає від неї міська суєта.

— Ви ніби думки мої прочитали, Мейбл, тільки висловили їх набагато чіткіше, і мені аж соромно за те, що я посвячую інших у свої помисли. До речі, я вже не вперше тут: ще до війни мені доводилося плавати на цьому озері, добуваючи хутро дикого звіра. Правда, не на цьому самому місці, а, он там — бачите над ялинами отой розчахнутий громовицею дуб?

— Як! Невже ви так точно і до дрібниць усе пам'ятаєте?

— Це — наші вулиці й наші будинки, наші церкви й палаци. Чого ж мені й справді їх не пам'ятати! Якось одного разу ми з Великим Змієм домовилися були зустрітися точно о дванадцятій годині через шість місяців біля однієї сосни, від якої ми 'були на відстані в триста миль. Це дерево, якщо його не розбив грім, ще й досі, мабуть, стоїть посеред лісу миль за п'ятдесят від найближчого поселення, зате бобрів там водилося сила.

— І ви справді 'зустрілися з ним на тому місці в домовлений час?

— А хіба сонце не сходить і не заходить? Коли я прийшов туди, Змій уже чекав на мене, обпершись об сосну, в драних ногавицях та обліплених болотом мокасінах. Делавар потрапив у драговину, з якої насилу вибрюхав, але немов те сонце, що встає з-за горбів на сході й обов'язково сідає за горами на заході, так і він був вірний домовленому часові й місцю. Слово Чингачгука — закон* як для друга, так і для ворога. Він його дотримує, кому б не дав.

— А де він тепер? Чому це делавар не тут, з нами?

— Він висліджує мінгів, та й мені належало б бути з ним, але що вдієш — людська слабкість...

— Та що ви, Слідопите! Ви, по-моєму, не підвладний жодній слабкості. Я ще ніколи не зустрічала людини, в якої було б так мало слабкостей, як у вас. ?

— Якщо ви розумієте під цим силу й здоров'я, Мейбл, то тут мене бог і справді не забув, хоч я більше схильний вважати, що постійне перебування на свіжому повітрі, далекі виходи на полювання та на пошуки слідів ворога, здорова лісова їжа та сон без мук сумління можуть надовго відсунути потребу в лікарях. Але, зрештою, я теж людина... так, так, я теж людина, і мене дедалі більше переконують у цьому деякі мої почуття...

Мейбл здивовано звела на нього очі, а її красне личко (не була б то жінка) аж загорілося цікавістю, проте язик виявився набагато стриманіший, і вона звернула мову на інше.

— У вашому житті серед дикої природи^ Слідопите, є щось справді чарівне! — вигукнула вона, ледь помітно зашарівшись від хвилювання.— Я по собі відчуваю, що на очах звикаю до суворого життя на прикордонні, і мені що не день то більше подобається оце безгоміння лісу. Міське життя тепер мені здається нудним, а мій батечко, мабуть, захоче провести останок днів своїх тут, де він стільки років віддав службі, то я буду щаслива, коли залишуся біля нього і не поїду назад па океанське

узбережжя.

— Ліс, Мейбл, ніколи не безмовний для тих, що розуміють його мову. Не раз, бувало, я по кілька днів сам як палець пробирався лісом і не відчував жодної потреби в супутникові; а щодо мови лісу, то умій тільки її сприймати, і ти почуєш чимало розумних і повчальних речей.

— Я чомусь думаю, що ви, Слідопите, щасливіший, коли сам один, ніж коли ви серед людей. .• ,':мч

— Цього не скажу... Власне, я не це хотів сказати... Був час, коли я вдовольнявся тільки тим, що в лісі поруч себе відчував бога і бажав тільки його заступництва й турботи. А зараз у моїй душі взяли гору інші почуття. Видно, природа вимагає свого... Все живе шукає собі пари, Мейбл, і людина теж.

— А ви ніколи не задумувалися, Слідопите, над тим, щоб знайти собі дружину, яка поділяла б з вами і горе, й радощі? — співчутливо й щиро, як це тільки може сказати ще недосвідчена дівчина з чуйним серцем, запитала Мейбл.— Мені здається, що для 'повного щастя вам не вистачає лише домівки|тку-ди б ви могли кожного разу повертатися після своїх мандрів. Була б я чоловіком, з якою тільки насолодою поблукала б я по цих лісах і поплавала по цьому озеру!

— Я вас розумію, Мейбл, і хай віддячить нам бог за те, що ви такі співчутливі до щастя й долі таких маленьких людей, як я. Правда, у нас є свої радощі, як і свої здібності, але й нам можна було б бути' ща-' сливішими. Авжеж, таки й нам можна було б бути щасливішими...

— Щасливішими? Але яким же чином, Слідопите? Хіба це не щастя — бути на такому цілющому повітрі, блукати скільки завгодно в прохолодному затінку цих лісів, увечері лягати і вранці вставати зі спокійним сумлінням і мати подостатком усього справді необхідного,— чого ще треба людині для повного щастя?

— У кожної живої істоти своя натура, Мейбл! Має свою натуру й людина,— відповів провідник, зиркнувши крадькома на свою гарнесеньку співрозмовницю, щічки якої палали, а очі блищали від збудження, викликаного такою незвичайною новизною ситуації.— І всі повинні коритися цій натурі. Бачите он того голуба, який допіру сів недалеко від берега, де повалений каштан?

— Авжеж, бачу. Він у цій глушині, здається, єдина жива істота, крім нас?

— Ну що ви, що ви, Мейбл! На світі так усе створено, що жодна істота не живе поодиноці. А он і його пара здійсмається з другого берега, де вона шукала собі поживу^ і незабаром вони будуть знову вкупі.

— Я розумію вас, Слідопите,— усміхаючись, відповіла Мейбл так спокійно, ніби вела розмову з рідним батьком.— Але ж і мисливець може знайти собі друя<ину, навіть у цьому дикому краю. Скажімо, серед ІНДІАНСЬКИХ дівчат, а вони люблячі й вірні, це я знаю, бо такою була дружина Гострої Стріли, дарма що він більше супився до неї, ніж усміхався.

— Цьому ніколи не бути, Мейбл, нічого доброго з цього не вийде. Кожна раса горнеться до своєї раси, а нація — до своєї нації. Інакше не жди щастя. От коли б мені

зустрілася така дівчина, як ви, і якби вона згодилася стати дружиною мисливця, не погордувавши моїм неуктвом та неотесаністю, тоді вже й справді всі злигодні мого життя здалися б мені легкими стрибками молодого оленя, а майбутнє засяло б у райдужнім промінні сонця!

— Така дівчина, як я? Навряд, щоб дівчина моїх років, та ще така навіжена, як я, змогла стати гідною дружиною. 'найсміливі-шому з розвідників і найвлучнішому стрільцеві на все прикордоння.

— Ох, Мейбл, боюся, що в мені вже змішався хист червоношкірого з натурою, блідо-чолого! З такими чеснотами, як ви оце назвали, я таки міг би розраховувати на дружину з індіанського села.

— Я більш ніж певна, що ви, Слідопите, не захотіли б мати за дружину таку пусту, - легковажну, пихату й недосвідчену дівчину, як я...— (У Мейбл ледве було не зірвалося' з язика "і таку молоду", але вроджене чуття' делікатності утримало її від цих слів).

— А чому б і ні, Мейбл? Якщо ви зовсім не обізнані з нашими прикордонними ділами й звичаями, то зате ви краще за всіх нас разом узятих знаєте різні дотепні історії та звичаї з міського життя. Кажете, що ви легковажні; я не розумію цього слова, проте якщо воно означає те ж саме, що й "красиві", то тим краще! Це не може бути вадою в моїх очах. А пихатою вас теж ніяк не назвеш, і свідчення цьому хоча б те, як ви охоче вислуховуєте мої пусті розповіді про пригоди в розвідці та про відшукування стежок; ну, а що стосується досвіду, то він прийде з роками. А крім того, Мейбл, чоловіки, як мені здається, менш за все турбуються про це, коли вибирають дружин... Я чомусь переконаний у цьому.

— Слідопите, ваші слова... ваш погляд... адже все це жартома?.. Тільки заради компліменту?..

— Мені завжди так приємно бути біля вас, Мейбл, і якби я смів сподіватися, що ця розмова для вас така ж приємна, як і для мене, я спав би цю щасливу ніч спокійніше, ніж увесь той тиждень.

Не скажемо, щоб для Мейбл було несподіванкою те, що вона подобається провідникові. Тонка жіноча кмітливість давно вже підказала їй це, і дівчина, можливо, й помічала вже, як до його турбот і дружнього ставлення почасти домішувалася чоловіча ніжність, яку чоловік, попри свою грубішу натуру, часто виказує жінці. Але дівчині ніколи навіть і на думку не спадало, що Слідопит справді серйозно міг важити на одруження з нею. Одначе в цю хвилину, може, не так під впливом його слів, як тону його мови, в її свідомості все раптом остаточно прояснилося. Мейбл прямо глянула в суворе й відкрите Слідопитове обличчя, і її личко стало зосередженим і задуманим; а коли вона знову заговорила, йому більше хотілося вірити її приємному голосові, ніж словам, які означали відмову.

— Нам з вами слід порозумітися, Слідопите,— щиро й відверто почала вона.— Між нами не повинно бути й тіні непорозуміння... Ви такі відверті й щирі, що мені було б гріх не відповідати вам тим самим. Скажіть, адже то правда... правда ж, усе те, що ви казали,— то тільки жарти: ви, звичайно, мали на оці природне почуття дружби, яке

людина з вашим досвідом та життєвою мудрістю може мати до таких молодих дівчат, як я?

— Я не бачу в цім нічого неприродного, Мейбл: так, так, анічогісінько. Як мені розповідав сержант, він те ж саме почував спочатку до вашої матінки, і такі ж, здається, почуття я спостерігав і в молодих пар, яким іноді слугував провідником через лісові нетрі. Атож, атож... Я б сказав, усе це цілком природно,— ось чому ці почуття так легко проявляються і чому так радісно від них у мене на душі.

— Ваші слова мене лякають, Слідопите! Висловіться ясніше... або ж облишмо цю розмову... Адже ви не хотіли сказати... ви 'не маєте па увазі... ви ж не хочете сказати...— Завжди винахідлива Мейбл так розгубилася, що почала запинатися, і їй стало по-дівочому соромно від тих слів, що вона ледь не сказала з усією ширістю. Зібравшись, нарешті, з духом і вирішивши будь-що з'ясувати все до кінця, вона, якусь мить повагавшись, продовжувала:

— Адже то неправда, Слідопите, ніби ви маєте серйозний намір взяти мене за дружину?

— Саме так, то чиста правда, Мейбл, і мені, лісовикові й мисливцеві, ніколи не висловитися краще і ясніше, ніж це щойно зробили ви. Ми з сержантом так і вирішили, якщо тільки ваша згода (а він певен, що згода буде), хоч я, правду кажучи, сумніваюся, що можу сподобатися дівчині, котра гідна найкращого чоловіка на цілу Америку.

Розгубленість на обличчі Мейбл спочатку змінилася подивом, а потім, ще швидше, смуток заступив подив.

— Мій батько?! — вигукнула вона.— Так це мій батько надумав віддати мене за вас, Слідопите?

— Так, Мейбл, ваш батечко. Він навіть гадає, що ви дуже зрадієте цьому, і він майже переконав мене, що інакше й бути не може.

— Ну, а ви самі, Слідопите... вам, мабуть, байдуже, буде здійснена ця химерна сподіванка чи не буде?

— Щось я вас не второпаю...

— Я хочу сказати, що ви вели розмову про цей шлюб з батечком, скорше аби зробити йому приємність, аніж з якоюсь іншою метою, і що тут ваші почуття зовсім не зачіпаються, якою б не була моя відповідь.

Розвідник пильно глянув на гарненьке личко Мейбл, що пашіло від цих несподіваних почувань гарячим рум'янцем, і кожна риса його відкритого чола засяяла глибоким захопленням.

— Я часто вважав себе щасливим, Мейбл, коли повен сил і здоров'я повертався після вдалого полювання, вдихаючи на повні груди свіже гірське повітря, а зараз бачу, що все те було дурниці й дитячі забавки в порівнянні з тим, що я відчув би, коли б дізнався, що ви про мене кращої думки, ніж про інших.

— О, так, Слідопите!.. Я про вас і справді кращої думки, ніж про більшість інших... Я навіть певна, що нікого не шаную дужче за вас. Адже навряд чи можна здібати на білім світі ще одну таку правдиву, чесну, відверту, справедливую й відважну людину, як

ви!

— Ох, Мейбл!.. Ви й не уявляєте, як підбадьорили мене ваші дорогі моєму серцю слова! Виходить, сержант і справді не помилився, і даремно я так потерпав!

— Але ж це не так, Слідопите!.. В ім'я усього святого й праведного, прошу вас, зрозумійте мене, нарешті, до кінця у цій надто важливій справі. Хоч як я вас ціную, хоч як поважаю, навіть більше того,— шаную вас, як батька рідного, але щоб я коли стала вашою дружиною... щоб я...

Ці слова дівчини так приголомшили її співбесідника, й він так одразу й різьке змінився на виду, що, як тільки Мейбл помітила це, вона, незважаючи на нестримне бажання висловитися до кінця, тут-таки замовкла, боячись завдати йому ще більших страждань. Настала мовчанка,— протягом якої ніхто не наважувався заговорити. Суворе Слідопитове чоло так спотворилося мукою, що Мейбл жажнулася. Здавалося, мисливець задихається; він хапався руками за горло, ніби намагаючись полегшити свої фізичні страждання. Коли вона побачила, як конвульсивно стискаються і тремтять його пальці, сполошену дівчину охопив страх.

— Слідопите, вибачте! — отямившись, гаряче заговорила знову Мейбл.— Я, можливо, висловилася трохи різкіше, ніж хотіла; це ж буває: жінки, як то кажуть, ніколи самі не знають, чого хочуть. Проте я бажаю, щоб ви все-таки зрозуміли одне: нам з вами, тобто мені й вам, навряд чи слід думати одне про одного, як про чоловіка й дружину.

— Я не думаю... я ніколи більше так не думатиму, Мейбл...— задихаючись, ніби він тільки-но вдихнув, якоїсь отруйної речовини, промовив Слідопит.— Ні... ні... Я ніколи, ніколи більше не думатиму так ні про вас, ні про будь-яку іншу дівчину...

— Слідопите, дорогий Слідопите... Зрозумійте ж мене... Не надавайте моїм словам більше значення, ніж я сама їм надаю... Повірте, такий шлюб був би просто нерозсудли-; вим... може... може, навіть ненормальним' явищем.

— Авжеж, ненормальним... протиприродним... Я так і казав сержантові, але він не хотів мені вірити.

— Ах, Слідопите! Це навіть гірше, ніж я могла собі уявити!.. Дайте мені вашу руку, мій шляхетний Слідопите, і покажіть, що ви не зненавиділи ще мене! Та ради бога, не дивіться на мене так сумно!

— За що я маю вас ненавидіти чи сумно дивитися на вас, Мейбл?.. Таке!..

— Ні, а ви дайте мені вашу руку, вашу міцну, віддану й мужню руку... обидві, обидві, Слідопите, бо я не заспокоюся доти, доки не переконаюся, що ми знову друзі і що все це було тільки непорозуміння.

— Мейбл... — промовив Слідопит, сумно дивлячись в обличчя благородній, палкій дівчині, яка тримала своїми ніжними пальчиками його шорсткі, засмаглі руки, і, засміявшись своїм особливим, безгучним сміхом, хоча обличчя його всіма рисами виказувало глибокі страждання, котрі він був неспроможний приховати, додав: — У цьому винен сержант, Мейбл.

Далі стримуватися він уже не міг, і по його щоках градом — покотилися рясні

сльози. Пальці знову конвульсивно схопилися за гор-

ло, а груди почали важко здійматися, ніби на них упав нестерпний тягар і вони ніяк не могли звільнитися від нього.

— Слідопите!.. Слідопите!..— ледь не плачучи, вигукнула Мейбл.— Не треба... не треба! Скажіть мені хоч слово... усміхніться... хоч одне-єдине слово... па знак того, що ви пробачили мені.

— Це сержант в усьому винен! — вигукнув Слідопит, намагаючись сміятися крізь нестерпні страждання, жахаючи Мейбл цим неприродним поєднанням сміху скрізь сльози, горя з удаваною веселістю.— Я це знав... Знав і казав йому... Що ж, сержант помилився.

— Коли я й не можу бути вашою дружиною, то ми, однак, можемо залишатися друзями,— наполягала Мейбл, схвильована не менше за її співрозмовника, і вже ледь тямлячи, що каже.— Ми завжди можемо залишатися друзями і залишимося ними!

— Я так і знав, що сержант помиляється,— знову повторив Слідопит, з великим зусиллям оволодівши собою.— Куди мені, бідному, з моїм покликанням, думати про дівчину з міським вихованням! Краще б він був не намовляв мене, Мейбл, а ще, мабуть, краще було б, аби ви з самого початку не були такі добрі й лагідні зі мною! Так, це було б найкраще!

— Коли б я знала, що якимось необдуманим кроком зродила у вас таку марну надію, я б ніколи цього не пробачила собі.

Повірте, я скорше згодилася б сама страждати, ніж завдавати вам страждань.

— А —воно саме так і вийшло, саме <г"ак і вийшло, Мейбл! Всі ті ваші розмови, ваші думки, висловлені ніжним голосом та лагідним тоном, до яких я не звик у лісі, й призвели до цього нещастя. А тепер мені все стало ясно, і я краще розумію різницю між нами. Що ж, яюсь постараюсь відігнати від себе ці думки й знову піду полювати звіра й висліджувати ворогів. Ах, Мейбл, не тою стежкою я йшов, відколи зустрів вас!

— А зараз ви знову вийдете на вірну стежку. Незабаром усе це забудеться, і ви пам'ятатимете мене тільки як друга, який зобов'язаний вам своїм життям.

— Це, можливо, так можна в містах, а тут, серед лісів,— навряд. Тут як побачиш прекрасне, то воно довго в тебе стоїть перед очима, а коли ще по-справжньому і глибоко увійде в душу, то не легко його звідти викинути.

— Але ж ваші почуття до мене — то не справжнє кохання, і до того ж не така вже я й красуня. Ви все забудете, коли серйозно все обміркуєте і переконаєтесь, що я зовсім не годжуся вам у дружини.

— Я так і казав сержантові, а він усе-таки наполог на своєму. Я бачив, що ви замолода й занадто гарна і не до пари чоловікові середніх років, який і замолоду був не хтозна-який красень; а крім того, ми люди зовсім різні характерами, і моя мисливська хатица навряд чи припала б до вподоби дівчині, вихованій у панських покоях. Коли б я був молодший і кращий на вроду, як от, наприклад, Джаспер — Прісна Вода...

— До чого тут Джаспер — Прісна Вода!— нетерпляче обірвала його Мейбл.— Давайте краще поговоримо про щось інше.

— Джаспер — добрий хлопець, Мейбл! А який він красень! — щиросердо відповів Слідопит і серйозно глянув на дівчину, явно певдоволений зневажливим, як йому здалося, ставленням до свого приятеля.— Якби мені хоч половина Джасперової вроди, то в мене не було б із самого початку стільки справжніх підстав для побоювання.

— Облишмо Джаспера Вестерна в спокої,— сказала знову Мейбл, червоніючи по самі вуха.— Можливо, він і вартий похвали під час шторму чи на озері, але тут не варто про нього згадувати.

— Боюся, Мейбл, що він кращий за того, хто, мабуть, буде вашим чоловіком, хоча сержант і каже', що цьому ніколи не бути. Проте сержант помилився раз, може помилитися і вдруге.

— А хто це такий, що, по-вашому, буде моїм чоловіком, Слідопите? Це мені не менш дивно почути, ніж те, що я вже сьогодні тут чула.

— Я вважаю, що в тім нема нічого дивного, коли хтось шукає собі рівню, і ті, що провели довгі роки серед офіцерських дружин, самі хочуть стати дружинами офіцерів.

Але з вами, Мейбл, я можу балакати відверто, сподіваючись, що мої слова не завдадуть вам болю: я тепер знаю, як то важко переживати душевні розчарування, і я не бажав би такого горя, як я переніс, навіть мінгові. Тільки щастя в офіцерському наметі— 'буває не більше, ніж у солдатському курені, і хоча воно й спокусливіше жити в офіцерських покоях, ніж у казармі, але там, за зачиненими дверима, теж бувають сімейні свари між чоловіком і жінкою,

— Яв цім аж ніяк не сумніваюся, Слідопите. І якби я, не дай боже, опинилася перед подібним вибором, я б радніше пішла за вами в лісову хижку й поділила вашу долю, хоч якою б вона була, ніж переступила поріг дому будь-якого з відомих мені офіцерів, аби стати в нім господинею.

— Але не так думає, Мейбл, і не па те розраховує маййор Ланді!

— А що мені той Ланді? Він командир п'ятдесят п'ятого. ^олку, то хай собі командує і викручує своїми солдатами, скільки йому заманеться, а мене він не може присилувати піти заміж за котрогось із своїх вищих чи нижчих офіцерів. До речі, звідки це ви знаєте про думку Ланді з цього приводу?

— Від самого Ланді, Мейбл. Сержант признався йому, що хотів би мати мене своїм зятем, а майор, як давній і добрий мій приятель, мав зі мною про це розмову. Він мені прямо сказав, що було б великодушніше з мого боку поступитися офіцерові, ніж прирікати нас на незavidну долю дружини мисливця. Я чесно визнав його думку слушною і вже був погодився з ним, та коли він сказав, що хоче вас одружити з— квартирмейстером, я, звичайно, не погодився з ним. Так, так, Мейбл, я досить добре знаю Деві М'юра, бо хоч ви за ним і станете справжньою леді, та він ніколи не зробить вас щасливою, як і сам ніколи не стане порядною людиною. Я вам чесно кажу, повірте, бо тепер я остаточно переконався в тім, що сержант помиляється.

— Мій батечко, Слідопите, таки дуже помилявся, якщо словом чи ділом завдав вам страждань, але я вас так поважаю і так

щиро ставлюся до вас, що коли б не...

я хочу сказати, хай знають усі,¹ що поручникові

М'юру ніколи не добитися моєї руки. Краще

все життя бути дівкою, ніж стати леді ціною

такою шлюбу. ч

— Я не сумніваюся, що ви кажете щиро

Слідопит.

правду, Мейбл,— ревно

— А я не можу сказати інакше в таку мить, у такому питанні та ще такій людині, як ви. Ні, хай поручник М'юр шукає собі наречену, де хоче... Моє ім'я ніколи не поповнить списку його дружин.

— Дякую вам, Мейбл, дякую! Бо хоч мені й не лишилося ніяких надій, я, проте, ніколи не мав би спокою, коли б ви вийшли заміж за квартирмейстера. Я потерпав, що ви поквипаєте на його чин; так, потерпав, а я ж знаю цього чолов'ягу. Не ревності примушують мене так говорити, а моє сумління, бо я знаю, що він за один. Та коли б ви закохалися в якогось гідного юнака, як, наприклад, Джаспер Вестерн.!

— Чого вам цей Джаспер — Прісна Вода не сходить з язика, Слідопите? Наша з вами дружба зовсім не стосується його. Давайте краще побалакаємо про вас і про те, як ви думаєте провести цю зиму.

— Ет, Мейбл, щ® там про мене балакати! Я і раніше не багато був вартий, хіба що в розвідці та в стрільбі, а тепер, коли я зрозумів сержантову помилку, ціна мені і того менша. Тож нічого про мене балакати. Скажу тільки, що мені дуже приємно було стільки часу провести поруч з вами і хоч потішити себе деякий час надією, що сержант має слухність. Але зараз усьому цьому настав кінець. Я піду з Джаспером у плавання по озеру, а там 'стільки роботи, що непотрібним думкам ніколи буде лізти в голову.

— Там ви усе це забудете... забудете мене... Ні, ви мене не забудете, Слідопите, але підете знову шукати слідів і перестанете думати про дівчину, яка не варта того, щоб порушувати ваш спокій.

— Досі я ніколи не думав і навіть уявити собі не міг, Мейбл, що дівчата здатні так перевернути все наше буття. Доки я вас ще не бачив, Мейбл, у мене був такий спокійний сон, як у того немовляти: досить було схилити голову на корінь дерева чи на камінь або прилягти на звірячу шкуру, як я вже спав мертвим сном, якщо, звичайно, не ввижалися мені події прожитого дня. І спав так, не ворущачись і не прокидаючись, до самого райку, а вставав я рано, ще коли й ластівки не літають. Все це, як на мене, природна здатність, і на неї можна покластися навіть у самому таборі мінгів; бо мені вже траплялося перевіряти її в самісінькому лігві цих волоцюг.

— Все це вернеться знову, Слідопите, бо хіба може така чесна й щира людина, як ви, втрачати своє щастя задля якогось пустого захоплення. І бачитимете ви спи про полювання, про забитих вами оленів та спійманих бобрів.

— Ет, Мейбл! Не хотів би я більше мріяти про це! До зустрічі з вами мені приносило своєрідну втіху марити, як я буцімто переслідую з собаками здобич і навіть іду слідами

Ірокезів — та що там: мені так і ввижалося, що я налітаю на ворогів із' засідки й даю їм чосу. Але відколи я зустрів вас, Мейбл, усе це втратило свою привабливість. Тепер — я більше не думаю про щось подібне, а в останню ніч перед відплиттям із форту мені приверзлося, неначе десь у кленовім гаю стоїть моя хатина, й під кожним деревом я бачу Мейбл Дангем, а пташки довкола не щебечуть, як завжди, а виспівують, і всі олені поставали й слухають їхніх пісень. Я ніби хотів вистрілити в одну лань, проте "оленебій" дав осічку; тоді лань засміялася мені в обличчя, та ще так весело, як дівчина молода';¹ й побігла геть, озираючись і ніби манячи мене за собою.

— Не треба більше про це, Слідопите! Годі-бо вже! — благально промовила Мейбл, витираючи сльози: щире освідчення суворого лісовика в коханні до неї глибоко схвилювало ніжне серце дівчини. — А зараз ходімо назустріч моєму батькові, він має бути недалеко, бо стріляв десь тут зовсім близько.

— Сержант помилився... так, так, це була з самого початку помилка, бо горлиця вовкові не пара.

— А ось і мій рідненький батечко йде! — перепинила його Мейбл. — Нумо прикинемося зовні веселими й щасливими, як і личить бути справжнім друзям, і хай те, що ми тут говорили, залишиться нашою з вами таємницею, гаразд?

Запала мовчанка; тільки чути було, як усе ближче й ближче похрускує галуззя під ногами в сержанта, котрий невдовзі й сам вигулькнув з кущів майже поруч. Підійшовши ближче, він допитливо глянув перш на дочку, а потім на Слідопита¹ і лагідно сказав:

— Люба дочко, ти молода й моторна, бі-жи-но пошукай птаха, що я встрілив. Він упав десь отам за тсуговими хащами, понад берегом. І вже не вертайся сюди на горб: ми самі за кілька хвилин зійдемо вниз, бо Джаспер подає он сигнала до відплиття.

Мейбл поспішила виконати батькове прохання й прудко, як і личить юній, здоровій дівчині, збігла із стрімкого горба. Та хоч бігл а вона й легко, на душі в неї було невимовно важко. Тому, ледве хащі заступили її від батька й Слідопита, вона припала до дерева і, не в спроможності більше стриматися, гірко заридала. Тим часом сержант з батьківською гордістю проводжав її поглядом доти, доки вона зникла в гушавині, а потім повернувся до свого приятеля з такою лагідною усмішкою на устах, якої ще ніхто й ніколи в нього не бачив.

— Отака легкість і пружність, друже, то в неї від матері, ну, а від мене вона перейняла трохи сили, — сказав вій. — Мені навіть здається, що і її мати не була така красуня, а втім, Дангеми, — як чоловіки, так і жінки, — теж відзначаються своєю вродою. Ну, Слідопите, сподіваюся, ти не пропустив цієї нагоди і все до кінця сказав дівчині? В цих справах жінки люблять відвертість.

— Гадаю, що і я, і Мейбл, нарешті, зрозуміли одне одного, — відповів провідник, відвернувшись убік, щоб не зустрітися поглядом з приятелем.

— От і прекрасно! Деякі люди гадають, що сумніви та непевність надають коханням більшої принадності, але я належу до тих, які вважають, що чим ясніше говорить язык, тим легше сприймає розум. Ну і як, це її здивувало?

— Боюся, що навіть дуже, сержанте... Боюся, що це для неї була велика несподіванка... Так, так, саме несподіванка.

— Що ж, несподіванка в коханні так само закономірна, як і на війні напад із засідки, хоча про ворога набагато легше сказати, що ти застукав його зненацька, ніж про жінку. Але, сподіваюся, Мейбл не кинулася навтьоки?

— Ні, сержанте, вона й не думала тікати, це я можу сказати з чистим сумлінням.

— Сподіваюся, дівчина не була й вельми піддатлива? Її мати соромилася та конозилася з добрий місяць... А все-таки відвертість — гарна риса як у жінок, так і в чоловіків.

— Авжеж, авжеж, але й розсудливість теж.

— Від двадцятирічної дівчини, Слідопите, ще не можна чекати (великої розсудливості, але й вона набудеться з часом. То було б непростимо, якби котрийсь із нас не мав розсудливості, а для Мейбл у її віці це ще по страшно.

Слідопитове обличчя, коли він слухав оці сержантові розумування, не раз пересмикували нервові живчики, хоча він уже майже цілком поновив самовладання, яке було' чи не найголовнішою рисою його характеру, набутою, очевидно, завдяки багаторічному спілкуванню з індіанами. Він тільки то зводив, то зн'ову опускав очі, а один раз його суворе лице ніби вже прояснилося було у властивій йому одному усмішці, але ця веселість, якщо й тривала яку мить, швидко змінилася виразом глибокого страждання. Саме це незвичайне поєднання в ньому душевних мук з природженою щиросердою життєрадісністю, мабуть, чи не найбільше вразило Мейбл. Тож не диво, що під час описаної нами розмови-освідчення їй іноді починало здаватися, ніби Слідопит не так уже й страждає, бо в нього могла раптом з'явитися якась добродушна й весела посмішка, що тільки додавала наївності його майже по-дитячому ширій натурі. Проте це враження було недовге, і вона знову бачила болісне ^глибоке страждання, яке, здавалося, шматувавшого душу. А Слідопит у таких справах ^оув і справді як дитина: без будь-якого досвіду в людських взаєминах, він не вмів приховати жодної своєї думки, а його жадібний, допитливий розум надзвичайно легко сприймав і так само легко видавав кожне глибоке почуття. Дитина з примхливою фантазією і та навряд чи з більшою легкістю піддавалася б зовнішнім враженням, ніж ця доросла людина, така щира в своїх почуттях і така сувора, мужня, стоїчна і разом з ,тим стійка в усьому, що стосувалося її повсякденних занять.

— Ти правду каже'и, сержанте,— потвердив Слідопит,— такій людині, як ти, аж ніяк не простимо помилятися.

— Зачекай лишень трохи, ти й сам згодом скажеш, яка чесна й щира дівчина моя Мейбл!

— Ет, сержанте!..

— Чоловік з такими заслугами, як у тебе, Слідопите, здатен справити враження навіть да скелю,— дай тільки час!

— Сержанте Дангеме, ми з тобою давні бойові друзі* не один похід провели вкупі у цих диких краях і не раз виручали один одного, тож можемо говорити відверто... Звідки це ти взяв, що така дівчина, як Мейбл, може коли-небудь уподобати такого неотесаного

чоловіка, як я?

— Як це — звідки? Підстав тут немало, та ще й яких підстав, друже мій! Ось хоча б наша взаємна виручка в боях, спільні походи, про які ти й сам згадував, а головне — ти мій найдовіреїший і випробуваний друг.

— Все це правда, однак це стосується мене й тебе, але аж ніяк не твоєї вродливої доньки, сержанте. Вона може тільки подумати, що всі ці спільні походи лише огрубили мої риси, котрі до того, можливо, були трішки ^приємніші. Та й навряд чи можна викликати до себе прихильність дівчини однією дружбою з її батьком. Покохати одне одного можуть лише люди, в яких багато .спільного, а моя натура і мої звички, сержанте, ніяк не пасують натурі' та звичкам' Мейбл Дангем.

— Знову ти' свої сумніви розводиш,' Слідопите, а таким робом у дівчини ніколи не доб'єшся прихильності. Жінки не люблять нерішучих чоловіків і віддають ^перевагу тим, котрі не зупиняються ні перед чим. Скромність, брате, личить рекрутові та ще хіба новенькому прапорщикові, уперше прикоманди-рованому до полку, де він спочатку виконує розпорядження навіть унтер-офіцерів, доки увійде в курс справ. Я згоден припустити, що скромність навіть личить інтендантові чи пасторові, та чорти б її побрали, якщо вона вселиться у справжнього вояка або в закоханого. Старайся бути якомога далі від скромності, коли хочеш прихилити до себе жіноче серце. А щодо твого твердження, буцімто сходяться лише за спільними рисами, то хибнішого судження про такі справи й бути не може. Якби люди кохали собі подібних, то жінки сходилися б із жінками, а чоловіки — з чоловіками. У коханні сходяться саме протилежності (сержант, виявляється був просто вчений у цій галузі), і в цьому відношенні тобі нічого паленіти перед Мейбл. Он подивися на поручника М'юра: та він, кажуть, уже п'ять разів був одружений, а скромності в нього не більше, як у того гарапника.

— Хоч як би поручник М'юр козирився, йому ніколи в світі не бути чоловіком Мейбл Дангем!

— Розумно сказано, Слідопите, бо я давно вже вирішив: моїм зятем будеш ти. Ще якби я був сам офіцером, то, може, М'юр міг би на щось сподіватися, але час і без того спорудив стіну поміж мною таС дочкою, і я не хочу," щоб мене розділяли з нею ще й офіцерські покої.

— Нехай Мейбл, сержанте, вибирає собі того, до кого вона серцем горнеться; вона ж така молоденька, така життєрадісна, і хай бог боронить, щоб із моєї вини хоч одна пушинка обтяжила її душу, що вся сповнена щастям і радощами.

— Ти з нею говорив відверто? — швидко й аж різко запитав сержант.

Слідопит був такий правдивий, що не міг відповісти заперечливо* на так прямо поставлене, запитання; однак попри все це він був ще й такий благородний, що повернув усе так, аби не накликати на Мейбл гніву батька, який (а це добре знав Слідопит) був дуже нестриманий, коли сердився.

— Так, ми були відверті одне з одним,— відповів Слідопит,— і хоч мені личко Мейбл, як і будь-кому, дуже мило, я в иім, сержанте, не побачив того, що підбадьорило б мене.

— Та невже це дівчисько посміло відмовити тобі — найкращому другові свого батька?! ,

Слідопит відвернувся, аби не виказати душевних страждань, які, він відчував, виказувало його обличчя, і сказав тихим, але твердим голосом:

— Мейбл така добра, що не образить нікого, вона не скаже різкого слова й собаці. А втім, не так я запитував, сержанте/ щоб одержати рішучу відмову.

— А ти що, може, чекав, що моя дочка повіситься тобі на шию, навіть не знаючи твоїх справжніх намірів? Не була б вона дочкою своєї матері, якби так зробила, та й моєю теж! Дангеми не менше за королів люблять відвертість, проте чіплятися ні на кого вони не стануть. Доведеться, мабуть, самому взятися за діло, Слідопите, і відкладати я його не буду на довго: сьогодні ж увечері поговорю з нею від твого імені.

— Краще не треба, сержанте... Прошу тебе, не треба. Хай ми4 удвох з Мейбл, може, якось уладнаємо цю справу. Молоді дівчата — полохливі, як пташки: вони не люблять, щоб їх підганяли й балакали з ними суворо. Хай уже ми самі з Мейбл якось вирішимо цю справу...

— Гаразд, я згоден, друже, але тільки за умови, що ти даєш чесне слово при першій же нагоді прямо й відверто обговорити це діло з Мейбл.

— Я запитаю її, сержанте... обов'язково запитаю, тільки дай слово, що ти не будеш втручатися в цю справу... Так, я обіцяю запитати Мейбл, чи хоче вона піти за мене, хай би навіть на це запитання вона зареготала мені в вічі.

Сержант Дангем досить охоче погодився на це, бо він усе ще був глибоко переконаний у тому, що людина, котру він сам так високо цінував і поважав, — має бути прийнятна і для його дочки. Сам він одружився із значно молодшою за себе і тому не вбачав, нічого незвичайного .в тому, що між Мейбл і Слідопитом була така велика різниця в роках. До того ж, Мейбл так перевищувала свого батька освітою та вихованням, що він не міг навіть збагнути цього. Що ж, чи не найприкрішим у зіткненні освіченості з невіглаством, гонкого смаку — з несмаком, витонченості — її грубістю є саме те, що судити про ці високі якості найчастіше випадає тим, котрі не мають ніякого уявлення про них. Не був цілком здатний і сержант Дангем оцінити доччині смаки або хоч приблизно уявити собі її почуття, які частіше підкоряються непідвладним пориванням та пристрастям, аніж тверезим розумуванням. Проте, оцінюючи Слідопитові шанси, паш достойний вояка не так уже й помилявся, як це може.на перший погляд здатися. Знаючи краще за.інших усі безперечні чесноти цієї людини — її правдивість, вірність своїм принципам, відвагу, самовідданість, безкорисливість,— сержант мав багато підстав гадати, що такі якості неодмінно зворушать за слушної нагоди серце хоч якої жінки; він тільки глибоко помилявся, коли гадав, ніби його дочка якось інтуїтивно може збагнути всі ті чесноти, які він сам роками виявляв у розвідникові в бесідах і різних пригодах.

Спускаючись із горба до берега, Слідопит і його друг не припиняли розмови, в якій сержант усе переконував провідника, ніби боязкість і тільки боязкість перешкодила йому добитися успіху в дівчини і що наполегливість обов'язково принесе йому

перемогу. Та Слідопит був надто скромний від природи, а до того ще й занепав духом після розмови з Мейбл і тому не дуже йняв віри тому, що казав сержант. Проте батько наводив стільки доказів, що Слідопит мимохіть повірив у їх небезпідставність: адже йому так хотілося тішити себе надією, що дівчина все ще може стати його дружиною. Тож хай читач не дивується^ що тепер відмова Мейбл постала перед цим нелукавим сином лісів уже в такому світлі, в якому йому самому кортіло її бачити. Правда, він вірив не всьому, що казав сержант, але йому почало здаватися, що то, мабуть, дівоча сором'язливість та непевність у своїх почуттях спонукали Мейбл так говорити.

— Мейбл не важить на квартирмейстера,— натякнув Слідопит у відповідь на якесь зауваження свого супутника.— Вона дивиться на нього тільки, як на чоловіка, що вже мав чотири чи п'ять жінок.

— Яких і вистачить з нього, бо це й так більше ніж належить. Ще можна женитися двічі, не ображаючи законів моралі і не нехтуючи правилами пристойності,— я згоден; а чотири рази — це вже непросто.

— По-моєму, й один раз одружитися — це теж, як сказав би добродій Кеп, "обставина"! — додав Слідопит і захихотів своїм беззвучним сміхом (аж тепер, нарешті, до нього став повертатися веселий настрій).

— Що й казати, друже мій, це таки "обставина", та ще й дуже важлива! Коли б я не раяв тобі свою дочку за дружину, я взагалі порадив би тобі краще все життя парубкувати. Та ось і сама Мейбл — мовчи, язичку!

— Ат, сержанте, боюся, що ти все ж таки помиляєшся!

РОЗДІЛ XIX

Такий він був — цей супокійний Куточок радощів сільських.

Мільтон

Мейбл чекала їх на березі, й пірогу негайно спустили на воду. Слідопит перевіз своїх супутників назад через буруни з такою ж вправністю, як і привіз па берег, і хоча Мейбл не раз рожевіла від хвилювання, коли серце її, здавалося, от-от вискочить із грудей від страху, на них і краплини води не бризнуло, поки вони пливли до борту "Вітрогона".

Онтаріо дечим нагадує гарячкову людину — воно швидко розбурхується і так само швидко заспокоюється. От і тепер озеро вже зовсім угамувалося, і хоча вздовж берега, скільки око • сягало, ще пінився прибій, це була вже тільки вузенька блискотлива стожка, що з'являлася й танула, як тануть кола від кинутого в воду каменя. Якірні канати "Вітрогона" ледь виднілися над водою, і Джаспер^ уже нап'яв вітрила, готовий продовжувати рейс, як тільки повіє з берега довгожданий вітер.

Сонце вже сіло, коли затріпотів грот, і ніс "Вітрогона" почав краяти воду. Повівав легенький південний вітерець, судно тримало курс уздовж південного, берега, маючи намір за першої ж нагоди повернути знову на схід. Ніч видалася тиха, і пасажири спали глибоким і спокійним сном.

Кеп знову почав був баламутити з приводу того, кому належить командувати судном, але, зрештою, все мирно владналося на догоду обом суперникам. Оскільки

недовіра до Джаспера ще далеко не розвіялася, Кеп вів і далі нагляд за юним капітаном, якому дозволялося маневрувати кораблем тільки під контролем і за згодою старшого моряка. Джаспер погодився терпіти ці Кепові втручання лише заради того, щоб не піддавати Мейбл небезпеці, бо він добре знав, що зараз, коли буря вщухла, "Моикальм" обов'язково вернеться шукати "Вітрогона". В, Джаспера вистачило, проте, обачності ні з ким не ділитися цими своїми побоюваннями: адже не раз уже траплялося, що заходи, які, на його думку, краще всього було вжити, щоб утекти від ворога, найчастіше викликали тільки ще більше недовіри й підозри до нього з боку тих, хто міг розладнати його плани. Іншими словами, Джаспер передбачав, що командир "Монкальма", молодий і галантний французький офіцер, щойно дозволить йому вітер, зніметься з якоря біля свого ніагарського форту і відразу ж вийде в озеро пересвідчитися, що сталося з "Вітрогоном", а потім почне нищпорити посеред озера, тримаючи з кожного борту в полі зору широкі простори до південного, та північного берегів. Тим-то Джаспер зі свого боку вважав за доцільне триматися неподалік від того чи іншого берега, адже таким чином не тільки легше уникнути прямої зустрічі з ворожим кораблем, але й, маскуючись під тло берега, непомітніше провести тендера з гіллям нап'ятих вітрил на дереві рангоута. Джаспер вибрав південний берег тому, що він був підвітряний, а також і тому, що, як гадав молодий капітан, ворог менш за все чекатиме цього, хоча тендерові й доведеться пливати повз французькі поселення та міста, під самісіньким носом у його наймогутніших на цьому континенті фортів.

На щастя, Кеп нічого не здогадувався про ці плани, а сержант був такий заклопотаний обміркуванням деталей своєї наступної військової операції, що йому ніколи було докладно займатися справами, далекими від його прямих обов'язків. Отак нишком-тишком, не зустрічаючи будь-якого опору, Джаспер до ранку вже прибрав до своїх рук усю свою колишню владу й порядкував собі, ні з ким не радячись, а всі його підручні радо й не задумуючись виконували кожне його розпорядження.

Ледве стало благословлятися на світ; усі пасажери знову висипали на палубу і, за звичаєм морських мандрівників, допитливим поглядом стали озирати видноколо, де, мірою того, як із темряви ясніше вимальовувалися довколишні предмети, все чіткіше й чіткіше прояснювалася звична панорама. На сході, заході й півночі не було видно нічого, крім води, яка золотом сяяла в промінні сонця, що саме сходило, а на південь тяглися нескінченні зслені ліси, що оперізували в ту добу Онтаріо. Та ось попереду раптом відкрилося якесь широке гирло, а на мисі над гирлом вирости мури чи то будинку, чи то замку, укріпленого з зовнішнього боку бастіонами, блокгаузами та палісадами. Саме в ту мить, коли перед їхніми очима постав цей понурий форт, над ним пропливала хмарина, і всі враз помітили на її тлі білий французький прапор, що тріпотів на довгому флагштоці.

Неприємно вражений цим видом, Кеп аж скрикнув і кинув швидкий, підозріливий погляд на свого шуряка.-

— Не будь я Чарльз Кеп, якщо це не брудна французька ряднина теліпається на вітрі! — пробурчав він.— А ми так тулимося до цього триклятого берега, ніби

повертаємося з далекої подорожі до Індії і нас тут зустрічатимуть дружини з дітьми! Послухай, Джаспере, ти часом не надумав набрати тут повний трюм жаб, що так близько тримаєшся французького берега?

— Я тримаюся так близько берега, сер, бо сподіваюся пройти непомітно для ворожого корабля, який повинен десь тут нишпорити з підвітряного боку.

— Еге ж, еге ж... На словах воно ніби й справді переконливо. Добре, якби так воно було й насправді. Сподіваюся, тут нема якогось спіднього відпливу?

— Ми до цього берега під вітром,— відповів йому, посміхаючись, Джаспер, — але, я гадаю, ви все-таки погодитеся, добродію

Кепе, що там, де є сильний відплив, легко стояти на якорі. Адже саме завдяки тому спідньому відпливові ми й zostалися живі.

— Французька маячня!..— буркнув про себе Кеп, анітрохи не турбуючись тим, що Джаспер може почути його.— Коли вже на те пішло, то давай мені наш справжній, чесний, американський чи англійський відплив, щоб його було видно зверху. А то що мені з вашої підступної течії, яка ховається десь там внизу і якої апі побачити, ані відчути. Якщо вже все виводити па чисту, воду, то треба сказати, що оте наше так зване врятування чи не є всього-на-всього хитро влаштований підступ!

— Що ж, нам з тобою, шуряче Кепе, при^ иаймні трапилася оце чудова нагода розві-' дати цей ворожий форт па Ніагарі, а що це справді їхній пост, я не сумніваюся,— втрутився сержант.— Отож нумо всі пильно роздивлятися, не забуваючи при цьому, що ми перебуваємо віч-на-віч з ворогом.

Та ця сержантова порада була явно зайва, тому що поява заселеного клаптика землі сама по собі вже викликала неабияку цікавість у пасажирів "Вітрогона", загубленого серед величної, дикої природи. Вітер тут потяг сильніше й погнав тендера з добрячою швидкістю, а коли відкрилася річка, Джаспер повернув стерно й підвів "Вітрогона" майже до самісінького гирла ніагарської протоки, чи річки, як її тут називають. Тієї ж миті десь здалеку, ніби з верхів'їв протоки, долинув глухий, далекий і важкий гомін, що гойдався па крилах вітру, ніби гуки якогось велетенського органу, від яких, здавалося, іноді здригалася навіть земля.

— Гримить, паче весь прибій на довжелезному узбережжі моря! — вигукнув Кеп, коли раптом дужчий, ніж досі, гомін долетів до його вух.

— Атож, це вже такий у нас тут прибій у цій частині світу,— відповів йому Слідопит.— Там нема спіднього відпливу, добродію Кепе, і вся вода, що налітає на скелі, не повертається назад. Ви чуєте голос старої Ніагари, що перевалюється й падає з гори!

— Невже в когось вистачить безсоромності твердити, ніби ця тиха широка річка десь там падає з гори?

— Уявіть собі, добродію Кепе, що таки й справді падає, бо їй не приготовано ані сходів, ані дороги, кудю вона могла б зійти. Отака вона тут, наша природа, хоча у вас, на океані, вона, може, й краща. Ах,. Мейбл! Як це було б чудово, якби ми могли пройтися берегом цієї річки миль десять-п'ятнадцять угору й помилуватися тим чудом,

що його створив там Всевишній!

— Та невже ви бачили цей знаменитий водоспад, Слідопите!? — в захваті вирвалося у Мейбл.

— Авжеж, бачив, та ще й був свідком однієї жахливої пригоди. Ми із Змієм були одного разу в розвідці коло того он французького форту, і делавар, між іншим, розповів мені, що, за переказами його племені, десь недалеко звідси ніби має бути великий водоспад, і вмовив мене трохи збочити, аби подивитися на те диво. А треба сказати, я вже й до того чув різні чудеса про цей водоспад від вояків шістдесятого полку, де я постійно числився, тому що в нашій полку я тільки недавно: але я й половині не вірив з того, що мені розповідали, бо в наших полках серед солдатні водяться страшенні брехуни. І от ми пішли маївця-ми, сподіваючись утратити до водоспаду на слух, бо думали, що шум і рев від нього, який ми оце всі чуємо, приведе нас прямісінько до місця. Та ми помилилися, бо тоді він чомусь не ревів і не шумів, як оце зараз. Буває таке і в лісі, добродію Кепе: то Всевишній розгнівається і буцімто показує свою силу, а то все так тихо довкола, як у вусі. Отож зовсім несподівано ми вийшли трохи вище від водоспаду. Там один молодий делавар, котрий супроводжував нас, раптом надумав спустити на воду пірогу, яку він знайшов на березі, й перепливати до острівця, що був серед річки біля самого пруга водоспаду. Хоч як вмовляли ми його не робити такої дурниці, переконували, що наражатися на таку небезпеку — то божевілля з його боку, та молоді делавари майже нічим не кращі за наших молодих вояків: вони відчайдушні й гонористі. Наші слова на нього не вплинули, він сів у пірогу й поплив. Мені здається, Мейбл, справді великі діяння завжди величаво спокійні, і зовсім інша справа, коли людиною опановують пусті й дріб'язкові помисли, як це було з тим делаваром. Не встигла ще пірога впливати на бистрінь, як її підхопило й потягло з такою швидкістю, з якою летить надуте вітрило, і попри всю свою спритність, молодий делавар був безсилий перебороти течію. Та все ж він мужньо боровся за життя й відчайдушно, до останньої хвилини гріб веслом, борюючись і вибиваючись із сил, немов той молоденький олень, загнаний у воду собаками. Спочатку він поплив було через бистрінь з такою швидкістю, що ми вже впевнені були в його успіхові, та хлопець погано розрахував відстань, а коли усвідомив це, то розвернув пірогу проти течії, і тут почалася така боротьба, на яку страшно було дивитися. Мені жаль було б його, навіть якби він був мінгом! Кілька хвилин делавар робив такі відчайдушні зусилля, що переборов був течію, яка тягла його до водоспаду. Але є межа й людським силам: один-другий невірний помах весла — і пірогу вже гнало назад, і тепер він фут за футом, дюйм за дюймом став віддавати все те, що йому пощастило вирвати у течії. Пірогу потягло до того місця, де поверхня річки здається гладенькою та зеленою, ніби вона виткана з міріад водяних волокон, натягнутих над широченною прірвою. Одна мить — і пірога, майнувши носом, пірнула вниз... і тільки ми його й бачили. Кілька років по тому я зустрів одного мо-гаука, який саме стояв у той час нижче порогів водоспаду і бачив усе те на власні очі.

Він розповів мені, що делавар іще махав веслом у повітрі, аж доки зовсім щез у

густій імлі водоспаду.

— Що ж трапилося з'тим небораком? — запитала Мейбл, глибоко вражена таким простим, але пишнобарвним оповіданням Слідопита.

— Він, безсумнівно, переселився в той Іщасливий світ, де його предки втішаються полюванням на щасливих мисливських угіддях, тому що хлопець, попри всю свою відчайдушність і пустий гонор, був таки чесний і відважний. Так, він загинув безглуздо, проте. Маніту 1 червоношкірих так само'милосердний до своїх створінь, як і християнський бог — до своїх.

1 М а н і г у — верховний дуч у віруваннях окремих індіанських племен.

В цю мить із блокауза гримнув гарматний постріл і над щоглами тендера із свистом пролетіло невеликого калібру ядро, ніби попереджаючи, щоб він не підходив ближче. Джаспер був сам біля стерна, тримаючи суденце на належній віддалі від форту, тому він тільки посміхнувся, ніби зовсім не сердячись на таке нечемне привітання. "Вітрогон" тим часом потрапив у смугу річкового пливу, який відніс тендера так далеко, що його вже не можна було дістати пострілом і з найбільшої гармати, а потім знову собі спокійно поплив попід берегом далі. Щойно річка відкрилася настільки, що по її руслу можна було бачити все якнайдалі, Джаспер переконався, що "Монкальм" не стоїть там на якорі, а матрос, посланий на вершок щогли, доповів, що на обрії ніде не видно жодного вітрила. Тепер уже не було ніякого сумніву, що Джасперів маневр удався і що капітан французького корабля проґавив їх, погнавшись на середину озера, а звідти й далі вгору по ньому.

Весь той день вітер гнав їх на південь, і тендер, тримаючись на відстані ліги від берега, йшов на швидкості шести-восьми вузлів по абсолютно спокійній воді. Хоча місцевість тут і здавалась одноманітною — тільки ліс та ліс довкола — вона не позбавлена була й привабливості. Коса змінювалася косою, а часом тендер проходив такі глибокі бухти, які з повним правом можна було назвати затоками. Проте ніде не було й найменших ознак цивілізації. Річки виливали свою данину у велетенську водойму озера, а по зеленому мурові дерев їхні береги можна було [Простежити па багато миль у глиб суходолу. Навіть довкола широчезних оточених лісом заток, що змінювали одна одну і з'єднувалися з Онтаріо вузенькими протоками,— і там ніде не було видно жодних ознак людського життя.

Більш за всіх на борту захоплювався цими краєвидами Слідопит. Він не міг очей відірвати від безмежної смуги лісу, і, незважаючи на те, що йому приємно було стояти поруч з Мейбл, слухати її любий голос і хоч у душі відгукуватися на її веселий сміх, сам він усім своїм єством був там, блукав під високим шатром кленів, дубів та лип, де, як підказував йому досвід, він тільки й міг знайти справжні і довговічні радощі життя. Зовсім іншого погляду на все це був Кеп. Він не раз відверто обурювався з приводу того, що на всьому їхньому шляхові ніде не видно ні маяків, ні дзвіниць, ні бакенів, ні заповнених суднами рейдів. Такого побережжя, торочив він, ще світ не бачив, і, відвівши сержанта вбік, він став цілком серйозно запевняти його, що цей край як був дикий, так диким і зостанеться, тому що бухти тут занехаяні, річки занедбані й не

використовуються, і що тут навіть вітер тхне лісом, що свідчить, мовляв, про його неповноцінність.

Проте настрої деяких пасажирів "Вітрогона" анітрохи не впливав на його швидкість. Перед заходом сонця тендер уже лишив позаду добру сотню миль у напрямку до Осве-го, куди тепер сержант вважав своїм обов'язком зайти, щоб запитати в майора Данкена, чи не має він, бува, для нього якихось нових розпоряджень. З огляду на це Джаспер і вночі йшов тим самим курсом уздовж берега; і хоча перед ранком вітер став ущухати, Джасперові, однак, пощастило довести "Вітрогона" аж до мису, що, як вони знали, був усього за якусь лігу-дві від їхнього форту. Тут повівав легенький північний вітерець, і тендер відійшов трохи далі від берега, щоб мати більше простору для маневру на той випадок, якщо вітер знову подужчає або раптом повернеться зі сходу.

Коли вже геть розвиднілося, гирло річки Освего було в тендера з підвітряного боку, може, миль дві завдальшки, і, коли з форту долинув постріл ранкової гармати, Джаспер дав наказ відпустити шкоти і взяти курс на гавань. Цієї ж миті з бака почувся вигук і усі звернули погляди на східний берег фортового мису: там, недосяжний для легких гармат Освезького форту, стояв "Монкальм", зарифивши свої вітрила саме настільки, щоб держатися на одному місці, підстерігаючи, очевидно, повернення "Вітрогона". Прощмигнути повз нього в бухту було неможливо, бо супротивник, розпустивши вітрила, міг за лічені хвилини перейняти його. Треба було негайно приймати якесь інше рішення. Нашвидку порадившись, сержант знову змінив свій план, вирішивши тепер якомога швидше повертати назад і чимдуж гнати до початкового місця призначення. Сержант був певен, що "Вітрогон" пережене ворога і залишить його так далеко за кормою, що той не зможе їх наздогнати. Вмить було натягнуто шкоти, і тендер на всіх вітрилах рушив уперед. У форту вистрелили з гармати, викинули прапори, а залога висипала на фортечні бастіони. Віддавши ці почесті, Ланді, проте, нічим більш не міг зарадити екіпажеві. "Монкальм" зі свого боку кинув виклик: він гримнув з чотирьох чи п'яти бортових гармат, викинув кілька своїх французьких прапорів і, розпустивши всі вітрила, кинувся стрімголов навздогін за "Вітрогоном".

Впродовж кількох годин кораблі гнали з такою швидкістю, на яку вони були тільки спроможні, раз по раз міняючи галс, щоб тримати під вітром гавань, куди перший з них силкувався сховатися, а другий — будь-що не допустити туди першого.

Опівдні відстань між кораблями настільки збільшилася, що від "Монкальма" вже видніли тільки вершечки щогл, що того ж зовсім близько перед себе вони побачили острови, за якими, як сказав Джаспер, можна було заплутати свої сліди і сховатися від "француза". Незважаючи на те, що Кеп, сержант, а найбільше чомусь поручник М'юр, судячи з його висловлювань, все ще не довіряли молодому капітанові, а Фроитенак був не так уже й далеко, всі пристали на Джасперову пропозицію, тому що роздумувати було ніколи. До того ж, як розважливо сказав квартирмейстер, Джаспер міг зрадити, лише завівши їх у ворожий порт, а цьому вони в будь-яку мить були у змозі

перешкодити, бо єдиний у цих водах французький корабель був у них за вітром, отже, й безпосередньої загрози не становив у цю мить.

Одержавши свободу дій, Джаспер Вестерн незабаром показав, на що він здатний. Обігнувши острови з підвітряного боку й поминувши їх, він узяв курс на схід і так далеко відірвався від "Монкальма", що його вже не було видно ні в кільватері, ні під вітром. Над-

вечір тендер уже був коло першого з островів, що лежать у горловині озера, а коли почало смеркати, наші герої вже пливли вузькими протоками до поста, куди вони цього разу так довго діставалися. О дев'ятій вечора, одначе, Кеп раптом почав вимагати, щоб Джаспер кинув якір, бо, мовляв, лабіринт проток поміж островами такий заплутаний, що де-небудь на повороті можна неждано-негадано спинитися під жерлами гармат якогось французького форту. Джаспер з радістю погодився, тому що це співпадало з даною йому таємною вказівкою — не підходити до поста, не вживши усіх запобіжних заходів. Жоден член екіпажу не повинен знати точних координат їхнього острова, щоб, бува, який дезертир не зміг виказати їх ворогові.

"Вітрогона" було відведено й поставлено на якір у глухій віддаленій бухті, де її не так легко було знайти і вдень, не те що вночі. Потім усі, крім вахтового, пішли спочивати. Кеп так наморився за дві доби, що відразу ж заснув, як убитий, і проспав непробудно аж до самого світанку. Та щойно він розплющив очі, як тієї ж миті моряцьке чуття підказало йому, що тендер пливе. Вискочивши стрімголов нагору, він побачив, що "Вітрогон" продовжує плисти поміж островами, а на палубі, крім Джаспера та стернового, жодної душі, не рахуючи вахтового, котрий взагалі не цікавився маневрами судна, вважаючи, що раз вони провадяться при капітанові, значить, так і треба.

— А що це буде, добродію Вестерне? — скипівши, визвірився Кеп.— Ми там. усі спокійнісінько спимо собі вниз, чекаючи, мов та караульна зміна, доки їх побудять. заступати на вахту, а ти що,— ведеш нас тим часом до французів у Фронтенак, га?!

— Я виконую спеціальне розпорядження, добродію Кепе. Майор Данкен наказав мені підходити до острова тільки тоді, коли всі вниз. Йому, розумієте, не треба в цих водах більше лоцманів, ніж то потрібно королю.

— Пф'ю-ю-ю — аж присвиснув Кеп.— Це гарне мені діло! Як це лізти сюди поміж корчі та скелі, саме коли на палубі ні душі! Та із цієї протоки навіть справжній йоркський лоцман ніколи не вибереться.

— Я вважаю, сер,— відповів, посміхаючись, Джаспер,— що було б краще, якби ви залишили тендера в моїх руках, доки я доведу його цілим і неушкодженим до місця призначення.

— Ми так і зробили б, так і зробили б, Джаспере, коли б не та обставина... а обставини ці занадто вже серйозні, й жодна обачлива людина не дивитиметься на них крізь пальці.

— Ну, будемо сподіватися, сер, що цим "обставинам" незабаром уже буде край. Якщо так і далі держатиметься вітер, то менш як за годину ми будемо на місці, і тоді

вже вам не треба буде остерігатися ніяких "обставин", пов'язаних зі мною.

— Гм!..

Кепові нічого більше не залишалося, як мовчки пристати до сказаного, а що все начебто й справді потверджувало Джасперову ширість, то старому морякові довелося-таки здатися. Що й казати, це було нелегко для такої чутливої до "обставин" людини, яка до того ж ще й знала, що "Вітрогон" перебуває зовсім близько від такого старого й такого відомого на весь кордон порту, як Фронте-нак.

Острів тут, можливо, й не нараховувалося в буквальному розумінні тисяча, але їх було безліч та ще й таких дрібних, що легко було загубити їм лік, хоча подекуди траплялися серед них і більші. Джаспер тим часом звернув із протоки, що була немовби головною, і повів тепер судно при ДОСИТЬ сильному вітрові та сприятливій течії такими вузькими протоками, в яких, здавалося часом, навряд чи вистачало простору, щоб "Вітрогон" пройшов, не зачепившись снастями за дерева; іноді ж судно з розгону проскакувало крізь невеличкі затоки й знову опинялося між круч, дерев і кущів. Вода всюди стояла така прозора, що кидати лот було ні до чого; однакова ж повсюдно глибина робила це плавання практично цілком безпечним, хоча Кепові, при звичаєному до морських просторів, увесь час ввижалося, що тендер от-от удариться і розіб'ється вщент.

— Все! Я складаю з себе будь-яку відповідальність! Так, так, Слідопите, я більше не відповідаю за наслідки! — не втримався,

19"

483

нарешті, старий моряк після того, як маленьке судно, сміливо йдучи вперед, проскочило ціле й неушкоджене іще одну, здається, двадцяту числом вузьку протоку.— Пхатися такими рівчаками — значить зневажати мо-реплавську науку й закидати під три чор™ всі її закони й правила!

— Ну, що ви, що ви, Солон Водо,— якраз навпаки: це і є вершина мореплавського мистецтва. До того ж, зважте, що Джаспер ніколи не вагається, а, як добрий хорт, женеться, піднявши голову, ніби доводячи, що в нього чудовий нюх. Ручуся головою, що хлопець, зрештою, приведе нас, куди треба, як і давно вже був би привів, коли б ми з самого початку дозволили йому це зробити.

— Без — лоцмана, без лота, без маяків, без бакенів, без...

— І без сліду! — підказав провідник.— Саме це для мене чи не найбільша дивина! Всім відомо, що на воді не лишається слідів, проте Джаспер веде судно так упевнено, неначе перед його очима видно сліди мокасинів на прілому листі, і бачить свій вірний курс так ясно, як ми оце бачимо сонце В небі!

— Провалитися мені, коли я повірю, що в нього є хоча б компас!..

— Приготуватися згортати клівер! — раптом вигукнув Джаспер, тільки посміхаючись на зауваження своїх супутників.— Згортай! Тепер стерно праворуч! Так! Так! Ще праворуч! На борт! Клади обережно стерно на борт... і підводь тихо! Тепер стрибай на берег з канатом! Ні, краще кидай, там уже наші наготові!

Все це було виконано так хутко, що глядачі не встигли й прослідкувати за окремими маневрами "Вітрогона", як він уже був так повернутий до вітру, що його грот ослаб і затріпотів; за допомогою самих поворотів стерна тендера підвели бортом до утвореної скелястим берегом природної набережної, де його й пришвартували товстими канатами. Одне слово, вони прибули, нарешті, на пост, де солдатів п'ятдесят п'ятого полку із звичайним у таких випадках задоволенням зустріли їхні товариші, які з нетерпінням чекали зміни.

Не приховуючи своїх радощів, першою зістрибнула на берег Мейбл, а за нею з не меншим поспіхом залишив палубу зі своїми вояками й сержант — зайве свідчення того, як змудився він на борту корабля. Пост, як його просто називали солдати п'ятдесят п'ятого полку, був і справді місциною, яка породжувала райдужні надії на відпочинок у людей, що так довго були сковані на борту судна, та ще такого маленького, як "Вітрогон". Всі острови тут були досить-таки пологі, хоч і достатньо підносилися над рівнем води, внаслідок чого клімат на них був сухий і справді цілющий. Всі вони були досить заліснені, а не^ реважна більшість їх у ті далекі дні ще була' під пралісом. Острів, зайнятий під пост, був зовсім невеликий, площею акрів з двадцять, до того ж, очевидно, за кількасот років перед цим внаслідок якоїсь катастрофи, що відбулася у цих нетрях, він утратив багато дерев, і майже половина його являла собою відкриту, порослу травою галявину. На думку офіцера, що облюбував цей острівець для військового поста, дерева не відросли на галяві через прозорий струмок, який протікав тут неподалік і здавна приваблював до себе індіан, котрі нібито повитоптували все, учашаючи сюди по воду під час полювання й ловитви лососів, що в свою чергу дало змогу розростися буйній траві, яка поспіль захопила цей клин. Але яка б не була причина того, факт залишається фактом: це був чи не наймальовничіший серед усіх довколишніх островів, до того ж, на ньому вже були й ознаки цивілізації, яких повсюдно так бракувало в цьому неосяжному краю.

Весь острів оперізував густий чагарник, який старанно охоронявся, бо він правив за надійну заслону, що ховала від зовнішнього світу і людей, і будівлі. Під захистом цієї заслони в гайках та між поодиноких дерев тулилося шість чи вісім приземкуватих хиж, у яких мешкали офіцери й солдати, розташовувалися склади, кухня, шпиталь та інші служби. Всі хижі були суціль рублені, а дахи ще й покриті корою, причому весь будівельний матеріал обачно привозився здалеку, щоб вирубаний ліс ні в кого не викликав часом підозрінь. Ці оселі, в яких ось уже впродовж кількох місяців жили солдати, мали, ясна річ, саме такі вигоди, які взагалі можуть мати житла подібного типу.

Східний край острова, одначе, являв собою густо заліснений півострівець, з такими хащами, що крізь них можна було щось побачити хіба восени, коли на гілках не лишалося жодного листочка. Поблизу вузького перешийка, що з'єднував цей акр землі з островом, був споруджений невеличкий, проте досить-таки надійний блокгауз. Його щільні стіни з тесаних колод могли вистояти проти ядер, а вікна служили за бійниці; двері були масивні, дах також був з тесаних колод, а зверху покритий від дощу

корою. Нижній поверх, як звичайно, було відведено під спорядження й провіант, другий поверх правив за цитадель і житло, а на низенькому горищі з двома чи трьома окремими приміщеннями можна було вмістити десять-п'ятнадцять солом'яних матраців для солдатів. Усе було влаштовано досить примітивно, без будь-яких надмірностей, зате служило воякам надійним захистом при несподіваному нападі. Оскільки будівля не сягала й сорока футів висоти, весь її верх ховався під верхів'ям дерев, і помітити блокгауз можна було тільки з острова та й то не весь, а лише горішню його частину, бо основу всієї дерев'яної вежі теж обступали кущі.

Блокгауз призначався виключно для оборони, тому місце для нього вибрали так близько від джерела, яке було з-під вапнякової породи, котра складала основу ґрунтів цього острова, що у випадку облоги до кринички можна було спустити на мотузці дзбан і зачерпнути води, без якої довго протриматися неможливо. З цією метою, а також щоб захищати низ блокгауза, верхні його поверхи, як це звичайно робиться в таких спорудах, на кілька футів нависали над нижніми, а в піддашках були засекречені отвори, тимчасово закладені тими ж тесаними колодами, що й уся підлога, для раптового обстрілу ворога. Зв'язок між окремими поверхами здійснювався за допомогою драбин. Коли до цього додати, що такі споруди служили, як правило, за цитаделі, — в яких ховалися залога та мешканці поселень під час ворожої навали, то наша мета — дати недосвідченому у військових справах читачеві якомога повніше уявлення про будову блокгаузів — буде досягнута.

Та чи не найбільшою стратегічною перевагою острова було саме його розташування. Нелегко було знайти його серед цілого архіпелагу з двадцяти острівців, бо, навіть пропливаючи зовсім близько, навряд чи хто міг би подумати, побачивши крізь просвіти дерев землю, що це якийсь окремий острів. Протоки між островами, які купчилися навколо цього острівця, були такі вузькі, що навіть стоячи десь у самій гущі острівців і то не можна було сказати напевне, де яка з них починалася, а де — кінчалася. Бухточка ж, якою користувався Джаспер як гаванню, була особливо добре захована від очей густими кущами; тож не диво, що одного разу, коли

"Вітрогон" стояв без вітрил, його протягом кількох годин не могли відшукати свої матроси, які поверталися з сусідніх проток, де вони ловили рибу. Одним словом, місцина чудово відповідала тому призначенню, якому вона нині служила, до того ж, її природні переваги були розумно поліпшені людьми (наскільки це дозволяли кошти й можливості, що були в розпорядженні цього загубленого на далекому кордоні поста).

Перша година після прибуття "Вітрогона" пройшла в метушні й загальному збудженні. Загін, що змінювався, не добився успіхів, вартих уваги, і тепер, змучений відірваністю від світу, нетерпляче рвався якомога швидше до Освего. Отож скоро закінчилася коротенька церемонія передачі командування постом у руки сержанта Дангема, як змінений офіцер із своїм загоном поспішив чна борт "Вітрогона", і Джаспер, якому так хотілося хоч цей день побути разом з усіма, одержав наказ негайно відпливати, щоб, користаючи з погідного вітру, якнайшвидше вийти з проток і перетнути озеро. Перед самісіньким відплиттям, однак, поручник М'юр, Кеп та

сержант закликали змінного прапорщика на конфіденційну розмову й повідомили його про свої підозри щодо Джаспера. Той пообіцяв не спускати очей з молодого капітана й поспішив на палубу. Так,— менш як через три години після прибуття, "Вітрогон" уже знову був у дорозі.

Мейбл зайняла відведену сержантові хижу і з притаманними жінкам старанністю та вмінням стала давати лад своєму нехитрому хазяйству, намагаючись • по спроможності створити якийсь затишок і собі, й своєму батькові. Тим часом, щоб не завдавати Мейбл зайвих турбот з хатньою роботою, для сержанта і його найближчих помічників у окремій хижі було влаштовано спільну їдальню, а куховарити довірили солдатці. Таким чином, у сержантовій хижі, що була однією з кращих на всьому острові, не лишилося брудної роботи, і Мейбл з таким жіночим смаком причепурила свою оселю, що вперше, відколи прибула па кордон, сама залилася вдоволена своєю домівкою. Закінчивши цю важливу справу, дівчина вирішила пройтися трохи по острову й попрямувала стежкою через зелену галяву до єдиного місця на березі, де була прогалина між кущами. Тут вона зупинилася й стала милуватися прозорою, ледь збриженою водою, гадаючи про своє нове становище. Схвильовано перебравши в пам'яті яскраві епізоди свого зовсім недавнього минулого, вона задумалася над своїм майбутнім, оповитим у її уяві серпанком загадковості.

— О, яке чарівне місце ви знайшли, люба Мейбл! — раптом озвався Девід М'юр, нежда-но-негадано вигулькнувши поруч.— Але, поза всяким сумнівом, чарівність оцих місць блідне перед вашою.

— Коли б я сказала, що ваші компліменти мені не сподобалися, містере М'юре, ви поставили б під сумнів мою щирість,— серйозним тоном відповіла йому Мейбл,—та якщо ви зво-

лите побалакати зі мною про інші речі, то переконаєтеся, що я таки здатна розуміти їх теж.

— Та що ви, чарівна дівчино! Я й так знаю, що ваш розум відшліфований, як дуло солдатського мушкета, а ваші слова настільки вишукані й мудрі, що їх годі й дібрати бідному неборакові, який замість того, щоб служити десь у доброму місці й розширювати свій кругогляд та набувати знань, ось уже чотири довгих роки гибіє в цій глушині. Але смію сподіватися, ви не жалкуєте, юна леді, що ваша прекрасна ніжка знову ступила на тверду землю.

— Ще дві години тому, містере М'юре, я й справді так гадала, а от зараз, коли бачу крізь очей просвіт нашого прекрасного "Вітрогона", як він поплив поміж кучерявими гаями, мені якось ніби аж жалко, що мене там нема серед його пасажирів.

Сказавши це, вона замахала хустинкою, відповідаючи 'на' прощальні вітання Джаспера, який не зводив з неї очей, аж доки судно обігнуло мис і білі вітрила його зникли за стіною кучерявих дерев.

— От вони й відпливли, та я не скажу "туди й дорога, моя радосте!", я кажу "повертайтеся щасливо назад!", бо як з ними що-небудь скоїться, ми тут захрясемо на всю зиму, хоча, правда, існує й інший варіант — опинитися в Квебецькій фортеці! А цей

Джаспер—Прісна Вода, я вам скажу,—неймовірний пройда: про нього командування нашої залоги має такі відомості, що страшно й подумати. Ваш усіма шанований батько і ваш майже стільки ж шанований дядько теж далеко не кращої думки про нього.

— Мені дуже прикро це чути, містере М'юре, проте я не сумніваюся, що з часом у них ця недовіра розвіється.

— Якби час міг розвіяти недовіру мого серця, чарівна Мейбл,— почав підлесливо М'юр,— я б тоді, мабуть, відчув себе щасливішим за самого головнокомандувача. Гадаю, що коли б мені вже прийшов час іти у відставку, сержант автоматично зайняв би моє місце.

— Якщо мій дорогий батечко гідний вашого місця, містере М'юре,— сказала, лукаво посміхаючись, Мейбл,— то я не сумніваюся, що ви теж гідні його місця.

— Ач, бісова дитина! Ви хотіли б мене понизити до якогось унтера, Мейбл?

— Аж ніяк ні, далебі, що ні, сер! Я й на думці не мала ваш чин, коли ви говорили про свою відставку. Я тільки про себе подумала, що ви схожі на мого рідного батечка своїм досвідом та мудрістю і що ви цілком могли б зайняти його місце, як голова родини.

— Може, як нареченого цієї родини, чарівна Мейбл, а не місце батька чи її голови. Проте я дібрав, що й до чого, і мені сподобався ваш гострий розум! Що ж, юній дівчині личить дотепність, от тільки якби вона була без перцю. Гм, а скажіть, оцей Слідопит, правда ж, великий дивак?

— Про нього треба говорити або тільки правду, або взагалі нічого. Слідопит — мій друг, мій вірний друг, містере М'юре, і ніхто не посміє гудити його в моїй присутності.

— Я не хочу сказати нічого поганого про нього, запевняю вас, Мейбл, але мені здається, про нього й доброго теж нічого не скажеш.

— Принаймні він найкращий стрілець із рушниці,— усміхаючись, промовила Мейбл,— і цього ви аж ніяк не зможете заперечити.

— Хай він собі буде сто разів найкращим стрільцем, але ж він неписьменний, як могаук.

— Він, може, не розуміє латини, зате він знає мову ірокезів краще, ніж будь-хто, а ця мова значно потрібніша в цих краях за латину.

— Якби навіть самому Ланді спало на думку запитати в мене, чим я більше захоплююся — вашою родою, чи вашою дотепністю, чарівна й ущиплива Мейбл, боюся, що я не знав би, що йому на це відповісти. Я в такому захваті і від першої, і від другої, що мені то хочеться віддати пальму першості вашій роді, то вашій дотепності. Ах, моя небіжчиця місіс М'юр була так схожа в цьому відношенні на вас!

— Ви маєте на увазі свою останню місіс М'юр, сер? — запитала Мейбл, з удаваною наївністю глянувши на свого співрозмовника.

— Гм, гм! Це вже вам щось Слідопит, певне, наплів на мене. Тепер мені більш ніж зрозуміло, Мейбл, що це він, чудій, намолов вам, буцімто я був не один раз одружений.

— У такому разі, сер, він просто-напросто марнував би час: адже всім і так відомо, що ви, на своє безголів'я, вже мали чотири дружини.

— Три, тільки три! Не будь я Девід М'юр, якщо більше. А четверта — це явний наклеп, повірте, дорога Мейбл... Вона, власне, у мене ще тільки *in petto*, як то кажуть у Римі, тобто, мовою закоханих,— у серці, моя любя!

— Ну, слава богу, що хоч не я ця четверта *in petto*, чи як воно там, бо мені аж ніяк не хотілося б потрапити людям на язик.

— О, хай 'вас це не лякає, чарівна Мейбл, бо досить вам тільки дати слово згоди, як усі три ваші попередниці будуть умиць забуті, а ваша рідкісна врода й ваш розум умиць вознесуть вас до становища першої. Тож не бійтеся: ви у мене ніде і ні в чому не будете четвертою.

— Хоч які б там у вас далі були запевнення, містере М'юре,— відказала, посміхаючись йому в обличчя, Мейбл,— а вже одним цим запевненням ви мене більш ніж утішили. Та я вам скажу ось що: я радніше погоджуся бути четверторядною у красі, ніж бути чиеюсь четвертою дружиною.

По цих словах вона пурхнула, залишивши квартирмейстера самого вдовольнятися піднесенням йому облизнем. Мейбл змушена була так відверто вдатися до чисто жіночих засобів відсічі почасти тому, що цей залицяльник давно вже надокучив їй своєю настирливістю, а почасти й тому, що' він дозволяв собі такі образливі випадки проти Джаспера та Слідопита. Жвава й рішуча вдачею, дівчина разом з тим ніколи не бувала зухвалою, але за цих обставин вона вирішила діяти різкіше, ніж звичайно. Тепер, утікши від небажаного співрозмовника, вона думала, що, нарешті, позбулася М'юрових залицянь, які їй не те що не подобалися, а були навіть бридкі. Та не з тих був Девід М'юр: звикнувши одержувати гарбуза від жінок і маючи неабиякий запас нахабства, він навіть не думав упадати в розпач, і коли Мейбл побігла від нього, він тільки погрозово чи самовдо-волено закивав їй навздогін. З цього зловісного кивання можна було тільки здогадуватися, що квартирмейстер замислив щось недобре. Поки він отак варився в душі, до нього непомітно наблизився Слідопит.

— Не доженете вже, ніколи не доженете, квартирмейстере! — промовив він, заливаючись —своїм безгучним сміхом.— Вона молода й моторна, і наздогнати її може тільки прудконогий. До речі, подекують, ніби, ви до неї залицяєтеся, якщо не здобули вже прихильності.

— А я те саме чув про вас, чоловіче, хоча такі зальоти з вашого боку настільки зухвалі, що якимось аж не віриться.

— Боюся, що ви чули правду — так, так, саме правду. Як подумаю собі, хто*я і що я, і як мало знаю, та в яких суворих і грубих умовах мені доводилося жити, так і відпадає всяка охота .зазіхати на таку вчену, таку лагідну, таку веселу й ніжну дівчину...

— Ви забули ще додати — вродливу, — грубо обірвав його М'юр.

— Так, і вродливу теж,— м'яко й покірно погодився провідник.— Перераховуючи її чесноти, я, мабуть, чи не найперше мав сказати 'саме гарнесенька, тому що й молоденька лань, коли ще тільки навчається стрибати, і то не звеселяє так око мисливця, як звеселяє Мейбл погляд моїх очей. Отож я й боюся, що всі мої помисли про неї — марні й нездійсненні.

— Ну, якщо вже ви сам, друже мій, із своєї природженої скромності так вирішили, то я, як ваш давній приятель і бойовий соратник, вважаю своїм обов'язком сказати...

— Квартирмейстере, — перепинив провідник, змірявши його поглядом з ніг до голови, — ми з вами тільки спали разом за мурами тих самих фортів, але щось майже не пригадується, щоб ми бували разом у лісах і в битвах з ворогом.

— Яка різниця, де ти перебуваєш під час військових операцій, — у форту, чи на передовій: головне, аби ти вважався їх учасником, Слідопите; до того ж, моя служба, хоч і всупереч моїм нахилам (самі здорові це добре знаєте, бо у вашій душі теж кипить вояцький запал), змушує мене триматися біля складів з провіантом та амуніцією. Коли б ви тільки чули, що на вас тут казала Мейбл, ви б цієї ж миті раз і назавжди з голови викинули це зухвале й непіддатливе дівчисько.

Провідник допитливо глянув на квартирмейстера, бо його не могло не зацікавити, що саме думала про нього Мейбл, проте він був від природи надто делікатний і не осмілювався розпитувати М'юра про це. Той лее, побачивши, що Слідопитова витримка й гордість взяли гору над його цікавістю, анітрохи не розгубився, добре знаючи, яку щиросерду й просту людину має перед собою, і поклав собі за мету використати Слідопитову легковірність проти нього ж самого й позбутися в цей спосіб суперника. Тож, помітивши, що провідникова скромність пересилила його цікавість, він знову взявся за своє.

— Не завадило б знати вам її думку, Слідопите, — вів далі квартирмейстер. — Помоему, кожній людині треба знати те, що про неї кажуть її друзі та знайомі. Так от, на знак поваги до вашої репутації і ваших почуттів я зараз, наскільки це мені пощастить пригадати, переловім вам усе. Ви ж помічали, які в неї стають злісні й лукаві очі, коли вона надумає вколоти когось у саму душу.

— Її очі мені завжди здавалися привабливими й ніжними, поручнику М'юре, хоча, правда, іноді я бачив у них іскри сміху... Атож, саме сміху, але щиросердого й добродушного сміху.

— Отож-бо воно й є: цього разу її очі теж нестримно сміялися, та в самісінькому розпалі цих веселощів вона вигукнула таке, що... Сподіваюся, ви не образитеся, коли скажу, що саме?

— Не можу знати, квартирмейстере'; не можу знати... Тому, що думає прф мене Мейбл, я падаю багато більшого значення, ніж думці будь-кого іншого...

— Раз так, тоді я буду розважливішим і не скажу. Та й навіщо переказувати людині те, що про неї говорять друзі, особливо, якщо це виявиться не зовсім приємним для неї. Все, більш від мене не почуєте жодного слова.

— Що ж, я вас не можу примусити розповідати, коли ви самі не хочете, та воно, може, так буде й краще, якщо я не знатиму думки Мейбл, тим більше, що її думка, як ви кажете, не вельми приємна для мене. Ех, якби можна було при бажанні обернутися таким, яким ти хочеш бути, тоді й характер, і освіта, і зовнішність були б у нас зовсім інші. Можна бути і невихованим, і грубим, і неосвіченим, та все-таки щасливим. Але як то боляче бачити власні недоліки виставлені па видноту саме тоді, коли цього тобі

менш за все хочеться.

• — В тім-то й суть, чи, як-кажуть французи, *rationale*. Саме це я й казав Мейбл, коли вона втекла від мене. А ви помітили, як вона дременула, коли побачила, що ви підходите?

— Як же цього було не помітити! — глибоко зітхнувши, відповів Слідопит і так міцно обхопив цівку рушниці, що його пальці, здавалося, вгрузли в залізо.

— Це було не тільки помітно... Це було скандально... Влучнішого слова, мабуть, і в словникові не знайти, хоч рийся в ньому, й цілу лгодину. Тепер, Слідопите, скажу вам усе, бо *не бачу причини довше таїтися від вас: ця кокетка дременула, аби тільки не чути того, що я збирався ще сказати на ваше виправдання.

— А що ви саме збиралися їй сказати на моє виправдання, квартирмейстере?

— Гм, бачите, друже мій, я виходив з конкретних обставин, які склалися, і не бажав пускатися в загальні розумування, а готувався, так би мовити, на кожне її найнезначніше обвинувачення, висунуте проти вас, дати рішучу відповідь... Якби їй заманулося назвати вас, скажімо, неотесаним чи напівдикуном, який, мовляв, виплодився на прикордонні, я б пояснив-їй, що це у вас від того, що ви взагалі не бачили іншого життя, крім грубого, напівдикого життя прикордоння, і всі її закиди тоді припинилися б чи залишилися б на її сумлінні.

— І оце ви їй таке сказали, квартирмейстере?

— Не можу присягатися, що я точнісінько так їй сказав, але саме це було в мене на меті, коли хочете. Та в цього дівчиська не вистачило терпцю вислухати й половини того, що я мав сказати, й воно дременулр геть, як ш^ви "й самі рачили, ніби вже має про вас остаточну думку і йому, бачте, байдуже, що я там ще скажу..."Боюся, чи в неї це питання вже не вирішене остаточно.

— Боюсь і я цього, квартирмейстере, а її батько, зрештою, помилився. Так, так, сержант жорстоко помилився.

— Ну, та чи варто, друже, через це засмучуватися і занепащати всю ту велику славу, яку ви кували собі впродовж стількох років? Скиньте на плече рушницю, якою ви так .неперевершено володієте, і гайда сміливо знов у ліс. Нема на світі такої жінки, за якою варто було б хоч мить сумувати,— я вже на власному досвіді в цьому переконався. Повірте тому, хто вже двічі був одружений і знає, що жінки — зовсім не такі вже пташюС якими ми їх собі малюємо. Тому, якщо ви вже вирішили дозолити Мейбл, то зараз у вас така .чудова нагода, якої, мабуть, ще не мав жоден знехтуваний.залицяльник.

— Мені й на думку ніколи не спаде дозолити Мейбл, квартирмейстере!

— То байдуже, з часом ви так чи інакше дійдете-'до цього, бо це вже так у людській натурі — розплачуватися неприємностями за неприємності. Але зятяйте собі: такої другої нагоди заслужити ще більшу любов своїх друзів і в цей спосіб примусити своїх ворогів чорніти від заздрощів у вас більш ніколи не буде.

— Мейбл >ієні, квартирмейстере,— не— во-> рог, та якби навіть і була ним,— я й;|£рді ніколи не погодився б хоч чимось її засмутити.

— Он як, он як, Слідопите... І я певен, що ви не тільки так кажете, але й так думаєте; однак логіка й природа — проти вас, у чому ви, зрештою, самі переконаєтеся. Ви, певне, чули таке прислів'я: хто любить мене, той любить і мого собаку! Так'от, зараз вам треба розуміти його навпаки: хто не любить мене, той не любить і мого собаку. Але слухайте, ось що цілком у ваших силах і можна зараз зробити: ви знаєте, яке ненадійне і непевне тут наше становище — сказати б, ми чистісінько в пащі лева.

— Ви розумієте під левом французів, а під пащею — цей острів, чи не так, пане поручнику?

— Тільки метафорично, звичайно, друже мій, бо насправді французи — не леви, а цей острів — не паща. Але може трапитися й таке (і цього я найбільше боюся), що він виявиться віслюковою пащею!

Тут квартирмейстер зареготав на всю горлянку, виражаючи цим усе що завгодно, крім поваги до свого приятеля Ланді й захоплення його військовою кмітливістю, завдяки якій він обрав саме цей острів за місце для проведення своїх операцій.

— А чого, кращого місця для поста навряд чи взагалі можна й придумати,— заперечив, йому Слідопит, оглядаючи все довкола з виглядом фахівця, що оцінює картину.

— Я й не заперечую цього, зовсім не заперечую, Ланді — значний стратег у малих справах, як і батько його — значний дідич у Шотландії. Я народився й виріс у їхньому маєтку і так давно вже разом з майором, що звик ставитися з повагою до кожного його слова і до кожного його вчинку. Ви ж, Слідопите, знаєте, що це просто моя слабина! А втім, цей пост міг бути вибраний з двох одно — або віслюком, або мудрим Соломоном. Адже погодьтеся самі: розташування його таки досить невдале, про що свідчить і суворий наказ Ланді дотримуватися остороги. Кругом аж кишить дикунами, котрі никають по всіх тисячі островах і навколишніх лісах, винюхуючи цей пост, про що Ланді має точні відомості з отриманих донесень. І тут ви могли б зробити п'ятдесят п'ятому полкові найбільшу послугу — завести їх якнайдалі від острова. Як на те лихо, сержант Дан-гем чомусь утовкмачив собі в голову, ніби небезпеки слід чекати лише з верхів'я річки, бо там, бачите, їхня фортеця і порт Фронте-нак; тим часом досвід нас учить, що індіани завжди з'являються звідти, звідкіля їх найменш очікуєш, а тому й цього разу їх треба остерігатися тільки з гирла річки. Тож беріть пірогу, рушайте вниз по течії поміж цими островами і повідомляйте нас, в разі наближення небезпеки, умовними сигналами. А якщо б ви до того ще обнишпорили й ліси на кілька миль у глиб суходолу, особливо в напрямку Йорка, то зібрані вами відомості були б ще вірогіднішими, а отже, й ціннішими. — Саме там тепер розвідує Великий Змій, а що він добре знає місце нашого поста, то, безсумнівно, встигне вчасно попередити нас, якби ворог захотів обійти нас із цього боку.

— Зрештою, Слідопите, він усього-на-всього індіанин, а тут таке-діло, яке вимагає хисту білої людини. Ланді буде довіку вдячний тому, хто з честю виконає цю невеличку експедицію. Відверто кажучи, друже, він уже й сам жалкує, що зв'язав собі нею руки, але він такий само впертий, як і його батько, старий лорд, і ніколи не визнає своєї

помилки, навіть коли це ясно, як божий день.

Квартирмейстер невідступно продовжував умовляти Слідопита, аби той негайно покинув острів, удаючись при цьому до перших-ліп-ших доказів, часом суперечачи самому собі, а часто-густо наводячи одні мотиви, щоб тут-таки, наступної миті, відкинути їх іншими; і однаке, попри всю свою наївну'довірливість, не можна сказати, щоб Слідопит не помічав цих суперечностей у міркуваннях поручника; проте він не підозрював, що ці суперечності в нього — наслідок нестримного бажання випхати розвідника з острова і в такий спосіб позбутися суперника. На ці М'юрові підступи ;Слідопит відповів щирою відвертістю, а надуманим умотивуванням протиставив незаперечні факти, залишаючись, однак, і далі сліпим "до нищих замірів поручника. Щоправда, він лише не підозрював, чого саме хотів М'юр, але чудово бачив його викрутаси. Зрештою, скінчилося все тим, що після довгої балаканини обидва розійшлися, кожен залишившись при своїх поглядах і затаївши недовір'я один до одного з тією, проте, різницею, що у Слідопита це недовір'я (як і взагалі всі почування цієї людини) було пряме, безстороннє і щире.

Нарада, яка відбулася трохи пізніше між сержантом Дангемом і поручником, мала багато відчутніші наслідки, бо щойно вона скінчилася, як солдати одержали якийсь таємний наказ і зайняли блокгауз та всі хижі, і кожен, хоч трохи знайомий з передислокаціями військових частин, негайно здогадався б, що готується якась операція. І справді, ледве зайшло сонце, сержант, що весь час керував якимись приготуваннями'у так званій "гавані", повернувся разом із Слідопитом та Ке-пом до своєї хижі. Сівши за стіл, що його так турботливо накрила донька, він відкрив завісу над таємницею.

1 Жанна д'Арк (1412—1431) — проста селянська дівчина, героїня французького народу. Під час Столітньої війни запалила на бій стомлену французьку армію. На чолі невеликого загону звільнила від англійців обложений Орлеан. Англійці жорстоко помстилися дівчині: звинувативши її в ересі й чаклунстві, вони спалили її живцем на вогні.

— Судячи з того, як ти розпорядилася приготувати вечерю, дочко, я бачу, що ти не будеш сидіти склавши руки. І я вірю, що в слухний час ти ще покажеш, чия ти дочка і як треба зустрічати ворога.

— Сподіваюся, таточку, ви не чекаєте від мене, щоб я зіграла тут роль Жанни д'Арк і повела на бій ваших вояків?

— Чию, чию роль, дочко? Ти коли-небудь чув, Слідопите, ім'я тієї особи, яку назвала Мейбл?

— Ніколи, сержанте, та й хіба це так важливо? Я темний і неосвічений, і мені так любо слухати приємний голос Мейбл, що мене ніякі інші особи не цікавлять.

— Я знаю, що це за ім'я,— впевнено виголосив Кеп.— Це так звалось французьке піратське судно з їхнього порту Морле. В минулу війну воно добряче гребонуло здобичі.

Мейбл уся зашарілася, їй стало ніяково від того, що це посилення на французьку героїню розкрило неосвіченість батька, не кажучи вже про дядькове невігластво, а .від

дещо наївної, проте щиросердої відповіді Слідопита вона мимохіть аж усміхнулася.

— Ви, таточку, часом не хотіли цим сказати, щоб я стала в лави вояків' і допомагала їм захищати цей острів?

— Уяви собі, дочко, що в наших краях жінки не раз робили такі подвиги, хай он Слідопит скаже. Та, щоб ти не злякалася, коли вранці прокинешся і не побачиш нас, доречно буде сказати тобі, що ми вночі виступаємо в похід.

— Як це "ми"? А мене що, одну з Дженні покинете на цьому острові?

— Ні, дочко, ми не обеззброїмо острова зовсім. Тут залишаться на час нашої відсутності поручник М'юр, дядько Кеп, капрал Мак-Неб та ще три вояки, котрі й складатимуть залогу острова. Ти будеш у цій хатині вдвох із Дженні, а дядько Кеп займе моє місце.

— А містер М'юр? — майже півсвідомо вирвалося у Мейбл, яка відразу собі уявила, скільки їй тепер надокучатиме своїми залицаннями поручник.

— Ну, він залицятиметься до тебе, якщо це тобі до вподоби, дочко; він, бачиш, у нас парубок джигунистий і вже чотири рази одружувався, а на доказ того, як він шанує пам'ять своїх небіжчиць, він збирається одружитися ще й уп'яте.

— Квартирмейстер запевняв мене,— наївно докинув Слідопит,— що коли душа поорана горем, то краще за все заскородити її, щоб від старих борозен не залилося слідів.

— "Поорана" чи "заскороджена" — яка в тім різниця,— зауважив, іронічно посміхаючись, сержант.— Чекайте-но, хай він викладе перед Мейбл усе, що має в голові, і його залицання луснуть, як мильна булька. Я більш ніж певен, що моя дочка ніколи не стане дружиною поручника М'юра.

Це було сказано таким тоном, який давав ясно зрозуміти, що сержант нізащо не віддасть свою дочку за квартирмейстера. Від цих слів Мейбл зашарілася, стонулася, зніяковіла, осміхнулася, і, зібравшись, нарешті, з силами, вона, аби приховати своє хвилювання, з удаваною веселістю сказала:

— Може б, татку, краще зачекати, доки містер М'юр сам освідчиться й висловить бажання стати моїм чоловіком, чи, правильніше сказати,— взяти за жінку вашу дочку, а то щоб часом не вийшло так, як у тій байці про лисицю та кислий виноград!

— А що це за байка, Мейбл? — жваво зацікавився Слідопит, який, з усією своєю славою, часто-густо не знав багатьох найпростіших речей, відомих майже кожній білій людині.— Ви так гарно розповідаєте все,— розкажіть нам цю байку; по-моєму, сержант її теж ніколи не чув.

На догоду своєму залицальникові Мейбл і справді майстерно, як це вона вміла, переказала всім відому байку про "Лисицю й виноград", а Слідопит, слухаючи й милуючись її красою, аж мінився на обличчі від щирого захоплення.

— Так воно й буває у лисиць! — вигукнув він, коли Мейбл скінчила.— Та й у мінгів теж, бо й вони підлі та жорстокі, як ті лисиці; у кожному разі, .в цих гадів багато спільного. Ну а щодо винограду, то він у на'-, ших краях взагалі кислий навіть для тих, хто може його дістати, хоча, я б сказав, часом та за деяких обставин він видається ще

кислішим тому, хто не спроможний доп'ястися до нього. Я вважаю, наприклад, що мій скальп для мінгів досить кислий.

— На те, що виноград кислий, дочко, нарікатимем не ми, а містер М'юр. Правда ж, ти ніколи не погодишся вийти за нього заміж?

— Факт, що ні! — відповів за дівчину Кеп.— Та й за кого йти: він же, зрештою, тільки напівсолдат. Ця байка про лисицю та киевий виноград наче саме для нього складена^

"^лЯкщо хочете знати, дорогий тату, і ви, дядечку, в мене тепер менш за все заміж на думці. Та навіть коли б я раптом і надумала виходити заміж, то аж ніяк не за чоловіка, який уже ошчасливив своєю ласкою трьох чи чотирьох жінок!

Сержант вдоволено підморгнув Слідопитові: бач, мовляв, як усе складається на твою користь, після чого він уже мав достатньо підстав не турбуватися більше про погляди своєї дочки і перевів розмову на іншу тему.

— Ні за тоОою, Мейбл, ні за тобою, шуряче,— вів далі сержант,— я не залишаю офіційного права розпоряджатися залогом, що зостанеться на острові, проте я дозволяю вам давати поради і, коли треба, підказувати капралові Мак-Небу, який за моєї відсутності виконуватиме тут обов'язки командира. Між нами кажучи, я зробив усе зі свого боку, аби зміцнити в ньому почуття власної гідності, щоб він, бува, не дуже схилився перед авторитетом поручника М'юра, що як волонтер не має пра'ва втручатися у дії командування експедиції, до якого він, власне, не належить. Тому я раджу тобі, шуряче, підтримувати капрала, бо досить квартирмейстерові забути, хто він тут, як йому захочеться командувати не тільки Мак-Небом, а й мною.

— Тим більше, якщо Мейбл і справді посадить його на мілину за твоєї відсутності. Але, сподіваюся, усі судна ти, сержанте, залишиш під моїм командуванням? Адже найгірше безладдя завжди виникає від непорозумінь між головнокомандувачами суходільних військ та адміралами.

— Взагалі, шуряче, над усіма головнокомандувачем буде один капрал. Історія вчить, що саме поділ влади найчастіше призводить до всіляких непорозумінь, а я хочу уникнути цієї небезпеки. Командуватиме усіма капрал, а ти будеш йому підказувати, особливо у справах, що стосуються човнів, з яких я одного залишаю тут, на той випадок, якщо б вам довелося звідси тікати. Капрала я добре знаю: він порядна людина і добрий солдат, і на нього можна цілком покластися, якщо не підпускати його близько до чарки з ромом. Не треба також забувати, що він шотландець, а отже — схильний легко піддатися впливові квартирмейстера, тож ви тут з Мейбл добре пильуйте.

— Але нащо ви, тату, залишаєте нас тут? Я ж з тим і покинула місто, аби бути коло вас; чому б мені й цього разу не піти з вами?

— Ти молодця, Мейбл, уся в Дангемів! І все-таки тобі доведеться залишитися тут. Ми звідси вирушимо ще вдосвіта, аби, бува, надміру цікаві не запримітили, коли ми будемо виходити з нашої схованки. З собою ми беремо два найбільших човни, а вам залишаємо .третього і ще пірогу. Ми гадаємо непомітно увійти в протоку, якою здійснюють свої рейси французи, і там зробити засідку десь на тиждень, щоб

вистежити ворожі судна, що, як нам здається, йдуть тим шляхом на Фронтенак, доставляючи силу різних товарів для індіан.

— А документи в тебе всі в порядку, шуряче?! — стурбовано запитав Кеп.— Ти ж, певне, знаєш, що захоплення суден у відкритому морі розцінюватиметься як піратство, якщо в тебе не буде документів, котрі потверджували б право здійснювати рейси на державному чи на приватному озброєному судні?

— Я мав честь бути удостоєним звання старшого сержанта п'ятдесят п'ятого полку самим полковником! — з гідністю відрубав, виструнчившись, Дангем.— І цього досить навіть для французького короля, а якщо ні, то в мене ще є спеціальне посвідчення від майора Данкена.

— Ну, а все-таки — документів на право водити в рейси озброєне судно в тебе ж так і нема?..

— Вистачить із мене й тих документів, які в мене є, шуряче. Найголовніше для його королівської величності у цій частині світу полягає в тому, щоб ми захопили всі ті судна і привели їх до Освего. їхні трюми забиті ковдрами, рушницями, амуніцією та різними цяцьками — одне слово, всіма тими предметами, за допомогою яких французи підкуплюють цих осоружних дикунів — своїх союзників і спонукають їх чинити всі ці злочини. Вони зневажають нашу святую віру та її заповіді, топчуть закони людськості і взагалі все, що є святого для людей. Обрізавши ворогові постачання, ми зірвемо його плани і виграємо час, тому що нових поставок з-за океану цієї осені вони вже одержати не встигнуть.

— Але ж, любий мій тату, хіба його величність англійський король не використовує індіан теж? — не без цікавості запитала Мейбл.

— Авжеж, використовує, дочко, але він,— хай благословить його бог,— має на це повне право. Бо ж велика різниця, хто використовує індіан у війні,— англійці чи французи. І це, либонь, кожному зрозуміло!

— Це досить-таки зрозуміло, шуряче, от я тільки ніяк не доберу, як у тебе все-таки із судовими документами.

— Кожен француз і так зобов'язаний визнати уповноваження англійського полковника. Інакше воно й не може бути, шуряче.

— А от я, тату, так і не розумію, чому це ми повинні виправдовувати англійців, які використовують цих дикунів у своїх інтересах на війні, і засуджувати за це ж саме французів. Яка ж між ними різниця?

— Ще й яка, дочко, хоча, можливо, ти її не здатна побачити. По-перше, англійці за своєю вдачею уважні до інших і людяні, а французи — жорстокі й боягузливі.

— І ще додай, шуряче, що вони готові танцювати з ранку й до самого вечора, дай їм тільки волю.

— Щира правда,— цілком серйозно погодився сержант.

— Але ж, тату, все це аж ніяк не змінює суті справи. Якщо французи роблять погано, підкуплюючи цих дикунів, аби вони вигрібали за них жар з вогню, то чому ми повинні виправдовувати за це ж саме англійців? Адже ж правда, Слідопите?

— Таки правда... Таки правда. Я ніколи не заступався за тих, котрі галасливо звинувачують французів у тому, що ми самі теж робимо. Щоправда, воно, безумовно, ганебніше бути в спілці з мінгами, ніж у спілці з делаварами. Коли б це благородне плем'я не було винищене, я не вважав би за гріх послати його боротися з нашими ворогами.

— Але ж вони вбивають і скальпують молодих і старих, жінок і дітей!

— Така вже їхня вдача, Мейбл, і за це їх не можна засуджувати. Вдача є вдача, хоча в різних племен вона й проявляється по-різному. Ось я, наприклад, білий і намагаюся дотримуватися звичаїв білих.

— Все це так незбагненно для мене,— призналася Мейбл.— По-моєму, те, що вважається законним для короля Георга, треба, щоб було законне і для короля Людовіка...

— Справжнє ім'я французького короля — Капут,— поправив Мейбл, давлячись олениною, Кеп.— Ра'з у мене на борту був пасажиром один дуже вчений чоловік, то він казав мені, що всі ці Людовіки — тринадцятий, чотирнадцятий і п'ятнадцятий — були великі шахраї, і справжнім їхнім прізвищем було Капут що по-їхньому означає "голова". Вже тільки за одне це вони заслужили, щоб їх підвести до бантин і одного за одним пере-вішати, коли настане слухний час.

— Ну, це вже щось схоже на скальпування, у кожному разі — це теж прояв своєрідної людської натури,— зауважив Слідопит не без подиву, ніби він уперше почув щось цілком нове для себе.— Тепер я цих шахраїв нищитиму без усяких докорів сумління, хоча, повинен сказати, досі теж я з ними не дуже панькався.

Оскільки всі співрозмовники, за винятком однієї Мейбл, прийшли, здавалося, до спільної думки, ніхто більше не вважав за потрібне обговорювати далі зачеплену тему.¹ справді, погляди трьох наших чоловіків мало чим відрізнялися від поглядів великої маси інших людей, котрі, як і вони, про все були' схильні судити упереджено, без глибокого знання справи і справедливості. З огляду тільки на це, може, й не варію було б наводити всю їхню розмову, коли б вона якоюсь мірою не стосувалася наступних подій нашої повісті, а їхні погляди не проливали світло на мотиви, що керували їхніми вчинками.

1 Маються на увазі королі династії Капетінгів (від першого з них — Гуго Капета).¹ Однак Кеп помиляється, вважаючи, що Капут (caput — головл) є французьке слово. Насправді воно латинське.

Щойно скінчилася вечера, сержант попрощався зі своїми гістьми і залишився наодинці

з дочкою. Між ними відбулася довга й сердечна розмова. Сержант від природи був не з тих, що легко розчулюються, проте зараз, перед цією незвичайною операцією, в його душі раптом прокинулися почуття, яких він досі не знав. Так уже воно ведеться, що солдат чи матрос, доки сам виконує накази командирів, якось менше думає про небезпеку, на яку наражається. Та досить йому взяти на себе відповідальність командира, як його відразу починають мучити сумніви щодо успіху дорученої йому

операції. Тепер він, може, не стільки піклується своєю власною долею, скільки долею своїх підлеглих, і легше піддається зневірі, яка послаблює його рішучість. Так-було цього разу і з сержантом Дангемом, який замість прагнути, як завжди, перемоги, раптом відчув, що може навіки розлучитися зі своєю дочкою.

Ніколи ще Мейбл не здавалася йому такою прекрасною, як у цей вечір. Мабуть, це було тому, що досі їй просто не випадала нагода показати всі свої найкращі риси, а може, й тому, що сьогодні, як ніколи, їй чомусь до глибини душі стало жаль свого немолодого вже батька, який уперше відгукнувся на її почуття такою ніжною батьківською любов'ю. У її стосунках з батьком завжди бракувало невимушеності, до того ж її велика перевага над ним в освіті та вихованні утворила між ними справжню прірву, яка ще більше поглиблювалася через його військову суворість, набуту впродовж багаторічного й тісного снілкування з рядовими солдатами, котрих можна було тримати в покорі тільки за допомогою жорстокої дисципліни. Цього ж разу, коли вони zostалися самі по вечері, розмова між ними мало-помалу набрала більшої щиросердості, ніж будь-коли, і невдовзі Мейбл з радістю відчула у батькових словах таку ніжність, якої в глибині душі жадала від першого дня свого приїзду.

— То мати моя була майже така на зріст, як і я? — промовила Мейбл, пестливо тримаючи батькову руку в своїх руках і дивлячись на нього із слізьми в очах. — А я чомусь вважала, що вона була вища за мене.

— Дітям майже завжди так здається, Мейбл. Звичка дивитися з повагою на батьків призводить до того, що вони видаються їм взагалі більшими і вищими, ніж насправді. Твоя мати, дочко, була точнісінько така заввишки, як ти. —"4

— А які у матері були очі, тату?

— Такі ж, як і в тебе, — голубі, лагідні й привітні, хоч, може, й не такі веселі.

— У моїх очах назавжди погасне веселість, якщо ви не вбережете себе в цій операції, таточку.

— Дякую, Мейбл... Гм... дякую, дочко, але я мушу виконувати свій обов'язок. Так хочеться, щоб ти гарно прилаштувалася в житті й вийшла заміж, поки ми ще в Освего! Тоді мені було б уже зовсім легко на душі.

— Заміж! За кого ж, тату?

— Ти знаєш того, кого я хотів би бачити твоїм чоловіком. Звичайно, ти можеш знайти й привітнішого, і краще зодягнутого, але людини вірнішої і розумнішої за нього ніколи не знайти.

— Невже ніколи, тату?

— Принаймні я не думаю, щоб знайшлися рівні Слідопитові.

— А нащо мені зараз той заміж: адже ви самотній, і я можу доглянути вас до смерті.

— Хай бог благословить тебе, Мейбл!.. Я знаю, що ти б доглянула мене, і не засуджую тебе, бо це почуття цілком справедливе; проте я гадаю, що є почуття не менш справедливі.

— Які ще почуття можуть дорівнюватися почуттям поваги до своїх батьків?

— Почуття поваги до свого чоловіка, дочко!

— Алеж у мене нема чоловіка, тату!

— То* виходь заміж, щоб було кого поважати! Ти ж знаєш, Мейбл, що моє життя не вічне: його або хвороба забере, або куля обірве. А ти молода, і тобі ще жити та й жити, і тому в тебе повинен бути хтось, хто б міг заступатися й піклуватися про тебе так само, як ти оце хочеш піклуватися про мене.

— І ви, тату, гадаєте,—Лукаво усміхаючись, промовила Мейбл, перебираючи своїми пальчиками вузлуваті пальці батька й розглядаючи їх з такою увагою, ніби знайшла в них щось незвичайне,— і ви гадаєте, тату, що лише один Слідопит годиться мені в чоловіки?

Адже він тільки на років десять чи дванадцять молодший за вас!

— Ну й що з того? Він вів стримане й фізично активне життя. Тут, дочко, треба дивитися не на роки, а на те, що він дужий. Чи, може, в тебе є на прикметі хтось інший, що заступився б за тебе в житті?

Але Мейбл не могла відповісти на це ствердно. Принаймні у неї не було ще нікого, хто сказав би їй про свій намір одружитися з нею, хоч вона, може, й мала з цього приводу якісь невизрілі ще остаточно надії та сподівання.

— Ні, тату, нема. Та ми балакаємо зараз не про когось там, а про Слідопита,— відповіла, ухиляючись від цього питання, Мейбл.— Якби він був молодший, то мені легше було б уявити його своїм чоловіком.

— А я тобі кажу, дочко, що головне — в здоров'ї та силі, і якщо виходити з цього, то Слідопит молодший за кожного другого з наших молодих офіцерів.

— Особливо за одного з них — поручника М'юра — він таки безперечно молодший, тату! — відказала Мейбл і так весело й щиро засміялася, ніби в неї на душі й справді було легко та весело.

— Безперечно... Якщо зважати на Слідо-питову молодявість, то він годиться квартирмейстерові у внуки... Та він і так за нього молодший. Хай бог боронить, Мейбл, щоб ти стала коли дружиною офіцера. Принаймні доки т.ц, не станеш дочкою офіцера.

— Я можу цього зовсім не боятися, тату, якщо вийду заміж за Слідопита,— відповіла Мейбл, знову лукаво зиркнувши батькові в вічі.

1 — Що ж, на королівській службі він, можливо, й не матиме офіцерського чину, але він уже тепер запанібрата навіть з генералами. Я б не боявся померти, Мейбл, якби ти була його дружиною.

— Тату!

— Знала б ти, з яким каменем на серці доводиться йти на бій, з гадкою, що твоя донька може залишитися сиротою, без заступника в житті!

— Я б усе на світі зробила, аби тільки зняти вам цей камінь з душі, дорогий мій таточку!

— Ти можеш це зробити, дочко,— відповів сержант, з ніжністю дивлячись на Мейбл,— але я не хотів би, щоб цей камінь з мого серця та ліг на твоє.

Він сказав це глухим і тремтливим голосом. Мейбл ще ніколи не бачила свого

батька таким глибоко розчуленим. Під впливом глибоких переживань його завжди суворе обличчя розм'якло і тепер стало привабливе, як ніколи досі, і схвильованій до глибини душі Мейбл захотілося якомога швидше вгамувати його розтривожене серце.

— Таточку, скажіть, що я маю зробити? — вигукнула вона майже в нестямі.

— Ні, краще не треба, Мейбл, бо це може бути гірше для тебе... Те, чого я хочу, може виявитися зовсім не тим, чого ти бажаєш.

— У мене нема ніяких бажань... Я не розумію, що ви хочете сказати... Це вас так хвилює моє майбутнє заміжжя?

— Якби ти заручилася із Слідопитом... Коли б ти дала слово, що вийдеш заміж за нього, я б уже був щасливий, а зі мною хай буде, що буде... Але я не можу вимагати, щоб ти неодмінно так зробила, кохана моя дочко... Я не хочу тебе силувати до цього, аби ти потім усе життя каялася. Поцілуй мене, Мейбл, і йди вже спати.

Якби сержант був силував Мейбл і конче вимагав обіцянки, якої він у душі так хотів, він нашоштовхнувся б на опір, котрий йому навряд чи пощастило б зламати. А так, довіривши все самій Мейбл, він здобув у її особі ще й великого спільника, бо щиросерда й великодушна дівчина була готова швидше піддатися лестошам, аніж підкоритися погрозам. Глибоко зворушена, Мейбл думала в цю мить лише про свого батька, з яким так скоро мала розлучитися, можливо, навіть навіки, і вся її ревна, виплекапа головно власними уявленнями любов, що була вже дещо охолола за останні два тижні через стримане батькове ставлення, тепер спалахнула знову ще з більшою силою. Тепер батько уособлював для неї все, і не було такої жертви, яку вона не принесла б, аби тільки він не почував себе нещасним. Болісний, майже невідчужливий волі миттєвий спалах надії пронизав її мозок, і рішучість нараз ослабла; та, силкуючись відшукати підстави для своїх райдужних надій, вона так і не знаходила нічого, що могло б їх підтримати. Привчена, як жінка, тамувати в собі навіть найпалкіші почуття, вона знову звернулася думкою до евого батька й тих винагород, що неодмінно чекають на дочку, покірливу волі вітця-неньки.

— Тату,— промовила вона спокійно і майже сумирно,— а бог благословить покірливу батьківській волі дочку?

— Авжеж, Мейбл, про це і в святім письмі сказано.

— Тоді я погоджуюся вийти за того, кого ви хочете.

— Ні... ні, Мейбл... Я дозволяю тобі вибирати в чоловіки того, кого твоє серце бажає.

— Мені нема з кого вибирати... Тобто, я хочу сказати, ніхто ще не просив моєї руки, крім Слідопита й містера М'юра, звичайно, а з цих двох і я, і ви без вагань зупиняємо свій вибір на одному й тому ж. Ні, тату, я піду за того, кого ви хочете.

— Ти ж знаєш, люба дочко, мій вибір: ні за ким ти не будеш така щаслива, як за благородним провідником.

— Ну, що ж, тату, якщо він після всього ще має бажання зі мною одружуватися... Тобто, коли він ще раз попросить моєї руки... Адже ви не хотіли б, певне, щоб я сама робила освідчення або щоб хтось від мого імені його робив,— по цих словах бліді щоки

Мейбл пойнялися рум'янцем, бо це шляхетне й великодушне рішення влило у її серце новий струмінь життєвої сили.— Отож не треба допоки переказувати йому все це. А якщо він ще раз попросить моєї руки і, вислухавши все, що треба чесній дівчині сказати чоловікові перед одруженням, все-таки захоче, щоб я стала його дружиною, то я стану нею.

— Хай благословить тебе бог, дочко, і хай він винагородить тебе так, як тільки того заслуговує благочестива дитина!

— Ну от, тату, заспокойтеся тепер і можете з легким серцем та надією в бозі вирушати в експедицію. За мене вам нічого більше турбуватися. А навесні — до цього ж бо треба, татку, хоч трохи якось і приготуватися,— а навесні вже я вийду заміж за Слідопита, якщо цей благородний мисливець на той час ще захоче мене взяти.

— Мейбл, він тебе кохає так, як я кохав твою матір. Коли він розповідав мені про свої почуття до тебе, він плакав, як дитина!

'— Я вірю, я мала добру нагоду й сама переконатися, що він кращої думки про мене, ніж я того варту; але що там казати: на світі нема іншої людини, яку я поважала б дужче, ніж Слідопита, навіть не роблячи винятку й для вас, таточку!

— Це так і слід, дочко, і ти з ним будеш щаслива, повір. Може б, я переказав це Слідопитові?

— Краще не треба, я не хотіла б, тату... Хай краще це якось само собою, цілком невимушено прийде: зрештою, чоловік повинен добиватися кохання від жінки, а не жінка від чоловіка...

Усмішка, що осяяла при цих словах гарнесеньке личко Мейбл, була просто янгольська, принаймні такою вона видавалася її батькові, проте кожен, хто вмів краще читати з виразу обличчя швидкоплинні душевні переживання, мабуть, одразу ж помітив би в ній щось непогадане й неприродне.

— Ні, ні, тату, ми не повинні підганяти події, хай усе вирішується так, як має само вирішитися; але дана мною обіцянка — непорушна!

— Мені більш нічого й не треба, Мейбл, більш нічого. Ну, то поцілуй мене тепер... Хай благословить і береже тебе бог, дочко! Ти така добра в мене...

Мейбл кинулася батькові в обійми — вперше в житті! — і, притиснувшись йому до грудей, заллялася слізьми, як дитина. Суворе серце старого вояка не витримало, і слізи батька змішалися з доччиними слізьми; проте сержант Дангем умить схаменувся і, ніби засоромившись своїх сліз, лагідно вивільнився з обіймів дочки, побажав їй на добраніч і пішов спати. Мейбл, схлипуючи, теж попростувала в непривітний закуток, де стояло її ліжко, а за кілька хвилин у хатині вже запала глибока тиша, яку порушувало тільки тяжке дихання старого ветерана.

РОЗДІЛ XX

Руїнами йдучи, я під ногами Єдиний пагін ружі вздрів. Спинаясь він до сонця пелюстками, Де сад колись розкішний цвів.

Кемпбелл, "На відвідини Ердоісиршіру"

Мейбл прокинулася серед білого дня, коли сонце вже підбилося високо. Сон її був

спокійний і глибокий, тому що вона звечора лягла з усвідомленням виконаного перед батьком обов'язку та й добре-таки втомилася. Спала ж вона так міцно, що навіть не чула всього того шарварку, який зчинився вдосвіта, коли загін лаштувався в дорогу. Зіскочивши з постелі й хутко вдягнувшись, дівчина невдовзі вже стояла на галявині, глибоко вдихаючи запашне ранкове повітря. Тут вона вперше не тільки була вражена своєрідністю довколишньої краси, але й до глибини душі відчула свою самотність. Стояв один з тих чудових осінніх днів, на які такий щедрий місцевий клімат, хоча його тут чомусь більше ганяють, ніж хвалять, попри його заспокійливу та цілющу дію. Від цього краще почувалася й Мейбл, у якої так тяжко було тепер на серці — гадалося: від думок про батька, що наражався на великі небезпеки і що його вона тепер, коли між ними зникла відчуженість, так гаряче любила.

Їй здавалося, що на острові тепер не було жодної живої душі, хоча ще звечора в метушні прибуття й висадки здавалося, ніби тут вирує життя, від якого тепер не лишилося ніяких ознак, і наша героїня довго оглядалася довкола, сподіваючись знайти хоча б рідну людину, щоб відігнати гнітюче почуття самотності. Потім, зрештою, вона таки побачила всіх, що zostалися на острові, довкола табірному багаття. Помітивши там і свого дядька, дівчина заспокоїлася і з цікавістю новоприбулої продовжувала далі розглядати нову для себе місцину. Крім Кепа та квартирмейстера, коло багаття були ще капрал, усі три вояки та солдатка, що стала за куховарку. Всі хатини стояли пустою, а присадкуватий баштоподібний верх блокгауза мальовничо здіймався над кучерявим чагарником, який до самої половини заступав будівлю. Сонце латками освітлювало галявину, а над головою, на тлі бездонного блакитного неба, нависало зелене листяне шатро. На небі не було й хмаринки, і Мейбл потай у своїй душі сприйняла це за привістку миру й безпеки.

Побачивши, що всі зайняті таким важливим для людини ділом, як сніданок, Мейбл непомітно прослизнула аж у кінець острівця, де за чагарниками та деревами зовсім сховалася з виду. Підійшовши до самісінького краю берега, вона порозхилила навислі над водою кущі й задивилася, як одна по одній накочувалися й хлюпали в берег маленькі хвилячки — слабенький відгомін великого збурення, що колихало озеро за яких п'ятдесят миль звідси. Перед нею всюди були картини, що милували око своєю красою, і наша героїня, жваво відгукуючись па все прекрасне, негайно визначила паймальовничіші місця краєвиду. Вона милувалася ними, проглядаючи вузькі прогалини поміж островами, і була перекопана, що досі ніде не бачила чогось прекраснішого.

Милуючись отак мальовничим берегом найближчого острівця, що лежав, може, ярдів сто завдалшки, Мейбл раптом жახнулася: їй здалося, ніби якраз напроти, в кущах, які щільно оперізували острівець, ворухнулася людська постать. Хоч відстань до того берега була не така вже й мала, і дівчині, звісна річ, це могло й примаритися, тим більше, що всі її думки в ту мить були зосереджені на іншому, їй одначе здавалося, що вона не помилилася. Добре знаючи, що приналежність до жіночої статі не рятує її від кулі ірокеза, Мейбл мимохіть відсахнулася, маскуючи себе якомога щільніше галуззям і разом з тим не відриваючи погляду від підозрілого місця. Прочекавши даремно

деякий час, вона вже вирішила була залишити свій спостережний пост і побігти розповісти дядькові про свої підозри, як раптом звідти хтось підняв над чагарником довгу вільхову гілку і ніби з дружнім наміром замахав до неї. Можна собі уявити, як це стривожило нашу героїню, необізнану із звичаями прикордонної війни; проте вона розуміла, що необхідно будь-що зберегти цілковите самовладання і діяти спокійно й обачно.

Такою вже була одна з особливостей життя перед лицем небезпек, на які постійно наражалися поселенці американських кордонів, що жінки тут нерідко виявляли моральні якості, неймовірні за інших обставин навіть для них самих. А Мейбл добре знала, як люблять колоністи описувати у своїх розповідях цілковите самовладання, мужність та високий моральний дух, показані їхніми дружинами та сестрами у надзвичайно скрутних становищах. Ці розповіді пробуджували тоді в ній бажання й собі побувати в подібних ситуаціях, і в цю мить їй спало на думку, що це і є та хвилина, коли вона може показати, на що здатна дочка сержанта Дангема. Помахи гілкою, як їй здавалося, робилися з миролюбними намірами, тому, якусь мить повагавшись, вона й собі відчахнула гілочку, прикріпила її до дубця і, просунувши в просвіт між галуззям, зробила те ж саме у відповідь, намагаючись по змозі наслідувати манеру помахів з того берега.

Ця розмова на мигах тривала, може, хвилин дві-три, а потім галуззя по той бік обережно розсунулося і в* просвіті з'явилася голова. Мейбл тільки зиркнула й одразу ж визначила, що це індіанець, точніше — індіанка, а придивившись краще, вона побачила, що то не хто інший, як Червнева Роса, дружина Гострої Стріли. Під час мандрівки до Осве-го, яку вони робили вкупі, Червона Роса своєю лагідністю, тихою покірливістю та любов'ю до чоловіка завоювала симпатії Мейбл.

Раз чи двічі впродовж тієї мандрівки туска-рора, як здавалося Мейбл, виявив був до неї надмірну увагу, й тоді її вразило, як Червнева Роса негайно посмутніла й образилася на свого чоловіка. Та Мейбл своєю добротою й турботами відшкодувала їй цей ненавмисне завданий біль, і індіанка дуже прихилилася до неї, тож коли вони розлучилися, наша героїня була глибоко переконана, що в особі Червневої Роси вона втратила друга.

Марне було б гайнувати час, щоб прослідкувати ті шляхи, які породжують в одному людському серці довіру до іншого. Проте саме це почуття й розбуркала молода індіанка у нашій героїні, яка, переконана в тому, що ці незвичайні відвідини робляться для її ж добра, виявила бажання без зволікань вступити в тісніші стосунки. Тому, не вагаючись, вона висунулася з кущів і дуже зраділа, побачивши, що Червнева Роса відповідає їй довір'ям і теж без остраху виходить зі свого схову. Тепер обидві дівчини, — бо саме так можна було назвати й тускарору, яка, незважаючи на заміжжя, була молодша за Мейбл, — відверто обмінялися дружніми привітаннями, а Мейбл навіть кивнула індіанці, щоб підійшла, хоча й сама не знала, яким чином та зможе до неї перейти. Проте Червнева Роса негайно довела, що це їй цілком до снаги, бо, зникнувши на якусь мить, вона відразу ж з'явилася знову, тільки вже у чорній пірозі, ніс якої виткнувся з-за

кущів, а решта лишалася у чомусь на зразок прихованого струмка. Мейбл хотіла була махнути їй, щоб пливла до неї, але в ту мить почула громовий голос дядька, що гукав її снідати. Махнувши індіянці, щоб та заховалася назад, Мейбл випурхнула з кущів, метнулася галявою на поклик і невдовзі побачила всю залогоу за сніданком; Кепові ж довелося просто постримати свій апетит, щоб гукнути Мейбл. Оцінивши ситуацію, Мейбл тієї ж миті збагнула, що ліпшої нагоди для розмови із Червневою Росою годі й шукати, і, сказавши, ніби ще не готова сідати за стіл, шмигнула назад — у гущавину й подала знак індіянці.

Кмітлива Червнева Роса все зрозуміла; кілька дужих, безгучних помахів веслом — і ніс піроги був у кущах постового острова, а за якусь хвилину Мейбл уже вела індіанку за руку, скрадаючись поміж кущами, до своєї хатини. Як на те, хатина стояла так, що до неї можна було прошмигнути, не потрапивши на очі тим, що сиділи за сніданком. Сяк-так нашвидку пояснивши гості, що їй доведеться трішки побути самій, Мейбл залишила Червневу Росу в своїй кімнаті і, певна, що та не вийде, поки її не покличуть, сама пішла до багаття й підсіла до столу, намагаючись триматися так, ніби нічого не сталося.

— Семеро одного не ждуть, Мейбл!—дорікнув їй дядько, запихаючися смаженою лососиною, бо хоч кулінарне мистецтво тут, на далекому кордоні, може, й було ще далеке від високого, рівня, зате їства були, як правило, чудові.— Семеро одного не ждуть; це добре правило, і воно піднімає соньків до роботи.

— Я не сонько, дядечку: вже з годину я на ногах і оглядаю острів.

— Що там його оглядати, місіс Мейбл,— докинув М'юр,— коли він такий малесенький. Ланді... чи ліпше величатимемо його майором Данкеиом у цьому товаристві,— виправився квартирмейстер, зважаючи на капрала та солдатів, хоч ті й сиділи дещо віддалік,— недуже розширив володіння його величності англійського короля, захопивши цей острівець. Мабуть, прибутками та вигодою він саме дорівнює знаменитому острову Санчо 1—того самого Санчо, про якого ви, добродію Кепе, безсумнівно читали в години дозвілля, а тим більше — в штиль та коли були вільні від вахти.

— А чого ж, я навіть знаю ту місцину, про яку ви кажете, квартирмейстере; острів Санчо — це кораловий риф, що недавно утворився; до нього ні з якого боку не пристанеш, а темної ночі й у вітер грішній душі краще обійти його 'десятою дорогою. Цей острів Санчо славиться своїми кокосовими горіхами та гіркою водою.

— Ну, на такому не розобідаєшся,— заперечив М'юр, тільки з поваги до Мейбл стри-

'Острів Санчо (в романі "Дон-Кіхот" Сервантеса) — вигадана держава на одному острові, якою правив деякий час Санчо Панса. Він пішов з острова таким само бідним, яким і прийшов, на нього.

мавши посмішку, яка вже було заворушилася в нього на губах,— а щодо прибутків, то наш острів не перетягне, по-моєму, острова Саичо. І взагалі, добродію Кепе, я вважаю, що* в стратегічному відношенні це місце дуже не вигідне; у мене таке

передчуття, що рано чи пізно тут скоїться якесь лихо.

— Будемо сподіватися, що це станеться не раніше, як ми виконаємо свою місію і підемо звідси,— зауважила Мейбл,— бо у мене зовсім нема бажання вивчати французьку мову.

— Ще добре, якщо французьку, а то, може, й ірокезьку,— докинув М'юр.— Скільки я доводив майору Данкену, що ця місцина для поста не годиться, але ж упертому хоч ти що, а він — своєї. Відверто кажучи, добродію Кепе, мене потягло в цю експедицію перш за все бажання захистити вашу прекрасну небогу й завоювати її прихильність, а по-друге, встановити точні запаси в складах мого і її —тенданства, щоб потім не було підстав для суперечок, як і скільки було втрачено, коли вони потраплять у руки ворога.

— Невже ви вважаєте наше становище тут аж таким серйозним? — стурбовано запитав Кеп і навіть кинув гризти свій шматок оленини. А треба сказати, що він, на зразок найбільших гурманів, раз по раз сьогодні переходив від риби до м'яса і від м'яса до риби.— Невже над нами нависла така небезпека?

— Не скажу, що так, але й не скажу, що ні. На війні завжди небезпечно, і на передових постах небезпека більша, ніж усередині військового табору. Отож не треба вважати якоюсь несподіванкою, коли тут будь-якої миті з'являться французи.

— Що ж тоді робити, матері його ковінка? Хіба можуть шість чоловіків та дві жінки захистити такий острів, тим більше, якщо нападуть французи, а вони, безумовно, підтягнуть сюди дай боже скільки сил.

— Можете не сумніватися, вони щонайменше в кільканадцять разів переважатимуть нас. Воно, звичайно, можна було б розробити детальний план оборони острова з урахуванням усіх досягнень військової науки; от тільки чи зуміли б ми здійснити його в усіх деталях з наявними у нашому розпорядженні силами. Перш за все слід би виставити загін до берега, щоб він перешкоджав ворогові здійснювати висадку десанту; потім негайно треба б кинути добірний підрозділ у блокгауз, з якого, як із цитаделі, могли б одержувати підмогу відступаючі перед французами Інші підрозділи острова; навколо ж цього опорного пункту можна б викопати глибочезний рів, тому що з погляду військового мистецтва було б просто неграмотно, щоб ми допустили ворога до стін блокгауза і дали йому змогу підкласти під них міни. Рогачки затримали б наступ кавалерії, а проти артилерії слід би під прикриттям он того ліска збудувати редут. Крім того, велику роль у сковуванні просування ворога відіграли б сильні групи нальотииків, що діяли б із за-

сідок; оці ж хижі, належно обнесені частоколом та обкопані ровами, могли б теж чудово прислужитися справі оборони. "

— Ф'ю-ю-у, квартирмейстере! — аж присвиснув Кеп.— А хто ж вам у біса дасть стільки вояків для здійснення такого грандіозного плану?

— Зрозуміло хто — король, добродію Кепе. Він затіяв цю війну, то хай і несе весь її тягар.

— Але ж нас тільки шестеро! Отже ваш план гарний лише на словах. Що ж, ми вас

пошлемо до берега, щоб ви перешкодили висадці десанту; Мейбл іалітатиме па ворога з засідки (принаймні язиком); солдатку поставимо проти кавалерії за рогачку; капрал оборонятиме рови й вали навколо цитаделі; три вояки займуть п'ять хиж, а я займу позицію в блокаузі. Ф'ю-ю-у, гарно ви малюєте, поручнику! Вам би малярем бути, а не у війську служити.

— Ну, я тільки прямо й відверто виклав усе, як воно б мало бути. А що у нас нема потрібних сил для здійснення цього плану, то не я в тім винен, а міністри його величності короля.

— А якщо ворог і справді з'явиться,— не втерпіла й Мейбл, що, пам'ятаючи, яка в неї гостя сидить у хаті, тепер з особливим інтересом прислухалася до розмови,— що нам і справді робити?

— Я радив би, чарівна Мейбл, здійснити той самий маневр, який приніс таку заслужену славу Ксенофонтіві

1 Ксенофонт (прибл. 430—355 рр. до н. е.) — стародавній грецький історик, який описав відступ через Малу Азію десяти тисяч грецьких найманців претендента на перський престол Кіра Молодшого.

2 Лорд Стер (1673—1747) — шотландський генерал, що відзначився у військових походах знаменитого англійського полководця графа Мальборо (1650—1722) — переможця французів у війні за іспанські володіння. **

— Наскільки я дібрала з вашого натяку, ви, здається, маєте па увазі відступ?

— Ваш природжений розум, юна моя леді, точно спровадив вас на мою думку. Я певен, що ваш високошановний батько дав капралові деякі вказівки з приводу того, що робити і як захищатися, коли нападуть французи. Та шановний сержант, хоч він і ваш батько і вояк, рівного якому взагалі чи знайдеш, одначе він не великий лорд Стер чи граф Мальборо². Я аніскільки не згперечую заслуг сержанта у своєму ділі, але в той же час не схильний і перебільшувати його чесноти, хоч якими б великими вони були, й прирівнювати його до тих, хто, може, й не набагато, але все-таки вищий за нього рангом. Сержант Дангем, віддаючи ці розпорядження, радився скорше зі своїм серцем, аніж зі своїм розумом, а якщо форт упаде, винен буде той, хто його тут поставив, а не той, хто його захищав. І хоч яке було б рішення захисників, добрий командир, на випадок висадки французів та їхніх союзників, завжди повинен передбачати й можливість відступу. Тому я радив би добродієві Кепу, адміралові нашого флоту, держати наготові шлюпку, щоб у разі скрути можна було евакуюватися звідси. На залишеному для нас човні велике вітрило, і якщо його підвести ось сюди й замаскувати за тими он кущами, то можна буде зручно й швидко зійти на борт і відпливти. Як ви й самі, чарівна Мейбл, напевне, згодитеся, звідси до протоки між двома найближчими островами щонайбільше ярдів п'ятдесят, і досить лише туди допливти, як нас уже не видко буде тим, що тут висадяться.

— Все воно ніби й так, містере М'юре, але ж французи й самі можуть підпливти саме з цього боку? Якщо з цього острова так зручно евакуюватися, на нього, мабуть, не менш зручно й висаджуватися.

— Не такі вже вони метиковані, щоб до цього дійти,— заперечив М'юр, якимось крадькома й трохи стурбовано озираючись довкола.— У них не вистачить клепки дійти до цього. Ваші французи взагалі все роблять не з тієї руки і на галай-балай, отже їх можна чекати, якщо вони ще взагалі сюди прийдуть, лише он з того боку острова.

Далі розмова набрала зовсім недоладного характеру, хоча й велася в основному довкола можливої висадки ворога і способів найкращої відсічі.

До всього цього Мейбл майже не прислухалася, хоч її дещо й здивувало те, що поручник М'юр, котрого взагалі вважали хоробрим офіцером, відверто пропонував відступ, який здавався їй подвійним злочином, адже з захистом острова була пов'язана честь її батька. Проте думки Мейбл були настільки зайняті її гостею, що вона, скориставшись першою нагодою, встала з-за столу й хутенько шаснула назад до своєї хатини. Замкнувши добре двері й затягнувши запоною єдине віконце, Мейбл провела Червневу Росу, чи просто Росу, як її звичайно називали по-англійському, у внутрішню кімнатку, лагідно заспокоюючи її.

— Я рада тебе бачити, Росо,— промовила Мейбл з притаманною їй лагідністю, люб'язно усміхаючись.— Дуже тебе рада бачити... Але що привело тебе сюди і як ти могла відшукати наш острів?

— Балакай не швидко,— відказала Росо, відповідаючи усмішкою на усмішку й потискуючи маленьку ручку Мейбл своєю шкарубкою від праці, але не більшою рукою.— Балакай повільніше... Так — дуже швидко.

Мейбл, намагаючись погамувати своє нетерпіння, повторила свої запитання так повільно й виразно, що та все второпала.

— Росо—друг,— відповіла індіанка.

— Я вірю тобі, Росо... від щирого серця вірю, але що це має спільного з тим, що ти сюди прийшла?

— Друг прийти бачити друг,— відповіла Росо, щиро усміхаючись їй в обличчя.

— Мабуть, тут є ще якась причина, Росо,

а то ти навряд чи наважилася б, та ще й сама... Адже ж ти сама, Росо?

— З Росо тільки ти, більш ніхто. Росо припливти сама, на пірога.

— Сподіваюся, що це так... гадаю, що це так... ні, я впевнена, що це так. Адже ти не зрадиш мене, Росо?

— Що таке — "зрадиш"?

— Ну, ти не скажеш, де я, французам... ірокезам... Гострій Стрілі?

Індіанка рішуче похитала головою.

— Ти не захочеш продати мій скальп? Замість відповіді Росо обхопила тоненьку талію Мейбл і притиснула її до себе з такою ніжністю, що в нашої героїні від розчулення аж сльози виступили на очах. Цей безмовний прояв непідробних жіночих пестощів з боку індіанки не міг не розтопити останніх крижинок недовіри в душі щиросердої ровесниці, і Мейбл у відповідь теж притиснула її до грудей. Затим, відсторонивши трішки від себе індіанку, вона поклала їй на плечі руки і, дивлячись прямо в вічі, продовжувала свої розпити.

— Якщо Роса має щось сказати своїй подрузі, хай каже відверто,— вела далі Мейбл.— Мої вуха відкриті.

— Роса бояться: Гостра Стріла тоді убиті і її.

— Але ж він ніколи не довідається про це,— сказала Мейбл і почервоніла за ці слова по самі вуха: адже вона відчула, що умовляє дружину лукавити перед своїм чоловіком.— Я хочу сказати, що Мейбл не скаже йому нічого.

— Він заганяти томагавк у голову Роси.

— Цьому ніколи не бути, люба Росо! Я б краще погодилася, щоб ти нічого взагалі не розповідала, ніж наражала себе на таку небезпеку.

— Блокгауз — гарне місце спати... гарне місце там бути.

— Ти хочеш сказати, Росо, що можна врятуватися, коли я перейду в блокгауз? Напевне, Гостра Стріла таки не розсердиться на тебе за те, що ти мені це сказала. Він не може бажати мені великого зла, бо я ніколи і нічого поганого йому не заподіяла.

— Гостра Стріла не бажати ніяке зло блідочолій красуні,— відповіла Роса, відвертаючись, і хоч голос її був і далі лагідний та м'який, як звичайно в індіанських дівчат, він зненацька став тихим і жалібним, а потім аж затремтів: — Гостра Стріла кохати блідо-чолова дівчина...

Почувши ці слова, Мейбл, сама не тямлячи чому, вся зашарілася і через свою природжену делікатність навіть перестала розпитувати. Проте їй необхідно було знати більше, бо слова індіанки пробудили в ній підозру, і вона відновила свої розпити знову.

— У Гострої Стріли нема підстав кохати чи ненавидіти мене,— сказала Мейбл.— Хіба він не з тобою?

— Чоловік завжди біля дружини, тут,— сказала Роса, прикладаючи руку до серця...

— Прекрасне створіння! Але скажи: треба мені переходити до блокгауза сьогодні... вже зранку, зараз?

— Блокгауз — дуже добре, добре для скво. Блокгауз — скальп не знімати.

— Боюся, що я надто вже добре зрозуміла тебе. Може, ти хотіла б зустрітися з моїм батьком?

— Він тут не є, пішов.

— Ти цього не можеш знати, Росо. Глянь, на острові повно його солдатів.

— Не повно — пішов...— Тут індіанка підняла чотири пальці: — Стільки червоні мундири.

— А Слідопит... Може, хочеш побачити Слідопита?.. Він побалакав би з тобою ірокезькою мовою.

— Мова пішла з ним,— відповіла Роса й голосно засміялася.— Мова пішла з його язиком.

Дитячий сміх індіанки був такий ніжний і такий заразливий, що Мейбл мимохіть і сама засміялася, хоча їй було далеко не до сміху після всього того, що вона почула.

— Ти, Росо, здається, все про нас знаєш чи принаймні хочеш показати, що знаєш. Але якщо тут нема Слідопита, то тут є Прісна Вода і ти можеш з ним побалакати французькою мовою. Може, побігти і привести його сюди, щоб він побалакав з тобою?

— Прісна Вода теж поїхав, тільки серце тут, ось тут.— По цих словах індіанка знову засміялася і, відвівши погляд, ніби не бажаючи засоромити співрозмовницю, приклала руку до грудей Мейбл.

Нашій героїні доводилося не раз чув'ати про незвичайну проникливість індіан, про їхню дивовижну здатність помічати все довкола саме тоді, коли вони, здавалося б, взагалі ні на що не звертають уваги; проте вона ніколи й підозрювати не могла, що їхня розмова може раптом набрати такого непередбаченого напрямку. Бажаючи змінити її і водночас палаючи від нетерпіння вивідати, наскільки велика є небезпека, що, можливо, вже нависла над їхньою залогою, Мейбл підвелася з табуретки й відійшла від Роси, бо їй не дуже цікавило посвячення у таємниці, що їх знала індіанка. Таким робом Мейбл сподівалася більше вивідати про те, що її цікавило, а разом з тим, по можливості, уникнути й делікатних натяків індіанки, які щойно примусили Мейбл так зніяковіти.

— Тобі, Росо, видніше, що можна й чого не треба мені казати,— промовила Мейбл,— але, сподіваюся, ти мене все-таки любиш настільки, що скажеш принаймні те, що мені треба знати. Мій, дорогий дядечко теж тут, на острові, і якщо ти мені друг, то ти друг чи треба,' щоб була другом і моєму дядечкові, і ми вдвох довіку тебе не забудемо, коли вернемося до Освего.

— Хтозна... Може, ніколи не повернутися...

Це було сказано більше з сумнівом для самої себе, з якоюсь ніби непевністю в тоні, й зовсім не з метою вколоти а чи бажанням налякати Мейбл.

— Що ж, яка буде воля провидіння, а ми у його владі. Проте, я гадаю, ти можеш допомогти нам урятуватися.

— Блокгауз — дуже добре,— тільки й повторила Роса, коли з її обличчя зник вираз непевності; причому вона особливо наголосила останні двоє слів.

— Гаразд, я це зрозуміла, Росо, і перейду туди на ніч. Звичайно, я мушу переповісти все, що ти мені сказала, своєму дядечкові.

Червнева Роса аж здригнулася; тепер її явно стурбували розпити Мейбл.

— Ні, ні, ні! — випалила вона з такою швидкістю й шалом, які вона явно перейняла від французів.— То не добре — казати Солоні Воді. Він багато говорить і довгий язик. Він думати, що ліс — вода, і розуміти нічого. Сказати Гострій Стрілі, і Росі — смерть.

— Ти несправедливо ображаєш мого дорогого дядечка; він не зрадить ані тебе, ані будь-кого іншого.

— Я не розумію. Солоні Во^л має тільки язик, у нього нема очі, нема в^{шк} нема ніс, тільки язик, язик, язик! ' у

Хоча Мейбл і не зовсім поділяла цю думку, вона бачила, що молода індіанка не довіряє Кепові і що марне було б навіть сподіватися на її згоду, щоб запросити Кепа на розмову.

— Ти, з усього бачу, впевнена, що тобі все відомо про наше становище тут,— продовжувала Мейбл.— Ти що, може, раніше ко^{ли}-небудь була на цьому острові?

— Тільки прийшла.

— Звідки ж ти тоді можеш знати, ніби все, що ти кажеш,— правда? А може, мій батько, Слідопит та Прісна Вода зовсім поруч, і я, коли захочу, зможу гукнути їх сюди?

— Всі пішли,— впевнено відповіла Роса, весело посміхаючись.

— Ні, не повірю, щоб ти могла так упевнено говорити, не розвідавши перш усе на¹ острові!

— Добрі очі; бачить бот і солдати пливти геть; бачить корабель з Прісна Вода йти геть.

— Виходить, ти вже давно слідкуєш за кожним нашим кроком. Сподіваюся, ти хоч не перерахувала усіх тих, що тут залишилися.

Індіанка засміялася, спочатку підняла чотири пальці, а потім тільки обидва великі і, перебираючи від вказівного пальця до мізинця, за кожним повторювала: "червоний мундир", а торкнувшись великих, сказала: "Солонна Вода", "квартирмейстер". Відомості були такі точні, що Мейбл серйозно почала подумувати, чи доречно було б відпустити свою гостю, не діставши від неї детальніших пояснень. Проте з погляду Мейбл було просто нешляхетно зловживати в такий спосіб довір'ям, що його явно проявляло до неї це ніжне і любляче створіння, тому ледве в дівчини закралася була думка покликати свого дядька, як вона тієї ж миті відмовилася від неї, визнавши її просто негідною й образливою щодо індіанки. До того ж вона була впевнена, що Роса, якби її стали допитувати, затялася б мовчати і не виказала б нічого.

— То ти вважаєш,— продовжувала Мейбл, так розваживши,— що мені краще жити в блокгаузі?

— Блокгауз — добре місце для скво. Блокгауз— скальп не знімати, колоди товсті.

— Ти говориш так упевнено, Росо, ніби сама в ньому була і виміряла його стіни.

Роса тільки багатозначно засміялася, але нічого на це не відповіла.

— А знає ще хто-небудь, крім тебе, дорогу на цей острів? Його бачив хто з ірокезів?

Роса враз засмутилася й сторожко озирнулася, ніби боячись, щоб її, бува, ніхто не підслухав.

— Тускарора скрізь — в Освего, тут, у Фронтенак, Могаук — скрізь. Побачить Росу — убивати.

— А ми думали, що ніхто не знає про цей острів і що нам нічого тут боятися ворогів.

— Ірокези — багато очей.

— Одних очей, Росо, мало. Цей острів надійно схований від очей, і навіть мало хто з наших вояків знає, як його відшукати.

— Одна людина могла сказати,— деякі ін-гізи балакати по-французьки.

Від цих слів у Мейбл похоллоло па серці.

Всі підозри проти Джаспера, які вона досі зневажливо відкидала, враз усі разом запліпали їй голову, і якусь мить їй навіть здавалося, що вона втрачає свідомість. Трохи отямившись, однак, і згадавши дану батькові обіцянку, Мейбл підвелася і якусь хвилину

ходила сюди й туди по кімнаті, силкуючись
переконати себе, що їй буцімто зовсім бай-
дуже до того, зрадник Джаспер чи ні, одначе
в найглибших закутках її душі все ж тліло
бажання, щоб він був невинний. , ^já

— Я розумію, на що ти натякаєш, РосоІЯ сказала, нарешті, Мейбл:—ти хочеш
сказЩ ти, що якийсь зрадник розповів вашим, де лежить цей острів.

Роса тільки посміхнулася, тому що в її очах цей вчинок був скорше героїзмом,
аніж злочином, і була вона така вірна своєму пле-м'ю, що просто не могла розповісти
більше, ніж те дозволяли обставини. її метою було врятувати Мейбл, одну тільки
Мейбл, і вона не вважала за потрібне, як то кажуть адвокати, "відхилятися від суті
справи".

— Блідочола тепер зна...— докинула Роса,— блокгауз дівчині добре... Чоловіки та
воїни... все одно.

— Але не все одно мені, Росо, тому що один із цих чоловіків — мій дядько, яког.о я
люблю, а всі інші — мої співвітчизники й друзі. Я мушу їм усе розповісти.

— Тоді Роса убита,— спокійно, проте зі смутком у голосі промовила юна індіанка.

— Ні, навіщо ж, адже вони ніколи не довідаються, що ти була тут. Звичайно, вони зі
свого боку зобов'язані пильнувати, а ми всі зі свого можемо перейти до блокгауза.

— Гостра Стріла знати все... бачити все, і Роса забита. Роса прийшла сказати блідо-
чолоий Друг, не чоловікам казати. Кожен воїн бережи свій скальп. Роса — скво і казати
скво, не казати чоловікам.

Ця заява червоношкірої подруги вельми засмутила Мейбл, тому що Роса, а тепер у
[цьому не було жодного сумніву, розрахову-Щ"л;а тільки на те, що все сказане має зо-
між ними. Мейбл до того ж не

знала, наскільки збереження таємниці в ін-діян вважається справою честі, а
головне боялася своєю необережністю накликати па Росу підозри і поставити її життя
під загрозу. Всі ці думки вмить промайнули в її голові, і що більше вона замислювалася,
то важче їй ставало на серці. Роса теж, очевидно, була дуже занепокоєна всім
цим, 'тому що почала натягувати на себе все своє шмаття, що позсовувалося з неї, коли
вона брала Мейбл за руку, готуючись уже, мабуть, іти. Про те, щоб затримати її, годі
було й думати, а відштовхнути від себе після того, як індіанка заради неї стільки
ризикувала, було несумісне з усіма поняттями нашої правдивої і чес: ної героїні.

— Росо,— звернулася Мейбл, гаряче обнімаючи обома руками це ніжне
створіння,— ми з тобою друзі. Тобі нічого боятися мене, бо
я нікому не скажу, що ти тут була. Якби ти
тільки могла якось подати мені знак про на-
ближення небезпеки, щоб я знала, коли мені
ховатися в блокгауз. '

Індіянка зупинилася, тому що вона вже намірилася було йти, і сказала тихо.

— Принеси Росі голуб.

— Голуба? Де ж я тобі візьму того голуба?

— Сусідня хижа... Лови старий голуб... Роса йти до піроги.

— Здається, я зрозуміла тебе, Росо. А чи не краще буде, як я тебе проведу до чагарника, а то ще здибаєш когось із наших.

— Виходь перша, рахуй люди: один, два, три, чотири, п'ять, шість...— Тут Роса, сміючись, підняла шість пальців.— Ніхто нем"а на дорозі — добре, є один на дорозі — клич його з дороги. Тоді співай і ходи ловити голуб.

Мейбл усміхнулася на цю розпорядливість та винахідливість індіанки і вже подалася була викопувати її прохання, але біля самих дверей зупинилася, обернулася і благальним поглядом зазирнула Росі в вічі.

— Росо, люба, може, ти що-небудь мені скажеш? — звернулася вона.

— Ти все знати тепер: блокгауз — добре, голуб сказати, Гостра Стріла — забивати...

Цих слів було досить: Мейбл не могла більш нічого від неї вимагати, адже гостя сама сказала, що карою за розголошення таємниці буде для неї смерть від руки свого ж чоловіка. Відчинивши двері, вона помахала

Росі на прощання рукою і вийшла з хатини. Щоб швидше визначити, де перебувають мешканці острова, Мейбл удалася до нехитрого й доцільного способу, який запропонувала ін-діянка. Замість того щоб вишукувати, хто • і де знаходиться, вона, не приглядаючись до облич та одержі, просто всіх перерахувала, з чого виявила, що троє ще сиділо коло багаття, а двоє пішло до човнів, до того ж серед них був і містер М'юр. Шостий — а то був її дядько — спокійнісінько собі лаштував рибальське причандалля неподалік від багаття, а куховарка саме зайшла до своєї хатини. Це були й усі їхні люди. Тепер Мейбл, удаючи, ніби щось забула, і наспівуючи про себе, вернулася знову майже під саму хату і тут нагнулася, буцімто підіймаючи щось з землі, а потім швидко попрямувала до хижі, куди її послала Індіанка по голуба. Ця хижа стояла зовсім занедбана, і солдати попередньої зміни перетворили її на повітку чи то на хлів, де тримали худобу. Серед усього іншого було тут і кілька десятків голубів, що клували собі пшеницю, привезену тими ж солдатами з пограбованої канадської ферми. Мейбл без особливих труднощів спіймала одного птаха, хоч вони шугали по всій хижі й лопотіли крильми так, наче хто бив у барабани. Сховавши його за пазуху, вона поспішила зі своєю здобиччю назад до хатини, але', заглянувши всередину, побачила, що в ній уже нікого нема, і чимдуж: побігла до берега. А прошмигнути туди непомітно було не важко, тому що за деревами й кущами її зовсім не було видно. Тут вона й застала вже в пірозі Червневу Росу, яка взяла голуба, сховала його в корзину власноручної роботи і, повторивши ще раз: "Блокгауз — добре", відштовхнулася від берега й перепливла вузьку протоку так само безшелесно, як і припливла. Мейбл ще трохи постояла, сподіваючись, що, може, Роса, вийшовши на берег, подасть який прощальний знак а чи зробить дружній помах рукою, але так нічого й не діждалася. Довкола ж, на всіх без винятку островах, панувала глибока тиша, так, ніби тут ніхто й не порушував урочого спокою природи. Як здавалося Мейбл у ту мить, ніде і ні на чому не можна було помітити жодної, навіть найменшої ознаки того, що провіщало б

небезпеку, про яку попереджала Роса.

Повертаючись до хатини, однак, Мейбл була вражена однією ніби й зовсім незначною на перший погляд обставиною, на яку вона іншим разом ніколи й уваги не звернула б, але яка тепер, коли у дівчини виникли підозри, відразу ж упала їй у вічі. На нижній гілці одного невеличкого деревця вона побачила шматочок червоної шерстяної тканини, з якої звичайно шиють корабельні прапори; до того ж, стьожка ця була прикріплена таким робом, що від найменшого вітерця маяла, як вимпел корабля. Навіть сама Червнева Роса і та не змогла б швидше за Мейбл прикинути й оцінити значення цієї знахідки для безпеки всієї залоги. Тільки зиркнувши, вона збагнула, що цю стьожку видно з протилежного острівця, а що вона висіла саме по дорозі від її хатини до піроги, то Роса неодмінно пройшла повз неї, а може, навіть і просто під нею. Чого доброго, вона могла бути ще й якимсь важливим умовним знаком для тих, що, можливо, причаїлися десь поруч у кущах і лише вичікують слушної нагоди для нападу. Зірвавши стьожку з дерева, Мейбл наддала ходи, сама ще гаразд не тямлячи, що їй чинити далі. А що, коли Роса ошукала її? Але вся поведінка Роси, те, якими очима вона дивилася на Мейбл, як ніжно й щиро ставилася до неї під час подорожі,— все це начебто спростовувало подібні підозріння. Потім їй спав на думку натяк Роси, ніби Гострій Стрілі подобаються блідочолі красуні, і в цьому зв'язку їй пригадалося, що він таки й справді кидав на неї оком, і вона не без страху подумала, що навряд чи яка дружила прихильно поставилася б до тієї жінки, котра сподобалася її чоловікові. Всі ці думки лише туманно промайнули в голові нашої героїні, проте від них швидше забилося її серце й помітно почастишав крок, не принісши, однак, швидкого і ясного рішення, котрим завжди завершувалися її роздуми. Мейбл тільки додала ходи в напрямку до хатини, де жила куховарка, маючи на меті негайно перебратися до блокгауза хоча б удвох з нею, коли вже не можна було попередити всіх інших. Але тут М'юрів голос змусив її раптом уповільнити швидкі кроки.

— Куди це так хутко, чарівна Мейбл? — гукнув її М'юр.— І чому ви цураєтеся товариства? Вельмишановний сержант просто сміятиметься з такого зальотника, як я, коли Довідається, що його донька прогулюється щоранку одна, без супроводу; адже йому добре відомо, що в мене є тільки одне бажання в житті — супроводжувати вас від світання до смеркання і бути вашим покірним робом.

— Містере М'юре, ви, безперечно, таки маєте тут якусь владу,— раптом звернулася, зупинившись, Мейбл,— у кожному разі, капрал, скажімо, зобов'язаний підкоритися офіцерові вашого рангу...

— Цього не знаю... Цього не знаю,— перепинив її М'юр нетерпляче і явно стурбовано, що за інших обставин навряд чи пройшло б повз увагу Мейбл.— Наказ є наказ, дисципліна є дисципліною, а влада — владою. Ваш добрий батечко кривно образився б, якби, не дай боже, почув, ніби я зазіхаю на лаври, які він готується пожати, а наказуючи капралаві, я в той самий час наказуватиму й сержантові. Отже, наймудріше буде, коли я, як стороння в цій експедиції особа, триматимуся в тіні. І так воно, власне, з самого початку й було передбачено всіма, починаючи від самого Ланді.

— Я це знаю, і, може, воно так і краще; я б теж не хотіла, аби мій батько на когось нарікав, та все ж ви б могли вплинути на капрала, тим більше, що це йому ж пішло б на користь.

— Це як сказати,— промовив, хитро ухиляючись од відповіді, як це вміють шотландці, М'юр.— Я з більшою певністю міг би пообіцяти якраз протилежне — вплинути не на користь йому. Люди, чарівна Мейбл,— дивні істоти, і чи не найважча річ на світі — спровадити будь-кого з них на праведну дорогу, зате нема нічого легшого, як зіпхнути на хибний шлях. Не забувайте ж цього, люба моя, і хай це вам буде наукою в житті. Але що це ви крутите навколо пальчика, як крутите ви, хай буде дозволено сказати вам, усіма чоловіками?

— Та це нічого, тільки шматочок тканини, щось ніби прапор чи що... Дрібничка, навряд чи варта нашої уваги в цей тривожний час, коли б не...

— Дрібничка?! Не така це вже й дрібничка, як вам, місіс ^ейбл, може на перший погляд здатися,— промовив М'юр, беручи в неї стьожку й розгортаючи її в себе на долонях, в той час як лице його посерйознішало, а очі стали гостріші.— Адже ж не в страві за сніданком ви знайшли цю річ, Мейбл Дангем?..

1 Місіс (англ.) — шанобливе звертання до одруженої жінки. Звертаючись так до Мейбл, М'юр підкреслює свою повагу до неї.

Мейбл як могла, так пояснила, в якому саме місці вона надібрала цю стьожку. Квартирмейстер, слухаючи її розповідь, весь час стурбовано зиркав то на стьожку, то на

Мейбл, то знову па стьожку. Легко було помітити, що в ньому знову прокинулися глибокі підозри, а на кого саме вони падали, він не забарився відкрити.

— Не в такому місці ми з вами перебуваємо, Мейбл Дангем, де можна розвішувати на вітрі наші прапори й вимпели,— сказав він, зловісно похитуючи головою.

— Я й сама так подумала, містере М'юре, тому й зняла цього прапорця, а то він, чого доброго, ще викаже ворогові нашу присутність, хоча, може, цю ганчірку міг хтось повісити й просто так, без будь-якого наміру. Може б, розповісти про цю обставину моєму дядечкові, як ви гадаєте?

— Яв цьому не бачу жодної потреби, чарівна Мейбл, бо, як ви й самі слушно сказали, це до певної міри — обставина, а різні "обставини" й так часто не дають спокою нашому поважному мореплавцеві. Проте цей прапор, якщо його так можна назвати, взагалі повинен належати якомусь судну. Як ви й самі бачите, він зроблений з флагдуку — матеріалу, що йде тільки на корабельні прапори та вимпели, тим часом як прапори сухопутних військ робляться з шовку чи з фарбованого полотна. Якщо хочете знати, ця стьожка точнісінько такого кольору, що й вимпел "Вітрогона"! Ага, тепер я пригадую: на тендері саме кінець вимпела був відірваний.

Серце дівчини наче обірвалося, проте в неї вистачило самовладання, щоб не відповісти на М'юрові слова.

— Це треба належно розслідувати,— продовжував М'юр — Зрештою, може, все ж таки слід коротенько обговорити це питання з добродієм Кепом, адже вірнішого

підданця його величності короля навряд чи знайти у всій Британській імперії.

— Мене ця стьожка так наполохала,— вела знову Мейбл,— що я оце вирішила забрати з собою куховарку і перебратися з нею до блокгауза.

— Це нерозважливо, Мейбл, тому що у випадку висадки ворога перш зазнає нападу саме блокгауз, а він, я вам повинен відверто сказати, поганенько пристосований до стану облоги. Коли б мені було дозволено висловити свою думку на випадок такої скрути, то я вам радив би ось що. Сісти в наш човен, який стоїть,— а в цьому ви й самі зараз можете легко пересвідчитися,— у такому місці, звідки дуже зручно втекти через протоку навпроти, і там за яких пару хвилин ви вже сховалися б за острівцями, де вас ніхто не знайшов би. Вода слідів не полишає, як цілком справедливо каже Слідопит, а там, очевидно, стільки різних проток і рукавів, що втечу можна було б вважати забезпеченою. Я завжди дотримувався думки, що Ланді йде на страшенно великий ризик, займаючи такий далеко висунутий і відкритий з усіх боків пост.

— Зараз уже нема коли жалкувати за цим, містере М'юре, коли доводиться думати про власну безпеку.

— І про честь короля, чарівна Мейбл. Так, так, про славу зброї його величності і, про славне ім'я теж ні за яких обставин не треба забувати.

— У такому разі, мені здається, чи не найкраще, мабуть, звернути все-таки наші погляди на блокгауз, спеціально збудований для підтримання цієї слави, а не на якийсь там човен,— усміхаючись, промовила Мейбл.— Отож, містере М'юре, я за блокгауз, у якому сидітиму доти, доки батько повернеться з загоном. Він би хтозна-як засмутився, коли б, повернувшись з перемогою і впевненістю, що ми тут теж, як і він, чесно й сумлінно виконували свій обов'язок, раптом нікого не застав, бо ми, бачите, втекли...

— Та ні, ні, що ви, ради бога, ви мене не так зрозуміли, Мейбл! — якось, ніби збентежено, перепинив її М'юр.— У мене навіть і в думці не було, щоб, окрім вас, жінок, хтось шукав порятунку в човні. Наш чоловічий обов'язок, безсумнівно, більш ніж ясний, і я теж з першої ж миті порішив або відстояти блокгауз, або кістками лягти під його руїнами.

— І ви гадали, містере М'юре, що ми, двоє жінок, упораємося з таким великим човном і зможемо орудувати його важкими веслами, і навіть втечемо перед пірогою індіан?

— Ах, чарівна моя Мейбл! Любов рідко коли керується логікою; а страх і занепокоєння за долю коханої здатні просто затьмарити розум. Мені найперше спало на думку, люба, щоб у вас були засоби для врятування, і я якось забув подумати, чи здатні ви скористатися з цих засобів. Але не будьте настільки жорстокі, прекрасна дівчино, і не ставте мені в провину мою глибоку тривогу за вашу безпеку!

Мейбл не могла дочекатися кінця цих балачок. Вона була так стурбована ранковою подією і так налякана загрозою ворожого нападу, що не мала найменшого бажання вислуховувати ці освідчення в коханні, котрі навряд чи були б їй до душі навіть у набагато радісніші й веселіші хвилини. Тим-то вона поспішно розпрощалася зі своїм співрозмовником і вже кинулася була до хатини куховарки, як тут М'юр, поклавши

дівчині руку на плече, знову затримав її.

— Ще одне слово, Мейбл, доки ви не покинули мене,— промовив • він.— Цей прапорець може мати якесь особливе призначення, а може й не — мати жодного. Якщо він його має, то чи не краще було б, оскільки ми вже на сторожі, занести його назад і повісити знову на тому ж місці, а самим не спускати з нього очей: можливо, й підстережемо, хто його повісив і що він ним сигналізує. Ну, а коли він висів так собі, то ми нічим і не ризикуємо.

— Все це, може, й правда, містере М'юре, але навіть якщо цей прапорець потрапив туди випадково, то зараз він може навести ворога на наш пост.

Сказавши це, вона більше не стояла й секунди, а прудко з місця побігла до куховарчиної хижки, і за мить її вже не стало видно за кущами. Квартирмейстер ще з хвилину стояв на тому ж місці і в тій самій позі, в якій його покинула Мейбл, спочатку дивлячись їй услід, а потім — на стьожку, яку й досі тримав на долоні. Здавалося, ніби він вагався перед якимсь вирішальним кроком. Але його вагання тривали всього якусь хвилину, бо невдовзі він уже стояв під дубом, знову прикріплюючи до гілки прапорець. Щоправда, не знаючи точно місця, де його зняла Мейбл, квартирмейстер почепив стьожку з того боку на дубові, звідки її ще краще, ніж на попередньому місці, було видно з води і майже зовсім не видно з острова.

РОЗДІЛ XXI

Тут кожен справив свій бенкет, і сир заховано в буфет А під стіною всі уряд Миски та казанки стоять.

Коттон

Поспішаючи до куховарчиної хижі, Мейбл Дангем не могла змиритися, з думкою, що всі інші члени маленької залоги в цей час почувають себе так спокійно, тим часом як на її плечі ніби впав увесь тягар відповідальності за життя і смерть кожного з них. Щоправда, вона все ще сумнівалася у правдоподібності підстав, які спонукали Росу прийти й попередити її про небезпеку, та коли Мейбл пригадала ту щирість, ту доброзичливість, глибоку довіру й прямоту, які молода індіанка виявила до неї в буденних розмовах під час їхніх мандрювань лісами, вона як натура великодушна, якій невластиво думати погано про інших, відігнала від себе ці сумніви. Але вона усвідомлювала й те, що в неї нема змоги попередити своїх товаришів про небезпеку інакше, як видавши їм таємницю про зустріч з Росою; а тому вона змушена була діяти з обережністю та завбачливістю, до яких зовсім не звикла, тим більше у такому надзвичайно загрозливому становищі.

Мейбл звеліла солдатці негайно перенести все найнеобхідніше до блокауза і порадила їй протягом дня далеко не відходити від нього. Чому це так треба, Мейбл не пояснила їй. Вона тільки сказала, що, прогулюючись по острову, виявила деякі знаки, які змушують її побоюватися, що ворогові відомо далеко більше про знаходження їхнього острова, ніж вони досі вважали, а тому обом краще на всяк випадок бути готовими при першій же тривозі сховатися в надійному місці. Вселити ж страх у цю жінку було неважко, бо хоч вона й була відважна шотландка, проте охоче прислухалася

до всього, що потверджувало її страх перед жорстокістю індіан. Переконавшись, що куховарка досить налякалася і буде тепер насторожі, Мейбл ніби між іншим натякнула їй, що солдатам про свої побоювання нічого не треба казати. Наша героїня в цей спосіб сподівалася уникнути всіляких розмов та розпитувань, які могли б

поставити її в скрутне становище; свого ж дядька, капрала та солдатів вона вирішила насторожити в інший спосіб. Як на лихо, навряд чи в усій британській армії була непридатніша людина для виконання обов'язків начальника цього поста, ніж капрал Мак-Неб, тимчасово залишений сержантом Дангемом замість себе. З одного боку він був рішучий і хоробрий, скуштував усіх злигоднів солдатського життя і при звичаївся до війни, а з другого — він з презирством ставився до вихідців із місцевих, був безнадійно впертий у всьому, що стосувалося обмежених рамок його кола діяльності, вважав Британську імперію осередком усього найкращого в світі, а Шотландію — щонайменше взірцем усіх чеснот цієї імперії. Коротше кажучи, капрал був живим втіленням, хоч і в невеликих масштабах (відповідно до свого чину), всіх якостей, властивих ревним служителям корони, яких посилали на різні посади в колонії, де вони так бундючно ставилися до місцевого населення. Іншими словами, він дивився на американця, як на таку істоту, яка стояла нижче вихідця з метрополії; що ж до уявлень американців про військові справи, то він вважав їх особливо недолугими й безглуздими. Сам генерал Бреддок і той, мабуть, частіше прислухався до порад американців, ніж цей його скромний наслідувач. Не раз траплялося, що Мак-Неб ухилявся навіть від виконання наказів і розпоряджень офіцерів тільки тому, що вони були вроджені американці. При цьому він з чисто шотландською спритністю завжди вмів обставити справу так, що його не можна було звинуватити в свідомій непокорі. Тож людини, непридатнішої для досягнення мети, котру ставила перед собою Мейбл, важко було їй відшукати. Однак, не бачачи іншого виходу, Мейбл вирішила негайно здійснювати свій задум.

— Мій батько поклав на вас велику відповідальність, капрале, — сказала вона, вибравши мить, коли Мак-Неб відійшов від решти солдатів. — На випадок, якби ворог заволодів цим островом, він не тільки захопив би всіх нас, але, чого доброго, полонив би ще й той загін, який пішов па завдання.

— Не обов'язково було їхати сюди такий світ із Шотландії, аби почути таку думку, — сухо відказав Мак-Неб.

— Я не сумніваюся, що вам це так само ясно, як і мені, містере Мак-Небе, але я боюся, що ви, при звичаєні до небезпек і битв ветерани, може, дещо схильні нехтувати деякими заходами, які необхідні в такому особливому становищі, в якому опинилися ми.

— Шотландія, кажуть, ще й досі непідкорена країна, шановна леді, проте я схильний вважати це твердження за помилкове, коли ми, її сини, такі дурноверхі, що дозволимо ворогові захопити себе зненацька.

— Та ні, шановний друже, ви не так мене зрозуміли. По-перше, я кажу зовсім не про Шотландію, а про цей острів, а, крім того, я ніскільки не сумніваюсь у вашій

пильності, коли ви вважаєте, що вона необхідна; однак я дуже боюся, що через свою безстрашність ви можете недооцінювати небезпеку.

— Моя безстрашність, міс Дангем, безсумнівно, низької якості, бо вона всього-на-всього — шотландська безстрашність. От ваш батько — янкі, і якби він зараз був тут, ми, безсумнівно, надивилися б па всякі приготування. Не до добра це все, коли чужинці понахапали чинів і ходять з алебардами ¹ в шотландських полках. Тож нема чого й дивуватися, що ми програємо битву за битвою і що не кампанія — то повний провал.

Мейбл була майже у відчаї, але серйозне попередження Роси ні на мить не виходило їй з голови, не дозволяючи їй відступати. І вона змінила тактику, все ще сподіваючись схилити Мак-Неба до того, щоб він перевів усю залогу до блокауза, не відкриваючи при цьому, звідки у неї відомості про необхідність такої остороги.

— Можливо, ви й маєте слушність, капрале Мак-Небе,— зауважила вона,— тому що я багато чула про героїв' вашої батьківщини, яких можна поставити поруч із найславетнішими людьми цивілізованого світу, якщо, звичайно, то все правда, що мені про них розповідали.

¹ Алебарда (франц.) — середньовічна 'збр'гя (поєднання списа з бойовою сокирою на довгому держаківі).

— А ви читали історію Шотландії, міс

Дангем? — запитав капрал, уперше глянувши на свою гарненьку співбесідницю, і на його черствому й непривабливому лиці з'явилася подоба усмішки.

¹ Воллес (біля 1270—1305) — борець за свободу і національну незалежність Шотландії.

² Брюс Роберт (1274—1328) — національний герой Шотландії. Керував повстанням проти англійських поневолювачів; 1306 року був проголошений королем Шотландії під іменням Роберта Першого. Виборов право на незалежність своєї країни в битві при Баннокберні (1314 р.), розгромивши англійську армію.

³ У битві при Каллоден-М'юрі (1746 р.) шотландські прихильники претендента на англійський престол Карла Едварда (внука скинутого в 1688 р. короля Якова І) були розгромлені англійським військом.

— Щоб багато, то ні, капрале, значно більше чула. Дама, у якої я виховувалася, була за походженням шотландка і любила розповідати мені про Шотландію.

— А от сержант, я більш ніж певен, навряд чи хоч слово сказав вам про славу тієї країни, звідки приїхав полк, у якому він служить?

— У мого батька інші турботи в голові, а тією дещицею, що я знаю, я завдячую згаданій уже дамі.

— Сподіваюся, вона розповідала вам і про Воллеса? ¹

— Про Воллеса? Про нього я й сама багато читала.

— А про Брюса та битву при Баинок-берні? ² ^

— І про це теж, а також про Каллоден-М'юр ³.

Остання битва була тоді ще подією порівняно недавньою, бо відбулася вже за пам'яті нашої героїні, однак про неї вона мала настільки невиразне уявлення, що не

змогла навіть і передбачити, яке враження справить згадка про цю битву на співрозмовника. Мейбл пам'ятала тільки, що битва закінчилася перемогою, бо не раз чула, з яким захопленням вимовляли "Каллоден-М'юр" гості її патронки, і тому наївно гадала, що ті почуття до душі кожному британському солдатові. Але як на те, Мак-Неб бився того злочасного дня на боці претендента на престол, і глибокий рубець, що "прикрашав" його обличчя, був заподіяний йому шаблею німецького найманця, який служив королівському дому Ганнове-рів !. Тож коли Мейбл нагадала про ту битву, капралові аж рана знову зайтрилася, а кров і справді вдарила йому в лице і от-от, здавалося, струменем вирветься з-під шкіри па рубцях.

1 На той час Великобританією правили королі Ган-новерської династії, за походженням німці.

г У битві при Шеріф-М'юрі (1715 р.) шотландці також зазнали поразки від англійців.

— Годі! Годі вам, із вашими Каллоден-і Шеріф-М'юрами!2 — мало не гримнув капрал.— Що ви, дівчино, тямите в цьому. З вашого боку було б розумніше — та й скромніше! — говорити про свою батьківщину та про її численні невдачі. Що й казати, в короля Георга є-таки вірнопіддані в колоніях, тільки навряд чи він діждеться коли добра від них.

Мейбл здивувало таке роздратування капрала, бо вона й гадки не мала, який його гедзь укусив, проте вирішила не відступати.

— Я завжди чула, ніби шотландським воякам притаманні дві чудові риси,— промовила вона: — хоробрість та обачливість, і я переконана, що капрал Мак-Неб підтримає честь "Своєї нації".

— Запитайте вашого батька, міс Дангем, він давно знає капрала Мак-Неба й залюбки перерахує всі його вади. Ми з ним у боях разом бували, він мій командир, тож йому начебто й ,за чином належить давати характеристику своїм підлеглим.

— Мій батько гарної думки про вас, Мак-Небе, інакше він не довірив би вам оберігати цей острів і всіх, що на ньому перебувають, включаючи і свою рідну дочку. А крім того, він, як мені відомо, дуже покладається на вашу обачність. Він сподівається, що блокгауз буде взято під посилену охорону.

— Якщо він'хоче захищати славу п'ятдесят п'ятого полку, сховавшись за товстими стінами, хай би лишився тут і командував. Відверто кажучи, бити відбій ще до нападу ворога.не в звичаї і духові справжнього шотландця. Ми — рубаки і любимо зустрічати ворога віч-на-віч палашем... А ця американська манера воювати, яка у такій пошані теперечки, лише нашкодить славі війська його королівської величності й підірве його бойо-

— Жоден справжній солдат не нехтує обережністю. Сам майор Данкен, хоробріший за хоробрих, славиться піклуванням про вояків.

— У Ланді своя слабина: з його тактикою лісових сутичок та рушничних перестрілок він незабаром зовсім відвикне від наших палахів та боїв на вересових пустищах. Але, міс Дангем, послухайте раду старого солдата, що доживає свій п'ятдесят п'ятий рік: нема кращого способу підбадьорити ворога, як показати, що ти

його боїшся. Повірте, що в цій війні з індіанцями не такі вже й великі небезпеки, як це намагаються довести деякі ваші страхопуди-американці, котрі готові бачити дикуна в кожному кущі. Ми, шотландці, прийшли з безлісного краю, і нам не треба— та ми й не шукаємо! — схованок, і ви ще побачите, міс Дангем...

Капрал високо підстрибнув, повалився долілиць на землю і перевернувся на спину. Все це відбулося, в такою блискавичною швидкістю, що Мейбл ледве встигла розчути різкий постріл з рушниці, куля з якої прошила тіло капрала. Наша героїня не скрикнула, навіть не стрепенулась; уся подія була надто нагла, надто жахлива, щоб устигли проявитися ці слабощі, ба навіть навпаки: в— природному пориві вона кинулася на допомогу капралові. Проте у Мак-Неба тільки й залишилося життєвого духу, щоб збагнути, що трапилося. На обличчі його застиг дикий, жах людини, яку захопила раптова смерть. Як пригадувалося Мейбл згодом, вона ніби помітила на ньому ще й вираз запізнілого каяття за свою самовпевненість та впертість.

— Тікайте мерщій до блокгауза,— тільки й встиг прохрипіти, вмираючи, Мак-Неб, коли Мейбл нахилилася над ним.

Аж тепер наша героїня повністю усвідомила ту небезпеку, в якій вона опинилася, й подумала про себе. Швидко окинувши поглядом капрала, що лежав, розпластавшись, біля її ніг, і переконавшись, що він уже не дихає, вона притьмом кинулася бігти. До блокгауза було недалеко, та коли вона за кілька хвилин добігла туди, солдатка Дженні, думаючи лише про власне життя, зі страху з грюком зачинила у неї перед самісіньким носом двері. Доки Мейбл стукала і благала впустити її, гримнуло ще п'ять чи ШІСТЬ рушничних пострілів; це нагнало на вже налякану жінку ще більше страху, і вона ніяк не могла відтягнути ті самі засуви, які перед тим з неймовірною вправністю засунула. Після хвилиної затримки, однак, Мейбл помітила, що двері поволі піддаються її постійним зусиллям, і тільки-но вони прочинилися настільки, що її струнке тіло могло просунутися, вона тієї ж миті прошмигнула крізь отвір. Аж тут вона перевела дух і, отямившись трохи, стала діяти зібраніше. Зокрема, вона не пустила Дженні, яка в нестямі кинулася була знову брати на засув двері, а залишила їх прочиненими доти, аж доки переконалася напевне, що більш піхто не біжить ховатися до блокгауза. Тільки побачивши, що

нікого з своїх поблизу нема, вона дозволила, нарешті, зачинити двері. Тепер її розпорядження стали більш обдумані, а дії спокійніші. Дозволивши взяти двері тільки на один перехресний засув, вона залишила Дженні на сторожі біля дверей, щоб та негайно впустила своїх, якщо хто з них прибіжить шукати захисту в блокгаузі, а сама полізла по драбині на другий поверх, звідки крізь бійниці можна було оглянути весь острів, наскільки це дозволяли навколишні кущі. Підбадьорюючи свою товаришку, щоб тій не було так страшно, Мейбл якнайуважніше оглянула все довкола блокгауза.

На превеликий свій подив, вона спершу не побачила на острові жодної живої душі — ні своїх, ні ворогів. Ніде не було видно ні французів, ні індіан, хоч вона точно визначила по білій хмаринці, що пливла за вітром, де їх треба шукати. Ті постріли було зроблено десь від того острова, звідки припливала Роса, однак, де були тепер

вороги,— ще на тому острові, а чи вже висадилися на їхній, Мейбл сказати не могла. Та глянувши крізь бійницю на те місце, де лежав Мак-Неб, вона заціпеніла від жаху: усі троє солдатів лежали, розплатавшись, неживі поряд зі своїм командиром. Вони збіглися туди на постріл і були майже одночасно покладені на місці невидимим ворогом, якого капрал так недооцінював чи тільки прикидався, буцімто недооцінює.

Ніде не було видно тільки Кепа та поручника М'юра. Стривожена Мейбл проглянула крізь дерева кожен метр землі, лазила навіть па саме піддашся, тобто у башту блокгауза, звідки можна було, наскільки те дозволяли дерева й чагарі, оглянути весь острів, та марне. Їй уже ввижалося, що вона от-от натрапить очима на труп дядька, розплатаного, як і ті солдати, проте його ніде не було видно. Повернувшись у той бік, де був пришвартований до берега їхній човен, Мейбл побачила, що він стоїть на тому самому місці, — і вона зробила висновок, що М'юрові щось перешкодило втекти у тому напрямкові. Одним словом, на острові панувала цвинтарна тиша, і тіла забитих солдатів робили всю картину незвичайно страхітливою.

— Ради бога святого, міс Мейбл! — гукнула знизу жінка, яка вже хоч і не могла більше мовчати од страху, проте не забувала про форму звертання до нашої героїні, котру більше поважала за її витончені манери, ніж за посаду, яку обіймав у полку батько дівчини.— Ради бога святого, міс Мейбл, скажіть, живий ще хто з наших чи ні? Здається, там ніби хтось стогне, і що далі, то немовби все слабше й слабше. Ой леле, там же їх, бідних, мабуть, усіх порубають індіани своїми томагавками!

Мейбл тут згадала, що один солдат серед забитих — чоловік Дженні, й аж здригнулася, на мить уявивши, що може з відчаю наробити Дженні, почувши про смерть свого чоловіка. Стогін теж навряд чи давав жінці якісь надії, хоч Мейбл і сама потерпала, чи то часом не стогнав десь поблизу її дядечко.

— Ми у владі святого провидіння, Джен-ні,— відповіла їй Мейбл.— Нам треба уповати на нього й користатися з цього надійного прихистку. Стережіть добре двері і ні в якому разі без мого дозволу не відчиняйте нікому!

— О, та скажіть же, міс Мейбл, чи не видко там де-небудь Сенді? Якби тільки можна було якось переказати йому, що я жива-здорова, хай би бідному чоловіченькові було хоч легше на душі, де б він не був — на волі чи в полоні.

Але її чоловік Сенді лежав мертвий, і його добре було видно з бійниці, в яку саме дивилася наша героїня.

— Чому ж ви нічого не кажете, є там Сенді чи ні? — нетерпляче допитувалася Джеп-ні, збентежена мовчанкою дівчини.

— Там лежать кілька наших довкола небіжчика Мак-Неба,— не зовсім прямо відповіла Мейбл, вважаючи блюзнірством відверто говорити неправду в такому жахливому становищі, в якому опинилася Мейбл.

— І Сенді серед них теж? — скрикнула жінка так гучно й таким страшним голосом, що він у неї аж ніби надірвався й захрип.

— Мабуть, так, авжеж, бо я бачу одного, двох, трьох... аж чотирьох солдатів і всі в червоних мундирах нашого полку.

— Сенді! — в нестямі вигукнула жінка.— Чому ти не бережеш себе, Сенді?! Біжи хутчій сюди, чоловіче, і будемо тут укупі ділити і горе, й радощі. Кинь ти свою дурну дисципліну та несусвітні свої поняття честі! Сенді! Сенді!

Мейбл почула, як повернувся засув, а потім заскреготіли на завісах важкі двері. Чекаючи неминучого, щоб не сказати — най-жахливішого,— Мейбл припала до рійниці і невдовзі побачила, як Дженні мчить поміж кущами туди, де купою лежали забиті. За мить жінка була вже на місці фатальних подій. Страхітливий удар так нагло й несподівано звалився на її плечі, що сердешна жінка у своєму переляці спочатку, здавалося, гаразд не усвідомлювала всю його силу. В потьмареному розумі жінки пройманула дика, напівбожевільна думка: їй примарилося, буцімто вояки прикинулися мертвими, аби налякати її. Вона схопила руку-свого чоловіка, яка була ще тепла, і в цю мить їй здалося, ніби він на устах стримує усмішку.

— Чого це ти намислив легковажити своїм життям, Сенді?! — крикнула вона, шарпаючи його за руку.— Коли ви, як порядні солдати, не сховаєтеся до блокгауза, вас до ночі переб'ють ці трикляті індіани! Мерщій! Мерщій!.. Як можна гаяти дорогоцінну мить!

Відчайдушним зусиллям жінка потягла небіжчика до себе так, що його голова перевернулася на другий бік, і тепер малесенька ранка на скроні, пробитій кулею, та ще кров, що сочилася з неї, остаточно відкрили їй причину мовчанки її чоловіка. Щойно страшна правда із швидкістю блискавки дійшла до Гї розуму, сердешна жінка заломила руки й так

зойкнула, що луна відгукнулася аж на до-
колишніх островах, а сама страдниця впала
на мертве тіло чоловіка. Та хоч яке моторош-
не й нелюдськи страхітливе було це голосін-
ня, воно видалося ніжною мелодією в порів-
нянні з дикунським вереском, що нараз про-
лунав по тому зойкові. То гримнув з усіх
схованок жахливий бойовий клич, і зо два-
дцять страхітливо розмальованих і чудер-
нацько зодягнених індіан повискакували із за-
сідок і кинулися до трупів, щоб здерти з них
жадані скальпи. Першим пригнався Гостра
Стріла і томагавком розстрошив голову без-
пам'ятної Дженні. Ще й двох хвилин не ми-
нуло, як сердешна вибігла з блокгауза, а її
скальп уже висів на довгих косах за поясом
тускарори. Його одноплемінники також не
відставали, і Мак-Неб та троє солдатів уже
не скидалися на мирно послушлих людей: це
були знівечені трупи, які попідцливали

кров'ю. ^ %

Все це скоїлося за багато коротший час, ніж забрала наша оповідь, і Мейбл стала мимовільним свідком всього цього. Вона стояла, мов загіпнотизована й прикована до місця, неспроможна відвести очі від жахної картини, і за весь цей час навіть не згадала про себе, про свою власну безпеку. І лише коли галяву, на якій полягли солдати, заповнили запаморочені успіхом свого раптового нападу ірокези, їй спало, нарешті, на думку, що Дженні покинула за собою відчинені двері.

У дівчини несамовито закалатало серце, адже вона знала, що двері zostалися єдиним її захистом від неминучої смерті, і вона кинулася до драбини, вирішивши злізти вниз і взяти їх на засув. Та не встигла вона ступити з останнього щабля на другий поверх, як рипнули двері, і Мейбл уже не сумнівалася, що їй прийшов кінець. Схилившись навколішки, заклала від страху, але мужня дівчина вирішила приготуватися до смерті й звернулася думками до Всевишнього. Проте воля до життя була сильніша за молитву, і хоча її губи машинально й ворушилися в молитві, сама вона напружено ловила кожен звук знизу. Та коли вона почула, що хтось зачиняє за собою двері, бере їх па засув і не на один, як вона розпорядилася на випадок, якби прийшов дядько, а па всі три, вона знову схопилася на ноги, бо весь її набожний настрій у таку тривожну мить зник, і всі її чуття зійшлися в одному чутті слуху.

У такі страшні хвилини думки швидко змінюють одна одну. Спочатку Мейбл уявилося, що то ввійшов її дядько, і вона вже вирішила була гайнути по драбині вниз і кинутися йому в обійми, але враз її зупинила інша думка: а що, коли це якийсь індіанець взяв двері на засув, щоб не впустити більше небажаних спільників і привільно попоратися тут самому? Та й глибока тиша внизу свідчила про те, що то не міг бути лі невгамовний і гамірливий дядько; все було схоже швидше на' підступну хитрість ворога; коли б це був хто'є із друзів, то, звісно ж, тільки її дядько або квартирмейстер, бо до нашої героїні нараз прийшло жахливе усвідомлення того, що з усієї їхньої залоги на острові тепер лишилося тільки цих двоє та вона, якщо тільки чоловіки ще були живі. Ця думка й зупинила Мейбл на місці, і добрих дві хвилини в блокгаузі панувала мертва тиша. Впродовж усього цього часу дівчина стояла, причаївшись, біля драбини, що вела нагору, а навпроти, трохи далі, був хід до нижнього приміщення. Очі Мейбл були приковані саме до того місця, бо вона чекала, що з ляди от-от вигулькне жахливе обличчя індіанина. Цей страх незабаром охопив її настільки, що вона стала озиратися і шукати місця, де б заховатись. Відтягти хоч на якусь мить смерть, у якій вона вже не сумнівалася і яку вважала за втіху. Саме неподалік стояло кілька бочок. Мейбл сховалася за двома бочками, пильно стежачи крізь просвіт між ними за люком. Вона знову заходилася молитись, але мить була така жахлива, що молитва не принесла їй ніякого заспокоєння. До того ж, їй ніби почулося легеньке шарудіння знизу, неначе там хтось ліз по драбині, і, намагаючись бути якомога обережнішим, цим сам себе видавав. Невдовзі долинув виразний скрип щабля, того самого щабля, як їй здалося, що заскрипів і в неї під ногами, коли вона лізла сюди. Настав один з тих моментів, у якому вміщуються почуття довгих років звичайного буденного існування. Життя,

смерть, вічність, нестерпні ті-

лесні страждання — все це виразно поставало одне за одним на тлі щоденної марноти й шматувало дівчині серце; і сама вона в німій непорушності, мабуть, більше була схожа на іірекрасну блідочолу мармурову статую. Та це було тільки зовнішнє враження, бо ніколи ще за все коротке життя Мейбл слух її не був такий чуйний, зір — такий точний, а чуття — такі гострі. І хоч у люкові ще нічого не було видно, слух її, загострений неймовірним душевним напруженням^ непомильно підказував, що невідома людина* була вже за кілька дюймів від отвору. І справді, наступної миті звідти показалася маківка голови з чорним індіанським волоссям, що посувалося, здавалось, ще повільніше, ніж хвилину стрілка годинника; потім з'явився темний лоб та широкі вилиці, і, нарешті, над підлогою вже видніло все смагляве обличчя. Напів-заховане людське лице рідко видається привабливим, і коли Мейбл побачила блискучі вуглинки очей та індіанські риси обличчя, котре повільно з'являлося з отвору в підлозі, її охопив неймовірний жах. Коли ж висунулася вся голова, наша героїня, зиркнувши вже ізіфугі, побачила перед себе покірливе, стурбовані й по-своєму гарне обличчя індіанки

4'ЄрВНЄВОЇ РОСИ. 576'

РОЗДІЛ XXII

Хоч я й мара.

Та не для згуби послано мене 4

Тобі, достойний,— для твого добра.

Вордсворт

Важко сказати, хто з них більше зрадив, коли Мейбл скочила на ноги та вийшла па середину кімнати: наша героїня, побачивши, що це не Гостра Стріла, а його дружина, чи Роса, переконавшись, що та, знайти яку вона майже втратила була вже надію, тепер перебуває у блокгаузі. Вони кинулися одна одній в обійми, і простодушна індіанка ніжно засміялася своїм приємним сміхом, тримаючи дівчину за руки і ще раз оглядаючи всю її, ніби впевнюючись, що це все-таки вона.

— Блокгауз добре,— перша заговорила індіанка,— скальп не здирати.

— Авжеж, добрий, Росо,—відповіла Мейбл, здригнувшись, і затулила очі руками, ніби щоб відгородитися від тих жахів, свідком яких вона нещодавно була.— Скажи мені, ради бога, чи не знаєш, що сталося з моїм дорогим дядечком? Я вже всі очі видивила, але його ніде не видко.

— Він не тут, у блокгауз? — не без цікавості запитала Роса.

— Отож-то й воно, що нема... Я тут одна-однісінька. Дженні — жінка, що була зі мною, вибігла до— свого чоловіка й занапастила себе своєю нерозсудливістю.

— Роса знати... Роса це бачити; дуже погано. Гостра Стріла не милувати ніяка жінка... Не пожаліти і своя дружина.

— Ах, Росо! Хоч тобі ніщо не загрожує!

— Хтозна... Гостра Стріла забити мене, коли знати все.

— Хай береже і благословляє тебе "бог, Росо!.. Він благословить і захистить тебе за твою людяність. Скажи ж, як мені бути далі і чи живий мій дядечко?

— Нічого не знати. Солоний Вода мати човен; може, він піти водою.

— Човен коло берега, але ні мого дядечка, ні квартирмейстера ніде не видно.

— Не забитий, бо Роса бачила б. Сховалися! Червоношкірий ховатися, не соромно і блідочолий.

— Мене, Росо, турбує не сором, а те, чи вони встигли сховатися. Ваш напад був такий раптовий, такий непередбачений, Росо!

— Тускарора! — відповіла, засяявши від гордощів за таку спритність свого чоловіка; Роса.— Гостра Стріла — великий воїн.

— Але ти занадто добра й м'якосерда для такого життя, Росо. Ти не можеш бути щасливою серед таких жахливих картин!

Обличчя Роси раптом спохмурніло, і Мейбл здалося, ніби з-під її брів блиснули злі іскри вогню, як у її чоловіка, і вона сказала:

— Інгіз дуже ненажерливий... Забирати мисливські угіддя, гонити шість плем'я від сходу до заходу. Злий король — злий народ. Блідочолий — дуже поганий.

Мейбл навіть уже тоді, в ту далеку добу, знала, що індіанка мовить правду, хоча й чудово розуміла, що в цьому конкретному випадкові, як і в тисячах інших подібних винад-ків, королеві часом приписували те, про що він сам і не підозрював. Але вона відчувала всю справедливість цього докору, тому й не намагалася виправдовуватися, тим більше, що їй боліло тепер своє.

— То що ж мені тепер діяти, Росо? — звернулася вона знову.— Ваші щохвилини можуть почати облогу блокауза.

— Блокауз—добре; скальп не здирати.

— Але ж вони скоро дізнаються, а (може, вже й знають, що в блокаузі зовсім нема залози. Адже ж ти сама перераховувала мені, скільки в нас людей, а ти, безсумнівно, дізналася про це від Гострої Стріли.

— Грстра ^Стріла знати,— відповіла Роса, підіймаючи шість пальців, щоб показати, скільки, в них усіх чоловіків.— Всі червоношкірі знати. Чотири"—вже нема скальп, а два ще є. ч ;

— Не згадуй мені про це, Ро.со! В мене" кров холоде в жилах; коли я згадую про дврхН останніх. Ваші не можуть знати, що я тут, одна; вони, мабуть, гадають, що в блокаузі* й дядечко з квартирмейстером,— і ще підпалять будівлю, аби примусити їх вийти звідси. Я чула, що пожежа в таких місцях — велика небезпека.

— Блокауз не горіти,— спокійно запевнила її Роса.

— Ти цього не можеш знати, добра моя Росо, і я не можу їм перешкодити в цьому ділі.

— Блокауз не горіти. Блокауз — добре; скальп не здирати.

— Але скажи, чому саме, Росо? Я боюся, що вони все-таки підпалять блокауз.

— Блокауз — мокрий, багато дощ; дерево мокрий, погано горіти. Червоношкірий знати це, добре знати, підпалити блокауз — показати інгізи, тут є ірокези. Твій батько повернутися,— шукати блокауз,— нема блокауз. Ні, ні, індіан дуже хитрий, не чіпати нічого.

— Я тебе розумію, Росо, і хочу сподіватися, що твоє передбачення вірне, а щодо мого дорогого батечка, коли б йому пощастило уникнути... А може, його вже нема й на світі або його захопили в полон, Росо?..

— Батько не зачіпати, не знати, куди він піти... Вода не залишати слід, червоношкірий не може знайти. Не спалювати блокгауз, блокгауз добре, скальп не здирати.

— То ти вважаєш, що я тут зможу пересидіти, доки вернеться мій батько?

— Я не знати... Хай дочка краще сказати, •коли батько повернутися назад...

Мейбл збентежилася під допитливим поглядом чорних очей індіанки: їй раптом стало недобре на душі від підозри, що її подруга намагається вивідати в неї корисну для її плем'я таємницю, яка може призвести до загибелі батька та його загону. Мейбл уже хотіла була дати якусь непевну відповідь, як раптом сильний удар у сінешні двері повернув її думки до небезпеки, що насувалася.

— Ідуть! — скрикнула вона.— А може, Росо, це мій дядечко або квартирмейстер? Учта-ку страшну хвилину я маю впустити навіть містера М'юра.

— Чому не виглянути? Багато бійниці... Зроблено для того.

Мейбл послуhalася її поради, підійшла до однієї з бійниць у піддашші, що нависало над стінами першого поверху, обережно підняла дерев'яний брусок, яким затулялася бійниця, й подивилася, що робиться, коло дверей. З того, як Мейбл жажнулася й змінилася на виду, Росо відразу догадалася, що там з'явилися воїни її племені.

— Червоношкірий! — промовила Росо і застережливо приклала до губів пальця.

— Четверо! Страшно розмальовані! З закривавленими скальпами, і Гостра Стріла з ними!

Росо кинулася в куток, де стояли рушниці, і вже схопила була одну з них, але, почувши ім'я свого чоловіка, раптом зупинилася, немовби завагавшись. Та це тривало якусь мить, бо вже наступної хвилини вона була коло бійниці, лаштуючись просунути в неї цівку рушниці; однак Мейбл, неспроможна стримати почуття природної відрази до вбивства, схопила її за руку.

— Ні, ні, не треба, Росо! — промовила вона.— Не здимай руки на свого чоловіка, ліпше хай я помру.

— Не вбивати Гостра Стріла,— відказала Росо, мимохіть чомусь здригнувшись.— Зовсім не вбивати червоношкірий воїн. Тільки лякати.

Зрозумівши намір індіанки, Мейбл не стала перешкоджати їй. Тим часом Росо просунула в проріз цівку рушниці і, зашарудівши нею, аби привернути увагу своїх одноплемінників, потягла за курок. Ще не відгримів постріл, а Мейбл уже дорікала своїй подрузі за вчинок, зроблений, власне, заради її ж врятування.

— Ти ж казала, що не будеш стріляти,— промовила вона.— А що, якби ти вцілила в свого чоловіка?

— Я ще не вистріляти, а вони всі втікати,-^ відповіла Росо, сміючись, і, підійшовши до пилої бійниці, ^ аби подивитися, що там роблять її друзі, засміялася ще веселіше.— Глянь... Поховатися кожен воїн. Думати, тут Солонна Вода і квартирмейстер. Тепер вони

добре остерігатися.

; — Слада богу! Зараз, може, хоч буде час [помолитися^ .не вмерти, як Дженні, що, думала тільки про життя та земні справи.^ \$ Роса поклала рушницю і сіла коло ящика, на який опустилася знесилена Мейбл, бо •від раптових— радощів часто настає така само фізична слабкість, як і від горя. Індіанка до-, питливо глянула у вічі нашої героїні, і Мейбл * •адалося, що на обличчі Роси застиг вираз суворості і разом з тим якогось глибокого занепокоєння.

— Гостра Стріла — великий воїн,— про* мовила тускарорина дружина.— Всі дівчата мого плем'я дивитися на нього. Блідочрла красуня теж мати око на нього.

— Росо! Що означають ці слова?.. Цей погляд?.. Що ти хочеш сказати?..

— А чого ти так боятися, щоб Роса не забити Гостра Стріла?

— Хіба ж не жахливо, що дружина забиває свого чоловіка? Ні, Росо, хай би краще я сама вмерла!

— Це правда? І більш нічого?

— ' Бог тому свідок — більш нічого, Росо! Набачилася я вже тих смертей сьогодні. А ти щось підозрювала?

— Не знать. Бідна дівчина тускарора дуже нерозумна. Гостра Стріла — великий вождь іі&се поглядати довкола. Ві сні балакати проГ блідочола красуня. Великий вождь любити багато жінки.

— А хіба у вас вождь може мати більше ніж одну жінку?

— Може мати, скільки може прогодувати. ,Г°стРа Стріла мати зараз тільки одна Роса, але він дуже багато шукати скрізь, багато дивитися... Багато балакати про блідочола дівчина!

Мейбл і сама дещо помічала під час їхньої мандрівки до форту, і це її немало пригнічувало, а зараз вона була просто-таки приголомшена, почувши такий натяк від самої дружини індіанина. Вона усвідомлювала, як багато важать у таких справах звичаї та осо-

бисті думки, а тут до переживань та мук від того, що-вона мимоволі стала раптом суперницею дружини тускарори, додалися ще й побоювання, що ревності за таких обставин можуть бути досить сумнівною гарантією її особистої безпеки.

Придивившись, однак, уважніше до Роси, вона дещо заспокоїлася: на відкритому чолі цієї дитини природи, яка не вміла таїти нічого, легко було прочитати гіркоту обманутої любові, але навіть найболючіша підозра не могла спотворити її відкритого обличчя рисами підступності й зненависті.

— Ти не видаси мене, Росо? — промовила Мейбл, стискаючи їй руку в пориві щиросердої відвертості. — Скажи, ти не віддаси під томагавк таку ж людину, як і сама?

— Тебе не чіпати ніякий томагавк; Гостра Стріла не дозволяти це. Якщо в Роси мусить бути .сестра-дружина, то краще ти.

— Ні, Росо, моя віра і мої почуття не дозволяють мені цього; і якби вже так трапилося, що я мала б стати дружиною індіанина, я нізащо б не зайняла твого місця у вігвамі.

Роса нічого не відповіла, проте з усього було видно, що вона задоволена, навіть вдячна. Вона добре знала, що мало яка (чи й жодна) з індіанських дівчат, що їх знав Гостра Стріла, могла дорівнятися їй у вроді та привабливості, і хай би Гостра Стріла набрав собі в дружини й більше десятка жінок, ні одна з них не була б їй страшна, крім Мейбл. Але краса, принадність, доброта й дівоча ніжність нашої героїні так полонили дудіу Роси, що порив ревнощів не тільки не охолодив у ній них почуттів, а навпаки — ще посилив їх, спонукавши індіанку піти на величезний ризик, щоб врятувати гадану суперницю від нападу ірокезів. Словом, Роса з притаманною люблячій дружині інтуїцією здогадалася, що Гостра Стріла захоплюється Мейбл, але замість того, щоб мучитися від ревнощів і перелити їх у зненависть до своєї суперниці, як зробила б кожна жінка, непризвичаєна мовчки підкорятися волі й зверхності свого чоловіка, вона стала тільки ближче придивлятися до зовнішності та характеру блідочолої красуні. Не знайшовши в ній нічого відразливого, а тільки все привабливе, вона й сама незабаром пройнялася до дівчини захопленням та любов'ю, котрі, хоч і були відмінні від почуттів її чоловіка, проте навряд чи були холодніші. Гостра Стріла сам послав Росу попередити Мейбл про небезпеку, але він не знав, що дружина крадькома проникла слідком за нападниками на острів і ховається у блокгаузі разом з особою, за безпеку якої вони обоє турбувалися. Навпаки, він гадав, як це казала й Роса, що Мейбл не сама, а з Кепом та М'юром і що це вони стріляли, щоб відігнати ірокезів од дверей.

— Росі жаль, що Лілея,— так індіанка своєю поетичною мовою прозвала нашу героїню,— що Лілея не одружитися з Гостра Стріла. Його вігвам просторий, і великий вождь треба багато жінка, щоб заселити вігвам.

— Дякую тобі, Росо, за твою добрість, але це суперечить нахилам білих жінок,— відповіла Мейбл, посміхаючись, хоча їй тепер, коли таке робилося на острові, було далеко не до сміху. — До того ж я, чого доброго, мабуть, взагалі ніколи не одружуся.

— Ти повинна мати добрий чоловік,— сказала Роса.— Виходь за Прісна Вода, коли не хочеш за Гостра Стріла.

— Не випадає мені про це балакати Росо, коли я навіть не певна, чи буду серед живих за годину! Мені тепер ніщо не миле, тільки б знати, якщо це взагалі можливо, чи живий ще і чи в надійній схованці мій дорогий дядечко.

— Роса піти подивитися.

— Як? Невже ти можеш... Невже ти хочеш вийти з блокгауза? І не побоїшся, що тебе можуть побачити на острові? Хіба ваші воїни знають, що ти тут? І чи сподобається їм, що жінка вийшла за ними на стежку війни?

Всі ці запитання злилися в одне, так боялася дівчина, що їй дадуть не ту відповідь, на яку вона сподівалася. Їй якось не вірилося, що Роса прибула разом з нападниками. Вона чомусь гадала, хоча це й здавалося неймовірним, що індіанка таємно припливла слідком за ірокезами у своїй пірозі. й випередила їх тільки для того, щоб попередити її, чим, можливо, і врятувала її від смерті. Проте все це було зовсім не так, що й розповіла їй, як могла, Роса ламаною англійською мовою.

Гостра Стріла хоч і залишався вождем, але рідне плем'я відцуралося його, і він

уклав тимчасово спілку з ірокезами, які, проте, охоче його слухалися. Правда, він мав свій вігвам, однак сам рідко бував у ньому. Прикидаючись приятелем англійців, він усе літо буцімто служив їм, а насправді шпигував для французів, і дружина супроводжувала його в усіх мандрах; найбільше ж доводилося їм подорожувати пірогою. Одне слово, її присутність на острові не викличе, мовляв, підозри, тому що Гостра Стріла рідко коли вирушав без неї в дорогу. Як би там не було, а після всього того, що їй розповіла Роса, Мейбл згодилася відпустити її, щоб та подивилася, чи не видно де, бува, дядечка дівчини. Тож було вирішено, що індіанка вийде з блокгауза за першої сприятливої нагоди. Спочатку, однак, вони зробили, наскільки це дозволяли бійниці, найпильніший огляд усього острова й помітили, що переможці, розграбувавши хатини й захопивши провіант залоги, готувалися до бенкету. Щоправда, головні запаси свого провіанту англійці зберігали в блокгаузі, проте і в хатинах його виявилось доволі, щоб винагородити індіан за таку легку перемогу. Як помітила далі" Мейбл, забитих кудись повідтягали, а їхня зброя лежала купою біля того місця, де ірокези готувалися справити свою учту. Роса за деякими лише їй одній зрозумілими прикметами висловила здогад, що забитих повідносили в кущі й там, щоб менше хто бачив, якщо не позакопували, то замаскували. Взагалі ж на острові навмисне нічого не було зачеплено, бо переможці сподівалися влаштувати сержантові з його загоном справжню пастку. Роса показала Мейбл індіанина високо на дереві — чатового, як вона його назвала — котрий мав попередити про наближення човнів, хоча загін вирушив зовсім недавно, і хіба якісь непередбачені обставини могли примусити його так нагло повернутися назад. Ніщо не провіщало негайного нападу на блокгауз, більше того,— все вказувало, як твердила Роса, на те, що індіани триматимуть його в облозі аж до повернення сержанта, щоб сліди штурму, бува, не відкрили передчасно правду людині з таким досвідченим оком, як у Слідопита. Човен, однак, індіани переправили до іншого місця — туди, де в кущах стояли їхні піроги.

Роса заявила, що настав найсприятливіший момент вислизнути непомітно з блокгауза й приєднатися до своїх. Та коли Мейбл злазила по драбині вниз, вона раптом відчула недовіру, але тієї ж миті їй стало соромно за ці негідні її самої і несправедливі щодо своєї рятівниці почуття, і коли обоє вже ступили на долівку, вона знову почувала повну довіру до індіанки. Двері відчиняли з незвичною осторогою, а коли залишилося витягти останній засув, Роса стала напоготові, чатуючи, коли вони прочиняться. І ледве засув вийшов із скоб, а двері прочинилися настільки, що

Роса могла просунутися боком, вона хутко шмигнула надвір, Мейбл умить зачинила двері і майже машинально просунула в скоби засув. Серце її калатало так, що можна було відрахувати кожен удар, але тепер було вже трохи легше на душі, й два інших засуви вона засунула спокійніше. Коли двері, нарешті, були на всіх засувах, вона повернулася знову на попереднє місце, з якого лише й можна було побачити, що діється надворі.

Потяглися нестерпно довгі й до болю страшні години чекання на індіанку, яка немов у воду впала. Тим часом знадвору долітали божевільні крики сп'янілих ірокезів,

що від міцних напоїв забули про всяку обережність; іноді крізь бійниці вона бачила навіть їхні дикі скоки, а постійний гвалт і страхітливі картини, від яких іншим разом у неї кров заохолола б у жилах, коли б їй уже не довелося бути свідком ще жахливіших видовищ, ні на мить не давали їй забути про їхню постійну присутність. Десь під полудень Мейбл видалося, ніби вона раптом помітила білого на острові, хоча одягом та диким своїм виглядом він більше скидався на ірокеза. Придивившись, однак, пильніше до його обличчя,— до речі, вельми смаглявого і ще й добре обвітреного,— вона остаточно переконалася в своїх здогадах, і їй ніби легше стало на душі: як-не-як, а таки білий, і в крайньому випадкові у нього можна буде попрохати захисту. На превеликий жаль, Мейбл гірко помилялася в своїх надіях, тому що не так легко білим зупинити своїх червоношкірих союзників, коли ті почують запах крові; та, власне, в розрахунки білих ніколи й не входило стримувати індіан від їхніх бузувірств.

Цей день," як здавалося Мейбл, тягся вже місяць, і тільки ті його хвилини минали непомітно, які вона проводила в молитвах. У них вона й знаходила час від часу полегшення, і кожен раз по тому дух її міцнішав, а на душі ставало спокійніше. Міркування Роси видавалися їй переконливими, і вона тепер також усе більше схилялася до думки, що блокгауз, очевидно-таки, залишать незруйно-ваним до повернення батька, щоб у такий спосіб заманити його в пастку, і тому Мейбл не так стала боятися негайного нападу. Зате подальше майбутнє не давало ніяких підстав на будь-які надії, і дівчина вже починала малювати собі всі ті жахи, яких вона зазнає, коли потрапить до рук ворогів. І чи не найбільше турбувала її думка про Гостру Стрілу та його образливе захоплення нею, бо нашій героїні було добре відомо, що тих полонених, яким індіанці дарували життя, вони забирали до своїх поселень, і не раз траплялося так, що білі полонянки доживали віку у вігвамах переможців. Од кожної такої думки вона падала па коліна й молилася.

За дня становище нашої героїні було досить тривожне, та коли на острів почали спадати вечірні сутінки, воно стало просто жахливе. Дикуни на цей час дійшли до цілковитого шаленства: вони знайшли й випили всі запаси спиртних напоїв, що були в англійців, і тепер своїми вигуками та метушнею і справді мало чим відрізнялися від біснுவатих. Усі намагання їхнього французького начальника стримати їх були марні, і він сам вирішив за краще сховатися на сусідньому острові, де в нього було щось на зразок тимчасового біваку й триматися подалі від своїх несамовитих друзів. Однак, перш ніж податися з острова, французький офіцер, досить-таки ризикуючи життям, спромігся загасити багаття й забрати в дикунів усе, чим вони могли б знову розпалити вогонь. Він ужив цих запобіжних заходів, щоб індіанці, бува, не спалили блокгауза, зберегти який було необхідно для успішного здійснення його планів. Він залюбки відібрав би у них і зброю, але це виявилось йому не до снаги, бо воїни, доки в них лишалося свідомості хоч на макове зерня, чіплялися за свої ножі й томагавки з упертістю людей, які вважають це справою честі. Відбирати ж рушниці в індіан, залишаючи їм холодну зброю, яку вони звичайно пускали в дію у таких випадках, було б цілковитим безглуздом. І, як невдовзі виявилось, найрозумнішим усе-таки було те, що

він загасив багаття, бо досить було офіцерові одійти від гурту, як один з ірокезів і справді запропонував підпалити блокгауз. Гостра Стріла теж покинув п'яну ватагу, коли переконався,

•Бівуак (франц.) — місце відпочинку або но чірлі війська, що вони стали втрачати самовладу. Він почвалав до однієї з хатин і, зморений після двох днів і двох ночей безперервного пильнування, упав на соломі й умить заснув. Тепер серед ірокезів не лишилося нікого, хто в крайньому разі міг би заступитися за Мейбл, якщо хто з них взагалі знав про її існування. Отож пропозицію п'яного індіанця було прийнято диким ревіськом одностайного схвалення усіх восьми чи десяти таких само п'яних та безсоромних, як і він, одноплемінників.

Для Мейбл то була страшна мить. Індіан у тому стані, в якому вони перебували, не зупинили б, напевно, ніякі рушніці, що могли бути в блокгаузі. Хоч ірокези лише невиразно пам'ятали, що в будівлі хтось є, однак це тільки додало їм зайвого запалу, і вони, божевільно волаючи й вистрибуючи, мов демони, підступили до блокгауза. На той час алкоголь тільки збудив їх, але ще не валив з ніг. Перший свій удар дикуни спрямували на двері; розігнавшись, вони гуртом навалилися на них, але зроблені з колод двері витримали цю навалу, хоча вони не піддалися б, коли б на них налягло й сто чоловік. Мейбл, однак, спочатку не знала цього й холола від страху після кожного чергового грюкоту. Переконавшись, зрештою, що двері стоять, мов скеля, і не тільки не вгинаються, а навіть не двигтять, лише глухо погуркуючи на міцних петлях, ніби нагадуючи, що це все-таки двері, а не глуха стіна, Мейбл знову піднеслася духом. Скориставшись раптовим затишшям, вона вирішила підійти до бійниці й глянути вниз, щоб побачити, що там діється. Ця тиша, причину якої дівчина ніяк не могла собі пояснити, ще більше розпалила в ній цікавість, бо так уже ведеться, що небезпека найбільше бентежить нас саме тоді, коли буваємо не в змозі на власні очі бачити, звідки і як вона насувається.

Визирнувши, Мейбл побачила, що двоє чи троє ірокезів розгребли попел і, знайшовши в ньому кілька маленьких вуглинок, з усіх сил намагаються роздмухати вогонь. Заповзятість, з якою вони трудилися, жадоба до руйнування та сила звички сприяли тому, що вони, палаючи від бажання якомога швидше досягти свого, діяли напролюд кмітливо й злагоджено. Білий у відчаї давно полишив би надію добути вогонь із вуглинок, що майже перетліли на попіл, а ці діти лісу знали багато чого, невідомого цивілізованому світові. Приклавши сухого, як перець, торішнього листя, що його тільки індіанці знають, де знайти, вони, зрештою, видмухали вогонь, а підклавши зверху сухеньких прутків, остаточно закріпили здобутий успіх. Коли Мейбл, нахилившись над бійницею, глянула вниз, вона з жахом побачила, що індіанці наносили цілу купу хмизу під двері й підпалили його. Вогонь застрибав з гілки на гілку, а невдовзі спалахнув і затріщав, розсипаючи іскри, великими язиками полум'я. Індіанці ревнули свій клич звитяги й подалися до решти своїх товаришів, цілком певні, що руйнівна дія вогню розпочалася. Мейбл прикипіла до бійниці, загіпнотизована вогнем, який бурхав дедалі дужче. Тим часом паліччя все розгорялося, а полум'я здіймалося все вище й вище і

враз блиснуло так близько перед її очима, що вона аж сахнулася назад. Ледве вона дійшла до протилежної стіни приміщення, як із бійниці, яку вона в поспіху забула закрити колодочкою, вирвався довгий роздвоєний язик полум'я, освітивши грубо обтесаний зруб кімнати й самотню дівчину в ній. Що й казати, сердешна Мейбл уже повірила була, що настала її остання година, тому що двері — єдиний можливий вихід — індіани з диявольською завбачливістю заклали палючим хмизом. І вона знову — тепер і не сумнівалася, що востаннє,— впала на коліна й звернулася до небес із молитвою. Вона заплющила очі й на якусь хвилину ніби забула про довколишнє. Проте жадоба знати, що діється довкола на білому світі, виявилася сильнішою за її самозречення, і коли очі дівчини мимоволі розплющилися знову, вона раптом побачила, що в кімнату вже не вривається полум'я, хоча дерево довкола вузького отвору бійниці загорілося і вогонь, роздмухуваний протягом, поволі повз угору. В кутку стояла діжка з водою, і Мейбл, діючи більш інстинктивно, ніж свідомо, схопила дзбанок, зачерпнула води і, поливаючи тремтячою рукою дерево, зуміла загасити вогонь у цьому місці. Дим, що знявся потому, кілька хвилин не давав їй змоги глянути вниз, та коли він трохи розвіявся,

вона зиркнула крізь бійницю, і від того, що там побачила, в неї підстрибнуло серце з радощів та сподівань: багаття хтось розкидав, а двері були облиті водою і ще диміли.

— Хто там? — запитала Мейбл, наблизившись до самісінького отвору бійниці.— Кого це мені послало на допомогу провидіння?

Замість відповіді знизу почулися легенькі кроки, а потім тихенькі поштовхи в двері, що ледь чутно торигнули на петлях.

— Хто там хоче зайти? Це ви, мій дорогесенький дядечку?

— Солона Вода нема тут, Святий Лавреп-гій — прісна вода,— долинула відповідь.— Це я, швидше відчиняй — хочу зайти.

Мабуть, ще ніколи Мейбл не була така метка, а її рухи такі швидкі й природні, як тепер, коли вона збігала вниз по драбині й витягувала засуви. В цю мить у неї була тільки одна думка — тікати звідси світ за очі, й вона, забувши про будь-яку обережність, блискавично відчинила двері й хотіла була вискочити надвір,— геть із блогауза. Проте Роса перепинила їй дорогу, хутко взяла знову на засув двері й аж тоді помітила, що Мейбл силкується обняти її.

— Спасибі тобі... Спасибі тобі, Росо! — гаряче вигукнула наша героїня,— Саме провидіння прислало мені тебе моїм ангелом-хра-нителем!

— Не тиснути мене так! — сказала молода індіанка.— Блідочолі жінки весь час як не плакати, то сміятися. Дай Роса заперти двері.

Мейбл тим часом трохи отямилася, і незабаром вони, тримаючись за руки, вже знову сиділи в горішній кімнаті. Почуттів недовір'я і ревностів між ними як і не було: першу з них тепер сповнювало незмірне почуття вдячності, а другу — радісне усвідомлення того, що вона зробила добре діло.

— А тепер скажи мені, Росо,— першою промовила Мейбл після того, як вони по черзі щиро обмінялися обіймами,— ти часом не бачила чи не чула чого-небудь про

мого бідного дядечка?

— Не знай. Ніхто не бачити його, ніхто не чути його; ніхто нічого не знати. Солоний Вода втекти, я гадати, на річка, бо я піде не найти його. Квартирмейстер теж нема. Я шукати, шукати, шукати скрізь, але ніде не бачити ні цього, ні того ніде.

— Ну, слава богу! Тоді вони напевне-таки втекли, хоча й не розумію, яким чином. Слухай, Росо, це правда чи мені тільки здалося, ніби я бачила француза на острові?

— Так, француз капітан прибути, але він теж піти. На острові багато індіан.

— О Росо, любя Росо! Чи не можна якось попередити мого дорогого батечка, аби він не опинився в руках ворогів?

— Не знати; я думати, воїни чатувать у засідках і інгізи губити свої скальпи.

— Невже ти, Росо, зробивши так багато для дочки, відмовишся допомогти її батькові?

— Не знати батько... Не любити батько.

Роса допомагати свій народ, допомагати Гостра Стріла... Мій чоловік дуже любити скальп.

Роса спокійно перевела погляд на Мейбл, і її чорні очі зблиснули суворістю, але вже наступної миті в них з'явилося журливе співчуття.

— Лілея — інгізька дівчина? — сказала вона, ніби запитуючи.

— Звичайно, і як інгізька дівчина, я воліла б урятувати своїх співвітчизників від загибелі.

— Дуже добре... Рятуй, якщо могли. Роса — не інгізка; Роса — тускарора, і її чоловік — тускарора; у мене серце тускарори, почуття тускарори, — я вся тускарора. Лілея ж не побігти казати французи, що її батько нападати на них!

— Мабуть, ні, — відповіла Мейбл, спантеличено прикладаючи руку до чола. — Мабуть, ні. Але ж ти допомагаєш мені, ти врятувала мене, Росо! Навіщо тоді ти зробила це, якщо ти маєш тільки почуття тускарори?

— Не тільки почуття тускарори... почуття дівчини; почуття скво. Я любити красуня Лілея і мати її в моїм серці.

Мейбл розплакалася й міцно притиснула це любляче створіння до своїх грудей. З хвилину вона не могла вимовити й слова, але затим трохи вгамувалася й вела далі мову вже спокійніше і послідовніше.

— Не приховуй від мене нічого, Росо, — сказала вона. — Я готова до найгіршого. Сьогодні твої одноплемінники бенкетують, а що вони здумають учинити завтра?

— Не знати... Боятися зустріти Гостру Стрілу... Боятися його питати. Певно, поховатися й чекати, доки інгізи повертатися назад.

— А вони часом не спробують ще раз напасти на блокгауз? Адже ти сама бачила, як вони можуть погрожувати, коли захочуть?

— Забагато ром. Гостра Стріла спати, а то б ніхто не сміти, француз капітан піти геть, а то б теж не сміти. Зараз усі полягати спать.

— То ти гадаєш, що мені принаймні цю ніч ніщо не загрожує?

— Дуже багато ром. Якщо Лілея, як Роса, вона теж могли багато зробити для свій

народ.

— Я така, як ти, Росо, якщо тільки саме бажання служити моїм співвітчизникам може зробити мене схожою на таку сміливицю, як ти.

— Ні, ні, ні! — промимрила індіанка.— Мало духу, а якби багато, Роса не дозволити тобі. Мати Роси один раз у полоні, і коли всі воїни напиться, вона їх сікти томагавком. Так робити червоношкірі жінки, коли їхнє плем'я воювати й хотіти скальп.

— Ти правду сказала,— відповіла Мейбл" несвідомо випустивши руку Роси,— Я такого не здатна зробити. У мене не вистачить ні сил, ні сміливості, ні духу запламувати свої руки людською кров'ю.

— І я так думати. Тому краще сидіти тут... Блокгауз добре... Скальп не здирати.

— Ти гадаєш, що мені тут нічого не загрожує, принаймні доки мій батько повернеться зі своїм загоном?

— Я знати. Ніхто не чіпати блокгауз уранці. Послухай: все тихо зараз... Пити ром, доки голова схилитися і спати, як снопи.

— А може, краще б мені втекти? На острові, здається, багато пірог? Може, захопити одну з них і попливти батькові назустріч — попередити про те, що тут скоїлося?

— А гребти вмій? — спитала Роса, глянувши крадькома на свою подругу.

— Може, не так добре, як ти, але, думаю, до світанку могла б запливти так далеко, що й не видно було б.

— А що потім? Ти ж не могли гребти шість, десять, вісім миль?..

— Не знаю, але я хотіла б зробити все, аби тільки попередити мого дорогого батечка, славного Слідопита й усіх наших про небезпеку, яка їм тут загрожує.

— Ти любиш Слідопита?

— Всі, хто його знає, люблять його... І тобі він сподобався б — ні, ти б його полюбила, якби знала, яке. в нього добре серце!

— Я не люблю його зовсім. Дуже добра рушниця... Дуже добре око... Дуже багато забити ірокези та люди Роси. Я мушу зняти його скальп, якщо зможу.

— А я мушу врятувати його, якщо зможу; Це ж і різнить нас, Росо. Отож заледве вони міцно заснуть, я беру першу-ліпшу пірогу і тікаю з острова.

— Не вдасться... Роса не пускати тебе. Кликати Гостра Стріла. 4

— Росо! Невже ти зрадила б?.. Невже ти видала б мене після всього того доброго, що ти мені зробила?..

— Саме так! — відказала Роса, рішуче махнувши назад рукою, і вела далі з таким запалом і такою суворістю, яких Мейбл у неї ніколи ще не бачила.— Голосно гукати Гостра Стріла. Один крик дружини будити воїн. Роса не дозволяти Лілея допомогти ворог... і не дозволяти індіан робити лиху Лілея!

— Я розумію тебе, Росо, і поділяю твої природні й справедливі почуття. Зрештою, воно, може, буде й краще, якщо я зостануся тут, бо я, мабуть, переоцінюю свої сили. Але скажи мені: якщо прийде вночі мій дядечко й попроситься до блокгауза, ти дозволиш мені відчинити двері і впустити його?

— Звичайно... Він тут бути полонений, а Роса любить полонений більше, ніж

скальп; скальп — добре для честь, полонений — добре для душа. Але Солонна Вода так добре сховатися, що й сам не знати, де він.

І Роса зайшлася своїм по-дитячому веселим, іскристим сміхом: картини жахів були для неї такі звичайні, що Нр' надовго потьмарювали її життєрадісну душу. Потому між подругами зав'язалася довга — й неодоладна розмова, під час якої Мейбл намагалася якомога краще з'ясувати своє теперішнє становище, не втрачаючи слабкої надії скористатися з того, що могла виказати Роса. Індіанка відповідала на всі її випитування прямо, але не без остороги: вона добре розрізняла, що було неістотне, а що могло поставити під загрозу безпеку її друзів чи зруйнувати їхні плани. Наша героїня була нездатна лукавити й хитрощами випитувати таємниці в подруги, до того ж вона розуміла, що якби вона й зважилася на таке, їй навряд чи пощастило б перехитрити свою співрозмовницю. А Росі в свою чергу було не обов'язково розповідати все. Суть того, що вона розповіла, приблизно така.

Гостра Стріла давно вже підтримує таємні зносини з французами, хоча вперше відверто скинув з себе маску тільки тепер. До англійців повертатися він більше не має наміру, бо помітив, що вони підозрюють його, а надто Слідопит; от тому він не лише не приховував своєї зради, а навпаки — з індіанською хвалькуватістю, відверто хизувався нею. Він очолював і напад ірокезів на острів, щоправда, під загальною командою французького капітана. Втім, Роса так і не сказала, чи це він сам відкрив місцезнаходження поста, який досі вважався так надійно схованим від ворожих очей. На це питання вона просто промовчала, зате дозволила собі сказати, що тоді, коли їх спіймали на озері й забрали на палубу "Вітрогона", вони удвох із чоловіком вистежували тендера. Але таємницю місцезнаходження поста французам відкрито зовсім недавно. Дівчині мов хто ножа вгородив у серце, коли вона з туманного натяку індіанки збагнула, що відомості про пост французам передав один блідочолий, підлеглий Данкена оф Ланді. Правда, про це не було сказано прямо, а тільки натяком, і коли Мейбл згодом спокійно обмірковувала слова подруги та пригадала, які короткі й загадкові були її фрази, вона стала тішити себе надією, що не так зрозуміла Росу і що Джаспер вийде чистим з цієї історії.

Роса без вагань призналася, що її було послано на острів із метою точно вивідати, скільки на ньому солдатів, і придивитися, чиї вони займаються, хоча з властивою їй наївністю вона не приховала й того, що її спонукало піти на це завдання головним чином бажання зробити добро для Мейбл. З того, що розвідала Роса, а також з інших джерел, ворог точно дізнався про сили, які пост міг виставити проти нього, як дізнався й про те, скільки ви-рушило солдатів з сержантом Дангемом, а також і про те, з якою метою було споряджено експедицію. Він не знав лише, де сержант перестріне французькі човни. Любо було б спостерігати, як ці дві щирі душі намагаються випитати одна в одної все, що обходило друзів кожної; при цьому впала б у вічі незвичайна вроджена делікатність, з якою обидві тамували в душі бажання викликати співрозмовницю на недозволену відвертість, як і те, з яким тонким інтуїтивним чуттям вони уникали всього, що могло б завдати шкоди їхнім народам. Обидві цілком довіряли

одна одній, і кожна залишалась до кінця вірною своїм. І хоч Росі кортіло дізнатися, куди поплив сержант і коли він вертатиметься, не менше, ніж Мейбл — про плани індіан, вона стримувалася з тактовністю, гідною людини найвищої культури. Вона навіть не намагалася обхідним шляхом примусити Мейбл вибловкати таку важливу таємницю. Зате коли Мейбл сама торкалася чогось такого, що могло хоча б якось пролити світло на те, що найдужче цікавило індіанку, вона, > затамувавши подих, ловила кожне слово дівчини.

За розмовами час летів так непомітно, що обидві забули й про сон. Перед ранком, одначе, втома взяла своє, і Мейбл, піддавшись умовлянням подруги, лягла все-таки на одну з солом'яних постелей, приготованих для солдатів, і незабаром заснула глибоким сном. Роса лягла поруч, і невдовзі на всьому острові запанувала така глибока тиша, ніби в цих лісових володіннях ніколи не ступала нога людини.

Коли Мейбл прокинулася, в кімнату крізь отвори бійниць вривалися сонячні промені, і вона зрозуміла, що вже не рано. Роса все ще спала поруч, та так солодко, буцімто ніжилася на французькому пуховикові, і так преспокійно, ніби ніколи не знала ніяких турбот. Та ледве Мейбл поворухнулася, як завжди сторожка індіанка розплющила очі, і вони негайно рушили до бійниць, щоб подивитися, що діється довкола них на острові.

РОЗДІЛ XXIII

Хіба ти в поміч господу стаєш,

Щоб вічно всесвіт в рухові тримати?

Ти ж, смерте, нищиш все, ти не даєш 4

Божих творінь усю красу спізнати,

Хоч кволий дух не припиня волать

К тобі звідтіль, де Стіксу темні води,

И богинею ще сміє себе звать.

І величати служкою природи.

Що всім сприяє — не приносить шкоди.

Спенсер. "Королева фей"

Сонце підбилося вже геть високо, а надворі було так тихо, як і минулої ночі. І хоч Мейбл з Росою обійшли всі бійниці, спочатку вони не помітили на острові жодної живої душі, не враховуючи їх самих, звичайно. На тому місці, де Мак-Неб та його товариші варили їсти, ще куріло багаття, і димок, що вився над ним, ніби приманював до себе відсутніх. Довкола хиж було прибрано і все впорядковано так, як було й перед тим. Та враз Мейбл несамохіть здригнулася: вона нарешті забачила трьох солдатів у червоних мундирах п'ятдесят п'ятого полку, які сиділи групою, порозвалювавшись,— так, ніби спокійнісінько собі точили лясси. Придивившись, однак, уважніше, вона побачила безкровні обличчя й осклілі очі мертвяків і замалим не зомліла на місці. Трупі були розташовані майже під блокаузом,— так близько, що дівчина досі дивилася просто поверх них; усіх їх було посадовлено в якихось легковажних позах, з невимушеними жестами, і в цих найрізноманітніших природних поставах остаточно позаклякали тіла

забитих. Це й примусило дівчину всю стрепенутись. Та, хоч яка жахлива була ця невідповідність між зовнішнім виглядом та дійсністю, небіжчиків розсадили так вдало, що неуважний спостерігач ошукався б і за яких сто ярдів. Тим часом Роса,— пильно обстеживши береги острова, показала своїй подрузі й четвертого забитого солдата, що сидів, обпертий спиною об дерево й звисивши над водою ноги, а в руках тримав вудку: На голови солдатів, з яких поздирали, скальпи, були нап'яті їхні кашкети, а з облич старанно змиті сліди крові.

Мейбл ледве не зомліла від того видовиська, яке було не тільки диким глумом над усіма прищепленими їй поняттями пристойності, але й глибоко обурювало її своєю . відразливою протиприродністю. Дівчина відійшла од бійниці, сіла, закрившись фартухом, і непорушно просиділа кілька хвилин, аж доки подруга-індіянка тихо покликала її знову до бійниці. Роса показала їй небіжчицю Дженні, що стояла в дверях хатини, трохи похилившись уперед і ніби дивлячись на трьох солдатів. Її руках була мітла, а на голові чіпець, який тріпотів на вітрі. Це було далеченько від них, і вираз обличчя жінки важко було розгледіти, однак Мейбл здалося, ніби нижня щелепа Дженні відтягнена і рот небіжчиці шкіриться в жахливій посмішці.

— Ой Росо! Росо! — скрикнула Мейбл,—

Це жахливіше за все, що я будь-коли чула про підступність і лукавство твоїх одноплемінників!

— Тускарора дуже хитрий,— відповіла Ро-* са таким тоном, який більше виправдовував, ніж засуджував таке використання трупів.— Солдати байдуже, ірокези — користь: перше знімати скальп, тепер примусити трупи служити. Потім спалити їх.

Ці слова показали Мейбл, наскільки вони з індіянкою різнилися своїми характерами,— і добру хвилину вона просто не могла звернутися до неї. Проте Роса не помітила цієї швидкоплинної відрازی: вона заходилася готувати нехитрий сніданок і всім своїм виглядом ніби зайвий раз підкреслювала СБОЮ байдужість до почуттів інших людей, якої навчила її довга звичка. Мейбл їла через силу, її ж подруга — так, ніби взагалі нічого не сталося. По сніданку вони знову оглядали крізь бійниці острів і думали кожна про своє. Наша героїня хоч і поривалася гарячково до бійниць, проте щоразу, ледве виглянувши надвір, умить з огидою відверталася, щоб за кілька хвилин, сполохана раптовим шелестом листя чи подихом вітру, знову припасти до бійниці. А 'воно н справді моторошно ставало від*тієї картини на безлюдній галяві, де сиділи небіжчики, зодягнені, мов живі, та ще й у позах безжурних веселунів, які, здавалось, грубо розважалися. Кожен раз, коли Мейбл зупиняла на них погляд, їй увижалось, ніби вона бачить перед собою якийсь дикий бенкет дияволів.

Впродовж усього цього нестерпно довгого дня на острові не видно було жодного індіани-на а чи француза, і темрява покрила цей жахливий і німий маскарад з тією невблаганною і незмінною наступністю, з якою земля, байдужа до всіх мізерних лицедіїв та нікчемних драм, що розігруються у щоденній колотнечі на її лоні, скоряється своїм одвічним законам. Ця піч була набагато спокійніша за попередню, і Мейбл, певна того, що доля її вирішиться не раніше, як повернеться батько, вже не

жахалася уві сні. Сержант, до речі, мав повернутися саме наступного дня, і коли наша героїня прокинулася, вона відразу шаснула до бійниці подивитися, яка надворі година, яке небо і що діється на острові. Страхітлива компанія трупів, як і досі, сиділа, порозвалювавшись, на тому самому місці; рибалка, спустивши ноги з берега, все так само ніби зосереджено тримав удку в руках, а перекривлене в страшній гримасі обличчя Дженні все ще по-звірячому шкірилося з сіней хатини. Тільки погода змінилася: дув свіжий південний вітер, і, хоча повітря було тепле, в ньому вже пахло бурею.

— Я не маю більше сил терпіти все це, Росо! — промовила Мейбл, відходячи од бійниці.— Я б радніше дивилася на ворога перед собою, ніж маю споглядати оцих розставлених кругом небіжчиків.

— Цить!.. Ідуть! Роса здаватися, ніби вона чути бойовий клич воїна, коли він здирати скальп.

— Що ти кажеш! Знову починається різанина? Її більше не може бути.

— Солонна Вода! — скрикнула індіанка й засміялася, підійшовши до однієї з бійниць і заглядаючи в неї.

— Любий мій дядечко! Слава богу, отже, він живий! О, Росо, Росо!.. Ти ж не дозволиш, щоб вони його знівечили?!

— Роса — тільки бідна скво. Який воїн послухатися, що вона казати? Дивись, он Гостра Стріла вести його сюди.

Але Мейбл уже була коло бійниці й на власні очі пересвідчилася, що Кеп і квартирмейстер були в руках індіан, вісім чи десять чоловік яких вели полонених прямо до дверей блокауза, знаючи тепер, що в ньому нема жодного солдата.

Мейбл холола від страху, доки вся ця ватага збиралася під самісінькими дверима, і аж зраділа, побачивши серед індіан французького офіцера. Білий і Гостра Стріла щось тихо, але серйозно стали доводити своїм полоненим, після чого квартирмейстер загукав до дівчини:

— Гей, чарівна Мейбл!.. Чарівна Мейбл! 'Вигляньте з бійниці й згляньтеся над нами! Нам погрожують смертю на місці, якщо ви не відчините дверей. Отож згляньтеся над нами, а то за півгодини — і нітрохи не пізніше — на наших головах уже не буде скальпів!

Мейбл уловила якийсь посміх у цьому благальному зверненні, а його глузливий тон більше підсилив, ніж послабив її тверде рішення не відчиняти дверей, доки це буде можливо.

— Озовіться ви, дядечку, — промовила Мейбл у саму бійницю,— і скажіть, що мені робити?

— Слава богу! Слава богу!—вигукнув Кеп.— Від твого любого голосу, Магнітику, з мого серця мов камінь важкий упав! Я вже потерпав, що тобі, бідній, випала та сама доля, що й сердешній Дженні. Всі ці двадцять чотири години мені здавалося, ніби на грудях у мене щонайменше тонна трюмового баласту. Ти запитуєш мене, дочко, що тобі робити? Я навіть не знаю, що порадити, хоча ти й донька моєї рідної сестри! Я,

Магнітику, можу тобі сказати зараз від щирої душі тільки одне: хай западеться той день, коли ми з тобою вперше побачили цю трикляту прісноводу сажа вку!

— Але скажіть, дядечку, ваше життя й справді в небезпеці? Як ви радите — чи треба відчиняти двері?

— Скрут на— дві петлі дає міцний вузол, і я не радив би нікому, хто ще не потрапив у лабету до цих дияволів, будь-що відчиняти або відпирати, аби лише потрапити до них у пазури. А щодо мене й квартирмейстера, то ми відживаємо свій вік і, як сказав би чесний Слідопит, взагалі не багато значимо для всього людства. Яка різниця квартирмейстерові, коли він підіб'є баланс у своїй провіантній книзі — цього року а чи на той рік; ну, а я — що ж, якби я був на борту корабля, я б знав, що мені діяти. А тут, у цьому безпросвітному мочарі, я можу сказати лише одне: коли б я сидів за тими стінами, ніякі умовляння індіан не виманили б мене звідти!

— Не звертайте ніякої уваги на те, що там вам каже ваш дядечко, чарівна Мейбл! — втрутився М'юр.— Горе, безсумнівно, швидко розладнало його розумові здібності, і він зовсім не думає про кінцеві наслідки нашого критичного становища. Ми ж перебуваємо — і це треба визнати — в руках у вельми розсудливих і поважних осіб, і нам нічого остерігатися якогось грубого насильства з їхнього боку. Втрати ж, яких ми зазнали,— неминуче явище під час війни, і вони не можуть змінити того ставлення до ворога, яке ми маємо в душі, бо ці втрати аж ніяк не є свідченням того, що з полоненими можуть повестися несправедливо. Запевняю, що ні добродій Кеп, ні я не маємо ніяких підстав на будь-що нарікати, відколи ми здалися в полон добродієві Гострій Стрілі, який своєю відвагою та поміркованістю нагадує мені славного римлянина чи спартанця. Але не забувайте, що звичаї різних народів не однакові і що наші скальпи можуть стати законною жертвою за упокій душі загиблих ворогів, якщо ви не врятуєте нас капітуляцією.

— Багато розумніше буде, коли я не вийду з блокгауза, доки остаточно не вирішиться доля острова,— відповіла йому Мейбл.— Нашим ворогам нічого боятися мене, адже вони добре знають, що така людина, як я, нічого поганого їм не заподіє. Ні, я краще сидітиму тут: так набагато безпечніше для дівчини моїх років.

— Бачите, якби йшлося тільки про те, що зручно вам одній, Мейбл, то ми з радістю могли б пристати на ваші побажання, проте оці джентльмени такої думки, що блокгауз може допомогти їм у здійсненні їхніх військових планів, і вони мають велике бажання заволодіти ним. Скажу вам чесно: опинившись з вашим дядьком у такому делікатному становищі і побоюючись фатальних наслідків, я скористався владою, наданою офіцерові його королівської величності, й усно висловив згоду піти на капітуляцію, зобов'язавшись здати ворогові блокгауз і весь острів. Така вже зрадлива фортуна на війні, чарівна Мейбл, і їй треба підкорятися. Тому негайно ж відчиніть двері і здайтеся на ласку тих, котрі знають, як бути з красою та цнотою в безщасті. В усій Шотландії ви не знайдете люб'язнішого чи галантнішого кавалера, який знав би краще правила етикету, ніж оцей доблесний вождь.

— Не виходь із блокгауз! — шепнула Роса, що стояла поруч й уважно стежила за

всім, що відбувалося. — Блокгауз — добре, скальп не здирати.

Якби не ці Росині слова, наша героїня, мабуть, була б таки піддалася квартирмейстеровому вмовлянню: вона вже була подумала, що, мабуть, розумніше було б замири[^]ти ворога поступкою, ніж роздратовувати його[^] опором. Адже вони, гадала дівчина, усе одно знають, що оскільки дядько з містером М'юром у їхніх руках, то в блокгаузі нікого з чоловіків нема, і, якщо вона відмовиться впустити їх добровільно, вони, чого доброго, вирвуть двері чи прорубають сокирами дірки в стіні, адже рушниць їм тепер не було чого боятися. Але порада Роси змусила її завагатися, а недвозначний потиск руки й благальний вираз індіанчиних очей знову підсилили в ній рішучість, яка була трохи похитнулася.

— Ти не здаватися,— шепнула їй Роса,— хай самі брати. Багато обіцяти, доки ти не полонений. Роса з ними сама справлятися.

Мейбл тепер сміливіше вступила в переговори з М'юром, адже її дядечко (очевидно, щоб мати чисте сумління) вважав за краще відбуватися мовчанкою, і вона прямо заявила квартирмейстерові, що і в думці не має здавати блокгауз.

— Не забувайте про акт капітуляції, шановна Мейбл,— відказав М'юр,— адже йдеться про честь підлеглого його королівської величності і, таким чином, про честь самого короля. Ви ж, гадаю, ще не забули, що то значить— честь офіцера?

— Я все це добре знаю, містере М'юре, а ще краще розумію, що в нашій експедиції ви не користуєтеся ніякими повноваженнями, а тому й не маєте права здавати блокгауз. До того ж я чула якось з батькової розмови, ніби полонений, потрапивши в неволю, втрачає всю свою попередню владу.

1 Софістика — навмисне підтасування невірних доказів, які мають видимість істинних.

— Чиста софістика і й більш нічого, чарівна Мейбл. А крім того, ви ще й зраджуєте короля, паплюжите його офіцера й підриваєте довіру до монарха! Ви й самі незабаром відмовитеся від свого рішення, коли краще розміркуєте своїм світлим розумом і зважите на всі факти й обставини.

— Еге ж, це вже дійсно обставини, кат би їх побрав!—докинув від себе Кеп.

— Не слухай, що балакати твій дядько!— гукнула Роса, вовтузячись із чимось у протилежному кутку кімнати.— Блокгауз — добре.

— Я зостануся, де я є, містере М'юре, доки не одержу вістей від батька, який за десяток днів буде тут.

— Ах, Мейбл, цими хитрощами ви не обдурите ворогів! Якимось чином, що так і залишився б для нас незбагненим, коли б ми не мали більш ніж треба підстав підозрювати в зраді одного нещасного молодика, вороги довідалися про всі наші дії та плани. Вони навіть знають, що наш достойний сержант сьогодні ще до заходу сонця буде в їхніх руках. Отож схаменіться. Покора волі провидіння є справжня християнська чеснота.

— Містере М'юре, ви, бачу, недооцінюєте сили мого укріплення, вважаючи, очевидно, його слабшим, ніж воно насправді є. Хочете побачити, що я можу зробити,

коли вже вирішу по-справжньому оборонятися?

— А чого ж — покажіть,— заінтриговано відказав квартирмейстер.

— Гляньте на верхню бійницю! Ну, що ви тепер скажете?

Ледве Мейбл промовила це, очі всіх спрямувалися вгору, до бійниці, звідки поволі висувалася рушнична цівка: Роса знову вдалася до тих самих хитрощів, які вже раз принесли їм успіх. Наслідки й цього разу цілком виправдали сподівання. Щойно індіанці забачили смертоносну зброю, вопи пороснули в усі боки й за мить поховалися, де хто міг. Тим часом французький офіцер, не зводячи очей з цівки й пильно стежачи, щоб вона, бува, не повернулася в його бік, холоднокровно взяв понюшку тютюну. А що М'юрові та Кепові нічого було боятися смерті звідти, звідки вона загрожувала ворогам, вони теж не зрушили з місця.

1 А л ь б і о н — стародавня назва Англії.

— Будьте розважливі, чарівна Мейбл! Будьте розважливі! — вигукнув квартирмейстер.— Навіщо ви провокуєте безглузде кровопролиття? Благаю іменем усіх королів Аль-біону скажіть: хто ховається з вами у дерев'яній башті, виказуючи кровожерливі заміри? Це просто якесь чаклунство! Наше добре ім'я багато в чім залежить від вашого пояснення!

— А що б ви па те вказали, містере М'юре, якби залогом такого недоступного поста був сам Слідопит, га? — крикнула Мейбл, удавшись до цілком виправданої обставинами двозначності.— А якої думки ваші французькі та ІНДІАНСЬКІ товариші про влучність Слідопито-вої рушниці?

— Згляньтеся над нами, нещасними, чарівна Мейбл, і не змішуйте підданців короля — хай бог благословить і його, і весь його найясніший рід! — з ворогами короля! Якщо Слідопит і справді в блокгаузі, то хай озо-веться, і ми тоді вестимемо переговори безпосередньо з ним. Він знає, що ми йому не вороги і не боїмося бути застреленими з його рушниці; до того ж, я його суперник, а суперництво благородних душ може стати приводом для взаємоповаги й любові, адже захоплення однією жінкою свідчить про спільність почуттів і смаків обох суперників.

Розраховувати на дружнє ставлення Слідопита, проте, могли хіба квартирмейстер та Кеп, тому французький офіцер, що досі так холоднокровно стояв на місці, відскочив на кілька кроків назад, мов ошпарений, зачувши це страшне ім'я. Людина залізних нервів, що давно вже звикла до небезпек тутешньої війни, він і на мить не наважувався залишатися під прицілом "оленебоя", про якого на всьому кордоні йшла не менша слава, ніж про англійського полководця Мальборо в Європі. Тому-то він і не посоромився шмигнути в укриття, наполягаючи, щоб обидва полонені поспішили туди ж.

Мейбл наскільки зраділа, що від неї, нарешті, тікає останній ворог, настільки ж і засумувала, що розлучається зі своїми друзями; але вона ще встигла через бійницю послати Кепові, який дуже неохоче спроквола відходив, поцілунок рукою і крикнути кілька лагідних слів на прощання.

Тепер ворог, здавалося, на деякий час відклав свій намір оволодіти блокгаузом. У

кожному разі Роса, вилізши на горище, звідки найкраще було все видно, доповіла, що всі посідали їсти у віддаленому й замаскованому кінці острова і що М'юр з Кепом спокійно сидять собі з ними і теж пригощаються, ніби нічого й не скоїлося. Звістка ця була великим полегшенням для Мейбл, і вона знову заходила думати над тим, як би їй самій утекти або хоча б якимось чином попередити батька про ту небезпеку, яка його підстерігає. Сержант мав повернутися сьогодні вдень, і Мейбл усвідомлювала, що від кожної виграної або втраченої хвилини залежить його доля.

Так минуло, може, три, а може, чотири години. Острів знову поринув у глибоку тишу. День уже наближався до кінця, а Мейбл усе ще так нічого й не вирішила. Роса готувала внизу скромну вечерю, і Мейбл тепер сама полізла на горище, звідки перед нею, мов на долоні, відкрився весь острів, хоча багато що й заступали крони дерев. Вилізти— на дах, одначе, дівчина не відважилася, побоюючись, щоб який індіанець, бува, не прошив її кулею. Вона тільки висунула з даху голову й уважно, мов та "Анна, сестра Анна" довкола замку

Синьої Бороди обнишпорила очима всі до однієї протоки довкола острова.

Сонце вже зовсім зайшло, а про сержанта з човнами не було жодної звістки, і Мейбл після вечері ще раз вилізла на дах, щоб виглянути востаннє, сподіваючись, що батько з загonom повернеться, як смеркне, що було б тільки па краще, бо це хоч якоюсь мірою перешкодило б індіанцям нанести удар із засідки, який завидна міг би виявитися згубним, і, може, їй було б легше попередити своїх про небезпеку за допомогою вогню, що в іншому разі вона навряд чи була б спроможна зробити. Отож Мейбл пильно обвела очима весь виднокруг і вже приготувалася була злазити, коли раптом якийсь новий, як їй здалося, предмет привернув її увагу. Острівці так тісно скупчилися в тому місці, що між ними було чітко видно шість чи вісім вузесеньких проток, і в одній із них, захованій густими прибережними кущами, стояла індіанська пірога, в чому вона переконалася, ще раз добре придивившись. Поза всяким сумнівом, у ній була людина. Зваживши, що коли це ворог, то її сигнал все одно нічого не зашкодить, а на випадок, якщо це друг, то може виявитися й корисним, заінтригована дівчина помахала незнайомцеві прапорцем, якого вона приготувала для батька, щоб попередити його про небезпеку. Сигналізувала вона з ве-

1 Синя Борода — персонаж відомої казки Шарля Перро.

ликою осторогою,— так, щоб на острові ніхто не помітив.

Мейбл марно повторила свої сигнали десь вісім чи десять разів, але, не одержавши ніякої відповіді, з розпачем уже подумала, що це могли помітити вороги, як раптом побачила у відповідь помах весла, а в чоловікові, який підвівся у пірозі, вона відразу впізнала Чиигачгука. Аж ось, нарешті, з'явився той друг, який,— вона тепер і на мить не сумнівалася,— хоче і зможе їй допомогти! З цієї миті настроїв і дух Мейбл знову піднявся.

Могіканин, безумовно, помітив і, напевне ж, упізнав її: адже йому було відомо, що вона прибула сюди з загonom; і Мейбл сподівалася, що, як добре смеркне, він зробить усе можливе, щоб визволити її. Делагар знав, що острів захопили вороги: це було видно

вже з тієї остороги, якої він дотримувався; на його ж кмітливість і спритність Мейбл покладалася цілком. Основною перешкодою тепер лишалася Роса, бо, хоч індіанка й була вельми прихильна до Мейбл, вона водночас була вірна своєму народові і нізащо не погодилася б пустити ворожого індіанина до блокгауза чи випустити з нього Мейбл, дозволивши їй зруйнувати плани Гострої Стріли. Ті півгодини по тому, як Мейбл Дангем помітила Великого Змія, були чи не найболіс-ніші в її житті. Вона бачила засіб, яким можна було досягти всього, чого так бажала, він ніби був уже так близько, що його можна було рукою дістати, і все-таки вислизав з її рук. Мейбл знала, що з усією своєю лагідністю та жіночою щиросердністю Роса була рішуча й холонокровна, і зрештою вона, хоча й неохоче, дійшла висновку, що для досягнення мети у неї нема іншого виходу, як тільки ошукати свою подругу й заступницю. Що й казати, огидним здавалося щиросерддй, незрадливій, наївній і безневинній дівчині, ошукувати таку подругу, як Роса; однак на карту ставилося життя рідного батька, коли самій індіанці нічого не загрожувало, тим часом як їй, Мейбл, треба було рятуватися від зазіхань Гострої Стріли, і це брало гору над зайвою делікатністю.

Що глибше западали сутінки, то несамопитіше калатало серце Мейбл, і вона щонайменше десять разів то зупинялася на якомусь плані, то знову відкидала його. І щоразу на заваді ставала присутність Роси, бо, по-перше, Мейбл ніяк не могла зміркувати, як їй усе ж таки довідатися, коли Чингачгук буде коло дверей,— вона ж не сумнівалася, що. він ось-ось підійде,— а по-друге, як його впустити до блокгауза так, щоб не сполохати свою надто сторожку подругу. Втрачати ж дорогоцінний час вона не мала права, бо могіканин, якщо вона не очікуватиме його біля дверей, може підійти і, чого доброго, знову піти: адже залишатися на острові йому було небезпечно. І от настала мить, коли Мейбл мусила зважитися на якийсь крок, навіть ризикуючи тим, що він може виявитися необачним. Нарешті, перебравши в голові всі можливі способи й плани, Мейбл зважилася підійти до індіанки і, з усіх сил намагаючись приховати своє хвилювання, промовила:

— Ти не боїшся часом, Росо, що ваші тепер, гадаючи, що тут Слідопит, можуть прийти й підпалити блокгауз?

— Я так не думати, так не думати. Не підпалити блокгауз. Блокгауз добре, скальп не здирати.

— Ми з тобою не можемо знати цього, Росо. Вони поховалися тільки тому, що я сказала, буцімто у нас тут Слідопит.

— Я думати, то страх. Страх швидко приходити і швидко відходити. Страх відганяти, розум — приводити назад. Страх робити воїн дурний, так само, як і молода дівчина.

І Роса зареготала так, як тільки регочуть дівчата, коли їм спаде щось дуже смішне на думку.

— У мене так неспокійно на серці, Росо, і я хотіла б, щоб ти сама ще раз полізла на дах і добре роздивилася, що там робиться на острові і чи не задумують ваші, бува, чого знову проти нас. Тобі досить лише глянути, і ти вмиш здогадаєшся, що вони

заміряються робити. ?

— Лілея хотіти, Роса піти, але Роса дуже добре знати, що індіанин спи: ждати батько. Воїн їсти, пити, спати — завжди, коли не воювать і не на стежці війни. Тоді ніколи не ■спати, не їсти, не пити... не мати душа. А зараз воїн спати.

— Дай боже, щоб це було так! Але все ж таки біжи, дорога Росо, і добре роздивися довкола. Небезпека може підкрастися тоді, коли її менш за все чекаєш.

Роса встала і вже зробила крок, щоб лізти нагору, але раптом улякла на першому щаблі драбини. Серце Мейбл забилося з такою силою, що вона вже боялася, щоб його ударів, бува, не почула подруга. Їй раптом здалося, що індіанка якось здогадалася про її справжні наміри. І підозри ці частково не були позбавлені підстав: індіанка й справді зупинилася подумати, чи нема часом чого необачного в тому, що вона погодилася зробити. Спершу в неї майнула підозра, що Мейбл надумала тікати, але вона тут-таки відкинула її, як безпідставну: адже блідочолій ніяк вибратися з острова, а блокгауз — найкращий і найбезпечніший для неї сховок. Потім їй спало на думку ще інше: а чи не помітила, бува, Мейбл чогось такого, що свідчило про повернення батька. Але наступної миті вона відкинула і цей здогад, адже вона була цілком певна, що коли вона сама нічого не помітила, то де вже там щось помітити якійсь блідочолій, чиї здібності в таких справах індіанка ставила, мабуть, не вище, ніж великосвітська дама — манери своєї покоївки. А що більш нічого їй не спало на думку, вона поволі стала підійматися по драбині вгору.

Коли Роса вже була на горішньому поверсі, нашу героїню раптом осяяла щаслива думка, яку вона й поспішила викласти подрузі таким зовні природним та недвозначним голосом, що виграла велику можливість для успішного здійснення свого виплеканого за цей час задуму.

— Я злізу вниз, Росо, і наслухатиму коло дверей, доки ти будеш на даху,— сказала вона,— і ми одночасно будемо на чатах і вгорі, і внизу.

Хоч Роса і вважала таку обачливість зайвою, добре знаючи, що ніхто не може потрапити знадвору до блокгауза, якщо не допоможуть зсередини,— тим більше, що й боятися якогось нападу тепер не було ніяких підстав*, бо вони давно б чули, коли б, щось таке готувалося,— вона поставилася до цієї пропозиції Мейбл з повним довір'ям, пояснюючи це тільки страхом та недосвідченістю своєї блідочолої подруги. Отож наша героїня могла тепер спокійно злазити до дверей, тим часом як індіанка лізла на дах. При цьому Роса не вважала навіть за потрібне назирати за Мейбл. Відстань між ними була чималенька, й балакати було ніяк, тому протягом трьох-чотирьох хвилин перша намагалася все обдивитися, наскільки дозволяла темрява, а друга, вся ніби перетворившись на слух,— почути, що діється за дверима.

Роса зі свого високого спостережного пункту не виявила нічого: темрява була й справді така густа, що крізь неї майже нічого не було видно. Зате важко навіть описати почуття Мейбл. коли їй раптом здалося, ніби вона почула, як хтось обережно натиснув на двері,

Боячись, аби часом це не —був хтось інший, і в той же час палаючи бажанням

подати Чингачгукові хоч якийсь знак, що вона тут, Мейбл спробувала тремтливим голосом тихенько заспівати. У блокгаузі, однак, стояла така глибока тиша, що ці несміливі звуки долетіли до Роси, і та не гаючись почала злазити вниз. За мить почувся і легенький —стукіт у двері знадвору. Мейбл розгубилася: часу втрачати далі було нікуди, і надія остаточно переборола страх. Тремтячими руками вона стала витягати засуви. Згори вже долітало шаркотіння мокасинів Роси, а вона витягла тільки перший засув. Другого вона висунула, вже коли індіанка була на середині драбини.

— Ти що робити! — сердито крикнула вона. — Тікати? Навіжена... тікати з блокгауз? Блокгауз — добре.

Й обидві схопилися за останній засув, який легко висунувся б, якби сила чиїхось плечей знадвору не затиснула його в скобах. І тут обидві зчепилися, хоча ні тій, ні іншій не хотілося вдаватися до сили. Роса, напевне, таки взяла б гору, коли б другий, ще дужчий від першого поштовх не вирвав засув зі скоб, у яких він ледь тримався. Двері розчинилися, і в отворі з'явилася чорна чоловіча постать. Обидві жінки кинулися до драбини, немовби однаково злякавшись того, що трапилося. А незнайомець, увійшовши, взяв спершу па всі засуви двері й потім, надзвичайно уважно оглянувши нижнє приміщення, обережно поліз нагору. Роса, коли смеркло, позатуляла всі бійниці другого поверху й засвітила свічку. І тепер у її тьмяному мигтінні обидві жінки, забившись у куток, стояли й очікували появи незнайомця, чиї обережні й досить повільні кроки було виразно чути на драбині. Важко навіть сказати, котра з двох була більше вражена, коли у незнайомцеві, який постав перед ними, вони раптом упізнали Слідопита.

— Слава богу! — вигукнула Мейбл, і в її голові блиснула думка, що з такою залогою блокгауз тепер буде недоступний. — О, Слідопите! А що трапилося з моїм батечком?

— Сержант допоки живий-здоровий і здобув перемогу, ну, а як воно далі буде і чим усе це скінчиться,— людині знати не дано. А то хто там, чи не дружина Гострої Стріли скулилася в кутку?

— Не дорікайте їй так суворо, Слідопите! Я завдячую їй своїм життям і тим, що я тепер у безпеці... Але розкажіть, як там батьків загін і чому ви повернулися самі, а я вам розповім про всі ті жахи, які відбулися на острові за час вашої відсутності.

— Можете обмежитися й кількома словами, Мейбл, бо кому в печінках сидять бузувірства індіан, тому не треба довго пояснювати суть справи. Що ж до експедиції, то вона, як ми й сподівалися, пройшла успішно, тому що там вів розвідку Змій, і коли ми прибули, то він розказав нам усе, що ми бажали знати... Ми влаштували французам засідку, напали на три їхні човни, вибили з них екіпажі, а потім, згідно з наказом, відвели ці човни у найглибше місце протоки й там затопили, отож дикунам Горішньої Канади скрутно доведеться цієї зими: у них тепер не буде стільки пороху й куль, скільки хотілося б мати добрим мисливцям і воїнам для бойових операцій. Ми не втратили жодної душі, нікого з наших навіть не дряпнуло. Не думаю, щоб і ворог зазнав відчутних втрат у живій силі. Одне слово, Мейбл, це була саме така операція, які любить Ланді: ворогові завдано великих матеріальних втрат, самі ж ми— не зазнали

жодних.

— Ах, Слідопите! Боюся, що коли майор Данкен довідається все до кінця про ті сумні події, що відбулися тут, вій ще пошкодує, що затіяв усе це!

— Я .знаю, знаю, що ви маєте на увазі; але дайте мені доказати, й тоді ви краще все це зрозумієте. Так от, одразу ж по успішному завершенні операції сержант послав мене та Змія на пірогах уперед, щоб ми повідомили вас про наші справи, а сам із загоном пливе за нами на двох великих човнах, й оскільки вони важкі, то їх слід чекати тут не раніше як завтра вранці. Ми розійшлися з Чингачгуком сьогодні до обід, домовившись, що він піде одними протоками, а я — іншими, щоб допевнитися, чи вільна дорога. Відтоді я його більше не бачив.

Тепер Мейбл розповіла Слідопитові про те, як вона виявила могіканина, й висловила надію, що він прийде ще до блокауза.

— Що виї Могіканин не з тих! Справжній розвідник ніколи не сховається за мури чи дерев'яний зруб, доки він може бути на волі й робити корисне діло. Я й сам не прийшов би до блокауза, якби не пообіцяв сержантові підбадьорити вас і потурбуватися про вашу безпеку. Боже мій! Як мені тяжко стало на серці, коли я сьогодні вранці обстежив острів! Що я лише пережив, коли подумав, що, не дай боже, і ви серед забитих...

— Яким же це щасливим робом ви не пішли прямо на острів і не ввергли себе в руки ворога?

— Тим самим робом, Мейбл, яким провидіння підказує собаці, де шукати оленя, а оленеві — як утекти від собаки. Ні, ні, ті диявольські витівки з трупами можуть завести в оману хіба що вояків та офіцерів п'ятдесят п'ятого полку, але ними не заманиш на слизьке тих, що все своє життя провели в лісі. Я плив протокою повз гаданого рибалку, і хоч ці бузувіри досить-таки спритно всадовили того неборака, проте для натренованого ока це була не така вже й велика хитрість. По-перше, такі досвідчені рибалки, як наші вояки п'ятдесят п'ятого полку, що добре наловчилися вудити в Освего, ніколи не тримають так високо вудлища, а по-друге, коли в рибалки не клює чи не водить, він ніколи так спокійно не дивитиметься на поплавець. Та й, окрім того, ми ніколи не летимо сліпо до поста: бувало, цілісіньку ніч пролежиш під самим постом лише через те, що помінялися вартіві й по-іншому, ніж напередодні, розставлені секрети. Ні Змія, ні мене не так-то легко піддурити якимись жалюгідними витівками, котрі більш за все призначаються для шотландців, які хоч і самі в дечому добрі пронози, та на індіанські підступи попадаються частенько.

— Як по-вашому, мій батечко з загоном часом не попадеться на цей підступ? — поквапно запитала дівчина.

— Якщо я попереджу — то ні, Мейбл. А коли, як ви кажете, і Змій теж пильнує, то в нас є подвійна змога попередити сержанта про небезпеку. От тільки погано, що ми не знаємо, якою протокою вони можуть підпливти.

— Слідопите,— серйозним і схвильованим тоном промовила Мейбл, котрій після тих жахливих картин, які вона побачила, смерть видавалася ще страшнішою.— Слідопите, ви казали, що любите мене, й висловлювали бажання одружитися зі мною.

— Я таки насмілюся був сказати вам це, Мейбл, і сержант навіть недавно казав, буцімто ви люб'язно дали згоду. Але я не з тих, що ходитимуть слідком, надокучаючи тій, котру кохають.

— А тепер послухайте, що я вам скажу, Слідопите! Я поважаю вас!.. Шаную вас... Я благоговію перед вами! Врятуйте лишень мого батька від страхітливої смерті, і я буду обожнювати вас! Ось вам моя рука на заруку вірності моєму слову.

— Хай благословить вас бог, Мейбл! Боюся, що я не заслуговую на таке. Я не заслуговую на таке й боюся, що навіть не тямлю, як належно оцінити все це. А щодо сержанта, то нема нічого такого в світі, чого б я не зробив для нього: адже ми з ним давні друзі й зобов'язані один одному своїм життям... Боюся тільки, Мейбл, що бути давнім другом батька не є вигідна рекомендація в очах юної дочки!

— Вам не треба кращої рекомендації за ваші діла... Ваша відвага, ваша відданість,— усе, що ви робите й кажете, Слідопите, все знаходить щире схвалення мого розуму, а моє серце — воно теж не може не послухатися його.

— Такого щастя для себе я навіть не чекав у цю жахливу ніч! Але ми в руках Всевишнього, і він заступиться за нас! Що й казати, милі моєму серцю ці слова, Мейбл, але я й без них зробив би все, що тільки здатна зробити людина за таких обставин. А ваші слова ще дужче наснажать мене захищати вас.

— От ми й порозумілися з вами, Слідопите, — притамованим голосом докинула Мейбл,— а зараз не втрачаймо жодної хвилини неоціненного часу. Можемо ми сісти у вашу пірогу і негайно вирушити назустріч батькові?

— Я не раджу цього робити, Мейбл. Мені

не відомо, якою протокою повертатиметься сержант, а їх не мало — аж двадцять! Можете не сумніватися, що там Змій уже нишпорить по них. Ні, ні, я раджу тільки сидіти тут. Колоди блокгауза ще сирі, і їх не так легко підпалити, а якщо блокгауз не сплять, я протримаюся тут хоч проти цілого плем'я індіан. Ірокези не викурять мене звідси доти, доки нам пощастить уберегти блокгауз від вогню. Сержант, мабуть, зупинився .на якомусь острові й до ранку не прибуде. Якщо ми залишимося у цих стінах, ми завжди зможемо його попередити, вистріливши, наприклад, з рушниці чи ще як, а на випадок, якби сержант вирішив з ходу напасти на ірокезів, що, з його характером, цілком ймовірно, блокгауз значно допоміг би виграти бій. Ні, якщо наша мета — допомогти сержантові, то здоровий глузд підказує мені тільки одне: залишитися тут, хоча втекти нам звідсіля було б досить легко.

— Залишайтеся,— прошепотіла Мейбл.— Ради бога, Слідопите, залишайтеся. Все, все, що завгодно, аби тільки врятувати мого батечка!

— Так воно з усіх боків певніше. Я радий, Мейбл, чути це від вас, бо я керуюся єдиним бажанням — по-справжньому допомогти сержантові. На цей час він примножив собі слави, л якби він ще вигнав з острова цих негідників і, спаливши дотла блокгауз та хижі, з честю відступив, Ланді, безсумнівно, ніколи цього не забув би й відзначив би його по заслугах. Так, так, Мейбл, ми повинні вря-

тувати сержантові не лише життя, але й

честь. ч

— Мого батечка не можуть звинуватити в тому, що індіанці зненацька захопили цей острів!

— Хтозна, хтозна! Військова слава — то найзрадливіша річ на світі. Я був свідком того, як делавари зазнавали нищівних поразок саме тоді, коли вони заслуговували більшої слави, ніж у добу своїх гучних перемог. Помиляється той, хто розраховує в усьому тільки на успіх. Надто ж коли йдеться про успіхи на війні. Я не мешканець міста і тому не знаю, як там городяни дивляться на це, а в наших краях навіть індіанці судять про воїна за його військовим таланом. Найголовніше для воїна — ніколи не зазнавати поразок, бо, як мені здається, людство не надто задумується над тим, як саме було виграно а чи програно той чи інший бій. Щодо мене, Мейбл, то я взяв собі за правило пригощати ворога так, щоб він завжди пам'ятав, а взявши над ним гору, — ніколи не гнути кирпу; ну, а після поразки про це говорити не доводиться, бо ніщо так не витверезує від чванливості, як добрий прочухан. Священники в залах проповідують солдатам смирення, але якби смирення було основною ознакою щирих християн, то всю армію його королівської величності давно треба було б зарахувати до святих, бо в неї тут перемог, як кіт наплакав, зате поразок від французів, хоч греблю гати, — починаючи від форту Кен і кінчаючи Таєм.

— Мій батечко не міг навіть припустити, що ворогові відомо, де розташований цей острів, — вела далі Мейбл, занепокоєна думкою, що батькові, чого доброго, ще доведеться відповідати за те, що тут скоїлося.

— Це правда; і я теж не розумію, як це французи вивідали, де він є. Адже місцину вибрано вдало, і її не так легко відшукати навіть тим, що вже раз побували тут. Боюся, що тут без зради не обійшлося. Так, так, не інакше, як зрада!

— О, Слідопите, невже це й справді можливо?

— Навіть більш ніж можливо, Мейбл, тому що для деяких людей у зраді є така ж природна необхідність, як, скажімо, в їжі. Тому, коли я зустрічаю балакуна, я завжди уважно звіряю його слова з ділами, бо коли в людини чиста душа і коли вона має справді добрі наміри, вона буде підкріплювати їх своїми ділами, а не язиком.

— Джаспер Вестерн не з таких! — гаряче вигукнула Мейбл. — Щирішого юнака взагалі не знайти, і він менш за все здатний говорити те, чого не має на душі.

— Джаспер Вестерн! Можете не сумніватися, Мейбл, що в цього хлопця язик і душа однаково чесні. А припущення Ланді, квартирмейстера, сержанта, а також вашого дядечка таке само безглузде, як і припущення, скажімо, що сонце світить уночі, а зірки — вдень. Ні і ще раз ні! Я готовий від-

повісти за чесність Прісної Води своїм скаль-
пом, а якщо треба, то й рушницею! ч

— Хай благословить вас бог! Хай благословить вас бог, Слідопите! — вигукнула Мейбл і, простягнувши руку й схопивши його пальці, стиснула їх з таким почуттям, силу якого вона й сама навряд чи усвідомлювала. — Ви весь — сама великодушність!.. Ви весь — сама шляхетність! Бог винагородить вас за це!

— Ах, Мейбл, боюся, що коли б я насправжки був такий, то ніколи не жадав би собі в дружини таку, як ви, а поступився б вами якомусь достойному джентльменові у нашій залозі, як ви й заслуговуєте того.

— Давайте сьогодні не будемо більше балакати про це,— здушеним голосом, майже задихаючись, промовила Мейбл.— Ми повинні зараз більше думати про наших друзів, Слідопите, а не про себе. Проте я від усієї душі рада, що ви вважаєте Джаспера невинним. Отож давайте побалакаємо про інші справи... Може, треба б відпустити Росу?

— Я вже думав про неї: ми не можемо почувати себе в безпеці, доки вона чує і бачить усе, що діється в блокгаузі. Якщо її висадити на верхній поверх і забрати драбину, то вона хоч буде нашою полонянкою.

— Ні, я не можу так обійтися з людиною, котра врятувала мені життя. Краще відпустити її: я вважаю, вона до мене така прихильна, що ніякої кривди мені не заподіє.

— Ви не знаєте цього поріддя, Мейбл! Ви таки не знаєте цього поріддя. Правда, Роса не чистокровна ірокезка, але ж вона заодно з цими волоцюгами й, безсумнівно, засвоїла деякі їхні підлі звички... Але що це?!

— Схоже, ніби плюскіт весел... Якийсь човен пливе протокою!

Щоб індіанка не втекла, Слідопит зачинив лядою хід до нижнього приміщення, погасив свічку й хутко підбіг до бійниці; Мейбл, затаївши подих, теж дивилася через отвір з-за його плеча. Все це відбулося за дві-три хвилини, а коли Слідопитові очі звиклися з темрявою і вже стали розрізняти окремі предмети, він побачив, як протокою пройшли два човни й пристали до берега ярдів за п'ятдесят від блокгауза,— там, де був їхній причал. Більше нічого він не міг побачити через темряву й тому шепнув Мейбл на вухо, що це можуть бути й вороги, бо, мовляв, навряд щоб сержант прибув так рано. З човнів сходили на берег люди, але потім як стій тричі прокотилося гучне англійське "ура", і вмить сумніви щодо того, хто прибув, розвіялися остаточно. Одним стрибком Слідопит опинився коло ляди, підняв її, миттю злетів по драбині вниз і заходився відпирати засуви з такою горячковістю, котра лише зайвий раз свідчила про те, яке критичне було становище.

Мейбл поспішила йому на допомогу, але більше заважала, ніж пособляла; та не встигли вони ще витягти перший засув, як гримнули постріли. Обоє, вражені, ще стояли в німій нерішучості, як у довколишніх кущах розлягся бойовий клич індіан. Тут двері, нарешті, відчинилися, і Слідопит з Мейбл вибігли надвір. Людські голоси вже завмерли. Через півхвилини Слідопитові, однак, здалося, ніби він уловив придушений стогін десь коло човнів; але все це так змішувалося з поривами вітру та шелестом листя, що він засумнівався. Мейбл, скоряючись своїм почуттям і не звертаючи уваги на Слідопита, кинулася бігти до човнів.

— Що ви робите, Мейбл! — тихо, але твердо промовив Слідопит, хапаючи її за руку.— Так не можна. Ви наражаєте себе на неминучу смерть і нікому не допоможете. Ми повинні вернутися назад до блокгауза.

— О, мій батечко! Мого бідного дорогого батечка забито! — у відчаї вигукнула

дівчина, проте звичка до остороги навіть у цю страшну для неї мить змусила її стишити голос—Якщо ви мене любите, Слідопите, то пустіть мене до батечка!

— Ні, не можна, Мейбл! Але дивно, що нікого не чути й ніхто з човнів не відповідає на вогонь... А я ще й залишив "оленебоя" в блокгаузі! Втім, навіщо тут рушниця, коли темно, хоч в око стрель.

У цю мить гострі очі Слідопита, котрі, доки він міцно тримав руку дівчини, безупинно нищпорили в темряві, помітили п'ять чи шість чорних постатей, які, складаючись, намагалися шаснути повз нього, щоб відрізати обом шлях до блокгауза. Вхопивши Мейбл, мов дитину, під руку, жилавий мисливець, напружившись з останніх сил, таки встиг випередити своїх переслідувачів, які, здавалося, вже наступали їм на п'яти. Влетівши в сіни, він пустив свою ношу й миттю зачинив за собою двері. Та не встиг він ще до кінця засунути перший засув, як знадвору на масивні двері навалилася така сила, що вони, здавалося, от-от злетять з завісів. Засунути інші засуви було вже справою однієї миті.

Тепер Мейбл полізла на другий поверх, а Слідопит залишився внизу на чатах. Наша героїня була в такому стані, коли тіло, здається, рухається саме, несвідомо. Вона, виконуючи побажання свого товариша, машинально засвітила свічку й спустилася з нею вниз, де він на неї чекав. Взявши недогарок, Слідопит відразу заходився пильно оглядати весь блокгауз, щоб перевірити, чи не притаївся де ворог; він переходив від одного поверху до іншого тільки після того, як був цілком певен, що позаду ніхто не сховався. Внаслідок цього огляду він переконався, що в блокгаузі крім нього та Мейбл нікого не було, тому що Роса втекла. Тільки остаточно допевнившись, що всередину ніхто не проникнув, Слідопит повернувся до Мейбл у головному приміщенні, де поставив свічку і, перевіrivши ще запал "оленебоя", сів, нарешті, й собі.

— Справдилися паші найстрашніші побоювання,— промовила Мейбл, якій здалося, що за ті п'ять хвилин, відколи вони вибігли надвір і вбігли назад, вона пережила ціле життя.— Мій дорогий батечко з усім його загоном забитий або захоплений у полон!

— Це ще невідомо... Усе покаже ранок. Я не думаю, щоб і справді усе було скінчено, бо якби це було так, то ми давно вже чули б переможне виття цих волоцюг-мінгів довкола блокгауза. В одному тільки можна бути цілком певним: якщо ворог справді взяв над нашими гору, він не забариться прийти сюди з вимогою, щоб ми здалися. Скво видасть їм секрет нашого сховища, і, позаяк вони добре знають, що блокгауз їм не підпалити вдень доти, доки "оленебій" потверджує свою славу, вони спробують підпалити його, можете в цьому не сумніватися, скориставшись темрявою.

— Ой, там хтось стогне!..

— Це вам причулося, Мейбл: коли людина збурена, та ще коли це жінка, їй часто ввижається таке, чого насправді нема. Мені траплялося зустрічати таких жінок, які вірили, ніби сні...

— Ні, я не помиляюся. Там, унизу, хтось стогне.

Слідопит змушений був визнати, що гострий слух Мейбл і справді не зрадив її. Проте він спробував заспокоїти дівчину, нагадавши їй, що індіани, щоб добитися того,

що задумали, часто вдаються до найрізноманітніших хитрощів; отож і цього разу більш ніж можливо — стогін був удаваний і розрахований тільки на те, щоб виманити їх із блокгауза або хоча б примусити їх прочинити двері.

— Ні, ні, ні,— квапливо заперечила Мейбл,— у цьому стогоні нема ніякої вдаваності, в ньому виразно відчуваються коли не душевні, то тілесні страждання. Він надто вже природний.

— Що ж, зараз ми довідаємось, друг це чи ворог. Сховайте свічку, Мейбл, і я поговорю з цією людиною через бійницю.

Навіть таку, здавалося б, просту справу необхідно виконувати, як добре знав із свого досвіду Слідопит, з неабиякою обачністю, бо йому не раз доводилося бути свідком того, коли люди марно гинули тільки тому, що не звертали уваги па зайву, як могло на перший погляд здатися, обережність. Отож він не притулився обличчям до бійниці, а тільки наблизився до неї, щоб унизу могли почути його, а він — їх.

— Хто там? — гукнув Слідопит, коли вже зайняв, як йому здавалося, цілком безпечну позицію.— Хто там стогне? Якщо друг — не бійся, озивайся, і ми тобі допоможемо!

— Слідопите! — долинув такий знайомий і рідний Слідопитові й Мейбл голос сержанта.— Слідопите, ради бога, що з моєю донечкою?

— Таточку, я тут!.. Жива й здорова!.. В повній безпеці й не поранена!.., О, як тільки я хотіла б, щоб так само' було й з вами!

У відповідь на це побажання обоє почули
вигук вдячності, змішаний з глибоким, боліс-
ним стогоном. г

— Здійснилися мої найстрашніші передчуття!—з якимось розпачливим спокоєм промовила Мейбл.— Слідопите, хай там що, а ми мусимо внести сюди мого батечка.

— Авжеж, так велить і природа, й бог. Але заспокойтеся, Мейбл, і спробуйте взяти себе в руки. Ми зробимо все, що тільки в людських силах. Прошу вас: тільки тримайтеся!

— Я тримаюсь... Я тримаюся, Слідопите.'. Ще ніколи в житті я не була така спокійна й така впевнена в собі, як у цей момент. Тільки не забувайте, що кожна мить дорога, а тому, бога ради, не гаймо часу!

Твердий тон дівчини вразив Слідопита, і він, можливо, був навіть введений в оману її вимушеним спокоєм та самовладанням. В кожному разі, він не вважав більше за лотріб-не робити дівчині ще якісь пояснення, а негайно зліз по драбині вниз і став прочиняти двері. Виконував він цю досить ризиковану дію з притаманною йому осторогою, та, коли засуви були вийняті, він раптом відчув, ніби хтось намирає на масивні двері, і ледь було знову не накинув засуви. Заглянувши, однак, у прощілину й зрозумівши причину всього, він потяг до себе двері — й тулуб сержанта Дангема, який сидів, обпираючись об них, увалився через поріг у блокгауз. Втягти сержантові ноги до приміщення та заперти за собою двері було для Слідопита справою однієї миті. Тепер вони з Мейбл могли спокійно приділити пораненому належну увагу й подати необхідну

допомогу.

У хвилини цього важкого випробування

Мейбл проявляла таку неймовірну енергію, яку лише жінки здатні проявляти в години великих випробувань. Вона хутко принесла свічку, змочила батькові пересохлі губи водою, допомогла Слідопитові постелити постіль з соломки й намостила всякої одежі замість подушки під голову. Все це було зроблено ревно, майже мовчки, без жодної сльозини, аж доки, нахилившись над батьком, вона почула його кволий голос подяки за її ніжність і турботи. Весь цей час Мейбл тільки робила здогади відносно здоров'я свого батька. Слідопит же був неймовірно стурбований станом сержанта. Обстеживши пораненого, він виявив, що куля пройшла навиліт; добре знайомий з такими пораненнями, він прийшов до висновку, що сержант навряд Чи виживе.

РОЗДІЛ XXIV

Повір сльозам терпким моїм: І кров усю пролив би я, Щоб лиш у серденьку твоїм Був спокій, рибонько моя.

Томас Мур. "Лалла Рук"

З тієї миті, як з'явилося світло, сержант Дангем найперше досхочу надивився на свою красуню дочку, що клопоталася біля нього. Потім уважно оглянув двері, щоб пересвідчитися, чи вони досить міцні (не маючи змоги перенести пораненого до горішнього примі-

щення, його залишили внизу), і тільки після цього зазирнув Мейбл у вічі.

Коли має згаснути життя, з подвійною силою спалахує любов, і нам особливо дороге стає те, що, як ми відчуваємо, ось-ось утратимо навіки.

— Слава богу, донечко моя, що хоч тебе минули їхні смертоносні кулі! — твердо промовив сержант, який говорив, ніби зовсім не страждаючи від болю. — Розкажи мені, Слідопите, все про ці сумні події.

— Ат, сержанте! Правду ти кажеш, сумні це події. І що тут не обійшлося без зради, і що ворогові виказано розташування нашого острова, — це так само безсумнівно, як безсумнівно й те, що ми володіємо ще блокгаузом. Але...

— Майор Данкен таки слушно підказував, — перебив сержант, кладучи свою долоню йому на руку.

— Тільки не на того, на кого ти думаєш, сержанте! Ні, ні, це зовсім не той, ні в якому разі. Принаймні така моя думка. Я знаю, що натура слабка... людська натура, я хочу сказати, і що не гоже когось вихвалити а чи ручитися за когось, — як блідочолого, так і червоношкірого, але я не думаю, що на всьому кордоні знайдеться ще одна така безмежно вірна й чесна людина", як наш Джаспер Вестерн!

— Хай благословить вас бог...оХай благословить вас за це бог, Слідопите! — щиро й від душі вирвалося у Мейбл, і вона, не в змозі більше стримувати свої почуття, залилася сльозами. — О, спасибі вам, Слідопите, спасибі! Хоробрий завжди оцінить як слід хороброго... і чесний заступиться за чесного!

Батько стурбовано звів на дочку очі, і та, щоб не показати своїх сліз, затулила фартушком обличчя. Сержант запитливо звернув свій погляд на Слідопита, проте

мужнє розвідни-кове обличчя зберігало звичний вираз щиросердя, відвертості й чесності, і сержант кивнув, щоб той говорив далі.

— Ти, звичайно, ще пам'ятаєш те місце, де ми із Змієм залишили тебе,— вів далі Слідопит,— тому зупинятися на всьому, що було перед тим, нема потреби. Пізно вже жалкувати: що було, те минуло. І все-таки гадаю, що коли б я був zostався з тобою на човнах, такого б не трапилося! Звичайно, я не сумніваюся в тім, що інші також можуть бути добрими провідниками. Одначе природа не обдаровує всіх однаково й одні мусять бути кращими за інших. Слід гадати, бідолаха Джільберт, що став на моє місце, гірко поплатився за свій промах?

— Він упав мертвий обіч мене,— тихим і сумним голосом відповів сержант.— Що й казати, нас усіх покарано за наші помилки.

'— Ні, ні, не кажи цього, сержанте; я тебе зовсім не звинувачую! Ніхто ще не досягав у цих експедиціях таких успіхів, як ти зі своїм загоном, і я ніколи в житті не бачив так мистецьки проведеного оточення ворога, як це зробив ти. А як ти зі своїм човном пішов прямо на їхню гаубицю — ні, самому Ланді-ще треба повчитися в тебе!

Очі сержанта на мить прояснилися, а на обличчі з'явився навіть вираз гордощів за здобуту військову перемогу, щоправда, не більший, ніж того заслуговувала операція, в якій сержант виконував головну роль.

— Так, це було непогано зроблено, друже мій,— відповів він: — ми штурмом захопили їхній дерев'яний бруствер.

— Це було славно зроблено, сержанте, хоча, коли говорити правду, боюся, що тепер ці кляті волоцюги знову заволоділи своєю гаубицею. Але то нічого, не думай про те, сержанте; намагайся викинути з голови все неприємне, що мало місце в експедиції, і думай тільки про те, що робить тобі честь. Це зараз тобі найбільше потрібне і для тіла, і для душі теж! Якщо ворог знову заволодів гаубицею,— що ж, він тільки повернув собі, що мав, і стати на заваді цьому ми не могли. Проте блокгауз усе-таки й досі наш, і навряд чи вони заволодіють ним — хіба що сплять, скориставшись темрявою. Так от, я з Чингачгуком розлучився миль за десять від острова, бо ми вважаємо за краще не підходити без належної остороги навіть до свого поста. Що потім сталося з Чингачгуком — не скажу; правда, Мейбл каже, ніби бачила його в одній з проток, і я не сумніваюся, що благородний делавар виконує свій обов'язок, хоча його тут поблизу й не видно. Згадаєш мої слова, сержанте: перш ніж усе це скінчиться, ми ще почуємо про його діла, і то неодмінно в найкритичнішу для нас мить. О, Змій таки й справді мудрий і доблесний вождь; нема такого білого, який не позаздрив би його чеснотам, хоча, правду кажучи, рушниця його все-таки б'є не так влучно, як "олепебій". Так от, підпливаючи до острова, я, по-перше, не помітив диму, і це примусило мене відразу насторожитися: адже хто-хто, а я знаю, що солдати п'ятдесят п'ятого не такі вже метиковані, щоб палити багаття без диму, скільки б їм не товкмачили, що то небезпечно. Отож я став пильніший, а тут ще наткнувся на того гаданого рибалку, про якого я оце розповів тут Мейбл, і всі їхні пекельні витівки постали переді мною мов на долоні. Що й казати, сержанте, у мене перш за все майнула думка про Мейбл, і, коли я довідався, що

вона в блокгаузі, я прийшов сюди, щоб або врятувати її, або вмерти разом з нею.

Батько вдоволено перевів погляд на дочку, а Мейбл, на подив собі, раптом відчула, як у неї завмирає серце від думок про зовсім іншого — і це в той час, коли, здавалося б, усі її помисли мусили бути приковані лише до важкого батькового стану. Коли ж батько простяг їй руку, вона ніжно взяла, поцілувала її і, впавши на коліна, заридала так, що, здавалося, її серце от-от не витримає і розірветься.

— Мейбл,— твердо промовив батько,— така воля божа. Нема чого обманювати ні тебе,

ні себе. Мій час настав, і мені втішно, що я помираю, як солдат. Ланді віддасть мені належне, бо наш добрий Слідопит розповість йому, що було зроблено і як це все повернулося. Ти ще не забула нашої останньої розмови, дочко?

— Ні, тату, мабуть, мій час теж прийшов! — вигукнула Мейбл, якій здавалося, що краще й самій померти в цю мить.— Адже надіятися на врятування я не можу, і було б краще, якби Слідопит залишив нас тут, а сам повернувся з сумними вістями до залоги, доки ще не пізно.

— Мейбл Дангем! — з докором промовив Слідопит, ніжно взявши, однак, її за руку.— Я не заслужив цього! Знаю, що я неосвічений, неотесаний і неадаптичний...

■ — Слідопите!

— Гаразд... Гаразд... Забудемо це. Ви не мали того на оці; ви не могли так подумати. Вести зараз балачки про втечу — марна річ, тому що сержанта не можна зрушувати з місця; а блокгауз треба вдержати за всяку ціну. Може, Ланді якось довідається про наше лихо й пришле нам допомогу і ми ще вирвемося з облоги.

— Слідопите, і ти, Мейбл!..— промовив сержант, пересилиючи страшний біль так, що в нього аж холодний піт повиступав на обличчі.— Підійдіть обоє до мене. Сподіваюся, ви порозумілися між собою?

■— Тату, не кажіть нічого про це... Все буде так, як ви бажаєте!

— Слава богу! Дай мені свою руку, Мейбл!.. Ось, бери її, Слідопите!.. Я не можу віддати тобі по-іншому за таких умов свою дочку. Вірю, що ти їй будеш добрим чоловіком. Не відкладайте одруження через мою смерть. Десь наприкінці осені приїде до форту священник, і хай він вас одразу й повінчає. Мій шуряк, якщо він ще живий, захоче, мабуть, повернутися на свій караван, і тоді за бідну дитину нікому буде й заступитися. Мейбл, твій чоловік був моїм другом, а це буде, сподіваюся, хоч якоюсь утіхою для тебе...

— Звірся на мене, сержанте,— докинув Слідопит.— Доручи це діло повністю мені, і, можеш не сумніватися, я виконаю все, як твою останню волю. Повір, усе буде зроблено так, як треба.

— Я цілком... цілком у всьому покладаюся па тебе, мій вірний друже, й уповноважую тебе в усьому діяти так, як діяв би я... Мейбл, дочко моя... подай мені води... ти ніколи не будеш жалкувати за цю ніч. Благословляю тебе, донечко моя... Хай благословить тебе і хай заступиться за тебе Всевишній!

Батькова ніжність невимовно схвилювала щиросерду дівчину, і в ту мить їй

здавалося, що її майбутній шлюб з мисливцем скріплений такою урочистістю, святішою за яку не могла бути й церковна церемонія. Однак на серці в Мейбл було так тяжко, ніби на ньому лежав камінь, і їй здавалося, що смерть була б для неї великим щастям. По тому настала недовга пауза, після якої сержант уривчастими фразами коротко розповів про все, що відбулося після того, як він розлучився із Слідопитом та делаваром. Знявся, мовляв, сприятливий вітер, і замість того, щоб ночувати десь на острові, як було спочатку домовлено, він вирішив не зупинятися і ще звечора прибути на пост. Сержант був певен, що він підплив би й висадився непомітно, а отже якоюсь мірою уникнув би цього лиха, коли б не мілина неподалік одного з сусідніх островів, де, як видно, гамір солдатів, що сходили з човна, попередив ворога про їхнє наближення, давши йому можливість приготуватися до нищівної зустрічі. Висадилися ж вони, нічогісінько не підозрюючи, хоча були дещо й здивовані відсутністю вартового: до того ж вони залишили зброю в човнах, щоб передовсім знести на суше ранці й провіант. Вогонь по них було відкрито з такої близької відстані, що, незважаючи на темряву, кожен постріл влучив у ціль. Всі солдати були скошені кулями; щоправда, двоє чи троє з них згодом повставали й кудись зникли, четверо ж чи п'ятеро були забиті на місці або, в кожному разі, померли через кілька хвилин від ран. Проте індіанці, всупереч звичаєві, чомусь не кинулися, здирати скальпів з мертвих. Сам сержант упав разом з усіма й почув голос Мейбл, коли вона вибігла з блокгауза, її несамопитий крик розбуркав у ньому батьківські почуття, котрі й надали йому сил приповзти аж до блокгауза, де він ще якось підвівся й зіперся на двері у той спосіб, про який була вже мова.

Після того як було зроблено це просте* повідомлення, сержант настільки знесилився, що йому потрібен був спокій, і Мейбл та Слідопит, виконуючи найменші бажання пораненого, деякий час не насмілювалися заговорити. Слідопит скористався цією нагодою, щоб перевірити з бійниць та з даху, що діється надворі, а також оглянути рушниці, яких стояло в приміщенні з добрий десяток, тому що солдати брали з собою в експедицію одні мушкети. Мейбл увесь цей час не відходила від батька ні на мить, а коли він почав дихати, ніби заснувши, вона схилилася на коліна й стала молитися.

З півгодини в блокгаузі панувала глибока моторошна тиша, тільки вряди-годи шарудіння Слідопитових мокасинів долітало згори та ще інколи стукав приклад об підлогу, коли розвідник перевіряв, як заряджені рушниці та в якому стані їхні запали. Окрім цих звуків у напівмороці блокгауза було чути лише тяжке дихання пораненого. Мейбл до болю хотілося ще побалакати з батьком, якого невдовзі мала втратити назавжди, але вона не насмілювалася заговорити, вважаючи, що він спить. Проте Дангем зовсім не спав; він перебував у тому стані, коли білий світ раптом втрачає для людини всі свої приваби, спокуси та свою силу, а невідоме майбутнє постає перед нею в усій своїй загадковості, неосяжності, з усіма своїми одкровеннями.

Як на вояка, він був людиною високоморальною, проте мало коли задумувався над смертю, і якби в цю мить навколо нього клекотів бій, він, можливо, так і помер би в бойовому чаду. А тут, у мертвій тиші майже безлюдного блокгауза, без грому

бойовиська та войовничих кличів, які штучно підтримали б високий дух, без п'янкх сподівань на перемогу, все раптом постало в своєму звичайному світлі, й він тверезо зважив своє теперішнє становище. В цю мить сержант усе віддав би за душевну розраду, одначе він не знав, у кого її шукати. Він подумав був про Слідопита, проте не довіряв його обізнаності. Подумав про Мейбл, але шукати духовної підмоги в своїй рідної дитини здавалося йому протиприродним. Отоді саме він і відчув усю відповідальність батька перед своєю дитиною і збагнув, що не виконав свого обов'язку, передавши в чужі руки опікування своєю сиріткою. Доки йому в голові роїлися ці думки, Мейбл, яка тривожно ловила кожную зміну в диханні батька, раптом почула обережний стукіт у двері. Гадаючи, що то, певне, Чингачгук, вона підійшла до дверей, зняла два засуви і, тримаючись за третій, запитала, хто там. У відповідь почувся голос дядечка, який благав хутчій впустити його. Мейбл в одну мить повернула засув, і Кеп просунувся усе-сердину. Скоро він переступив поріг, як дівчина знову зачинила двері і взяла їх на засуви, бо практика вже зробила її вправним виконавцем цієї частини своїх обов'язків.

Переконавшись, що і він, і Мейбл у повній безпеці, завжди черствий і грубий моряк, довідавшись про безнадійний стан свого шуряка", тепер розчулився до сліз. Він пояснив, що йому пощастило вирватися з рук ірокезів тільки завдяки тому, що сторожа, введена в оману, повірила, ніби вони з квартирмейстером п'яні до нестями, тому що перед тим їх донесхочу напували ромом, щоб вони втратили змогу будь-що вдіяти, коли зав'яжеться бій з сержантовим загоном. М'юра він покинув, коли той спав чи прикидався, що спить, а сам, скориставшись шарварком, коли зчинилася стрілянина, втік до берега і, надібавши там Слідопитову пірогу, тільки й встиг за той час прокрастися до блокгауза з добрим наміром забрати Мейбл і рятуватися втечею по воді.

Чи ж варто казати, що, коли він побачив, у якому стані був сержант, і впевнився у надійсності стін блокгауза, він відмовився від свого плану.

— Якщо вже не буде іншого виходу, добродію Слідопите,— сказав Кеп,— доведеться опустити прапор, і це нам дасть хоч право на пощаду. Проте наша воїнська гідність вимагає від нас перше протриматися якийсь час, обов'язок же перед самими собою підказує опустити прапор саме в такий момент, який виявиться найзручнішим для того, щоб виторгувати собі вигідніші умови. Шкода, що М'юр не погодився саме так і вчинити, коли ми потрапили до цих негідників, яких ви справедливо називаєте волоцюгами, бо дійсно, мерзенніших волоцюг ще світ не бачив!..

— Ви їх цілком по заслугі чистите! — перепинив Слідопит, який залюбки підтакував, коли хто лаяв мінгів чи хвалив його друзів.— А якби ви потрапили в руки делаварам, ви відразу відчули б різницю.

— Ет, для мене всі вони на один копил мерзотники,— що з корми, що з носа! Єдиним винятком серед них завжди був і є наш приятель Змій — той просто джентльмен серед індіан. А коли ці дикуни напали на острів і перебили, мов тих зайців, Мак-Неба з його солдатами, поручник М'юр та я заховалися в печері, яких тут повно у

скелястих берегах. Це справжнісінькі геологічні нори, тільки вимиті водою, як пояснив мені поручник. Там ми й сиділи, причаївшись, мов два змовники на дні трюму, аж доки похотіли жерти, як вовки. Що не кажи, а жрання — основа основ людської натури. Я хотів був, щоб квартирмейстер поставив свої умови: адже хоч яке безвихідне було наше становище, а ми мали змогу ще протриматися якусь годину-дві, проте він відхилив мою пропозицію, мотивуючи це тим, що ці негідники буцімто нізащо не дотримують свого слова, коли хоч одного з них зачепить куля, тому, мовляв, не треба ставити ніяких умов. Я погодився спустити прапор з двох причин: по-перше, тому, що ми,, можна сказати, вже й так його спустили, бо захватися на дні трюму — це все рівно, що здати судно; а по-друге, тому, що у наших шлунках сидів лютіший ворог, і його атаки були дошкульніші за наступ ворога, котрий бує на палубі. Голод, хай йому сто чортів,— триклята обставина, як погодиться кожен, хто прожив цілих сорок вісім годин без ризику в роті!

— Дядечку! — жалібним і благальним тоном промовила Мейбл.— Мій бідний батечко дуже, дуже тяжко поранений.

— То правда, Магнітику, то правда!.. Ось я сяду біля нього й постараюся, як можу, втішити трохи. Засуви добре закладені, дочко? За таких обставин треба, щоб душа була в спокої і безпеці.

— Певне, ми зараз у безпеці від усього, крім жорстоких ударів долі.

— Ну гаразд, Магнітику, йди на другий поверх і постарайся заспокоїтися, а Слідопит хай збігає нагору й огляне все з селін-га К Твоєму батькові, може, хочеться щось сказати мені сам на сам, отож, мабуть, краще буде, якщо ми залишимося з ним тільки вдвох. Знаєш, надзвичайна це мить, тому недосвідченим у таких справах, як оце я, незручно було б, коли б їх ще хтось чув.

1 С е л і н г — рама з поздовжніх і поперечних брусків, яка скріплює щогли корабля.

Мейбл хоч і не могла собі уявити, щоб її дядько був здатний духовно втішити людину на смертній постелі, вона, проте, вирішила, що коли вже він просить, значить, так, мабуть, треба, і уволила його прохання.

Слідопит уже поліз на дах поглянути, що діється довкола, й шуряки zostалися вічна віч. Кеп ближче підсів до сержанта й задумався над своїм нелегким обов'язком, який треба було виконати. Кілька хвилин панувала мовчанка, і весь той час старий моряк усе міркував над тим, що б його сказати в задуманій ним самим духовній розмові.

— Повинен тобі сказати, сержанте Дангеме,— нарешті почав, як завжди, в своїй дивакуватій манері Кеп,— що в цій злочасній експедиції десь було зроблено помилку, а що в цю урочисту мить треба говорити правду і тільки правду, то я вважаю своїм обов'язком виказати її тобі прямо в вічі. Коротко кажучи, сержанте, двох думок тут бути не може, бо хоч я й не піхотинець, а моряк, я все ж таки помітив чимало похибок, та й не треба якихось особливих знань, щоб їх не помітити.

— Що ж поробиш, брате Кепе! — кволим голосом протяг сержант.— Що сталося, то

сталось, і тепер уже пізно будь-що зарадити в цій справі.

— Це правда, брате Дангеме, але покаятися ніколи не пізно; і в святому письмі сказано, що покаятися ніколи не пізно, і я завжди чув, що хвилина покаєння — то дорогоцінна хвилина. Коли в тебе є що за душею, сержанте, не крийся, кажи мені все відверто, адже ти знаєш, що довіряєшся другові. Ти був чоловіком моєї рідної сестри, а сердешна крихітка Магнітик — сестрина, донечка, і, живий чи мертвий, ти завжди залишишся для мене шуряком. Страшенно жаль, що ти не вислав пірогу в розвідку, а сам не кинув якір десь осторонь і не зачекав з чов* нами; тоді, певне, й загін твій зостався б цілий, і на пас не впало б це лихо. Але що ж, сержанте, ми всі смертні, і, я певен, це тебе повинно хоч трохи втішити; а якщо ти й покинеш нас трохи раніше — ми все одно рано чи пізно підемо за тобою. "Так, так, це має бути хоч якоюсь розрадою для нього",— вже сам до себе скінчив Кеп.

— Все це я знаю, брате Кепе, і гадаю, що готовий зустріти гірку долю солдата... От тільки бідна Мейбл...

— Що ж, це таки важкий тягар, сам розумію; але ж ти не хотів би взяти її з собою, якби навіть і міг, правда ж, ні? А тому краще зробити цю розлуку якомога легшою. Мейбл дівчина добра, як була і її матір. Оскільки покійна, як-не-як, а доводилася мені сестрою, то я вже потурбуюся, щоб її доньку видати за доброго чоловіка, якщо, звичайно, ми зостанемося живі й наші скальпи вціліють, бо навряд, щоб знайшовся такий жених, який захотів би увійти в оскальповану сім'ю.

— Брате, моя донечка заручена... Вона стане дружиною Слідопита.

— Що ж, брате Дангеме, кожен міркує по-своєму і по-своєму дивиться на речі, тільки мені здається, що ці заручини не до душі Мейбл. Я нічогісінько не маю проти віку

Слідопита, бо я не з тих, які вважають, буцімто лише молодий чоловік здатний зробити дівчину щасливою. Коли вже на те пішло, то я тобі скажу: найкращий чоловік, коли він десь так під п'ятдесят, але при цьому між чоловіком і дружиною не повинно бути жодних обставин, які могли б зробити їх нещасливими. Обставини іноді можуть таке зробити з подружнього життя, що й сам чорт не передбачить; а крім того, я вважаю, що Слідопит набагато поступається перед моєю небогою освіченістю та вихованням. Ти дуже мало знаєш свою дочку, сержанте, тому навіть уявлення не маєш, які великі її знання. Вона перед тобою ще ніяковіє, а хай би вона як слід оббулася і показала все, що знає, ти побачив би, що навіть не в кожного вчителя є такий вантаж знань у трюмі, як у нашої крихітки.

— Вона добра донечка... дорога моя, добра донечка,— прошепотів сержант, і його очі налилися слізьми.— То моє нещастя, що я так мало її знав...

— Вона й справді добра дівчина й занадто вже багато зна, як для неборака Слідопита, який по-своєму розумний і в своїй справі вельхми тямущий, але розуміється на важливих життєвих питаннях рівно стільки, як ти на сферичній тригонометрії.

— Ех, брате Кепе! Якби Слідопит був зостався з нами, цього нещастя, може б, і не трапилося!

— Цілком ймовірно! Навіть його пайлютіший ворог і той не заперечуватиме, що Слідопит чудовий провідник; але, сержанте, якщо казати правду, ти взагалі керував експедицією з якимось недбальством; тобі слід була, не доходячи до гавані, лягти в дрейф і, як я вже казав, вислати шлюпку для розвідки. Ти повинен покаятися в цьому. І я тобі нагадую про це, тому що на сповіді треба говорити тільки щирю правду.

— Мої помилки дорого обійшлися нам, брате Кепе, а бідолашній Мейбл, чого доброго, ще доведеться за них розплачуватися; проте мені здається, що цього лиха не трапилося б, якби не зрада. Боюся, щуряче, чи й справді не Еиказав нас ворогові цей Джаспер — Прісна Вода.

— Оце й я так думаю: ця прісна вода рано чи пізно, а обов'язково підміє моральні підвалини кому завгодно. Ми з поручником М'ю-ром обговорювали вже це питання, сидючи в тій норі під скелею, і теж прийшли до висновку, що тільки завдяки Джасперовій зраді ми опинилися в такій пекельній халепі. Ну, але краще б тобі, сержанте, зібратися з думками й поміркувати про інші справи. Коли ось-ось маєш входити до незнайомого порту, то розсудливіше думати про те, як стати на якір, ніж перебирати в пам'яті пригоди, що зазнав під час мандрів. Для них на кораблі існує бортовий журнал, в нього під відповідними графами занотовуються всі такі події, котрі потім говорять "за" чи "проти" нас... А он і Слідопит! Чи не трапилося, бува, щось

під вітром, що вас несе по драбині, мов ін-діянина у кільватері скальпа?

Провідник застережливо подав Кепові пальцем знак мовчати й поманив його до себе нагору, дозволивши тим самим Мейбл злізти вниз і зайняти його місце коло сержанта.

— Зараз мусимо діяти обачно й сміливо,— тихо промовив Слідопит.— Ці гади й справді надумали спалити блокауз, бо добре знають, що їм нічого не виграти, якщо він стоятиме. Я чую голос того волоцюги Гострої Стріли; він підмовляє їх зробити це чорне діло, доки ще темно. Треба бути наготові, Солонна Вода, і діяти! На щастя, тут у нас є чотири чи п'ять діжок води, а це щось та значить при облозі. До того ж я не припускаю, щоб Змій, перебуваючи на волі, не прийшов нам на допомогу.

Не чекаючи, доки його попросять вдруге, Кеп тихесенько поспішив за Слідопитом, а Мейбл тим часом зайняла його місце коло убогої батькової постелі. Провідник, сховавши заздалегідь свічку, щоб не освітити себе й не стати мішенню для зрадницької кулі, відкрив одну з бійниць, став збоку й чекав на виклик, готовий відповісти. По добрій хвилі тишу, нарешті, порушив М'юрів голос.

— Добродію Слідопите! — гукнув шотландець.— Чуєте, добродію Слідопите? Вас викликає на переговори друг. Можете не боятися й сміливо підійти до бійниці: доки ви
660 'IL'

вестимете розмову з офіцером п'ятдесят п'ятого полку, вам остерігатися нічого!

— Чого вам треба, квартирмейстере? Чого вам треба? Я знаю п'ятдесят п'ятий полк і вважаю, що це хоробрий полк, хоча я більше люблю шістдесятій, а взагалі не схиляюся ні перед першим, ні перед другим так, як перед делаварами. Але чого ви, власне, хочете, квартирмейстере? У вас, певне, якесь негайне доручення, якщо ви

підійшли прямісінько під бійниці о такій пізній годині, та ще й добре знаючи, що "оленебій" зі мною?

— О, я не маю чого боятися, бо ви, Слідопите, не заподієте ніякого зла другові. Ви— людина розсудлива і своєю відвагою зажили вже собі такої слави по всьому кордоні, що для підтримання її вам не треба якогось нерозважливого вбивства. Ви не можете не знати, друже мій, що добровільна здача, коли опір стає марним, робить багато більше честі, ніж безглузде продовження боротьби всупереч усім правилам війни. Ворог набагато переважає нас своєю силою, хоробрий мій друже! Тому я раджу вам здати блокгауза з умовою, що з нами після цього поводитимуться, як із законними військовополоненими.

— Дякую вам за цю пораду, квартирмейстере, яка тим приємніша, що анічогісінько не варта. Проте не в моїй натурі здавати фортецю, доки в ній є що їсти й пити.

— Гм, я й сам ніколи не радив би цього такій відважній людині, як ви, Слідопите,, коли б бачив, що у вас досить сил, щоб;

утримати блокгауз. Але ви, певне, й не знаєте, що добродія Кепа вже нема в живих: він поліг...

— Не поліг! Не поліг! —загорланив з другої бійниці сам "полеглий".— Еге ж, поручнику, Кеп не тільки не поліг, а ще й піднявся на висоту цього укріплення і навіть не думає довіряти свою чуприну червоношкірим перукарям, доки сам у змозі за неї постояти. Я розглядаю цей блокгауз, як вельми зручну обставину, і маю намір скористатися з неї.

— Якщо це не голос із того світу,— відповів М'юр,— то я радий чути його, бо всі ми вважали, що добродія Кепа забито в останній сутичці. Та хоч ви, добродію Слідопите, й раді товариству вашого приятеля Кепа,— а що це й справді велика втіха, я добре знаю з власного досвіду, бо провів з ним два дні й одну ніч у печері,— ми зате втратили сержанта з усім його хоробрим загоном, якого він водив у похід. Ланді дуже хотілося, щоб саме він командував експедицією, хоча було б розумніше й пристойніше доручити це офіцерові. Та, незважаючи на це, сержант Дангем був хоробрий воїн і заслужив на добру пам'ять. Одне слово, ми всі чесно викопували свій обов'язок: більше не скажеш навіть про принца Євгена, герцога Мальборо чи й самого великого графа Стера!

— Ви помиляєтеся! Знову помиляєтеся, квартирмейстере! — і на цей раз заперечив Слідопит, удаючись до хитрощів, щоб збільшити залогу блокгауза.— Сержант з нами теж і в повній безпеці, можна сказати — в родинному колі.

— Ну, я теж радий це чути, бо ми і його відносили до числа забитих. Але якщо чарівна Мейбл ще й досі в блокгаузі, то, ради бога, хай негайно тікає, доки ще не пізно, бо вороги готуються підпалити його. Ви знаєте силу цієї грізної стихії, тому вчините справді як обачний і досвідчений воїн, яким тут вас усі вважають, коли схаменетеся й здасте блокгауз, якого ви не в змозі втримати; інакше ж ви накличете погибель на себе та своїх товаришів.

— Я добре знаю "силу цієї грізної стихії", як ви кажете, квартирмейстере, і не треба мені о такій пізній годині пояснювати, що вогнем можна скористатися не тільки для

того, щоб зварити обід. Одначе я не сумніваюся і в тому, що ви чули й про грізну силу "оленебоя", тому попереджаю: кожен, хто спробує підкласти під стіни блокгауза хоч жменю хмизу, на власній шкурі відчує дошкульність цієї сили. Ну, а щодо стріл, то ними не запалиш таку будівлю, як цей блокгауз, бо на ньому'дах не з дранки, а з товстих і сирих колод, до того ж у нас є досить води. А крім того, дах ще й плоский, і по ньому можна вільно ходити, як ви й самі добре знаєте, квартирмейстере, отож, доки тут є вода, нам нічого боятися. Я людина миролюбна, поки мене не чіпають, але того, хто спробує підкласти вогонь під цей блокгауз,

— Все це — пусте романтичне базікання, допите, і в цьому ви самі пересвідчитесь, коли тверезо зважите своє справжнє становище. Сподіваюся, ви не ставите під сумнів відданість і хоробрість п'ятдесят п'ятого полку? Так от, я, його офіцер, заявляю, що військова рада за таких обставин прийняла б єдине рішення: негайно капітулювати. Ні, ні, Слідопите, тут ваша нерозважлива хоробрість рівно стільки схожа на хоробрість Вол-леса чи Брюса, як задрипане містечко Олбе-ні на річці Гудзон схоже на наш прекрасний Едіпбург.

— Оскільки кожен з нас, квартирмейстере, вирішив, як видно, стояти на своєму, то я вважаю за марне продовжувати далі розмову. Якщо ті гади, що оточують вас, не відмовилися від свого гаспидського наміру,— що ж, хай негайно починають. Хай палять дерево, а я палитиму порох. Якби моє життя було так поставлене на карту, як життя кожного з оцих індіан, я, мабуть, вихвалявся б так само, як і вони; але в мене інше покликання й зовсім інша натура: як білий, я більше схильний діяти, ніж молоти язиком. Ви, квартирмейстере, як офіцер його королівської величності, наговорили нам сім мішків вовни, і якщо ми й справді всі згоримо, то жоден з нас не матиме до вас ніякого зла.

— Слідопите! Невже ви такий жорстокий, що примусите Мейбл, прекрасну Мейбл Дангем терпіти такі муки?

— Мейбл Дангем доглядає свого'пораненого батька, і сам бог заступиться за це благочестиве дитя. Жодна волосина не впаде з її голови, доки бачитимуть мої очі й доки втримуватимуть зброю мої руки! І хоча ви, добродію М'юре, як видно, довіряєтеся своїм мінгам, я їм аніскілечки не довіряю! Ви злигалися з підлим тускаророю, в якого вистачить і підступності, і злості, щоб розбестити будь-яке плем'я, до якого він тільки пристане, хоча боюся, що ці мінги були пропаші ще до нього. Та годі слів! Нумо обидві сторони до діла,— як хто вміє і хто чим може!

Протягом цих переговорів, а тим більше по закінченні їх, Слідопит остерігався зрадницького пострілу по бійниці. От і в цю хвилину, стоячи збоку від бійниці, він дав Кепові знак лізти на дах, щоб обом бути готовими зустріти перший напад. Хоча старий моряк дістався туди досить швидко, та він уже застав па даху щонайменше десяток запалених стріл, що стирчали в корі колод, а нічна темрява, здавалося, сколихнулася від несамовитого вереску й виття піднятих на приступ індіан. Наступної миті гримнули постріли з рушниць, і по дерев'яному зрубіві заторохтіли кулі, сповіщаючи, що облога почалася не на жарт.

Несамовитий лемент і стрілянина, проте, нітрохи не злякали ні Слідопита, ні Кепа, а Мейбл так поглинуло її горе, що вона не відчувала страху. До того ж вона мала досить здорового глузду, щоб розуміти призначення укріплень і бути в змозі належно поцінувати їхню міцність. По-іншому реагував на це батько: знайомі вояцькому вухові гуки ніби оживили його, і Мейбл боляче було дивитися, як йому, щойно він почув ревисько бою, загоряються склисті очі, а на блідих щоках проступає знову рум'янець. Саме тут уперше Мейбл помітила, що він починає марити.

— Стрільці, вперед! — бурмотів він.— Нумо, гренадери, заряджай! Як вони посміли напасти на наш форт? Чому ж по них не б'є артилерія?

В цю мить нічну тишу сколихнув громовий постріл гармати, і в горішньому приміщенні, куди влучило ядро, затріщала, вивалюючись, балка, а весь блокгауз заходив ходором. Ядро тільки якимось чудом не зачепило Слідопита, а коли воно вибухнуло, Мейбл мимохіть зойкнула: їй здалося, що верх, а з ним і дядечка із Слідопитом висаджено в повітря. На довершення всього ще й батько несамовитим голосом крикнув:

— Заряджай!

— Мейбл! — гукнув, схилившись над діркою, Слідопит.— У мінгів так уже ведеться: багато шелесту і мало шкоди. Волоцюги захопили гаубицю, яку ми відбили у французів, і торохнули з неї по блокгаузу. Але, на наше щастя, вони більше не зможуть скористатися з гармати, бо в них було тільки одне ядро. Вибухом тут лише дещо порозкидало, проте жодного з нас ї не зачепило. Ваш дядечко, як і досі, на дахові, а щодо мене, то я стільки разів бував під градом рушничних куль, що такої штуки, як гаубиця, та ще коли нею орудують індіани, не боюся!

Мейбл прошепотіла слова подяки у відповідь і знову нахилилася над батьком, який усе силкувався підвестися, але так і не здужав. Протягом страхітливих хвилин, які настали потому, вона була так заклопотана доглядом за пораненим, що майже не чула того шаленого клекоту, який здійснювся надворі. А за стінами блокгауза й справді стояв такий гвалт і лемент, що якби всі її думи не були поглинуті страшним горем, їй, мабуть, затьмарило б розум.

Кеп зберігав спокій, гідний подиву. Правда, тепер він уже з усією повагою ставився до сили червоношкірих і навіть до величчї прісної водиці, але боявся він не так смерті від індіан, як тортур і скальпування. Та оскільки моряк усе-таки був на пласкому дахові міцного блокгауза, а не на палубі корабля, і не потерпав, що його можуть взяти на абордаж, він дозволяв собі походжати з такою безстрашністю й показуватися з такою необачністю, що, якби його бачив Слідопит, він би йому хтозна-як вичитав за таке. Замість того щоб постійно ховатися, як то має бути в боях з індіанами, Кеп з'являвся на весь зріст то на одному, то на іншому краю блокгауза, поливаючи з відра дах, і все це з холоднокрівністю й запопадливістю матроса, якому доручено згорнути вітрило під час морського бою. Саме його поява й викликала такий шалений лемент нападників, яким досі не траплялося ще зустрічати ворога, котрий так демонстративно нехтував би ними, і вони щоразу, коли бачили його, валували, мов та собарня, забачивши лисицю.

Проте Кеп, здавалося, був заворожений від куль, бо хоч вони й дзижчали довкола і в кількох місцях навіть попроривали йому одіжку, сам він лишався незачеплений. Коли ж стіну другого поверху прошило ядро, старий моряк впустив відро, замахав над головою своїм капелюхом і тричі гаркнув "ура". Саме за здійсненням цього героїчного вчинку його й застав вибух. Цей дивацький подвиг, очевидно, і врятував Кепові життя, тому що з тієї миті індіани перестали по ньому стріляти і навіть не пускали більше запалені стріли на блокгауз, водночас одностайно вирішивши, що Солонна Вода з'їхав з глузду: з незрозумілої великодушності індіани ніколи не піднімають руки на того, кого вважають божевільним.

Зовсім інакше поведився Слідопит. Кожен цього вчинок був якнайточніше розрахований і вивірений — так його вчив великий досвід та узвичаєна обачність. Він пильнував, щоб не стати напроти бійниці, а місця, з яких він вів спостереження, були завжди цілком безпечні. Славетний провідник не раз бував на волосину від смерті. Розповідають, як одного разу індіани прив'язали були його до стовпа, щоб, спалити, і він стерпів, не застогнавши

ні разу, такі жорстокі муки й кпини, які лише здатні придумати хижі й винахідливі дикуни. Скрізь, по всьому довгому кордоні, де тільки мешкали і воювали люди, можна було почути легенди про Слідопитові подвиги, про його холонокровність та відвагу. Але той, хто не знав його минулого і не чув про його славу, цього разу подумав би, що така надмірна осторога й турбота про самозбереження пояснювалися боягузством. Однак це була б неправда, тому що Слідопит у ті хвилини думав про Мейбл і про те, що з нею могло б статися, коли б він, крий боже, загинув. Але ці роздуми скорше примусили його тільки зайвий раз згадати про свою безпеку і аж ніяк не вплинули на його звичну обережність. Слідопит належав до тих людей, котрі ніколи не задумуються над тим, як інші розцінять той чи інший їхній крок, і ніколи не бояться того, що скажуть інші. Діючи у хвилини небезпеки з мудрістю змії, він завжди залишався, однак, простодушним, як дитина.

Перші десять хвилин штурму Слідопит навіть не підіймав з підлоги рушницю, окрім хіба тих випадків, коли переходив на інше місце. Ворожих куль він не боявся, бо добре знав, що вони стін блокгауза не проб'ють. Французька ж гаубиця, котру було захоплено з його участю, була тепер теж не страшна, бо єдине ядро, яке було в ній, ірокези витратили, а зарядити ще, як це з певністю знав Слідопит, вони більше не мали чим. Тож лякатися стрілянини ірокезів не було ніяких підстав; хіба яка сліпа куля, влетівши крізь отвір бійниці, могла зачепити його. Раз чи двічі вони й справді залітали, проте ірокези вели вогонь з такої близької відста* ні, що під тим кутом неможливо було влучити в людину, а коли б вони відійшли на належну віддаль, то можливість уцілити в бійницю стала б ще в сто разів менша. Аж ось Слідопит зачув шурхіт мокасинів і хрускіт хмизу під стінами й одразу здогадався, що ірокези готуються підпалити блокгауз. Розвідник покликав Кепа з даху, де небезпека й справді минула, і поставив його наготові коло бійниці у піддашші — саме над тим місцем, де ірокези складали хмиз.

Людина, не така досвідчена, як наш герой, навряд чи витримала б і поспішила б покласти край цьому небезпечному замірові індіан, пустивши передчасно в хід зброю. Однак Слідопит зробив інакше. Його метою було не тільки загасити вогонь, якого він не надто боявся, але й провчити ворога так, щоб вій до кінця ночі не посмів навіть близько підійти до блокгауза. Щоб здійснити цей намір, треба було зачекати, доки саяво пожежі освітить як слід тих, по кому він готувався вести вогонь без промаху. Ось чому він дав ірокезам змогу вільно назбирати труску, знести його на купу під стіною блокгауза, підпалити й повернутися назад до кущів. Кепові ж він дозволив зробити тільки одне — підкотити діжку з водою до бійниці над самим ба*-гаттям, щоб у потрібну мить залити вогонь.

Ця хвилина, на думку Слідопита, настала аж тоді, коли полум'я добре освітило довколишні кущі і його пильне й при звичаєне око помітило силуети трьох чи чотирьох причає-них ворогів, що спостерігали, як розгорявся вогонь, і то з холоднокрівністю людей, котрі звикли байдужісінько споглядати будь-які людські страждання. Аж тепер, нарешті, Слідопит заговорив.

— Ви готові, друже Кепе? — запитав він. — Крізь щілини починає вже припікати, і хоча ці сирі колоди й не запалюються так швидко, як деякі дратівливі люди, вони таки можуть затлітися й зайнятися, якщо цьому не покласти край. Як там, діжка на місці? Дивіться, лийте саме в ту бійницю, що треба, щоб не розілляти марно воду.

— Все в повній готовності! — відрепортував Кеп, немов матрос на палубі перед своїм командиром.

— Тоді чекайте сигналу. Ніколи не втрачайте терпцю у вирішальну мить і не будьте нерозважливі під час бою. Чекайте мого сигналу.

Віддаючи ці розпорядження, Слідопит сам теж робив необхідні приготування, бо вирішив, що настав час діяти. Він спроквола підняв "оленебоя", з осторогою просунув його в бійницю, прицілився й вистрілив. Усе це забрало в нього не більше півхвилини. Втяг-ши назад "оленебоя", стрілець поглянув у бійницю.

— Одним плазуном менше! — пробурмотів сам до себе Слідопит. — З цією тварюкою я вже зустрічався. Безжальний був гаспид! Ну, що ж, він коїв те, на що був здатний, а тепер за все це дістав по заслугі. Зараз прикінчу ще' одного негідника, і на цю ніч досить! А як розвидниться, то буде набагато гарячіше.

Розмовляючи отак сам до себе, Слідопит тим часом набив удруге рушницю, а коли замовк, другий ворог упав мертвий на землю. Цього й справді виявилось досить, бо вся зграя, що вичікувала, ховаючись по кущах навколо блокгауза, не побажала чекати на третій доказ вправності тієї самої руки. Не знаючи, кого з них бачить стрілець, а кого — ні, вони пороснули в усі боки, шукаючи собі надійнішого схову.

— А тепер лийте воду, добродію Кепе, — сказав Слідопит. — Я поставив своє тавро на двох негідниках, і цієї ночі вони вже не розкладатимуть вогню під нами.

— Обережно, а то обіллю! — гукнув Кеп, так вправно нахиляючи діжку й спрямовуючи струмінь води, що вогонь відразу ж загас.

Цим і закінчився цей незвичайний бій, і решта ночі минула спокійно. Слідопит, і

Кеп вартували почергово, хоча жоден, можна сказати, ні разу по-справжньому так і не склепив очей. Та й навряд чи мали вони доконечну потребу в сні: адже обидва звикли до довгих нічних пильнувань, а особливо Слідопит; той за будь-якої пори року довгий час міг буквально не відчувати ні голоду, ні спраги, ні втоми.

Мейбл, пильнуючи коло батькової постелі, відчувала, наскільки щастя людини на цьому . світі залежить від, здавалося б, зовсім невідчутних речей. Так, досі вона жила по суті без батька, тому що її зв'язок з ним був скорше уявний, ніж реальний, а нині, коли вона мала незабаром втратити його, їй раптом здалося, що без нього спорожніє світ і вона вже ніколи не зможе знову почувати себе щасливою.

РОЗДІЛ XXV

Всю ніч тут грізно вітер завивав і буйний дощ потоками шумів, Тепер ген схід весь сонцем засіяв, і по гаях луна пташиний спів.

Вордсворт

Коли розвиднілося, Слідопит із Кепом знову вилізли на дах, щоб ще раз роздивитися, що діється на острові. Ця частина блокгауза була обнесена низьким масивним парапетом, який служив надійним захистом для тих, що перебували нагорі; а надбудований він був для того, щоб за ним ховалися стрільці, ведучи вогонь поверх цього прикриття. Отож з-за цієї досить невисокої, зате вельми надійної, огорожі обидва наші спостерігачі могли чудово бачити все на острові та в протоках довкола нього, за винятком, зрозуміло, того, що заступали дерева й чагарники.

З півдня тяг рвучкий вітер, і подекуди в

протоці сердито нуртувала зелена вода, хоча шквал уже втратив силу, і на хвилях ніде не було піни. Острів загалом мав форму овалач витягнутого зі сходу на захід. Тому, якщо пливати протоками, що обминали його, за вітром, то можна було обійти острівець під вітрилами з будь-якого довшого боку. Кеп збагнув, іге відразу, виклавши свою думку Слідопитові, тому що єдина надія в обох була тільки на допомогу з Освего. І в ту мить, коли вони стояли, стривожено роззираючися на всі боки, Кеп раптом вигукнув:

— Гей, вітрило!

Слідопит швидко повернувся в той бік, куди дивився його товариш, і справді побачив предмет, який викликав захоплення старого моряка. З висоти будівлі їм було видно всі низькі довколишні острівці, й крізь кучеряві кущі, які обрамляли один із них на південному заході, виднілося вітрило корабля. Невідоме судно йшло, словами матросів, з малою парусністю, але вітер був такий сильний, що вітрильник миготів у просвітах між кущами із швидкістю скакуна, нагадуючи більше хмаринку, що біжить по небу.

— Це не може бути Джаспер,— зневірено промимрив Слідопит, не пізнавши в прудкому кораблі суденце свого друга.— Ні, ні, наш юнак безнадійно запізнився з допомогою. Це французи послали корабель на підмогу цим трикля-лощим мінгам.

— Ну, цього разу, друже Слідопите, ви помиляєтеся, як ніколи в світі!—заперечив Кеп з упертістю, якої, незважаючи на критичне становище, в нього анітрохи не поменшало.— Прісна вода чи солоня, тільки то верхній кут "Вітрогонового" грота, бо

викресний він вужчим клином, ніж треба, та й гафель задертий... Гарно, дуже гарно стоїть, але надто вже задертий угору.

— Признатися, я нічого цього не бачу,— відповів Слідопит, якому навіть усі ці терміни були китайським письмом.

— Та невже? Ну, хто-хто, а ви мене просто дивуєте, бо я вважав, що ви своїми очима все бачите. А я той грот і отой гафель хоч де впізнаю. І повинен вам сказати, шановний друже, на вашому місці я б уже став побоюватися, чи не гіршає в мене часом зір.

— Якщо до нас і справді йде Джаспер, то боятися нам більше нічого. Ми можемо вистояти ще вісім-десять годин навіть проти всього племені мінгів, а коли наш відступ прикриватиме Прісна Вода, тоді взагалі нічого впадати у відчай. Дав би тільки бог, щоб він не пішов уздовж берега і не потрапив у засідку, як сержант!

— У цьому саме ж і вся небезпека! Треба було домовитися про сигнали й визначити бакенами місце причалу і навіть місце, де б корабель відстояв установлений міжнародними законами сорокагодинний карантин, коли б якось можна було змусити цих мінгів поважати міжнародні закони. Якщо тільки хлопець пристане, як ви кажете, десь поблизу берега — можна вважати, що тендер пропав!

А втім, добродію Слідопите, може, цього самого Джаспера треба скорше остерігатися як таємного агента французів, а не радіти йому як нашому другові? Я знаю, що сержант саме так розглядає всю цю справу, і повинен сказати, що в нас тут пахне чистою зрадою.

— А це ми, добродію Кеппе, побачимо в иезабарі, навіть в не дуже великому забарі, бо тендер уже обійшов останній острівець і за п'ять хвилин усе буде ясно. І все-таки було б непогано, якби хлопця попередити яким знаком. Прикро буде, коли він потрапить у засідку тільки тому, що ми його не попередили про це.

Стривоженість і нерішучість перешкодила, зрештою, і тому, й іншому подати тендерові будь-який сигнал. Та насправді воно й не легко було щось зарадити, бо "Вітрогон", бурунячи воду, з такою швидкістю летів протокою з підвітряного боку, що не було вже коли про це думати. А крім того, на палубі чомусь не було жодної душі, тож ніхто все одно не побачив би їхнього знака; навіть коло штурвала, здавалося, ніхто не стояв, хоча судно йшло швидко і певним курсом.

1 Штуртроси — ланцюги чй канати, що йдуть від барабана^ який повертається штурвалом, до стерна.

Кеп завмер у безмовному захопленні перед цим-незвичайним видовом. Та коли "Вітрогон" підійшов— ближче, досвідчене око старого моряка все-таки помітило, що штурвал приводиться в дію за допомогою штуртросів', хоча того, хто це робив, зовсім не було видно. А що тендер мав досить високі борти, ця таємниця розкривалася просто: ховаючись від ворожих куль, екіпаж, безсумнівно,4— лежав під бортами. Судячи з цього, на палубі, крім кількох чоловік екіпажу, більше нікого не було. Вислухавши ці пояснення свого товариша, Слідопит розпачливо похитав головою.

— Це означає, що Змій не дійшов до Осве-го,— сказав він,— і що нам нічого розраховувати на допомогу з боку залоги. Хоча б Ланді не заманулося замінити

Джаспера Вестерна кимось іншим, тому що Джаспер один у такому скрутному становищі вартий цілого загону. Що ж, ми втрюх мужньо станемо до бою: ви, як моряк, відповідатимете за зв'язок з тендером; Джаспер, вроджений озеря-нин, робитиме все, що потрібно, на воді, а я зі своїм хистом, який не поступиться хистові будь-якого мінга,— ну, мені дайте все інше, і я зроблю, що тільки зможу. Вважаю, що ми, чоловіки, мусимо показати, на що ми здатні, захищаючи Мейбл.

— Це наш обов'язок, і ми його виконаємо! — гаряче підтримав свого товариша Кеп, який, побачивши — знову сонце, став трохи більше вірити в недоторканність свого скальпа.— Я розглядаю появу. "Вітрогона" як одну обставину, а чесність Прісної Води — як іншу. Втім, цей молодик Джаспер, як видно, з обережних, бо обходить берег якомога далі і, здається, вирішив спочатку розвідати, що робиться на острові, а потім уже причалювати.

— Гляньте, гляньте! — в захваті вигукнув Слідопит.— На палубі Змієва пірога, отже, вождь із ними, і, безсумнівно, він повідомив їх про наше становище. Делавар — це вам не мінг: він або розповість усю правду, або ж триматиме язика за зубами.

Як читач уже, певно, помітив, Слідопит був доброї думки про делаварів, а про мінгів — поганої. Він високо цінував правдивість перших, а про останніх думав так, як спостережливіші й розумніші люди в нашій країні звикли вже думати про деяких писак з нашої братії, котрі так забрехалися, що тепер їм ніхто не йме віри навіть тоді, коли вони із шкіри пнуться сказати правду.

— Звідки знати, що то Змієва пірога; вона може, належати й тендерові,— зауважив прискіпливий моряк.— На палубі в Джаспера теж була пірога, коли ми відпливали.

— Це правда, це правда, друже Кепе, але якщо ви пізнаєте вітрила' й щогли за гротами, то я, мавши досвід життя на кордоні, навчився розрізняти піроги й стежки. Якщо ви можете відрізнити нове вітрило від старого, то я можу відрізнити стару пірогу від піроги, зробленої з нової кори. А то і є Змієва пірога. ^Благородний делавар, побачивши, що блокгауз в облозі, негайно поспішив до Осве-го й дорогою здибав "Вітрогона". Розповівши їм про все, що скоїлося, він привів сюди тендера, щоб якось нам допомогти. Дав би тільки бог, щоб Джаспер Вестерн був — на борту!

—г Так, так, це, може, було б і непогано, бо хто б не був цей хлопець — чесна людина чи зрадник,— але треба сказати:— він уміє виходити з ураганів.

— І переправлятися через водоспади,— додав Слідопит, легенько штовхнувши свого співрозмовника ліктем у бік, і зайшовся своїм безгучним сміхом.— Хлопцеві слід віддати належне, хай він своїми руками навіть поздирає скальпи з усіх нас.

"Вітрогон" підійшов уже так близько, що Кеп навіть нічого не відповів. Тим часом навколишній краєвид— був такий незвичайний, що він заслуговує детальнішого, опису: тоді в читача складеться повніше' уявлення про картину, яку ми тут хочемо змалювати.

Буря досі ще. не вщухла, тонкі дерева тну1-лися майже до. самого долу, а завивання вітру в гіллі нагадувало гуркіт далеких колісниць.

В повітрі хмарами носилося листя, яке в цю пізню осінню пору легко зривалося з гілок і перелітало з острова на острів, немов зграї птахів. Якби не цей шелест, довкола

стояла б цвинтарна тиша і про те, що— на острові були ірокези, можна було б здогадатися хіба що з їхніх човнів, котрі стояли вкупі з човнами п'ятдесят п'ятого полку у невеликій затоці,— яка була за гавань. Ніщо більше не виказувало їхньої присутності на острові. Незважаючи на те, що несподівана й зовсім непередбачена поява тендера і захопила ірокезів зненацька, одначе в кожного з них на час бойових дій вироблялася постійна, ніби якась вроджена звичка до обережності, і тієї ж миті, як було подано сигнал тривоги, вони всі як один шмигнули по своїх схованках, мов хитрі лисиці по норах. Такий самий спокій панував і в блокгаузі, бо хоч Слідопит із Кепом і могли бачити геть усе, що діялося в протоці, самі ж вони добре дбали, щоб їх не бачив ніхто. Та найбільше обох їх дивувало те, що на борту "Вітрогона" й досі не було помітно присутності людей. Індіяни ж, слідкуючи за його, здавалося б, ніким не керованим летом, мимохіть проймалися жахом, і вже й найхоробріші з-поміж них засумнівалися в успіхові всієї вилазки, що почалася так щасливо для них. Навіть Гострій Стрілі, звиклому до спілкування з білими по обидва боки озера, раптова поява цього безлюдного корабля видалася лихою призивісткою, і він у ту мить був би радий опинитися деінде на суходолі.

Тим часом тендер просувався впевнено й швидко. Він тримався середини протоки, то нахилиючись під шквалом, то випростовуючись і бурунючи форштевнем воду,— немов той мудрець, який то згинається від злигоднів життя, то знову, щойно вони минуть, високо несе голову. І, хоч вітрила на тендері були майже всі зарифлені, швидкість його була просто неймовірна, не минуло ще, мабуть, і десяти хвилин, відколи вітрильник уперше білою хмаринкою замиготів удалині поміж деревами й кущами, як він ось був уже навпроти блокгауза. Щойно тендер порівнявся з блокгаузом, Кеп і Слідопит, щоб краще роздивитися, що діється на ньому, висунулися зі свого орлиного гнізда, і в цю хвилину, на превелику радість обом, Джаспер—Прісна Вода скочив на ноги й захоплено гукнув їм слова привіту. Забувши про небезпеку, Кеп зопалу й собі вистрибнув на широкий парапет і теж озвався у відповідь на Джасперо-ве привітання. На щастя, сама тактика ворогів урятувала йому життя, тому що ті СИДІЛІЇ мов миші, в кущах, намагаючись не викрити себе жодним пострілом. А Слідопит навпаки, в кожній військовій операції дбав передовсім про ділову сторону, цілковито нехтуючи драматичною. Отож, ледь забачивши свого приятеля, він гукнув йому на всю силу своїх легень:

— Допоможи нам, Джаспере, і перемога буде за нами!.Пальни по тих кущах, і вони побіжать, як зайці!

Кілька з тих слів, які вигукнув Слідопит, таки долетіло до Джаспера, проте більшість їх відніс убік вітер, тому що "Вітрогон" уже пройшов, і за хвилину його зовсім не стало видно з-за гайка, що обступав блокгауз.

Хвилин зо дві минуло в бентежному чеканні, а потім знову між деревами забілили вітрила. Джаспер повернув через фордевінд і став іншим галсом під вітром обходити острів. Вітер, як уже згадувалося, був досить сильний для такого маневру, і тендер, лігши в дрейф за течією з вітром, міг без будь-яких труднощів пройти маленьку

протоку^ й потрапити на навітряний бік острова. Все це було виконано з дивовижною легкістю, ніхто не доторкнувся до снастей, вітрила регулювалися самі, і слухняне суденце керувалося одним стерном. Очевидно, цей маневр було проведено з метою розвідки. Та коли "Вітрогон" обійшов довкола острова й, знову повернувшись до вітру, ввійшов у ту саму протоку, якою починав свій обхід, стерно раптом було повернуто ліворуч, і він узяв інший галс. Грот, хоча й зарифлений, шарпнуло з такою силою, що Кепові здалося, ніби гахнуло з гармати, і він уже був злякався, що полопаються вітрильні шви.

— Його королівська величність, треба сказати, постачає добру парусину,— буркнув старий моряк.— А крім того, треба сказати,— хлопець з таким хистом керує кораблем, ніби пройшов добрий вишкіл! Після цього ви що хочете кажіть,-добродію Слідопите, а я дідька лисого вам повірю, ніби цей Прісна Вода навчився такого мистецтва на якійсь прісноводій сажавці.

— А таки тут, саме на цьому озері. Він ще й не бачив океану й усього взагалі навчився тільки на Онтаріо. Я завжди вважав, що він має хист до всіх цих шхун і шлюпок, за це й поважаю його. Що ж до зрадництва, брехні та інших лихих вад, друже Кепе, то

Джаспер Вестерн так само вільний від них, як і найвідважніший із делаварських воїнів; а коли ви хочете побачити справді чесну людину, підіть до цього плем'я — і там ви знайдете її І

— Гляньте, він повертає назад! — захоплено вигукнув Кеп, коли "Вітрогон" знову ліг на попередній курс.— Тепер ми побачимо, що задумав цей хлопчина. Не буде ж він без-перестання крутитися туди й сюди протоками, мов дівка в контрдансі!

"Вітрогон" тепер так далеко відійшов від берега, що обидва спостерігачі на блокаузі вже були, злякалися, чи Джаспер не збирається' причалити до берега, а вороги зі своїх лігвиськ заблимали на судно очима з таким кровожерливим захватом, який відчуває тигр, коли, припавши до землі, бачить, що необережна жертва сама йде до його лігва. Проте Джаспер мав на меті зовсім інше. Добре обізнаний з берегом острова та глибиною вод навколо нього, він не сумнівався, що зможе підійти до берега без будь-якого ризику; він спокійнісінько підплив до нього так близько, що наблизився до самої бухточки, зачепив обидва сержантові човни і, прив'язавши їх до тендера, потяг у протоку. А що всі піроги були припнуті до цих двох Дангемових човнів, то Джаспер цим відважним маневром позбавив індіан засобів відступу з острова, і тепер вони могли втекти хіба що плавом. Ірокези вмиль збагнули, в якому безвихідному становищі вони опинилися, бо всі як стій схопилися на ноги, й повітря сповнилося диким лементом та безладною стріляниною, від якої ніхто не зазнав будь-якої шкоди. Та досить їм було тільки" покинути свої схованки, як два постріли покарали їх за цю необережність. Перший, з даху, поклав одного ірокеза на місці, розстрошивши йому черепа, а другий, з "Вітрогона", зробив делавар. Правда, Чингачгуків постріл був не такий влучний, як постріл його друга, бо тільки скалічив ірокеза на все життя. Екіпаж "Вітрогона" радісно загукав, а вороги знову немов провалилися крізь землю.

— Це Змій подав голос! — сказав Слідопит, ледве пролунав другий постріл.— Я знаю постріл його рушниць так само, як і постріл мого "оленебоя". Добряча в нього рушниця, хоч і не завжди кладе на місці. Так, так, Чингачгук з Джаспером на воді, а ви зі мною в блокгаузі, друже Кепе; сором буде нам, якщо ми не покажемо цим волоцюгам-мінгам, як треба розумно вести бій.

"Вітрогон" зі своєю здобиччю тим часом ішов усе далі й далі, аж поки доплив до найдальшого кінця острова, де Джаспер пустив човни за вітром, звідки їх погнало т прибило до берега з підвітряного боку щонайменше за милю від них. Потому "Вітрові гон" повернув фордевінд і, йдучи супроти течії, завернув у ближчий рукав. З даху блокгауза наші спостерігачі нараз помітили якесь пожвавлення на палубі "Вітрогона", а коли він порівнявся з головною бухточкою, саме проти того місця, де в кущах засіло найбільше ірокезів, Слідопит і Кеп аж розцвіли від радощів, побачивши, як над бортом висунулася єдина потужна зброя судна — гаубиця й сипонула картеччю в гушавину. Зграя перепелиць не злітає, мабуть, швидше, ніж скочили під градом картечі ірокези, і цього разу один з них витягся на місці від посланця "оленебоя", а другий зашкандибав до схову від пострілу Чингачгука! Ірокези хутко поховалися знову. Обидві сторони, здавалося, готувались відновити бій у якийсь інший спосіб. Але раптова поява Червневої Роси з білим прапором у супроводі французького офіцера та М'юра поклала край цим приготуванням, провіщаючи замирення.

Переговори цього разу відбувалися під блокгаузом, до того ж так близько, що всі, хто прийшов, були під прицілом "оленебоя". Джаспер теж кинув якір навпроти блокгауза, навівши свою гаубицю на парламентарів, отже як ті, що перебували в облозі, так і їхні друзі на кораблі могли сміливо вийти з укриття, за винятком матроса, який тримав запального ґнота над гаубицею. Один лише Чингачгук лишався у засідці, та й то більше за звичкою, ніж через необхідність. ^ — Ви перемогли, Слідопите, — гукнув квартирмейстер,— і капітан Сангліє сам прийшов до вас, щоб запропонувати умови перемир'я. Ви ж не відмовите хороброму ворогові в праві на почесний відступ після того, як він чесно бився й зробив усе для слави свого короля й вітчизни. Ви самі такий вірний підданий, що не захочете зводити рахунки з тим, хто є так само чесний і вірний. Мене ворог уповноважив запропонувати вам такі умови: вони обіцяють покинути острів, обмінятися полоненими й віддати назад скальпи. Не маючи обозу й артилерії, ворог більше нічого не може вам запропонувати.

Оскільки це було сказано досить гучно, зважаючи на вітер та відстань між супротивниками, то кожне М'юрове слово однаково добре було чути на даху блокгауза і на борту "Вітрогона".

— Що ти на це скажеш, Джаспере? — гукнув Слідопит.— Ти чув їхні умови, ну то як, відпустимо так цих волоцюг а чи, може, поставимо кожному тавро, як це вони роблять у своїх поселеннях з вівцями, щоб потім, на випадок зустрічі, їх можна було ще раз пізнати?

— А що з Мейбл Дангем? — запитав юнак, і його гарне обличчя так спохмурніло, що це помітили навіть ті, хто був на блокгаузі.— Якщо вони зачепили хоч одну

волосину на її голові, то лихо всьому ірокезькому плем'ю!

— Ні, ні, вона жива й здорова і доглядає вниз свого батька, як і личить жінці, адже сердега при смерті. За сержантову рану ми не повинні мститися: його спіткала доля солдата у відкритому й чесному бою; а щодо Мейбл, то...

— Вона туті — вигукнула дівчина, що негайно піднялася на дах, щойно почула, як повернулися справи.— Вона тут, і в ім'я Всевишнього благаю вас: не проливайте більше крові! Вже й так її досить пролитої! А якщо ці люди хочуть піти звідси, Слідопите, і якщо вони хочуть мирно покинути цей острів, Джаспере,— не затримуйте жодного з них! Мій бідний батечко от-от має розпрощатися з світом —тож дайте йому хоч спокійно вмерти. Ідіть собі, французи й індіани! Ми вам більше не вороги і нікого з вас не зачепимо!

— Помовч лишень, Магнітику! — не втерпів Кеп.— Те, що ти оце сказала, звучить благочестиво і, мабуть, більш схоже на сентиментальні вірші, ніж на здоровий глузд. Ти ж бачиш, що ворог падає на коліна; Джаспер, розвернувшись бортом і ставши на якір, готовий рознести їх зі своєї гаубиці; рука Слідопита не схибне, а зір його гострий, як ніколи... Ми з них здеремо контрибуцію, візьмемо викуп з кожної голови та ще, крім того, яку здобудемо честь і славу! Тільки не втручайся-ще з півгодини!

— Ну, а я все-таки,— озвався Слідопит,— схилиюся до пропозиції Мейбл. Щи вже досить пролили крові, як за нашу мету, такі за славу короля. Що ж до цієї й слави, про які тут згадувалося, то вони більше личать молоденьким офіцерам та новобранцям, ніж холонокровним і розсудливим воїнам-християнам. Честь — у справедливих вчинках, а ганьба — в ганебних ділах. Тому я вважаю за несправедливе позбавляти життя навіть мінга, якщо він не загрожує тобі і готовий прислухатися до голосу розуму. Ну, а тепер послухаємо, що на це скажуть, поручнику М'юре, ваші друзі французи та ірокези.

— Мої друзі?! — аж стенувся М'юр.— Невже ви, Слідопите, назвете ворогів короля моїми —друзями тільки тому, що завдяки війні я випадково потрапив до їхніх рук? Та навіть найбільші воїни і в стародавні часи, і в нашу добу бували військовополоненими. Он хай добродій Кеп скаже, чи не робили ми все, що тільки в людських силах, аби лише втекти від цього лиха, яке...

— Так, так, саме втекти,— сухо озвався Кеп.— Кращого слова й не знайдеш, бо ми дійсно тікали, як очманілі,— й так обачно заховалися, що й досі, мабуть, сиділи б у тій норі, якби нам не попритягало животів до спини. А ви, квартирмейстере, шмигнули в ту нору прудкіше за лисицю; от тільки я й досі, матері його ковінька, ніяк не можу збагнути, звідки ви так достеменно знали, де знаходиться, та містина! Навіть якийсь ледар-мат-рос так не вильне хвостом з корми, коли треба прибрати клівер, як ви накивали п'ятами до тієї нори!

— А ви буцімто не дременули за мною? Бувають— такі хвилини в житті, коли інстинкт бере гору над розумом..

— І тоді людина що — шмигає до нори? — не дав йому доказати Кеп і зайшовся, як це тільки він умів, нестримним реготом, а Слідопит вторував йому своїм нечутним

сміхом. Навіть Джаспер, все ще стурбований за долю Мейбл, і той не втримався від посмішки.— Недарма кажуть, що й чорт не допоможе чоловікові стати моряком, якщо він не може задерти голову вгору; тепер мені здається, що тільки з того буде солдат, хто не відриває очей від землі.

Цей спалах веселощів, незважаючи на те, що був не вельми приємний М'юрові, сприяв у значній мірі замиренню. Кеп запишався, гадаючи, ніби сказав хтозна-який дотеп, і, радий з того, що присутнім це сподобалося, згодився поступитися в головному пункті. Не без деякого опору всі ірокези на острові, зрештою, були обеззброєні й зігнані в гурт під жерло Джасперової гаубиці ярдів за сто від блокауза. Тим часом Слідопит зійшов униз до дверей і виклав умови, за яких острів мав бути остаточно звільнений від ворога. З огляду на обставини, що склалися, ці умови були однаково вигідні для обох сторін. Індіан примусили скласти всю свою зброю, до ножів і томагавків включно, зважаючи на те, що чисельно вони все ще в чотири¹ рази переважали своїх ворогів. Французький офіцер, мсьє Сангліє, як його звичайно величали і як— він сам — себе називав, проти жодного пункту так не протестував, як проти останнього, мотивуючи все тим, що це, мовляв, принижує його гідність, як командира. Проте Слідопит, будши не раз свідком різанин, що їх влаштовували індіани,— і добре знаючи ціну їхнім обіцянкам, які вони дають у безвихідному становищі, лишався неблаганний. Другий пункт був не менш важливий. Ним капітан Сангліє зобов'язувався передати всіх полонених, яких тримали в тій самій норі чи печері, де ховалися й Кеп з М'юром. Коли привели тих солдатів, то виявилось, що четверо з них навіть не поранені: коли індіани відкрили вогонь, вони просто попадали на землю — звичайні хитрощі на війні з тубільцями. Що ж до решти двох, то вони мали незначні поранення і були цілком здатні нести службу. А що всі вони принесли й мушкети з собою, то Слідопит, побачивши таке значне підкріплення, відразу ж повеселішав. Зібравши всю зброю ворога до блокауза, він— наказав солдатам зайняти його і біля дверей поставив вартового. Решта вояків загинула, бо всіх тяжкопоранених індіани по-добивали, щоб швидше заволодіти такими жаданими скальпами.

Коли Джаспера повідомили про умови замирення і про те, що головні його пункти вже виконані настільки, що він може, не боячись за життя членів залоги, відпливти, він негайно повів тендера до того місця, де пристали човни, взяв їх на буксир і привів до острова з підвітряного боку. Затим усіх індіан було посаджено в човни, які Джаспер уже втретє взяв на буксир, відтяг проти вітру з милою завдальшки від берега, а там відчепив їх і пустив за водою. Індіанам було дано тільки по одному веслу на кожну пірогу, оскільки матрос добре знав, що, тримаючись за вітром, вони уранці будуть коло берегів Канади.

З ворожого загону на острові залишилися тільки капітан Сангліє, Гостра Стріла та Червнева Роса. Француз мав буцімто скласти й підписати ще якісь папери з поручником М'юром, який у його очах, зважаючи на офіцерське звання, нібито мав усі повноваження. У Гострої Стріли були свої підстави не повертатися до своїх недавніх друзів ірокезів. Для цих трьох були залишені піроги, якими вони по закінченні своїх

справ мали відплисти з острова.

А тим часом (власне, доки "Вітрогон" відтягав на буксирі піроги) Слідопит і Кеп, яким підсобляли надійні помічники, заходилися готувати сніданок, оскільки більшість людей залоги за останні двадцять чотири години і росинки в роті не мали. Протягом того проміжку часу, доки повертався до гавані "Вітрогон", майже ніхто не говорив, хоча Слідопит знайшов-таки час навідати сержанта, сказати кілька підбадьорливих слів Мейбл і зробити деякі розпорядження, котрі, на його думку, могли полегшити останні хвилини старого солдата. Що ж до самої Мейбл, то він наполіг, щоб вона хоч трохи попоїла, й, оскільки потреба охороняти блокгауз відпала, зняв вартового, щоб ніхто не заважав дочці доглядати батька. Покінчивши з цими незначними справами, наш герой повернувся до багаття, навколо якого він застав усіх уцілілих учасників походу, до яких і приєднався.

РОЗДІЛ XXVI

Від розпачу ти тінь лише застав. Мов море спінене, як шторм упав, Коли безсилим хвиль млявіша плин, Знаходячи у берегах загин.

Драйден

Солдати, що звикли до таких боїв, як описаний нами, не надто схильні розчулюватися на полі бою. Та цього разу, всупереч звичаю, не один з них серцем був у блокгаузі з Мейбл, в той час як відбувалися події, про які ми вирішили розповісти далі; і навіть свою життєво необхідну потребу в їжі ці зголоднілі й очерствілі вояки вдовольняли б завзятіше, якби сержант не лежав при смерті.

Коли Слідопит повертався з блокгауза, його перестрів М'юр і відвів убік, щоб побалакати сам на сам. Він був до нудоти люб'язний, що майже завжди є вірною ознакою лукавості, бо, хоч фізіогноміка і френологія науки й недосконалі, оскільки вони однаковою мірою приводять і до вірних, і до хибних висновків, ми переконані, що ніщо так не викриває лицемірних намірів людини, як її обличчя, коли воно усміхнене без причини та ще коли мова занадто солоденька. М'юро-ві ж, з усією його вдаваною щирістю, було однаково властиве і те, й інше, а його шотландська говірка, шотландський акцент і шотландські слівця тільки допомагали йому грати цю роль. Своїм офіцерством він завдячував саме Ланді та його батькам. Хоч майор з його гострим розумом не міг не бачити нутро людини, котра набагато поступалася йому і здібностями, й освіченістю, однак так уже ведеться, що більшість людей поблажливі до підлабузників, навіть коли не вірять їхнім лестошам і добре усвідомлюють, з якою метою до них підлещуються. Та цього разу зійшлося двоє таких несхожих вдачею людей, яких годі й пошукати. Слідопит був настільки простодушний, наскільки квартирмейстер був лукавий, настільки щирий, наскільки квартирмейстер облудливий, і настільки прямий, наскільки той був в'юнкий. Обидва були холоднокрівні й розсудливі, обидва були й хоробрі, хоча кожен по-своєму і не однаковою мірою. М'юр міг ризикнути хіба з розрахунку на ефект, провідник же вважав страх за розумне почуття, до якого можна й прислухатися, але тільки тоді, коли це призведе до добра.

— Любий мій друже, — почав М'юр, — ниньки ми вас, після того, як ви оце всіх нас

порятували, будемо в тисячу разів більше цінувати, ніж цінували дотепера! А коли б ви знали, як ви вирости в наших очах після цієї вигідної нам угоди про перемир'я! Правда, вас не зроблять офіцером, бо така відзнака, як мені здається, не відповідає вашим смакам, і ви не дуже прагнете її; зате як провідник, як файний порадник і досконалий стрілець, ви, можна сказати, сягнули вже найвищої слави. Сумніваюся, щоб сам головнокомандувач англійського війська пішов з Америки з більшою славою, ніж ви оце вже маєте. Теперечки вам треба б осісти де-небудь і спокійно провести решту своїх днів⁴, насолоджуючись життєвими радощами. Одружуйтесь, чоловіче любий, і то без зволікань; давно час вам подумати про п'янке насолоди життя, бо про славу турбуватися вам уже нічого. Одружуйтесь вже, ради бога, з Мейбл Дангем і ви матимете і файну наречену, і файну славу.

— Ну, квартирмейстере, я ніколи навіть не сподівався почути отаку пораду з ваших вуст! Досі я гадав, що ви мій суперник!

— Я таки й був ним, чоловіче, та до того ще й грізним, мушу вам сказати! Жодного разу я ще не женихався марно, і всі п'ять разів виходив переможцем!.. Ланді, правда, приписує мені тільки штири, проте я заперечую проти цієї неточності. Він навіть не підозрює, що істина перевершує навіть його лік! Так, так, Слідопите, я був вашим суперником, але більше в моїй особі ви його не маєте. Я від усієї душі бажаю вам успіху з Мейбл, а якби наш славний сержант, понад усякі сподівання, зостався в живих, можете не сумніватися, що я закинув би йому добре слівце за вас.

— Дякую вам за люб'язність, квартирмейстере, дякую за люб'язність, хоча навряд чи є велика потреба клопотатися за мене перед сержантом Дангемом: адже ми з ним давні друзі. До того ж • я вважаю це діло вже' вирішеним напевне, якщо можна, звісна річ, взагалі говорити про якусь певність в умовах війни. Справа в тому, що Мейбл і батько вже дали свою згоду, і тепер навіть весь п'ятдесят п'ятий полк не в силі перешкодити цьому! От тільки жаль, що батько навряд чи доживе до того, чого він так давно усім серцем бажав!

— Зате, помираючи, він буде втішений тим, що його бажання здійснилося. О, ви навіть собі не уявляєте, Слідопите, яка то відрада для людини при смерті, коли вона певна, що найрідніші їй люди не зостануться напризволяще. Всі місіс М'юр казали мені це, помираючи.

— Можна не сумніватися, квартирмейстере, що всі ваші дружини помирали з утіхою.

— Як вам не сором, друже мій... Ніколи не гадав, що ви такий жартівник. Ну, та годі-бо, жарти не повинні ставати на заваді добрим стосункам поміж друзями. Але хоча мені не пощастило взяти Мейбл, я все одно поважатиму її, а при кожній слушній нагоді і в кожному товаристві хвалитиму її і вас теж. Але, Слідопите, ви повинні зрозуміти, що бідоласі, який втратив таку наречену, прецінь потрібна хоч яка-небудь розрада.

— Авжеж, авжеж, квартирмейстере,— відповів простодушний провідник. — По собі знаю, як тяжко було б пережити втрату Мейбл. Воно й вам, мабуть, нелегко буде бачити нас одруженими, але сержантова смерть, напевне, змусить нас трохи відкласти

весілля, отож у вас вистачить часу, щоб перенести все це й змиритися з усім.

— Я перенесу це потрясіння; так, так, я перенесу це потрясіння, хоча б навіть порва-4 лися всі струни мого серця. Але ви могли б полегшити мені це, друже, переклавши на мене якусь роботу. Ви самі, певне, відчуваєте, що в цій експедиції все якось не так... Скажімо, я, маючи офіцерський чин, тут тільки волонтер, можна б сказати,— вештаюся без діла, тоді як не офіцер командує експедицією. Я з деяких міркувань спочатку терпів це, хоча в мені вся кров нуртувала від бажання взяти на себе командування, коли ви вступили в бій за честь батьківщини і права його величності...

— Квартирмейстере,— не дав йому докінчити провідник,— ви так швидко потрапили до рук ворога, що ваше сумління щодо цього може бути цілком спокійне, і я радив би вам краще взагалі помовчувати на цю тему.

— Ви прецінь вгадали мою думку, Слідопите! Таки краще нікому про це не згадувати. Сержант Дангем, як кажуть французи, *hors de combat*...

— Як, як? — не зрозумів провідник,

— Ну, сержант більш не може командувати, а ставити на чолі такого переможного загону якогось капрала навряд чи годиться, бо, як то кажуть, квітки, що розкішно цвітуть на вгороді, гинуть у вересовім степу; і я оце подумав, що пора вже мені, як офіцерові, що має чин поручника, пред'явити свої права на командування операцією. Щодо солдатів, то я не думаю, щоб хтось із них посмів мені в цьому заперечувати; ну, а ви, мій дорогий друже, маючи зараз таку славу, маючи вже Мейбл і свідомість виконаного обов'язку,— а це', безумовно, дорожче за все,— ви, сподіваюся, скорше будете моїм союзником, ніж супротивником.

—11 Щодо права командувати солдатами п'ятдесят п'ятого полку, поручнику, то ви, як мені здається, маєте па нього законні підстави, хоча, оскільки ви були військовополоненим, дехто з вояків, можливо, й неохоче погодиться з тим, щоб ними командував той, хто їм завдячує своїм звільненням з полону. А втім, я гадаю, що ніхто тут не наважиться відверто виступити проти ваших бажань.

— От і чудово, Слідопите! А коли я складатиму рапорта про нашу блискучу вилазку й потоплення французьких кораблів, про захист блокауза і взагалі про всю операцію, включаючи й капітуляцію ворога, можете не сумніватися, що я не забуду окремо написати про ваші заслуги і вашу роль у всій цій експедиції.

— Ет, що там казати про мою роль та мої заслуги, квартирмейстере! Ланді й так добре знає, на що я здатний і в лісі, і в форту, а генералові це відомо іще ліпше. Тож за мене ви не бійтеся, квартирмейстере. Опишіть краще все, як було, за себе й не за-

будьте тільки справедливо оцінити заслуги батька Мейбл, який усе-таки й досі наш командир.

М'юр висловив своє глибоке вдовolenня з того, що все так щасливо владналося, і в свою чергу пообіцяв відзначити в рапорті кожного по заслугі, після чого обидва попрямували до решти людей, що сиділи коло багаття. Тут квартирмейстер уперше відтоді, як вони прибули в Освего, проявив владу, яка і справді, можна вважати, належала йому, як офіцерові. Відвівши вбік єдиного серед живих капрала, М'юр

владним тоном заявив цьому служачі, що відтепер, мовляв, він входить у свої права, які дає йому чин королівського офіцера, і сказав, щоб той довів це до відома своїх підлеглих. Зміна "династії" відбулася без звичних у таких випадках проявів непокори, тому що всі визнали за поручником право зайняти місце командира, і ніхто не думав ставити під сумнів його розпорядження. З причин, найкраще відомих тільки майорові Ланді та квартирмейстерові, з самого початку була зовсім інша домовленість відносно прав поручника, але тепер, уже тільки з йому одному відомих причин, поручник вважав за краще для себе зайняти належне йому місце.

Рядовим солдатам це видалося цілком слухним, хоча одного того лиха, що спіткало сержанта Дангема, уже було б більш ніж достатньо, щоб пояснити цю причину, коли б у тому виникла необхідність.

Весь цей час капітан Сангліє сидів і наминав свій сніданок, демонструючи безтурботність філософа, холонокровність ветерана, винахідливість і спритність француза та ненажерливість страуса. Ця особа перебувала в колонії вже тридцять років, виїхавши із Франції приблизно в такому ж чині, який тепер мав М'юр у п'ятдесят п'ятому полку. Його могутня статура, жорстоке і черстве серце, спритність у стосунках з індіанцями, а також відчайдушна хоробрість,— все це з самого початку привернуло до себе увагу французького головнокомандувача, який знайшов у Сангліє саме ту надійну людину, котрій мѣжна було доручити керувати військовими діями союзних племен. На цій посаді він вислужився до чину капітана і водночас засвоїв багато звичаїв та поглядів своїх підручних, пристосовуючись до них із легкістю, властивою, як вважається у цій частині світу, тільки його землякам. Він не раз очолював грабіжницькі походи ірокезів, проте кожного разу його про-водирство призводило до несумісних' наслідків — з одного боку він ніби намагався пом'якшити лиха, яких завдали населенню такі напади, з другого — помножував їх завдяки ширшому світоглядові та наявним у нього засобам цивілізації. Іншими словами, Сангліє розробляв плани кампаній, котрі своїм значенням та наслідками далеко перевершували звичну політику індіан, а потім намагався применшити зло, яке він сам же заподіював. Коротко кажучи, це був шукач пригод, який завдяки збігові обставин опинився в такому становищі, в якому грубість і безсердечність людей його гатунку можуть дійсно проявитись і для добра, і для зла. Він був не з тих, що пропустять слушну нагоду через якусь там зайву делікатність чи стануть зловживати терпінням фортуни, викликаючи її невдоволення безглуздою жорстокістю. Оскільки його ім'я було незмінно пов'язане з багатьма бузувірствами, вчиненими його загонами, то в сусідніх з Канадою штатах він переважно мав славу негідника, що впивається кров'ю і знаходить найбільшу втіху в муках беззахисних і невинних людей. Вже саме ім'я, власне, прізвисько Сангліє, тобто "Вепп" по-французькому, яке він сам собі вибрав, або Крем'яне Серце, як його звичайно називали по всьому кордоні, наганяло не менший жах па жінок та дітей усього краю, ніж згодом імена Батлера й Бранд-та К

1 Батлер і Брандт — ватажки розбійників, що наводили жах на населення Північної Америки під час війни за незалежність від Англії (1775—1783).

Зустріч Слідопита й Сангліє дечим нагадувала історичне побачення Веллінгтона з Блюхером, яке відбулося значно пізніше і про яке так багато й у всіх деталях довгий час писалося. Ця ж зустріч проходила біля.

багаття, причому, зійшовшись, обидва представники ворожих сторін перше з добру хвилину мовчки пильно роздивлялися один на одного. Кожен з них відчував, що має перед собою грізного ворога, і кожен разом з тим усвідомлював, що треба поставитися до свого супротивника з терпимістю, якої заслуговує воїн, незважаючи на те, що між ними не було майже нічого спільного ні в характері, ні в нахилах. Один з них служив заради грошей та чинів, а другий — тільки тому, що любив цей дикий край, з яким було пов'язане все його життя, і тому, що його несхибна рука й великий досвід були потрібні батьківщині. Бажання доскочити вищого становища в суспільстві ніколи не турбувало спокій Слідопита; не знав він ніколи й честолюбних помислів, принаймні до зустрічі з Мейбл. Відтоді й справді невпевненість у собі, шаноба до дівчини й бажання дати їй вище суспільне становище, ніж те, яке він сам займав, завдавали йому чимало болю, але щирість і відвертість натури швидко допомогли йому повернути спокій, і невдовзі він розмірковував, що та жінка, яка погодиться стати його дружиною, не побоїться ділити з ним і його долю, хоч якою б скромною вона була. Він поважав Сангліє за відвагу і, виходячи зі свого життєвого досвіду, мав досить глузду, щоб вірити тільки половині тих жахів, які приписувалися французіві, тому що, як і завжди й у всьому, такі чутки поширюють найобмеженіші боягузи, котрі самі гаразд нічого не знають. Слідопит, однак, не схвалював його егоїзму, його холоднокровного розрахунку і чи не найбільше — того, що він забув "покликання білих" і засвоїв риси, притаманні червоношкірим. Зі свого боку, і Слідопит був загадкою для капітана Сангліє. Він багато чув про безкорисливість, справедливість і чесність провідника і ніяк не міг збагнути мотивів, якими той керувався, і це кілька разів приводило його до грубих прорахунків, зроблених з тої простої причини, з якої відвертий і балакучий дипломат приховує свої таємниці краще, ніж мовчазний та лукавий.

Після того як обидва герої отак обмацали один одного очима, мсьє Сангліє перший віддав честь: грубість прикордонного життя ще не остаточно витравила в ньому добрі манери, які він засвоїв ще в юнацтві, як і не стерла з його обличчя виразу поштивості, котра, здається, є невід'ємною рисою кожного француза.

— Мсьє Слідопит, — досить рішучим тоном, хоча й з дружньою посмішкою, почав француз, — *un militaire* поважає *le courage et la loyauté*. Ви балакають по-ірокезькому?

— Так, я розумію мову цих гаспидів і, коли треба, можу розмовляти по-їхньому, — відповів відвертий і чесний Слідопит, — але не люблю ні цього плем'я, ні його мови. Помімо, добродію Крем'яне Серце, що не мінг, то негідник. Між іншим, мені не раз доводилося вас бачити в боях, до того ж, мушу визнати, завжди в перших рядах. Ви, певно, вже добре знайомі з нашими кулями.

— Тільки не з ваша, сер, — ламаюю англійською мовою відповів француз, — *une balle* з ваш благородний рука — то вірний смерть. Ви забив мій найкращий воїн на один острів.

— Може, й найкращого... Може, й найкращого... Хоча, я б сказав, коли чесно розібратися, то всі вони обов'язково виявляться страшенними негідниками. Не бажаючи образити вас, містере Крем'яне Серце, я таки скажу, що ви водитеся з препоганою компанією.

— Так, сер,— відповів француз, який, розуміючи по-англійському тільки п'яте через десяте, але не бажаючи показати це, вирішив, ніби йому було сказано комплімент, і поспішив відповісти на нього люб'язністю.— Ви добрі вельми. Проте *un brave* завжди *comme ça*. Але що це? Як це все розуміти? Що вони роблять з тим *jeune homme*?

Слідопит оглянувся в той бік, куди дивився й показував рукою Сангліє, і побачив, як за наказом М'юра два солдати грубо схопили Джаспера й заломлюють йому назад руки.

— Гей, а це що буде?! — крикнув провідник, кинувшись до солдатів і турнувши їх з такою силою, що ті порозліталися в обидва боки.— Як ви смієте так обходитися з Джас-ч пером — Прісною Водою? Хто дозволив вам робити це на моїх очах?

— Вони виконують моє розпорядження, Слідопите,— втрутився квартирмейстер,— і я цілком відповідаю за свої дії. Невже ви осмілитеся взяти під сумнів вірність наказу, даного командиром, який має чин офіцера його королівської величності?

— А хай би це був навіть наказ із вуст самого короля — і то я не погодився б, почувши, буцімто наш Джаспер заслуговує, щоб з ним отак обходились. Хіба ж ми не йому зобов'язані тим, що наші скальпи ще цілі? Хіба це не він урятував нас від поразки й приніс нам перемогу? Ні, ні, сто разів ні, поручнику! Якщо ви отак будете проявляти свою владу, то я перший відмовляюся визнати її за вами!

— Це вже пахне непокорю,— відповів М'юр,— але Слідопитові багато що можна пробачити. Джаспер дійсно прикидався, буцімто нам у всьому допомагає; але ж не треба забувати, що було до цього. Хіба сам майор Данкен не застерігав проти нього сержанта Дангема перед нашим відплиттям з Освего? Хіба ми на власні очі не переконалися, що була зрада? І хіба можна когось іншого запідозрити в зраді, крім цього молодика? Ех, Слідопите, Слідопите! Ніколи вам не бути нівеликим державним діячем, ні великим полководцем, якщо ви довіряєте тільки одній зовнішності людей! Покарай мене бог, коли це не правда, що лицемірство, як ви й самі часто заявляєте, Слідопите,— ще поширеніша вада, ніж навіть заздрість. Це справжня напасть па рід людський!

Капітан— Сангліє тільки здвигнув плечима й сторожко переводив погляд із Джаспера на квартирмейстера і з квартирмейстера знову на Джаспера.

— Я знати не хочу ні про вашу заздрість, пі про ваше лицемірство, ні навіть про вашу людську натуру! — відрізав Слідопит. — Джаспер — Прісна Вода — мій друг; Джаспер — Прісна Вода — відважний, чесний і відданий хлопець, і я нікому в п'ятдесят п'ятім полку не дозволю й торкнутися його без особистого наказу майора Ланді і доки я тут! Можете собі розпоряджатися своїми солдатами,' добродію М'юре, а до мене й до Джаспера вам зась!

— *Von!* — вигукнув француз через ніс, майже не розтуливши рота.

— Значить, ви не хочете слухатися розуму, Слідопите? Ви— ж не забули наших підозрінь і тяжких здогадів? Ну то ось вам ще один певний доказ проти нього, вартніший за всі наші здогади й підозри. Гляньте на цей клаптик флагдука! Вій служив сигнальним знаком, і знайшла його сама Мейбл Дангемпричепленим до гіллячки приблизно за годину перед нападом ворога. А тепер подивіться, будь ласка, на куций кормовий прапор "Вітрогона", і ви самі скажете, що це кінець від нього. Чи ж можуть бути ще переконливіші докази?

1 Ma foi, c'est un peu fort, cecі (франц.) — Слово честі, це вже занадто.

— Ma foi, c'est un peu fort, cecі —, — процідив крізь зуби Сангліє.

— Навіщо мені ваші прапори та сигнали, коли я знаю юнакове серце,— заперечив Слідопит.— Джаспер має чесність у крові, а це такий рідкісний дар, якого не порівняти з сумлінням якогось мінга! Ні, ні, руки геть від Джаспера, а то ми поміряємося, хто з нас дужчий: ви зі своїми солдатами п'ятдесят п'ятого полку а чи Змій, "оленебій" та Джаспер зі своїм екіпажем! Ви явно переоцінюєте свої сили, поручнику М'юре, і зовсім недооцінюєте чесності Прісної Води!

— Tres bien ,— не втримався француз.

— Ну, гаразд, якщо ви вже викликаєте мене на* відвертість, Слідопите, то я змушений буду говорити ясніше. Так-от: капітан Сангліє і цей хоробрий тускарора Гостра Стріла обидва повідомили мене, що зрадником є оцей злощасний хлопчак! Ну, після такого свідчення ви, сподіваюся, вже погодитесь, Слідопите, що я маю право і потребу покарати його.

— Scélerat! — процідив крізь "зуби француз.

— Капітан Сангліє — хоробрий воїн, і він не буде зводити наклеп на чесного матроса,— не втримався Джаспер.— Скажіть," капітане Крем'яне Серце, є тут серед нас зрадник чи ні?

— Авжеж, авжеж,— втрутився М'юр, — хай скаже, якщо ви того так хочете, злощасний, і тоді вся правда вийде на світ божий. Тоді побачимо, чи уникнути вам найвищої міри покарання, коли ви станете відповідати перед судом за свої чорні діла. То як, капітане Сангліє,— бачите ви серед нас зрадника чи ні?

— Oui... так, сер, bien sur...

— Дуже багато брехати! — раптом громовим голосом крикнув Гостра Стріла, кинувшись до М'юра з такою люттю, що ненароком штовхнув його в груди.— Де мої воїни? Де скальпи інгізів? Дуже багато брехати!

М'юрові не бракувало мужності, як і до деякої, міри почуття власної гідності. Виражену злостивим жестом грубість він сприйняв як удар,— до того ж у нього раптом прокинулося сумління,— і він, ступивши назад, шаснув рукою по свою рушницю. Посиніле від гніву обличчя поручника недвозначно виказувало жорстоку рішучість. Однак Гостра

Стріла був спритніший. Дико блиснувши очицями, тускарора озирнувся довкола, сягнув правицею за пояс, вихопив звідти захованого кинджала і в одну мить угородив його по саму ручку квартирмейстерові в груди. Коли той, мов підкошений, повалився з

виразом подиву на обличчі до ніг Сангліє, француз тільки поклав тютюну в ніздрю й промовив спокійним тоном:

*— Voila, l'affaire fini... mais.— Потім, знизавши плечима, додав: — Ce n'est qu'un scélérat de moins .

Вбивство скоїлося так зненацька, що ніхто й не ворухнувся, щоб йому запобігти, і коли Гостра Стріла, дико заволавши, кинувся в кущі, всі білі були ще настільки приголомшені, що жоден з них навіть не погнався за ним. Тільки Чингачгук не розгубився: заледве кущі зійшлися за тускаророю, як у їх пірнув делавар, кинувшись з ножом у руці навздогін утікачеві.

Джаспер Вестерн, який вільно володів французькою мовою і якого з самого початку вразили слова й жести Сангліє, звернувся до нього англійською мовою:

— Скажіть, мсьє, чесно: я — зрадник?

— Le voila . — холодно відповів француз,— се наш шпигун... наш агент, наш приятель... ma foi... c'était un grand scélérat... voici '.

З цими словами Сангліє нагнувся над трупом квартирмейстера, засунув йому руку в кишеню і витяг звідти гаманець. Він при всіх витрусив з нього подвійні луїдори , що покотилися під ноги солдатам, які не полінувалися хутко ^/іюпідбирати їх. Жбурнувши з презирством порожній гаманець, цей шукач пригод вернувся знову до свого сніданку, в приготування якого він уклав стільки душі, і, переконавшись, що суп удався досить смачний, заходився сьорбати його з такою байдужістю і з таким спокоєм, яким позаздрив би, мабуть, і найстоїчніший індіанський воїн.

РОЗДІЛ XXVII

Одна лиш правда буде вічно жити,

1 лиш чесноту буде світ любити.

Каупер. "Третя загадка"

'Ma foi... c'était un grand scélérat... voici (франц.) — сказати по совісті, він був великий падлюка. Ось такі

Читача варто втаємничити ще в деякі події, що відбулися після наглої смерті М'юра. Так, доки солдати віднесли, обережно поклали й накрили шинелею квартирмейстера, до багаття мовчки повернувся на своє місце

Чингачгук, у якого за поясом і Сангліє, і Слідопит помітили свіжий закривавлений скальп. Обидва й без розпитувань умить здогадалися, з чиєї голови він його здер, проте хоч Сангліє і зрозумів, що Гостра Стріла забитий, він, однак, в ніякий спосіб не виказав ні зацікавлення, ні переживань за долю свого спільника. Він спокійно продовжував їсти свій суп, буцімто нічого не скоїлося. В цих гордошах та в удаваній байдужості явно відчувалося наслідування індіан, хоча більше, одначе, було від практики, від звичайного самовладання й витримки. Слідопит же зберігав цілковитий спокій лише зовні, а в душі був зовсім інший. Він недолюблював М'юра, улесливо-солоденька чемність якого була чужа всій щирій натурі Слідопита. Вражений наглою насильницькою смертю, незважаючи на те, що подібні речі він уже звик постійно бачити на війні, провідник ще дужче був приголомшений викритим зрадництвом

М'юра. Бажаючи детальніше вивідати все про цю зраду, Слідопит, щойно небіжчика віднесли з очей, заходився розпитувати Сангліє про всі подробиці. Не бачачи тепер якихось особливих підстав приховувати їх, коли сам шпигун лежав мертвий, капітан просто за сніданком навів низку незаперечних доказів, які послужать з'ясуванню й деяких. другорядних епізодів цієї повісті.

М'юр,— виявляється, запропонував свої послуги ворогові одразу ж після того, як п'ятдесят п'ятий полк прибув на кордон. При цьому поручник особливо хвалився тим, що

він, мовляв, є довірена особа й приятель Ланді, завдяки чому він може добувати й передавати французам найсвіжіші й найточнішу відомості. Французи радо прийняли цю його⁴ пропозицію, і капітан Сангліє кілька разів таємно зустрічався з М'юром неподалік від форту, а одного разу таємно навіть провів ніч в Освего. Гостра ^Стріла виконував роль посередника при передачі відомостей, а анонімного листа майорові Данкену склав сам М'юр; потім його переправлено до Фронтенака, там переписано іншою рукою й повернено в Освего з тим самим тускаророю. При поверненні з цього завдання Гостру Стрілу й перехопив на озері "Вітрогон". Навряд чи є потреба говорити, що звинуваченням і стратою Джа-спера малося на меті приховати квартирмей-стерову зраду і що місцезнаходження острова теж виказав ворогові М'юр. За особливу винагороду — луїдори/ що були витрушені з його гаманця,— М'юр погодився супроводжувати —експедицію, очолену сержантом Данге-мом, щоб подати у найсприятливіший момент сигнал для нападу па острів. Бувши ласий до жінок, він таки одружився б із Мейбл чи з будь-якою іншою жінкою, котра погодилася б за нього піти; однак його захоплення сер-жантовою дочкою було, мовляв, більш показне, ніж справжнє,— лише щоб мати привід для участі в експедиції (адже інших підстав для цього він не міг мати), до того ж у такій ролі, в якій він не ніс би ніякої відповідальності за її провал. Капітанові Сангліє

27 Ф Куп ер

713

багато їм було відомо до дрібниць, особливо з того, що стосувалося поручникових залицянь до Мейбл, і він, частенько-таки саркастично сміючись, викладав усе в подробицях перед присутніми, викриваючи різні винахідливі хитрощі злочасного квартирмейстера.

• 6 К о з и ц я — шотландський національний музичний інструмент.

— *Touchez la!* — промовив холоднокрівно капітан, простягаючи свою жилу руку Слідопитові, після того як закінчив свою розповідь.— Ви *honnête* , а це *beaucoup* . Ми користуємося шпигуни, як ліки, для діла. *Mais je les deteste! Touchez la!*

— Я потисну вашу руку, капітане, я таки потисну її вам,— відповів Слідопит,— бо ви законний і відвертий ворог, а до того ще й не з боягузів. А труп квартирмейстера ніколи не поганитиме англійської землі. Я мав було спочатку намір відвезти його до Ланді, щоб він поховав його під звукилюбих йому козиць , а зараз ми загребемо його тут, на тім самім місці, де він чинив свої злочини, і хай надмогильним каменем йому

буде його зрада. Я припускаю, капітане Крем'яне Серце, що такі зносини із зрадниками, очевидно, входять у коло обов'язків солдата, одначе мушу сказати вам відверто: мені такі речі не до вподоби, і я радий, що не я, а ви маєте таке паскудство на своєму сумлінні. Який же неймовірний він грішник! Щоб плести змови прая воруч і ліворуч — проти своєї батьківщини, проти своїх приятелів і проти самого бога! Джаспере, любий, ходи-ио сюди на хвилинку, я хочу тобі щось сказати.

Відвівши юнака вбік, провідник гаряче стиснув йому руку й сказав крізь сльози:

— Ти знаєш мене, Прісна Водо, і я знаю тебе, і ці новини аніскілечки не змінили моєї думки про тебе. Я ніколи не вірив їхнім наклепам на тебе, хоча, повинен відверто сказати, все це здавалося мені якось мить і справді серйозним; так, таки дуже серйозним, і то був такий тягар у мене на душі! Проте я ні на мить не сумнівався у твоїй чесності, бо я знаю, що ти взагалі не здатний на зраду. Але, повинен сказати, не підозрював я і квартирмейстера.

— Подумати тільки, Слідопите: він був офіцером його королівської величності....

— То ще не так важливо, Джаспере Вестерне, то вже й— не так важливо. Він порушив присягу перед всевишн^и, яка зобов'язувала його чесно поводитися з усіма тими, що його оточували, о, як жахливо він порушив цей свій обов'язок!

— Подумати тільки, як він облудно залицявся не до будь-кого, а до такої дівчини, як Мейбл-; а насправді ж зовсім не любив її.

— Що й казати, це було жахливо. Не інакше, як у його жилах текла кров мінга. Тільки виплодок, я тобі скажу, може вчинити нечесно з жінкою: адже вони для того й створені, щоб ми своєю добрiстю й відданiстю добивалися їхнього кохання. Ось і наш бідолашний сержант віддав за мене свою дочку, і Мейбл, ця мила дівчина, погодилася стати моєю дружиною. Тепер я відчуваю, що мушу думати про двох, піклуватися про двох і втішати двоє сердець. Ах, Джаспере! Повір: інколи мені здається, що я не рівня цьому милому дитяті!

Від цієї новини у Джаспера спочатку перехопило дух, і хоч він ще якось владав собою

і погамував зовнішні ознаки свого хвилювання, весь він зробився блідий, як мрець. Однак він знайшов у собі ще сили, щоб відповісти не тільки твердо, але й упевнено:

— Не кажіть цього, Слідопите,— ви склали б гідну пару й самій королеві!

— Ну, це ти так судиш, мій хлопче! Що

їі казати, я можу вистрелити оленя — та й мінга при потребі — швидше за будь-кого; я можу йти по сліду й орієнтуватися за зірками так, як ніхто інший,— це правда. Коли на те піде, то я забезпечу Мейбл досхочу і дичиною, і рибою, і птицею; та чи матиму я для неї досить знань, світлих думок, приємних розмов, коли життя перейде в буденне річище і ми явимося одно перед одним такі,

які ми насправді є.

— Якщо ви явитесь з усіма тими чеснотами, які у вас насправді є, Слідопите, то навіть найкраща жінка Америки буде, певне, щаслива з вами. Отож з цього приводу вам боятися нічого.

— Е, Джаспере, не кажи: це ти так га* даєш; і я певен, що це твоя щира думка про мене, бо в дружбі люди переоцінюють одне одного. Так, так, і якби це ти був тією дівчиною, з котрою я маю одружуватися, я б не сушив собі голову над тим, чи мене належно оцінять, бо ти завжди був схильний дружнім поглядом дивитися і на мене, і на все те, що я роблю. А от ця молодесенька дівчина, вона, зрештою, мріє мати за чоловіка хлопця своїх років, а не такого, що майже одного віку з її батьком, та ще й такого неотесу, що хоч бери та тікай від нього. Аж дивно: чого це Мейбл не подумала про тебе, а зупинила свій вибір на мені?

— Чому вибір упав не на мене, Слідопите?— повторив юнак, намагаючись приховати тремтіння свого голосу.— А що я маю такого, щоб викликати захоплення такої дівчини, як Мейбл Дангем? У мене є тільки все те, що ви вважаєте в собі за вади, і жодної з тих чеснот, за які вас поважають навіть генерали.

— Ну, як не кажи, а це суцзя випадковість і не більше. От я скільки бував у мандрівках з жінками, скільки їх супроводжував і скільки бачив їх у залогах, проте до всіх я був однаково байдужий, аж доки зустрів Мейбл Дангем. Щоправда, сердешний сержант навів мене першим на думку про неї, але відтоді, як я її побачив, мені вже

г

не треба було нагадувати про Мейбл, бо вола й так день і ніч не виходила в мене з голови. Я людина сильна духом, дуже сильна духом, Джаспере, і рішучості мені, як тобі добре відомо, теж не бракує, але мені здається, якби я втратив Мейбл, я б не пережив цього!

— Давайте краще не будемо більше про це балакати, Слідопите,— сказав Джаспер, міцно тиснувши другові руку й повертаючи назад до багаття, хоча, здавалося, йому було тепер цілком байдуже, куди йти,— давайте краще не будемо балакати про це. Ви гідні Мейбл, а Мейбл гідна вас... Ви любите Мейбл, і вона любить вас... Якщо батько вибрав— вас їй у чоловіки, то ніхто не в змозі стати гвам па заваді. А щодо квартирмейстера, то його облудна любов до Мейбл гірша навіть, ніж зрада королю.

і В цей час вони вже підійшли так близько до багаття, що треба було конче міняти тему розмови. На щастя, з блокгауза вийшов заклопотаний і прибитий горем Кеп,— де ^ї сидів біля вмираючого шуряка. Він ішов прямо до багаття, не знаючи ще нічого про все те, що тут скоїлося після капітуляції ворога. Де й подівся вираз тієї самовпевненості, який завжди грав на його обличчі, надаючи йому якоїсь задерикуватості й презирства до всього довколишнього. Тепер же він підходив якийсь зажурений, обм'яклий.

— Смерть, панове,— сумна штука, як не кажіть! — промовив вій, підійшовши зовсім близько до гурту.— Ось і сержант Дангем — хоробрий солдат, що й казати, а тримається за свій трос, мов рак за штани, ніби поставив собі за мету зовсім не

випускати його в клюз і все тільки через те, як мені здається, що дуже любить свою дочку... А я коли вже бачу, що сердезі треба рушати в далеку дорогу, то завжди бажаю йому швидкого й щасливого відплиття.

— Невже ви хотіли б передчасно добити сержанта? — з докором заперечив йому Слідопит.— Життя дороге навіть немічним старим; я ще раз був свідком, як його найдужче цінували саме тоді, коли йому була гріш ціна.

Кеп, звісна річ, ніколи й на думці не*мав пришвидшувати смерть свого шуряка. йому лише обтяжливо було СИДІТИ КОЛО ОМБПЖН'ОЇ постелі сержанта й дивитися на йогоТяжкі страждання, і він тільки щиро бажав, щоб його родич швидше позбавився душевних тривог і нестерпних тілесних мук. Отож, трохи приголомшений і в душі ображений таким витлумаченням своїх слів, він, аби виправдатися перед власним сумлінням, заявив дещо різким тоном:

— У ваші роки та ще з вашою розважливістю, Слідопите, негоже нападати на людину за те, що вона, прибита горем, може, не висловила як слід свої думки. Сержант Дан-

1 Ключ—отвір у борту судна, крізь який випускається якірний канат (трос) чи ланцюг.

гем — мій шуряк і мій найближчий друг, наскільки може, звичайно, солдат бути другом морякові, і я шаную й відповідно "поважаю його. До того ж, я не сумніваюся, що він прожив своє/життя так, як личить солдатові, а тому не вельми який гріх побажати комусь доброї якірної стоянки на небесах. Адже всі ми смертні, навіть найкращі з нас, і це хай буде нам наукою, щоб ми не пишалися так нашою силою та красою. До речі, де це квартирмейстер? Йому б слід піти й попрощатися з сердешним сержантом, котрий покидає цей світ трохи раніше за нас.

— Цього разу, добродію Кепе, ви, самі того не бажаючи, сказали більше правди, ніж будь-коли. Люди взагалі, як відомо, кажуть щирі правду найчастіше тоді, коли і в гадці її не мають. Ви могли, зрештою, розвинути свою думку й сказати також, що ми смертні, навіть найгірші серед нас, і це було б якщо не правильніше, то принаймні доречніше, ніж казати, що смертні саме найкращі серед нас. А щодо квартирмейстера, то він не піде прощатися з сержантом — про це не може бути вже й мови! — і тільки з тієї простої причини, добродію Кепе, що він випередив його по дорозі на небеса, неждано-негадано і для себе, і для всіх нас.

— Щось ви, Слідопите, не так ясно висловлюєтеся, як звичайно. Я знаю, що всім нам у такий час більше личать серйозні помисли, але ви чомусь вважаєте за потрібне говорити притчами.

— Якщо мої слова, може, й не ясні, зате цілком ясний їхній зміст. Коротко кажучи, добродію Кепе, доки сержант Дангем свідомо й не поспішаючи, як і личить чесній і порядній людині, готується у далеку дорогу, квартирмейстер стрімголов уже помчався на небеса поперед нього. І хоча в таких справах, як ця, не можна стверджувати щось із цілковитою певністю, та я дотримуюся думки, що вони мандруватимуть такими різними шляхами, на яких ніколи не здибаються.

— Розтлумачте мені все це ясніше, друже мій,— сказав зовсім спантеличений моряк, виглядаючи з уоїх боків М'юр а, довга відсутність якого почала вже його дивувати.—Я щось його ніде не бачу, проте вважаю, що він усе ж таки не настільки збабів, щоб хоч не тікати тоді, коли вже здобута перемога. Інша річ, звичайно, якби це було перед боєм, й|бді ще його можна було б зрозуміти.

— Он під шинелею' лежить усе, що від Ірр^о залишилося,— відповів провідник і піс-Щ цього коротко розповів йому про обстави-'йи смерті квартирмейстера.— Тускарора завдав йому удару із швидкістю гримучої змії, хоча й без властивого їй попередження,— вів далі Слідопит.— Я був свідком багатьох трагічних побоїщ і диких спалахів індіанської зненависті, але мені жодного разу не доводилося бути свідком того, щоб дух так зненацька покидав тіло, до того ж саме в най-несприятливішу для нещасного мить. Його дихання зупинилося з брехнею на вустах, а дух покинув тіло, я б сказав, саме в розпалі своєї наймерзеннішої підступності.

Кеп слухав, роззявивши рота, а коли Слідопит закінчив, він двічі чи тричі голосно гмукнув, ніби не довіряючи своєму власному диханню.

— Яке все-таки, добродію Слідопите, непевне й неспокійне ваше життя серед прісної води та дикунів,— промовив він, нарешті. — І що швидше я відчалю звідси, то вище стану в моїх власних очах. Тепер, як ви оце розповіли мені все, скажу і я, що коли в перший день на нас напав ворог, цей тип так ганебно наживав п'ятами до своєї схованки в ущелині, що мені просто соромно було за нього як офіцера. Проте я так поспішав за ним, що не спромігся все це детально занести до бортового журналу. Боже мій, подумати тільки! Так ви кажете, він зрадник і ладен був'продати й свою батьківщину цим самим кривавим французам?

— Він ладен був продати все: батьківщину, душу, тіло, Мейбл і всі наші скальпи, до того ж байдуже кому — хто тільки більше заплатить. Цього разу йому платили співвітчизники капітана Крем'яне Серце. 1

— А вони на це здатні; завжди купують те, чого не в силі видерти, а коли не вдається ні те, ні інше, то дають драла, аж смуга лягає.

Мсьє Сангліє з іронічною поважністю ггід-няв капелюха і ввічливо, хоча й не без презирства, подякував за такий комплімент, що, однак, зовсім не діткнуло товстошкірого моряка. Проте Слідопит мав досить природженої тактовності і був занадто справедливий, щоб полишити цей Кепів випад без відповіді.

— А про мене,— втрутився він,— між французами та англійцями, зрештою, великої різниці нема. Правда, врні розмовляють різними мовами й слугують різним королям, але і ті, й інші — люди, і, як людям, їм за однакових обставин властиві ті ж самі почуття. Якщо, скажімо, французи інколи бувають полохливі, то не відстають у цьому від них і англійці. Ну, а давати драла,з переляку може навіть кінь, не те що людина, і від національності це аж ніяк не залежить.

Капітан Крем'яне Серце, як називав його Слідопит, 'знову поклонився, але цього разу вже 'усміхнувся приязно і без іронії, бо відчув Слідопитову доброзичливість за дещо грубими його словами. Надто байдужий, однак, до всього, що така дріб'язь, як

Кеп, може там сказати чи подумати, він припав до свого сніданку і вже не дозволяв собі й на мить відвернути своєї уваги від такого важливого заняття, аж доки остаточно виорався з ним.

— Я, власне, мав справу головним чином до квартирмейстера,— продовжував Кеп, надивившись на те, як француз мовчки працює ложкою.— Сержантові вже недовго залишилося тягти, і я гадав, що він, може, захоче щось сказати своєму наступникові перед смертю.

Але, виявляється, я запізнився, бо поручник, як ви цілком слушно сказали, Слідопите, таки й справді випередив його.

— Авжеж, тільки зовсім іншим шляхом. А щодо того, хто буде тепер командувати, то, я гадаю, з таким маленьким і виснаженим загоном, який залишився після проведеної експедиції, цілком упорається й капрал. Ну, а коли треба буде щось особливе вирішувати, то тут, більш ніж напевне, усі так чи інакше звертатимуться за порадою до мене. Нам, по-моєму, залишається тільки поховати забитих і спалити блокгауз та хижі, оскільки вони стоять на ворожому терені, хоча, власне, тільки територіально, а не по праву, і тому нам нема чого їх дарувати ворогові. Більше вже вони нам не знадобляться, адже французи вивідали, де лежить цей острів, і безглуздя було б із розплющеними очима лізти у вовчий капкан. Все це ми із Змієм, досить обізнані з наукою відступу, так само як і з мистецтвом наступу, беремо па себе.

— Воно, безперечно, так, друже мій,— погодився Кеп,— от тільки як бути з моїм бідним шуряком: незважаючи на те, що він — піхтура, ми не можемо відпустити його з цього світу без слів розради. Невдала була з усіх боків ця затія, хоча, коли зважити на вибраний для експедиції час і стан тутешнього мореплавства, то це, з мого погляду, можна було передбачити. Але нічого вже не вдієш: тепер залишається тільки зробити те, що нам до хисту, і допомогти достойному воякові легше віддати швартови й знятися з якоря. Смерть — це, зрештою, неабияка обставина, добродію Слідопите, до того ж обов'язкова для всіх, оскільки й нам її, рано чи пізно* не минути.

— Ваша правда, ваша правда, а тому я вважаю за краще завжди бути готовим до цього. Я прийшов до висновку, Солоні Води, що найщасливіший усе-таки той, хто нічого після себе не залишає, коли приходить остання мить. Візьмімо хоча б мене. Я мисливець, розвідник і провідник, і, хоч у мене немає і фута своєї землі, я вважаю себе щасливішим і багатшим навіть за найбільшого багача штату Нью-Йорк. Коли в мене над головою висить блакитне склепіння небес, а під йогоюми шелестить сухе листя і я ступаю по землі, обдумуючи своє останнє успішне полювання, я почуваюся так вільно, ніби я і пан, і господар на цій землі: а чого ще більше може бажати душа? Не скажу, проте, щоб у мене не було нічого такого, заради чого хочеться жити на світі, бо в мене таки є дещо, хоч і не багато, якщо не брати до уваги Мейбл Дангем, але її ж із собою не візьмеш! Є у мене ще собаки там, трохи вище, в одному форту, яких я страх люблю, але вони ще дуже молоді й галасливі, щоб брати їх із собою) в розвідку, і ми досі так і живемо в різних місцях; а ще, мабуть, важко було б розлучатися з "оленебоєм". Проте я не бачу причин, чому б нас не поховати з ним в одній могилі,

адже ми з ним, можна сказати, одного й зросту — якраз шість футів заввишки. Коли ж не брати до уваги собак і рушниці, то все інше — подаровану Змієм люльку та деякі дрібнички, отримані на згадку від мандрівників,— можна зв'язати в один вузол і покласти мені в голови, коли прийде наказ лаштуватися в далеку дорогу. Це, добродію Кепе, я теж відношу до обставин, та ще й не до абияких.

— Точнісінько те ж саме і в мене,— озвався старий моряк, простуючи з розвідником до блокгауза; вони так заходилися вихвалитись один з-перед одного своїми високими чеснотами, що, мабуть, уже й не пам'ятали, куди й чого ідуть.— Точнісінько такий само стан і в мене: як у кишені, так і на душі. Скільки разів, коли корабель, здавалося, мав от-от піти на дно, я відчував полегшення від самої тільки думки, що він усе-таки не мій. Якщо він,— думав я собі,— і піде на дно,— що ж, я втрачу тільки своє життя, але не маєток, і від цього, я вам скажу, неабияка втіха! Я таки переконався, вештаючись по світу між мисом Горном та Нордкапом (не беручи вже до уваги прогулянки по цій прісноводій сажавці), що коли в людини є хоч кілька доларів у скарбничці, то вона тримає з ними під замком і своє серце. Тому весь свій капітал я ношу на тілі — в поясі, щоб усе найдорожче, так би мовити, було в надійному місці. Людина без серця, Слідопите, нічим не краща, я вважаю, за рибу з пробитим^ міхуром.

— Не знаю, як там з серцем, а от людина без совісті, запевняю вас,— взагалі неч людина, і це кожен знає, хто має справу з мінгами. Мене зовсім не цікавлять ані долари, ані португальські золоті дукати, за якими тут, у нашій країні, чомусь особливо всі ганяються; але я вже багато надивився на людей і охоче вірю, що коли хтось набив скарбничку золотом, то він у ній тримає

і свою душу. За останні два роки полювання перед цією війною я заготовив був стільки дорогого хутра, що й сам почав подумувати про власність, і якщо мене тривожить одруження з Мейбл, то тільки тому, що заради розкішних уборів для неї мене знову може потягти до таких речей.

— Ви міркуєте, я вам скажу, просто як філософ, Слідопите, і я вже навіть засумнівався, чи ви взагалі християнин.

— Що ви, добродію Кепе! Я здоровкатися не став би з людиною, яка сумнівається в цьому. Правда, мене не наvertsали до християнської віри моравські брати як багатьох делаварів, але я дотримуюся християнства та звичаїв білих... У моєму розумінні біла людина так само не може не бути християнином, як і червоношкіра не може не ві-

1 М о р а в с-ь к і брати — християнська ' секта, заснована в Чехії послідовниками Яна Гуса в XV ст. Члени цієї секти вели місіонерську діяльність серед індіанських племен Північної Америки.

рити, що па тім світі для неї заготовлені щасливі мисливські угіддя: справді-бо, зовсім не заперечуючи різних традицій, як і відмінностей . у поглядах на те, що робитиме дух, коли залишить тіло, я, однак, вважаю, що кожен добрий делавар є добрий християнин, хоча б навіть він і в вічі не бачив моравських братів, а кожен добрий християнин є вже від природи добрий делавар. Ми із Змієм часто обговорюємо все це між собою, і він дуже цікавиться цими речами.

— Де там він у дідька цікавиться!—обірвав його Кеп.— Що він у'тій церкві робитиме, з'явившись туди обвішаний усіма своїми скальпами?

— Не робіть поспішних висновків, друже Кепе! Все це дуже просто й залежить лише від того, (в якому дусі вихована людина та які в неї природні нахили. Гляньте ви довкола і поясніть мені, чого ви бачите ось тут червоношкірих воїнів, а там — чорношкірих, а ще десь цілі армії білих? Все це, як і багато дечого іншого, що я міг би вказати, існує на світі не так собі, а створено з відповідною /Метою, і ми не можемо заплющувати па це очі або заперечувати істину. Ні, ні... Людям кожного кольору шкіри властиві свої нахили, свої закони та вірування, і не треба засуджувати інших тільки за те, що вони, може, ще не розуміють цього.

— Ви, напевне, багато читали, Слідопите, якщо у вас такі тверді переконання,— відповів Кеп, дуже дивуючись такій спрощеній

вірі свого співрозмовника.— Тепер мені все ясно, як серед білого дня, хоча, правду кажучи, я досі ще ніколи не стикався з подібними релігійними поглядами. А до якого все-таки віросповідання ви належите, друже Слідопите?

— До кого, до кого, ви сказали?..

— Ну, до якої секти ви належите, чи до якої віри ви себе відносите, або до якої церкви ходите?

— А ви гляньте довкола й здогадайтеся самі. Коли хочете, я й зараз у церкві, їм у церкві, п'ю в церкві й сплю в церкві. Земля — це храм Всевишнього, якому, сподіваюся, я вірно служу щодня й щогодини. Ні, ні, я не відмовляюся від своєї крові і свого кольору шкіри, бо, як народився християнином, так християнином і вмеру. Скільки мене вмовляли моравські брати, а скільки обробляв мене наш полковий пастор, хоча ця братія й не дуже любить перенапружуватися; довго мене переконував і католицький місіонер з Рима, коли я супроводжував його лісом за останнього— перемир'я, проте для всіх я мав одну відповідь: я вже й так християнин і не хочу ставати ні моравським братом, ні парафіянином англіканської церкви, ані римським католиком. Але від своєї крові й від свого походження я' ніколи не відмовлюся.

— По-моєму, ваше слово, добродію Слідопите, могло б полегшити сержантові пройти через мілини смерті. Зараз біля нього одна сердешна Мейбл, а вона, самі знаєте, хоч і рідна дочка, всього-на-всього дівчина. Та ще й дитина літами.

— Мейбл тендітна тільки фізично, друже Кепе, але в таких справах вона навряд чи поступиться кому-небудь з нас, чоловіків. Одначе сержант Дангем — мій приятель і ваш шурик, отож тепер, коли ми виграли битву й закріпили свої права, нам по закону слід бути біля його смертного одра. Я стояв коло багатьох умираючих, добродію Кепе,— вів далі Слідопит, який мав прикру звичку тримати свого співрозмовника за будь-який гудзик і не пускати з місця, ділячися своїм багатющим досвідом,— так от, я стояв коло смертної постелі багатьох конаючих і бачив, як вони востаннє ловлять повітря, і чув їхні останні подихи. А воно й корисно після гарячки й сум'яття битви задуматися над гіркою долею тих, кому не поталанило на полі бою, а водночас і простежити, як по-різному поводить себе кожна людина в таку вирішальну мить. Одні відходять у вічність у

такій глу-поті й безтямі, ніби в них ніколи й не було розуму, тим часом як інші залишають нас, радіючи,— так, ніби скинули з себе непосильний тягар. Я гадаю, друже мій, що розум у ці хвилини, мабуть, ясний, як ніколи, і всі наші минулі вчинки напередими рояться тоді в пам'яті.

— Ручуся, що так, Слідопите. Щось подібне траплялося й зі мною, і я вважаю, що від цього я ставав тільки кращим. Одного разу, пригадую, мені вже здалося, що пробила й моя година, і я перегорнув сторінки бортового журналу свого життя з такою ревністю, якої сам од себе ніколи не сподівався. Але грішник я не великий, друже Слідопите, тобто я ніколи не грішив у великих масштабах, хоча, коли говорити чесно, проти мене, як і проти кожного, можна було б теж нагребти цілу купу всяких грішків. Проте в своєму житті я не був ні піратом, ні зрадником, ні палієм, ані будь-чим подібним до них. Ну а щодо контрабанди й усього такого іншого — що ж, я моряк, і мені, як і кожному в своєму ремеслі, гадаю, властиві окремі слабини. Та й ви в своїм занятті, хоч яке воно почесне й— корисне, теж, смію гадати, не без плям на чсумлінні?

— Таки багато хто з розвідників і провідників — страшенні негідники, які одержують гроші, як і квартирмейстер, від обох сторін. На' щастя, я себе до таких не відношу, хоча кожне заняття, мабуть, має свої спокуси.. Тричі в житті підстерігали мене вони, а один раз я навіть піддався вже був, хоча й не настільки, щоб мене гризло сумління в годину прощання із світом. Перша була, коли я надивав у лісі в'язку шкірок, які, як я знав, належали одному французові, котрий полював на нашому боці кордону, де він не мав ніякого права нищпорити. В мене аж дух перехопило: двадцять шість бобрових шкірок і всі одна одної краща! Я вам кажу, це була така спокуса, проти якої не легко було встояти, тим більше, що й закон, як мені здавалося, нібито стояв за мене, хоча це було в мирний час. Проте я вчасно згадав, що закони ці на нас, мисливців, не поширюються, і потім подумав: а що, коли бідний чоловік, може, покладає на ці шкірки всі свої надії, розраховуючи вигідно продати їх узимку? І я залишив усю в'язку там, де вона й була. Більшість мисливців тоді казали мені, що я вчинив не гаразд, але вже з того, що я спокійно спав тієї ночі, я цілком переконався, що вчинив таки правильно. Друге випробування випало на моє сумління; коли я в лісі знайшов рушницю — одну-єдину на цім континенті рушницю, котра могла зрівнятися з моїм "оленебоем". Я' знав, що досить мені було взяти а чи на перший' випадок хоч приховати її, як я відразу став би першим стрільцем у наших краях. Тоді я ще був молодий і не' такий— досвідчений, яким став згодом, а молодість, "самі знаєте, честолюбна й. нетерпляча. Але, слава богу, я переборов у .собі це почуття і, мабуть, тільки на краще, друже Кепе, бо потім блискуче переміг свого суперника встрілецькому змаганні, рівне якому навряд чи коли бачила будь-яка залога. Уявляєте: він стріляв зі своєї знаменитої рушниці, а я — з "оленебоя", і то в присутності самого генерала!—Тут Слідопит зупинився, щоб на радощах засміятися, а його очі та засмагле й обвітрене обличчя аж іскрилися з гордощів.— Ну, а третє, найважче випробування спокусою влаштувала мені нечиста сила, коли одного разу я зненацька натрапив у лісі на шестеро сонних мінгів, і їхні рушниці з порохівницями лежали осторонь,— тож усе можна було забрати, навіть не

розбудивши жодного харцизяки/ Яка це тільки нагода була б для Змія, котрий поодиноці відправив би їх на той світ ножем і поздирав би скальпи набагато швидше, ніж оце я вам про них розповів. О, який же хоробрий воїн цей Чингачгук! І він такий само чесний, як хоробрий, і такий само добрий, як і чесний.

— Ну1, і як же ви вчинили за тих обставин, добродію Слідопите? — запитав, загорівшись цікавістю, Кеп.— Наскільки я розумію, вас чекала або дуже вдала, або дуже невдала висадка.

— Вона була, коли хочете, і вдала, і невдала. Невдала тому, що надто вже спокушала, але, якщо виходити з того, як вона закінчилася, то, зрештою, вона таки була вдала. Я не зачепив і волосини на їхніх головах, по-заяк здирати скальпи — не в звичаях білих; не взяв я і жодної їхньої рушниці. Власне, я просто не довіряв собі, знаючи, які ненависні в моїх очах мінги.

— Щодо скальпів, то ви вчинили, безумовно, цілком вірно, вельмишановний мій друже; ну а щодо зброї та пороху, то жоден призовий суд1 у всьому християнському

'Призовий суд — спеціальний суд, який розглядав питання про законність захоплення морськими розбійниками (каперами) ворожих торгових суден.

світі не обминув би нагоди накласти на них арешт.

— Було б диво, якби обминув... Таки було б диво... Але тоді мінги, мабуть, взагалі розперезалися б, знаючи, що білі неспроможні зачепити їх сонними, а тим більше — беззбройними. Як собі хочете, а я вчинив справедливіше і не заплямував ні своєї честі, ні честі білих, ані честі своєї віри. Я терпляче дочекався, поки мінги повисиплялися й узялися до зброї, а потім завдав цим негідникам спочатку з засідки, а потім зненацька з флангів такого чосу, що вони запам'ятали це па віки вічні й істотно! — Слідопит любив докинути для вагомості якесь нове слівце чи вираз, підхоплений у своїх колег, проте часом вживав його недоречно.— Тільки один з них і потяг до свого вігваму, та й то шкандибаючи. На щастя, Великий Змій, як згодом виявилось, відстав трохи, щоб зав'язати оленини, проте швидко натрапив на мій слід, і коли він підійшов до мене, в нього вже теліпалися на належному місці всі п'ять скальпів тих негідників. Тож, як бачите, завдяки тому, що я правильно вчинив, нічого не було втрачено — ні з огляду на честь, а ні з огляду на трофеї.

Кси тільки буркнув щось на знак згоди, хоча, слід сказати, не дуже-то й второпав відмінні особливості моральних підвалин свого товариша.

Отак вони підходили до блокауза, раз по раз зупиняючись, коли виникало якесь питання, що являло для обох особливий інтерес. Але тепер вони вже підійшли так близько, що кожен мимохіть замовк, заздальгідь готуючись до прощальної розмови з серх жантом Дангемом.

РОЗДІЛ XXVIII

Земле німа! Пори зимної гнів Серцю моєму скорботу приніс: Там, де нарцисами степ кругом цвів, Де ще недавно буяв пишний ліс, Віхолу всюди буран закрутив, Зник твій убір. Час зими заступив.

Спенсер. "Вівчарський календар"

В сум'ятті бою солдат байдужий до небезпек і навіть до смерті; та, коли дух у тілі затримують хвилини супокою й роздумів, ця зміна, звичайно, приносить із собою цілий рій сумних розмислів — жаль за минулим, непевність та прозирання в майбутнє. Не один солдат помер з героїчною усмішкою на вустах, але з тяжкою розпукою на душі, бо які б там не були різновиди духовної віри — чи то людина залежна від роздумів про Христа, чи від приписів Магомета, а чи від вишуканих алегорій Сходу — всі вони переконують віруючого, що смерть є не що інше, як кладка, через яку переходять до іншої, вищої форми буття. Сержант Дангем був людина хоробра, проте він відходив у той світ, у якому його хоробрість уже не могла знадобитися, і мірою того, як він звільнявся від обіймів цього світу, його думки й почуття все виразніше набирали звичного у цих випадках напрямку; адже коли то правда, що смерть — великий зрівнювач, то чи не найкраще це видно з переконаності всіх у марноті життя.

Незважаючи на деяку химерність і дива-куватість поглядів та вдачі, Слідопит завжди був схильний до роздумів і "на всі речі звик дивитися по-філософському спокійно і розважливо. Тож і картина, яку він застав у блокгаузі, не викликала в нього ніяких нових почуттів. Зовсім інакше було з Кепом. Грубий, упертий, самовпевнений та галасливий, цей старий моряк не завдавав собі клопоту ставитися з "належною серйозністю навіть до смерті. Попри лихо, що скоїлося, і попри безперечну пошану до свого шуряка, він увійшов до блокгауза, де помирав сержант, з холодною байдужістю, якої стільки набрався у тій школі найпотрібніших наук, яка, даючи так багато уроків з /найве-личніших істин, усе ж таки не досягає своєї мети, коли має справу з учнями, що неспроможні скористатися з її великих благ.

Вже першим свідченням того, що Кеп не пройнявся, як усі інші довкола нього, трагічністю становища було те, що він заходився розповідати про події, котрі закінчилися смертю М'юр а та Гострої Стріли.

— Обидва, шуряче Дангеме, зірвалися з якоря на диво прудко,— закінчив свою розповідь Кеп і докинув: — Отож можеш утішатися тим, що інші відчалили в далеке плавання по* перед тебе; до того ж це були людці, любити яких ти не мав особливих підстав. Я на твоєму місці, наприклад, був би більш ніж вдоволений. Покійна матінка моя, добродію Слідопите, не раз, бувало, казала, що на душу того, хто вмирає, не слід навівати журбу; його треба, мовляв, повсякчас належно й розумно підбадьорювати. Ці новини, якщо сердега ставиться до негідників так само, як і я, піднесуть його дух ого як!

Роса, зачувши про смерть свого чоловіка, вмить схопилася на ноги й крадькома вишмигнула з блокгауза. Тим часом Дангем, слухаючи . Кепа, дивився на нього непорушним, байдужим і порожнім поглядом, оскільки між його життям та навколишнім світом обірвалося вже так багато зв'язків, що він не пам'ятав уже більше Гострої Стріли і його зовсім не цікавив М'юр; проте він, ледь відтягуючи голос, запитав, де Прісна Вода. Юнака негайно покликали, і він незабаром з'явився. Сержант окинув хлопця ласкавим поглядом, а вираз його добрих очей ніби просив у молодого матроса пробачення за ту образу, яку він заподіяв йому в думці. У блокгаузі тепер зібралися всі

рідні та близькі сержанта — Слідопит, Кеп, Мейбл і Джаспер. Окрім дочки, всі стояли довкола постелі сержанта, який уже доживав свої останні хвилини. Мейбл, схилившись навколішки над батьком, то підносила його холодну руку до свого чола, то змочувала йому запалені губи водою.

— Ми на цім світі теж не довго затримаємося, сержанте,— промовив Слідопит, який навряд чи можна сказати, щоб був охоплений благоговійним страхом: адже він за своє життя надто багато надивився на те, як наступає і перемагає смерть, але він цілком усвідомлював різницю між загибеллю зопалу, на полі битви, і смертю в постельному супокі серед близьких та рідних.— Я нітрохи не сумніваюся, що ми з тобою ще там зустрінемося. Гостра Стріла теж пішов ув останню путь, однак це не той шлях, яким відходять у вічність чесні індіани. З ним ти не зустрінешся, бо його шлях — то шлях неправедних, ^цьому переконує нас розум, і це однаково стосується, на мій погляд, і поручника М'юра. Ти ж чесно виконав свій обов'язок у житті, а людині, яка так закінчує свій шлях, можна з легким серцем і впевненим кроком починати свою найдовшу мандрівку.

— Сподіваюся, друже мій... я намагався виконати свій обов'язок.

— Гай, гай,— не * втерпів Кеп,— мати добрі наміри — це ще далеко не все: у кожному разі, ти був би зробив розумніше, якби ліг у дрейф у відкритому морі й вислав уперед човна рознюхати, що діється на суходолі, тоді все, може, закінчилося б по-іншому. Звичайно, ніхто на цьому світі, наскільки я його знаю, та й на тому світі, наскільки мені відомо з відповідних книг, не сумнівається в тому, що ти хотів усе зробити якнайкраще.

— Авжеж, я хотів усе зробити, щоб було якнайкраще...

— Таточку! О мій любий, дорогий мій таточку!..

— Магнітика це горе захопило зненацька, добродію Слідопите, і вона мало що може за* радити, щоб провести батька через усі мілини; тому доведеться, мабуть, нам з вами брати все це діло у свої руки й по-дружньому допомогти йому.

— Ти щось казала, Мейбл? — кволим голосом запитав сержант, поводячи в доччин бік уже тільки очима, тому що не мав більше сил повернути до неї голову.

— Так, таточку! Якщо хочете заслужити милість і спасіння, ніколи не покладайтеся тільки на свої діяння: моліться й уповайте лише на сина божого!

— Щось у цьому "дусі, шуряче, казав нам і капелан... Дорога наша дитина, може, в чімсь і має слухність.

— Що ти, це — свята правда! Тільки Всевишній судитиме нас, він-бо веде бортовий журнал усіх наших вчинків, а в останній день підсумує їх і скаже, хто поведився добре, а хто — погано. Я гадаю, що Мейбл має слухність, до того ж, нечесного рахунку боятися нічого, бо там уже, будьте певні, облік усьому вівся без шахрайства!

— Дядечку... і ви, дорогий таточку! Не вводьте себе цими речами в оману! Моліться і майте надію тільки на нашого спасителя! Єдиний порятунок наш — у молитвах сину божому!

— Мейбл має слухність. Це ж саме колись мені казали й моравські брати,— шепнув

Кепові Слідопит.

— Має слушність щодо відстані, але не щодо курсу, друже Слідопите! Я боюся, що вона може пустити сержанта за течією саме в той мент, коли ми вивели його на чисту воду • й приготувалися вже спрямувати його у фарватер.

— Полиште все це на Мейбл... Полиште все це на Мейбл... Вона краще за нас знає, як це зробити.

— Я вже це колись чув...— відповів після довгої паузи Дангем.— О, Мейбл, воно аж дивно якимось, що батькові в таку хвилину доводиться покладатися на підтримку своєї дитини...

— Довіртеся Всевишньому, таточку, і покладайтеся тільки на його співчутливого сина святого. Моліться, найдорожчий мій, любий мій таточку... Просіть його всемогутнього захисту.

— Та я вже й молитву забув... Шуряче... Слідопите... Джаспере... Нагадайте мені слова молитви.

Кеп навряд чи й пам'ятав уже, що воно таке — молитва, а тому нічого не відповів. Слідопит же молився часто — щодень, коли не щогодини, однак його молитви були тільки в собі, без будь-яких слів і на свій своєрідний лад. Отже, у цій справі з нього було не більше користі, ніж зі старого моряка, й він відмовчався теж. Що ж до Джаспера — Прісної Води, то він хоча й готовий був гори перевернути, аби тільки полегшити страждання Мейбл, але тут не зважився на таку допомогу вмираючому й знітився із сорому, що нерідко охоплює молодих і завзятих, коли їх просять зробити вчинок, який безумовно засвідчує їхню слабкість і залежність від вищої сили.

— Таточку,— промовила Мейбл, витираючи сльози на блідому личку, яке аж сіпалося від тяжких переживань, і намагаючись будь-що вгамуватися,— я молитимуся з вами... за вас... за себе і за всіх. Молитва найслабших і найпокірніших ніколи не залишається марною;..

У цьому глибокому зв'язі почуттів дочки своєму батькові було щось надзвичайно величне,, щось болісно хвилююче. Той .спокійний, серйозний тон, з яким це по суті ще справжнє дівча готувалося виконати свій обов'язок; те самозабуття, з яким вона відкинула властиві їй статі боязкість і сором'язливість, щоб підтримати в цю-тяжку хвилину свого батька; та велична цілеспрямованість, з якою, вона зібрала всі свої сили для здійснення поставленої перед собою мети; та лише одним жінкам притаманна відданість; те вміння не помічати різні дрібниці, коли все єство заповнює одна любов; і, нарешті, той супокій, що приховав її велике горе,— все це викликало в серцях присутніх якусь немов благоговійну пошану до неї.

Розум нашої героїні, призвичаєний до читання • молитви в такий спосіб як на самоті, так і на людях, злився, природно, воедино в річищі її піднесеної думки; уява ж її збагатилася завдяки усвідомленню змісту молитви, а мова її стала ще піднесенішою і добірнішою завдяки запозиченим із молитви фразам. Коротко кажучи, Мейбл з цього погляду була справді прикладом впливу, який правильне мислення, добра мова й етикет роблять на звички та мову навіть тих людей, що буцімто не завжди і не дуже

здатні зазнавати високих за своєю природою вражень. Тому, коли вона стала на коліна біля батькової постелі, вже сама урочистість її пози й манер підготувала глядачів до того, що мало відбутися, і коли її любляче серце підказало язикові, а пам'ять прийшла на допомогу їм обом, полилися слова молитви і хвали. І хоч слова ці й не були рабськи запозичені, та в значущості їх відчувалася проста велич, до якої Мейбл була призвичаєна.

Вони* зробили найглибше враження на слухачів, бо слід зазначити, що, незважаючи на згубний вплив несмаку, якого ці люди протягом довгого часу зазнавали, справжня велич і краса завжди такі невід'ємні від природи, що взагалі знаходять відгук у кожному серці.

Та коли слова нашої героїні торкнулися становища вмираючого, вони стали справді найпереконливішими, адже й сама вона в ту мить була— дійсно найщирішою і найприроднішою. Краса її мови залишилася тією самою, тільки вона була ще дужче підкріп-

лена силою любові, а слова її були підігріті святим запалом, що величчю своєю наближався до істинного красномовства. Ми могли б дозволити собі навести окремі її вирази, але сумніваємося, чи доречно піддавати такі "священні теми якомусь надто вже звичному аналізу, тому й утримуємося.

Вплив цієї незвичайної, проте урочної картини був різний на різних присутніх тут осіб. Сам Дангем невдовзі цілком загубив зміст молитви і навіть відчув полегшення, як-то буває, слід гадати, з людиною, котра, спіткаючись край прірви під неймовірним тягарем, якого вже не здужає більше нести, раптом відчує, як чиясь рука знімає з неї цей тягар, аби перекласти на плечі комусь іншому, більш здатному тримати його. Тим часом Кепа ця молитва вразила й викликала в ньому почуття шаноби, які, однак, швидко й безслідно пройшли. Спочатку, правда, він був дещо здивований ними і навіть засумнівався, чи вони взагалі личать такому мужньому й відважному воїнові, як він. Але, будучи досить податливий правді, покорі та вірі, він цього разу утримався й не виступив за своїм звичаєм із грубими запереченнями. Джаспер стояв на колінах напроти Мейбл і, закривши обличчя руками, повторював за нею слова з такою серйозністю, ніби хотів їй допомогти, хоча важко було сказати, що він ловив більше — слова молитви чи такий солодкий його серцю голос дівчини.

Вплив на Слідопита був разючий і видимий. Видимий тому, що розвідник стояв, випроставшись (теж напроти Мейбл), і все, що діялося в його душі, можна було прочитати й на його обличчі. Він спирався на свою рушницю, а його жилаві пальці раз по раз з такою силою стискали цівку, що здавалося, вгрузали в неї. Раз чи двічі, коли Мейбл підносила голос, він зводив очі до стелі. Потім він знову в своїх чуттях повертався до цього прекрасного створіння, що такою палкою, але тихою мольбою виливало свою душу заради свого коханого батька: тепер не з блідим уже, а племенистим від великого піднесення чолом та блакитними очима, зверненими до денного світла, вона була така прекрасна, мов та мадонна на картині Гвідо Аретіно. В ці хвилини все щире— й відкрите--Слідопитове чоло аж іскрилося щирою відданістю, і він

дивився на нашу героїню такими очима, якими дивиться на своє любе дитя захоплений батько.

Коли Мейбл скінчила молитву й припала обличчям до ковдри, ховаючи в ній свої сльози, сержант Дангем поклав їй на голову свою кволу руку.

— Спасибі тобі, дорога моя дитинко... Спасибі тобі! — більше прошепотів, ніж про- і Тут Фенімор Купер помиляється. Гвіло Аретіно (995?—1050?) був музикантом і теоретиком м>зики, а славетним художником був інший громадянин Арец-цо — Спінелло Аретіно (1308—1400).

мовив він.— Це справді втіха... коли б я теж міг молитися з тобою.

— Таточку, ви знаєте слова молитви... Ви ж мене самі їх учили, коли я була ще маленька.

Сержантове обличчя освітілося усмішкою, бо він і справді пригадав, що колись-таки виконав перед дочкою принаймні цю частину свого батьківського обов'язку. Ця думка принесла йому глибоку душевну втіху. Потому він кілька хвилин мовчав, і всі присутні вирішили, що сержант звернувся думками до бога.

— Мейбл... дочко моя,— раптом озвався він знову, немовби дужчим голосом,— Мейбл, я покидаю тебе...— Дух у цю останню мить, здається, зовсім не зважає на тіло.— Я покидаю тебе, кохане дитя моє... Де твоя рука?

— Ось вона, таточку... Ось мої обидві руки. О, беріть їх!

— Слідопите,— додав сержант, шукаючи з другого боку постелі провідникову руку й помилково беручи натомість Джасперову,— візьми її, я залишаю тебе їй за батька... Будь їй тим, ким ти сам захочеш і ким вона тебе забажає... Благословляю вас, благословляю вас обох!

В цю жахну мить ніхто не насмівся вказати сержантові на його помилку, а за якусь хвилину-дві він сконав, тримаючи вкупі руки Мейбл' та Джаспера. Наша героїня не підозрювала цього доти, доки в Кепа раптом вир-

вався вигук, який сповістив про смерть батька. Піднявши голову, вона зустріла на собі Джасперів погляд та відчула в своїй руці гарячу його-руку. Проте в цю мить вона була⁴ у владі одного-єдиного почуття й тому, ледь усвідомлюючи, що ч сталося, відійшла вбік і заллялася гіркими слізьми. Слідопит узяв Прісну Воду за руку, й обидва вийшли з блокгауза.

Друзі в глибокій мовчанці поминули багаття, пройшли через усю галявину й наблизилися майже до самого берега протилежного кінця острова. Тут вони зупинилися, й Слідопит сказав:

— От і все, Джаспере! От і все! Ох, горенько! Сердега Дангем скінчив свій похід, та ще й як — від руки якогось отруйного мін-га! От і знай, що тебе коли чекає: завтра чи позавтра те ж саме може трапитися й зі мною.

— А Мейбл? Що буде з Мейбл, Слідопите?

— Ти ж чув останню волю сержанта... Він довірив сврю доньку мені, Джаспере, а це свята для мене довіра; адже цю довіру треба свято шанувати!..

— Це така довіра, Слідопите, від якої вас не один чоловік залюбки звільнив би,—

відповів йому юнак з гіркою усмішкою.

— Я й сам не раз думав, що вона дісталася не найдостойнішому. Я не з самозакоханих, Джаспере, повір, я не з самозакоханих, та коли Мейбл Дангем згодна за-

29* • 747

плющити очі на всі мої вади й невігластво, то нащо мені відмовлятися від неї, хоча хто, як не я, найкраще знає, чого я вартий.

— Вам ніхто не дорікатиме, що ви одружилися з Мейбл, Слідопите, так само, як ніхто не дорікав би вам, скажімо, й за те, якби ви носили па грудях найдорогоцінніший діамант, подарований від щирого серця вашим другом.

— Ну, а дівчині, як по-твоєму, вони не будуть дорікати їй за це? Потерпав я з цього приводу теж, бо, як не кажи, а не всяк, певне, дивиться на мене так, як ти чи сержанто-ва дочка.— (Ці слова мов ножем шпигнули Джаспера — Прісну Воду, і він весь здригнувся, як здригаються від раптового різкого болю, але більш^нічим не видав своєї розпуки).— А4 люди, ти сам знаєш, які заздрісні та злі, а надто по наших залогах. Я іноді аж жалкую, що ти не вподобав Мейбл, слово честі, або що вона не вподобала тебе, бо мені не раз чомусь здавалося, що такий хлопець, як ти, зробив би її щасливішою, ніж я.

— Не будемо більше говорити про це, Слідопите,— нетерпляче й аж задихаючись, зупинив його Джаспер.— Ви будете чоловіком їй, і нема чого уявляти на цьому місці когось іншого. А щодо мене, то я вчиню, як радив добродій Кеп,— піду плавати на океан, а там буде видно, чи вийде з мене що на солоній воді, чи ні.

— Що ти, Джаспере Вестерне! Проміняти все — озера, ліси й прикордоння на місто з його метушливим життям і лише через якусь ледь помітну різницю в смакові води? Хіба в нас тут мало солонців, якщо вже тобі так. треба солі? І хіба людині не слід вдовольня-тися тим, чим вдовольняються інші істоти? А я так покладався, так надіявся на тебе, Джаспере... Я собі думав, коли ми з Мейбл будемо жити в своїй хатині, ти з часом, може, знайдеш собі подругу й теж осядеш з нею десь неподалік від нас. Миль за п'ятдесят на захід від залоги я назвав гарну місцину для поселення, а звідти за якихось десятків ліг у напрямку до Освего є чудова гавань, у яку дуже легко зайти і з якої легко й вийти, коли б ти задля розваги захотів коли приїхати до нас. Я навіть думав, що згодом ти з дружиною міг би одержати право на володіння своєю ділянкою, а ми удвох з Мейбл — своєю. Ми були б один від одного десь на відстані здорової прогулянки з рушницею; і коли б провидінню раптом заманулося, щоб яким істотам випало— повне щастя на землі, то не було б на світі щасливіших людей за нас чотирьох.

— Ви забуваєте, друже мій,— відповів Джаспер, беручи Слідопита за руку й вимучуючи з себе усмішку,— що я не маю тієї четвертої, котру б я кохав і пестив; та й взагалі я сумніваюся, щоб полюбив когось більше, як люблю вас із Мейбл.

— Спасибі тобі, хлопче, від усієї душі спасибі! Однак те своє почуття, що ти звеш любов'ю до Мейбл, то всього-на-всього тільки дружба, яка нічим не схожа на те, що відчуваю до дівчини я. Що тобі сказати: тепер я щоночі замість того, щоб міцно спати,

як усе живе спить і як сам досі спав, тільки те й роблю, що марю про Мейбл Дангем. То мені приверзлося, ніби молоденькі ламі стрибають передо мною; я наводжу на них "оленебоя", щоб забити яку на м'ясо, а ці пустотливі звірята ніби оглядаються до мене, і я раптом бачу в кожної чарівне личко Мейбл, яке немов промовляє, сміючись: "Стріляй мене, якщо смієш!" А часом сниться, ніби я чую її солодкий голос серед пташиного щебету. Ось минулої ночі мені приснилося, буцімто я перепливав через Ніагарський водоспад і забрав Мейбл з собою, аби тільки не розлучатися з нею. А то було таке страшне приверзлося, що страшнішого для мене й бути не може — так, ніби якийсь біс а чи мінг-чаклун наврочив: приснилося, немовбито через якийсь нещасний випадок я втратив Мейбл — чи то вона сама роздумала й пішла від мене, чи то її силою хтось вирвав з моїх рук...

— О, Слідопите, якщо вам це гірко переживати ві сні, то як переносити все це хому, хто мучиться увіч і знає, що це так справді... справді... справді!.. Що це страшна правда, Що більш не лишилося вже ніякої надії, що вже хоч з мосту та в воду!..

Ці слова вирвалися в Джаспера нестримно, як виливається рідина з розтощеної посудини. Він сказав їх цесамохіть, майже підсвідомо, але з такою відвертістю і з таким почуттям, що не можна було засумніватися у їх щирості. Слідопит здригнувся і з хвилину дивився "на свого приятеля, мов прибитий громом, і аж тепер, незважаючи на свою простодушність, він нарешті збагнув усю правду. Хто не знає, як гарячково починає працювати розум, коли раптом відкривається ключ до того, чого досі навіть не підозрював; як швидко тоді линуць думки й формуються остаточні висновки! Наш герой був такий по натурі довірливий, прямодушний і настільки певен, що всі його друзі зичать йому такого ж щастя, як і він їм, що до цієї злосчасної миті жодного разу й не запідозрив Джаспера у коханні до Мейбл. Тепер, однак, він надто добре знав силу цієї пристрасті по собі, а вибух почуттів його приятеля був такий сильний і природний, що не лишив Слідопитові жодних сумнівів. Першим почуттям, що охопило його після цього повороту думки, було почуття глибокого приниження й невимовного болю. Вій раптом збагнув, наскільки молодший, наскільки вродливіший за нього Джаспер і, можливо, бажаніший для Мейбл, ніж він сам. І тут у ньому знову, як і завжди, заговорило душевне благородство, його природжена схильність недооцінювати себе — словом, прокинулася повага до прав і почуттів інших людей, повага, котра, зда* валосся, була невід'ємною частиною його єства. Він узяв Джаспера за руку, підвів його до колоди, що лежала поруч, і силою своїх залізних м'язів змусив юнака сісти, присівши й сам поруч.

Джаспер—Прісна Вода схаменувся й засоромився своїх почуттів уже тієї миті, як вони нагло вирвалися в нього. Він би віддав усе на світі, щоб вернути назад свої слова, проте був по натурі такий відвертий і так звик бути в усьому щирим зі своїм другом, що й у гадці не мав приховувати будь-що від Слідопита а чи якось уникати щиросердого пояснення, котрого, як він знав, йому тепер нізащо не уникнути. Вже заздалегідь тремтячи перед тим, що мало так чи інакше статися, він, проте, і не думав якось викручуватися.

— Джаспере, — почав Слідопит таким серйозним тоном, що в хлопця аж мурашки

пішли по тілі,— це мене просто здивувало! В тебе, як бачу, набагато ніжніше почуття до Мейбл, ніж я собі навіть уявляв, і якщо тільки мій гонор і моє самолюбство не підманюють мене так жорстоко, то мені жаль тебе, хлопче... від усієї душі жаль! Так, тепер я знаю, як треба співчувати тому, хто віддав своє серце такій дівчині, як Мейбл, і не має ніякої надії, що вона відповість йому взаємністю. Всю цю справу, Прісна Воду, треба, одначе, з'ясувати до кінця, щоб між нами не було, як то кажуть делавари, жодної хмарки.

— Та що тут з'ясовувати, Слідопите! Все й так* ясно— я кохаю Мейбл Дангем, а вона мене — ні... Вона вибрала собі в чоловіки вас, і найрозумніше буде, коли я піду звідси світ

за очі на солону воду й навіки забуду вас

обох. ч

— Забути мене, Джаспере?! Це була б кара, якої я не заслужив! Та й звідки тобі відомо, буцімто Мейбл в усьому віддає перевагу мені? Звідки ти це взяв, хлопче? Я в цьому, наприклад, ще не зовсім певен!

— Вона ж виходить за вас заміж, а хіба Мейбл пішла б за того, кого сама не любить?

— До цього її спонукав сержант; так, так, саме спонукав, а в покірливої дочки могло й не вистачити сміливості, щоб заперечити останній волі батька. А сам ти будь-коли казав Мейбл, що любиш її, що в тебе в душі такі гарячі почуття до неї?

— "Ніколи, Слідопите! Я б ніколи в житті не наважився так образити вас!

— Я вірю тобі, хлопче; вірю тобі й знаю, що ти таки пішов би на солону воду й навіки поховав у собі ці почуття. Але цього не повинно бути! Скажемо про все це Мейбл, і хай вона вибирає з-поміж нас за велінням свого серця. Так, хай вибирає, якщо навіть я не переживу такого випробування! То ти кажеш, ніколи й нічого такого не казав їй, Джаспере?

— Нічого певного... Щоб прямо й відверто, то нічого. Проте я повинен сказати вам, Слідопите,— вам, своєму найвірнішому приятелеві, все чисто, щоб покінчити з цим раз і назавжди. Ви ж знаєте, як хлопець і дівчина часом розуміють одне одного чи гадають, що розуміють одне одного, не перекинувшись при цьому жодним словом; вони читають думки одне одного — принаймні їм так здається — за тисячею різних прикмет.

— Ні, Джаспере, я нічого такого не знаю,— відверто признався провідник, бо, правду кажучи, всі його спроби зав'язати дружні стосунки з Мейбл жодного разу не зустрічали.з її боку того любого, дорогого заохочення, котре безмовно засвідчує переростання прихильності в любовне захоплення.— Ні, Джаспере, я нічого такого не знаю. Мейбл завжди ставилася до мене лагідно й усе те, що хотіла сказати, висловлювала чітко і ясно.

— Вам, звичайно, випало щастя почути від неї, що вона кохає вас, Слідопите?

— Ні, Джаспере, ^ таких слів я від неї якраз і не чув. Вона тільки казала, що ми ніколи не можемо... що нам нізащо не треба одружуватися і що вона, мовляв, не гідна мене, хоча тут-таки й запевняла, ніби поважає й шанує мене. А потім ще сержант

переконав мене, буцімто це завше так кажуть молоді й сором'язливі дівчата і що її мати казала йому те ж саме і поводитися, бувши дівчиною, точнісінько так; головне, мовляв, аби вона тільки на будь-яких умовах погодилася вийти заміж, а все інше якось уладнається, отож я й вирішив, що все вже гаразд.

Хоча Джаспер і мав глибокі дружні почуття до свого щасливого суперника, і, незват жаючи на те, що він від щирої душі бажав йому щастя, ми були б нечесними оповідачами, якби не сказали, що в нього від радощів ледь серце не вискочило з грудей, коли він зачув оце Слідопитове признание. Не тому, що він, може, тішив себе якоюсь надією — зовсім ні: просто ревниву жадобу закоханого радувало те, що ніхто ще не був удостоєний того солодкого освідчення дівчини, котрим не був ошасливлений і він.

— Розкажи мені ще про те, як це можна розмовляти без допомоги слів,— звернувся Слідопит до свого співрозмовника, вже зовсім спохмурнівши на виду і питаючи, як людина, котра, здавалося, чекала на щось зле від цієї відповіді.— Я вмію так розмовляти з Чингачгуком і свого часу розмовляв з його сином Анкесом, доки той ще був живий, але я й гадки не мав, що цим мистецтвом володіють молоденькі дівчата, і вже зовсім не чекав цього від Мейбл Дангем!

— Тут нема про що розповідати, Слідопите. Я маю на увазі лише погляди, усміхи чи порухи її брів або дрож руки, коли дівчина ненароком торкнеться тебе. Оскільки мене кидало в дрож навіть від подиху Мейбл чи від легесенького дотику її вбрання, то я вже уявив собі бозна-що, і це ввело мене в оману. Ніколи я не говорив їй про свої почуття щось відверто, ну а тепер, коли в мене взагалі ніяких надій не лишилося, про це нічого й думати!

— Слухай, Джаспере,— звернувся Слідопит просто, але з такою гідністю, яка не припускала ані найменших заперечень,— побалакаємо краще про похорон сержанта і про від'їзд звідсіля. А після цього у нас ще буде доволі часу, щоб докладніше поговорити про сержантову доньку. Тут необхідно все добре обмізкувати, адже всі турботи про свою дитину батько передав тепер мені.

Джаспер був навіть радий змінити тему розмови, і друзі негайно розійшлися виконувати обов'язки, покладені на кожного згідно з його становищем та покликанням.

Цього ж дня по полудню було віддано землі всіх небіжчиків. Сержанта Дангема поховали посеред галявини, насипавши йому могилу в затінку крислатого береста. Мейбл тяжко ридала над батьком, і після того, як вона виплакалася, їй ніби стало трохи легше. Ніч минула спокійно, як і весь наступний день. Вони все ще сиділи на острові, бо, як заявив Джаспер, виходити з гавані в такий шторм було дуже небезпечно. Ця ж причина затримала й від'їзд капітана Сангліє, котрий покинув острів тільки рано-вранці на третій день після похорону Дангема, коли настала погожа днина й повернув сприятливий вітер. Аж тоді він усе-таки залишив їх, попрощавшись із Слідопитом так, як прощалася б людина, яка вірила, що побула востаннє вкупі з визначною особою. Вони розійшлися, як люди, що поважають одне одного, але які прощаються, так і залишившись загадкою один для одного.

РОЗДІЛ XXIX

На нього віченьки звела— І квітнув усміх на вустах; Та радість вмить — як не була,
Бо стріла сум в його очах.

Томас Мур. "Лалла Рук"

Події останніх днів були такі буремні та впали таким великим випробуванням на нашу героїню, що вона була просто прибита горем. Вона оплакувала свого батька і часом аж здригалася, пригадавши раптом наглу смерть Дженні й усі ті жахи, свідком яких їй довелося тут бути, проте загалом вона вже трохи ожила й дещо повеселішала після'того смутку, що звичайно супроводжує велике горе. Можливо, їй допомогло взяти себе в руки ще й непоборне горе Червневої Роси, яка день і ніч перебувала в стані цілковитого заціпеніння: адже як-не-як, а Мейбл почувала себе зобов'язаною втішити молоду індіанку. Це Мейбл і робила — спокійно, лагідно й непомітно для Роси, як то вміють у годину скорботи лише представниці її статі.

Відплиття "Вітрогона" було призначено на ранок третього дня. Джаспер закінчив приготування; все необхідне було навантажене на борт, і Мейбл попрощалася з Червневою Росою... Сумне й зворушливе було це прощання! Одне слово, усе вже було готове до від'їзду, й на острові zostалися тільки індіанка, Слідопит, Джаспер і наша героїня.

Червнева Роса пішла в кущі, щоб наплакатися досхочу, а троє останніх рушили до того місця, де коло берега стояли піроги, одна з яких належала Росі, а дві інші чекали на наших друзів, щоб перевезти їх до "Вітрогона". Слідопит ішов попереду, але, наблизившись до берега, він замість того, щоб спуститися до човнів, махнув своїм супутникам повертати за ним і попростував до лежачого дерева край галявини, звідки їх не видно було тим, що перебували на суденці. Присівши на стовбур, він подав знак Мейбл сісти з одного боку, а Джасперові — з другого.

— Сядьте, Мейбл, ось тутечки, а ти, Прісна Вода,— ось тут,— промовив він, сівши сам.— Я маю вам викласти те, що важким тягарем лежить на моєму серці, і зараз саме час позбутися цього. тягара, доки не пізно. Сядьте ж, Мейбл, і дайте мені розважити свою душу, якщо не сумління, доки я ще маю сили це зробити.

Мовчанка, що наступила по цих словах, тяглася добрих дві-три хвилини, і весь цей час наші юні герої здивовано чекали, що. буде далі, оскільки обом здавалося неймовірним, щоб Слідопит мав якийсь тягар на своєму сумлінні.

— Мейбл,— промовив, нарешті, провідник,— ми повинні з вами чесно й відверто побалакати, перш ніж відчалювати на тендер до вашого дядька, де він, до речі, спав усі ночі після того побоїща. Солонна Вода каже, що це єдине місце, де людина може бути певна, що з неї не здеруть із шкірою чуба,— далєбі, воно так і є.. Але до чого я плету все це, коли в мене зовсім не те на серці! Я сил-ч куюся бути жартівливим і веселим, та чи в людських силах примусити річку потекти назад до витoku? Мейбл, ви ж знаєте, що сержант, помираючи, заповідав нам стати чоловіком і дружиною, жити вкупі й любити одне одного доти, доки Всевишній захоче тримати нас на землі, та й потому теж.

Під впливом свіжого ранкового повітря щоки Мейбл почали вже були знову

займатися колишнім рум'янцем, та від цього непередбаченого звернення вони враз пополотніли, і на її личку з'явилася майже така воскова блідість, яку перед цим наклала на нього велика скорбота. Одначе вона лагідно, хоча дещо й насторожено, глянула на Слідопита і навіть спробувала усміхнутися до нього.

— Це правда, дорогий мій друже,— відповідала вона,— таке було бажання мого бідного батька, і я переконана, що навіть усім життям, відданим задля вашого гаразду та втіхи, навряд чи можна віддячити за все те, що ви для нас зробили.

— Боюся, Мейбл, що чоловіка й жінку повинні пов'язувати багато глибші почуття, ніж проста вдячність,— я певен цього. Ось ви нічого не зробили для мене, в кожному разі — нічого— незвичайного, проте моє серце рветься, просто мліє за вами; отож мені здається, мало ще врятувати скальп а чи провести через ліс, щоб у тебе з'явилися такі почуття.

Щічки Мейбл запломеніли знову, і хоча вона-з усіх сил намагалася усміхнутися, голос її відчутно затремтів, коли вона промовила:

— А чи не краще відкласти цю розмову, Слідопите? Ми тут не самі, як то кажуть; а для стороннього нема нічого неприємнішого, ніж слухати сімейні балачки, в яких він зовсім не зацікавлений.

— Саме тому, Мейбл, що ми не самі, і саме тому, що тут Джаспер, я й хочу побалакати про це. Сержант вірив, що я можу бути вам гідним супутником у житті, і хоча сам я й сумнівався в цьому...— так, так, навіть дуже сумнівався...— він, зрештою, переконав мене, і вам відомо, як усе було порішено між нами. Та, коли ви давали обіцянку своєму батькові вийти за мене, Мейбл, і подали мені так скромно, але так зграбно свою руку, була одна обставина, як каже ваш дядько, про яку ви тоді не знали, і от я собі подумав, що буде тільки справедливо, коли я вам розповім, що це за така "обставина", перш ніж усе остаточно вирішиться. Я не раз брав пісню оленину на обід, коли не міг добути ситої, але ж, цілком природно, нема чого брати найгірше, коли можна мати найкраще.

— Ви говорите так, що вас якось важко зрозуміти, Слідопите. Якщо ця розмова між нами й справді викликана якоюсь необхідністю, то я просила б вас висловлюватися ясніше.

— Гаразд, Мейбл, я тоді казатиму ясніше. Мені чомусь здається, що коли ви погодилися вволити сержантове бажання, ви не знали, які почуття має до вас Джаспер Вестерн.

— Слідопите! — і личко Мейбл перш зблідло, як у мерця, а потім густо почервоніло, і вона всім тілом здригнулася..Слідопит, проте, був такий заклопотаний своїми думками, що не помітив у ній цього, збурення, а Прісна Вода не міг його бачити, бо, почувши своє ім'я, засоромлено затулив обличчя руками.,

• — Я оце побалакав із хлопцем і, порівнявши його думки зі своїми думками, його почуття, зі своїми 4 почуттями... і його бажання з моїми бажаннями, тепер боюся, що ми обидва до такої міри однаково кохаємо вас, що котромусь, мабуть, доведеться поступитися своїм щастям...

— Слідопите... ви. забуваєте... вам слід пам'ятати, що ми вже заручені! — мовила поквапом Мейбл, але так стихло, що її можна було почути, лише напруживши всю увагу. До того ж останнє слово було не зрозуміле провідникові, ^ він уже вкотре ВІ: дав знову своє невігластво звичним . у. таких випадках "Як ви сказали?"

— Ви забуваєте, що ми з вами маємо побратися, а тому подібні натяки не лише недо: речні, але й завдають болю!

— и все те доречно, ^ і у іейбд, що є, справедливе, і все те справедливе, що приводить до істини й чесних вчинків, хоча це, як ви сказали, і завдає болю. Для мене ж це пекельні муки. Та що тут казати, Мейбл: якби ви були знали, що Прісна Вода так любить вас, хіба ви погодилися б піти заміж за такого старого й негарного, як я?

— Навіщо ці жорстокі випробування, Слідопите? До чого це тільки може призвести? Джаспер Вестерн і в гадці нічого такого не має. Він нічого не каже... Нічого не відчуває.

— Мейбл! — не в змозі більше стримуватися, вигукнув раптом юнак, і цим невідважним вигуком була висловлена вся глибина4— його почуттів, хоча він і сказав тільки одне слово.

Мейбл— затулила обличчя обома руками, й тепер уже вони обоє сиділи, немовби двоє винуватців, спійманих на гарячому, коли вони саме підкопувалися під щастя свого покровителя. Джасперові цієї миті так прикро стало за завдану своєму другові непомірну душевну гризоту, що він готовий був зректися свого зізнання. Тим часом Мейбл, так неждано? негідано зачувши— те, на що вона майже ае-свідомо надіялася, але ніколи не сподівалася' почути, так розгубилася, що й не знала, плакати їй чи сміятися. Однак вона заговорила перша, тому що Джаспер не наважувався кривити душею перед своїм' вірним приятелем; говорити ж" будь-що й завдавати йому ще більшого болю він не хотів.

— Слідопите,— промовила Мейбл,— ви кажете просто страшні речі. Для чого ви все це зарає говорите?, .

— Бачите, Мейбл, я кажу страшні речі, бо й сам, як ви знаєте, напівдикий, і, боюся, не стільки своєю натурою, але й звичками.— По цих словах Слідопит силкувався був безгучно, як це він лише вмів, засміятися, але замість гортанного регогу в нього вирвався якийсь недоладний, неприродний звук — так, ніби він душився.— Авжеж, це таки й справді дико, перечити не стану.

— О, дорогий Слідопите! Найкращий мій, справжній і єдиний друже! Ви не могли подумати і, знаю, не подумаете, ніби я хотіла саме це сказати! — вигукнула майже одним духом Мейбл, щоб якомога швидше розвіяти провідникове гірке почуття образи.— Якщо мужність, шляхетність душі та вчинків, непорушні принципи та ще багато й багато різних найкращих якостей здатні викликати шану, повагу й любов до будь-якої людини, то ви з вашими чеснотами взагалі не маєте собі рівних у цілм світі!

Які лише в цих .дівчат ніжні й чарівні голосочки, Джаспере! — вів далі провідник, але вже сміючись зовсім невимушено й природно.— Авжеж, природа, здається,

навмисне створила-їх для-того, щоб вони втішали наш слух, коли вмовкає музика лісу. Одначе нам потрібно з'ясувати все, зрозумійте: ми повинні отут-'усе вирішити. Я знову питаю вас, Мейбл: якби ви були знали, що Джаспер Вестерн кохає вас так, як я, а може, навіть і більше, хоча це взагалі навряд чи можливо; що в своїх снах він бачить ваше лице, віддзеркалене в водах цього озера; що він уві сні розмовляє з вами й про вас і переконаний, що нема вродливішої, добрішої і цнотливішої, ніж Мейбл Дангем; що він не знав щастя, доки не побачив вас; що він згоден цілувати землю, по якій пройшли ви; що він за думками про вас забуває всі радощі свого заняття; що для нього нема більшого щастя, ніж утішатися вашою красою і чути ваш голос; якби ви знали це — чи згодилися б ви тоді піти за мене заміж?

Мейбл не могла б відповісти на це запитання, навіть коли б хотіла; і, незважаючи на те, що її обличчя було сховане в долонях, між ними виднівся рум'янець, і був він такий гарячий, що від нього, здавалося, червоніли навіть її пальці. Але природа й тут проявила свою владу: вибравши зручну мить, зачудована, майже пройнята жахом дівчина крадькома зиркнула на Джаспера, нібито ще не довіряючи Слідопитовій оповіді про юнакові почуття, щоб самій оцим . вкрадливим поглядом прочитати на ньому всю правду, а потім умить знову стулила пальці, немовби назавжди бажаючи сховати своє лице від людських очей.

— Зважте все гарненько, Мейбл, — вів далі Слідопит,— бо неабияка справа — брати собі в чоловіки одного, коли всіма думками й бажаннями пориваєшся до іншого. Ми з Джаспером обговорили це між собою відверто, як давні друзі, і хоча я знав, що наші погляди багато в чому схожі, проте мені навіть на думку не могло спасти, що ми й тут міркуємо цілком однаково, як це з'ясувалося після того, коли ми відкрилися один одному. Джаспер зізнався, що з першої ж зустріч^ ви так йому припали до серця і так зачарували його, що він назавжди втратив спокій; що голос ваш переливається в його вухах дзюрчанням струмочка і що коли він дивиться на вітрила свого тендера, йому ввижається, що то вбрання ваше розвівається на вітрі; що ваш сміх переслідує його уві сні й що він раз по раз жахається й прокидається, бо йому все мариться, ніби хтось хоче викрасти вас із "Вітрогона", де ви нібито тимчасово перебуваєте. Так, так, хлопець навіть признався мені, що він часто плаче вже на саму думку, що ви, чого доброго, можете бути в парі з кимось іншим, а не з ним.

— Це так казав Джаспер?!

— Свята правда, Мейбл, і справедливості ради вам слід знати про це. А зараз встаньте і виберіть одного з-поміж нас. Я справді вірю, що Прісна Вода любить вас не менш, ніж я; правда, він намагався переконати мене, буцімто, кохає вас ще дужче, проте я з цим не згоден, бо це просто неможливо; але я вірю, що хлопець кохає вас від щирого серця, і він цілком заслуговує того, щоб його вислухали. Сержант залишив мене вашим заступником, а не тираном. Я дав йому слово, що буду вам не тільки чоловіком, але й батьком, а батько, я вважаю, не повинен позбавляти свою дитину права вибору по серцю. Тож уставайте,

Мейбл, і вільно, як перед рідним батьком-сер-жантом, висловлюйте свою волю. Я

бажаю вам тільки одного — щастя.

Мейбл відкрила своє обличчя, встала і повернулася віч-на-віч до обох своїх залицяльників, її щоки поійнялися гарячковим рум'янцем, який був, однак, більше свідченням неймовірного збудження, ніж дівочої сором'язності.

— Чого ви хочете від мене, Слідопите? — промовила вона.— Хіба я не дала слово бідному моєму батечкові робити все, що ви скажете?

— Гаразд, тоді слухайте, що я казатиму. Перед вами — я, лісовик, малоосвічена людина, хоча боюсь, що безпідставного гонору в мене від цього анітрохи не менше, але я докладу всіх зусиль, щоб бути справедливим до обох сторін. Найперше, якщо говорити про мої та Джасперові почуття до вас, то тут необхідно визнати, що ми кохаємо вас однаково. Джаспер запевняє, правда, ніби його почуття незрівнянні, проте, коли бути до кінця щирим, то мені здається, що це справді не так. Якби це було дійсно так,— повірте, що я сказав би про це чесно й відверто. Отже, що стосується саме цього, то ми тут, стоїмо перед вами обидва на рівних. Що ж до мене, як найстаршого віком, то я перше зупинюся на тій дешиці, яка говорить на мою користь, а водночас скажу й про вади. Як мисливець — і я про це не боюся заявити — на всьому прикордонні я не знаю такого, хто б міг зрівнятися зі мною. І якби в нашій хаті раптом стало сутожно на оленину, ведмежину або рибу, то трапилося б це швидше через якесь лихо в природі, ніж з моєї вини. Словом, я гадаю, що жінці на моєму утриманні ніколи не "довелося б терпіти нестачі в харчах. Зате я страшенний невіглас! Правда, я балакаю кількома мовами, які б там ці мови не були, хоча не знаюся як слід і на своїй рідній. А ще, Мейбл, я набагато старший за вас, і те, що я кільканадцять років товаришував з вашим батьком, не може виглядати у ваших очах, як моя перевага. Що й казати, я хотів би бути вродливішим, але всі ми залишаємося такими, якими створила нас природа, та й чоловікові менш за все випадає тужити за своєю зовнішністю (окрім хіба якихось особливих випадків, звісна річ). Коли ж зважити все як слід—мої роки, зовнішність, грамотність та звички,— то треба по чистій совісті сказати, Мейбл, що я вам, зрештою, таки не до пари, а якщо бути до кінця відвертим, то й взагалі, мабуть, не гідний вас. І даю вам слово, що я цієї ж миті відмовився б від будь-яких надій, коли б не було так боляче моєму серцю,— а воно ж як не порветься!

— Слідопите! О, шляхетний, великодушний Слідопите! — вигукнула Мейбл, схопивши провідника за руку й цілючи її з якоюсь побожною шанобливістю.— Ви несправедливі до самого себе!.. Ви забуваєте мого сердешного батька й свою обіцянку!.. Ви не знаєте мене!..

— А тепер про Джаспера,— вів далі провідник, не зупиняючись і на мить, щоб, бува, не піддатися на 'Ці зворушливі слова дівчини' й не відступити від свого заміру.— Щодо нього-го, тут зовсім інше.'. Чи кохати, чи забезпечувати сім'ю —в обох справах, мабуть,' важко комусь із нас віддати перевагу, бо Джаспер хлопець статечний, працьовитий і старанний. До того ж він ще такий освічений... Знає французьку мову, "читає багато книжок — навіть деякі з тих, що, як я знаю, і вам самим подобаються; отож він завжди вас зрозуміє, чого, на жаль, не зможу сказати про себе.

— До чого все це? — нетерпляче перепинила. 'його Мейбл.— Для чого про це зараз говорити... Для чого взагалі про це балакати?

— А потім хлопець ще вміє так гарно висловлювати свої думки, що мені, далебі, взагалі ніколи з ним не зрівнятися. Коли і є що-небудь на світі, що могло б колись зробити мій язик сміливим і переконливим, то це, повірте, тільки ви, Мейбл, але в останніх наших розмовах Джаспер настільки перевершив мене і в цьому, що мені просто соромно стало за себе. Він так захоплено говорив, яка ви проста, і яка ви добра серцем, і як ви ненавидите чванливість, бо, мовляв, хоча ви можете легко вийти заміж за якого завгодно офіцера, ви, проте, не проміняєте своїх щирих почуттів і поклику серця навіть на знадлиний сан полковниці. В мене просто швидше кров потекла в жилах, коли він говорив мені про те, що ви, маючи таку красу, ніколи не величаєтеся і що всі ваші рухи такі принадні й граційні, як у молоденької лані, а ви, мовляв, навіть не знаєте про це; і які у вас правильні й справедливі погляди на все, і яке гаряче та великодушне у вас серце...

— Джаспере! — вигукнула Мейбл, не в змозі більше стримувати збурення непідвладних почуттів, і, заливаючись, як дитина, слізьми, безпорадно, мов дитина, впала зраділому юнакові в обійми.— О Джаспере, Джаспере! Навіщо ви досі приховували це від мене?!

Відповідь Прісної Води було важко дібрати, як, зрештою, і всю розмову, в якій вони щось шепотіли одне одному. Але мова кохання зрозуміла й без слів. Так тривало з годину, що здалася їм кількома звичайними хвилинами, якщо,*власне, мати на оці точний вимір часу, і коли Мейбл, нарешті, опам'яталася й згадала про інших людей, її дядечко, остаточно втративши терпець, ходив уже розміреними кроками по палубі тендера, дивуючись, чому це Джаспер бариться, коли знявся такий сприятливий вітер. Найперша ж думка Мейбл була про того, кому, безсумнівно, тяжко було пережити той недавній прояв її справжніх почуттів.

— О Джаспере! — вигукнула вона таким голосом, ніби збагнула раптом, що вчинила великий гріх.— А як же Слідопит?

Прісна Вода весь здригнувся — не від легкодухого страху, ні: йому раптом стало нестерпно боляче від усвідомлення того, яких страждань він завдав своєму другові, і він озирнувся довкола, сподіваючись побачити його. Але Слідопита ніде не було: він вчасно залишив їх самих, проявивши чуйність і тактовність, які зробили б честь навіть витонченому придворному. Кілька хвилин обоє закоханих сиділи мовчки, дожидаючись його повернення і не знаючи, як взагалі бути і що тепер діяти за таких знаменних та незвичайних обставин, після того, як вони так несподівано дали волю своїм почуттям. Та ось, нарешті, вони побачили свого приятеля, що сумний і задуманий підходив до них.

— Тепер я розумію, Джаспере, як то можна розмовляти без слів і чути без вух,— промовив він, коли підійшов уже досить близько до поваленого дерева, щоб його могли почути.— Так, тепер я розумію все. І яка це мусить бути приємна розмова, коли ведеш її так з Мейбл Дангем! Бідна моя голівонька! Казав же я сержантові, що я не до пари

їй, що я застарий уже, надто неосвічений і дикий, як... Та він не хотів мене слухати, наполог на своєму.

Джаспер і Мейбл сиділи, мов пара тих пращурів роду людського в Джона Мільтона, коли вчинений гріх уперше свинцевим тягарем ліг їм на душу. Обоє мовчали, не наважуючись рота розтулити, ба навіть поворухнутися, хоча кожне в цю мить готове було відмовитися від щойно здобутого щастя, аби тільки повернути своєму другові втрачений душевний спокій.

Джаспер був блідий, мов з хреста знятий, а щічки Мейбл пломеніли все дужче й дужче від дівочої сором'язливості, аж доки запашили таким рум'янцем, яким вони навряд чи коли пашіли досі навіть у найбезтурботніші хвилини втіхи й радощів. І коли всі ті почуття, які у дівчат супроводять щастя здобутого кохання, вилилися на її личку, надавши йому, як завжди в такі хвилини, м'якості й ніжності, вона стала неймовірно принадна. Слідопит дивився на неї з захватом, якого навіть не думав приховувати, а потім ураз заллявся своїм безгучним і нестримним реготом, як сміються лише від повного вдоволення прості не-освічені люди. Та цей нестримний вилив почуттів обірвався раптом від гострого болю душі — він ураз згадав, що ця чарівна квітка тепер навіки втрачена для нього. З добру хвилину цей простодушний лісовик був ніби приголомшений. Мало-помалу оволодівши собою, він промовив серйозно, з гідністю — майже урочистим тоном:

— Я завжди пам'ятаю, Мейбл Дангем, що кожному чоловікові суджена своя доля, але я забув, що мені не суджено подобатися молодим, вродливим і освіченим дівчатам. Сподіваюся, що моя помилка — не такий уже великий гріх, а коли й так, то я тяжко покараний за нього. Ні, Мейбл, я знаю, що ви хочете на це сказати, але не кажіть — не треба: я й так відчуваю це, ніби чую своїми вухами. Гірка була для мене оця година, що минула, Мейбл. Ох гірка, хлопче мій!..

— Година?! — майже за Слідопитом повторила вражена Мейбл, і від цієї несподіванки для самої себе в неї аж стенулося серце й гарячий прилив крові густо зарум'янив їй лице по самі скроні. — Та невже й справді ціла година, Слідопите?

— Година? — вигукнув тієї ж миті й Джаспер. — Ні, ні, ні, мій вельмишановний друже; відтоді, як ви залишили нас, не минуло й десяти хвилин!

— Хтозна, можливо, тільки мені це видалося цілою добою. Я починаю вірити, однак, що щасливі рахують час хвилинами, а безталанні — місяцями. Але не будемо більше балакати про це. Тепер з усім покінчено, і зайві слова нічого не додадуть до вашого щастя, а мені вони можуть тільки ще раз нагадати, що я втратив і, як мені тепер здається, цілком справедливо втратив. Ні, ні, Мейбл, і не думайте перепиняти мене: все це марно; що б ви не заперечували мені, хоча б і з найкращими намірами, це вже ніколи не змінить мого рішення. Так, Джаспере, тепер вона твоя; і хоч як мені тяжко про це думати, я все ж таки переконаний, що за тобою вона буде щасливіша, бо тобі в цьому таланить дужче, хоча, наскільки я себе знаю, я теж доклав би всіх зусиль, щоб зробити її щасливою. Це мені треба було знати все з самого початку і не вірити сержантові; треба було таки йняти віри Мейбл ще тоді, коли ми сходили на берег у

верхів'ї озера, бо тьма та здоровий глузд, либонь, ще тоді підказували мені все, як воно є. Але людині так звабно вірити бажаному, до того ж її завжди легко переконати в тому, чого вона собі бажає і в що сама вірить. Та навіщо про все це, як я вже казав, балакати! Щоправда, Мейбл, здавалося, погодилася була, одначе то вона зробила тільки з бажання вволити волю батька та зі страху потрапити в руки дикунів....

— Слідопите!..

— Я розумію вас, Мейбл, і, повірте, аніскільки не гніваюся на вас! Мені хотілося б тільки одного: десь жити неподалік од вас, щоб, можна булр дивитися ,на ваше щастя. А втім, ліпше, мабуть, буде залишити п'ятдесят п'ятий полк і перейти в шістдесятій — він, можна сказати, як рідний мені. А, може," ще краще було б, коли б я був узагалі ніколи не переходив сюди, хоча в п'ятдесят п'ятім і потребували моєї допомоги, а з деким я тут був знайомий ще раніше, як-от із сержантом Дан-гемом, наприклад, коли він ще служив у іншій частині. Одначе, Джаспере, я не жалкую, що знав тебе...

— А мене, Слідопите? — гаряче перепинила його Мейбл.— Невже ви жалкуєте, що знали мене? Не кажіть, що так, а то я все своє життя не матиму спокою!

— Вас, Мейбл? — промовив провідник, беручи тендітну ручку дівчини й дивлячись з неприхованою відвертістю і водночас із щирою любов'ю їй у вічі.— Хіба можна жалкувати, що промінь сонця промайнув крізь млу безрадісного дня? Що світлоа прорвалося в темряву, хоча воно й пробуло в ній таку коротку мить? Я не тішу себе надіями на те, ніби мені ще колись легко й безжурно ходитиметься по землі й спокійно слатиметься, але повірте: я ніколи не забуду того, як близько я був від неза-служеного. щастя, таки не-забуду. Далекий від того, щоб звинувачувати вас у будь-чому, Мейбл, я, однак, не перестану звинувачувати себе за ту зарозумілість, яка вселила в мене думку, буцімто, я можу сподобатися такій красуні, як ви: адже ви мені відверто відмовили— ще тоді, коли ми стояли на прибережній кручі, і тоді треба було й повірити вам, бо ж то цілком природно, що дочки знають ліпше за своїх батьків, що в них на серці. Ет, бідна моя голівонька! Тепер усьому кінець, і мені нічого більше не залишилося, як попрощатися, щоб ви могли вже вирушати в дорогу, а то я уявляю, як там добродій Кеп нудиться; чого доброго, він, ще зійде на берег подивитися, чому ви так забарилися.

— Попрощатися? — вигукнула Мейбл.

— Попрощатися? — луною повторив і Джаспер.— Невже ви й справді надумали покинути— нас, друже?

— Так буде найкраще, Мейбл... Так буде значно краще, Прісна Водо... і найрозумніше. Якби я послухався своїх почуттів, я б до самої смерті не покинув вас, але якщо послухатися розуму, то я розлучуся з вами тут. А ви повертайтеся до Освего і відразу ж, прибувши на місце, не відкладаючи, й поберіться, оскільки для добродія Кеп а це вже вирішене питання і він тільки чекає не дочекається, щоб швидше вирватися знову на море; та й хто знає, що може ще трапитися; а я повернуся знову в праліси до свого творця. Ну, Мейбл,— продовжував Слідопит, встаючи сумний-неве-селий і підходячи до нашої героїні,— поцілуйте мене! Джаспер не буде гніватися на мене за цей єдиний поцілунок; адже ми після цього розлучимося навіки...

— О, Слідопите! — вигукнула Мейбл, кидаючись провідникові в обійми й обсипаючи його поцілунками з такою вільністю і з таким запалом, яких вона щонайменшою мірою не виказувала в Джасперових обіймах.— Будьте благословенні, дорогий і любий наш Слідопите! Ви ж завітаєте ще колись до нас? Ми побачимось ще з вами? А коли постарієте, ви ж прийдете в наш дім? Тоді ви дозволите мені бути вашою дочкою?..

— 'Так, саме так,— відповідав провідник, якому перехопило дух від хвилювання,— я намагатимуся тепер думати про вас лише так. Ви таки більше личите мені в дочки, ніж у дружини, це правда... Прощавай, Джаспере! А тепер ходімо до піроги,— вам пора уже бути на борту.

Зосереджений і спокійний проводив їх Слідопит до берега. Коли вони підійшли до піроги, він знову взяв Мейбл за пальчики і, тримаючи їх у своїх простягнутих руках, довго з сумом дивився їй в обличчя, аж доки на очі йаб'ігли непрошені сльози й струмочками полилися по обвітраних щоках.

— Благословіть мене, Слідопите,— попрохала Мейбл, сумирно стаючи перед ним на коліна.— О, хоч благословіть мене, доки ми ще не розлучилися назавжди.

Цей неосвічений, але шляхетний син природи виконав її прохання, а коли посадив дівчину в пірогу, він, здавалося, відірвав себе від неї з такою силою, з якою рвуть цупку нитку. Та перш ніж піти, він узяв Джасперову руку, відвів хлопця вбік і звернувся до нього з такими словами:

— У тебе добре серце й лагідна вдача, Джаспере, проте ми обидва з тобою грубі й дикі у порівнянні з цією любою ясочкою. Шануй її і ніколи не виказуй перед її ніжною натурою своєї грубої чоловічої суворості. З часом ти навчишся її розуміти, і той, хто правує озером та лісом, з усмішкою дивлячись на добро-честя й хмурніючи від кожної вади, оберігатиме ваше щастя і взаємну любов.

Слідопит, подав знак відчалювати, а сам стояв, зіпершись на свою рушницю, і не зводив з них очей, доки вони підпливали до борту "Вітрогона". Мейбл ридала, немов їй серце краялося навпіл, і не відривала очей від прогалини, де на тлі галяви самотньо стриміла постать Слідопита, аж доки суденце обігнуло мис/-за яким зовсім не стало видно острова. І коли вона дивилася востаннє, мускуляста постать цієї— незвичайної людини стояла непорушно, * мов статуя, споруджена в цьому відлюдному місці на спомин про події, свідком яких вона ще так недавно була.

РОЗДІЛ XXX

О! Дихнути хоча б повітрям, Що милій вдихати дано. Що б не принесло тим вітром, Життя а чи смерть,— все одно.

Мур. "Лалла Рук"

Слідопит не належав до тих, кому треба було призвичаюватися до відлюддя, та коли "Вітрогона" зовсім не стало видно, його поїняло почуття самотності. Ніколи ще він так не усвідомлював своєї відірваності від світу, як тепер, коли він мало-помалу став уже призвичаюватися до радощів і турбот суспільного життя, а надто після того, коли почав ладнатися до родинного щастя.

І от усе це в одну мить зникло, так немовби ніколи й не було, а він залишився сам, як

билина,— без друзів, без жодних надій. Навіть Чингачгук залишив його, щоправда, ненадовго, але ж його не було тут саме цієї миті, котра була мабуть-таки найтяжча в житті нашого героя.

Слідопит стояв, зіпершись на свою рушницю, в тій позі, яка описана в попередньому розділі, ще довго затим, як "Вітрогон" остаточно зник із кола зору. Здавалося, він заляк у цій незрушності, і лише той був спроможний вистояти стільки часу, мов кам'яна статуя, в кого м'язи вже звикли до найсуво-ріших випробувань. Та ось, нарешті, він зрушив з місця, зітхнувши так тяжад, ніби зітхання це вирвалося в нього десь із самої глибини душі.

Така вже була вдача цієї незвичайної людини, що вона ніколи не втрачала здатності тверезо мислити й діяти, хоч би що у неї коїлося на душі і хоч би чим були заповнені її думи. Так було й цього разу: хоча в нього з голови не виходила Мейбл, її врода й те, що вона віддала перевагу Джасперові, її сльози та її від'їзд, він усе-таки цілком свідомо простував до того місця, від якого не відходила Роса,— могили її чоловіка. Розмова, що відбувалася між ними, велася наріччям туска-рор, яким вільно володів Слідопит; а що це наріччя знають лише люди неабиякої вченості, то ми вільно перекажемо їхній діалог нашою мовою, зберігши, по змозі, хід думок кожного співрозмовника, як і спосіб вислову.

Червнева Роса, простоволоса, байдужа до того, що її густі коси нависли над очима й сховали все обличчя, сиділа на камені, вивернутім, коли копали яму, низько схилившись над свіжою могилою Гострої Стріли, і зовсім не підозрювала, що вона тут не одна. Роса й справді гадала, що на острові не залишилося нікого, крім неї, до того ж Слідопит ступав мокасінами так безшелесно, що вона й не чула, як він підійшов до неї.

Чималенько хвилин простояв Слідопит у цілковитій безмовності, не зводячи очей з ін-діянки. Споглядання її невтішного горя, роздуми над її неповоротною втратою й усвідомлення її повної самотності цілком вплинули

на його власні почуття: розум підказував

Слідопитові, що лихо цієї молодої вдови, так

нагло, насильницьки навіки розлученої зі

своїм чоловіком, було ще більше, ніж його

власне. ч

— Червнева Росо,— лагідно, проте з повною серйозністю, що відповідала силі його співчуття, промовив Слідопит,— ти не самотня у своїм горі. Обернись, і хай очі твої глянуть на друга.

— У Роси немає більше друга! — відповідала йому індіанка.— Гостра Стріла пішов у країну щасливих ловецьких угідь, і тепер нікому більше піклуватися за Росу. Тускарори наженуть її від своїх вігвамів, ірокези ж ненависні її очам, і вона їх навіть бачити не хоче. Ні, дай Росі краще вмерти з голоду на могилі свого чоловіка.

— Цьому ніколи не бути!.. Цьому ніколи не бути! Це суперечить і розумові, й закону. Ти ж віриш у Маніту, Росо?

— Маніту відвернув своє обличчя від Роси: він гнівається й залишив мене саму

помирати.

— Послухай того, хто давно вже споріднився з натурою червоношкірих, незважаючи на те, що сам зроду блідочолий і має вдачу блідочолого. Коли Маніту блідочолих бажає пробудити добро в серці когось із блідочолих, він завдає йому горя, бо тільки в горі нашім ми найкраще пізнаємо себе, Росо, і найглибше усвідомлюємо правду. Великий Маніту бажає тобі добра, і він забрав до себе вождя, аби той не звів тебе з вірної дороги своїм лукавим язиком і не зробив з тебе мінга й по натурі, як уже зробив з тебе їхню спільницю.

— Гостра Стріла був великий ватаг! — з гордістю заперечила йому у відповідь жінка.

— У нього були свої чесноти, це так, але він-мав і вади теж. Одначе, Росо, ти не будеш залишена тут сама, ні, ні, не будеш. Виплач досхочу своє горе... Дай йому спокійно вийти, як того вимагає твоя натура, а коли настане слухний час, я тобі ще багато дечого розповім.

Сказавши це, Слідопит пішов до своєї піроги й відплив з острова. Впродовж дня Роса чула один чи два постріли його рушниці, а коли сонце було вже на вечірньому прюзі, він з'явився знову, принісши їй вареної птиці, від якої розходилися такі принадні пахощі, які розпалили б апетит навіть у вибагливого епікурейця !. Таке спілкування між ними тривало цілий місяць, і весь цей час Роса вперто відмовлялася покинути могилу чоловіка, хоча й не цуралася дружніх приношень свого заступника. Коли-не-коли вони сходилися й балакали, і тоді Слідопит намагався розгадати душевний стан молодой індіанки; проте розмови

1 Епікуреєць — послідовник епікуреїзму — антирелігійного вчення Епікура, стародавнього грецького філо.софа-матеріаліста (341—270 рр. до н. е.). Епікурейці не засуджували % розумного прагнення людини де щастя й розкошів. Реакційні ідеологи, щоб дискредитувати епікуреїзм, звинувачували його послідовників у ви-" правдовуванні чуттєвих насолод.

ці були короткі й далеко не часті. Роса ночувала в одній з хиж і завжди йшла спати спокійно, оскільки була переконана, що перебуває під захистом справжнього приятеля, хоча Слідопит постійно переправлявся щоночі на сусідній острів, де він поставив собі курінь.

Наприкінці місяця, однак, осінь настільки наблизилася, що її дошкульні подихи стала вже відчувати на собі й Роса. На деревах зовсім облетіло листя, ночі стали холодні і з приморозками. Настала пора від'їжджати.

Саме в цей час повернувся Чингачгук. Він довго про щось сам на сам балакав із своїм другом. Роса стежила, як вони походжали, розмовляючи, і їй упало в око, що її опікун чомусь засумував. Вона крадькома підійшла до нього і з властивою жінкам ніжністю та співчуттям спробувала розважити його в горі.

— Спасибі тобі, Росо... Спасибі тобі!—відповів Слідопит.— Ти дуже добра, хоча все це й ні до чого. Проте час залишати цей острів. Завтра ми від'їжджаємо. Ти поїдеш з нами, бо ти вже почала слухатися розуму.

Роса з притаманною індіанкам покірливістю погодилася й пішла провести останок часу на могилі Гострої Стріли. Незважаючи ні на темінь, ні на осінній холод, молода вдова за всю ту ніч і на мить не стулила очей. Вона просиділа над гробком, у якому були поховані останки її чоловіка, і за звичаєм свого народу молилася за його успіхи на нескінченній стежці, що він на неї так недавно вийшов, та за їхнє возз'єднання в країні праведних. У душі

цієї жінки, такої нужденної та упослідженої, як могло б здатися зарозумілому й нерозсудливому, жив образ духа, і він переповнював її божественними почуттями й бажаннями, які здивували б усіх тих, що більше прикидаються, аніж почувають самі.

Вранці всі троє покинули острів: Слідопит, у всьому щирій і тямовитий; мовчазний і готовий усім допомогти своєму другові Великий Змій та покірлива, сумирна й глибоко засмучена Роса. Вони пливли на двох пірогах, бо човна Роси покинули на острові. Чингачгук плів проти води попереду, а Слідопит на своєму човні — слідком за ним. Два дні гребли вони в західному напрямку, ночуючи стільки ж ночей на островах. На щастя, вітер почав спадати, і коли вони вийшли на озеро, перед ними відкрилася дзеркальна гладінь, тиха, мов на ставку. Стояло бабине літо, і здавалося, ніби в імлистому повітрі мріла червнева спека.

На третю добу вранці вони увійшли в гирло Освего, де форт і сонний прапор на нім марно запрошували їх зупинитися. Не розглядаючись по боках, Чингачгук розтинав веслами темні води річки, а Слідопит, все ще позаду, мовчки докладав зусиль, щоб не відстати від нього. Фортовий вал обліпили глядачі, а Ланді, відразу пізнавши своїх старих друзів, наказав навіть не зупиняти їх, як це заведено, коли вони входили у межі залоги.

Був уже полудень, коли Чингачгук своєю пірогою ввійшов у невеличку бухту, де, ніби на рейді, стояв приякорений "Вітрогон". Понад озером тяглася галява, ще хтосьна-коли звільнена від лісу, а на ній біля самої води стояла нова рублена хатина. Все довкола, незважаючи на те, що місцина була дика й відлюдна, свідчило про достатки й гараздкування — тою мірою, якою це лише можливо на прикордонні.

Джаспер уже чекав на них і, коли Слідопит ступив на берег, перший подав йому руку, їхня зустріч була проста, але щира. Слідопит ні про що не питав: очевидно, Чингачгук про все головне вже розповів. Ніколи ще Слідопит так міцно не тиснув своєму приятелеві руку, як при цій зустрічі. Провідник навіть весело засміявся, коли Джаспер йому сказав, що той щасливий і здоровий з виду.

— А де ж вона, Джаспере?... Де ж вона? — пошепки запитав, нарешті, провідник; він, здавалося, не наважувався спочатку запитати про це вголос.

— Вона чекає на нас у господі, дорогий мій друже; вона там з Росою, у якої, як бачите, легші кроки.

— У Роси кроки, може, й легші, та на серці в неї аж ніяк не легше. Виходить, хлопче, у залозі знайшовся священик, і ви все швидко й улаждали?

— Ми повінчалися за тиждень після того, як розлучилися з вами, а добродій Кеп поїхав на другий же день... Ви забули запитати за свого приятеля — Солону Воду.

— Ні, я не забув. Про все це я вже знаю

від Змія, але мені так любо слухати про Мейбл і про її щастя... Як вона, дорога дівчинка, плакала чи сміялася після того, як вас повінчали?

— І те, й друге, мій друже, але...

— Так, так, це у їхній вдачі: і сльози, й радощі. Ох, боже мій! Вони просто звеселяють душу нам, лісовикам, і я певен, що все схвалю, хоч би що Мейбл робила. Як ти гадаєш, Джаспере, вона згадувала про мене в ту щасливу мить?

— Я достеменно знаю, що так, Слідопите; вона й досі згадує про вас щодня, коли не щогодини... Ніхто вас не любить дужче за нас із нею!

— Так, я знаю, що мало хто любить мене дужче, ніж ти, Джаспере. І ще, мабуть, чи не єдиний, про кого я це можу сказати,— Чингачгук. Ну, та чого це я ніяк не наважуся йти. Зрештою, це треба й можна зробити негайно. Тож ве́ди мене, Джаспере, хай я хоч ще раз гляну на її любе личко...

Джаспер повів його, і незабаром вони вже були перед Мейбл. Вона густо спаленіла, зустрівши свого запізнілого залицяльника, і так затремтіла всім тілом, що ледве втрималася на ногах. Одначе вона була щира й люб'язна до нього. Протягом цих одногодинних відвідин,— а Слідопит не пробув і хвилини довше, хоча й згодився пообідати у своїх друзів,— справжній знавець людської психології, мабуть, неодмінно-таки помітив би, як по-різному ставилася Мейбл до Слідопита і до свого

784 'з

чоловіка. З останнім вона була все ще трішки сором'язлива, як то завжди буває у щойно одружених молодят, проте в голосі її відчувалося навіть більше теплоти, ніж звичайно; вкрадливі погляди її очей променіли ніжністю, і майже щоразу, коли вона позирала на Джаспера, її щоки спалахували рум'янцем, виказуючи душевні почуття, котрі ще не зазнали остудного впливу звички і не вгамувалися до цілковитого спокою. Із Слідопитом же вона тримала себе зовсім по-іншому — незалежно, відверто і навіть занепокоєно; проте голос її ні разу не затремтів, і вона жодного разу не опустила очей, а коли її щоки іноді й загорялися, то лише від надмірного хвилювання за його майбутню долю.

Нарешті настала мить, коли Слідопит мусив вирушати. Чингачгук уже залишив піроги і стояв на узліссі, де починалася стежка, що вела в глиб пралісу, спокійно очікуючи свого друга. Коли Слідопит побачив це, він урочисто встав з-за столу й заходився прощатися.

— Я інколи думав, що доля до мене дещо засувора,— почав він,— та коли я задумуюся над долею цієї індіанки, Мейбл, мені стає соромно, і я починаю розуміти, що...

— Роса залишиться і буде жити в мене,— не дала йому доказати Мейбл.

— Я так і здогадувався. Коли хто й може відволодати її після перенесеного горя й пробудити в ній потяг до життя, то хіба ви одна, Мейбл, хоча я дуже сумніваюся, щоб це пощастило й вам. Сердешна жінка зосталася сама, як билинка в полі,— і без чоловіка, і без рідного плем'я; а з такими втратами навряд чи можна коли

примиритися... Ох, бідна моя голівонька! Чого це мене зараз пече нещастя одних і подружнє щастя інших, немовби в мене самого ще мало горя? Не перечте мені нічого, Мейбл!.. Не пробуйте мене обоє втішати, Джаспере!.. Дозвольте мені піти з богом, як личить справжньому чоловікові. Я переконався, що ви щасливі, а це багато важить для мене, і я тепер легше зноситиму своє горе. Ні, ні, Мейбл, тепер я вже ніколи не поцілую вас — ніколи не поцілую... Ось моя рука, Джаспере... Потисни її, хлопче, потисни міцніше — не бійся, вона витримає: це ж бо рука справжнього чоловіка!.. А тепер, Мейбл, потисніть і ви... ні, ні, тільки не треба цього робити, — і він відтягнув руку, яку Мейбл нахилилася поцілувати й окропила слізьми, — не треба цього!..

— Слідопите, — благально звернулася до нього Мейбл, — коли ж ми тепер з вами ще побачимося?

— Я вже й сам думав про це; так, так, я теж думав про це. Якби настав коли такий час, щоб я, нарешті, зміг дивитися на вас, Мейбл, як на свою сестру чи, скажімо, як на свою дитину, — мабуть, таки краще, як на дитину, адже ви настільки молодша від мене, що якраз годитеся мені в дочки, — тоді, повірте, що прийшов би; я ожив би серцем, побачивши ще раз ваше щастя. ■ Коли ж не зможу... Прощавайте, прощавайте!.. Сержант помилився... Так, ой як помилився!

Це були останні слова, що їх чули від Слідопита Джаспер Вестерн і Мейбл Дангем. Він одвернувся*; — немовби ці слова здушили йому горло, — і хутко попростував до свого друга. Щойно Чингачгук побачив, що Слідопит іде до нього, він завдав клунок з речами собі на плечі і, не чекаючи ніяких слів, пірнув у ліс. Мейбл, її чоловік та Роса довго не зводили із Слідопита очей, сподіваючись, що він хоч помахав їм на прощання а чи крадькома озирнеться, — та марно. Раз чи двічі їм навіть здалося, ніби він труснув головою, як то часто буває, коли гіркота збурює людині душу, і навіть махнув рукою, немовби знаючи, що в нього жадібно вп'ялися погляди друзів, але він нестримно йшов усе далі й далі, ні на мить не стишуючи ходи, якої ніяке лихо не в змозі було послабити, і незабаром його зовсім не стало видно в лісовій гушавині.

Після цього ні Джаспер, ні його дружина ніколи не бачили Слідопита. Ще рік прожили вони на березі Онтаріо, а потім, не в змозі більше відмовляти Кеповим наполяганням, переїхали до нього в Нью-Йорк, де Джаспер з часом став багатим і всіма шанованим купцем. Тричі з перервами в кілька років Мейбл одержувала подарунки з найдорожчих хутр; і хоча на пакунках жодного разу не вказувалося, від кого вони, проте її серце безпомилково підказувало їй, хто їх прислав. Багатороків опісля, вже коли Мейбл була матір'ю кількох синів, найстарший з яких міг цілком заступитися за неї при потребі, їй випало зробити подорож у глиб країни й побувати на-берегах Могаука. Там вона одного разу випадково вздріла химерно зодягненого чоловіка, який стояв віддалік і так пильно дивився на неї, що вона мимоволі запитала, хто він і що він. Їй сказали, що то найзнаменитіший мисливець тих штатів (то було вже після революції) ' , людина рідкісної цноти, але водночас і великий дивак, і що в тих краях він відомий під прізвиськом "Шкіряна Панчоха". Більше про нього місіс Вестерн не пощастило вивідати, але від того погляду, яким на неї дивився звіддалік невідомий мисливець, та

від його незвичайної поведінки вона цілу ніч не спала, і на її вродливому ще лиці не один день по тому лежала тінь смутку.

Що ж до Червневої Роси, то вона, як і провіщав Слідопит, не пережила втрати свого чоловіка та рідного плем'я.

Вона померла в хатині Мейбл, ще коли вони жили на березі Онтаріо, і Джаспер перевіз її тіло на острів, де й поховав поруч з могилою Гострої Стріли.

Ланді також врешті-решт діждався того дня, коли зміг одружитися зі своїм давнім коханням, і вийшов у відставку виснаженим війною, німечним ветераном. Проте ім'я його

1 Купер має на увазі англійського адмірала Адама Данкена (Дункана—1731—1804), який прославився перемогою над голландським флотом при Кампердауні (1797), за що одержав титул графа Кампердауна, приєднавши його до свого маєткового титула — барона Ланді.

згодом прославив молодший брат, який успадкував його маєтковий титул, котрий невдовзі після того, однак, був приєднаний до набагато славнішого титула, заслуженого відвагою в морській битві .